

ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МОРСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ

MODERN PHILOLOGY

Науковий журнал

Випуск 5

Видавничий дім
«Гельветика»
2026

Науковий журнал «Modern Philology» засновано у 2024 році Одеським національним морським університетом.

Реєстрація в Національній раді України з питань телебачення і радіомовлення:
Рішення № 887 від 21.03.2024 р.
Ідентифікатор медіа: R30-02771.

Суб'єкт у сфері друкованих медіа – Одеський національний морський університет
(вул. Мечникова, 34, м. Одеса, 65029, e-mail: priem@onmu.org.ua. Тел.: +38 (048) 732-17-35).

Періодичність виходу: 2 рази на рік.
Мова видання: українська, англійська.

Фахова реєстрація (категорія «Б»): Наказ МОН № 1721 від 10.12.2024 р. (Додаток 3).
Спеціальність: В11 Філологія (за спеціалізаціями).

*Рекомендовано до друку Вченою Радою
Одеського національного морського університету
(протокол № 10 від від 26.02.2026)*

Офіційний сайт видання: journals.onmu.in.ua/index.php/modernphilology

Головний редактор – Корольова Тетяна Михайлівна, доктор філологічних наук, професор, професор кафедри «Філологія», Одеський національний морський університет.

Редакційна колегія:

Бабелюк Оксана Андріївна, доктор філологічних наук, професор, професор кафедри іноземних мов та перекладознавства, Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

Бігунова Наталя Олександрівна, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри теоретичної та прикладної фонетики англійської мови, Одеський національний університет імені І.І. Мечникова;

Василина Катерина Миколаївна, кандидат філологічних наук, доцент, в.о. декана факультету іноземної філології, Запорізький національний університет

Зимомря Іван Миколайович, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри теорії та практики перекладу, Ужгородський національний університет;

Іліаді Олександр Іванович, доктор філологічних наук, професор кафедри перекладу і теоретичної та прикладної лінгвістики факультету іноземних мов, Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»;

Коляса Олена Василівна, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри філології, Одеський національний морський університет;

Москалюк Олена Вікторівна, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри «Філологія», Одеський національний морський університет;

Приходченко Олександра Олексіївна, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов професійного спрямування, Запорізький національний університет;

Смаглій Валерія Михайлівна, доктор філологічних наук, професор, професор кафедри філології, Одеський національний морський університет;

Юхимець Світлана Юріївна, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри «Філологія», Одеський національний морський університет;

Конрад Казимеж Шамрик, доктор наук, професор кафедри лексикології та прагмалінгвології кафедри польської мови та компаративістики, Білостоцький університет (Польща).

Шкворченко-Осадца Наталія Миколаївна, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри романо-германської філології та методики викладання іноземних мов, Міжнародний гуманітарний університет;

Статті у виданні перевірені на наявність плагіату за допомогою програмного забезпечення StrikePlagiarism.com від польської компанії Plagiat.pl.

ISSN 3041-1564 (Online)

ISSN 3041-1556 (Print)

© Одеський національний морський університет, 2026

ЗМІСТ

Бігунова Н. О., Савілова Л. В. МУЛЬТИМОДАЛЬНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ КОМПЛІМЕНТУ В АНГЛОМОВНОМУ ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ.....	9
Богуславський С. С. КОМУНІКАТИВНО-ПРАГМАТИЧНІ МОДЕЛІ СУЧАСНОЇ НІМЕЦЬКОЇ ЛЮТЕРАНСЬКОЇ ПРОПОВІДІ: ТЕОЛІНГВІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ	16
Бондаренко В. О. ДЕФІНІЦІЙНИЙ ПАРАМЕТР КОНЦЕПТУ «WERBUNG» У НІМЕЦЬКІЙ МОВІ: КОГНІТИВНО-ЛІНГВІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ТА СЕМАНТИЧНІ КОМПОНЕНТИ.....	27
Bosa T. S., Lazarchuk S. F. PROBLEMS OF LITERARY TRANSLATION (ON THE MATERIAL OF WORKS BY J. W. GOETHE).....	33
Босва Е. В., Іщенко А. О. ЛІНГВОКУЛЬТУРНІ КОНЦЕПТИ В УКРАЇНСЬКОМУ, АНГЛІЙСЬКОМУ ТА КИТАЙСЬКОМУ КІНОДИСКУРСАХ: ТИПОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ.....	41
Вакулович Л. Л. ДИСКУСІЯ ЯК РІЗНОВИД УСНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАЦІЇ: МОВНОСТИЛІСТИЧНИЙ АСПЕКТ.....	47
Вербицька Т. Д., Мальцева М. І. ФОНЕТИЧНА ВАРІАТИВНІСТЬ, РЕДУКЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ТА ЕКСПРЕСИВНА ПРОСОДІЯ НІМЕЦЬКОГО МОЛОДІЖНОГО МОВЛЕННЯ В УСНІЙ КОМУНІКАЦІЇ.....	53
Винар С. М. ПРИРОДА В ДРАМІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ «ІФІГЕНІЯ В ТАВРІДІ»: ДІАЛОГ З АНТИЧНОЮ ТРАДИЦІЄЮ.....	62
Волков А. О. ФУНКЦІЙНО-СЛОВОТВІРНА СПЕЦИФІКА УКРАЇНСЬКИХ ІМПЕРАТИВІВ У ТВОРЕННІ УКРАЇНСЬКИХ ПРИЗВИЩ ІЗ КОМПОНЕНТОМ ВІДСУТНОСТІ.....	67
Гудкова Н. М. ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНА АСИМЕТРІЯ ЯК ОБ'ЄКТ ЗІСТАВНОЇ ЛЕКСИКОЛОГІЇ (НА МАТЕРІАЛІ ДІЛОВОГО ДИСКУРСУ).....	73
Гурко О. В., Осипенко В. Ю. ФОРМАЛЬНИЙ ТА ФУНКЦІЙНИЙ ПІДХОДИ ДО СИСТЕМНОГО АНАЛІЗУ ДИСКУРСУ.....	77
Дідур Л. С. МОВНА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ТА УКРАЇНІЗАЦІЯ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ ОДЕЩИНИ: ВИКЛИКИ ТА ЗДОБУТКИ	84
Добровольська С. Р. ПЕРЕКЛАД ТЕРМІНІВ СФЕРИ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА: ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТА ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ ТРАНСФОРМАЦІЇ.....	93
Дьоміна Н. Ю. ПРОСОДИЧНІ МАРКЕРИ ПЕРЕКОНЛИВОСТІ МОВЛЕННЯ БЛОГЕРА В МЕРЕЖІ INTERNET.....	98

Yelachina N. I. EQUIVALENCE AND TERMINOLOGICAL CONSISTENCY IN ENGLISH–UKRAINIAN MEDICAL TRANSLATION.....	104
Єщенко Т. А. МЕДИЧНИЙ НАРАТИВ ВІЙНИ: ЛІНГВІСТИЧНІ СТРАТЕГІЇ ОПИСУ ТРАВМИ В ТЕКСТАХ ЛІКАРІВ І ПАЦІЄНТІВ.....	112
Жовтяк В. А. ДО ПИТАННЯ ПРО КЛАСИФІКАЦІЮ СКОРОЧЕНЬ У ТЕРМІНОЛОГІЧНІЙ СИСТЕМІ КІБЕРБЕЗПЕКИ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ.....	118
Зіненко Я. В. ЛІНГВОКОМУНІКАТИВНІ ПАРАМЕТРИ СПОРТИВНОГО ДИСКУРСУ (НА МАТЕРІАЛІ ДИСКУРСУ ФЕХТУВАЛЬНОГО СПОРТУ).....	124
Іваницька Н. Б., Іваницька Н. Л. КОРПУСНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ МІЖМОВНОЇ НОМІНАЛІЗАЦІЇ У ПЕРЕКЛАДІ АВТОРСЬКИХ КОЛОНОК (НА МАТЕРІАЛІ GOOGLE TRANSLATE ТА CHATGPT).....	130
Іванова Н. Г., Набока О. М. РІВЕНЬ PRE-A1 В ОНОВЛЕНИХ ЗАГАЛЬНОЄВРОПЕЙСЬКИХ РЕКОМЕНДАЦІЯХ ІЗ МОВНОЇ ОСВІТИ (2020): ВІД МОВЧАННЯ ДО ПОЧАТКОВОЇ МОВНОЇ ДІЇ.....	139
Піаді А. І. SARMATO-ALANICA (ETYMOLOGICAL NOTES).....	147
Ківенко І. О., Смаркалова А. К. ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ КОНЦЕПТУ INSPECTION В АНГЛОМОВНОМУ СЮРВЕЙЄРСЬКОМУ ДИСКУРСІ	152
Ковальчук О. Я. ТВОРЕННЯ АНГЛІЙСЬКИХ ТА УКРАЇНСЬКИХ ЕНЕРГЕТИЧНИХ ТЕРМІНІВ У КОМПАРАТИВНОМУ АСПЕКТІ.....	157
Корнєлаєва Є. В. СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗАГОЛОВКІВ АНГЛОМОВНИХ МЕДІА	164
Kusmyna M.-M., Hrytsiv N. DUALITY OF PLURALITY: GRAMMATICAL DIFFICULTIES AND STYLISTIC MARKEDNESS.....	169
Лебедєва Н. А., Тимкова В. А. ПРОБЛЕМА ДИСКУРСУ ЯК ЛІНГВІСТИЧНОГО ОБ'ЄКТА: ІНТЕГРАТИВНИЙ ВПЛИВ ПРАГМАТИКИ.....	178
Лемещенко-Лагода В. В., Кривонос І. А. МІЖМОВНА ІНТЕГРАЦІЯ У ВИКЛАДАННІ ЛАТИНСЬКОЇ МОВИ: РОЛЬ АНГЛІЙСЬКОЇ ТА НІМЕЦЬКОЇ МОВ У ПІДГОТОВЦІ ЗДОБУВАЧІВ АГРОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ.....	186
Літвіх А. В., Гапончук А. О. РОЛЬ ЗАПОЗИЧЕНЬ З АРАБСЬКОЇ МОВИ У ФОРМУВАННІ ІСПАНСЬКОЇ ЛЕКСИКИ.....	192
Morozova O. I., Morozova I. I. WAR CRIMES AGAINST THE ENVIRONMENT THROUGH THE LENS OF CINEMATIC DISCOURSE: A CASE STUDY OF THE KAKHOVKA DAM BREACH WITHIN ECOLINGUISTIC FRAMEWORK.....	200

Овсієнко Л. М., Кулик О. Д., Кардаш Л. В. ЕКСПРЕСИВНИЙ СИНТАКСИС ЯК ІНСТРУМЕНТ РЕАЛІЗАЦІЇ КОМПОЗИЦІЙНОЇ ЦІЛІСНОСТІ СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ ТЕКСТІВ.....	206
Орур М. В., Panchyshyn S. B., Myronenko N. V. NEOLOGISMS AS A LINGUISTIC REPRESENTATION OF WAR.....	213
Рись Л. Ф., Пасик Л. А., Єфремова Н. В. МЕТОДОЛОГІЯ ЛІНГВІСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ: КРИТИЧНИЙ ДИСКУРС-АНАЛІЗ.....	221
Селецька О. О. МОВА ВОРОЖНЕЧІ В АНГЛОМОВНОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ.....	230
Смаглій В. М. ІШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ІНСТРУМЕНТ СУЧАСНИХ ЛІНГВІСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ.....	234
Stavtseva V. F., Zhykharieva O. O. CONCEPTUAL METAPHOR IN THE CONSTRUCTION OF POLITICAL REALITY: THE OPPOSITION “THE PEOPLE” VS. “THE ELITES” IN TRUMP’S INAUGURAL DISCOURSE.....	240
Тимошук Н. М. ПОЕТИКА РОМАНУ ДОННИ ТАРТТ «ТАЄМНА ІСТОРІЯ» В КОНТЕКСТІ ЖАНРУ CAMPUS NOVEL.....	246
Ткаченко А. О. МЕТОДИКА КОМПЛЕКСНОГО АНАЛІЗУ КОНЦЕПТУ ARTIFICIAL INTELLIGENCE.....	252
Хома В. П. КОМПАРАТИВНІ КОНСТРУКЦІЇ ЯК ЕКСПЛІКАТОРИ ЕМФАЗИ У ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ.....	257
Черниш Н. В. КОМПАРАТИВНЕ ВИВЧЕННЯ ДРАМАТИЧНИХ ТВОРІВ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	263
Шапочкіна О. В. МАНІПУЛЯТИВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ХЕЙТУ У СУЧАСНІЙ КОМУНІКАЦІЇ (НА МАТЕРІАЛІ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ).....	269
Шевченко С. С. СОЦІОЛІНГВІСТИЧНІ АСПЕКТИ МОРСЬКОГО АНГЛІЙСЬКОГО ДИСКУРСУ.....	275

CONTENTS

Bigunova Natalia, Savilova Larisa MULTIMODAL MEANS OF EXPRESSING COMPLIMENT IN ENGLISH FICTIONAL DISCOURSE.....	9
Boguslavskiy Sergii COMMUNICATIVE AND PRAGMATIC MODELS OF THE GERMAN-LANGUAGE LUTHERAN SERMON	16
Bondarenko Valeriia DEFINITIONAL PARAMETER OF THE CONCEPT «WERBUNG» IN THE GERMAN LANGUAGE: COGNITIVE-LINGUISTIC ANALYSIS AND SEMANTIC COMPONENTS ..	27
Bosa Tetiana PROBLEMS OF LITERARY TRANSLATION (ON THE MATERIAL OF WORKS BY J. W. GOETHE).....	33
Boieva Evelina, Ishchenko Anna LINGUOCULTURAL CONCEPTS IN UKRAINIAN, ENGLISH AND CHINESE FILM DISCOURSE: A TYPOLOGICAL ASPECT	41
Vakulovych Larysa DISCUSSION AS AN EFFECTIVE METHOD FOR DEVELOPING COMMUNICATIVE COMPETENCE IN TEACHING UKRAINIAN FOR PROFESSIONAL PURPOSES.....	47
Verbytska Tetyana, Maltseva Maryna PHONETIC VARIATION, REDUCTION PROCESSES, AND EXPRESSIVE PROSODY IN GERMAN YOUTH SPEECH IN SPOKEN COMMUNICATION.....	53
Vynar Svitlana NATURE IN LESYA UKRAIKA'S DRAMA «IPHIGENIA IN TAURIS»: A DIALOGUE WITH ANCIENT TRADITION.....	62
Volkov Anton FUNCTIONAL WORD-FORMATION SPECIFICITY OF UKRAINIAN IMPERATIVES IN THE FORMATION OF UKRAINIAN SURNAMES WITH THE COMPONENT OF ABSENCE.....	67
Gudkova Nataliia LEXICO-SEMANTIC ASYMMETRY AS AN OBJECT OF CONTRASTIVE LEXICOLOGY (EVIDENCE FROM BUSINESS DISCOURSE).....	73
Hurko Olena, Osypenko Vira FORMAL AND FUNCTIONAL APPROACHES TO THE SYSTEMIC ANALYSIS OF DISCOURSE.....	77
Didur Liudmyla LANGUAGE REPRESENTATION AND UKRAINIZATION IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS OF THE ODESA REGION: CHALLENGES AND ACHIEVEMENTS.....	84
Dobrovolska Svitlana TRANSLATION OF TERMS IN THE FIELD OF INTERNATIONAL COOPERATION: LEXICAL AND SEMANTIC FEATURES AND TRANSLATION TRANSFORMATIONS....	93
Dyomina Nataly THE PROSODIC MARKERS OF PERSUASION OF THE BLOGGER'S SPEECH IN THE INTERNET.....	98

Yelahina Natalia EQUIVALENCE AND TERMINOLOGICAL CONSISTENCY IN ENGLISH–UKRAINIAN MEDICAL TRANSLATION.....	104
Yeshchenko Tetyana MEDICAL WAR NARRATIVE: LINGUISTIC STRATEGIES FOR REPRESENTING TRAUMA IN THE TEXTS OF PHYSICIANS AND PATIENTS....	112
Zhovtiak Vladyslav ON THE CLASSIFICATION OF SHORTENINGS IN THE TERMINOLOGICAL SYSTEM OF CYBERSECURITY IN THE ENGLISH LANGUAGE.....	118
Zinenko Yaroslav LINGUO-COMMUNICATIVE PARAMETERS OF SPORTS DISCOURSE (BASED ON FENCING DISCOURSE).....	124
Ivanytska Natalia, Ivanytska Nina A CORPUS-BASED ANALYSIS OF INTERLINGUAL NOMINALIZATION IN THE TRANSLATION OF OPINION COLUMNS: EVIDENCE FROM GOOGLE TRANSLATE AND CHATGPT.....	130
Ivanova Nataliia, Naboka Olena THE PRE-A1 LEVEL IN THE UPDATED COMMON EUROPEAN FRAMEWORK OF REFERENCE FOR LANGUAGES (2020): FROM SILENCE TO INITIAL LANGUAGE ACTION.....	139
Iliadi Alexander SARMATO-ALANICA (ETYMOLOGICAL NOTES).....	147
Kivenko Inna, Smarkalova Antonina LEXICAL AND SEMANTIC REPRESENTATION OF THE CONCEPT INSPECTION IN THE ENGLISH SURVEYING DISCOURSE.....	152
Kovalchuk Oksana FORMATION OF ENGLISH AND UKRAINIAN ENERGY TERMS IN A COMPARATIVE ASPECT.....	157
Korneliaieva Yevheniia STYLISTIC PECULIARITIES OF HEADLINES IN ENGLISH MEDIA.....	164
Kusmyna Mariia-Mahdalyna, Hrytsiv Nataliia DUALITY OF PLURALITY: GRAMMATICAL DIFFICULTIES AND STYLISTIC MARKEDNESS.....	169
Lebedieva Nataliia, Tymkova Valentina THE PROBLEM OF DISCOURSE AS A LINGUISTIC OBJECT: THE INTEGRATIVE INFLUENCE OF PRAGMATICS.....	178
Lemeshchenko-Lagoda Viktoriia, Kryvonos Iryna INTERLINGUAL INTEGRATION IN THE TEACHING OF LATIN: THE ROLE OF ENGLISH AND GERMAN IN THE TRAINING OF AGRONOMY STUDENTS.....	186
Litvikh Andrii, Haponchuk Anastasiia THE ROLE OF BORROWINGS FROM ARABIC IN THE FORMATION OF SPANISH VOCABULARY.....	192
Morozova Olena, Morozova Iryna WAR CRIMES AGAINST THE ENVIRONMENT THROUGH THE LENS OF CINEMATIC DISCOURSE: A CASE STUDY OF THE KAKHOVKA DAM BREACH WITHIN ECOLINGUISTIC FRAMEWORK.....	200

Ovsiienko Liudmyla, Kulyk Olena, Kardash Larysa EXPRESSIVE SYNTAX AS A TOOL FOR IMPLEMENTING THE COMPOSITIONAL INTEGRITY OF SPECIALIZED TEXTS.....	206
Opyr Mariana, Panchyshyn Svitlana, Myronenko Nataliia NEOLOGISMS AS A LINGUISTIC REPRESENTATION OF WAR.....	213
Rys Larysa, Pasyk Liudmyla, Yefremova Nataliia METHODOLOGY OF LINGUISTIC RESEARCH: CRITICAL DISCOURSE ANALYSIS.....	221
Seletska Olha HATE SPEECH IN ENGLISH POLITICAL DISCOURSE.....	230
Smaglii Valeriia ARTIFICIAL INTELLIGENCE AS A TOOL OF CONTEMPORARY LINGUISTIC RESEARCH.....	234
Stavtseva Viktoriia, Zhykharieva Olena CONCEPTUAL METAPHOR IN THE CONSTRUCTION OF POLITICAL REALITY: THE OPPOSITION “THE PEOPLE” VS. “THE ELITES” IN TRUMP’S INAUGURAL DISCOURSE.....	240
Tymoshchuk Nataliia THE POETICS OF DONNA TARTT’S NOVEL ‘THE SECRET HISTORY’ IN THE CONTEXT OF THE CAMPUS NOVEL GENRE.....	246
Tkachenko Alona METHODOLOGY OF A COMPREHENSIVE ANALYSIS OF THE CONCEPT ARTIFICIAL INTELLIGENCE.....	252
Khoma Volodymyr COMPARATIVE CONSTRUCTIONS TO EXPLICATE EMPHASIS IN FICTIONAL DISCOURSE.....	257
Chernysh Natalia COMPARATIVE STUDY OF DRAMATIC WORKS IN GENERAL SECONDARY EDUCATION INSTITUTIONS.....	263
Shapochkina Olga MANIPULATIVE POTENTIAL OF HATE IN CONTEMPORARY COMMUNICATION (BASED ON THE GERMAN LANGUAGE).....	269
Shevchenko Snizhana SOCIOLINGUISTIC ASPECTS OF MARITIME ENGLISH DISCOURSE.....	275

МУЛЬТИМОДАЛЬНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ КОМПЛІМЕНТУ В АНГЛОМОВНОМУ ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ

Бігунова Наталя Олександрівна,

доктор філологічних наук, професор,

завідувач кафедри теоретичної та прикладної фонетики англійської мови

Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

ORCID ID: 0000-0002-9460-9700

Савілова Лариса Володимирівна,

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри теоретичної та прикладної фонетики англійської мови

Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

ORCID ID: 0000-0002-4506-1769

Статтю присвячено окресленню мультимодальних засобів вираження компліменту в англomовному художньому дискурсі. Мультимодальність розглядається як здатність людини до поєднання декількох способів світопізнання: вербального, візуального, кінетичного тощо. Матеріалом дослідження слугували комунікативні епізоди вираження компліменту, виокремлені із сучасних англomовних романів. Контекстуально-інтерпретаційний аналіз комунікативної взаємодії персонажів англomовного художнього дискурсу засвідчує мультимодальну природу комунікативного акту компліменту. У художній зображеній комунікації невербальні компоненти спілкування, описані в авторському коментарі, мають прагматико-стилістичний потенціал. Невербальні складники інтеракції у художньому дискурсі експлікують вербалізовані кінеми, які несуть основне змістовне навантаження під час вираження компліменту. Візуальні, аудіальні, проксемічні, тактильні, просодичні та інші невербальні характеристики висловлювань компліменту підсилюють той самий зміст, який виражають вербальні засоби, вносять додаткову інформацію, а часом суперечать змісту вербально висловленої інформації. В останньому випадку читач вірить невербалиці. Візуальний канал унаочнюють дієслова «look», «gaze», «stare» у поєднанні з позитивно-оцінними іменниками та з прийменником «with». Іншим мімічним проявом компліменту є посмішка, яку реалізують вербалізовані кінеми «smile», «grin» у поєднанні з прикметниками-кваліфікаторами. Вербалізовані кінеми «beat», «light up» слугують для унаочнення виразу обличчя адресанта компліменту. Проксемічними засобами є наближення до адресата компліменту та торкання його, які свідчать про доброзичливе, дружнє відношення та експлікуються тактильним дієсловом «touch». Експресивність компліменту підсилюється фонаційними засобами, такими як зміни гучності та тембру. Вербалізована кінема «cracking voice» є ознакою сильної схвилюваності мовця, його щирості. Отже, мімічні й жестові дії персонажів, описані автором, маркують ступінь щирості та експресивності адресанта компліменту.

Ключові слова: мультимодальність, невербаліка, художній дискурс, комплімент, вербалізована кінема.

Bigunova Natalia, Savilova Larisa. Multimodal means of expressing compliment in English fictional discourse

The article is devoted to outlining multimodal means of expressing compliments in English-language fictional discourse. Multimodality is viewed as a person's ability to combine several ways of experiencing the world: verbal, visual, kinetic, etc. The empirical data used for the study include communicative episodes of expressing compliments, taken from modern English-language novels. Contextual-interpretive analysis of the communicative interaction of characters in English-language fictional discourse unveils the multimodal nature of compliment communicative act. In depicted communication, nonverbal components of communication, described in the author's commentary, have pragmatic-stylistic potential. Nonverbal components of interaction in fictional discourse are made explicit by verbalized kinemes, which carry the main

content load when expressing a compliment. Visual, auditory, proxemic, tactile, prosodic and other nonverbal characteristics of compliment utterances reinforce the same content expressed by verbal means; introduce additional information; and sometimes contradict the content of verbally expressed information. In the latter case, the reader believes nonverbals. The visual channel is manifested by the verbs "look", "gaze", "stare" in combination with positive evaluative nouns and the preposition "with". Another mimic manifestation of a compliment is a smile, which is realized by the verbalized kinemes "smile, grin" combined with qualifying adjectives. The verbalized kinemes "beam", "light up" serve to visualize the facial expression of compliment addressee. Proxemic means involve approaching the compliment addressee and touching them, which indicates a benevolent, friendly attitude. They are expressed by the tactile verb "touch". The expressiveness of the compliment is enhanced by phonation means, such as changes in loudness and timbre. The verbalized kineme "cracking voice" is a sign of the speaker's strong excitement and sincerity. Thus, the facial and gestural actions of the characters described by the author determine the degree of sincerity and expressiveness of the compliment addressee.

Key words: multimodality, nonverbal communication, fictional discourse, compliment, verbalized kineme.

Вступ. Як слушно вказує Р. Сколлон, будь-яке використання мови є мультимодальним [18, с. 386]. Мультимодальність є ознакою будь-якої комунікації і реалізується трьома інформаційними каналами: вербальним, візуальним та просодичним.

Зарубіжні дослідження мультимодальності тексту Дж. Беземера, Г.С. Джевїтта, А. Кендона, Г. Креса, Р. Сколлона, Х. Стокла та ін. підхопили українські дослідники І.А. Бехта та М.А. Карп, Л.Р. Безугла, Я.В. Бистров, О.П. Воробйова, М.Р. Івасишин, І.М. Колегаєва, Л.Л. Макарук, І.П. Попік, І.І. Серякова, Л.В. Солощук та ін.

Інтерес лінгвістів до вивчення мультимодальних засобів дискурсу зумовлений тим, що вони є ціннісним комунікативним механізмом передачі та отримання інформації. Людина сприймає матеріальний світ через п'ять каналів відчуттів: візуальний, аудіальний, ольфакторний, пропріоцептивний (відчуття рівноваги/положення тіла), тактильний, які визначаються як модальні [5, с. 24]. Ольфакторна і тактильна інформація можуть бути передані тільки описово, тоді як зорова та аудіальна інформація мають значно ширшу перспективу відтворення, оскільки таку інформацію можна повідомити словесно або відтворити іншим способом із більшою точністю [6].

Як справедливо зазначає І.І. Серякова, невербальний знак є семіотично значущим: він виконує функцію передачі інформації, а також слугує емоційним кодом, конвенційним знаком соціуму, атрибутом культури та засобом прагматичного впливу в дискурсі [9, с. 540].

Сучасні лінгвістичні студії спрямовані на розкриття зв'язку між мисленнєво-мовленнєвою діяльністю людини та екстралінгвальним

контекстом [12; 20]. Особливо значущими видаються прикладні дослідження взаємодії вербальних та невербальних засобів у певних типах дискурсу, зокрема: Л.Л. Макарук звертається до специфіки реалізації мультимодальності в англомовному масмедійному комунікативному просторі [7]; М.Р. Івасишин досліджує мультимодальність в англомовному коміксі [Івасишин]; Л.Р. Безугла з колегами описують мультимодальну метапрагматику німецькомовного рекламного дискурсу [1]; Ю. Федік опікується мультимодальними засобами маніфестації образу американського політика [10].

О. Воробйова звернулася до явища мультимодальності в англомовному художньому тексті та виокремила три її види: явну (зовнішню), імпліцитну (приховану) та інтегровану. На переконливу думку дослідниці, прояви цих трьох типів мультимодальності кодуються через поєднання модусів (слуховий, візуальний, тактильний), художню імітацію (музикальність, екфразис) та реальну/віртуальну художню дійсність [4, с. 177].

Проте мультимодальні засоби висловлення компліменту в художньому дискурсі ще не ставали об'єктом окремої розвідки. Існує нагальна потреба описати, які візуальні, аудіальні, проксемічні, тактильні, просодичні невербальні знаки маркують висловлення компліменту в персонажній комунікативній взаємодії; чи є вони явними або прихованими; яку функцію вони виконують у художньому дискурсі.

Мета статті – схарактеризувати основні мультимодальні засоби вираження компліменту в англомовному художньому дискурсі.

Об'єктом дослідження слугували комунікативні епізоди художнього дискурсу, в яких

персонажі виражають компліменти. Предметом дослідження виступають невербальні засоби вираження компліменту в англomовному художньому дискурсі. Матеріалом дослідження слугували комунікативні епізоди вираження компліменту, виокремлені із сучасних англomовних романів. Методика дослідження охоплює метод спостереження, мультимодальний дискурс-аналіз та контекстуально-інтерпретаційний аналіз.

Результати. У діалогічній взаємодії комплімент виражається за допомогою вербальних (лексичних, граматичних, стилістичних) та невербальних засобів. Головними лексичними засобами є позитивно-оцінні та афективні прикметники; на граматичному рівні поширені предикативні одиниці *Prn / N + BE + Adj*, *Prn/N + LOOK + Adj*, *What + Adj. + Noun* та *How + Adj*; серед стилістичних засобів слід виділити епітет та гіперболу. Невербальні засоби підсилюють той самий зміст, який виражають вербальні; часом вони вносять додаткову інформацію, яка може суперечити змісту вербально висловленої інформації.

У художній зображеній комунікації комплімент, висловлений у прямому персональному мовленні, часто супроводжується авторським коментарем, який пояснює екстралінгвальну ситуацію: відносини між мовцем та реципієнтом компліменту, ступінь щирості мовця, його іллокутивні наміри. Окрім того, автор описує невербальну поведінку учасників комунікативного акту компліменту. Візуальні, аудіальні, проксемічні, тактильні, просодичні невербальні характеристики висловлювань компліменту характеризуються комунікативною цінністю, виконують функцію підсилення експресивного та емоційного значення компліменту.

Невербальні складники інтеракції у художньому дискурсі експлікують вербалізовані кінеми – слова або словосполучення, які називають кінему, передають інформацію про її пластичну форму й смисловий зміст [8]. Саме вербалізовані кінеми несуть основне змістовне навантаження під час вираження компліменту.

Мову очей виділяють із мімічних знаків як найбільш значущий невербальний засіб. Захопленість і схвилюваність адресанта компліменту маркуються авторським описом погляду мовця за допомогою вербалізованих

кінем, які складаються з дієслів *look*, *gaze*, *stare* та позитивно-оцінних прикметників (у випадку з *look*) або прислівників:

«I suppose you're used to lovely food like this all the time», continued Valerie. She gazed at Cressida admiringly. «But you've got such a good figure. I expect you always eat a little of everything, to be polite» [22, с. 92].

Візуальний канал також експлікують дієслова *look*, *gaze*, *stare* у поєднанні з позитивно-оцінними іменниками та з прийменником *with*:

«I've decided we're going to play», said Georgina. «We can make one up. isn't it a brilliant idea? We can rehearse today and do the performance tomorrow. We can have costumes and everything. What do you think?» Her bright blue eyes fixed on Nicola determinedly and Nicola stared back with respect. «All right», she said. «That sounds brilliant» [там само, с. 44].

Довгий погляд є ознакою щирості компліменту:

He gave her a long look. Then, «You're cute», he said, and asked her to go to the movies with him [21, с. 122].

Закриті очі під час дегустації блюда, «мукання» є візуальним та аудіальним проявами компліменту:

«That looks incredible, can I have a taste?» I pushed my plate towards her, and she took a forkful of my food. She put it in her mouth, closing her eyes as she savoured it. «Mmm. That's really, really good» [13, с. 47].

Емоційне напруження стає максимальним, якщо під час вираження компліменту в очах адресанта з'являються сльози, як це відбувається з Ізі, яка висловлює комплімент своїй однокласниці С'юзі, яка перенесла багато горя, але «встояла» і побудувала прекрасну кар'єру:

«...That's what I want. That future. That's why I've had to come and lay it all to rest. Your invitation was incredibly timely, Susie. Thank you».

«You've done stunningly», Izzy said, with tears in her eyes. «You're such a survivor. How can you possibly say you overreacted?» [11, с. 186]

Сльози виступають засобом емоційного вивільнення і створення емоційного контакту.

Відносно міміки слід також згадати посмішку, яка є атрибутом компліменту поза залежністю від ступеня його щирості. Тип посмішки (яскрава, підбадьорююча, ніжна,

ласкава, з полегшенням) уточнюється в авторському коментарі. Наведемо приклад провокативної посмішки під час висловлення компліменту, який надає отримувачці задоволення:

«You look particularly charming today, Wilmet». He smiled down at me in the provocative way I remembered.

I was pleased at his compliment for I always take trouble with my clothes, and being tall and dark I usually manage to achieve some kind of distinction [16, с. 5].

Ступінь інтенсивності посмішки може зростати залежно від емоційного напруження, і в такому разі замість слова *smile* вживається *grin*, як-от у наступному епізоді: Пру оперативним шляхом усунула капловухість, із приводу чого отримує від приятеля щирий комплімент своєї нової зовнішності, супроводжуваний широкою посмішкою:

Her grey eyes shone. «The stitches came out this morning».

Terry broke into an enormous grin.

«They're great. You look great. Well done» [там само, с. 330].

Висловлювання компліменту супроводжується також описом виразу обличчя адресанта – лице «сяє», «освітлюється». Тут уживаються вербалізовані кінеми *beam*, *light up*:

Nellie's face was transformed into a beaming smile. «Yer've got a smashing way with words, girl. I wish I'd gone to the same school as you, 'cos then I'd be as clever as you, and understand what ye're talking about all the time» [14, с. 5].

Аналіз *проксемічних* комунікативних компонентів акту компліменту свідчить про тенденцію мінімізувати дистанцію між адресантом компліменту та його реципієнтом. Вираження компліменту характеризується переважно інтимною зоною комунікації, тобто невеликою дистанцією між співрозмовниками, що ілюструє спілкування двох подруг на вечірці:

«Suze!» I hurry towards her and give her a huge hug. «You look amazing!»

«I'm feeling great!» says Suze [15, с. 239].

До речі, наданий приклад також містить вербалізовану кінему «give a hug», яка є засобом відтворення *тактильного* каналу комунікації.

Якщо комплімент є щирим, активно використовуються торкання, які свідчать про доброзичливе, дружнє відношення до об'єкта

компліменту. Торкання слугують для підтримки контакту з отримувачем компліменту, для експлікації «батьківського», «протекційного» відношення до нього. Вербалізованою кінемою у цьому разі служить тактильне дієслово *touch*, як, наприклад, у ситуації висловлення щирого компліменту щодо вечірньої сукні від скандально відомого модельєра:

«Well», says Christina. «I'll be honest. When you told me you were wearing a creation by young Mr Kovitz, I was a little worried. But this...» she touches a tiny bead. «I'm impressed» [там само, с. 347].

Ще один тактильний прояв компліменту – поцілунок, що ілюструє комплімент Летті на адресу приятеля (прийнятий із задоволенням і з компліментом у відповідь):

«Hello, Lin, you fat bastard», Lettie said, giving me a kiss on the cheek. «You're really beefing out, aren't you, son?»

«You look good, too», I replied, smiling at the pleasure of seeing her [17, с. 528].

Таким чином, у плані проксемики і такесики під час вираження компліменту спостерігається тенденція мінімізувати дистанцію між співрозмовниками, торкатися до об'єктів оцінки і/або співрозмовника. Подібні жести є симптоматичними, тобто такими, що свідчать про емоційний стан мовця.

Експресивність компліменту підсилюється *просодичними* засобами, зокрема *фонаційними*, такими як зміни гучності та тембру. «Художньому дискурсі *голосові трансформації* (шепіт, вигук) схвильованого адресанта компліменту передаються вербалізованою кінемою *voice*. Такі вербалізовані кінеми, як пониження голосу, шепіт, надають компліменту інтимного, довірчого характеру, ком у горлі – характерна ознака сильного здивування, захоплення мовця:

She's wearing a dress I've never seen before.

«How do I look?» She whirls around, her whole face radiant. I get a big whiff of sour perm and heavy perfume smell.

I open my mouth, but no words come out.

«I got my hair done. Didn't you see my note?»

«Mom». The words are frozen in my chest.

«It's beautiful». My voice cracks [13, с. 62].

Вербалізована кінема *cracking voice* – ознака сильної схвильованості мовця, його щирості:

«You've got the biggest heart of anyone I've ever met», he said to Jamie, his voice cracking [19, с. 105].

Голосові трансформації зображуються автором за допомогою іменника *voice* і прикметників емоційно-оцінної семантики, які визначають його і виконують стилістичну роль епітета. Під час вираження компліменту «затишний, довірчий» голос підсилює щирість компліменту:

Keith said in a cosy confidential voice, «I believe we're going to be great friends, Wilmet. I think you're very nice – and very attractive, too, if you'll excuse my mentioning it?» [16, с. 233].

З іншого боку, невербаліка може, навпаки, сигналізувати про нещирість компліменту. У такому разі позитивний вербальний текст супроводжується описом невербальних проявів зі значенням негативного ставлення: вербалізовані кінеми вносять додаткову інформацію, яка суперечить змісту вербальної. У разі такого протиріччя читач вірить невербалиці: вона експлікує справжні почуття комунікантів. Прикладом може слугувати епізод, у якому Седі з жахом сприймає нову зачіску сина, якого постригла її свекруха. Спочатку вона від жаху закриває собі рукою рот (*crush my hand to my mouth*), говорить дуже повільно (*I say slowly*) і, щоб не засмутити дитину, силує себе посміхнутися (*force myself to smile*) і виразити комплімент зміні його зовнішності:

«Rona cut my hair. She said I looked like a gypsy».

I crush my hand to my mouth, horrified. The audacity! «Granny cut your hair?» I say slowly, in disbelief.

«What's wrong, Mummy?» Danny looks anxious.

I force myself to smile, not wanting to upset him. «Nothing, sweetie. It looks very smart» [23, с. 141].

Отже, опис невербальної поведінки адресанта компліменту дає змогу розпізнати його істинне ставлення до об'єкта оцінки і його наміри відносно цього об'єкта.

Контекстуально-інтерпретаційний аналіз комунікативної взаємодії персонажів англійського художнього дискурсу засвідчує мультимодальну природу комунікативного

акту компліменту. «художній зображений комунікації невербальні компоненти спілкування, описані в авторському коментарі, мають прагматико-стилістичний потенціал.

Невербальні складники інтеракції у художньому дискурсі експлікують вербалізовані кінеми, які несуть основне змістовне навантаження під час вираження компліменту. Візуальні, аудіальні, проксемічні, тактильні, просодичні та інші невербальні характеристики висловлювань компліменту підсилюють той самий зміст, який виражають вербальні засоби, вносять додаткову інформацію, яка часом суперечить змісту вербально висловленої інформації. В останньому випадку читач вірить невербалиці.

Висновки. Поняття мультимодальності ґрунтується на здібності людини до поєднання різноаспектних шляхів світопізнання: вербального, візуального, кінетичного. Проведене дослідження свідчить про те, що в художньому дискурсі важливим компонентом залучення читача до декодування інформації про відносини між мовцем та реципієнтом компліменту, ступінь щирості мовця, його іллокутивні наміри, є опис не лише його вербальної, а й невербальної поведінки. До семіотичних ресурсів, окрім мовлення, належать гучність та темп голосу, погляд, міміка, жести адресата тощо. Номінація невербальних знаків, таких як «погляд», «торкання», «посмішка», «поцілунок», відбувається вербалізованими кінемами. Мімічні й жестові дії персонажів, описані автором, маркують ступінь щирості та експресивності адресанта компліменту.

Явище мультимодальності інтегрує безліч перспектив, шляхів мислення та можливих підходів. Існує потреба в аналізі та описі усього спектру засобів, використовуваних мовцями з комунікативною метою в різних царинах, та визначення ролі різномодусних одиниць у побудові певних значень. Невичерпним джерелом соціокультурних та психолінгвальних досліджень мислення, мови, мовлення постає прагматико-стилістичний потенціал мультимодальних ресурсів в англійському художньому дискурсі.

Література:

1. Безугла Л., Криворучко С., Бербенець Д. Мультимодальна метапрагматика німецькомовного рекламного дискурсу. *Вісник ХНУ імені В.Н. Каразіна. Серія «Іноземна філологія. Методика викладання іноземних мов»*. 2023. Вип. 98. С. 7–14. DOI: <https://doi.org/10.26565/2786-5312-2023-98-01>
2. Бехта І., Карп М.А. Мультимодальні засоби когезії та когерентності у сучасних літературних казках: теоретико-методологічна інтерпретація. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія»*. 2014. Вип. 13. С. 87–90.

3. Вашило О., Андрусів Ю. Мультиmodalність сучасного англомовного рекламного тексту. *Advanced Linguistics*. 2024. Вип. 14. Р. 48–55. DOI: <https://doi.org/10.20535/2024.14.315521>
4. Воробйова О. Спокушання музикою: емоційна аура музичних мотивів у художній прозі (когнітивний етюд). *Світ емоцій у дзеркалі когніції: мова, текст, дискурс* : тези доповідей Круглого столу, присвяченого ювілею проф. О.П. Воробйової, 27 вересня 2012 р. Київ, 2012. С. 34–50.
5. Івасишин М.Р. Мультиmodalність англомовного коміксу: лінгвальний і екстралінгвальний виміри : дис. ... канд. філол. наук. Івано-Франківськ, 2019. 404 с.
6. Колегаєва І. Поліmodalність відчуттів у дзеркалі полікодовості тексту, або Ще раз про антропоцентризм у лінгвістиці. *Записки з романо-германської філології*. 2015. Вип. 2(35). С. 105–112. DOI: [https://doi.org/10.18524/2307-4604.2015.2\(35\).73115](https://doi.org/10.18524/2307-4604.2015.2(35).73115)
7. Макарук Л.Л. Мультиmodalність сучасного англомовного масмедійного комунікативного простору : дис. ... д-ра філол. наук. Запоріжжя, 2019. 635 с.
8. Попік І.П. Вербальна та невербальна комунікація (на матеріалі публікацій А. Піза). *Записки з романо-германської філології*. 2018. Вип. 1. С. 159–165. DOI: [https://doi.org/10.18524/2307-4604.2018.1\(40\).137073](https://doi.org/10.18524/2307-4604.2018.1(40).137073)
9. Сєрякова І.І. Невербальний семіозис у дискурсі. *Multidisciplinary academic research and innovation: the proceedings of the XXVII International Science Conference*. Amsterdam. May 25–28, 2021. С. 539–541.
10. Федік Ю.М. Мультиmodalні засоби маніфестації образу політика (на матеріалі американських масмедійних карикатур) : дис. ... докт. філос. Луцьк, 2024. 277 с.
11. Barr E. Out of my depth: London: Headline Review, 2007. 408 p.
12. Bezemer J., Jewitt C. Multimodality: A Guide for Linguists. *Research Methods in Linguistics* / ed. Litosseliti, L. 2nd Ed. Bloomsbury Publishing: New York, 2018. P. 1–18.
13. Cohen J. Getting away with it. London: Headline Review, 2010. 599 p.
14. Jonker J. I'll be your sweetheart. London: Headline, 2005. 406 p.
15. Kinsella S. Shopaholic ties the knot. London: Black Swan, 2002. 394 p.
16. Pym B. A glass of blessings. London: Virago, 2009. 277 p.
17. Roberts G.D. Shantaram. London: Abacus, 2008. 933 p.
18. Scollon R. Multimodality and the language of politics. *Encyclopedia of language and linguistics*. 2nd ed. / Ed. Yu.I. Alexandrov et. al. Vol. 9. Oxford: Elsevier, 2006. P. 386–387.
19. Sparks N. A walk to remember. New York – Boston. Grand Central Publishing. 2000. 153 p.
20. Stöckl H. Linguistic multimodality – multimodal linguistics: a state-of-the-art sketch. *Multimodality: Disciplinary Thoughts and the Challenge of Diversity* / ed. J. Wildfeuer, et. al. Berlin, Boston: De Gruyter, 2020. P. 41–68. DOI: <https://doi.org/10.1515/9783110608694-002>
21. Trollope J. The Men and the Girls. London: Black Swan, 1993. 319 p.
22. Wickham M. The Tennis Party. London: Black Swan, 1996. 336 p.
23. Williams P. How to be Married. London: Headline Review, 2010. 376 p.

References:

1. Bezuhla, L., Kryvoruchko, S., Berbenets, D. (2023). Multymodalna metaprahmatyka nimetskomovnoho reklamnoho dyskursu [Multimodal metapragmatics of German-language advertising discourse]. *Visnyk KhNU imeni V.N. Karazina. Seriya: Inozemna filologiya. Metodyka vykladannia inozemnykh mov – Bulletin of the V.N. Karazin KhNU. Series: Foreign Philology. Methodology of teaching foreign languages*, 98, 7–14. <https://doi.org/10.26565/2786-5312-2023-98-01> [in Ukrainian].
2. Bekhta, I., Karp, M.A. (2014). Multymodalni zasoby kohezii ta koherentnosti u suchasnykh literaturnykh kazkakh: teoretyko-metodolohichna interpretatsiia [Multimodal means of cohesion and coherence in modern literary fairy tales: theoretical and methodological interpretation]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seriya: Filologiya – Scientific Bulletin of the International Humanitarian University. Series: Philology*, 13, 87–90. [in Ukrainian].
3. Vashchylo, O., Andrusiv, Yu. (2024). Multymodalnist suchasnoho anhlomovnoho reklamnoho tekstu [Multimodality of modern English advertising text]. *Advanced Linguistics*, 14, 48–55. <https://doi.org/10.20535/2024.14.315521>
4. Vorobiova, O. (2012). Spokushannia muzykoiu: emotsiina aura muzychnykh motyviv u khudozhnii prozi (kohnityvnyi etiud) [Seduction by music: the emotional aura of musical motifs in literary prose (cognitive study)]. *Svit emotsii u dzerkali kohnitsii: mova, tekst, dyskurs – The world of emotions in the mirror of cognition: language, text, discourse: abstracts of the reports of the Round Table dedicated to the anniversary of Prof. O.P. Vorobyova*, 34 – 50. [in Ukrainian].
5. Ivasyshyn, M.R. (2019). Multymodalnist anhlomovnoho komiksu: linhvalnyi i ekstralinhvalnyi vymiry [Multimodality of English-language comics: lingual and extralingual dimensions]: PhD thesis in Philology. Ivano-Frankivsk. [in Ukrainian].

6. Kolehaieva, I. (2015). Polimodalnist vidchuttiv u dzerkali polikodovosti tekstu, abo shche raz pro antropotsentryzm u linhvistytsi [Polymodality of sensations in the mirror of the polycode of the text, or once again about anthropocentrism in linguistics]. *Zapysky z romano-hermanskoi filolohii – Notes on Romance-Germanic Philology*, 2 (35), 105–112. [in Ukrainian]. [https://doi.org/10.18524/2307-4604.2015.2\(35\).73115](https://doi.org/10.18524/2307-4604.2015.2(35).73115)
7. Makaruk, L.L. (2019). Multymodalnist suchasnoho anhlovnoho masmediinoho komunikatyvnoho prostoru [Multimodality of the modern English-language mass media communicative space]: PhD thesis in Philology. Zaporizhzhia. [in Ukrainian].
8. Popik, I. P. (2018). Verbalna ta neverbalna komunikatsiia (na materialy publikatsii A. Piza) [Verbal and non-verbal communication (based on the publications of A. Pease)]. *Zapysky z romano-hermanskoi filolohii – Notes on Romance-Germanic Philology*, 1, 159–165. [https://doi.org/10.18524/2307-4604.2018.1\(40\).137073](https://doi.org/10.18524/2307-4604.2018.1(40).137073) [in Ukrainian].
9. Sieriakova, I.I. (2021). Neverbalnyi semiozys u dyskursi [Nonverbal semiosis in discourse]. *Multidisciplinary academic research and innovation: the proceedings of the XXVII International Science Conference*, 539–541. [in Ukrainian].
10. Fedik, Yu.M. (2024). Multymodalni zasoby manifestatsii obrazu polityka (na materialy amerykanskykh masmediinykh karykatur) [Multimodal means of manifestation of the image of a politician (based on American mass media cartoons)]: PhD thesis in Philology. Lutsk [in Ukrainian].
11. Barr, E. (2007). *Out of my depth*. London: Headline Review.
12. Bezemer, J., Jewitt, C. (2018). *Multimodality: A Guide for Linguists. Research Methods in Linguistics* / ed. Litosseliti, L. 2nd Ed. Bloomsbury Publishing: New York, 1–18.
13. Cohen, J. (2010). *Getting away with it*. London: Headline Review.
14. Jonker, J. (2005). *I'll be your sweetheart*. London: Headline.
15. Kinsella, S. (2002). *Shopaholic ties the knot*. London: Black Swan.
16. Pym, B. (2009). *A glass of blessings*. London: Virago.
17. Roberts, G.D. (2008). *Shantaram*. London: Abacus.
18. Scollon, R. (2006). Multimodality and the language of politics. *Encyclopedia of language and linguistics*. 2nd ed. / Ed. Yu.I. Alexandrov et. al., 9, 386–387.
19. Sparks, N. (2000). *A walk to remember*. New York – Boston. Grand Central Publishing.
20. Stöckl, H. (2020). Linguistic multimodality – multimodal linguistics: a state-of-the-art sketch. *Multimodality: Disciplinary Thoughts and the Challenge of Diversity* / ed. J. Wildfeuer, et.al. Berlin, Boston: De Gruyter, 41–68. <https://doi.org/10.1515/9783110608694-002>
21. Trollope, J. (1993). *The Men and the Girls*. London: Black Swan.
22. Wickham, M. (1996). *The Tennis Party*. London: Black Swan.
23. Williams, P. (2010). *How to be Married*. London: Headline Review.

Дата першого надходження статті до видання: 30.12.2025

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 16.01.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 06.04.2026

КОМУНІКАТИВНО-ПРАГМАТИЧНІ МОДЕЛІ СУЧАСНОЇ НІМЕЦЬКОЇ ЛЮТЕРАНСЬКОЇ ПРОПОВІДІ: ТЕОЛІНГВІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ

Богуславський Сергій Сергійович,

кандидат філологічних наук, доцент,

завідувач кафедри німецької філології

Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

ORCID ID: 0009-0005-5842-8434

У статті здійснено комплексний теолінгвістичний аналіз комунікативно-прагматичних моделей сучасної німецькомовної лютеранської проповіді в умовах цифрової медіатизації. Релігійний дискурс інтерпретується як нормативно закріплена інституційна комунікативна практика, у межах якої мовні засоби реалізують не лише репрезентативну, а й регулятивну та персуазивну функції. Метою дослідження є розроблення аналітичної моделі, що дає змогу системно описати кореляцію між типами мовленнєвих актів, прагматичними стратегіями, дискурсивними маркерами та мультимодальними ресурсами, які формують інтерпретаційну позицію адресата в традиційних і цифрових форматах проповіді.

Методологічну основу становить поєднання теорії мовленнєвих актів, критичного дискурс-аналізу, фреймової семантики та соціосеміотичної теорії мультимодальності. Емпіричну базу утворює корпус сучасних німецькомовних лютеранських проповідей, репрезентований як транскрибованими усними виступами, так і матеріалами, поширеними через відеоплатформи та подкаст-сервіси. У межах аналізу ідентифіковано функціональний розподіл асертивних, директивних, експресивних і комісивних ілокуцій у структурних сегментах проповіді та встановлено їхній перлокутивний потенціал у процесі формування нормативних і ціннісних орієнтацій реципієнта.

Особливу увагу приділено впливу цифрових медіа на трансформацію комунікативної архітектури проповіді, зокрема на зростання ролі персоналізованих форм звернення, фрагментацію текстової структури та інтеграцію візуально-аудіальних ресурсів у єдину семіотичну конфігурацію. Доведено, що в умовах глибокої медіатизації проповідь функціонує як багаторівнева дискурсивна практика, у якій стабільні гомілетичні норми взаємодіють із варіативними прагматичними стратегіями, зумовленими платформними режимами поширення та сприйняття інформації. Отримані результати розширюють теоретичні межі теолінгвістики та створюють підґрунтя для подальших зіставних і корпусних досліджень конфесійних дискурсів у різних соціокультурних контекстах.

Ключові слова: теолінгвістика, релігійний дискурс, лютеранська проповідь, комунікативна прагматика, мовленнєві акти, мультимодальність, цифрова медіатизація, гомілетика, інституційна комунікація.

Boguslavskyi Sergii. Communicative and pragmatic models of the German-language Lutheran sermon

This article presents a comprehensive theolinguistic analysis of communicative and pragmatic models of the contemporary German-language Lutheran sermon in the context of digital mediatization. Religious discourse is interpreted as a normatively regulated institutional communicative practice in which linguistic resources perform not only representational but also regulatory and persuasive functions. The aim of the study is to develop an analytical model that enables a systematic description of the correlation between types of speech acts, pragmatic strategies, discursive markers, and multimodal resources that shape the interpretative stance of the addressee in both traditional and digital sermon formats.

The methodological framework integrates speech act theory, critical discourse analysis, frame semantics, and the social-semiotic theory of multimodality. The empirical basis consists of a corpus of contemporary German-language Lutheran sermons, represented by transcribed oral performances as well as materials disseminated via video platforms and podcast services. The analysis identifies the functional distribution of assertive, directive, expressive, and commissive illocutions across the structural segments of the sermon and establishes their perlocutionary potential in the formation of normative and value-oriented orientations of the recipient.

© Богуславський С. С., 2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

Special attention is devoted to the impact of digital media on the transformation of the communicative architecture of the sermon, particularly the increasing role of personalized forms of address, the fragmentation of textual structure, and the integration of visual and auditory resources into a unified semiotic configuration. It is argued that under conditions of deep mediatization the sermon functions as a multilevel discursive practice in which stable homiletic norms interact with variable pragmatic strategies shaped by platform-specific modes of dissemination and reception. The findings extend the theoretical scope of theolinguistics and provide a foundation for further comparative and corpus-based research on confessional discourses in diverse sociocultural contexts.

Key words: *theolinguistics, religious discourse, Lutheran sermon, communicative pragmatics, speech acts, multimodality, digital mediatization, homiletics, institutional communication.*

Вступ. У сучасній лінгвістичній парадигмі релігійний дискурс інтерпретується як нормативно закріплена комунікативна практика, що функціонує у межах усталених жанрових, прагматичних і семантичних обмежень. Проповідь у лютеранській традиції постає як гомілетичний жанр, структурований відповідно до конфесійних комунікативних настанов і спрямований на інтерпретацію біблійного тексту з урахуванням соціально релевантного контексту сприйняття. У межах цього жанру мовні засоби реалізують не лише репрезентативну функцію, пов'язану з передаванням теологічного змісту, а й ілокутивно зорієнтовані стратегії впливу, що забезпечують регуляцію когнітивних і поведінкових установок адресата. Така функціональна багатовимірність зумовлює необхідність застосування комплексного теолінгвістичного підходу, який поєднує положення комунікативної прагматики, дискурс-аналізу та когнітивної семантики для системного опису мовної організації проповідницького мовлення.

Подальший розвиток теолінгвістичного аналізу релігійного дискурсу ґрунтується на положенні, відповідно до якого мовлення в інституційних умовах підлягає системі нормативних обмежень, що визначають допустимі форми вираження, типи мовленнєвих дій та параметри адресованості. У працях Г. Кресса і Т. ван Левена обґрунтовується теза про те, що комунікативні практики сучасності характеризуються мультимодальною організацією, у межах якої вербальні, візуальні та аудіальні ресурси взаємодіють у межах єдиної семіотичної конфігурації, що моделює когнітивні та емоційні траєкторії сприйняття повідомлення [9, р. 39–57]. Застосування цього підходу до аналізу лютеранської проповіді дає змогу розглядати її не лише як лінгвістично організований текст, а й як комплексну комунікативну подію, що функціонує у умовах взаємодії різних знакових систем.

Спираючись на концепцію глибокої медіатизації, запропоновану А. Геппом, у цій роботі цифрові платформи інтерпретуються як фактор, що не лише опосередковує, а й структурно переналаштовує прагматичні режими проповідницької взаємодії, а саме про роль цифрових технологій, які трансформують структурні умови соціальної комунікації, змінюючи способи конструювання присутності, авторитету та адресованості мовця [7, р. 11–29]. Розвиваючи цей підхід, Ф. Кротц і А. Гепп підкреслюють, що в умовах глибокої медіазалежності соціальні практики, зокрема релігійна комунікація, набувають характеру «платформно опосередкованих процесів», у яких логіка алгоритмічної видимості впливає на структуру повідомлення та режими участі адресата [10, р. 228–235]. У релігійному дискурсі ці процеси виявляються у переході від локально обмеженої проповідницької практики до медіаопосередкованих форматів, у яких комунікативна взаємодія реалізується через платформи з асинхронним або квазідіалогічним режимом сприйняття. Така трансформація зумовлює зміну прагматичних параметрів мовлення, оскільки проповідник орієнтується не лише на безпосередньо присутню аудиторію, а й на потенційно необмежене коло реципієнтів із різними соціокультурними характеристиками.

Методологічно релевантним для опису цих процесів є залучення теорії мовленнєвих актів, відповідно до якої висловлювання розглядається як форма соціальної дії з визначеною ілокутивною силою та передбачуваним перлокутивним ефектом. Дж. Остін і Дж. Серль обґрунтовують, що мовленнєві дії організуються у функціональні кластери ілокуцій, що співвідносяться з інформативними, регулятивними та апелятивними цілями комунікації [1, р. 95–119; 15, р. 23–37]. У проповідницькому дискурсі ці типи ілокуцій реалізуються в системі асертивів, директивів

і експресивів, що утворюють функціонально взаємопов'язану прагматичну конфігурацію, спрямовану на формування інтерпретаційної позиції адресата щодо теологічного змісту повідомлення.

Гомілетичні дослідження лютеранської традиції підкреслюють, що проповідь виконує не лише функцію трансляції догматичних положень, а й функцію соціально орієнтованої інтерпретації біблійного тексту. П. Шторм зазначає, що структура проповіді передбачає поєднання екзегетичного, наративного та апелятивного компонентів, які забезпечують кореляцію між сакральним текстом і емпіричним досвідом слухача [17, s. 121–139]. У лінгвістичному вимірі це зумовлює використання стратегій тематичної актуалізації, деїктичних маркерів і прагматичних сигналів, що сприяють залученню адресата до процесу спільного смислотворення.

У межах критичного дискурс-аналізу інституційне мовлення інтерпретується як механізм відтворення соціальних норм і ціннісних орієнтацій. Н. Ферклоу обґрунтовує, що мовні практики виступають механізмами легітимації соціальних відносин і ціннісних ієрархій, у межах яких формуються моделі нормативної поведінки та ідентичності [4, p. 7–24]. Застосування цього підходу до аналізу лютеранської проповіді дає змогу виявити, яким чином прагматичні стратегії, зокрема апеляція до спільнотних цінностей і моральних норм, інтегруються в мовну організацію тексту та формують нормативні рамки сприйняття релігійного повідомлення.

Окремий дослідницький інтерес становить вплив цифрових форматів на зміну комунікативної архітекτονіки проповіді. К. Маннерфельт у своїх роботах зазначає, що медіаопосередковані проповіді характеризуються зростанням ролі персоналізованих форм звернення, фрагментацією текстової структури та використанням наративних стратегій, спрямованих на утримання уваги в умовах конкурентного інформаційного середовища [13]. А. Сігмон підкреслює, що у цифровому контексті апелятивні та експресивні компоненти проповіді набувають підвищеної функціональної значущості, оскільки саме вони забезпечують емоційну кореляцію між мовцем і реципієнтом за відсутності безпосередньої фізичної взаємодії [16, p. 90–108].

У межах досліджень цифрової релігії Г. Кемпбелл обґрунтовує, що онлайн-релігійні практики формують гібридні моделі спільнотності, у яких традиційні конфесійні норми поєднуються з логікою мережевої участі та індивідуалізованих траєкторій залучення адресатів [2, p. 54–71]. У цьому контексті лютеранська проповідь функціонує не лише як трансляція богословського змісту, а й як комунікативний інтерфейс, що організовує взаємодію між інституційною позицією Церкви та персоналізованими практиками цифрового сприйняття.

Аналіз наукових джерел свідчить, що, попри наявність значного корпусу праць, присвячених релігійному дискурсу та гомілетичі, системний опис комунікативно-прагматичних моделей сучасної німецькомовної лютеранської проповіді в умовах цифрової медіатизації залишається фрагментарним. Більшість досліджень зосереджується на теологічному або риторичному рівні аналізу, тоді як інтеграція прагматичних, когнітивно-дискурсивних і медіалінгвістичних параметрів потребує подальшого теоретичного розроблення. У цьому зв'язку постає необхідність формування узагальнювальної аналітичної моделі, здатної описати функціонування мовних засобів у різних комунікативних режимах, зокрема в умовах онлайн-спільнот, які, за спостереженнями Т. Гатчінгса, формуються як «мережеві церковні простори», де релігійна комунікація набуває рис розподіленої присутності та відкладеної участі [8, p. 102–11].

Таким чином, звернення до комунікативно-прагматичного аналізу сучасної німецької лютеранської проповіді дає змогу не лише уточнити статус проповідницького мовлення як інституційно детермінованого жанру, а й розширити теоретичні межі теолінгвістики шляхом включення медіалінгвістичного та когнітивно-дискурсивного вимірів. Це створює підґрунтя для подальших зіставних досліджень конфесійних дискурсів і сприяє поглибленню уявлень про роль мовленнєвих стратегій у процесах соціальної та світоглядної орієнтації в умовах цифрової комунікації.

Мета статті. У статті пропонується теолінгвістична модель опису і систематизації комунікативно-прагматичних параметрів сучасної німецькомовної лютеранської проповіді, релевантних для аналізу трансформа-

цій, спричинених цифровою медіатизацією релігійної комунікації. Досягнення поставленої мети передбачає встановлення кореляцій між типами мовленнєвих актів, прагматичними стратегіями та дискурсивними маркерами, що забезпечують реалізацію інституційних і персуазивних функцій проповіді.

Для реалізації окресленої мети необхідно розв'язати комплекс взаємопов'язаних дослідницьких завдань. По-перше, слід уточнити теоретичний статус теолінгвістики в системі сучасних лінгвістичних дисциплін і визначити її методологічний потенціал для аналізу релігійного дискурсу як інституційно детермінованої форми мовлення. По-друге, необхідно окреслити комунікативно-прагматичні параметри лютеранської проповіді в межах теорії мовленнєвих актів і критичного дискурс-аналізу з урахуванням їх адаптації до цифрових форматів поширення. По-третє, слід ідентифікувати та класифікувати типи ілокутивних дій, що реалізуються в проповідницькому мовленні, зокрема асертивні, директивні, експресивні та апелятивні, і встановити їхню функціональну роль у формуванні інтерпретаційної позиції адресата. По-четверте, необхідно проаналізувати прагматичні стратегії легітимації мовця та конструювання комунікативної солідарності між проповідником і аудиторією в умовах медіаопосередкованої взаємодії. По-п'яте, доцільно визначити особливості мультимодальної організації цифрових проповідей і з'ясувати, яким чином поєднання вербальних і невербальних ресурсів впливає на перлокутивний потенціал релігійного повідомлення.

Об'єктом дослідження є сучасний німецькомовний лютеранський проповідницький дискурс, репрезентований у традиційних гомілетичних практиках і цифрових медіаформатах, зокрема в онлайн-трансляціях богослужінь, аудіоподкастах і відеоплатформах, що функціонують у межах інституційних комунікативних середовищ німецькомовних лютеранських спільнот.

Предметом дослідження є комунікативно-прагматичні моделі мовної організації проповіді, які охоплюють систему мовленнєвих актів, прагматичних стратегій, дискурсивних маркерів і мультимодальних ресурсів, що забезпечують реалізацію інтерпретаційної, регулятивної та персуазивної функ-

цій у процесі взаємодії між проповідником і адресатом.

Методологічна основа дослідження спирається на операціоналізоване застосування теорії мовленнєвих актів, критичного дискурс-аналізу та мультимодальної теорії комунікації, що дає змогу емпірично ідентифікувати ілокутивні типи, прагматичні маркери та семіотичні кореляції в корпусі цифрових і традиційних проповідей, відповідно до яких мовлення розглядається як форма соціальної дії з визначеною ілокутивною структурою та прогнозованим перлокутивним ефектом [1; 14], а також на принципи критичного дискурс-аналізу, що дають змогу інтерпретувати інституційні тексти як механізми відтворення та легітимації соціальних і ціннісних орієнтацій [4]. Додатково залучаються положення мультимодальної теорії комунікації, які обґрунтовують необхідність аналізу взаємодії різних семіотичних ресурсів у межах єдиної комунікативної події [9] та концепції глибокої медіатизації, що описує структурні зміни соціальної комунікації під впливом цифрових технологій [7].

Операціоналізація предмета дослідження передбачає розроблення аналітичної моделі, у межах якої комунікативно-прагматичні параметри проповіді розглядаються як взаємопов'язана система рівнів. На ілокутивному рівні аналізується функціональний розподіл мовленнєвих актів у структурі проповіді. На дискурсивному рівні виявляються тематичні й прагматичні маркери, що забезпечують когерентність і адресованість тексту. На мультимодальному рівні досліджується кореляція між вербальними засобами та візуально-аудіальними компонентами, які формують цілісну комунікативну подію в цифровому середовищі.

Розмежування мети, завдань, об'єкта і предмета дослідження створює методологічне підґрунтя для подальшого структурно-функціонального аналізу сучасної німецькомовної лютеранської проповіді як інституційно організованого та прагматично зорієнтованого виду релігійної комунікації, що функціонує в умовах трансформації медіакомунікативного простору.

Теолінгвістичний аналіз релігійного дискурсу спирається на уявлення про мовлення як інституційно зумовлену форму соціальної дії, у межах якої лінгвістичні структури корелюють із конфесійними нормами, комуніка-

тивними ролями та очікуваннями адресата. У цьому вимірі релігійний текст розглядається не як автономна семантична одиниця, а як елемент ширшої дискурсивної практики, що функціонує у конкретних соціокультурних і медіальних умовах. Такий підхід узгоджується з положеннями функціональної лінгвістики та теорії дискурсу, відповідно до яких значення формується у процесі взаємодії мовця, тексту та контексту [6, р. 10–27].

У межах теолінгвістики релігійний дискурс інтерпретується як специфічна форма інституційної комунікації, що характеризується стабільним набором жанрових параметрів, прагматичних цілей і семіотичних ресурсів. Дослідники гомілетики й лінгвістики релігійного дискурсу наголошують, що проповідь як жанр поєднує наративні, аргументативні та апелятивні компоненти, які реалізуються в межах нормативно закріпленої структури, зумовленої конфесійною традицією та літургійним контекстом [17, р. 121–139; 11, р. 45–46]. У лютеранській традиції ця структура ґрунтується на принципі *Sola Scriptura*, що визначає пріоритет біблійного тексту як джерела смислу і водночас задає рамки для його актуалізації у сучасному соціальному контексті.

Комунікативно-прагматична перспектива аналізу проповіді передбачає розгляд мовних одиниць як реалізацій цілеспрямованих мовленнєвих дій. У проповідницькому корпусі ілокутивна сила висловлювань операціоналізується через розподіл асертивних, директивних і експресивних актів за структурними сегментами проповіді не лише його лексико-граматичною формою, а й соціальною ситуацією, у якій воно функціонує [1; 15]. Розвиток цієї ідеї в працях Дж. Серля дає змогу класифікувати мовленнєві дії за функціональними типами, що є релевантним для опису проповідницького дискурсу як системи асертивів, директивів, комісивів і експресивів, інтегрованих у єдину прагматичну конфігурацію [15, р. 23–39]. Така класифікація створює аналітичну основу для виявлення закономірностей прагматичної організації проповіді та встановлення її перлокутивного потенціалу.

Значний методологічний потенціал для дослідження інституційного мовлення має критичний дискурс-аналіз, у межах якого тексти розглядаються як елементи соціальних

практик, що відображають і водночас формують ідеологічні структури. Н. Ферклоу обґрунтовує, що дискурсивні практики є механізмами легітимації соціальних відносин і ціннісних орієнтацій, що особливо релевантно для релігійної комунікації, де мовлення відіграє нормативну та регулятивну роль [4, р. 12–28]. Застосування цього підходу до аналізу лютеранської проповіді дає змогу інтерпретувати прагматичні стратегії як засоби конструювання спільнотної ідентичності та моральних настанов у межах конфесійного простору.

У когнітивно-дискурсивному вимірі проповідь розглядається як процес моделювання концептуальних структур, що організовують інтерпретацію біблійного тексту та його співвіднесення з досвідом реципієнта. Теорія фреймів, розроблена Ч. Філлмором, надає інструментарій для опису того, яким чином мовні одиниці активізують певні сценарії, ролі та очікування, що є релевантним для аналізу тематичних і прагматичних блоків проповіді [5, р. 111–137]. У межах лютеранського дискурсу фреймові структури сприяють інтеграції сакрального наративу з повсякденними соціальними практиками, що реалізується через добір метафоричних, наративних і апелятивних засобів.

Важливим компонентом теоретичного підґрунтя дослідження є концепція мультимодальності, відповідно до якої комунікація розглядається як взаємодія різних семіотичних ресурсів, що функціонують у межах єдиного повідомлення. Г. Кресс і Т. ван Левен підкреслюють, що значення формується не лише через вербальні засоби, а й через візуальні, просторові та аудіальні компоненти, які спільно організовують когнітивний і емоційний досвід реципієнта [9, р. 55–74]. У контексті цифрових проповідей це означає, що прагматичний аналіз має ураховувати кореляцію між текстом, інтонацією, візуальним оформленням і технічними параметрами платформи поширення.

Процеси цифрової медіатизації релігійної комунікації розглядаються у сучасних соціолінгвістичних і медіалінгвістичних дослідженнях як чинники, що змінюють не лише канали передавання інформації, а й саму логіку дискурсивної взаємодії. П. Айзенлор наголошує, що медіатизація релігії спричиняє трансформацію символічного авторитету, оскільки сакральне мовлення дедалі частіше

функціонує у конкурентному середовищі секулярних дискурсів і платформних форматів [3, р. 6–12]. М. Левгайм і С. Г'ярвард уточнюють, що релігійний дискурс у цифрову добу переходить у режим «публічної видимості», де його прагматична ефективність залежить від здатності адаптуватися до медіалогії сучасних комунікативних екосистем [12, р. 231–238]. А. Гепп визначає глибоку медіатизацію як стан, у якому соціальні практики стають структурно залежними від цифрових медіа, що зумовлює трансформацію форм авторитету, адресованості та темпоральності комунікації [7, р. 19–34]. У релігійному дискурсі це виявляється у зміщенні від синхронної, локалізованої взаємодії до асинхронних і транслокальних форм сприйняття проповіді, що впливає на організацію прагматичних стратегій та мовних ресурсів.

Огляд наукових праць свідчить, що дослідження лютеранської проповіді в лінгвістичному вимірі зосереджуються переважно на риторичних і стилістичних аспектах або на теологічній інтерпретації змісту. Водночас інтегративні моделі, які поєднують прагматично-лінгвістичний, когнітивно-дискурсивний і медіалінгвістичний аналіз, залишаються недостатньо розробленими, особливо в україномовному науковому просторі. Це зумовлює необхідність формування теоретичної рамки, здатної системно описати функціонування комунікативно-прагматичних моделей проповіді в умовах цифрової трансформації релігійної комунікації.

Теоретичні засади цього дослідження ґрунтуються на поєднанні положень теолінгвістики, теорії мовленнєвих актів, критичного дискурс-аналізу, когнітивної семантики та концепції мультимодальності, що в сукупності забезпечує багаторівневий опис мовної організації сучасної німецькомовної лютеранської проповіді як інституційно детермінованого та прагматично зорієнтованого виду релігійної комунікації в умовах цифрової медіатизації.

Емпіричну базу цього дослідження становить корпус сучасних німецькомовних лютеранських проповідей, репрезентований як традиційними усними формами, зафіксованими у письмових транскриптах, так і цифровими форматами, поширеними через офіційні онлайн-ресурси лютеранських громад, відеоплатформи та подкаст-сервіси. Формування корпусу здійснювалося з урахуванням прин-

ципів репрезентативності, жанрової однорідності та конфесійної релевантності, що забезпечує можливість узагальнення результатів у межах сучасної німецькомовної лютеранської комунікативної практики.

Критеріями відбору матеріалу слугували, по-перше, інституційна належність джерел, оскільки до аналізу залучалися проповіді, оприлюднені або санкціоновані офіційними структурами лютеранських церков у німецькомовному просторі, зокрема в межах Євангелічної церкви в Німеччині (Evangelische Kirche in Deutschland). По-друге, ураховувалася темпоральна актуальність, що передбачала включення текстів, створених упродовж останніх п'яти років, із метою фіксації сучасних тенденцій у прагматичній організації проповідницького мовлення. По-третє, забезпечувалася тематична варіативність, яка охоплювала проповіді, присвячені літургійному календарю, соціально-етичним питанням і пасторальним зверненням, що дає змогу простежити стабільні та змінні параметри комунікативних моделей у різних контекстах реалізації жанру.

Обсяг корпусу становить приблизно 120 проповідей, загальна кількість слововживань перевищує 180 000 одиниць, що забезпечує статистично релевантну основу для якісного та кількісного аналізу мовних і прагматичних параметрів. Усі тексти було уніфіковано за орфографічними та пунктуаційними стандартами сучасної німецької мови, а також анотовано за базовими метаданими, зокрема датою виголошення, форматом поширення, тематикою та конфесійною приналежністю громади.

Методологічний інструментарій дослідження ґрунтується на поєднанні якісних і кількісних методів аналізу, що забезпечує багаторівневий опис комунікативно-прагматичних характеристик проповіді. Центральним є дискурс-аналіз, у межах якого проповідь аналізується як нормативно регламентована дискурсивна практика, що реалізується у різних медіакомунікативних режимах. Цей підхід дає змогу виявити структурні компоненти тексту, встановити їх функціональну взаємодію та описати механізми адресованості й тематичної когерентності [4, р. 29–46].

Прагмалінгвістичний аналіз застосовується для ідентифікації та класифікації мовленнєвих актів, що реалізуються у проповідницькому мовленні. На основі типології

Дж. Серля здійснюється розмежування асертивних, директивних, комісивних та експресивних ілокуцій, а також устанавлюється їх функціональний розподіл у межах структурних блоків проповіді [15, р. 54–71]. Додатково аналізується перлокутивний потенціал цих актів у контексті формування нормативних і ціннісних орієнтацій адресата.

Когнітивно-семантичний компонент дослідження реалізується через застосування фреймового аналізу, який дає змогу описати концептуальні структури, що активізуються в процесі інтерпретації біблійного тексту та його співвіднесення з повсякденним досвідом слухача. У цьому аспекті теорія Ч. Філлмора слугує основою для виявлення типових сценаріїв, ролей і тематичних доменів, які структурують проповідницький наратив і визначають його когнітивну доступність для реципієнта [5, р. 111–137].

Мультиmodalний аналіз застосовується до цифрових проповідей із метою встановлення кореляції між вербальними та невербальними ресурсами, зокрема інтонаційними параметрами, візуальним оформленням і технічними характеристиками платформи поширення. У межах цього підходу використовуються положення соціосеміотичної теорії мультиmodalності, розробленої Г. Крессом і Т. ван Левеном, що дає змогу інтерпретувати проповідь як цілісну семіотичну конфігурацію, у якій різні знакові модальності спільно формують прагматичний ефект повідомлення [9, р. 75–93].

Кількісний компонент дослідження реалізується через елементи корпусної лінгвістики, що передбачає підрахунок частотності окремих типів мовленнєвих актів, прагматичних маркерів і тематичних лексем у різних підкорпусах, сформованих за параметрами формату поширення та тематичної спрямованості проповідей. Такий підхід дає змогу встановити статистично значущі відмінності між традиційними та цифровими формами реалізації жанру, а також виявити тенденції у зміні прагматичної організації проповідницького мовлення.

Процедура аналізу передбачає кілька послідовних етапів. На першому етапі здійснюється сегментація текстів на структурні блоки, що відповідають основним компонентам гомілетичної моделі, зокрема вступу, екзегетичній частині, інтерпретаційному наративу та апеля-

тивному завершенню. На другому етапі проводиться ідентифікація мовленнєвих актів і прагматичних маркерів у межах кожного блоку. На третьому етапі результати якісного аналізу піддаються кількісній обробці з метою встановлення закономірностей їх функціонального розподілу та кореляції з комунікативними умовами реалізації проповіді.

Стабільність аналітичних результатів перевіряється через повторне кодування вибірових сегментів корпусу та зіставлення інтерпретацій, отриманих у межах прагмалінгвістичного, фреймового і мультиmodalного аналізу, що дає змогу виявити розбіжності в інтерпретації та скоригувати аналітичну модель. Такий підхід відповідає загальноприйнятим стандартам якісних і кількісних досліджень у сучасній лінгвістиці та сприяє підвищенню об'єктивності висновків.

Доцільність поєднання якісного дискурс-аналізу з кількісними корпусними процедурами узгоджується з положенням Й. Златева про те, що наративність і смислотворення мають багаторівневу природу, яка вимагає одночасного врахування статистичних патернів та інтерпретаційних моделей у дослідженні комунікативних практик [18, р. 9–17].

Поєднання дискурс-аналізу, прагмалінгвістичних, когнітивно-семантичних і мультиmodalних методів створює методологічну основу для комплексного опису комунікативно-прагматичних моделей сучасної німецькомовної лютеранської проповіді як інституційно організованого та медіаопосередкованого виду релігійної комунікації.

Структурна організація лютеранської проповіді визначається поєднанням конфесійно зумовлених гомілетичних норм і комунікативно-прагматичних параметрів, що регулюють послідовність і функціональне навантаження текстових компонентів. Проповідь функціонує як інституційно стандартизований жанр, у межах якого кожен структурний блок корелює з певним типом мовленнєвих дій і виконує специфічну прагматичну роль у формуванні інтерпретаційної позиції адресата. Такий підхід узгоджується з положенням М.А.К. Геллідея, відповідно до якого «текст є продуктом соціальної взаємодії і не може бути адекватно інтерпретований поза контекстом його функціонування» [6, р. 12], що є релевантним для аналізу проповіді як форми інституційної комунікації.

У гомілетичній традиції лютеранства структура проповіді ґрунтується на принципі екзегетичної пріоритетності біблійного тексту, що зумовлює поділ на вступний, інтерпретаційний і апелятивний сегменти. П. Шторм підкреслює, що «проповідь постає як процес інтерпретації, у межах якого біблійний текст вступає у діалог із життєвим досвідом громади» [17, s. 123], що визначає функціональну взаємодію її структурних компонентів. У прагматичному вимірі вступний сегмент виконує функцію тематичної орієнтації та легітимації мовця як інтерпретатора сакрального тексту, що реалізується через асертивні та експресивні мовленнєві акти, спрямовані на актуалізацію спільного фрейму сприйняття.

Центральний інтерпретаційний сегмент репрезентує екзегетичну обробку біблійного фрагмента та його концептуальне співвіднесення із сучасним соціальним контекстом. У цьому блоці реалізується механізм фреймового моделювання, який дає змогу структурувати знання та очікування адресата. Ч. Філмор визначає фрейми як «структури знання, що організовують наше розуміння ситуацій і подій» [5, p. 111], і саме ці структури активізуються у проповіді для поєднання сакрального наративу з повсякденними соціальними практиками. Мовленнєві акти у цьому сегменті переважно мають асертивний і комісивний характер, оскільки вони водночас репрезентують теологічні твердження і формують нормативні орієнтири для адресата.

Апелятивно-прагматичний сегмент проповіді спрямований на трансформацію інтерпретованого змісту в площину практичної дії. У цьому контексті релевантним є положення теорії мовленнєвих актів, відповідно до якого «сказати щось означає зробити щось» [1; 15], що підкреслює дієвий характер директивних і експресивних ілокуцій. Лексико-синтаксичні засоби, зокрема імперативні конструкції та модальні дієслова, функціонують як прагматичні маркери спонукання, спрямовані на формування поведінкових і світоглядних установок слухача.

Комунікативна когерентність проповіді підтримується системою дискурсивних маркерів, які сигналізують логічні та тематичні переходи між структурними блоками. У межах критичного дискурс-аналізу такі маркери розглядаються як інструменти

організації інституційного мовлення, що забезпечують контроль над інтерпретацією повідомлення. Н. Ферклоу наголошує, що «дискурсивні практики є формами соціальної дії, які беруть участь у відтворенні соціальних структур» [4, p. 17], що дає змогу інтерпретувати зв'язність проповіді як елемент її нормативного потенціалу.

У цифрових форматах поширення проповіді структурно-комунікативна організація зазнає трансформацій, зумовлених особливостями медіаплатформ і режимів сприйняття інформації. А. Гепп зазначає, що в умовах глибокої медіатизації «соціальні практики стають структурно залежними від медіа» [7, p. 23], що у проповідницькому дискурсі виявляється у фрагментації тексту, використанні візуальних і аудіальних ресурсів та зміні темпоральної організації повідомлення. У таких умовах вступний сегмент часто розширюється за рахунок персоналізованих форм звернення, тоді як апелятивний блок інтегрується з мультимодальними сигналами, що підсилюють перлокутивний ефект.

Мультимодальна перспектива дає змогу інтерпретувати проповідь як цілісну семіотичну конфігурацію, у межах якої різні знакові модальності взаємодіють для формування прагматичного результату. Г. Кресс і Т. ван Левен підкреслюють, що «значення створюється через поєднання різних модусів, а не лише через вербальну мову» [9, p. 1–3], що є особливо релевантним для аналізу цифрових проповідей, де вербальний текст поєднується з візуальним рядом, інтонацією та технічними параметрами платформи.

Структурно-комунікативна організація сучасної німецькомовної лютеранської проповіді може бути описана як динамічна система, у межах якої стабільні гомілетичні параметри взаємодіють із варіативними прагматичними стратегіями, зумовленими трансформацією медіакомунікативного середовища. Такий підхід дає змогу розглядати проповідь як багаторівневу дискурсивну модель, що реалізує інституційні, когнітивні та персуазивні функції в умовах сучасної цифрової комунікації.

Результати. Аналіз мовленнєвих актів у проповідницькому дискурсі ґрунтується на положенні, відповідно до якого висловлювання функціонують як форми соціальної дії, що реалізують ілокутивну силу в межах

інституційно визначеної комунікативної ситуації. Дж. Остін визначає мовленнєвий акт як єдність локуторного, ілокутивного та перлокутивного компонентів, де ілокутивний рівень задає соціально релевантну функцію висловлювання [1, р. 94–101]. У проповідницькому дискурсі ця трикомпонентна структура набуває специфічного характеру, оскільки кожен акт корелює не лише з безпосередньою комунікативною метою мовця, а й із конфесійно зумовленими нормами інтерпретації та регуляції поведінки адресата.

1. Асертивні мовленнєві акти та стратегії епістемічної легітимації

Асертивні мовленнєві акти виконують у проповіді функцію представлення теологічних тверджень, інтерпретацій біблійного тексту та оцінок соціально значущих подій. У межах цих актів проповідник позиціонує себе як носій інституційно санкціонованого знання, що забезпечує легітимацію його дискурсивної ролі. Згідно з класифікацією Дж. Серля, асертиви спрямовані на репрезентацію стану речей у світі та на зобов'язання мовця щодо істинності висловлюваного пропозиційного змісту [15, р. 23–29].

У прагматичному вимірі асертивні акти в проповіді супроводжуються стратегіями епістемічної авторизації, які реалізуються через цитування біблійних текстів, посилення на богословську традицію та використання метатекстових маркерів типу *wie die Schrift sagt, nach dem Evangelium, wir hören im heutigen Abschnitt*. Такі формули функціонують як сигнали джерела знання, що підкріплюють інтерпретацію мовця та знижують імовірність альтернативного тлумачення з боку адресата.

Наприклад, у корпусі проповідей часто фіксується конструкція: *«Wie der Apostel Paulus schreibt, sind wir berufen, im Glauben zu wachsen»*, яка поєднує асертивний акт із прямою апеляцією до авторитетного джерела. У межах критичного дискурс-аналізу подібні стратегії інтерпретуються як механізми легітимації інституційної позиції мовця, що забезпечують відтворення нормативного статусу релігійного знання [4, р. 17–24].

2. Директивні мовленнєві акти та стратегії регуляції поведінки

Директивні мовленнєві акти реалізують у проповіді функцію спонукання адресата до певних форм поведінки або прийняття норма-

тивно визначених позицій. За Серлем, директиви спрямовані на те, щоб «змусити адресата зробити щось» у межах комунікативної ситуації [15, р. 54–55]. У проповідницькому дискурсі ця функція набуває інституційно пом'якшеного характеру, оскільки спонукання реалізується не через прямі накази, а через модальні конструкції, імпліцитні рекомендації та риторичні запитання.

Типовими є конструкції з модальними дієсловами *sollen, dürfen, können* у поєднанні з інклюзивними формами звернення, наприклад: *«Wir sollen lernen, einander zu vergeben»* або *«Wir können in unserem Alltag Zeichen der Hoffnung setzen»*. Такі висловлювання поєднують директивну ілокуцію з апеляцією до спільнотної ідентичності, що знижує комунікативну асиметрію між мовцем і адресатом та сприяє прийняттю нормативних настанов.

У межах теорії соціальної дії подібні стратегії розглядаються як механізми м'якої регуляції, що формують «рамки прийнятності» для певних моделей поведінки [4, р. 12–18].

3. Експресивні мовленнєві акти та стратегії емоційної кореляції

Експресивні мовленнєві акти відображають емоційно-оцінне ставлення мовця до змісту повідомлення та виконують функцію встановлення афективного зв'язку з адресатом. Дж. Остін підкреслює, що ілокутивна сила експресивів полягає у вираженні психологічного стану мовця щодо певної ситуації або події [1, р. 83–85]. У проповіді ця функція реалізується через оцінну лексику, інтонаційні засоби та синтаксичні конструкції, що сигналізують емоційну значущість певних фрагментів дискурсу.

У корпусі цифрових проповідей часто фіксуються формули типу: *«Wir sind dankbar für die Gemeinschaft, die uns auch in schwierigen Zeiten trägt»*, які поєднують експресивну ілокуцію з апеляцією до колективного досвіду. У когнітивному вимірі такі висловлювання активізують фрейми солідарності та підтримки, що підсилює перлокутивний ефект повідомлення.

4. Комісивні мовленнєві акти та стратегії спільнотної відповідальності

Комісивні мовленнєві акти спрямовані на формування зобов'язань мовця або спільноти щодо майбутніх дій. За Серлем, комісиви фіксують намір взяти на себе певну лінію поведінки [15, р. 58–60]. У лютеран-

ській проповіді такі акти часто реалізуються у формі колективних обіцянок або декларацій спільної відповідальності, наприклад: «Als Gemeinde wollen wir den Bedürftigen beistehen».

Прагматично ці висловлювання виконують функцію конструювання групової ідентичності, оскільки зобов'язання формулюється не від імені індивідуального мовця, а від імені всієї спільноти. Це сприяє інтеграції адресата в символічний простір конфесійної групи та підсилює нормативний потенціал проповіді.

5. Прагматичні стратегії в умовах цифрової медіатизації

У цифрових форматах поширення проповіді система мовленнєвих актів адаптується до асинхронного та транслокального режимів сприйняття. А. Гепп зазначає, що в умовах глибокої медіатизації соціальні практики стають структурно залежними від медіа, що впливає на способи організації присутності та взаємодії [7, р. 19–34]. У проповідницькому дискурсі це виявляється у зростанні ролі експресивних і апелятивних стратегій, спрямованих на створення ілюзії персоналізованого звернення до потенційно масової аудиторії.

Типовими є формули прямого звернення до глядача або слухача, наприклад: «Wenn Sie diese Worte heute hören, dann sind Sie eingeladen, einen Moment innezuhalten», які поєднують директивну і експресивну ілокуції та адаптують проповідь до умов опосередкованої взаємодії. Мультимодальні ресурси, зокрема візуальний контакт із камерою та інтонаційне виділення ключових фрагментів, функціонують як додаткові прагматичні маркери, що підсилюють перлокутивний ефект повідомлення [9, р. 55–74].

Висновки. Проведений аналіз дає змогу інтерпретувати сучасну німецькомовну лютеранську проповідь у цифрово медіатизованому середовищі як нормативно регламентовану дискурсивну практику, у межах якої прагматичні, когнітивні та семіотичні механізми формують багаторівневу систему смислотворення. Інституційний статус проповіді зберігається не через фіксованість риторичних форм, а через відтворюваність прагматичних сценаріїв і типових ілокутивних конфігурацій, що забезпечують легітимацію мовця та стабілізацію інтерпретаційної позиції адресата.

Прагматичний аналіз демонструє, що асертивні, директивні та експресивні мовленнєві дії утворюють функціонально взаємопов'язану систему, спрямовану на регуляцію когнітивних і ціннісних орієнтацій реципієнта. Перлокутивний потенціал проповіді реалізується не лише у момент виголошення, а й у післятекстовій фазі цифрової циркуляції, де коментарі, повторне поширення і фрагментарне цитування розширюють простір дискурсивної взаємодії.

Когнітивно-дискурсивний рівень організації проповіді виявляє стабільність фреймових структур і наративних сценаріїв, які забезпечують інтеграцію біблійного тексту з моделями повсякденного досвіду адресата. Саме ця інтеграція формує умови для рефігурації сакрального змісту у практичні орієнтири соціальної і моральної дії, що підтверджує перформативний характер релігійного мовлення у сучасному медіапросторі.

Мультимодальна організація цифрових проповідей виконує структуроутворювальну функцію, оскільки координація вербальних, візуальних і аудіальних ресурсів формує семіотичну архітектуру повідомлення, яка регулює траєкторії уваги і закріплює ключові концепти у когнітивній пам'яті реципієнта. У цьому вимірі проповідь постає як багатшаровий текст, смисл якого продукується на перетині кількох модальностей і медіакомунікативних режимів.

У ширшій перспективі отримані результати корелюють із сучасними моделями цифрової релігії, відповідно до яких сакральна комунікація у мережевому середовищі постає як форма соціально розподіленої взаємодії, що поєднує інституційні норми, платформні алгоритми та індивідуальні стратегії інтерпретації [2; 8; 12].

У теоретичному плані результати підтверджують доцільність інтеграції теолінгвістичного, прагмалінгвістичного та медіалінгвістичного підходів для аналізу цифрових форм сакрального мовлення. Запропонована модель дає змогу інтерпретувати проповідь не лише як жанрово визначений текст, а й як динамічну дискурсивну практику, що функціонує у просторі взаємодії між мовою, соціальними інститутами та цифровими технологіями, відкриваючи перспективи для подальших зіставних і корпусних досліджень конфесійних дискурсів у різних культурних контекстах.

Література:

1. Austin J.L. How to Do Things with Words. Oxford: Oxford University Press, 1962. 168 p.
2. Campbell, H.A. Digital Religion: Understanding Religious Practice in New Media Worlds. 2nd ed. London: Routledge, 2021. 312 p.
3. Eisenlohr P. Reconsidering Mediatization of Religion. Culture and Religion. 2020. Vol. 21, No. 1. P. 1–17.
4. Fairclough N. Language and Power. 3rd ed. London: Routledge, 2015. 306 p.
5. Fillmore C.J. Frame Semantics. In: Linguistics in the Morning Calm. Seoul: Hanshin Publishing, 1982. P. 111–137.
6. Halliday M.A.K., Hasan R. Language, Context, and Text: Aspects of Language in a Social-Semiotic Perspective. Geelong: Deakin University Press, 1985. 126 p.
7. Hepp A. Deep Mediatization. London: Routledge, 2019. 256 p.
8. Hutchings, T. Creating Church Online: Ritual, Community and New Media. New York: Routledge, 2023. 284 p.
9. Kress G., van Leeuwen T. Multimodal Discourse: The Modes and Media of Contemporary Communication. London: Arnold, 2001. 142 p.
10. Krotz F., Hepp A. Deep Mediatization. Communication Theory. 2021. Vol. 31, No. 2. P. 221–243.
11. Long Thomas G. The Witness of Preaching. 2nd ed. Louisville, KY: Westminster John Knox Press, 2005. 280 p.
12. Lövheim M., Hjarvard S. The Mediatization of Religion Revisited. Religion. 2022. Vol. 52, No. 2. P. 223–243.
13. Mannerfelt F. (Im) Perfection in Digitally Mediated Preaching. Religions. 2023. Vol. 14, No. 6. Art. 707.
14. Mannerfelt F., Roitto R. Preaching with AI. Religions. 2025. Vol. 16, No. 2. Art. 198.
15. Searle J.R. Speech Acts: An Essay in the Philosophy of Language. Cambridge: Cambridge University Press, 1969. 203 p.
16. Sigmon A. Preaching in a Digital Age. Homiletic. 2023. Vol. 48, No. 1. P. 90–108.
17. Sturm P. Homiletik: Theologie und Praxis der Predigt. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2014. 312 s.
18. Zlatev J. Narrativity and Meaning-Making. Semiotica. 2020. Vol. 234. P. 1–24.

References:

1. Austin, J.L. (1962). How to do things with words. Oxford University Press.
2. Campbell, H.A. (2021). Digital religion: Understanding religious practice in new media worlds (2nd ed.). Routledge.
3. Eisenlohr, P. (2020). Reconsidering mediatization of religion. Culture and Religion, 21(1), 1–17.
4. Fairclough, N. (2015). Language and power (3rd ed.). Routledge.
5. Fillmore, C.J. (1982). Frame semantics. In Linguistics in the morning calm (pp. 111–137). Hanshin Publishing.
6. Halliday, M.A.K., & Hasan, R. (1985). Language, context, and text: Aspects of language in a social-semiotic perspective. Deakin University Press.
7. Hepp, A. (2019). Deep mediatization. Routledge.
8. Hutchings, T. (2023). Creating church online: Ritual, community and new media. Routledge.
9. Kress, G., & van Leeuwen, T. (2001). Multimodal discourse: The modes and media of contemporary communication. Arnold.
10. Krotz, F., & Hepp, A. (2021). Deep mediatization. Communication Theory, 31(2), 221–243.
11. Long, T.G. (2005). The witness of preaching (2nd ed.). Westminster John Knox Press.
12. Lövheim, M., & Hjarvard, S. (2022). The mediatization of religion revisited. Religion, 52(2), 223–243.
13. Mannerfelt, F. (2023). (Im)perfection in digitally mediated preaching. Religions, 14(6), Article 707. <https://doi.org/10.3390/rel14060707>
14. Mannerfelt, F., & Roitto, R. (2025). Preaching with AI. Religions, 16(2), Article 198. <https://doi.org/10.3390/rel16020198>
15. Searle, J.R. (1969). Speech acts: An essay in the philosophy of language. Cambridge University Press.
16. Sigmon, A. (2023). Preaching in a digital age. Homiletic, 48(1), 90–108.
17. Sturm, P. (2014). Homiletik: Theologie und Praxis der Predigt. Vandenhoeck & Ruprecht.
18. Zlatev, J. (2020). Narrativity and meaning-making. Semiotica, 234, 1–24.

Дата першого надходження статті до видання: 03.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 28.01.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 06.04.2026

ДЕФІНІЦІЙНИЙ ПАРАМЕТР КОНЦЕПТУ «WERBUNG» У НІМЕЦЬКІЙ МОВІ: КОГНІТИВНО-ЛІНГВІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ТА СЕМАНТИЧНІ КОМПОНЕНТИ

Бондаренко Валерія Олександрівна,

викладач кафедри німецької філології

Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

ORCID ID: 0009-0003-9694-5016

Статтю присвячено аналізу дефініційного параметра концепту *Werbung* у сучасній німецькій мові з позицій когнітивної лінгвістики. Рекламу розглядається як складне ментальне утворення, що відображає узагальнений соціальний і комунікативний досвід та функціонує як важливий елемент мовної картини світу. Особливу увагу приділено ролі словникових дефініцій як нормативно закріплених репрезентацій концептуального ядра, які забезпечують семантичну стабільність і підтримують інтерсуб'єктивну узгодженість уявлень про рекламну діяльність. Додатково враховано методологічну напругу між дескриптивним тлумаченням дефініцій і когнітивно-реконструктивним підходом до моделювання значення.

У межах когнітивно-лінгвістичного підходу концепт розглядається як багаторівнева структура знання, яка формується через стабілізовані мовні репрезентації та дискурсивні практики. Теоретична база дослідження інтегрує фреймову семантику, когнітивну теорію метафори та параметричну модель концепту. Теоретичну основу становлять фреймова семантика Ч. Філлмора, яка розглядає значення як елемент структурованого сценарію знань [5, s. 111–137], когнітивна теорія концептуальної метафори Дж. Лакоффа та М. Джонсона [8], а також параметрична модель концепту О.О. Селіванової. У межах цих підходів концепт *Werbung* інтерпретується як когнітивно й соціально зумовлена структура знань, що репрезентує цілі, засоби, учасників і результати рекламної комунікації. Дефініційний параметр розглядається як окремий рівень концептуальної організації, який поєднує лексикографічну нормативність із когнітивною реконструкцією значення.

Матеріалом дослідження стали словникові дефініції лексики *Werbung*, зафіксовані у сучасних німецькомовних лексикографічних джерелах, зокрема *Duden*, *Wahrig Deutsches Wörterbuch* та *DWDS*. На основі дефініційного, компонентного та фреймового аналізу встановлено, що дефініційний параметр концепту *Werbung* охоплює такі базові семантичні компоненти, як цілеспрямованість, системність, публічність, прагматичний вплив і нормативна оцінність. Показано, що словникові дефініції активують фрейм комунікативного впливу, у межах якого реклама постає як соціально інституціоналізована мовленнєва дія, спрямована на формування установок, оцінок і поведінкових моделей адресата.

Окреслено трансформації концепту *Werbung* в умовах цифрової медіатизації, де реклама набуває інтерактивних і персоналізованих форм, що розширює її концептуальні межі. Зроблено висновок, що дефініційний параметр виконує когнітивну стабілізуючу функцію та задає основу для подальшої вербалізації образного, оцінного й ціннісного параметрів концепту в рекламному дискурсі.

Ключові слова: концепт, дефініційний параметр, *Werbung*, когнітивна лінгвістика, словникова дефініція, рекламний дискурс.

Bondarenko Valeriia. Definitional Parameter of the Concept «Werbung» in the German Language: Cognitive-Linguistic Analysis and Semantic Components

The article focuses on the analysis of the definitional parameter of the concept *Werbung* in contemporary German from the perspective of cognitive linguistics. Advertising is interpreted as a complex mental construct reflecting generalized social and communicative experience and functioning as an important element of the linguistic worldview. Particular attention is paid to the role of dictionary definitions as normatively established representations of the conceptual core, which ensure semantic stability and maintain the intersubjective coherence of knowledge about advertising activity. The study also addresses the methodological tension

between descriptive lexicographic interpretation and the cognitive-reconstructive approach to modelling meaning.

Within the cognitive-linguistic approach, a concept is understood as a multi-level knowledge structure that is formed through stabilized linguistic representations and discursive practices. The theoretical framework of the study integrates frame semantics, conceptual metaphor theory, and the parametric model of the concept. The theoretical foundation is based on Charles Fillmore's frame semantics, which interprets meaning as an element of a structured knowledge scenario [5, pp. 111–137], the cognitive theory of conceptual metaphor developed by George Lakoff and Mark Johnson [8], as well as O. Selivanova's parametric model of the concept. Within these approaches, the concept Werbung is interpreted as a cognitively and socially conditioned knowledge structure representing the goals, means, participants, and outcomes of advertising communication. The definitional parameter is regarded as a distinct level of conceptual organization that combines lexicographic normativity with the cognitive reconstruction of meaning.

The research material consists of dictionary definitions of the lexeme Werbung recorded in contemporary German lexicographic sources, including Duden, Wahrig Deutsches Wörterbuch, and DWDS. Based on definitional, componential, and frame analysis, the study demonstrates that the definitional parameter of the concept Werbung includes such core semantic components as goal orientation, systematic character, publicity, pragmatic impact, and normative evaluation. Dictionary definitions are shown to activate a frame of communicative influence in which advertising appears as a socially institutionalized speech act aimed at shaping the recipient's attitudes, evaluations, and behavioural patterns.

The article also outlines transformations of the concept Werbung in the context of digital mediatization, where advertising acquires interactive and personalized forms that expand its conceptual boundaries. The findings indicate that the definitional parameter performs a cognitive stabilizing function and provides the basis for further verbalization of figurative, evaluative, and axiological parameters of the concept in advertising discourse.

Key words: *concept, definitional parameter, Werbung, cognitive linguistics, dictionary definition, advertising discourse.*

Вступ. У сучасному німецькомовному комунікативному просторі реклама (нім. Werbung) посідає центральне місце як одна з найвпливовіших форм масової комунікації. Вона функціонує не лише як інструмент економічного просування товарів і послуг, а й як важливий соціокультурний механізм формування цінностей, норм поведінки та моделей споживання. Реклама активно взаємодіє з мовною свідомістю реципієнтів, використовуючи мовні, візуальні та когнітивні стратегії впливу.

У німецькій мові термін Werbung закріпився як стилістично нейтральне та інституційно нормативне позначення рекламної діяльності. На відміну від нього лексема Reklame у багатьох контекстах може мати розмовне або навіть знижене, іронічне чи негативне забарвлення. Саме тому Werbung розглядається як базова номінація концепту реклами, що підтверджується даними сучасних німецькомовних словників і наукових джерел. Це робить її доцільним об'єктом когнітивно-лінгвістичного аналізу.

Водночас у когнітивній лінгвістиці залишається відкритим питання про статус словникових дефініцій у реконструкції концептуальної структури: чи відображають вони стабільне

когнітивне ядро концепту, чи лише нормативний лексикографічний зріз мовної практики [5, р. 111–137; 8]. Це створює методологічну напругу між дескриптивним підходом і когнітивно-реконструктивною інтерпретацією значення, що потребує окремого аналізу в межах дослідження концепту Werbung.

Запропонований підхід поєднує дескриптивний лексикографічний аналіз із когнітивною реконструкцією значення, що дає змогу розглядати дефініційний параметр як епістемологічний рівень організації концепту.

Актуальність дослідження дефініційного параметра концепту Werbung зумовлена тим, що словникові дефініції відображають найбільш стабільні, нормативно закріплені уявлення про рекламу. В умовах глобалізації, цифровізації та швидкого розвитку нових медіа саме ці стабільні семантичні компоненти забезпечують концептуальну цілісність реклами як соціального феномена.

У сучасній германістиці та лінгвістиці реклами переважають дослідження прагматичних, стилістичних і маркетингових аспектів рекламного дискурсу, тоді як дефініційний параметр концепту Werbung як когнітивно-семантична категорія залишається недостатньо описаним. Попри розвиток ког-

нітивної семантики [5, р. 111–137; 8] та концептуальної теорії дискурсу [11], системний аналіз словникових дефініцій як механізму стабілізації концептуального ядра реклами у німецькомовній мовній картині світу досі не отримав належної уваги. Це зумовлює необхідність комплексного когнітивно-лінгвістичного дослідження дефініційного параметра концепту Werbung.

Метою дослідження є реконструкція дефініційного параметра концепту Werbung як когнітивно-семантичної моделі шляхом аналізу словникових дефініцій та визначення його базових семантичних компонентів. Досягнення поставленої мети передбачає з'ясування того, як у мовній свідомості носіїв німецької мови концептуалізується реклама як соціально та когнітивно зумовлене явище.

Для досягнення поставленої мети передбачено розв'язання таких завдань: проаналізувати словникові дефініції лексеми Werbung у сучасних німецькомовних лексикографічних джерелах; здійснити компонентний семантичний аналіз дефініцій; виявити базові когнітивні ознаки концепту; реконструювати фреймову структуру концепту Werbung; визначити роль дефініційного параметра у стабілізації концептуальної структури рекламного дискурсу.

Об'єктом дослідження є концепт Werbung у сучасному німецькомовному комунікативному просторі, розглянутий як елемент мовної картини світу та як складова частина рекламного дискурсу.

Предметом дослідження є дефініційний параметр концепту Werbung, репрезентований у словникових дефініціях, лексикографічних описах та наукових працях із когнітивної лінгвістики і лінгвістики рекламного дискурсу.

Матеріал дослідження відібрано за критеріями нормативності, частотності використання та авторитетності лексикографічних джерел і включає: дефініції лексеми *Werbung*, зафіксовані в авторитетних сучасних німецькомовних словниках (*Duden*, *Wahrig*, *DWDS*); теоретичні положення та інтерпретації концепту реклами в працях із когнітивної семантики, дискурсивної лінгвістики та лінгвістики реклами; приклади описів рекламної діяльності в наукових і публіцистичних джерелах, що відображають сучасні тенденції розвитку рекламного дискурсу.

Методологічну основу становить багато-рівнева процедура аналізу, яка включає: відбір лексикографічних джерел за критеріями нормативності та авторитетності; виділення семантичних компонентів дефініцій через їх порівняльне кодування; реконструкцію фреймової структури на основі повторюваних параметрів; інтерпретацію результатів у межах когнітивно-ономасіологічної моделі концепту [5], а також когнітивно-ономасіологічний підхід [1]. Поєднання зазначених методів дає змогу реконструювати концептуальну структуру Werbung на основі лексикографічних даних.

У цьому дослідженні концепт Werbung розглядається не як сукупність окремих семантичних ознак, а як модель організації знання, реконструйована на основі лексикографічних репрезентацій.

У межах когнітивно-лінгвістичного підходу словникові дефініції розглядаються не лише як опис значення, а й як інструмент реконструкції концептуальної моделі, що відображає стабілізовані соціально-когнітивні знання про явище.

У межах когнітивної лінгвістики реклама осмислюється не лише як комунікативний акт, а й як когнітивний концепт, що акумулює узагальнений суспільний досвід переконливого та маніпулятивного спілкування. Згідно з когнітивною теорією концептів, стабільні мовні репрезентації відображають прототипову організацію значення, що формується через досвід та концептуальні моделі мислення [8]. Концепт Werbung відображає колективні уявлення про мету, засоби, учасників та очікувані результати рекламної діяльності.

Одним із ключових структурних компонентів концепту є дефініційний параметр, який репрезентує закріплені в мовній свідомості уявлення про об'єкт через словникові дефініції. Саме словники фіксують нормативне, соціально схвалене розуміння реклами, що слугує основою для подальших дискурсивних реалізацій. Аналіз дефініційного параметра дає змогу виявити домінантні семантичні ознаки концепту Werbung, які є стабільними незалежно від конкретного комунікативного контексту.

Водночас у когнітивній лінгвістиці триває дискусія щодо того, чи словникові дефініції відображають стабільне концептуальне ядро

або лише нормативний опис мовної практики [5; 8]. Це створює методологічну напругу між дескриптивним і когнітивно-реконструктивним підходами.

Теоретичну базу дослідження становлять положення когнітивної семантики та дискурсивної лінгвістики. Важливим є розуміння тексту й дискурсу в інтерпретації О.О. Селіванової, яка розглядає дискурс як когнітивно-комунікативний процес, зумовлений соціальними та культурними чинниками.

Значний внесок у дослідження концептуальної структури реклами робить фреймова семантика Чарльза Філмора, відповідно до якої значення мовної одиниці формується в межах певного фрейму – структурованої моделі знань. Фрейм Werbung активує сценарну структуру, у межах якої виділяються ролі агента (*Werbetreibende*), адресата (*Konsument*), інструментів впливу (*sprachliche, visuelle und mediale Mittel*) та очікуваного результату (*Attitudenänderung* або *Kaufentscheidung*). Така інтерпретація відповідає розумінню фрейму як когнітивної схеми ситуаційного знання [5].

Перформативний підхід до рекламного дискурсу, представлений у працях М. Kotsch, дає змогу розглядати рекламу як дію, що не лише передає інформацію, а й формує соціальну реальність, впливаючи на поведінку адресата. Сукупність цих підходів дає змогу інтерпретувати Werbung як багатовимірний когнітивно й соціально зумовлений концепт.

Окрім того, аналіз дефініційного параметра створює підґрунтя для подальших досліджень прагматичних, стилістичних і дискурсивних особливостей рекламних текстів у німецькій мові, зокрема у цифровому середовищі.

Словникові дефініції. У словнику Duden лексема Werbung визначається як «*systematische Maßnahmen zur Förderung des Absatzes oder der Bekanntheit von Produkten, Dienstleistungen oder Ideen*». Це визначення акцентує на таких семантичних компонентах, як цілеспрямованість, системність та економічна мотивація рекламної діяльності.

У словнику Wahrig реклама описується як «*öffentliche Beeinflussung von Konsumenten mit sprachlichen, visuellen und medialen Mitteln*». Тут у фокусі перебувають публічність, вплив та мультимодальність реклами, що розширює її розуміння як комплексного комуні-

кативного явища. Нормативний характер лексеми Werbung підтверджується також її широким уживанням в офіційних та інституційних контекстах. Зокрема, у законодавчих і професійних текстах фіксуються сполучення *Werbungskosten* (витрати на рекламу), *Werbungtreibende* (рекламодавці), *Werbungsstrategie* (рекламна стратегія), що свідчить про високий рівень термінологізації цієї лексеми [3]. У корпусних матеріалах DWDS лексема *Reklame* частіше з'являється в оцінних маркованих контекстах, що актуалізують іронічний або критичний відтінок значення, тоді як Werbung функціонує як стилістично нейтральна номінація інституційної рекламної діяльності, наприклад *Das ist doch nur billige Reklame*, де актуалізується оцінний, зневажливий компонент значення [12].

Такий контраст демонструє, що концептуальні межі лексеми визначаються не лише денотативними характеристиками, а й прагматичними рамками дискурсивного використання.

Дефініція Duden звучить як «*systematische Maßnahmen zur Förderung des Absatzes oder der Bekanntheit*», де підкреслюється, що реклама має раціонально організований характер. У мовленні це виявляється через дієслівні конструкції типу *gezielt werben*, *Werbung betreiben*, *eine Kampagne starten*, які підкреслюють планованість і стратегічність рекламної діяльності [3].

У словнику Wahrig ключовим є компонент *Beeinflussung*, що безпосередньо вказує на прагматичну спрямованість реклами. Цей компонент актуалізується, наприклад, у формулі «*Diese Werbung spricht junge Konsumenten an*», де реклама постає як активний агент впливу [12].

Таким чином, дефініційний параметр концепту Werbung фіксує його інституційну та впливову природу, що узгоджується з інтерпретацією реклами як різновиду інституційного дискурсу [11].

Після аналізу нормативних лексикографічних дефініцій доцільно розглянути, як концептуальне ядро Werbung функціонує в умовах сучасної цифрової трансформації рекламного дискурсу.

Попри відносну стабільність дефініційного ядра, трансформації медіасередовища впливають на периферійні зони концепту. Саме тому доцільно розглянути функціо-

нування Werbung в умовах цифрової медіатизації, де нові комунікативні практики розширюють його фреймову структуру. Соціальні мережі, такі як Instagram, TikTok або YouTube, трансформують традиційну модель реклами, роблячи її інтерактивною та персоналізованою. Реклама дедалі частіше апелює до емоцій, ідентичності та участі споживача, що розширює концептуальні межі Werbung. У цифровому середовищі концепт Werbung розширюється за рахунок інтерактивності. Наприклад, у соціальних мережах поширеними є формати Influencer-Werbung або Native Advertising, де рекламне повідомлення маскується під особистий досвід: «*Ich benutze dieses Produkt jeden Tag und bin begeistert*». Такі тексти поєднують ознаки реклами та персонального дискурсу, що посилює довіру адресата [6].

У межах аксіологічного параметра концепту реклама дедалі частіше співвідноситься з категоріями прозорості та соціальної відповідальності, що відображає зміну комунікативних очікувань адресатів у цифровому середовищі. У мовній свідомості споживачів закріплюється очікування чесності, прозорості та соціальної відповідальності рекламних повідомлень. Порушення цих норм може негативно впливати на імідж бренду, що свідчить про зростання ролі етики в концептуальній структурі реклами.

Порівняльний аналіз дефініцій лексем Werbung і Reklame дає змогу чітко окреслити їхні концептуальні межі. Якщо Reklame часто асоціюється з нав'язливістю та маніпуля-

тивністю, то Werbung сприймається як нейтральне, нормативне позначення рекламної діяльності. Це підкреслює важливість стилістичного та прагматичного контексту у формуванні значення.

Роль реклами у сучасному суспільстві може бути інтерпретована через функціональні компоненти, що безпосередньо корелюють із семантичними параметрами, виявленими у дефініційному аналізі.

Висновки. Отримані результати демонструють, що дефініційний параметр виконує функцію когнітивної стабілізації концепту, оскільки словникові дефініції репрезентують інтерсуб'єктивно узгоджену модель знання, яка забезпечує семантичну сталість навіть в умовах медіатизаційних трансформацій. Словникові дефініції функціонують як інституційно закріплені репрезентації концептуального ядра, що забезпечують його відносну семантичну сталість попри дискурсивну варіативність і трансформації цифрового середовища. Таким чином, дефініційний параметр постає як ключовий рівень концептуальної організації, який поєднує нормативну лексикографічну репрезентацію з когнітивною реконструкцією значення.

Отже, дослідження демонструє, що дефініційний параметр може бути інтерпретований як окремий рівень концептуальної організації, що поєднує лексикографічну нормативність із когнітивною структурою знання, розширюючи методологічні можливості аналізу концептів у сучасній германістиці.

Література:

1. Селіванова О.О. *Когнітивна ономазіологія*. Київ : Фітосоціоцентр, 2012. 504 с.
2. Adamzik K. *Textlinguistik*. Tübingen: Narr Francke Attempto Verlag, 2018. 256 s.
3. Duden online. *Werbung*. URL: <https://www.duden.de>
4. DWDS – Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache. Berlin-Brandenburgische Akademie der Wissenschaften. URL: <https://www.dwds.de>
5. Fillmore C.J. Frame Semantics. *Linguistics in the Morning Calm*. Seoul: Hanshin Publishing Company, 1982. S. 111–137.
6. Jansen F. *Werbung in digitalen Medien*. Berlin: Springer VS, 2020. 246 s.
7. Kotschi T. *Diskursanalyse und Textstruktur*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag, 1993. 284 s.
8. Lakoff G., Johnson M. *Metaphors We Live By*. Chicago: University of Chicago Press, 2003. 276 p.
9. Römer R. *Werbung und Sprache: Linguistische Analysen moderner Werbekommunikation*. Tübingen: Narr, 2006. 312 s.
10. Schmidt S.J. *Werbung, Medien und Kultur*. Frankfurt am Main: Suhrkamp, 2016. 285 s.
11. van Dijk T.A. *Discourse and Power*. New York: Palgrave Macmillan, 2008. 308 p.
12. Wahrig G. *Deutsches Wörterbuch*. München: Bertelsmann Lexikon Institut, 2019. 1456 s.

References:

1. Selivanova, O.O. (2012). Kohnityvna onomasiolohiia [Cognitive Onomasiology]. Kyiv: Fitosotsiotsentr. 504 p. [in Ukrainian].
2. Adamzik, K. (2018). Textlinguistik. Tübingen: Narr Francke Attempto Verlag. 256 p.
3. Duden Online. (2023). Werbung. Retrieved from: <https://www.duden.de>
4. DWDS – Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache. (2023). Berlin-Brandenburg Academy of Sciences and Humanities. Retrieved from: <https://www.dwds.de>
5. Fillmore, C.J. (1982). *Frame Semantics*. In: *Linguistics in the Morning Calm*. Seoul: Hanshin Publishing Company, pp. 111–137.
6. Jansen, F. (2020). Werbung in digitalen Medien. Berlin: Springer VS. 246 p.
7. Kotschi, T. (1993). Diskursanalyse und Textstruktur. Tübingen: Max Niemeyer Verlag. 284 p.
8. Lakoff, G., & Johnson, M. (2003). *Metaphors We Live By*. Chicago: University of Chicago Press. 276 p.
9. Römer, R. (2006). Werbung und Sprache: Linguistische Analysen moderner Werbekommunikation. Tübingen: Narr. 312 p.
10. Schmidt, S. J. (2016). Werbung, Medien und Kultur. Frankfurt am Main: Suhrkamp. 285 p.
11. Van Dijk, T.A. (2008). *Discourse and Power*. New York: Palgrave Macmillan. 308 p.
12. Wahrig, G. (2019). Deutsches Wörterbuch. München: Bertelsmann Lexikon Institut. 1456 p.

Дата першого надходження статті до видання: 09.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 29.01.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 06.04.2026

PROBLEMS OF LITERARY TRANSLATION (ON THE MATERIAL OF WORKS BY J. W. GOETHE)

Bosa Tetiana Serhiivna,

Senior lecturer at the Department of Language Training and International Communication
Odesa State Academy of Civil Engineering and Architecture
ORCID ID: 0000-0002-0806-6528

Lazarchuk Svitlana Fedorivna

Senior lecturer at the Department of Language Training and International Communication
Odesa State Academy of Civil Engineering and Architecture
ORCID ID: 0000-0002-0745-9151

The authors propose to consider a complex of difficulties in literary translation based on the works of the prominent German writer J.W. Goethe, whose work is characterised by deep philosophy, rich imagery and a wealth of linguistic means. The article analyses in detail the linguistic, stylistic and cultural factors that complicate the translation process, including the reproduction of the system of images, multi-layered symbolism, the sound organization of the poetic text, rhythm and melody, and emotional and expressive coloring. Particular attention is paid to the problems of conveying national and cultural realities, mythological and philosophical allusions, which are an organic part of Goethe's poetics and often do not have direct equivalents in the target language.

The authors focus on the issue of equivalence between the original and the translation, considering it not only as a formal correspondence of content, but as the ability of the translation to reproduce the artistic effect, the author's style and the general aesthetics of the work. The problem of choosing between literal and free translation, as well as the role of translation interpretation in preserving the semantic and emotional integrity of the text, is analyzed.

The article provides specific examples from Ukrainian translations of such works as "Faust", "The Suffering of Young Werther", "Ganymede" and others, demonstrating typical translation difficulties and various strategies for overcoming them. Comparative analysis of translation decisions allows to identify both successful findings and losses, inevitable in the process of literary translation. The relevance of the study is due to the importance of the problem of adequate translation of literary text in modern translation studies, as it should convey not only the accuracy of the content, but also the stylistic originality, rhythm, phonetics and cultural connotations of the original.

Key words: literary translation, adequacy, equivalence, stylistics, poetic language, Goethe, phonetic means, system of images.

Боса Тетяна, Лазарчук Світлана. Проблеми художнього перекладу (на матеріалі творів Й. В. Гете)

Автори пропонують до розгляду комплекс труднощів художнього перекладу на матеріалі творів видатного німецького письменника Й.В. Гете, чия творчість відзначається глибокою філософськістю, образною насиченістю та багатством мовних засобів. У статті детально аналізуються мовні, стилістичні та культурні чинники, що ускладнюють процес перекладу, зокрема відтворення образної системи, багатошарової символіки, звукової організації поетичного тексту, ритмомелодики та емоційно-експресивного забарвлення. Особлива увага приділяється проблемам передачі національно-культурних реалій, міфологічних та філософських алюзій, які є органічною частиною поетики Гете й часто не мають прямих відповідників у мові перекладу.

Автори зосереджуються на питанні еквівалентності між оригіналом і перекладом, розглядаючи її не лише як формальну відповідність змісту, а як здатність перекладу відтворити художній ефект, авторський стиль і загальну естетику твору. Аналізується проблема вибору між буквальним і віль-

ним перекладом, а також роль перекладацької інтерпретації у збереженні смислової та емоційної цілісності тексту.

У статті подано конкретні приклади з українських перекладів таких творів, як «Фауст», «Страждання молодого Вертера», «Ганімед» та ін., що демонструють типові перекладацькі труднощі й різні стратегії їх подолання. Порівняльний аналіз перекладацьких рішень дає змогу виявити як успішні знахідки, так і втрати, неминучі у процесі художнього перекладу. Актуальність дослідження зумовлена важливістю проблеми адекватного перекладу художнього тексту в сучасному перекладознавстві, адже він має передавати не лише точність змісту, а й стильову своєрідність, ритм, фонетику та культурні конотації оригіналу.

Ключові слова: художній переклад, адекватність, еквівалентність, стилістика, поетична мова, Гете, фонетичні засоби, образна система.

Introduction. Artistic translation as an interlingual and intercultural activity is one of the most difficult types of translation work, because it combines not only linguistic, but also aesthetic, cultural and emotional components. It is not limited to the mechanical replacement of words of one language with the vocabulary of another, but also involves the reconstruction of the artistic image, style, cultural and semantic features of the work and the emotional and aesthetic impact of the original on the reader. The problem of translation becomes especially relevant when working with classical literature, in particular the legacy of Y.W. Goethe, where each word has a weighty semantic and symbolic load and a simultaneous reproduction of the semantic content, style, rhythm and cultural connotations of the original [1, p. 6].

Artistic translation is considered the main part of any national and literary process. Modern translators strive to achieve balance and reproduce the text in the translated language with unity of content and form without losing the cultural and ethnic elements of the source text. Artistic translation, which becomes the joint work of at least two authors (the author of the original and the author of the translated text), inevitably requires linguistic competence, linguistic and cultural awareness, professionalism, an innovative approach and ingenuity [2].

Creativity of Y.W. Goethe is a complex object of translation analysis due to the layering of his texts, the combination of philosophical and lyrical elements, the sound organization of speech and deep symbolism. That is why the study of the difficulties of translating the works of a German writer allows us to identify typical problems of artistic translation, understand the specifics of interlinguistics transmission of aesthetic content, and outline ways to preserve the author's idiosyncrasies.

The relevance of the article is due to the need for an in-depth understanding of the mechanisms of reproduction of artistic-stylistic, cultural-semantic and figurative components of Goethe's works in translation. All this has a direct connection with the scientific and practical tasks of modern translation studies, especially for improving the methodology of analysing artistic translation, forming the intercultural competence of the translator, and developing effective translation strategies when working with classical texts.

The purpose of the study is to analyse the main difficulties that arise in the process of translating works of art by Y.W. Goethe in Ukrainian, and determining effective ways to preserve their stylistic and semantic richness. The purpose of the article was to set the following **tasks**:

1. Identify the peculiarities of the language and style of the works of Y.W. Goethe, which complicate the translation.
2. To characterize the difficulties of reproducing the figurative system, symbolism and rhythmic melody.
3. Analyse examples of Ukrainian translations and determine strategies for achieving translation adequacy.
4. Compare the results of translation decisions from the standpoint of modern translation theory.

The **object** of research is the artistic translation of the works of Y.W. Goethe in Ukrainian. The **subject** was linguistic stylistic, phonetic and cultural-semantic difficulties in translating poetic and prose works of Y.W. Goethe.

The theoretical basis of the research is the scientific works of O.M. Bilousa, R. Zorivchak, O. Kalnichenko, V. Karabana, T.R. Kiyaka, L.V. Kolomiets, I.V. Koruntsia, I.M. Lytvyn, Yu. Nanyak, T. Nekryach, M. Strikhy, T.I. Schmiger, etc. Their works analyze issues of stylistic adequacy, translation transformations, realities,

lacunae, reproduction of imagery and national and cultural components of the artistic text. In particular, L. Kolomiets and M. Strikha emphasizes the need to preserve the aesthetic dominant of the original, and V. Karaban and T. Nekryach consider translation as the result of complex cognitive and interpretive activity of the translator.

At the same time, in modern scientific research, the issue of systematic reproduction of the writer's individual author's style, especially the interaction of the semantic, stylistic and cultural levels of the artistic text in translation, is not sufficiently covered. Also, the prole of variability of translation interpretations and their influence on observing the integral artistic image of the work remains little studied.

Comparative-contrastive, linguistic-stylistic, cognitive-interpretive, descriptive and contextual-analytical methods are used in the work. They make it possible to comprehensively analyse the original and translations, to identify patterns of reproduction of artistic images, sound effects and stylistic means.

Results. Problems of artistic translation occupy an important place in Ukrainian linguistics, since it is through translation that the connection between the national language, culture and the world literary tradition is formed. Issues of adequacy, stylistic equivalence and aesthetic reproducibility of the original have long been in the centre of attention of Ukrainian scientists, translators and literary critics [3, p. 85–91].

One of the most thorough researchers of the history and theory of Ukrainian artistic translation is M. Strikha, which considers translation not only as a linguistic and aesthetic, but also as a cultural and national phenomenon. The scientist traces the evolution of translation thought from ancient to modern times, emphasizing that artistic translation in different historical periods performed ideological, cultural and educational functions. He pays special attention to the problem of reproducing the national style in translations, emphasizing that the translator must not only convey the content, but also feel the “pulse” of someone else's culture. Strikha analyzes the translation activity of M. Lukasha, G. Kochura, I. Franko, comparing their methods of interpreting the texts of the original [4, c. 121–273].

A significant contribution to the formation of the theoretical foundations of translation studies was made by I.V. Korunets. The scientist considers artistic translation as a language activity that

involves a deep penetration into the semantic and grammatical structure of the text. In his concept, translation is a process of cross-linguistic coding of information, in which the context and functional and stylistic norms of both languages play a decisive role. Korunets defines the concept of adequacy of translation as the maximum possible transmission of content and form, taking into account national and linguistic features, and also analyses the means of translating artistic tropes, metaphors, allusions and images [5, p. 245].

A significant contribution to the development of Ukrainian translation studies was made by Ivan Franko, who not only translated himself, but also investigated the role of translation in the national cultural process. In articles and prefaces to his own translations, he emphasized that translation is a means of “entering the Ukrainian word into world literature”. It was Franko who laid the foundations of the Ukrainian school of translation studies, emphasizing the need for a creative interpretation of the original, not a literal reproduction. These ideas were developed later in the works of G. Kochura, M. Lukasha, M. Zerov, who viewed artistic translation as an act of aesthetic equivalence [6].

Among modern researchers of the problems of artistic translation, it is worth mentioning I.M. Lytvyn, who in the textbook “Translation Studies” (2014) systematizes the basic concepts of translation theory, outlines the cognitive mechanisms of artistic text interpretation, types of equivalence and ways of conveying the figurative system. She emphasizes that in modern science, artistic translation is considered not only as a language activity, but as a type of intercultural communication, where the translator acts as an interpreter of cultural codes [7].

The textbooks of O. deserve special attention. M. Bilous, O. Koptilova, R. Zorivchak, who developed a complex system of terms and categories of translation studies, paying attention to the reproduction of poetic form, emotional influence and national and cultural realities in artistic translation. Zorivchak thoroughly analyses the problem of reproduction of ethnocultural elements [8], and Bilous offers methodical approaches to teaching artistic translation in modern linguistics [9].

The issue of adequacy of artistic translation was considered by such domestic scientists as:

T. Schmiger systematized the stages of development of Ukrainian translation studies and sin-

gled out three approaches: linguistic, cultural and literary [10]. The scientist traced the evolution of translation thought from the stage of linguistic and structural analysis to the understanding of translation as a mechanism of intercultural dialogue. In particular, in his writings, he showed how Ukrainian translation studies gradually moved from the study of equivalence and adequacy to the understanding of translation as a creative act of interpretation. T. Schmiger emphasizes that the modern translator not only reproduces the form and content, but also creates a new cultural meaning, adding the national tradition to the world context.

Yu. Nanyak researched the translation of “Faust” M. Lukash, paying attention to the reproduction of the musicality and stylistic layers of the original [11]. The researcher emphasizes that Lukash was able to reproduce the sound organization, inner melody and intonation dynamics of Goethe’s poetic text, achieving the effect of “musical parallelism” between the original and the translation. In the works of Yu. Nanyak analyzes in detail the relationship between form and content, as well as the meaning of sound repetitions, alliteration, assonances in the construction of the emotional tone of the work. Thus, the researcher shows that Lukashev’s translation is not only philologically accurate, but also aesthetically equivalent to the original.

Kundzich and I. Korunets analyzed the ratio of content and formal equivalence in artistic translation [12; 13]. O. Kundzic emphasizes in his work that translation – is a creative act that requires the translator not only to know the language, but also to have a literary sense and interpretive intuition. He considers the translator as a co-author involved in the creation of a new artistic text that should preserve the aesthetic integrity of the original.

Korunets, in turn, developed a classification of equivalence levels and emphasized the importance of a functional-communicative approach, when the main purpose of translation is to convey meaning, emotional expressiveness and stylistic correspondence. Both researchers laid the foundations of the modern Ukrainian school of translation studies.

L. Kolomiets sees translation as a process of intercultural interaction, where the translator acts as the creator of a new text that acquires an independent aesthetic value [14]. The researcher emphasizes that the translation is not a simple

copy or “imprint of the original, but an interpretation that takes into account the context, cultural codes, and aesthetic expectations of the target audience. The Kolomiets formulates the idea of “creative equality of translation”, in which the translator does not appear as an intermediary, but as a co-creator of the artistic world, which ensures cultural dialogue between peoples.

T. Nekryach, investigating the problem of drama reproduction in translation, determines the need to use system asymmetry in the translation text. These transformations can be expressed by situational or explicative asymmetry, depending on the features of the original text [15, p. 116]. Asymmetric explicative strategies are quite diverse. In part, the translator resorts to certain transformations, for example, when reproducing proper names for names in the translation text.

A separate problem that arises during the translation of an artistic work is the transformation of imagery during the interpretation of foreign cultural information. Researchers dealing with issues of linguistic and literary images and the possibilities of their translation into other languages note that “popular images of a certain culture, its keywords cover many different ideas. Closely intertwined with the thinking of a given people and its psychology, such symbols are practically impossible to translate into another language” [16, p. 28].

Consider practical material:

“Faust” (Part I, Scene II):

*Zwei Seelen wohnen, ach! in meiner Brust,
Die eine will sich von der andern trennen* [17].

Translation by M. Lukash:

*Дві душі живуть у грудях моїх,
І між ними, ох, немає згоди!* [18, p. 34].

In the German text, the key is the exclamation *ach!* as an emotional marker of suffering. M. Lukash conveys it through the exclamation «*ох*», preserving the syntactic rhythm and poetic symmetry of the two lines. Lexeme *wohnen* («*мешкають*») acquires a dynamic, warmer image in the translation of the expression “live”, which better conveys Faust’s inner struggle. The rhyme «*моїх / згоди*» does not reproduce the sound structure of the original, but is compensated by a melodic rhythm. This is a typical example of **dynamic equivalence**, where a formal rhyme is inferior to content-emotional accuracy.

Another example (scene with Margarita):

*Mein Ruh' ist hin, mein Herz ist schwer;
Ich finde sie nimmer und nimmermehr* [17].

Translation by M. Lukash:

*Спокою вже немає в мене,
І серце боєм обплутане все* [18, p. 112].

Here, the translator changes the syntactic construction, preserving the two-partness of the phrase. The German repetition *nimmer* und *nimmermehr* (rhythmic growth) conveyed by the periphrase «обплутане все» conveys an emotional impasse with figurative compensation. This technique strengthens the poetic nature of the translation, although it distances it from literal accuracy.

The main difficulties that we can trace in the given examples are:

1) *Genre polystyly* (one work combines epic, lyrical-reflexive, comedic and ritual-folk layers), which requires the translator to vary the style;

2) *Various metrical schemes and rhymes*, together with archaic forms and lines determined by the musical structure;

3) *Semantic and symbolic saturation* (myths, biblical allusions, philosophical clichés).

So, a number of translation solutions seek to convey not only the literal meaning («дві душі живуть у моїх грудях»), but also the poetic impulsivity of emotional exclamation (“*ach!*”). Translators decide on the reproduction of inter-line intonation in different ways: some emphasize dramatic exclamation (transmits “*ah!*”), others strive for a softer syntactic form while maintaining a balance between the semantics and melody of the Ukrainian phrase. Analytical works record that it is in such places that the translator most often chooses interpretive freedom in favour of reproducing the reader’s perception (*effectiveness*), and **not literal equivalence**.

In Lukash’s translation, he tried to preserve the dramatic intonation and rhythm of the scenes, sometimes with the help of stylistic transformations that make the Ukrainian text more natural.

Let’s analyse “Suffering of young Werther”:

Original (letter of 4 May):

Wie froh bin ich, dass ich weg bin! Bester Freund, was ist das Herz des Menschen! Dich zu verlassen, den ich so liebe, und froh zu sein! [19]

Translation by M. Hrushevskya:

Як я радію, що поїхав! Мій друже, яке ж дивне людське серце! Залишити тебе, кого так люблю, і все ж тішитись! [20, p. 15].

Hrushevskya preserves the emotional punctuation of the original, namely short exclamatory sentences separated by exclamations. The transmission of the word *froh* («радію») in combi-

nation with the paradox of love reproduces the psychological contradiction of the hero. Using exclamation «*Мій друже*» accurately conveys the key of the letter. The translation demonstrates **syntactic equivalence**, while stylistically adapting the text to natural Ukrainian speech.

Original (letter of 12 August):

Ich habe so viel in mir, und die Zukunft verspricht mir nichts [19].

Translation:

Я маю стільки в собі, а майбутнє не обіцяє нічого [20, p. 32].

The brevity and repetition of the sound [i] (*viel, mir, nichts*) creates in the original the effect of an inner void. The Ukrainian translation reproduces semantics, but loses its sound game. Thus, the phonetic level often becomes a lost layer of translation if the translator focuses only on semantic accuracy.

Problematic points of translation observed in the given examples:

1) *preserving the intonation of the “leaf” form*, which can be traced in punctuation and syntax;

2) *transmission of psychological shades* (tonality, expressive markers, apophatic constructions);

3) *lexical archaisms*: the translator must either reproduce archaisms or adapt the language, taking into account the modern reader; both approaches change the perception of the hero.

In order to preserve psychological authenticity, it is recommended to combine punctuation and syntax close to the original with lexical adaptation; the practice of including notes on the means of original expression is important.

Let’s analyse the translation of lyrical works:

1. “Ganymed” (1774):

Wie im Morgenglanze du rings mich anglühst, Frühling, Geliebter! [19]

Translation by M. Lukash:

Як у світлі ранку мене обіймаєш, весно, кохана! [21, p. 245].

In the original, the sound recording is important: *Morgenglanze, rings, anglühst* – alternating consonants [g] and [r], which create the effect of warm breathing. Lukash conveys this effect through smooth sonorous sounds “*l-m-n*”, which are characteristic of Ukrainian sweetness. The replacement of “*Geliebter*” («*коханий*») with «*кохана*» is due to the grammatical convenience of the Ukrainian genus, but it slightly changes the semantics (*in the German version is*

male love for God Nature). Here there is a cultural-gender adaptation that preserves emotionality, but changes the symbolic context.

Problems that arise when translating poetry: musicality, rhyme, alliteration and meter, which are not just a “form”, but a constitutive part of meaning. The translation of poetry requires a significant decision – to preserve the rhyme/meter (then there is a risk of losing accurate images), or – meaning (in this case, musicality is lost).

Translators chose different compromises: keeping the rhyme where it had key aesthetic significance, or free versification when the exact image became more important. Comparative reviews show that the best options were those where the translator maintains the main musical-rhythmic disposition and, where necessary, introduces stylistic substitutions that convey an equivalent emotional effect.

2. “Forest king” (Erlkönig)

Original (beginning):

*Wer reitet so spät durch Nacht und Wind?
Es ist der Vater mit seinem Kind* [19].

Translation by M. Lukash:

*Хто мчить так пізно крізь бурю й млу?
То батько з сином у нічну імлу* [21, p. 263].

The original is built on a rhythmic alternation of short syllables, which conveys the movement of the rider. Lukash, on the contrary, uses the verb «мчить», which has a kinetic effect, and introduces assonance [y] – «бурю – млу – імлу», thereby reproducing the sound image of the wind. The Ukrainian translation even increases rhythmic tension, turning the sound structure into the poetic equivalent of movement. This is an example of phonetic enhancement of translation – technique, when the translator does not preserve the shape of the word, but its rhythmic-sound function.

Translations of the ballad Erlkönig retain the repeated motif “*Wer reitet so spät durch Nacht und Wind?*” like a **rhythmic refrain**. Thus, we can conclude that in the translations of M. Lukash’s orientation towards **dynamic equivalence** can be traced: preserving the function of the text (emotional, rhythmic, aesthetic), not the literal form.

Translations by M. Hrushevskaya are characterized by syntactic fidelity, which preserves the psychological tone of the original, but reduces **emotional tension**.

In lyrical works, the main role is played by sound images (alliteration, assonance), which

Ukrainian translators often convey through melodiousness, sometimes sacrificing the accuracy of vocabulary. Cultural and symbolic elements (mythological allusions, gender imagery) require comments or notes for adequate understanding of the translation by the reader.

Based on the analysis, the main types of difficulties and work strategies can be distinguished:

1. *Phonetic/metric difficulties* (poetry, dramatic monologues): preservation of rhyme/meter in creative selection of words; use of functional rhyme (analogous rhythm) instead of literal rhyme; in severe cases – free translation with notes.

2. *Stylistic polystyly* (Faust): differentiation of the language translation plan for different characters (application of different levels of vocabulary and syntax), preservation of genre markers and addition of notes to explain cultural allusions.

3. *Psychological intention* (Werther): reproduction of punctuation and syntactic features of letters; preservation of emotional markers; careful lexical adaptation.

4. *Cultural and symbolic allusions*: notes, afterwords, dictionaries of images in the publication; if necessary – adaptation with careful comment of the translator.

Conclusions. Therefore, the Ukrainian science of translation has formed a powerful tradition of studying artistic translation as a phenomenon that combines linguistic, cultural, aesthetic and cognitive aspects. From Ivan Franko to modern researchers – M. Strikhy, I. Korunetsia, I. Lytvyn, R. Zorivchak – traces a consistent desire to determine the nature of artistic translation as a creative process aimed at the interaction of cultures and the expansion of the boundaries of the national language.

Artistic translation of the works of Y.W. Goethe is an act of creative interpretation that requires a balance between accuracy of content and preservation of artistic rhythm. The translator must master not only the language, but also the sense of sound, rhythm, and intonation, which is especially important for poetic and dramatic texts.

Ukrainian School of Translation (M. Lukash, M. Hrushevskaya, B. Ten, M. Bazhan) demonstrates a high level of adaptation of Goethe’s works, which testifies to the maturity of the domestic translation tradition.

Further research should be directed to the creation of a comparative corpus of Goethe’s translations, which will allow the objective study of language transformations at all levels.

Bibliography:

1. Боса Т.С. Artistic translation in modern linguistic. *Науковий вісник ПДПУ ім. К.Д. Ушинського. Лінгвістичні науки*. Одеса : Астропринт, 2008. С. 5–11.
2. Кияк Т.Р. Theory and practice of translation. Вінниця : Нова книга, 2006. 240 с.
3. Боса Т.С. General problems of translation of poetic, prose and dramatic works of Y.W. Goethe. *Між-культурна комунікація: проблеми та перспективи* : зб. наук. праць. Одеса ; Тирасполь, 2012. С. 85–91.
4. Стріха М. Ukrainian artistic translation: between literature and nation-building. Київ : Факт – Наш час, 2006. 344 с.
5. Корунець І.В. Theory and practice of translation (aspect translation) : підручник. Вінниця : Нова книга, 2003. 448 с.
6. Франко І. Collection of works: in 50 volumes. Київ : Наукова думка, 1980–1986. 328 с.
7. Литвин І.М. Translation studies : навчальний посібник. Київ : КНЛУ, 2014. 212 с.
8. Зорівчак Р. Reality and translation: based on the material of English translations of Ukrainian prose. Львів : Вища школа, 1989. 216 с.
9. Білоус О.М. Theory and technology of translation : навчальний посібник. Київ : Либідь, 2010. 256 с.
10. Шмігер Т.І. History of Ukrainian translation studies of the 20th century : монографія. Київ : Смолоскип, 2009. 342 с.
11. Наняк Ю. Mykola Lukash as a translator «Faust» Y.W. Goethe. *Мандрівець*. 2010. № 3. С. 61–64.
12. Кундзіч О. Theory and practice of translation. Київ : Вища школа, 1986. 184 с.
13. Корунець І.В. Theory and practice of translation (German language). Вінниця : Нова книга, 2003. 448 с.
14. Коломієць Л.В. Translation and culture: history and modernity. Київ : Києво-Могилянська академія, 2015. 280 с.
15. Некряч Т.С. Through thorns to the stars : translation of works of art : навчальний посібник. Вінниця : Нова книга, 2008. 200 с.
16. Чередниченко О.І. Occasional counterparts and translation at different levels of equivalence. Theory and practice of translation. Київ : Вища школа, 1981. 177 с.
17. Goethe J.W. Faust. Gesamtausgabe. Leipzig : Insel-Verlag. 1969. 651 s.
18. Гете Й.В. Faust : tragedy / пер. з нім. М. Лукаш. Київ : Дніпро, 1955. 636 с.
19. Johann Wolfgang von Goethe. Bücherkatalog. Lwiw, 2001. 262 s.
20. Гете Й.В. Suffering of young Werther / пер. з нім. М. Грушевської. Київ : Культура, 1912. 178 с.
21. Лукаш М. Works : in 2 volumes. Київ : Дніпро, 1988. 375 с.

References:

1. Bosa, T.S. (2008). Khudozhnii pereklad u suchasnomu movoznavstvi [Artistic translation in modern linguistic]. *Naukovyi visnyk PDPU im. K.D. Ushynskoho* : Linhvistychni nauky : zb. nauk. prats. Odessa : Astroprynt. S. 5–11. [in Ukrainian].
2. Kyiak, T.R. (2006). Teoriia i praktyka perekladu [Theory and practice of translation]. Vinnytsia : Nova Knyha. 240 s. [in Ukrainian].
3. Bosa, T.S. (2012). Zahalni problemy perekladu poetychnykh, prozovykh i dramatychnykh tvoriv Y.V. Hete [General problems of translation of poetic, prose and dramatic works of Y.W. Goethe]. *Mizhkulturna komunikatsiia: problemy ta perspektyvy* : zb. nauk. prats. Odessa – Tyraspol : Polihrafist. Odessa : [b.y.]. S. 85–91. [in Ukrainian].
4. Strikha, M. (2006). Ukrainskyi khudozhnii pereklad: mizh literaturoiu i natsiietvorenniam [Ukrainian artistic translation: between literature and nation-building]. Kyiv : *Fakt – Nash Chas*. 344 s. [in Ukrainian].
5. Korunets, I.V. (2003). Teoriia i praktyka perekladu (aspektnyi pereklad) [Theory and practice of translation (aspect translation)] : Pidruchnyk. Vinnytsia : Nova Knyha. 448 s. [in Ukrainian].
6. Franko, I. (1980–1986). Zibrannia tvoriv [Collection of works]. Vols. 1–50. Kyiv : Naukova Dumka. 328 s. [in Ukrainian].
7. Lytvyn, I.M. (2014). Perekladoznavstvo [Translation studies]. Kyiv : KNLU. 212 s. [in Ukrainian].
8. Zorivchak, R. (1989). Realiia i pereklad: na materialy anhlomovnykh perekladiv ukrainskoi prozy [Reality and translation: based on the material of English translations of Ukrainian prose]. Lviv : Vyscha Shkola. 216 s. [in Ukrainian].
9. Bilous, O.M. (2010). Teoriia i tekhnolohiia perekladu [Theory and technology of translation]. Kyiv : Lybid. 256 s. [in Ukrainian].
10. Shmiher, T.I. (2009). Istoriia ukrainskoho perekladoznavstva XX stolittia [History of Ukrainian translation studies of the 20th century]. Kyiv : Smoloskyp. 342 s. [in Ukrainian].

11. Naniak, Yu. (2010). Mykola Lukash yak perekladach “Fausta” Y.V. Gete [Mykola Lukash as a translator “Faust” Y.W. Goethe]. *Mandrivets*. Vol. 3. S. 61–64. [in Ukrainian].
12. Kundzich, O. (1986). Teoriia i praktyka perekladu [Theory and practice of translation]. Kyiv : Vyshcha Shkola. 184 s. [in Ukrainian].
13. Korunets, I.V. (2003). Teoriia i praktyka perekladu (nimetska mova) [Theory and practice of translation (German language)]. Vinnytsia : Nova Knyha. 448 s. [in Ukrainian].
14. Kolomiets, L.V. (2015). Pereklad i kultura: istoriia ta suchasnist [Translation and culture: history and modernity]. Kyiv : Vydavnychi Dim “Kyievo-Mohylianska Akademiia”. 280 s. [in Ukrainian].
15. Nekriach, T.Ye. (2008). Cherez terny do zirok : pereklad khudozhnikh tvoriv [Through thorns to the stars : translation of works of art] : navch. pos. dlia stud. perekl. fak. vyshch. navch. zakl. Vinnytsia : Nova knyha, 200 s. [in Ukrainian].
16. Cherednychenko, O.I. (1981). Okazionalni vidpovidnyky i pereklad na riznykh rivniakh ekvivalentnosti. Teoriia i praktyka perekladu [Occasional counterparts and translation at different levels of equivalence. Theory and practice of translation]. Kyiv : Vyshcha shkola, 177 s. [in Ukrainian].
17. Goethe, J.W. (1969). Faust. Gesamtausgabe. Leipzig : Insel-Verlag. 651 s.
18. Goethe, J.W. von. (1955). Faust : Trahediia [Faust : tragedy] / Trans. by M. Lukash. Kyiv : Dnipro. 636 s.
19. Johann Wolfgang von Goethe. (2001). Bücherkatalog. Lwiw, 262 s.
20. Goethe, J.W. von. (1912). Strazhannia molodoho Vertera [Suffering of young Werther] / Trans. by M. Hrushevska. Kyiv : Kultura. 178 s.
21. Lukash, M. (1988). Tvory : Vols. 1–2 [Works : in 2 volumes]. Kyiv : Dnipro. 375 p.

Дата першого надходження статті до видання: 14.12.2025

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 05.01.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 06.04.2026

ЛІНГВОКУЛЬТУРНІ КОНЦЕПТИ В УКРАЇНСЬКОМУ, АНГЛІЙСЬКОМУ ТА КИТАЙСЬКОМУ КІНОДИСКУРСАХ: ТИПОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Босва Евеліна Володимирівна,

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри української та зарубіжної літератур

Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет

імені К.Д. Ушинського»

ORCID ID: 0000-0001-5966-0538

Іщенко Анна Олександрівна,

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

4-го року навчання факультету іноземних мов

Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет

імені К.Д. Ушинського»

ORCID ID: 0009-0000-9424-621X

Статтю присвячено вивченню особливостей семантико-когнітивної об'єктивації лінгвокультурних концептів у англомовному, українському та китайському кінодискурсах. Розглянуто кінодискурс як синтез усіх компонентів: вербальних, візуальних та аудіальних, що сприяють формуванню унікальної комплексної комунікативної та семіотичної систем. Особливу увагу приділено аналізу прагматичного впливу кінодискурсу на реципієнта й, зокрема, актуалізації фонових знань під час контакту реципієнта з кінотекстом. Одним із ключових аспектів дослідження є розгляд структури концептів та специфіки їх актуалізації у кінодискурсі. Зазначено, що кінотекст – це особливий вид аудіомедіального тексту. На матеріалі кінодискурсу досліджено різницю у сприйнятті концепту «помсти» (на матеріалі кінофільму «Now You Can See Me 2») та зв'язок із фоновими знаннями реципієнта. Окрім того, проаналізовано концепт «доля» в українській мові та його перекресні відповідники «destiny», «fortune» та «fate», утілення цих концептів у китайському 命运. Прослідковано диференціацію та кореляцію у використанні цих концептів на матеріалі різноманітного кінодискурсу (на прикладі кінокартин «Now You See Me 2», «Aladdin», «Pirates of the Caribbean: At World's End», «Spider Man: No way home»), що дає змогу простежити функціонування концептів у варіації культурних та лінгвокогнітивних контекстів. Особливу увагу приділено концепту «vendetta» (у контексті кінофільму «V for Vendetta»). Установлено соціодискурсивну та лінгвокультурну цінність, а також відмінність концепту від традиційного концепту «помста». З'ясовано загальну перекладацьку тенденцію з подальшою адаптацією та інтерпретацією сенсів, вкладених у кожен із концептів. Здійснене дослідження дає змогу охопити широкий спектр лінгвокогнітивних та соціокультурних аспектів кінодискурсу, що підкреслює його потенціал як об'єкта міждисциплінарного аналізу, та визначити роль концептів у формуванні смислів і комунікативної стратегії художнього дискурсу.

Ключові слова: кінодискурс, прагматичний вплив, когнітивно-дискурсивна інтерпретація, концепт «помста», концепт «доля», концепт «vendetta».

Boieva Evelina, Ishchenko Anna. Linguocultural Concepts in Ukrainian, English and Chinese film discourse: a typological aspect

The article is devoted to the study of the peculiarities of semantic and cognitive objectification of linguocultural concepts in English, Ukrainian and Chinese film discourse. Film discourse is considered as a synthesis of all its components – verbal, visual and auditory – which contribute to the formation of a unique, complex communicative and semiotic system. Particular attention is paid to the analysis of the pragmatic impact of film discourse on the recipient, specifically to the activation of background knowledge during the recipient's interaction with the film text. One of the key aspects of the research is the examination

of the structure concepts and the specificity of their actualization within film discourse. It is noted that a film discourse represents a special type of audiovisual media text. Based on the material of film discourse, differences in the perception of the concept of "revenge" are analyzed (using the film "Now You See Me 2"), as well as its connection with the recipient background knowledge. In addition, the concept of "fate" in Ukrainian language and its cross-linguistic equivalents "destiny", "fortune" and "fate" as well as their embodiment in the Chinese concept 命运 are examined. The differentiation and correlation in the use of these concepts are traced through various film discourses (based on the films "Now You See Me 2", "Aladdin", "Pirates of the Caribbean: At World's End" and "Spider-Man: No Way Home"), which makes it possible to identify the functioning of concepts within different cultural and linguocognitive contexts. Special attention is devoted to the concept of "vendetta" (in the context of the film "V for Vendetta"). Its socio-discursive and linguocultural value, as well as its distinction from the traditional concept "revenge", are established. The study also reveals a general translation tendency involving further adaptation and interpretation of the meanings embedded in each concept. The conducted research covers a wide range of linguocognitive and sociocultural aspects of film discourse, emphasizing its potential as an object of interdisciplinary analysis and determining the role of concepts in the formation of meanings and communicative strategies within artistic discourse.

Key words: *film discourse, pragmatic impact, cognitive-discursive interpretation, the concept of "revenge", the concept of "fate", the concept of "vendetta".*

Вступ. Від моменту свого виникнення та впродовж формування кінодискурс утвердився як невід'ємна складова частина культурного простору і зараз залишається однією з наймасовіших форм мистецтва. Кіномистецтво є репрезентацією не лише об'єктивної реальності, її фактологічного параметру, а й джерелом, що генерує нові смисли, поведінкові моделі, утілює ціннісні орієнтири. Кожен із компонентів забезпечує реалізацію авторського задуму, а синтез вербального, візуального та аудіальних складників створює неповторний семіотичний простір кінодискурсу. Завдяки візуальному компоненту занурення у чужу культуру відбувається природньо, що сприяє спрощеному засвоєнню звичаїв, традицій та культурних реалій іншого народу, тоді як вербальний аспект, незважаючи на довготривалий розвиток, залишається більш складним для сприйняття.

Зазначимо, що кінематографічний дискурс свого часу став полем для дослідження значної плеяди вітчизняних лінгвістів, таких як І. Лаврінченко, О. Ісаєнко, А. Щербіна, Л. Гастинщикова, Т. Крисанова, А. Кулікова, О. Зверева, А. Шнайдер. Серед іноземних науковців спорадично зазначеної проблеми торкалися С. Козлофф, Ж. Джеклі, Дж.Р. Кресс, І. Прінс, Дж. Дієз Сінтез, К. Хейвовські. Проте в сучасних дослідженнях лінгвокультурний складник залишається недостатньо висвітленим, що підсилює актуальність представленої розвідки. Концепти як стійкі ментальні створення у свідомості людини відіграють визначальну роль у прагматичному впливі на

реципієнта. Концептуалізація понять у мові сприяє нашаруванню фонові інформації, що засвоюється носіями мови несвідомо. Проте під час перекладу закодована у повідомленні інформація підлягає інтерпретації перекладача залежно від комунікативної ситуації, прагматичної мети повідомлення, мікро- та макроконтраксту. Специфіка перекладу кінодискурсу дуже часто вимагає вирішення додаткових завдань, більш істотних та нагальних, що може призводити до виснаження концептуального шару. У результаті спостерігається спрощення змісту або нашарування нових смислів, непридатних оригіналові. Концепт як одиниця дослідження був висвітлений у працях багатьох впливових науковців, таких як О. Селіванова, А. Приходько, Н. Слухай, С. Жаботинська, В. Жайворонюк тощо.

Зважаючи на етноскладник концепту, що є невід'ємним його компонентом, **актуальність** дослідження визначається зіставним аналізом етнокультурних концептів в англійському, китайському та українському кінодискурсах.

Мета статті. Метою розвідки є розгляд функціонування концептів **доля, помста, вендета** у кінодискурсах, особливостей сприйняття вербалізації цих концептів в українській, англійській та китайській мовах, дослідження диференціації прагматичного впливу на реципієнта внаслідок культурної взаємодії.

Матеріалом дослідження було вибрано оригінальні англійські кінотексти «Now

You See Me 2», «Aladdin», «Pirates of the Caribbean: At World's End», «Spider Man: No Way Home», «V for Vendetta», їх переклади українською та китайською мовами. Згадані кінофільми представлені на платформах Amazon, Megogo, Disney+, Yimy影迷, які стали об'єктом представленої розвідки, та всі ілюстративні матеріали взято з даних кіноджерел.

Методами дослідження слугують зіставний, когнітивно-дискурсивний методи та прагмалінгвістичний аналіз.

Результати. Простий за формою та доступний для сприйняття, кінодискурс уже встиг змінити хід історії та встановити нові лінгвістичні стандарти. На зміну класичним попередникам приходить кінодискурс, поширений екстралінгвальними чинниками та ускладнений багатокомпонентною різноманітною структурою, що охоплює візуальний, аудіальний та вербальний рівні. Як зазначає О. Зверева, «художній фільм як знаковий простір є текстом, зануреним у соціальний контекст», із чого випливає необхідність його розгляду з погляду текстового та дискурсивного утворення [2, с. 111]. Зазначимо, що кінотекст надходить до одержувача через немовне середовище в усній формі, яку реципієнт сприймає на слух.

Науковці відзначають, що кінотекст є «явищем полікодовим, особливість якого в тому, що він базується на взаємодіючих генетично різнорідних (вербальних і невербальних), але при цьому семантично пов'язаних компонентів» [1, с. 7]. Серед категорій, що характеризують кінодискурс, виділяють категорію цілісності (зв'язність тексту на всіх його змістових рівнях), категорію завершеності, категорію відкритості тексту, категорію когерентності та зв'язності, модальність (що відображає ставлення автора до дійсності) та безперечну антропоцентричність, адже центром кожної художньої кінокартини є людина та її свідомість. Невід'ємною є й категорія інтертекстуальності або інтерсеміотичності, яка реалізується за допомогою невід'ємного контакту з об'єктивною дійсністю – культурним кодом, мистецькою спадщиною [2, с. 113–114].

Відповідно до комунікативної природи дискурсу, аналіз виключно текстового рівня не може слугувати надійним джерелом для декодування закладеної інформації. Необхідність урахування комунікативної ситуації

створює підґрунтя для формування нових стандартів для лінгвістичних досліджень, кінокритики, перекладознавства. Ігнорування мікроконтексту фільму може порушити авторський задум, вкладений у нього, тоді як нехтування макроконтекстом: епохою, культурним кодом, соціальними реаліями призводить до нівелювання закладеного в ньому смислового потенціалу. Комунікативно-дискурсивна парадигма, своєю чергою, розглядає мовлення як спосіб репрезентацій знань та як інструмент комунікації. Ключовими одиницями комунікативно-дискурсивної парадигми вважаються концепти. Під терміном «концепт» дослідниця О. Селіванова розуміє «інформаційну структуру свідомості, різно-субстратну, певним чином організовану одиницю пам'яті, яка містить сукупність знань про об'єкт пізнання, вербальних і невербальних, набутих шляхом взаємодії п'яти психічних функцій свідомості та позасвідомого» [4, с. 256]. А. Приходько, наприклад, розглядає концепт як «такий складно структурований феномен, у якому поняттєве начало, проходячи через сито етнопсихологічної поведінки, органічно сполучається з лінгвокультурним» [3, с. 59].

До кожного концепту існує величезна кількість апеляцій до нього («входів у концепт») за допомогою інших різноманітних одиниць: фразем, речень, лексем тощо [3, с. 53].

Яскравий приклад такого входу до концепту відображено у кінодискурсі «Now You Can See Me 2» – відомий вислів «an eye for an eye», що є, на нашу думку, апеляцією до концепту помсти. У згаданій кінокартині можна прослідкувати гру слів, побудовану на актуалізації цього концепту. На початку закадровий голос виголошує монолог, що починається зі слів: Око. Воно може брехати. Та не думайте, що неможливо збрехати йому – *The eye. It may not lie...But don't think for a moment that it can't be lied to* – 眼睛. 它可能不会说谎. 但千万别以为它不会说谎. У цьому короткому уривку можна прослідкувати початок градації. Відповідно до сюжетної лінії, «Око» постає як таємнича організація, яка раніше асоціювалася з відновленням справедливості. Утім, даний монолог змушує реципієнта засумніватися в усталеному образі цієї організації, особливо коли у фіналі монологу персонаж нарешті промовляє: Око за око – *An eye for an eye* – 以眼还眼. Цей

вираз не лише являє собою гру слів, а й слугує інструментом створення напруги. Зазначимо, що ця фразема була відображена у численних законодавствах європейських країн та формулювала фактично етичні та правові уявлення цих країн. Так, закон Таліон – принцип симетричної помсти – є традиційним для китайської культури, запозичений із законів Хамурапі [5]. Для більшості ж україномовних реципієнтів цей вислів матиме чітку асоціацію з Біблією та асоціюватися зі справедливим принципом розплати, що буде еквівалентним і для англomовного реципієнта. Проте в китайській культурі, для якої він не є чужим, фактично стирається понятійний перцептивно-образний абстракт концепту, залишаючи тільки ейдичний його складник.

Під час лінгвістичного розгляду понять треба піддавати критичній оцінці матеріал, щоб «підміняти спосіб термінологічної номінації концепту способом його продуктивної репрезентації» [3, с. 56]. Це може бути проілюстровано функціонуванням концепту доля в кінодискурсі. Метатемою фільму «Aladdin» постає ідея вибору власної долі, що простежується в кожній сцені та кожному сюжетному повороті. Підґрунтям до цього враження стають рядки, проголошені на початку кінокартини: *Let the darkness unfold or find fortunes untold / Well, your destiny lies in your hand* – Трон, любов чи скарби – обирати тобі / Доля море, а ти капітан. Від самого початку в англійському дискурсі можна прослідкувати дихотомію **fortune** – **destiny**, яка не була до кінця реалізована в українському перекладі. **Destiny** та **fortune** мають однаковий еквівалент в українській мові – доля, проте конотації у їхньому значенні суттєво стираються: у британській англійській перше асоціюється з неминучістю, в американській англійській – із власним вибором людини; друге ж має відтінок щастя та щасливого випадку. Виключно завдяки контексту досягається схожість враження, проте концепту доля в українському перекладі надається контекстуальне значення незліченних можливостей, що не є досить типовим для української культури. Опущення **fortune** в принципі нівелює наявну в оригіналі концептуалізацію, але уподібнений оригіналу ефект досягається саме завдяки експлікації. Проте концепти – це завжди про суперечливість. У китайському перекладі можна побачити 揭开黑暗面纱

寻找神秘宝藏 / 你的命运握在你手上 (Підняти завісу темряви чи шукати таємничі скарби / Твоя доля затиснута у твоїй руці), де **fortune** перетворюється на 宝藏 – скарби, що є репрезентацією іншого значення **fortune** – спадку. Цей варіант тяжіє до буквализму, що, своєю чергою, зменшує рівень метафоризації. У наступному вислові можна побачити 命运, що є значенням, абсолютно протилежним до вихідного **destiny** – доля, яка є результатом окремого вибору індивіда. Цей концепт має більше схожого з англomовним **fate** (доля як фінал чи кінець, негативна конотація) або навіть **kismet** (доля як дія вищої сили) чи британським варіантом **destiny**. У цьому контексті було відображено спробу його обіграти, адже додається 握在你手上 (затиснута в руці), проте замість оригінального сенсу відкритого майбутнього з відтінком величчя, що ще належить відкрити перед героєм, складається враження спроби змінити долю, яка вже була вирішена.

Говорячи про англomовний дискурс, **fate** (доля як неминучий, уже вирішений, часто трагічний кінець) здебільшого співвідноситься з концептом доля в українській мові. Звертаючись до фільму «Pirates of the Caribbean: At World's End», можна помітити цікавий приклад гри слів під час одного з діалогів ключових персонажів: – *You murdered my father. – He chose his own fate. – And you have chosen your // – Ви вбили мого батька. – Він обрав свою долю. – А ви обрали свою.* Героїня звинувачує свого візаві в об'єктивному злочині, на що той дуже холоднокровно заперечує, що її батько «chose his own fate», таким чином повністю знімаючи із себе відповідальність. Також тут можна прослідкувати розбіжність смислових рівнів: конотативний сенс **fate** має відтінок неминучості трагічного фіналу, а контекст фрази та кінокартини загалом формують іронічний ефект глузування. Таким чином, можна сказати, що створюються ефект маніпуляції фактами, коли відповідальність перекладається на абстрактне поняття долі. Загалом переклад вважаємо адекватним, концепт цілком відтворюється у перекладі не так завдяки текстуальному контексту, як подіям, зашифрованим у ньому. Китайський варіант цього вислову, безперечно, тяжіє до буквализму – 你谋杀了我的父亲。他择了自己的命运。他选择了自己的命运. Цей переклад від-

творює англомовний оригінал, у ньому чітко простежується ідентичний концептуальний складник, тому можна стверджувати, що він близький до еквівалентного.

Наступним яскравим прикладом є кінокартина «Spider-Man: No way Home», де мета-тема долі рефреном проходить крізь увесь фільм. Найбільш показовим є діалог: – *It's their fate. – You can't change that any more than you can change who they are* // – Так їм судилося. – І ти цього не змieniш, так само як і їхньої сутності. У цьому разі можна спостерігати вдалий переклад із застосуванням модуляції як перекладацької трансформації, збереження концептуальної цінності, водночас використання неозначено-особового речення у перекладі нівелює будь-яку відповідальність героя за власну долю, додаючи відтінку неминучості, фатуму.

Як зазначає дослідник А. Приходько, етнопсихологічна цінність концепту відповідно поділяється на соціодискурсивну цінність та лінгвокультурну [3, с. 70]. Показовим концептом, де можна прослідкувати одночасно соціодискурсивну та лінгвокультурну цінності та їх функціонування у перекладі, є концепт **vendetta**, який ми зустрічаємо у фільмі «V for Vendetta». Квінтесенцією цього кінофільму є монолог головного героя – таємничого чоловіка в масці, який з'являється перед головною героїнею та замість того, щоб назвати своє ім'я, представляється V та повідомляє, що місія його – кривава помста. – *Voil! In view, a humble vaudevillian veteran cast vicariously as both victim and villain by the vicissitudes of fate. // – Ось! Перед вам водевільний ветеран, якому владна доля давала ролі нелюдів та жертв – починає свою промову персонаж. По-перше, алітерація переважну частину слухове сприйняття реципієнта та відповідно надмірно вербально перенасичує текст, по-друге, акцентує на центральному концепті кінофільму – **vendetta**. В українському перекладі ефекту підсилення досягти, на нашу думку, не вдалося, через часткову неможливість відтворити фонетичні особливості з використанням застарілої лексики. – *The only verdict is vengeance, a vendetta held as a votive not in vain, for the value and veracity of such shall one day vindicate the vigilant and the virtuous.* // – Він виніс їй вердикт, що лиш один можливий – вендета. І поклявся його здійснити... Не будуть марними зусилля, бо*

вірність, чесність та відвага завжди в житті перемагають» – своєрідне крещендо монологу, воно становить надзвичайно художню цінність та зосереджує нашу увагу на центральному концепті кінодискурсу – **vendetta**. Вендетою вважається традиція кривавого вбивства за вбитого родича, що набула розповсюдження в низці островів Корсики та Сардинії. Сама лексема запозичена з італійської мови, яка сходить до лат. *vindicare* («захищати, мститися»). Хоча ядро концепту об'єктивно не є чужим для української культури, він є настільки резонуючим з оригіналом, що сприяє значній трансформації тексту. Під час порівняння цього фрагменту із його китайським варіантом можна знову спостерігати значну буквализацію перекладу та втрату алітерації, що значно знижує конотативний складник монологу. У кульмінаційному, фінальному, найбільш смислотворчому моменті оригіналу **vendetta** була замінена на 复仇 – 对他们裁决只有复仇这象征希望的血海深仇»不会是徒然的因为它的 价值和正确性. У цьому разі значна цінність цього концепту просто стирається і весь прагматичний ефект нівелюється, проте образ героя в масці все ще залишається загадковим, хоча в українському та англійському варіантах, безумовно, досягається більша прозорість.

Висновки. Кінодискурс був і залишається одним із найбільш перспективних полів для дослідження у сучасній лінгвістиці. Кіно як синтетичний вид мистецтва сприяє глобалізації та інтеграції окремих етноспільнот шляхом збагачення культур не лише фактологічними денотатами на кшталт реалій, а й стійкими ментальними структурами – концептами. Зазначимо, що кінодискурс, який функціонує за власними перекладацькими законами, не завжди актуалізує концептологічний аспект, який спричиняє значне зменшення початкового сенсу, що може призводити до збідніння оригінального значення, набуття або втрати прозорості смислу. Під час здійсненого дослідження простежується невідповідність в актуалізації фонових знань (на прикладі концепту помсти), а також багатогранні зв'язки концепту доля та відповідних йому англомовних концептів **fate**, **destiny**, **fortune**, що завжди взаємно перетинаються. Ми з'ясували, що концепт **vendetta**, який є однаково чужим як для англійської, так і української культур, створює схожий прагма-

тичний ефект на реципієнта, тоді як у китайській мові було вибрано стратегію доместикації, що сприяє підвищенню загального рівня зрозумілості, але послаблює ефект «чужеродності». Специфіка функціонування концепту як одиниці лінгвокогнітивістики зумовлена складними контекстуальними зв'язками, що

сприяють його невичерпності та робить перспективним об'єктом наукових досліджень. Перспективним убачаємо подальший розгляд складників різномовних кінодискурсів з установленням взаємозв'язків між ними, що сприятиме розумінню способів досягнення авторами фільму запланованої прагматичної мети.

Література:

1. Головня А.В., Щербина А.В., Гастинщикова Л.О. Переклад кінодискурсу на матеріалі серіалу «Ферзневий гамбіт» на платформі NETFLIX: соціокультурний аспект. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія «Філологія. Журналістика»*. 2022. Т. 33(72). № 2. Ч. 2. С. 5–12.
2. Зверева О. Сучасний кінодискурс: специфіка та особливості категоріального потенціалу. *Наукові записки Харківського економіко-правового університету*. 2006. № 1(4). С. 111–115.
3. Приходько А. Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики. *Запоріжжя* : Прем'єр, 2008. 332 с.
4. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава : Довкілля-К, 2006. 716 с.
5. 以眼还眼. 百度百科. URL: <https://baike.baidu.com/item/以眼还眼/85588>

References:

1. Holovnia, A.V., Shcherbyna, A.V., Hastynshchykova, L.O. (2022). Pereklad kinodyskursu na materialy serialu "Ferznevyy Hambit" na platfotmi Netflix: sotsioculturny aspekt [Translation of Film Discourse Based on the TV Series The Queen's Gambit on the NETFLIX Platform: A Sociocultural Aspect]. *Vcheni zapysky TNU imeni V.I. Vernadskoho. Serii: Filolohiia. Zhurnalistyka*, Vol. 33 (72), No. 2, Part 2, S. 5–12. [in Ukrainian].
2. Zvierieva, O. (2006). Suchasnyi kinodyskurs: spetsyfica ta osoblyvosti katehorialnoho potentsialu [Modern film discourse: Specifity and Features of its categorial potential]. *Naukovi zapysky Kharkivskoho ekonomiko-pravovoho universytetu*, (1 (4)), S. 111–115. [in Ukrainian].
3. Pryhodko, A. (2008). Kontsepty i kontseptosystemy v kohnityvno-dyskursyvnyi paradyhmi lingvistyky. [Concepts and conceptual sistems in the cognitive-discursive paradigm]. *Zaporizhzhia* : Premier, 2008. 332 s. [in Ukrainian].
4. Selivanova, O. (2006). Suchasna lingvistyka: terminolohichna entsyclopediia. [Modern lingvistic: Terminology encyclopedia]. Poltava: Dovkillya-K, 716 s. [in Ukrainian].
5. An eye for eye. *Baidu Baike*. Retrieved from: <https://baike.baidu.com/item/以眼还眼/85588>

Дата першого надходження статті до видання: 02.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 26.01.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 06.04.2026

ДИСКУСІЯ ЯК РІЗНОВИД УСНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАЦІЇ: МОВНОСТИЛІСТИЧНИЙ АСПЕКТ

Вакулович Лариса Леонідівна,

викладач

Національного університету фізичного виховання і спорту України

ORCID ID: 0000-0003-2189-6275

У статті комплексно висвітлено роль дискусії як одного з найбільш ефективних інтерактивних методів навчання у процесі вивчення української мови за професійним спрямуванням у закладах вищої освіти. Обґрунтовано необхідність системного використання дискусійних форм роботи на практичних заняттях зі студентами нефілологічних спеціальностей з огляду на сучасні вимоги до підготовки фахівців, здатних до професійної комунікації, аргументованого висловлення власної позиції та критичного осмислення інформації. Увагу зосереджено на дидактичному потенціалі дискусії як засобу формування професійно-комунікативної компетентності, розвитку мовленнєвої культури, логічного мислення та навичок усного ділового мовлення. Подано класифікацію основних видів дискусії (дебати, круглий стіл, проблемне обговорення, полеміка тощо) та охарактеризовано специфіку їх використання в освітньому процесі з урахуванням професійної спрямованості навчального матеріалу. Проаналізовано переваги застосування дискусійних методів навчання, зокрема їхній вплив на активізацію пізнавальної діяльності студентів, розвиток умінь аргументувати, вести конструктивний діалог, дотримуватися норм сучасної української літературної мови та професійного мовленнєвого етикету. Обґрунтовано педагогічні умови ефективного проведення дискусій, зокрема цілеспрямований добір проблемних тем, поєднання індивідуальної та групової роботи, створення сприятливого комунікативного середовища та забезпечення мотиваційного складника навчання. Окрему увагу приділено ролі викладача як організатора й модератора дискусійного процесу, який спрямовує обговорення, коригує мовлення студентів і забезпечує досягнення навчальних результатів. У висновку підкреслено доцільність упровадження дискусійних методів у практику викладання української мови за професійним спрямуванням у контексті інтерактивного підходу до сучасної вищої освіти.

Ключові слова: дискусія, українська мова за професійним спрямуванням, професійна комунікація, інтерактивні методи навчання, комунікативна компетентність.

Vakulovych Larysa. Discussion as an Effective Method for Developing Communicative Competence in Teaching Ukrainian for Professional Purposes

The article presents a comprehensive analysis of discussion as one of the most effective interactive teaching methods in the context of teaching Ukrainian for professional purposes in higher education institutions. The study substantiates the necessity of systematic implementation of discussion-based learning activities in practical classes for students of non-philological specialties in view of contemporary requirements for training specialists capable of effective professional communication, reasoned expression of viewpoints, and critical interpretation of information.

The research focuses on the didactic potential of discussion as a means of developing professional communicative competence, enhancing communication culture, fostering logical thinking, and improving oral professional communication skills. A classification of the main types of discussion (debates, round-table discussions, problem-based discussions, polemics, etc.) is proposed, and the specifics of their application in the educational process are outlined with regard to the professional orientation of instructional content.

The advantages of discussion-based teaching methods are analyzed, particularly their impact on increasing students' cognitive engagement, developing argumentation skills, promoting constructive dialogue, and ensuring adherence to the norms of modern Ukrainian literary language and professional communication etiquette. The pedagogical conditions for effective implementation of discussion-based methods are identified, including the purposeful selection of problem-oriented topics, the integration of individual and group work, the creation of a supportive communicative environment, and the incorporation of motivational components into the learning process.

© Вакулович Л. Л., 2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

Special attention is paid to the role of the instructor as the organizer and moderator of the discussion process, who facilitates interaction, provides corrective feedback on students' language use, and ensures the achievement of intended learning outcomes. The conclusions emphasize the relevance and feasibility of integrating discussion-based methods into the teaching of Ukrainian for professional purposes within the framework of an interactive approach to contemporary higher education.

Key words: *discussion, Ukrainian for professional purposes, professional communication, interactive teaching methods, communicative competence.*

Вступ. Проблема професійного спілкування майбутніх фахівців є предметом дослідження спеціалістів різних галузей: педагогів, психологів, мовознавців, які розглядають питання професійної комунікативності. Сучасні трансформаційні процеси у сфері вищої освіти, орієнтація на підготовку конкурентоспроможного фахівця актуалізують проблему формування професійно-комунікативної компетентності студентів нефілологічних спеціальностей. Особливої значущості набуває проблема впровадження інтерактивних методів навчання, зокрема дискусії, як ефективного засобу активізації пізнавальної діяльності здобувачів вищої освіти та формування їхньої готовності до професійної комунікації. Зазначена проблема має безпосередній зв'язок із важливими науковими й практичними завданнями сучасної методики викладання української мови у вищій школі.

Проблеми розвитку професійного мовлення та комунікативної компетентності студентів розглядаються у працях Л. Мацько, М. Пентилюк, О. Семенов, С. Омельчука, Л. Струганець. Методичні засади викладання української мови за професійним спрямуванням висвітлено в дослідженнях Т. Симоненко, Г. Шелехової. Разом із тим питання використання дискусії як системного методу формування професійного мовлення студентів нефілологічних спеціальностей потребує подальшого узагальнення, що й зумовлює актуальність цієї статті [1, с. 118].

Мета статті – визначення ролі дискусії у процесі вивчення української мови за професійним спрямуванням. Основними завданнями є: окреслення функцій дискусії, характеристика її видів та визначення методичних умов ефективного використання у професійно орієнтованому мовному навчанні.

Результати. Сьогодні, коли країна інтегрується до Європи, найважливішим для фахівця є володіння усним діловим мовленням, спілкування та ведення дискусії, діалогу, бесіди,

а також вираження різноманітних комунікативних намірів (порада, співчуття, жаль, подив, нерозуміння), володіння усіма видами монологічного мовлення та розуміння висловлювань наукового характеру.

Професійне спілкування реалізується в мовній комунікації з урахуванням різних рівнів взаємодії, специфіки ситуацій, мети й завдань навчання. Таке спілкування можна назвати інтелектуальним, тобто таким, що ґрунтується на комплексі професійних знань, умінь і навичок.

Використання дискусії як інтерактивної технології серед студентів на заняттях із дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)» є важливим елементом навчального процесу. У сучасній освіті інтерактивні методи навчання займають чільне місце, із ними можна створити активну атмосферу, яка заохочує студентів до взаємодії, критичного мислення та висловлення власних думок. Дискусії надають студентам можливість практично використовувати мовні навички в реальних життєвих або професійних ситуаціях. Це може включати обговорення професійних термінів, етики та культурних аспектів спілкування [2, с. 20]. Окрім того, інтерактивні технології, зокрема дискусії, сприяють розвитку комунікативних навичок студентів, уміння аргументувати свою позицію, слухати і поважати думки інших. Студенти вчаться керувати своїми емоціями, ставити запитання, а також шукати компроміси в якихось спірних питаннях. Важливо зазначити, що під час дискусії студенти також мають можливість розширити свій словниковий запас, підвищити рівень грамотності та глибше зрозуміти особливості української мови.

Під час організації дискусій викладач може використовувати різноманітні прийоми – від малих групових обговорень до великих контрольованих дискусій у групі. Це дає змогу кожному студенту знайти свою роль, відчувати себе частиною команди, а також брати активну участь в обговореннях.

Підготовка до дискусії передбачає попереднє ознайомлення з необхідними матеріалами, а також розроблення питань, які стимулюють обговорення. Викладачі також можуть формулювати правила ведення дискусій, які допомагають підтримувати конструктивний діалог і запобігати виникненню конфліктних ситуацій у навчальному процесі. Окрім того, важливо підкреслити, що критика має бути конструктивною: натомість щоб просто висловити незадоволення, необхідно пропонувати альтернативи або виходи із ситуації. Можна надавати право на переривання слова, коли учасник може поставити питання, щось уточнити, якщо не врахована певна точка зору [2]. Це заохочує інтерактивну участь усіх студентів у дискусіях. Упровадження таких правил не лише позбавляє від конфліктів, а й ускладнює розвиток критичного мислення у студентів. Це, своєю чергою, готує їх до участі в більш складних соціальних та професійних дискусіях у майбутньому.

Згідно зі Словником іншомовних слів, *дискусія* (lat. *discussio* – розгляд, дослідження) – публічне обговорення будь-яких проблем і питань, що суперечать одне одному. У контексті вивчення української мови для професійних спрямувань це особливо цінно, оскільки майбутні фахівці повинні не лише володіти мовою, а й уміти використовувати її для аналізу, оцінки та переконання.

І саме дискусія грає важливу роль у процесі вивчення української мови, особливо в контексті професійного спілкування, та є ефективним навчальним ресурсом, що активізує мислення студентів, спрямоване на формування змісту висловлювання, дає змогу ініціювати обговорення складних або суперечливих питань із теми, виявляти своє ставлення до подій і фактів, уникати конфліктів, опановувати стратегії й тактики ефективної комунікації, що відповідають досвіду, інтересам, психологічним особливостям для досягнення життєвих цілей, удосконалювати мовне оформлення висловлювання, увиразнювати мовлення [3, с. 11]. Ось декілька ключових аспектів:

Розвиток комунікативних навичок. Дискусії сприяють активному використанню мови, що допомагає студентам покращувати свої усні та письмові навички. По-перше, участь у дискусіях стимулює розвиток мовної компетентності. Студенти вчаться форму-

лювати думки, аргументувати свою позицію, використовувати професійну лексику та адаптувати мовлення відповідно до ситуації. Це особливо важливо для фахівців, які у своїй професійній діяльності чітко й переконливо висловлюються.

Критичне мислення. Обговорення різних тем дає студентам змогу аналізувати інформацію, формулювати власну думку та аргументувати її, що є успіхом у професійній діяльності.

Збагачення словникового запасу. Під час дискусії студенти знайомляться з новими термінами та виразами, що допомагає їм розширити свій лексичний запас.

Ось деякі методи, які можна застосувати з метою ефективного збагачення словникового запасу під час дискусій:

– *Активне використання словників та інших джерел.*

Студенти повинні мати доступ до словників (як друкованих, так і онлайн), а також інших ресурсів, які можуть допомогти їм зрозуміти значення нових слів.

– *Попереднє ознайомлення з темою.*

Перед проведенням дискусії варто надати студентам список ключових термінів та понять, пов'язаних із темою обговорення. Це дасть їм змогу краще підготуватися та легше сприймати нову лексику, зокрема терміни.

– *Обговорення нових понять та їх використання.*

Під час дискусії варто звертати увагу на нові терміни, пояснювати їх значення та пропонувати приклади використання у різних професійних контекстах. Студентам можна запропонувати самостійно знайти та проаналізувати приклади вживання нової термінології.

– *Використання синонімів та антонімів.*

Необхідно заохочувати студентів використовувати синоніми та антоніми для розширення лексичного вибору та більш точного вираження своїх думок.

– *Позитивне ставлення до помилок.*

Помилки є невід'ємною частиною процесу навчання. Важливо створити атмосферу, у якій студенти не бояться використовувати нові слова, навіть якщо вони роблять помилки. Необхідно заохочувати їх до виправлення та навчання на своїх помилках

– *Регулярна практика.*

Словниковий запас збагачується не лише під час дискусій, а й у процесі щоденного

використання мови. Студенти повинні мати можливість використовувати нові слова у різних контекстах, наприклад у письмових роботах, презентаціях або в повсякденному спілкуванні.

Соціальна взаємодія. Дискусії сприяють розвитку навичок роботи в команді, умінь слухати інших та поважати різні точки зору. У процесі дискусій студенти мають можливість обмінюватися думками, слухати різні точки зору та аргументувати свої позиції.

Дискусія є актом колективного мислення, розвиває навички критичного судження та міркування; сприяє організації розумової діяльності студентів, формує умінь публічного виступу з промовою; сприяє розвитку логічного мислення та вчить критично оцінювати і творчо опановувати навчальний матеріал [5, с. 115].

Мета дискусії на заняттях з української мови за професійним спрямуванням може бути різною. По-перше, метою дискусії може бути розвиток мовних навичок студентів, що є місцем для їхньої подальшої професійної діяльності. Під час обговорення студенти мають можливість удосконалювати свою вимову, лексику та граматику, що сприяє їх впевненому спілкуванню українською.

По-друге, дискусія може служити платформою для формування критичного мислення та аналітичних навичок. Студенти вчаться аналізувати точки зору, формувати власні думки та обґрунтовувати їх, що є необхідним в умовах іншої професійної роботи. Обговорення таких тем, як етика, соціальна відповідальність або культурні аспекти робочого середовища, допоможе студентам краще розуміти контекст, у якому вони працюватимуть у майбутньому. Зрештою, важливо зазначити, що дискусії можуть сприяти розвитку комунікативних навичок, які є ключовими у будь-якій професії.

З одного боку, кожен викладач намагається виявити рівень знань студентів із засвоєної теми, розділу, курсу, з іншого боку, метод дискусії використовується для того, щоб розвивати в майбутніх фахівців творчу активність: умінь висловлювати свою точку зору, уважно вислухати думку іншого, усвідомити глибину й складність досліджуваного питання, умінь дійти згоди, зробити правильні висновки. Отже, виявляючи різні позиції з певної суперечливої проблеми,

у студентів удосконалюється й мовленнєва культура [5, с. 128]. Для підвищення ефективності ведення дискусії можна навести декілька основних рекомендацій:

1) висловлення думок повинне відбуватися за чергою, а не одночасно;

2) недопустимо перебивання того, хто говорить.

Також важливо, щоб теми дискусій були актуальними та професійно орієнтованими (наприклад, для майбутніх фахівців спортивної галузі цікавими будуть такі теми дискусій, як «Етичні межі комунікації тренера з учнями», «Спорт і медіа: як грамотно представити себе в публічному просторі», «Фізичне виховання в школі: застаріла система чи основа здорового способу життя?», «Мовна етика у професійному спілкуванні», «Роль ділового стилю у спілкуванні» і т. д.).

Здебільшого практичні заняття з української мови за професійним спрямуванням побудовані на виконанні вправ на редагування (знайти і виправити змістові, лексичні, граматичні помилки; дописати пропущені речення, які необхідні для розкриття теми професійного тексту, тощо) і фіксації правильних варіантів. Проте не менш важливу увагу викладачам дисципліни слід приділяти поглибленню знань у майбутніх спеціалістів практичних навичок усного мовлення, першочергово використовуючи насамперед комунікативний підхід на основі інтерактивних методів. Це дасть можливість студенту-нелінгвісту відчувати свою інтелектуальну досконалість та виробити навички усного й писемного мовлення, які він легко може використати в будь-якій професійній мовленнєвій ситуації.

Для ефективного проведення дискусій зі студентами на заняттях з української мови можна використовувати різні методи, спрямовані на активізацію мислення та мовленнєвої діяльності. Деякі з них включають: метод «Займи позицію», де студенти вибирають точку зору та обґрунтовують її; метод «Два – чотири – всі», де відбувається поступове розширення кола учасників обговорення, а також використання мозкового штурму для генерації ідей та критичного мислення. Важливо також дотримуватися правил дискусії, таких як повага до різних точок зору та вміння аргументувати власну позицію.

Ось детальніше про деякі з цих методів:

Метод «Займи позицію»

Студентам пропонується спірна тема або проблема. Кожен студент вибирає позицію, яка йому ближча, і обґрунтовує свій вибір. Потім у процесі обговорення студенти можуть змінювати свою позицію, якщо їх переконують аргументи іншої сторони [6, с. 102]. Це інтерактивна форма дискусії, яка стимулює студентів формувати й висловлювати власну думку, а також учити поважати альтернативні погляди. Він чудово підходить для вивчення української мови, зокрема для обговорення актуальних мовних, етичних, культурних та соціальних питань.

Мозковий штурм

Метод, спрямований на генерацію великої кількості ідей. Учасники висловлюють будь-які ідеї, пов'язані з темою, без критики. Головне – якомога більше ідей, а потім уже відбувається їх аналіз та відбір.

Критичне мислення

На заняттях з української мови важливо розвивати критичне мислення. Студенти можуть аналізувати тексти, висловлювання,

знаходити логічні помилки, оцінювати аргументи, висловлювати власну думку та обґрунтовувати її.

Окрім того, важливо дотримуватися правил дискусії:

- Говорити по черзі, не перебивати.
- Критикувати ідеї, а не особистість.
- Поважати різні точки зору.

Цікавим методом, опрацювання дискусійних питань є метод «Прес». Його використовують у ситуаціях, коли потрібно зайняти й чітко аргументувати визначену позицію з проблеми, що обговорюється.

Висновки. Отже, упровадження в навчально-виховний процес закладів вищої освіти інтерактивних технологій, зокрема дискусій, є необхідним засобом підвищення якості методичної підготовки майбутнього фахівця. Інтерактивне навчання створює зручні умови для навчання, де кожен студент відчуває себе успішним, а найголовніше – дає їм можливість відстоювати свій погляд, обґрунтовувати істинність своїх думок, що значно покращує засвоєння та розуміння навчального матеріалу.

Література:

1. Семенов О.М., Дрозд О.Ю. Формування професійно-комунікативної компетентності здобувачів вищої освіти в умовах інтерактивного навчання. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2024. № 1. С. 112–120.
2. Дженджеро О. Застосування інтерактивних технологій на уроках української мови у старшій школі (на прикладі опрацювання дискусійних питань). *Українська мова і література в школі*. 2014. № 2. С. 19–23.
3. Голуб Н.Б., Вашуленко М.С. Інтерактивні методи навчання української мови у вищій школі: комунікативний аспект. *Українська мова і література в школі*. 2023. № 2. С. 8–14.
4. Федорчук Е.І. Підготовка студентів до використання сучасних педагогічних технологій. *Педагогічний дискурс*. 2007. № 2. С. 175–178.
5. Інтерактивні технології: теорія та методика : навчальний посібник / О.І. Пошетун та ін. Київ ; Умань : АПН України, 2008. 256 с.
6. Коваль Л.І. Дискусійні методи як засіб розвитку мовленнєвої компетентності студентів нефілологічних спеціальностей. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологія»*. 2025. Вип. 14. С. 97–103.
7. Психологія і педагогіка. Особливості проведення навчальних дискусій : навчально-методичний посібник / за ред. О.І. Кадикало. Львів : ЛІБС УБС НБУ, 2013. 20 с.
8. Мацько Л.І., Кравець Л.В. Комунікативно-діяльнісний підхід у викладанні української мови за професійним спрямуванням у закладах вищої освіти. *Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія «Педагогіка та психологія»*. 2023. Вип. 39. С. 45–52.

References:

1. Semenoh, O.M., & Drozd, O.Yu. (2024). Formuvannia profesiino-komunikatyvnoi kompetentnosti zdobuvachiv vyshchoi osvity v umovakh interaktyvnoho navchannia [Formation of professional communicative competence of higher education students in the conditions of interactive learning]. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii* – Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies, 1, 112–120. [in Ukrainian].

2. Dzhenzhero, O. (2014). Zastosuvannia interaktyvnykh tekhnolohii na urokakh ukrainskoi movy v starshii shkoli (na prykladi opratsiuvannia dyskusiinykh pytan) [Application of interactive technologies in Ukrainian language lessons in high school (on the example of working with discussion issues)]. *Ukrainska mova i literatura v shkoli – Ukrainian language and literature at school*, 2, 19–23. [in Ukrainian].
3. Holub, N.B., & Vashulenko, M.S. (2023). Interaktyvni metody navchannia ukrainskoi movy u vyshchii shkoli: komunikativnyi aspekt [Interactive methods of teaching the Ukrainian language in higher education: communicative aspect]. *Ukrainska mova i literatura v shkoli – Ukrainian language and literature at school*, 2, 8–14. [in Ukrainian].
4. Fedorchuk, E.I. (2007). Pidhotovka studentiv do vykorystannia suchasnykh pedahohichnykh tekhnolohii [Training students to use modern pedagogical technologies]. *Pedahohichnyi dyskurs – Pedagogical discourse*, 2, 175–178. [in Ukrainian].
5. Pometun, O.I., Pobirchenko, N.S., Kobernyk, H.I., Komar, O.A., & Torchynska, T.A. (2008). Interaktyvni tekhnolohii: teoriia ta metodyka [Interactive technologies: theory and methodology]. Kyiv – Uman: APN Ukrainy. [in Ukrainian].
6. Koval, L.I. (2025). Dyskusiini metody yak zasib rozvytku movlennievoi kompetentnosti studentiv nefilolohichnykh spetsialnostei [Discussion methods as a means of developing speech competence of students of non-philological specialties]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia». Serii: Filolohiia – Scientific notes of the National University «Ostroh Academy». Series: Philology*, 14, 97–103. [in Ukrainian].
7. Kadykalo, O.I. (Ed.). (2013). *Psykhologhiia i pedahohika. Osoblyvosti provedennia navchalnykh dyskusii* [Psychology and pedagogy. Features of conducting educational discussions]. Lviv: LIBS UBS NBU. [in Ukrainian].
8. Matsko, L.I., & Kravets, L.V. (2023). Komunikativno-diiialnisnyi pidkhid u vykladanni ukrainskoi movy za profesiinym spriamuvanniam u zakladakh vyshchoi osvity [Communicative-activity approach in teaching Ukrainian for professional purposes in higher education institutions]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho linhvistychnoho universytetu. Serii: Pedahohika ta psykhologhiia – Bulletin of Kyiv National Linguistic University. Series: Pedagogy and psychology*, 39, 45–52. [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 15.12.2025

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 07.01.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 06.04.2026

ФОНЕТИЧНА ВАРІАТИВНІСТЬ, РЕДУКЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ТА ЕКСПРЕСИВНА ПРОСОДІЯ НІМЕЦЬКОГО МОЛОДІЖНОГО МОВЛЕННЯ В УСНІЙ КОМУНІКАЦІЇ

Вербицька Тетяна Діомідівна,

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри німецької філології

Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

ORCID ID: 000-0001-8291-7792

Мальцева Марина Ігорівна,

викладач кафедри німецької філології

Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

ORCID ID: 0009-0004-1786-5841

У статті здійснено комплексний аналіз варіативності сучасного німецького експресивного молодіжного усного (звукового) мовлення з урахуванням соціофонетичного та інтеракційного підходів. Актуальність дослідження зумовлена тим, що більшість праць із *Jugendsprache* традиційно зосереджується на лексичних інноваціях і прагматичних маркерах, тоді як фонетичний рівень залишається недостатньо інтегрованим у сучасні теоретичні моделі соціолінгвістики. Метою роботи є дослідити процеси онімечення (*Eindeutschung*), асиміляції та редукції, коалесценцію та експресивну просодію як ресурси організації мовленнєвої взаємодії та засоби вираження позиції мовця у неформальній усній комунікації.

Теоретичну основу становлять положення соціофонетики та комунікативної лінгвістики, які дають змогу розглядати фонетичну варіативність як індексальний ресурс соціального значення. Особливу увагу приділено концепції багаторівневої індексальності, згідно з якою акустичні параметри мовлення можуть одночасно виконувати сегментні, просодичні та соціально-прагматичні функції. Методологія дослідження поєднує перцептивний та акустичний аналіз мовлення з аналізом послідовної організації взаємодії, що дає змогу встановити зв'язок між звуковими характеристиками та прагматичними функціями мовлення.

Емпіричний матеріал становлять фрагменти спонтанного звукового мовлення молодих носіїв німецької мови у ситуаціях неформальної спілкування у групах однолітків. Аналіз демонструє, що асиміляційні процеси та коалесценція сприяють ритмічній компресії мовлення й оптимізують чергування мовленнєвих ходів, тоді як експресивна просодія виконує ключову роль у сигналізації позиційного ставлення мовця, іронії або дистанціювання. Результати свідчать, що фонетична варіативність не є лише наслідком артикуляційної економії або швидкого темпу мовлення, а функціонує як системний механізм соціального позиціонування та координації взаємодії.

Теоретичний внесок роботи полягає у формулюванні інтегрованої моделі інтерпретації фонетичної варіативності, згідно з якою значення звукових параметрів виникає через їхню позицію у послідовності взаємодії. Запропонований підхід дає змогу переосмислити роль фонетики у дослідженнях варіативності молодіжного звукового мовлення та відкриває перспективи міжмовних порівняльних студій.

Ключові слова: фонетична варіативність, німецьке молодіжне звукове мовлення, соціофонетика, англіцизми, онімечення, коалесценція, експресивна просодія, комунікативна лінгвістика, позиційне ставлення мовця.

Verbytska Tetyana, Maltseva Maryna. Phonetic Variation, Reduction Processes, and Expressive Prosody in German Youth Speech in Spoken Communication

This article presents a comprehensive analysis of phonetic variation in contemporary German youth speech, combining sociophonetic and interactional linguistic approaches. The relevance of the study lies in

the fact that most research on Jugendsprache has traditionally focused on lexical innovations and pragmatic markers, whereas the phonetic level remains insufficiently integrated into current sociolinguistic models. The aim of the study is to investigate integration, assimilation and reduction processes, coalescence, and expressive prosody as resources for organizing spoken interaction and for expressing speakers' stancetaking in informal oral communication.

The theoretical framework is based on sociophonetics and interactional linguistics, which conceptualize phonetic variation as an indexical resource of social meaning. Special attention is given to the notion of layered indexicality, according to which acoustic parameters of speech simultaneously perform segmental, prosodic, and socio-pragmatic functions. Methodologically, the study combines perceptive and acoustic analysis with sequential analysis of interaction, allowing for an examination of the relationship between phonetic realization and pragmatic function.

The empirical data consist of excerpts from spontaneous speech produced by young German speakers in informal peer-group communication. The analysis demonstrates that assimilation processes and coalescence contribute to rhythmic compression and facilitate the organization of turn-taking, while expressive prosody plays a crucial role in signaling stance, irony, and interpersonal alignment. The findings suggest that phonetic variation cannot be reduced to articulatory economy or speech rate alone; rather, it functions as a systematic mechanism of social positioning and interactional coordination.

The theoretical contribution of the study lies in proposing an integrated model of phonetic variation in which the meaning of acoustic parameters emerges from their position within sequentially organized interaction. The proposed approach contributes to a reconsideration of the role of phonetics in youth spoken language research and opens new perspectives for cross-linguistic comparative studies.

Key words: *phonetic variation, youth spoken language, sociophonetics, anglicisms, integration, assimilation, coalescence, expressive prosody, interactional linguistics, stance, German.*

Вступ. У сучасній соціолінгвістиці та германістиці молодіжне звукове мовлення розглядається як ключове середовище мовних інновацій, оскільки саме в ньому найшвидше формуються нові стилістичні практики і трансформуються комунікативні норми. Значна частина досліджень Jugendsprache зосереджується на лексичних інноваціях, прагматичних маркерах або цифрових формах комунікації, тоді як фонетичний рівень залишається відносно недостатньо інтегрованим у сучасні теоретичні моделі. Така ситуація створює дослідницьку прогалину, оскільки звукові параметри можуть відігравати ключову роль у конструюванні соціального значення у взаємодії, що підтверджується аналізом інтеракційних позицій у наведених емпіричних прикладах.

Соціофонетика демонструє, що фонетична варіативність не обмежується перцептивно-артикуляційними факторами, а може виконувати функції соціальної індексації, сигналізуючи стилістичні позиції мовців [8, р. 409–412]. У межах комунікативної лінгвістики мовні змінні розглядаються як частина соціально-семіотичної системи, де значення виникає через стилістичні практики

і локальні контексти інтеракції [5, р. 95], які розглядаються як ресурс інтеракції соціального значення.

Інтеракційна лінгвістика додає до цього підходу процесуальний вимір, демонструючи, що просодія і сегментна варіативність безпосередньо впливають на організацію розмови, зокрема на структурування черговості мовлення і реалізацію вираження позиції мовця [4, р. 29; 6, р. 118]. Водночас сучасні дослідження медіатизованої комунікації показують, що молодіжні мовні практики формуються у взаємодії цифрових та усних середовищ, що створює нові умови для поширення фонетичних інновацій [1, р. 203–205].

Попри ці теоретичні досягнення, роль фонетики у дослідженнях молодіжного звукового мовлення часто залишається периферійною порівняно з лексикою і дискурсивними маркерами. У статті висувається аргумент, що фонетичні параметри можуть функціонувати як інтеракційні ресурси стилізації, причому їхня роль проявляється насамперед у локальних позиціях взаємодії, де просодичні рішення впливають на інтерпретацію висловлювання.

Мета статті – дослідження фонетичної варіативності у сучасному німецькому молодіжному усному (звуковому) мовленні з особливим фокусом на редукційних процесах, коалесценції та експресивній просодії як інтеракційних ресурсах організації мовленнєвої взаємодії.

Результати. Процеси інтеграції англіцизмів розглядаються як окремий прояв фонетичної варіативності, що відображає динаміку стилістичних змін у молодіжному мовленні. Дослідження спирається на соціофонетичний та інтеракційно-лінгвістичний підходи і спрямоване на аналіз функціонування зазначених процесів у реальній комунікативній взаємодії. Особливу увагу приділено тому, як фонетичні параметри виконують роль індексальних ресурсів, через які мовці реалізують позиціонування, узгоджують міжособистісні відношення та конструюють соціальне значення у процесі інтеракції.

Теоретичний внесок роботи полягає у формулюванні інтеракційної моделі фонетичної варіативності, згідно з якою значення звукових параметрів виникає через їхню позицію у послідовності взаємодії. Такий підхід дає змогу переосмислити *Jugendsprache* як систему, у якій фонетика виступає одним із ключових ресурсів соціальної комунікації, а не лише супровідним компонентом звукового мовлення.

Сучасні підходи до соціолінгвістичної варіативності дедалі більше відходять від трактування фонетичних змін як випадкових або суто артикуляційних процесів. У межах варіаційних досліджень мовні змінні розглядаються як ресурси соціального значення, які мовці використовують для стилізації ідентичності та позиціонування у взаємодії. Як підкреслює Р. Eckert, варіативність утворює «stylistic practice-based meaning», у якому соціальне значення формується через стилістичні практики [5, р. 95]. Медіатизовані комунікативні фігурації описуються також у рамках «communicative figurations theory», яка пояснює трансформацію мовних практик у цифровому середовищі [7].

У цьому сенсі фонетична варіативність може розглядатися як форма багаторівневої індексальності, у якій акустичні параметри одночасно виконують сегментні, просодичні та соціально-прагматичні функції.

З когнітивно-ономасіологічного погляду мовні явища можуть розглядатися як результат концептуалізації досвіду, де мовна форма пов'язана з інтерпретацією значення, що узгоджується з підходами когнітивної лінгвістики [1]. Із погляду експериментальної фонетики варіативність акустичних параметрів мовлення пов'язана з інтонаційними моделями, темпоральною організацією та реалізацією наголосу, що докладно описано у працях із фонетики німецької мови [9, s. 112].

Цей підхід особливо релевантний для аналізу молодіжного мовлення, оскільки *Jugendsprache* функціонує як динамічний стилістичний репертуар. Е. Neuland наголошує, що молодіжна мова не є автономною системою, а являє собою набір стилістичних стратегій, які мовці активують залежно від соціального контексту [9, s. 55].

Нові дослідження медіатизованих молодіжних практик демонструють, що цифрові середовища посилюють циркуляцію стилістичних інновацій і сприяють закріпленню звукових патернів у мовленні [3, р. 203–205]. У цьому контексті фонетичні особливості доцільно трактувати як інтеракційні ресурси, оскільки їх функціонування у позиціях вираження мовця демонструє систематичний зв'язок між акустичними параметрами та соціальними значеннями.

Попередній огляд досліджень показує, що сучасні підходи до молодіжного мовлення дедалі більше акцентують роль соціального значення мовних інновацій. Проте для пояснення інтеракційних функцій фонетичних явищ необхідно інтегрувати декілька теоретичних перспектив. Із цією метою наступний розділ окреслює концептуальну рамку, яка поєднує соціофонетику, інтеракційну лінгвістику, що дає змогу розглядати фонетичну варіативність як ресурс соціальної дії.

Таким чином, соціофонетичний підхід дає змогу розглядати фонетичну варіативність не лише як акустичне явище, а й як ресурс соціального значення. Це створює необхідність перейти до аналізу інтеракції, який пояснює, як саме просодичні та сегментні параметри організовують взаємодію у реальному мовленні.

Це створює підґрунтя для цього аналізу, який дає змогу дослідити, як фонетичні параметри функціонують у реальній взаємодії.

1.1. Інтеракційна лінгвістика і організація звукового мовлення

Такий підхід дає змогу переосмислити просодію не як супровідний компонент мовлення, а як структурний ресурс, через який мовці координують інтерпретацію висловлювання у реальному часі.

Інтеракційна фонетика пропонує аналітичну модель, у якій фонетичні параметри розглядаються як складова частина організації взаємодії. Auer і Couper-Kuhlen показують, що просодія структурує межі висловлювання і визначає можливості переходу ролей між мовцями [3, p. 29].

Couper-Kuhlen і Selting доводять, що інтонаційні контури інтегруються з граматиною і виконують функцію керування спільним конструюванням значення [4, p. 14]. Це означає, що просодія не лише супроводжує мовлення, а й бере активну участь у прагматичній організації інтеракції.

Сучасні дослідження інтеракцій підкреслюють, що навіть мінімальні просодичні зміни можуть змінювати іллокутивну силу висловлювання. Deppertmann зазначає, що слухачі інтерпретують фонетичні деталі через їхню позицію у послідовності взаємодії, що робить аналіз локального контексту критично важливим [5, p. 118].

1.2. Соціофонетика і сучасні дослідження молодіжного звукового мовлення

Соціофонетичний підхід поєднує перцептивний та акустичний аналіз із соціальною інтерпретацією, демонструючи, що фонетичні варіанти можуть функціонувати як індексальні маркери соціального стилю. Foulkes і Docherty підкреслюють, що навіть невеликі фонетичні відмінності здатні сигналізувати соціальну належність або прагматичні позиції [7, p. 27].

У дослідженнях «multiethnolectal varieties» показано, що міські молодіжні різновиди характеризуються високим рівнем фонетичної інноваційності, яка часто використовується для стилізації ідентичності. Наприклад, у Kiezdeutsch фонетичні варіації можуть виконувати функцію маркерів урбаністичного стилю і соціального позиціонування [11, s. 81].

Сучасні роботи з «youth language studies» підкреслюють взаємозв'язок між усною і цифровою комунікацією, що створює гібридні стилістичні репертуари і впливає на фонетичні практики мовців [1, p. 203].

Оскільки теоретичні підходи демонструють природу фонетичної варіативності інтеракції, подальший аналіз потребує методології, здатної інтегрувати акустичний опис із аналізом послідовності взаємодії.

З огляду на інтеракційний характер фонетичної варіативності, необхідною є методологія, яка поєднує акустичний аналіз із аналізом послідовної структури спілкування. Аналіз здійснюється у межах інтегрованої методологічної рамки, який інтегрує соціофонетичні параметри з аналізом послідовності взаємодії.

1.3. Дані та принципи відбору матеріалу

Емпіричну основу дослідження становлять фрагменти спонтанного звукового мовлення молодих носіїв німецької мови у неформальних ситуаціях взаємодії, оскільки саме комунікацію у групі однолітків забезпечує найвищу щільність редуцій, коалесценцій та експресивних просодичних реалізацій [11, s. 118]. Матеріал відбирається за принципом комунікативної природності, а саме, аналіз охоплює діалогічні сегменти з активним чергуванням мовленнєвих ходів і локальними позиціями мовців, а також їхнім ставленням, де просодичні рішення мають найбільшу прагматичну вагу [3, p. 29]. Такий підхід дає змогу розглядати фонетичні явища як функціональні елементи соціальної взаємодії, а не лише як акустичні параметри.

Аналітична процедура складається з трьох взаємопов'язаних етапів. На першому етапі здійснюється сегментний аналіз, у межах якого фіксуються модифікації голосних і приголосних, елізія та коалесценція як показники фонетичної компресії. На другому етапі проводиться просодичний аналіз із використанням акустичних параметрів, зокрема контурів фундаментальної частоти (F0), темпу мовлення та акцентуаційних патернів. На третьому етапі результати інтерпретуються у межах інтеракційної лінгвістики через категорії позиції вираження мовця та alignment, що дає змогу пов'язати акустичні характеристики із соціальними функціями мовлення [4, p. 14; 5, p. 120]. Методологічною основою є припущення, що значення фонетичних параметрів визначається їхньою позицією у послідовності взаємодії, тому акустичний аналіз здійснюється із застосуванням інструментів експериментальної фонетики (наприклад, Praat), що дає змогу вимірювати діапазон F0,

вирівнювання піків інтонації та тривалість сегментів як індикатори експресивної просодії [4, р. 118]. Транскрипція мовного матеріалу здійснюється відповідно до принципів *conversation analysis* із позначенням пауз, перекриття мовлення, подовження звуків та інтонаційних меж, що забезпечує точність аналізу інтеракційних позицій [4, р. 14].

Описані теоретичні підходи демонструють, що фонетичні параметри можуть виступати індексальними маркерами соціального значення. Однак для перевірки цього припущення необхідно застосувати аналітичну процедуру, яка дає змогу поєднати акустичний опис з інтерпретацією інтеракції. Саме тому дослідження використовує методологічну рамку аналізу, яка дає змогу дослідити функції фонетичної варіативності у реальному мовленні.

Методологічна рамка дає змогу перейти від теоретичних припущень до конкретного аналізу мовних даних. Наступний розділ демонструє, як модифікації на сегментному рівні та експресивна просодія реалізуються у типових сценаріях інтеракції молодіжного звукового мовлення. Емпіричний аналіз спрямований не лише на опис форм, а й на інтерпретацію їхніх прагматичних функцій.

2. Емпіричний аналіз

2.1. Редукція як інтеракційна економія

eigentlich → [*ˈamtliç*]
glaube ich → *glaub ich* → [*glau̯p iç*]
ich habe → *ich hab* → [*iç ha:p*]
nicht → *nich* → [*nɪç*]

У проаналізованих фрагментах спонтанної взаємодії редукція кластера проявляється як механізм фонетичної компресії, що корелює з позиціями швидкого реагування мовців, проте її систематична поява у позиціях неформального узгодження між мовцями свідчить про інтеракційну функцію, оскільки скорочені форми частіше виникають у сегментах, де мовець сигналізує солідарність або спільну оцінку ситуації [8, р. 409–412]. Такі модифікації фонем у результаті коартикуляторних уподібнень є типовими для повсякденного звукового мовлення. Соціофонетика показує, що фонетичні варіанти набувають позитивної соціальної валентності через повторюване використання у певних стилістичних контекстах [7, р. 27].

Аналіз кількох послідовних фрагментів інтеракції демонструє, що редукція не роз-

поділяється випадково, а концентрується у позиціях швидкого реагування або підтвердження, де мовці прагнуть мінімізувати затримку відповіді. Це підтверджує природу інтеракції редукційних процесів, які функціонують як маркери темпоральної координації.

Отже, редукційні процеси демонструють, що сегментна економія може виконувати функції інтеракції. Подальший аналіз коалесценції дає змогу уточнити, як фонетична компресія пов'язана з організацією ритму і чергуванням мовленнєвих ходів.

2.2. Коалесценція і ритмічна компресія

hast du → *haste*
hast du → *hasse*
kannst du → *kannste*
willst du → *willste*

У наведених фрагментах інтеракції коалесценція сприяє компактності ритмічної структури та зменшенню пауз між ходами мовців і водночас оптимізує синхронізацію інтеракцію мовців, оскільки скорочення міжслівних меж зменшує часові паузи та полегшує швидке чергування мовленнєвих ходів у діалогічній взаємодії [3, р. 33].

Якщо коалесценція оптимізує часову структуру взаємодії, то просодія забезпечує інтерпретаційний рівень, через який мовці виражають соціальну та особисту позицію мовця.

2.3. Просодія і особиста позиція мовця

Розглянемо приклад *Ja klar*, зафіксований у фрагментах неформальної взаємодії, що також відображають повсякденне звукове мовлення.

Ja klar.
Schon gut.

Акустичний аналіз показує, що просодичний контур може переозначувати буквальний зміст, оскільки зміни діапазону F0 у проаналізованих прикладах систематично пов'язані з позицією вираження мовця і сигналізувати іронію або дистанціювання, оскільки підвищення початкового F0 та фінальне падіння інтонації часто корелюють із позицією вираження мовця і виконують функцію прагматичного модифікатора висловлювання. Інтеракційна фонетика підкреслює, що інтонація здатна виконувати прагматичну функцію навіть без додаткових лексичних маркерів [4, р. 14].

Наведені приклади дають змогу припустити, що фонетична варіативність у повсяк-

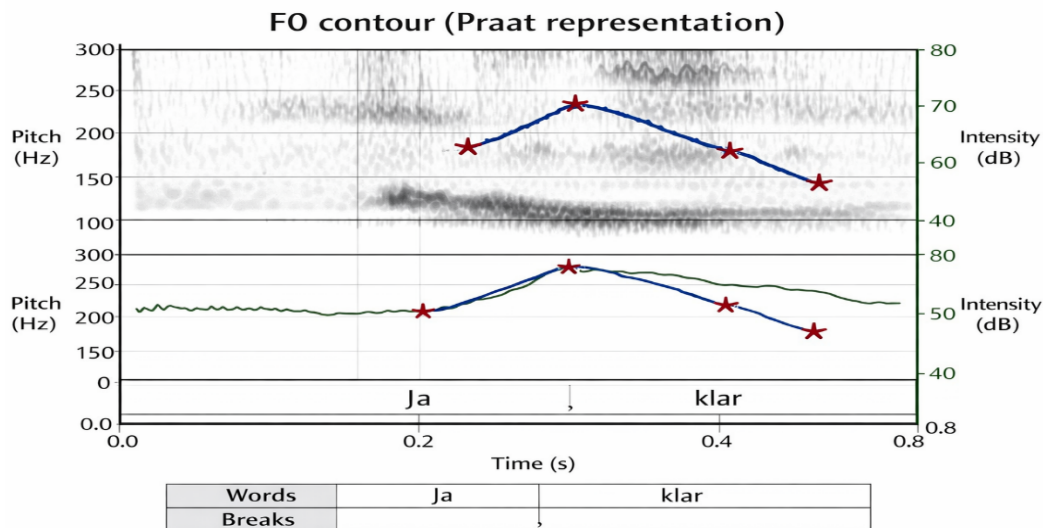

Рис. 1. Figure X. Схематичне представлення контуру фундаментальної частоти (F0), отримане на основі Praat-аналізу. Пік F0 на першому складі з подальшим падінням інтерпретується як маркер позиції вираження мовця у неформальній інтеракції

денному звуковому мовленні функціонує як ресурс інтеракції, який організовує соціальну взаємодію на рівні мікропослідовностей. Це означає, що фонетичні параметри слід розглядати не як вторинні характеристики мовлення, а як центральний механізм стилістичної індексації.

Наведені приклади модифікацій на сегментному та просодичному рівнях є загальноновживаними та зрозумілі незалежно від віку мовця. На відміну від цього для молодіжного звукового мовлення характерний значно більший рівень варіативності, здебільшого через вплив англіцизмів, викликаний процесами глобалізації [2]. Наприклад, найпопулярніше слово 2025 р. – «Crazy» – [ˈkreɪzi] (англ., оригінал), [kɜːˈe:zi] (частково онімечено); «Fake» – [feɪk] (англ., оригінал), [fe:k] (частково онімечено). В обох випадках спостерігається процес монофтонгізації англійських монофонематичних дифтонгів.

Отже, наведені приклади дають змогу припустити, що фонетична варіативність у молодіжному звуковому мовленні функціонує як інфраструктура мовленнєвої взаємодії, яка підтримує координацію соціального значення на мікрорівні взаємодії.

Молодіжне мовлення характеризується високим темпом, у межах якого редукція допоміжних елементів дає змогу фокусувати увагу на змістових словах. Темп виступає стилістичним індексом [8, р. 409–412].

2.4. Мультиетнічні інновації

Isch geh Kino.

Фонетична варіація використовується як ресурс стилізації урбаністичної ідентичності [11, s. 81].

Наведений приклад показує, що фонетична варіативність функціонує як системний компонент молодіжної взаємодії. Проте для оцінки її теоретичної значущості необхідно узагальнити результати і співвіднести їх із сучасними моделями соціолінгвістики та інтеракційної лінгвістики.

Систематичність наведених фонетичних патернів дає змогу перейти від опису окремих прикладів до теоретичного узагальнення їхніх інтеракційних функцій.

Отримані результати можуть мати ширшу типологічну релевантність, оскільки подібні механізми інтеракції описані також у дослідженнях молодіжного звукового мовлення інших мов. Натомість аналіз показує, що редукційні процеси, коалесценція та експресивна просодія утворюють інтегровану систему ресурсів інтеракції, через які мовці конструюють соціальне значення у реальному часі.

Такий висновок узгоджується з концепцією варіаційних досліджень, згідно з якою мовна варіативність функціонує як соціально-семіотична система, де значення виникає через стилістичні практики, а не через прямі соціальні кореляції [5, р. 95]. Таким чином, фонетичні варіанти можуть інтерпретуватися

як індексальні ресурси, оскільки їх функціонування у стилістичних практиках демонструє систематичний зв'язок між акустичними параметрами та соціальним значенням.

Традиційні фонетичні дослідження часто описували редукцію як результат швидкого темпу мовлення або економії артикуляції. Однак аналіз інтеракції демонструє, що редукційні форми систематично з'являються у позиціях, де мовці прагнуть сигналізувати неформальність або солідарність. Це підтверджує тезу, що фонетична економія виступає лише поверхневим проявом глибших соціально-прагматичних процесів.

Foulkes і Docherty показують, що соціофонетичні варіанти набувають значення через повторюване використання у соціально релевантних контекстах [7, р. 27]. У молодіжному мовленні редукція може виконувати функцію інтеракційного узгодження, тобто сигналізувати спільність стилю між мовцями.

Емпіричний аналіз демонструє, що інтонаційні контури часто змінюють прагматичне значення висловлювання навіть без зміни лексичного складу. Інтеракційна фонетика пояснює цей феномен через здатність просодії організовувати послідовність взаємодії та сигналізувати позицію мовця [4, р. 14].

Просодичні патерни, які реалізують іронію або скепсис, виконують функцію позиції вираження мовця і дають йому змогу висловлювати оцінку непрямим способом. Derpermann зазначає, що слухачі інтерпретують такі сигнали через їхню позицію у послідовності взаємодії, що робить локальний контекст вирішальним для розуміння значення [5, р. 118].

Новітні дослідження youth language practices підкреслюють вплив цифрових середовищ на мовні інновації. Androutsopoulos показує, що медіатизація створює нові умови для поширення стилістичних патернів, які можуть переходити між онлайн- і офлайн-взаємодіями [3, р. 203–205].

У цьому контексті експресивна просодія і редукційні форми слід розглядати як частину ширшої комунікативної екології, де мовці активно експериментують зі стилем.

Результати мають теоретичне значення, оскільки подібні механізми описано у дослідженнях англомовних і скандинавських молодіжних різновидів. Tagliamonte показує, що молодіжне мовлення різних мов

характеризується використанням скорочень і експресивних просодичних стратегій для сигналізації соціальної належності [12, р. 77]. Це дає змогу припустити, що інтеракційна роль фонетичної варіативності має міжмовну універсальність.

Дослідження дало змогу показати, що редукція і просодична експресивність утворюють комплекс інтеракційних ресурсів. Заключний розділ формулює теоретичні висновки і визначає внесок дослідження у сучасні студії молодіжного мовлення.

Висновки. Проведений аналіз демонструє, що фонетична варіативність у німецькому молодіжному звуковому мовленні функціонує як інтегрована система інтеракційних ресурсів, через які мовці організовують соціальну взаємодію. Редукційні процеси, коалесценція, темпоральна компресія та експресивна просодія виконують не лише артикуляційні або стилістичні функції, а й забезпечують механізми особистої позиції мовця, процес узгодження між співрозмовниками і соціальної індексації.

Результати аналізу свідчать, що фонетичні інновації не слід трактувати як вторинні щодо інших мовних рівнів, оскільки наведений інтеракційний аналіз демонструє їх автономну функціональність. Такий висновок узгоджується з підходом соціолінгвістики, де варіативність розглядається як соціально-семіотична система [6, р. 95], але розширює його, демонструючи центральну роль просодії і сегментної варіативності у процесах стилізації.

Інтеграція соціофонетики та інтеракційна лінгвістика дають змогу переосмислити Jugendsprache як комплексну систему, яка перенасичена англіцизмами, які, на думку багатьох науковців, можуть призвести до втрати ідентичності німецької мови та її витіснення.

Аналіз показує, що редукція і просодична експресивність не є випадковими наслідками швидкого мовлення, а становлять стабільні інтеракційні патерни, які підтримують соціальну координацію між мовцями.

Запропонована модель інтеракції фонетичної варіативності має потенціал для міжмовного застосування, що відкриває перспективи подальших порівняльних досліджень молодіжного звукового мовлення. Це дає змогу розглядати функції інтеракції фонетичної варіа-

тивності як потенційно універсальний аспект молодіжної комунікації, який потребує подальшого міжмовного порівняльного аналізу.

Теоретичний внесок статті полягає у формулюванні моделей інтеракції фонетичної варіативності, згідно з якою: фонетичні варіанти виконують роль індексальних ресурсів; соціальне значення виникає через позицію звукових параметрів у послідовності взаємодії; просодія і редукція функціонують як ключові механізми стилістичного позиціонування.

Подальші дослідження мають перевірити запропоновану інтеракційну модель на ширших корпусах звукового мовлення та у міжмовному порівнянні, що дасть змогу уточнити роль фонетичної варіативності як універсального ресурсу соціальної взаємодії. Особливо перспективним напрямом є аналіз взаємодії цифрових і звукових мовленнєвих практик, який дасть змогу краще зрозуміти механізми поширення фонетичних інновацій у сучасних медіатизованих суспільствах.

Література:

1. Селіванова О.О. Когнітивна ономасіологія : монографія. Київ : Фітосоціоцентр, 2000. 256 с.
2. Ammon, U. Wird die deutsche Sprache (von anderen Sprachen, vor allem Englisch) verdrängt? *Der Deutschunterricht*, 61(5), 2009. 14–21.
3. Androutopoulos J. Mediatization and youth language practices. In: *The Routledge Handbook of Language and Digital Communication*. London : Routledge, 2021. P. 203–218.
4. Auer P., Couper-Kuhlen E. *Prosody in Conversation: Interactional Studies*. Cambridge : Cambridge University Press, 1998. 482 p.
5. Couper-Kuhlen E., Selting M. *Interactional Linguistics: Studying Language in Social Interaction*. Cambridge : Cambridge University Press, 2018. 622 p.
6. Deppermann A. *Doing Meaning in Interaction: Interactional Linguistics and Multimodality*. Amsterdam : John Benjamins, 2021. 341 p.
7. Eckert P. Three Waves of Variation Study: The Emergence of Meaning in the Study of Sociolinguistic Variation. *Annual Review of Anthropology*. 2012. Vol. 41. P. 87–100.
8. Foulkes P., Docherty G. The Social Life of Phonetics and Phonology. *Journal of Phonetics*. 2006. Vol. 34. P. 409–438.
9. Hepp A., Hasebrink U. *Communicative Figurations: Transforming Communications in Times of Deep Mediatization*. Cambridge : Polity Press, 2018. 280 p.
10. Kohler K.J. *Einführung in die Phonetik des Deutschen*. Berlin : Erich Schmidt Verlag, 1995. 320 s.
11. Neuland E. *Jugendsprache: Eine Einführung*. Tübingen : Narr, 2008. 240 s.
12. Schwitalla J. *Gesprochenes Deutsch: Eine Einführung*. Berlin : Erich Schmidt Verlag, 2012. 296 s.
13. Tagliamonte S. *Teen Talk: The Language of Adolescents*. Cambridge : Cambridge University Press, 2016. 328 p.
14. Wiese H. *Kiezdeutsch: Ein neuer Dialekt entsteht*. München : C.H. Beck, 2012. 280 s.

References:

1. Selivanova, O.O. (2000). *Kohnityvna onomasiolohiia* [Cognitive Onomasiology]. Kyiv: Fitosotsiotsentr.
2. Ammon, U. (2009). Wird die deutsche Sprache (von anderen Sprachen, vor allem Englisch) verdrängt? *Der Deutschunterricht*, 61(5), 14–21.
3. Androutopoulos, J. (2021). Mediatization and youth language practices. In: *The Routledge Handbook of Language and Digital Communication*. London: Routledge, pp. 203–218.
4. Auer, P., & Couper-Kuhlen, E. (1998). *Prosody in Conversation: Interactional Studies*. Cambridge: Cambridge University Press.
5. Couper-Kuhlen, E., & Selting, M. (2018). *Interactional Linguistics: Studying Language in Social Interaction*. Cambridge: Cambridge University Press.
6. Deppermann, A. (2021). *Doing Meaning in Interaction: Interactional Linguistics and Multimodality*. Amsterdam: John Benjamins.
7. Eckert, P. (2012). Three waves of variation study: The emergence of meaning in the study of sociolinguistic variation. *Annual Review of Anthropology*, 41, 87–100.
8. Foulkes, P., & Docherty, G. (2006). The social life of phonetics and phonology. *Journal of Phonetics*, 34, 409–438.
9. Hepp, A., & Hasebrink, U. (2018). *Communicative Figurations: Transforming Communications in Times of Deep Mediatization*. Cambridge: Polity Press.

10. Kohler, K.J. (1995). *Einführung in die Phonetik des Deutschen*. Berlin: Erich Schmidt Verlag.
11. Neuland, E. (2008). *Jugendsprache: Eine Einführung*. Tübingen: Narr.
12. Schwitalla, J. (2012). *Gesprochenes Deutsch: Eine Einführung*. Berlin: Erich Schmidt Verlag.
13. Tagliamonte, S. (2016). *Teen Talk: The Language of Adolescents*. Cambridge: Cambridge University Press.
14. Wiese, H. (2012). *Kiezdeutsch: Ein neuer Dialekt entsteht*. München: C.H. Beck.

Дата першого надходження статті до видання: 18.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 10.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 06.04.2026

ПРИРОДА В ДРАМІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ «ІФІГЕНІЯ В ТАВРІДІ»: ДІАЛОГ З АНТИЧНОЮ ТРАДИЦІЄЮ

Винар Світлана Мирославівна,
старший викладач кафедри філології
ЗВО «Український католицький університет»
ORCID ID: 0000-0001-8046-497X

У статті здійснено комплексний аналіз образів природи як складника комунікативної системи драматичної поеми Лесі Українки «Іфігенія в Тавриді». Увагу зосереджено на функціонуванні пейзажних ремарок і образів природи у структурі драматичного тексту, їхньої ролі у формуванні психологічного простору твору та розкритті внутрішнього світу головної героїні. Доведено, що природа в поемі виходить за межі декоративного тла й набуває активного комунікативного значення, виступаючи засобом передавання емоційних, екзистенційних і національно маркованих смислів.

Проаналізовано специфіку пейзажних описів у ремарках, які не лише локалізують місце дії, а й створюють особливу емоційно-зорову атмосферу, співвіднесену з душевним станом Іфігенії. Виявлено, що природні образи виконують функцію психологічного паралелізму, маркера опозиції «свого» і «чужого» простору, а також форми внутрішнього мовлення героїні. Особливу увагу приділено символіці моря як багатозначного образу, що поєднує мотиви розлуки й надії, вигнання та можливого повернення.

Особливу увагу приділено порівнянню з трагедіями Евріпіда («Іфігенія в Авліді», «Іфігенія в Тавриді»), що дає змогу окреслити специфіку модерної рецепції античного сюжету. Установлено, що якщо в Евріпіда природа виконує здебільшого локалізаційно-атмосферну функцію та передається через хор, то у Лесі Українки вона стає психологізованим, активним компонентом комунікативної системи, символом туги за батьківщиною, надії на повернення. Антична традиція постає як важливий контекст, що модернізується авторкою, збагачуючи українську літературну модерністську поетику. У статті простежено зв'язок між античним сюжетом і національною моделлю переживання ностальгії, що надає образу Іфігенії рис, близьких українському історико-культурному досвіду. Зроблено висновок, що звернення Лесі Українки до природних образів у «Іфігенії в Тавриді» сприяє модернізації античного міфу та його перезасвоєнню у контексті українського модернізму. Наукова новизна дослідження полягає в осмисленні природи як активного елемента комунікативної системи драматичної поеми.

Ключові слова: Леся Українка, «Іфігенія в Тавриді», Евріпід, грецька мова, природа, драматична поема, комунікативна система, модернізм, компаративістика.

Vynar Svitlana. Nature in Lesya Ukraika's drama "Iphigenia in Tauris": a dialogue with ancient tradition

The article provides a comprehensive analysis of images of nature as a component of the communicative system of Lesya Ukraika's dramatic poem "Iphigenia in Tauris". The focus is on the functioning of landscape remarks and natural images in the structure of the dramatic text, their role in shaping the psychological space of the work and revealing the inner world of the main character. It has been proven that nature in the poem goes beyond the decorative background and acquires an active communicative meaning, acting as a means of conveying emotional, existential and nationally marked meanings.

The specificity of landscape descriptions in stage directions is analysed, which not only localise the place of action, but also create a special emotional and visual atmosphere, correlated with Iphigenia's state of mind. It has been revealed that natural images perform the function of psychological parallelism, a marker of opposition between "one's own" and "foreign" space, as well as a form of the heroine's inner speech. Particular attention is paid to the symbolism of the sea as a multifaceted image that combines the motifs of separation and hope, exile and possible return.

Particular attention is paid to comparisons with Euripides' tragedies ("Iphigenia in Aulis", "Iphigenia in Tauris"), which allows us to outline the specifics of the modern reception of the ancient plot. It has been determined that while in Euripides' works nature performs mainly a localisation and atmospheric function and

is conveyed through the chorus, it becomes a psychologised, active component of the communicative system, a symbol of longing for the homeland and hope for return in Lesya Ukrainka's drama. Ancient tradition emerges as an important context, modernised by the author, enriching Ukrainian literary modernist poetics. The article traces the connection between the ancient plot and the national model of experiencing nostalgia, which gives the image of Iphigenia features close to the Ukrainian historical and cultural experience. It is concluded that Lesya Ukrainka's use of natural imagery in "Iphigenia in Tauris" contributes to the modernisation of the ancient myth and its reinterpretation in the context of Ukrainian modernism. The scientific novelty of the study lies in the understanding of nature as an active element of the the dramatic poem's communicative system.

Key words: Lesya Ukrainka, "Iphigenia in Tauris", Euripides, the Greek language, nature, dramatic poem, communicative system, modernism, comparative studies.

Вступ. Інтерпретація творчості Лесі Українки, зокрема її звернення до античних образів і мотивів, залишається одним з актуальних напрямів сучасного українського літературознавства. У працях І. Бетко, Т. Гундорової, М. Жулинського, С. Павличко, Я. Поліщука, Г. Сивоконя, В. Сулими та інших дослідників наголошується на модерному характері авторської інтерпретації традиційних сюжетів, їхній глибокій трансформації відповідно до потреб української культури кінця XIX – початку XX ст. Так, Тамара Гундорова [1] підкреслює, що Леся Українка вводить античні сюжети в новий культурний контекст, де вони перестають бути канонічною реконструкцією і стають формою модерного самовираження. Соломія Павличко [2] розглядає античні драми письменниці як вияв інтелектуального модернізму, зауважуючи, що поетеса не відтворює античність, а веде з нею діалог, проєктуючи класичні образи на проблеми сучасної їй людини. Подібну думку висловлює й Ярослав Поліщук [3], який наголошує, що античні мотиви у творчості Лесі Українки виконують функцію «культурного коду», за допомогою якого авторка осмислює теми свободи, вигнання, морального вибору та духовної відповідальності.

У більшості досліджень основна увага зосереджується на ідейно-філософських та сюжетно-образних аспектах античної рецепції, тоді як комунікативний потенціал пейзажу й ремарок у драматичних поемах письменниці залишається недостатньо висвітленим. Природні образи здебільшого інтерпретуються як складники поетики або символічної системи твору, тоді як їхній потенціал у репрезентації психологічних і світоглядних смислів залишається недостатньо вивченим. Осмислення природи як психологізованого та символічного компонента драматичної комунікації зумовлює, на нашу думку, необ-

хідність окремого аналізу й визначає актуальність запропонованого дослідження.

Мета статті – аналіз ролі природи в комунікативній системі драматичної поеми Лесі Українки «Іфігенія в Тавриді». Реалізація поставленої мети передбачає виконання таких завдань: з'ясувати специфіку пейзажних ремарок у структурі драми; простежити взаємозв'язок природних образів із внутрішнім світом героїні; визначити функції природи у формуванні мотивів ностальгії, жертвності та національної ідентичності.

Результати. «Іфігенія в Тавриді» посідає особливе місце серед творів Лесі Українки на античні сюжети, оскільки поєднує міфологічну основу з національно маркованою проблематикою вигнання, ностальгії та духовної самотності. Написання її тісно пов'язане з біографічними обставинами життя авторки. Перебування поетеси в Криму впродовж січня – травня 1898 р. на ялтинській віллі із символічною назвою «Іфігенія» сприяло актуалізації античного образу у її творчій уяві. Подібно до міфічної героїні Леся Українка перебувала далеко від рідного краю, у вимушеній самотності, що засвідчують її листи до Івана Франка та матері. Посилаючи І. Франкові написані протягом 1897 р. вірші, поетеса робить таку приписку: «Не здивуйте з їх монотонності, адже я тут «на засланні», а вкупі зо мною і моя муза» [4, с. 211]. В образі Іфігенії поетеси приваблювала насамперед ідея безмежної любові до батьківщини, поєднана з мотивом жертвності.

Комунікативна система драматичної поеми формується через взаємодію різних рівневих елементів тексту: монологів, діалогів, ремарок, просторово-пейзажних описів. Особливого значення набуває монолог як форма ліричного самовираження героїні, що дає змогу передати її внутрішній конфлікт між обов'язком і прагненням свободи. Слово в монологах Іфігенії виконує не лише інфор-

мативну, а й емоційно-комунікативну функцію, створюючи напружену атмосферу психологічного переживання.

Не менш важливим складником комунікативної структури драми є ремарки. У творчості Лесі Українки вони виходять за межі суто службового елемента й набувають самостійної художньої ваги. Подібно до драматургії Ібсена, Гауптмана, ремарки у «Іфігенії в Тавриді» сприяють розкриттю ідеї твору та внутрішнього світу персонажів. Відомо, що звернення до картин природи як важливого складника художнього твору властиве багатьом письменникам XIX ст., зокрема І. Нечую-Левицькому та П. Мирному. Однак у їхній творчості пейзажні картини здебільшого вибудовуються на зорових образах (достатньо згадати відомий опис природи на початку повісті «Микола Джеря» І. Нечуя-Левицького) і не пов'язані з позицією конкретного персонажа чи його індивідуальним світосприйняттям. Автори відтворюють те, що бачить і чує людина загалом, а не окрема особистість із її внутрішнім станом у певний момент.

Розгорнуті пейзажні описи, що супроводжують дію драматичної сцени Лесі Українки, формують особливий емоційно-зоровий простір. У початковій ремарці [5] змальовано храм Артеміді Таврійської з дорійською колонадою та широкими сходами, а також навколишній пейзаж: море, голі сіро-червоні скелі, узгір'я, порослі лаврами, магноліями, оливами й кипарисами. Цей опис не лише локалізує дію, а й задає загальний емоційний тон твору. Кримський пейзаж постає водночас величним і відчуженим, що підкреслює стан вигнання героїні. Природа тут виконує функцію маркера «чужого» простору, який так і не стає для Іфігенії внутрішньо освоєним.

Значущими є й окремі деталі, зокрема мармурова стежка від храму до моря. Вона символізує сакральність простору та шану таврійців до своєї богині й її жриці. Водночас ця стежка може інтерпретуватися як умовний шлях між сакральним обов'язком і мрією про повернення, адже погляд Іфігенії постійно спрямований у бік моря.

Пейзажні ремарки Лесі Українки часто мають радше «читальницький», аніж сценічний характер, що зближує поетику «Іфігенії в Тавриді» з традицією римської драми. Природа у цих описах є психологічно вмотивованим компонентом композиції, порушення якого призвело б до ідейно-естетичної дисгармонії твору. Як і в «Лісовій пісні», природа у драматичній поемі не обмежується роллю тла. Вона вступає у складну взаємодію із внутрішнім світом героїні, набуваючи символічних значень. Проте якщо в «Лісовій пісні» природа персоніфікується й постає як дійова особа, то в «Іфігенії в Тавриді» вона функціонує як простір духовної комунікації.

Особливого значення набуває образ моря, що є одним із ключових символів драми. Море постає як фізична межа між героїнею та батьківщиною і водночас як єдиний можливий шлях повернення. Воно вбирає у себе амбівалентні смисли розлуки й надії, небезпеки й визволення. Постійне звернення Іфігенії до морського обрію перетворює його на візуалізований образ ностальгії.

Порівняльний аналіз драматичної поеми Лесі Українки «Іфігенія в Тавриді» з трагедіями Евріпіда «Іфігенія в Авліді» та «Іфігенія в Тавриді» дає змогу чіткіше окреслити специфіку модерної рецепції античного сюжету. В античній драматургії природа постає передусім як усталений сценічний простір, що виконує локалізаційну та атмосферну функції. Тут варто також урахувати специфіку античного театального мислення, у межах якого формувалися трагедії Евріпіда. Для давньогрецької драми природа не була самостійним об'єктом психологічного переживання героя у модерному розумінні, а радше входила до космічного порядку, підпорядкованого долі (гр. μοῖρα) та волі богів. Просторові характеристики: море (гр. θάλαττα), вітер (гр. ἄνεμος), безплідний або варварський край (гр. ἡ βάρβαρος καὶ ἄκαρπος γῆ) функціонували як знаки об'єктивного світоустрою, що визначає людське буття. Саме тому у Евріпіда природні образи не індивідуалізуються, а подаються узагальнено, часто через хорові партії, які репрезентують колективний досвід і загальнолюдський вимір трагедії.

У цьому контексті важливу роль відіграє образ моря, що в античній традиції символізує межу між «своїм» і «чужим», еллінським і варварським світом. У «Іфігенії в Тавриді» Евріпіда море постає як простір небезпеки й водночас можливого спасіння, однак не стає об'єктом внутрішнього діалогу героїні; її емоційний стан артикулюється переважно через риторично оформлені монологи та

хорові стасими. Таким чином, природа залишається елементом драматичної ситуації, але не психологічним дзеркалом персонажа.

У трагедії «Іфігенія в Тавриді» простір варварської землі окреслюється загальними штрихами, що підкреслюють її віддаленість і небезпечність, але не передають внутрішнього стану героїні через природні образи. Туга за батьківщиною артикулюється хором еллінських полонянок і має колективний характер: *Та найсолодша для нас / Була б вість, що з Еллади причалив / Мореплавець якийсь, аби край / Нашій службі покласти – / Безвідрадній неволі!.. / О якби ж то мені хоч у сні / Дім свій, любові вітчизну / Привітати!* (436–443) [6]. У «Іфігенії в Авліді» символіка природи також підпорядкована логіці міфологічної необхідності: відсутність вітру, що затримує ахейський флот, постає знаком фатальної зумовленості подій: Ні звуку довкіл. Не скрикне птах, / Ані море хлюпнеться. Мовчить Евріп (10–11) [7].

Натомість у драматичній поемі Лесі Українки природа набуває якісно іншого статусу. Вона стає активним компонентом комунікативної системи твору, засобом психологічної саморепрезентації героїні. Пейзажні ремарки й образи стихій перебувають у тісному зв'язку із внутрішнім світом Іфігенії, виконуючи функцію внутрішнього монологу, винесеного назовні. Якщо в Евріпіда роль посередника між людиною і світом виконує хор, то в Лесі Українки цю функцію перебирає на себе природа, через яку героїня веде діалог із батьківщиною, минулим і власною долею.

Природа активно присутня й у мовленні героїні. Осінній вітер, шум кипарисів, зимові бурі стають своєрідними співрозмовниками Іфігенії, через яких вона вербалізує власний душевний стан. У її уявленні далека Арголіда асоціюється з «вічною весною», тоді як Таврида постає простором холоду й хаосу: *... на сій чужій чужині ... / Хутко вже й зимовий (вітер) / По сій діброві звіром зареве, / Закрутиться на морі сніговиця, / І море з небом зіллється в хаос...* [5, с. 167].

Природні образи тут виконують функцію внутрішнього монологу, винесеного назовні. Леся Українка, звертаючись до античного

сюжету, істотно трансформує цю модель. Вона переносить акцент із колективного на індивідуальне, із міфологічно зумовленого космосу на внутрішній світ особистості. Природа у її «Іфігенії в Тавриді» набуває рис суб'єктивного простору, що резонує з емоційним станом героїні. Саме у цьому виявляється модерністська переінтерпретація античної традиції: природні образи перестають бути лише знаками долі й перетворюються на активний засіб комунікації між героїнею, її пам'яттю та національно окресленим образом батьківщини. Така трансформація свідчить не лише про індивідуально-стильову манеру Лесі Українки, а й про ширший культурний процес – переосмислення античної спадщини в координатах нової, психологізованої та національно зорієнтованої літератури.

Урятування Іфігенії від смерті на жертівнику не приносить їй справжнього визволення. Як жриця Артеміді вона сумлінно виконує обов'язки, проте духовно залишається в рідному краї. Лише спогади про батьківщину та близьких зігрівають її душу. У цьому контексті ностальгія набуває національно забарвленого характеру, що дає підстави говорити про українську модель переживання вигнання, про яку писала Ліна Костенко: «Тут – українська модель ностальгії. Древні греки, мабуть, якимось інакше відчували батьківщину... Для них і небо було батьківщиною, бо дехто з них і за походженням був звідти» [8, с. 7].

Висновки. У результаті проведеного аналізу встановлено, що природа в драматичній поемі Лесі Українки «Іфігенія в Тавриді» виконує низку взаємопов'язаних функцій: психологічну, символічну та комунікативну. Вона виступає активним елементом художньої структури твору, забезпечуючи передачу внутрішнього стану героїні, актуалізацію мотивів ностальгії, жертвності та національної ідентичності. Через природні образи Леся Українка модернізує античний сюжет, надаючи йому національного звучання й універсального екзистенційного змісту, що розширює можливості інтерпретації творчості письменниці в контексті українського модернізму.

Література:

1. Гундорова Т. *ПроЯвлення слова. Дискурсія раннього українського модернізму*. Львів : Літопис, 1997. 300 с.

2. Павличко С.Д. Дискурс модернізму в українській літературі : монографія. Київ : Либідь, 1997. 360 с.
3. Поліщук Я. Міфологічний горизонт українського модернізму : монографія. Івано-Франківськ : Лілея – НВ, 2002. 392 с.
4. Українка Л. Публікації. Статті. Дослідження. Київ : АН УРСР, 1960. 358 с.
5. Українка Л. Іфігенія в Тавриді. *Зібрання творів* : у 12 т. Київ : Наукова думка, 1975. Т. 1. С. 165–170.
6. Евріпід. Іфігенія в Тавриді. *Трагедії* / пер. з давньогрек. А. Содомори та Б. Тена. Київ : Основи, 1993. С. 339–388.
7. Евріпід. Іфігенія в Авліді. *Трагедії* / пер. з давньогрек. А. Содомори та Б. Тена. Київ : Основи, 1993. С. 285–338.
8. Костенко Л. Поет, що йшов сходами гігантів. *Леся Українка. Драматичні твори*. Київ : Дніпро, 1989. С. 5–8.

References:

1. Hundorova, T. (1997). ProIavlennia slova. Dyskursiia rannioho ukrains'koho modernizmu. Postmoderna interpretatiia [The Manifestation of the Word. The Discourse of Early Ukrainian Modernism. Postmodern interpretation]. Lviv : Litopys. 300 s. [in Ukrainian].
2. Pavlychko, S.D. (1997). Dyskurs modernizmu v ukrainskii literaturi [The Discourse of Modernism in Ukrainian Literature]. Monohrafiia. Kyiv : Lybid. 360 s. [in Ukrainian].
3. Polishchuk, Ya. (2002). Mifolohichniy horyzont ukrainskoho modernizmu [The mythological horizon of Ukrainian modernism] : monohrafiia. Ivano-Frankivsk : Lileia – NV. 392 s. [in Ukrainian].
4. Ukrainka, L. (1960). Publikatsii. Statti. Doslidzhennia [Publications. Articles. Research]. Kyiv : AN URSR, 1960. 358 s.
5. Ukrainka, L. (1975). Ifigenija v Tavridi [Iphigenia in Tauris]. Zibrannia tvoriv [Collection of works]: u 12 t. Kyiv : Naukova dumka. vol.1, S. 165–170. [in Ukrainian].
6. Evripid. (1993). Ifigeniia v Tavridi [Iphigenia in Tauris]. *Trahedii [Tragedies]* / per. z davniohr. A. Sodomory ta B. Tena. Kyiv : Osnovy, 1993. S. 339–388 [in Ukrainian].
7. Evripid. (1993). Ifigeniia v Avlidi [Iphigenia in Aulis]. *Trahedii [Tragedies]* / per. z davniohr. A. Sodomory ta B. Tena. Kyiv : Osnovy. S. 285–338 [in Ukrainian].
8. Kostenko, L. (1989). Poet, shcho yshov skhodamy hihantiv [The Poet Who Walked the Giants' Stairs]. *Lesia Ukrainka. Dramatychni tvory* [Lesya Ukrainka. Dramas]. S. 5–8. [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 02.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 19.01.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 06.04.2026

ФУНКЦІЙНО-СЛОВОТВІРНА СПЕЦИФІКА УКРАЇНСЬКИХ ІМПЕРАТИВІВ У ТВОРЕННІ УКРАЇНСЬКИХ ПРИЗВИЩ ІЗ КОМПОНЕНТОМ ВІДСУТНОСТІ

Волков Антон Олександрович,

здобувач вищої освіти

Харківського національного педагогічного університету

імені Г. С. Сковороди

ORCID ID: 0009-0008-9690-9492

У статті розкрито функційно-словотвірну специфіку українських дієслів у формі імперативу, що полягає у використанні певних антропоформул задля формування українських антропонімічних одиниць, зокрема прізвищ. З'ясовано визначення термінів, застосування яких є важливим для реалізації поставленої мети. Методом суцільної вибірки з різних джерел зібрано прізвища, будова яких складається з імперативної форми дієслова, іменника у формі акузатива та заперечної частки не. Для аналізу вибрано лише мовний матеріал із компонентом відсутності, що не досліджувався раніше лінгвістами в окремих працях, та розділено на групи залежно від імперативу, який є базою для створення антропоніму. Уважаємо, що саме на особливу увагу заслуговують виокремлені для аналізу прадавні українські прізвища, сформовані на підґрунті опозиції «наявність vs відсутність», де саме відсутність, заперечення чи негация транслюють певну інформацію. Наведені у цій науковій розвідці дієслова в імперативній формі (бий, дай, їж, куй, пий, хай, чай, чуй) є прадавніми в українській мові, а їх використання у словотворенні антропонімічних одиниць демонструє унікальність українських прізвищ та ідентифікує українців як етнічний колектив. На думку автора, виявлені особливості словотвору прізвищ відбито в антропоформулах, серед яких базовою є об'єднання в одну антропонімічну одиницю дієслова в імперативній формі та іменника у формі акузатива плюс частка не. Усі прізвища, що було піддано аналізу (Небийбаба; Недайборц, Недайвода, Недайкаша та Недайнич, Недайнів; Неїжборц, Неїжмак, Неїжсало та Неїжко; Некуйбіда (опозит Куйбіда); Непийвода; Нехай, Нечай (асоціативно пов'язане Неждан), Нечуй), виявляють креативність мислення українців, сприяють утворенню образності та експресії у дискурсі, а також розкривають словотвірні можливості імперативної форми дієслова.

Ключові слова: антропоніміка, прізвище, граматики, словотвір, антропоформула, імператив, акузатив, частка не, ідентичність, аксіологія.

Volkov Anton. Functional word-formation specificity of ukrainian imperatives in the formation of ukrainian surnames with the component of absence

The article reveals the functional and word-forming specificity of Ukrainian verbs in the imperative form, which consists of the use of certain anthropoformulas to form Ukrainian anthroponymic units, in particular surnames. The author clarified the definitions of the terms, which are important for implementing the set goal. Using the method of continuous sampling, surnames, the structure of which consists of the imperative form of the verb, a noun in the accusative case, and the negative particle ne, were collected from various sources. For analysis, the linguistic material with the component of absence, which has not been previously studied by linguists in separate works, was selected and divided into groups based on the imperative, which serves as the basis for creating an anthroponym. We believe that the ancient Ukrainian surnames singled out for analysis deserve special attention, as they are formed on the basis of the opposition between presence and absence, in which absence, denial, or negation conveys specific information. The verbs in the imperative form given in this scientific investigation – byi, dai, kui, pyi, khai, chai, chui – are ancient in the Ukrainian language, and their use in the word formation of anthroponymic units demonstrates the uniqueness of Ukrainian surnames, identifying Ukrainians as an ethnic group. In the author's opinion, the identified features of surname word formation are reflected in anthropoformulas, among which the basic one is the combination into a single anthroponymic unit of a verb in the imperative form and a noun in the accusative form, plus the particle ne.

All surnames that were analyzed (Nebyibaba, Nedaiborsch, Nedaivoda, Nedaikasha, Nedainych, Nedainiv; Neyizhborsch, Neyizhmak, Neyizhsalo, Neyizhko; Nekuibida (opposite Kuibida); Nepyivoda; Nekhai, Nechai (associately connected Nezhdan), Nechui) reveal the creativity of Ukrainian thinking, contribute to the formation of imagery and expression in discourse, and also reveal the word-forming possibilities of the imperative form of the verb.

Key words: *anthroponymy, surname, grammar, word formation, anthropoformula, imperative, accusative, particle not, identity, axiology.*

Вступ. Теоретичне обґрунтування лінгвістичного статусу імперативної форми дієслова в українській мові презентовано в працях таких відомих мовознавців, як І.Р. Вихованець, К.Г. Городенська, О.С. Мельничук, В.М. Русанівський та ін. Але ще залишається лакуною дослідження антропонімів з елементами відсутності в семантиці та структурі, що утворені на основі імперативної форми дієслова із заперечною часткою *не*. **Актуальність** нашої наукової розвідки зумовлена, з одного боку, дискусійними підходами до визначення імперативу як дієслівної форми, її семантичною і функційною неоднорідністю, а з іншого – словотвірними можливостями у формуванні українських прізвищ з елементами відсутності на основі антропоформули.

Мета статті – виявлення функційно-словотвірної специфіки та дериваційного потенціалу українських імперативів на матеріалі українських прізвищ із компонентом відсутності.

Результати. Зауважмо, що українські прізвища починаючи з ХІХ ст. простудійовані в різних аспектах такими видатними сучасними українськими дослідниками, як О.Ю. Карпенко, Ю.К. Редько, М.М. Торчинський, Л.М. Худаш та ін. Зокрема, докладно вивчалися проблеми та час виникнення прізвищ, розповсюдженості їх на території України, пізніше додався мовний аналіз щодо семантики твірних основ та словотворення, зв'язок із прізвищами та народними традиціями, що є значущим для розуміння онтологічного та аксіологічного складників у їх творенні. Як зазначає визначний дослідник з антропоніміки І.Д. Сухомлин, український антропомікон формувався «в живому народному мовленні від розмовних форм», прізвища «передавалися від покоління до покоління часто без лексико-морфологічних змін» [8, с. 89]. Ми підтримуємо цю тезу, оскільки вважаємо, що саме тому українські прізвища є вагомими ідентифікаторами представників української спільноти, вони унікальні за своєю будовою та сутністю. На особливу

увагу, на нашу думку, заслуговують виокремлені нами прадавні українські прізвища, сформовані на підґрунті опозиції «наявність vs відсутність», де саме відсутність, заперечення чи негачія транслюють певну інформацію.

До нашої дослідницької картотеки увійшли антропонімічні одиниці, словотвірна основа яких уміщує конкретне дієслово в імперативній формі. Саме за цією ознакою ми їх розмежували та поділили на групи з різною кількістю прізвищ: 1) *Небийбаба*; 2) *Недайбориц*, *Недайвода*, *Недайкаша* та *Недайнич*, *Недайнів*; 3) *Неїжбориц*, *Неїжмак*, *Неїжсало* та *Неїжско*; 4) *Некуйбіда* (опозит *Куйбіда*); 5) *Непийвода*; 6) *Нехай*, *Нечай* (асоціативно пов'язане *Неждан*), *Нечуй*. Наведені прізвища були вилучені з різних джерел (лінгвістичної довідникової та наукової літератури, художніх творів, Інтернету тощо). Так, наприклад, у поезії Ліни Костенко трапляється прізвище *Некуйбіда*: Ох. Як вас люди називали ловко! *Некуйбіда*... [5, с. 153]. Зазначмо, що виокремлені для аналізу прізвища виявляють креативність мислення українців, сприяють утворенню образності та експресії у дискурсі, а також розкривають словотвірні можливості імперативної форми дієслова.

Загальновідомо, що термін *імператив* має латинське походження (*Modus imperativus*) і в граматиці корелює з граматичною категорією, що називається *наказовий спосіб*. Ця граматична категорія показує стосунок дії чи стану до дійсності з погляду мовця, тому пов'язана з предикативністю, формування якої пов'язане з модальністю. Саме тому імперативна форма дієслова може мати різну модальність, тобто неоднаково виражати волевиявлення, оскільки може бути наказом або розпорядженням, категоричним твердженням або вимогою, забороною або запереченням, проханням або порадою, можливістю або бажаністю. Вербалізація цієї форми має градуальний характер – від м'якого до жорсткого вияву модальності. Так, наприклад, для висловлювання категоричної

заборони чого-небудь уживається заперечна частка *не*, яка завжди за українським правописом із дієсловами пишеться окремо. Також заперечна частка *не* має різне семантичне та стилістичне навантаження залежно від контекстуального вживання і часто передає негатицію або відсутність. У прізвищах, вибраних для дослідження, спостерігаємо злиття трьох лексико-граматичних компонентів: дієслова із заперечною часткою *не* та іменника на підґрунті дієслівного керування.

Уважаємо, що такі антропоніми становлять лексико-граматичну базу українських прізвищ, які формують відповідний тезаурус (лат. *thēsauros* – скарб, скарбниця), оскільки саме у цих антропологічних одиницях зафіксовано національну своєрідність лексики та граматики української мови, і вони є справжнім скарбом українського етносу.

У вибраних для аналізу антропонімах спостерігаємо формування чітких антропоформул для утворення прізвищ. Нагадаємо, що *антропоформула* – це синтагматичне поєднання антрополексем у дво-, три- та багатолексемні найменування на основі усталених у певний період розвитку антропосистеми закономірностей [6, с. 226]. Виокремлені нами українські прізвища належать до різних типів словотвору.

Перша антропоформула, що є основною і кардинальною, складається трьох лексем: дієслова в імперативній формі та іменника плюс частки *не*. За цією словотвірною будовою сформовані антропоніми перших п'яти вказаних груп.

Загальновідомо, що імперативна форма дієслова потребує форму акузатива (знахідного відмінка) іменника, оскільки у подібних словосполученнях спостерігається такий синтаксичний зв'язок, як сильний тип керування. Для іменника у знахідному відмінку характерні флексії, що зафіксовані в граматиці української мови, але були в прадавній мові іншими. Мовознавиця Л.М. Колібаба аргументовано доводить, що форма знахідного відмінка із закінченням *-а (-я)* – це не штучно вигадана, а жива ознака народної мови та традиційна українська форма знахідного відмінка, яка є самобутньою рисою української мови [3, с. 82]. Саме це закінчення іменника у формі акузатива та імперативна форма дієслова підтверджують прадавність українських антропонімів.

Прізвище *Небийбаба* вже було в нашому науковому полі зору щодо розгляду вербального віддзеркалення та фіксації в колективній пам'яті ознак людини чоловічої статі, оскільки саме від батька чи іншого предка за чоловічою лінією спорідненості виникали патроніми [2]. Категоричне заперечення, що створено злиттям трьох лексико-граматичних компонентів в одну номінативну одиницю, закарбувало назавжди у колективній свідомості моральні принципи українських чоловіків.

Антропоніми другої групи частково створені також за першою дериваційною моделлю. До цієї групи ми уналежнили прізвища, до складу яких увійшли конкретні іменники *борц*, *вода*, *каша* (*Недайборц*, *Недайвода*, *Недайкаша*). Інтерпретація цих прізвищ може бути через українські фразеологічні одиниці, що зберігають прадавнє народне мислення. В українській мові існують фразеологізми *не давати* (не дозволяти) / *не дати* (не дозволити) *наплювати* (*плюнути*) [*собі* / *у свою* / *у свій*] *у кашу* (*у борц*), що позначають «не допускати кривди, знущання над собою, не шкодити собі» [10, с. 217], тобто прізвища *Недайборц* та *Недайкаша* могли отримати не ті скнари, що не давали комусь борщу чи каші, а дуже гідні чоловіки, що могли відстоювати себе та боротися за свою честь. До складу патроніма *Недайвода* входить іменник у формі акузатива *вода*, який належить до прадавньої української лексики та у фразеології уживається на позначення спорідненості або тісних зв'язків між людьми: *десята (сьома) вода на киселі* (*на кисіль*) із семантикою «дуже далека рідня» [10, с. 141] та *не розлий вода* у значенні «нерозлучні» [10, с. 141]. Загальновідомо, що слово *вода* має символічне значення та асоціюється з оновленням, надією, допомогою і взагалі, життям. Імперативна форма дієслова із заперечною часткою може надавати як позитивний, так і негативний сенс утвореній антропонімічній одиниці. О.О. Потебня, говорячи про походження мови, називає іменник *вода* та дієслово *давати* одними з найперших слів у мові людини, що пов'язано з онтологічними основами існування істот [7, с. 18–19]. Невипадково з'явилися в мові інші патроніми, що оформилися за іншою антропоформулою, більш абстрактні *Недайнич* та *Недайнів*, утворені за аналогією прізвищ.

вищ *Петринич* та *Петринів* (від син Петра), *Васильнич* та *Васильнів* (від син Василя), тобто вказують на належність, але не є поширеними, оскільки до імперативної основи доєднано суфікси іменника та субстантивованого прикметника.

Прізвища групи 3 з імперативом *їж* можна розглянути за аналогією групи 2, розмежувавши на конкретні (*Неїжбориц*, *Неїжмак*, *Неїжсало*), які утворені приєднанням до імперативної форми дієслова частки *не* та іменників *бориц*, *мак*, *сало*, та абстрактні (*Неїжско*), що утворені приєднанням зменшувального та пестливого суфікса *-к-* та флексії *-о*, що є притаманним українським прізвищам. Ці антропонімічні одиниці дуже яскраво віддзеркалюють живе мовлення носіїв української лінгвокультури, ідентифікують самотність українців як етнічної спільноти.

До структурного складу антропонімів *Недайбориц*, *Недайвода*, *Неїжбориц*, *Неїжмак*, *Неїжсало*, *Недайвода* та *Непийвода* увійшли прадавні найуживаніші дієслова у формі імперативу, що належать до побутової сфери *дай* (інф. *давати/дати*), *їж* (інф. *їсти*), *пий* (інф. *пити*), а також іменники, що позначають такі перші потреби людини, як вода та їжа.

Антропонімічна одиниця *Некуйбіда* побудована на основі імперативу *куй* від інфінітиву *кувати*, який у фразеологізмі [*аж*] *кувати вухналі* зубами вживається в жартівливому значенні «дуже сильно тремтіти (від холоду, переляку і т. ін.)» [10, с. 404]. Прізвище *Некуйбіда* міг отримати вольовий чоловік, справжній козак, що був сміливим, мав міцний характер і силу духу, що відбиває саме імперативна форма дієслова із заперечною часткою *не*, які є структурними компонентами антропоніма. І навпаки, опозит *Куйбіда* міг бути застосований до того, хто тремтів від страху, від ворогів і т. ін.

До групи 6 увійшли прізвища (*Нехай*, *Нечай* (асоціативно пов'язане *Неждан*), *Нечуй*), що утворені на основі іншої словотвірної моделі, та антропоформула складається з двох компонентів.

Прізвища *Неждан* і *Нечай* мають праслов'янські корені та походять від власних імен *Неждан* і *Нечай* (віддієслівних іменників), у структурі яких є заперечна частка *не*, що була приєднана як проклітика

до дієслів *ждати*, *чайти* у різних формах. За семантикою зазначені дієслова належать до позначення психічної діяльності людини та відбивають взаємодію з довкіллям: мають синонімічне значення «чекати, сподіватися» [9]. Дериваційний ланцюжок показує, що власні імена утворені таким словотворчим засобом, як нульова афіксація (нульовий суфікс) від указаних дієслів у формі інфінітива. Але за іншою версією ім'я *Нечай* могло бути утворено від частки *чай*, що виникла від дієслова та мала спонукальне значення «давай» із додаванням заперечної частки *не*. Антропонімічні одиниці *Неждан* та *Нечай* уже з XVI ст. починають траплятися в текстах як патроніми і формуватися як прізвища.

Антропонімічні одиниці *Нечуй* та *Нехай* утворені від дієслів у формі інфінітива з часткою *не* із застосуванням нульового суфікса. Відповідно дієслово *чуяти* – позначає «сприймати, відчувати» [9], асоціативно пов'язано із сенсорною сферою людини, тому *Нечуж* називали людину, що або мала поганий слух, або не відчувала щось важливе для інших у певному соціумі. Діалектне дієслово *хаяти* має різні значення залежно від території розповсюдження, частіше позначає «лаяти, обмовляти, наговорювати» [9], пов'язане з процесом міжособистісного вербального спілкування. Існує фонетичний варіант *каяти*, а семантичні варіанти можуть бути як синонімічними («докоряти»), так і антонімічними («піклуватися»). Але прізвище *Нехай* може бути утворено від частки *нехай*, що має синонімічний варіант *хай* та позначає згоду [9]. Антропоніми *Хай* та *Нехай* уживалися і як власні імена, і як прізвища (наприклад, у козаків на Черкащині та Запорізької Січі називали тих, хто постійно вживав ці слова), пізніше закріпилися за певними родами і оформилися у прізвища. Якщо у першому випадку (*Нечуй*) частка не передає відсутність і транслює негацію, то у другому (*Нехай*) – має протилежне семантичне навантаження або нейтральне.

Уживання *Неждан* та *Нечуй* як псевдонімів відомими українськими письменниками і культурологами минулого (*І.С. Нечуй-Левицький*, 1838–1918) та сучасності (*Неда Неждан* є псевдонімом сучасної української поетеси, драматургині, журналістки Надії Мирошниченко) дуже символічно та демон-

струє приналежність до українського етнічного колективу.

Висновки. У результаті аналізу виявлено, що більшість прізвищ (1–5 групи) утворено за антропоформулою, що складається з імперативної форми дієслова із заперечною часткою *не* та іменника у формі акузатива на основі сильного дієслівного керування. До таких антропонімів належать: 1) *Небийбаба*; 2) *Недайбориц*, *Недайвода*, *Недайкаша* та *Недайнич*, *Недайнів*; 3) *Неїжбориц*, *Неїжмак*, *Неїжсало* та *Неїжско*; 4) *Некуйбіда* (опозит *Куйбіда*); 5) *Непийвода*. Унікальність розглянутих українських прізвищ демонструє дериваційний потенціал імперативу та те, що компонент відсутності (частка *не*) у складі антропоніма може не передавати негатию.

Отже, функційно-словотвірна специфіка українських імперативів у творенні українських прізвищ із компонентом відсутності полягає у тому, що на їх основі відбувається об'єднання лексико-граматичних компонентів у спільну смислову єдність. Наведені приклади прізвищ виявляють кореляцію антропонімів із ментальністю носіїв української лінгвокультури та узагальнюють певне поняття. Також мовний матеріал, що був проаналізований, транслює ціннісний складник буття та буденності українців, харчові вподобання наших предків як реалізацію першопотреб людини, сприяє ідентифікації представників чоловічої статі української спільноти, що безпосередньо відбито у структурі антропоформули схарактеризованих прізвищ.

Література:

1. Бортун К.О. Категории императива в современном украинском языке. *Філологічні студії*. 2017. Вип. 9. С. 60–65.
2. Волков А.О., Радчук О.В. Антропонімічні номінації як засіб збереження вражень у пам'яті. *Аргументи сучасної філології: історична та індивідуальна пам'ять* : матеріали IV Міжнародної наукової конференції, 18–19 квітня 2024 р. Харків : ХНПУ імені Г.С. Сковороди, 2024. С. 56–61.
3. Колібаба Л.М. Форми знахідного відмінка іменників в українській народній мові. *Науковий вісник ДДПУ імені І. Франка. Серія «Філологічні науки (мовознавство)»*. 2020. № 13. С. 80–89. URL: http://ddpu-filolvisnyk.com.ua/uploads/arkhiv-nomerov/2020/NV_2020_13/15.pdf
4. Колібаба Л., Фурса В. Словник дієслівного керування. Київ : Либідь, 2016. 656 с.
5. Костенко Л.В. Маруся Чурай. Київ : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2018. 224 с.
6. Кравченко Л.О. Українська ономастика: антропоніміка : навчальний посібник. Київ : Знання, 2014, 239 с.
7. Потебня О.О. Думка та мова. Харків, 1892. URL: <https://www.scribd.com/document/404457130/>
8. Сухомлин І.Д. Питання антропоніміки в українській мові : навчальний посібник. Дніпропетровськ, 1975. 110 с.
9. Сучасний тлумачний словник української мови. Харків : Школа, 2011. 1008 с.
10. Фразеологічний словник української мови. Кн. 1. Київ : Наукова думка, 1993. 528 с.

References:

1. Bortun, K.O. Katelyoryy ymperatyva v sovremennom ukraynskom yazyke [Imperative categories in the modern Ukrainian language]. *Filolohichni studii: Zbirnyk naukovykh prats. Vypusk 9. Vinnytsia: Donetskyi natsionalnyi universytet imeni Vasylia Stusa*, 2017. S. 60–65. [in Ukrainian].
2. Volkov, A.O., Radchuk, O.V. Antroponimichni nominatsii yak zasib zberezhenia vrazhen u pamiaty [Anthroponymic nominations as a means of preserving impressions in memory]. *Arhumenty suchasnoi filolohii: istorychna ta indyvidualna pamiat. Materialy IV Mizhnarodnoi naukovoï konferentsii (18–19 kvitnia 2024 roku)*. Kharkiv. KhNPU imeni H.S. Skovorody, 2024. S. 56–61.
3. Kolibaba, L.M. Formy znakhidnoho vidminka imennykiv v ukrainskii narodnii movi [Forms of the accusative case of nouns in the Ukrainian vernacular]. *Naukovyi visnyk DDPU imeni I. Franka. Seria: Filolohichni nauky (movoznavstvo)*. № 13, 2020. S. 80–89. Retrieved from: http://ddpu-filolvisnyk.com.ua/uploads/arkhiv-nomerov/2020/NV_2020_13/15.pdf [in Ukrainian].
4. Kolibaba, L., Fursa, V. Slovyk diieslivnoho keruvannia [Verbal control dictionary]. Kyiv : Lybid, 2016. 656 s. [in Ukrainian].
5. Kostenko, L.V. Marusia Churai [Marusya Churai]. Kyiv: A-BA-BA-HA-LA-MA-HA , 2018. 224 s. [in Ukrainian].
6. Kravchenko, L.O. Ukrainska onomastyka: antroponimika [Ukrainian onomastics: anthroponymics]: navch. posib. Kyiv: Znannia, 2014, 239 s. [in Ukrainian].

7. Potebnia, O.O. Dumka ta mova [Thought and language]. Kharkiv, 1892. Retrieved from: <https://www.scribd.com/document/404457130/>. [in Ukrainian].
8. Sukhomlyn, I.D. Pytannia antroponimiky v ukrainskii movi [Issues of anthroponymy in the Ukrainian language]: navchalnyi posibnyk. Dnipropetrovsk, 1975. 110 s. [in Ukrainian].
9. Suchasnyi tлумachnyi slovnyk ukrainskoi movy [Modern Explanatory Dictionary of the Ukrainian Language]. Kharkiv: VD "Shkola", 2011. 1008 s. [in Ukrainian]. [in Ukrainian].
10. Frazеологічний словник української мови [Phraseological dictionary of the Ukrainian language]. Kn. 1. Kyiv: "Naukova dumka", 1993. 528 s. [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 23.12.2025

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 15.01.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 06.04.2026

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНА АСИМЕТРІЯ ЯК ОБ'ЄКТ ЗІСТАВНОЇ ЛЕКСИКОЛОГІЇ (НА МАТЕРІАЛІ ДІЛОВОГО ДИСКУРСУ)

Гудкова Наталія Миколаївна,

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри філології та перекладу

Київського національного університету технологій та дизайну

ORCID ID: 0000-0003-0370-0283

У статті досліджується лексико-семантична асиметрія як один із ключових об'єктів зіставної лексикології та важливий чинник міжмовної комунікації. Актуальність роботи зумовлена тим, що у процесі перекладу та міжмовного зіставлення лексичних систем перекладач стикається не лише з відсутністю прямих лексичних відповідників, а й передусім із системною асиметрією значень, що відображає різні способи концептуалізації дійсності в мовах і культурах. Лексико-семантична асиметрія розглядається як закономірний результат історичного розвитку мов, їхньої культурної специфіки та когнітивних моделей, притаманних носіям мови. Проаналізовано основні підходи до розуміння лексико-семантичної асиметрії у межах зіставної лексикології та перекладознавства з урахуванням прагматичних і дискурсивних чинників ділового спілкування. Особливу увагу приділено таким джерелам асиметрії, як полісемія, розбіжності в структурі семантичних полів, культурно маркована лексика та конотативні компоненти значення, а також специфіці їх реалізації у корпоративному й інституційному дискурсах. Обґрунтовано положення про те, що навіть за наявності формальної або денотативної відповідності лексичних одиниць повна міжмовна еквівалентність є недосяжною. Показано, що зіставна лексикологія створює теоретичне підґрунтя для системного аналізу лексико-семантичних розбіжностей, даючи змогу розглядати їх не як поодинокі перекладацькі труднощі, а як структурні характеристики мов. Зроблено висновок, що результати зіставно-лексикологічного аналізу мають велике значення для формування перекладацьких стратегій і підвищення ефективності міжкультурної та ділової комунікації.

Ключові слова: зіставна лексикологія, лексико-семантична асиметрія, міжмовне зіставлення, переклад, ділове спілкування, прагматична еквівалентність.

Gudkova Nataliia. Lexico-Semantic Asymmetry as an Object of Contrastive Lexicology (Evidence from Business Discourse)

The article examines lexico-semantic asymmetry as a key object of contrastive lexicology and an important factor in interlingual communication. The relevance of the study is determined by the fact that in the process of translation and contrastive analysis of lexical systems, the translator encounters not only the absence of direct lexical equivalents, but primarily systemic asymmetries of meaning reflecting different ways of conceptualising reality in languages and cultures. Lexico-semantic asymmetry is interpreted as a regular result of the historical development of languages, their cultural specificity, and the cognitive models inherent in speech communities. The study analyses major approaches to lexico-semantic asymmetry within contrastive lexicology and translation studies with particular attention to pragmatic and discourse-related factors in business communication. Special emphasis is placed on the main sources of asymmetry, including polysemy, differences in the structure of semantic fields, culturally marked vocabulary, and connotative components of meaning, as well as their realisation in corporate and institutional discourse. It is argued that even in cases of formal or denotative correspondence between lexical units, full interlingual equivalence remains unattainable. The article demonstrates that contrastive lexicology provides a theoretical framework for the systematic analysis of lexico-semantic divergences, allowing them to be treated not as isolated translation difficulties but as structural characteristics of languages. It is concluded that the results of contrastive lexical analysis are significant for the development of translation strategies and for enhancing the effectiveness of intercultural and business communication.

Key words: contrastive lexicology, lexico-semantic asymmetry, interlingual comparison, translation, business communication, pragmatic equivalence.

Вступ. Сучасні мовознавчі дослідження дедалі активніше звертаються до проблем міжмовної взаємодії, у центрі яких перебуває питання співвідношення лексичних систем різних мов. Така увага зумовлена не лише процесами глобалізації, а й розширенням сфер міжкультурного та професійного спілкування, у яких мова виступає ключовим інструментом координації дій, ухвалення рішень і досягнення порозуміння. Особливого значення у цьому контексті набуває зіставна лексикологія, оскільки саме на лексичному рівні найвиразніше проявляються культурні, когнітивні та комунікативні відмінності мов [1, с. 16; 2, с. 10]. Лексичні одиниці безпосередньо пов'язані з досвідом мовної спільноти, її ціннісними орієнтирами та типовими моделями соціальної взаємодії, що особливо помітно в умовах ділового спілкування.

Лексика на відміну від інших рівнів мовної системи безпосередньо відображає національно специфічні способи концептуалізації дійсності, закріплюючи у значеннях слів уявлення про соціальні ролі, ієрархії, норми поведінки та комунікативні стратегії. Саме тому лексичний рівень виявляється найбільш чутливим до міжмовних розбіжностей, а його зіставлення супроводжується труднощами, пов'язаними з неповною відповідністю значень, прагматичних відтінків і стилістичних характеристик. У сфері ділового спілкування ці розбіжності набувають особливої ваги, оскільки неточний вибір лексеми може призвести до порушення комунікативної рівноваги або неправильного тлумачення намірів співрозмовників.

Аналіз останніх досліджень засвідчує, що у працях О.О. Селіванової лексична система мови розглядається як динамічне утворення, сформоване під впливом когнітивних моделей та культурного досвіду мовної спільноти, що визначає варіативність значень і способів їх вербалізації [1, с. 17]. Це означає, що значення лексичних одиниць не є фіксованими, а актуалізуються залежно від контексту, ситуації спілкування та комунікативної мети. Р.П. Зорівчак, зі свого боку, наголошує на закономірності міжмовної невідповідності лексичних одиниць, підкреслюючи, що така невідповідність є не винятком, а типовою характеристикою перекладу [2, с. 11]. Саме у цьому аспекті постає проблема лексико-семантичної асиметрії, яка виявляється у розбіжностях обсягу значення, структури

семантичних компонентів і конотативному наповненні слів різних мов.

У західному перекладознавстві лексико-семантична асиметрія послідовно осмислюється в межах теорій міжмовної еквівалентності. Дж. Кетфорд обґрунтовує принципову неможливість повної еквівалентності, указуючи на системну зумовленість значення мовних одиниць та їх залежність від мовної структури загалом [3, с. 49]. П. Ньюмарк і М. Бейкер також підкреслюють, що переклад завжди передбачає вибір між частково відповідними одиницями, а семантичні зсуви є неминучими навіть у разі формальної відповідності [5, с. 31; 4, с. 19]. У діловому спілкуванні це проявляється, зокрема, у виборі лексем, які мають різний рівень формальності або різні прагматичні конотації у мовах – учасницях комунікації.

В українській лінгвістиці питання зіставної лексикології та перекладної еквівалентності активно розробляються у працях, присвячених теорії перекладу, семантиці та міжкультурній комунікації [6, с. 42; 7, с. 27]. Водночас лексико-семантична асиметрія здебільшого розглядається як побічний ефект перекладацької діяльності, а не як самостійний об'єкт зіставної лексикології. Це зумовлює актуальність комплексного аналізу її джерел та функціонального значення, зокрема в умовах сучасного ділового спілкування, яке вимагає високого рівня лексичної точності та прагматичної адекватності.

Мета статті – теоретичне обґрунтування лексико-семантичної асиметрії як самостійного об'єкта зіставної лексикології та з'ясування її ролі у формуванні перекладацьких стратегій. Основна увага зосереджується на аналізі полісемії, семантичних полів і культурно маркованої лексики як ключових чинників міжмовної асиметрії на матеріалі української, англійської та німецької мов.

Результати. У межах зіставної лексикології лексичне значення розглядається як багатовимірне утворення, що включає денотативний, сигніфікативний і конотативний компоненти [1, с. 212]. Денотативний компонент відображає предметно-логічний зміст слова, сигніфікативний пов'язаний з узагальненим поняттям, тоді як конотативний охоплює емоційні, оцінні та стилістичні нашарування. Співвідношення цих компонентів у структурі значення не є універсальним і залежить від особливостей мовної системи та комунікативної практики. Саме

ця багатозначність значення зумовлює появу лексико-семантичної асиметрії між мовами, оскільки кожна з них по-своєму структурує семантичний простір і встановлює власні межі між значеннєвими компонентами.

За спостереженнями Ж.-П. Віне та Ж. Дарбельне, міжмовні розбіжності виникають не лише на рівні окремих лексем, а й на рівні способів категоризації дійсності, що відображається у відмінностях семантичних полів і типових контекстів уживання слів [9, с. 33]. Унаслідок цього навіть за наявності формальної або денотативної відповідності лексичних одиниць повна міжмовна еквівалентність залишається недосяжною, особливо в умовах ділового спілкування, де значення слова тісно пов'язане з прагматичною метою висловлення та соціальними ролями комунікантів.

Одним із ключових джерел лексико-семантичної асиметрії є *полісемія*. Багатозначні слова в різних мовах рідко мають ідентичну структуру значень, що ускладнює встановлення стабільних міжмовних відповідників. Як зазначає М. Бейкер, перекладачеві необхідно визначити актуалізований у контексті семантичний варіант і співвіднести його з можливими відповідниками в мові перекладу, що часто супроводжується семантичними зсувами [4, с. 20]. У сфері ділового спілкування це проявляється особливо виразно, оскільки одне й те саме слово може реалізовувати різні значення залежно від ситуації комунікації та інституційного контексту.

Так, англійське слово *management* у корпоративному дискурсі може позначати як керівний склад організації (*senior management*), так і процес управління (*project management*) або ж професійну галузь загалом. В українській мові ці значення, як правило, розмежовуються лексемами *керівництво*, *управління* та *менеджмент*, тоді як у німецькій мові відповідні значення передаються словами *Leitung*, *Führung* і *Management*. Така асиметрія структури полісемії зумовлює необхідність контекстуального аналізу та унеможливлює механічний добір відповідників у перекладі ділових текстів.

Не менш важливу роль у формуванні лексико-семантичної асиметрії відіграють *семантичні поля*, які по-різному організовані в різних мовах. А. Нойберт пов'язує ці розбіжності з культурними та когнітивними пріоритетами мовних спільнот, що зумовлює нерівномірне членування дійсності [8, с. 59]. У діловому спілкуванні це проявляється,

зокрема, у способах вербалізації організаційних структур, процесів ухвалення рішень та форм взаємодії між учасниками комунікації.

Показовим є зіставлення лексем, що позначають організаційні одиниці. У німецькій мові семантичне поле організації діяльності репрезентоване лексемами *Unternehmen*, *Betrieb*, *Firma*, кожна з яких має чіткі семантичні та стилістичні обмеження. В українській мові ці поняття часто узагальнюються лексемою *підприємство*, тоді як в англійській мові функціонують *company*, *enterprise* та *business*, які відрізняються за сферою уживання та прагматичними конотаціями. Така нерівномірність семантичних полів ускладнює міжмовне зіставлення і вимагає урахування комунікативної ситуації.

Особливо виразно лексико-семантична асиметрія проявляється у сфері *культурно маркованої лексики* та *конотативних значень*. Р.П. Зорівчак наголошує, що лексеми, тісно пов'язані з національними традиціями, соціальними інститутами та корпоративною культурою, часто не мають прямих відповідників і потребують спеціальних перекладацьких рішень [2, с. 89]. У діловому спілкуванні такі лексеми можуть виконувати не лише номінативну, а й соціально-регулятивну функцію, задаючи тон комунікації та визначаючи рівень формальності.

Окрім полісемії, семантичних полів і культурної маркованості, важливим чинником лексико-семантичної асиметрії є *прагматичний та дискурсивний аспекти* вживання лексичних одиниць у конкретному дискурсі. У діловому спілкуванні значення слова часто формується не лише його словниковим змістом, а й комунікативним наміром мовця, соціальним статусом учасників комунікації та інституційними нормами.

Так, англійська лексема *issue* у корпоративному контексті може використовуватися як нейтральний заміник слова *problem* із метою пом'якшення висловлення. В українській мові відповідником може бути *питання*, яке також має ширше й менш негативно забарвлене значення, тоді як у німецькій мові для подібної функції часто використовується слово *Thema*. Формальна денотативна відповідність у такому разі поступається прагматичній еквівалентності, що зумовлює асиметрію на рівні комунікативної функції.

Зіставна лексикологія дає змогу систематизувати зазначені розбіжності та розгля-

дати їх не як поодинокі труднощі перекладу, а як закономірні прояви міжмовної асиметрії. На думку Л.М. Черноватого, усвідомлення системного характеру таких розбіжностей сприяє обґрунтованому вибору перекладацьких стратегій, зокрема описового перекладу, функціональної заміни чи адаптації, що є особливо важливим у сфері професійної та ділової комунікації [7, с. 143].

Висновки. Лексико-семантична асиметрія є фундаментальним об'єктом зіставної лексикології, що відображає системні відмінності між мовами та культурами й зумовлює обмеження міжмовної еквівалентності. Проведений аналіз засвідчує, що джерела цієї асиметрії мають комплексний характер і пов'язані з полісемією, особливостями організації семантичних полів, а також культурно й прагматично зумовленими компонентами значення.

Усвідомлення системності лексико-семантичної асиметрії дає змогу глибше зрозуміти

природу лексичного значення та межі перекладацької еквівалентності, а також уникнути редукціоністського підходу до перекладу як механічного добору відповідників. Зіставна лексикологія у цьому контексті постає як ефективний інструмент теоретичного осмислення міжмовних розбіжностей і створює підґрунтя для розроблення обґрунтованих перекладацьких стратегій.

Практичне значення результатів дослідження полягає у можливості їх використання для підвищення якості перекладу у сфері ділового спілкування, де точність, прагматична адекватність і культурна коректність передачі значення мають вирішальне значення.

Перспектива подальших наукових розвідок убацьється у поглибленому аналізі лексико-семантичної асиметрії на матеріалі української, англійської та німецької мов із залученням когнітивних і культурологічних підходів.

Література:

1. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми. Полтава : Довкілля-К, 2010. 712 с.
2. Зорівчак Р.П. Міжмовні лексичні відповідники і переклад. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2001. 236 с.
3. Catford J.C. A Linguistic Theory of Translation: An Essay in Applied Linguistics. London : Oxford University Press, 1965. 103 p.
4. Baker M. In Other Words: A Coursebook on Translation. 3rd ed. London ; New York : Routledge, 2018. 360 p.
5. Newmark P. A Textbook of Translation. New York : Prentice Hall, 1988. 292 p.
6. Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Вінниця : Нова книга, 2015. 608 с.
7. Черноватий Л.М. Основи теорії перекладу. Вінниця : Нова книга, 2013. 352 с.
8. Neubert A. Translation as Text. Kent, Ohio : Kent State University Press, 1992. 192 p.
9. Vinay J.-P., Darbelnet J. Stylistique comparée du français et de l'anglais : méthode de traduction. Paris : Didier, 1995. 331 p.

References:

1. Selivanova, O.O. (2010). *Suchasna linhvistyka: napriamy ta problemy* [Modern linguistics: Trends and issues]. Poltava: Dovkillia-K. [in Ukrainian].
2. Zorivchak, R.P. (2001). *Mizhmovni leksychni vidpovidnyky i pereklad* [Interlingual lexical equivalents and translation]. Lviv: Ivan Franko National University of Lviv Publishing House. [in Ukrainian].
3. Catford, J.C. (1965). *A linguistic theory of translation: An essay in applied linguistics*. London: Oxford University Press.
4. Baker, M. (2018). *In other words: A coursebook on translation* (3rd ed.). London & New York: Routledge.
5. Newmark, P. (1988). *A textbook of translation*. New York: Prentice Hall.
6. Karaban, V.I. (2015). *Pereklad anhliiskoi naukovoї i tekhnichnoi literatury* [Translation of English scientific and technical literature]. Vinnytsia: Nova Knyha. [in Ukrainian].
7. Chernovaty, L.M. (2013). *Osnovy teorii perekladu* [Fundamentals of translation theory]. Vinnytsia: Nova Knyha. [in Ukrainian].
8. Neubert, A. (1992). *Translation as text*. Kent, OH: Kent State University Press.
9. Vinay, J.-P., & Darbelnet, J. (1995). *Stylistique comparée du français et de l'anglais: Méthode de traduction* [Comparative stylistics of French and English: A method of translation]. Paris: Didier.

Дата першого надходження статті до видання: 02.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 18.01.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 06.04.2026

ФОРМАЛЬНИЙ ТА ФУНКЦІЙНИЙ ПІДХОДИ ДО СИСТЕМНОГО АНАЛІЗУ ДИСКУРСУ

Гурко Олена Василівна,

доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри англійської мови для нефілологічних спеціальностей
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара
ORCID ID: 0000-0002-2839-2400

Осипенко Віра Юріївна,

доктор філософії з філології,
доцент кафедри англійської мови для нефілологічних спеціальностей
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара
ORCID ID: 0000-0003-4483-136X

У статті здійснено теоретико-методологічний аналіз становлення поняття дискурсу в лінгвістиці з урахуванням еволюції наукових парадигм XX – початку XXI ст. Особливу увагу приділено системному підходу як методологічній основі формування сучасного дискурсивного аналізу.

З'ясовано, що витoki осмислення дискурсу пов'язані з працями представників класичного мовознавства (В. фон Гумбольдт, О. Потебня, І. Бодуен де Куртене, Ф. де Соссюр), у яких мова розглядалася як цілісна система, що корелює з мисленням, культурою та соціальним середовищем.

Проаналізовано дискусію між формальним і функційним підходами до вивчення мовлення, яка стала визначальним етапом у розвитку лінгвістичної теорії. Формальна стратегія, представлена передусім генеративною граматикою Н. Чомскі, охарактеризована як така, що зосереджується на структурних складниках мовної системи, водночас обмежуючи аналіз її комунікативних і соціокультурних параметрів. Натомість функційна концепція інтерпретується як реакція на ці обмеження та спроба розгляду мовлення в контексті його реального використання.

Обґрунтовано, що на сучасному етапі аналіз дискурсу постає інтегративною дисципліною, яка поєднує досягнення формально-структурної та функційної лінгвістики в межах системного бачення мовлення. Узагальнено підходи до трактування дискурсу, запропоновані в сучасній науці, зокрема формально орієнтований, функційний та інтегративний. Перспективу подальших наукових студій убачаємо в репрезентації багатоаспектності дискурсу як складного феномену мовленнєвої комунікації, що зумовлює потребу подальших теоретичних і прикладних досліджень.

Ключові слова: дискурс, системний підхід, формальний підхід, функційний підхід, аналіз дискурсу, лінгвістична парадигма.

Hurko Olena, Osypenko Vira. Formal and Functional Approaches to the Systemic Analysis of Discourse

The article presents a theoretical and methodological analysis of the development of the concept of discourse in linguistics, taking into account the evolution of scientific paradigms of the twentieth and early twenty-first centuries. Particular attention is paid to the systemic approach as the methodological foundation of modern discourse analysis.

It is demonstrated that the origins of discourse studies can be traced back to classical linguistic theories developed by W. von Humboldt, O. Potebnia, I. Baudouin de Courtenay, and F. de Saussure, who conceptualized language as an integral system closely connected with cognition, culture, and social reality.

The paper examines the debate between formal and functional approaches to language study, which became a crucial stage in the development of linguistic theory. The formal approach, primarily represented by N. Chomsky's generative grammar, is characterized as focusing on the structural properties of language while largely abstracting from communicative and sociocultural factors. In contrast, the functional approach is interpreted as a response to these limitations and as an attempt to analyze language use in real communicative contexts.

It is argued that contemporary discourse analysis has emerged as an integrative field that combines the achievements of formal-structural and functional linguistics within a systemic framework. The article systematizes major approaches to the interpretation of discourse, including formally oriented, functional, and integrative perspectives. The study concludes that discourse should be viewed as a multidimensional phenomenon of verbal communication, which necessitates further theoretical refinement and applied research within linguistics and related disciplines.

Key words: *discourse, systemic approach, formal approach, functional approach, discourse analysis, linguistic paradigm.*

Вступ. Незважаючи на широке застосування дискурсу в сучасному мовознавстві та суміжних гуманітарних дисциплінах, його теоретико-методологічний статус і дотепер залишається дискусійним. У наукових розвідках поняття дискурсу інтерпретується в межах різних парадигм: формальної, функційної та системної (інтегративної), що зумовлює концептуальну невизначеність та ускладнює порівняльний аналіз результатів окремих студій. Така ситуація характерна для праць, у яких зазначені підходи співіснують без чіткого розмежування їхніх методологічних засад, а недостатня узгодженість системного бачення еволюції цих підходів унеможливорює повною мірою осмислення дискурсу як цілісного об'єкта лінгвістичного аналізу, зумовлюючи різноспрямовані трактування самого принципу системності. Методологічна різноманітність має не лише теоретичний, а й практичний вимір, оскільки спричиняє відсутність єдиних критеріїв вибору методів аналізу мовлення. Це позначається на інтерпретації текстів різних жанрів і типів та дослідженні мовної комунікації у соціокультурному, інституційному та міждисциплінарному контекстах.

Поняття дискурсу сформувалося внаслідок тривалої еволюції наукових підходів та поступово утвердилося як одна з ключових категорій сучасної лінгвістики. У наукових розвідках, присвячених історії мовознавчої думки, наголошується, що теоретичні передумови формування його сучасного розуміння простежуються у працях представників системного мовознавства: В. фон Гумбольдта, О. Потебні, І.О. Бодуена де Куртене, Ф. де Соссюра. У межах цих теоретичних концепцій лінгвісти розглядають мову як цілісне й внутрішньо впорядковане утворення, пов'язане з мисленням, культурою та мовленнєвою діяльністю. Водночас дослідники зазначають, що співвідношення структурної організації мови та її функціонування ще не набуває статусу окремої методологічної проблеми.

У другій половині XX ст. формальна лінгвістика, зокрема генеративна граматики Н. Чомскі, зосередилася на аналізі синтаксичної організації мовлення та формальних принципів побудови речень [4]. У цьому підході мовна компетенція розглядається як автономна система правил, відносно незалежна від комунікативних умов. Паралельно в лінгвістиці розвиваються функційні напрями, представлені працями Е. Сепіра, О. Есперсена, В. Матезіуса, А. Мартіне, у межах яких мова визначається як засіб соціальної взаємодії та комунікативної діяльності.

Подальший розвиток функційної традиції сприяв переходу до аналізу зв'язних мовленнєвих утворень і формуванню дискурсивного підходу. У працях Т. Гівона, Д. Шиффрін, Н. Феркло, Т. ван Дейка дискурс постає як багатовимірне явище, що поєднує мовні, комунікативні та соціальні параметри. Науковці підкреслюють, що такий підхід дає змогу враховувати не лише текстові характеристики, а й умови реалізації та інтерпретації мовлення.

Вагоме місце у сучасних дискурсивних дослідженнях посідають соціолінгвістичні та критичні підходи, зокрема доробки Я. Бломмерта, у яких мовлення інтерпретується як соціально зумовлений і динамічний процес, сформований під впливом мобільності мовців, трансформації соціальних умов і змін у розподілі мовних ресурсів у різних комунікативних просторах [1]. В американській традиції інтегративний характер поняття дискурсу послідовно обґрунтовується у працях Дж.П. Джі, який трактує Discourse (із великої літери) як поєднання мовлення з діями, цінностями та соціальними ідентичностями [5].

Узагальнення різних підходів до розуміння дискурсу подано в наукових студіях Д. Шиффрін, яка виокремлює формально орієнтоване, функційне та інтегративне трактування дискурсу, що відображає різноманіття теоретичних орієнтацій у сучасному мовознавстві [8].

Попри наявні теоретичні розвідки, у наукових працях залишається недостатньо узгодженим питання співвідношення формального, функційного та системного (інтегративного) підходів, а також критеріїв їх застосування в конкретному аналізі дискурсу. Така методологічна неузгодженість зумовлює потребу подальшого теоретичного осмислення дискурсу як комплексного об'єкта лінгвістичних розвідок.

Мета статті – систематизація методологічних підходів до інтерпретації поняття дискурсу в мовознавстві, з'ясування логіки переходу від формальних і функційних моделей аналізу до інтегративного бачення, а також визначення принципів їх методологічного узгодження в аналізі дискурсу. Для досягнення поставленої мети передбачено виконання таких **завдань**:

- простежити наукові передумови формування уявлень про дискурс у межах системного підходу;
- схарактеризувати особливості формального та функційного підходів до аналізу мовлення;
- з'ясувати роль системного (інтегративного) підходу у формуванні сучасного дискурсивного аналізу;
- визначити можливості узгодження підходів у цілісному аналізі дискурсу.

Методологія наукового дослідження ґрунтується на теоретичному аналізі, систематизації та інтерпретації наукових концепцій, а також на використанні елементів дискурсивного аналізу. У роботі застосовано дефініційно-зіставний аналіз трактувань дискурсу у формальній і функційній парадигмах та концептуальний синтез для виокремлення системотвірних параметрів дискурсу. Це уможливорює аналіз дискурсу як процесуально організованої системи, у якій вибір аналітичних процедур визначається характером взаємодії мовної структури, комунікативної функції та умов мовленнєвої реалізації. Формальний і функційний підходи розглядаються не як альтернативні, а як взаємодіючі в межах єдиного системного бачення дискурсу.

Результати. Різноманіття підходів до осмислення мовлення, сформованих у межах формальної та функційної парадигм, зумовило різні способи визначення об'єкта лінгвістичного аналізу. Залежно від домінування формального або функційного підходу таким

об'єктом може слугувати або текст як структурно організоване мовне утворення, або дискурс як процесуальна комунікативна практика. Така відмінність визначає застосування різних аналітичних процедур і призводить до несумісних інтерпретаційних результатів у дослідженні мовлення.

У межах цієї розвідки системність дискурсу розуміється як принцип організації мовлення, за якого структурні характеристики мовних одиниць, їхні функційні навантаження та умови соціальної реалізації перебувають у відношеннях взаємної зумовленості й формують цілісну, динамічну конфігурацію мовленнєвої діяльності. Така системність не зводиться до суми окремих ознак дискурсу, а виявляється у стійких механізмах взаємодії форми, функції та комунікативних чинників у процесі мовленнєвої практики.

У формально орієнтованих моделях аналізу мовлення основна увага зосереджується на внутрішній організації мовної системи, зокрема на синтаксичних, морфологічних і семантичних закономірностях. У цьому разі мовлення інтерпретується передусім як реалізація абстрактної мовної компетенції, а комунікативні та соціокультурні параметри не входять до центрального кола дослідницьких інтересів. Такий підхід забезпечує високий рівень формалізованості опису, проте обмежує можливості аналізу мовлення як соціально зумовленої діяльності.

Функційний підхід, навпаки, акцентує процесуальний характер мовлення та його зумовленість комунікативними намірами мовців і умовами соціальної взаємодії. У межах цієї концепції значення мовних форм визначається як наслідок їх функціонування в конкретних мовленнєвих практиках, що зумовлює розширення об'єкта аналізу за межі окремого тексту й орієнтацію на аналіз мовлення в динаміці. Водночас зосередження на функційних параметрах актуалізує проблему системності, оскільки мовлення потребує опису не лише як процесу, а й як упорядкованого цілого.

Співіснування зазначених підходів у сучасному мовознавстві актуалізує потребу теоретичного осмислення становлення поняття дискурсу та уточнення методологічних засад його аналізу з урахуванням взаємодії формальних і функційних параметрів мовлення. У цьому контексті системний підхід набу-

ває особливої ваги, оскільки дає змогу трактувати дискурс не як суму окремих характеристик, а як цілісний об'єкт, внутрішня організація якого формується у взаємодії структурних, функційних і соціокультурних чинників. Саме співвідношення формального та функційного підходів у межах системного осмислення дискурсу створює підґрунтя для його аналізу як багатовимірного та динамічного феномену мовленнєвої діяльності.

У сучасних лінгвістичних розвідках мовлення дедалі частіше визначається як складний комунікативний процес, що не зводиться до сукупності формальних мовних структур. Такий підхід став основою розвитку системної лінгвістики, у межах якої мовлення розглядають як феномен, що охоплює взаємодію мови, мовлення та мислення. Системний аналіз дає змогу виявити внутрішні зв'язки між мовними структурами та їхніми функціями в процесі мовленнєвої діяльності.

У посткласичних парадигмах до системності мову й мовлення розглядають як динамічне утворення, що змінюється в процесі використання. У такому розумінні системність не отожднюється з незмінністю, а пов'язується з балансом між стабільністю мовних форм та їх адаптацією до комунікативних умов. Цю ідею обґрунтовує Д. Ларсен-Фрімен, підкреслюючи взаємодію усталених патернів і змін, зумовлених мовленнєвою практикою [7].

У такому розумінні системний підхід постає як відповідь на редукціонізм у мовознавстві, коли мовлення зводять до ізольованого опису структурних механізмів. Зосередження уваги на комунікативному вимірі мовлення зумовило переосмислення традиційного уявлення про мову як замкнену знакову систему. Унаслідок цього мову дедалі частіше почали осмислювати як форму соціальної дії. Така переорієнтація наукових досліджень сприяла посиленню інтересу до суб'єктивного аспекту мовлення, розширенню синтаксичного аналізу за межі речення та становленню прагматики як окремого наукового напрямку.

У системній перспективі дискурс розглядають не як сукупність окремих мовних реалізацій, а як цілісну організацію мовних форм і комунікативних функцій, що взаємно впливають одна на одну в процесі мовленнєвої діяльності. За таких умов структурні харак-

теристики мовлення не відокремлюються від його функційного призначення, а аналізуються у взаємозв'язку з умовами та цілями комунікації. У цьому сенсі системний аналіз орієнтований не на фіксацію статичних елементів, а на виявлення механізмів їх взаємодії та функціонування в конкретних мовленнєвих практиках.

У дискурс-динамічних підходах Л. Кемрон дискурс описується як система, що формується й змінюється у процесі взаємодії учасників спілкування. Системність у цьому разі постає результатом координації мовних дій, когнітивних процесів і взаємодії комунікантів, що підкреслює процесуальний характер дискурсу [2]. Такий підхід уможливорює розуміння дискурсу як результату мовленнєвої взаємодії. Відповідно, межі дискурсу в системному аналізі є рухомими й визначаються сукупністю функцій, ролей і умов, у яких реалізується мовлення.

Для уточнення інтегративної логіки системного підходу доцільно звернутися до методологічних розбіжностей формалізму й функціоналізму та простежити їхній розвиток та трансформацію у сучасних моделях дискурсу.

Унаслідок зазначених теоретичних змін відбувається розширення об'єкта лінгвістичних досліджень і перегляд філософсько-онтологічних засад дисципліни. Якщо в XIX ст. визначальним критерієм осмислення мовних явищ була раціональність, то наприкінці XX ст. дедалі більшої ваги набувають інтуїція та інтроспекція. Посилення уваги до суб'єктивності та людського чинника в мовознавстві відкрило нові можливості для аналізу дискурсу з акцентом на його багатовимірній природі. Тож відбувається перехід від дискретної лінгвістики, що спиралася на логічні принципи, пов'язані з аристотелівською традицією, до таксономічно орієнтованих і функційно зумовлених моделей аналізу, орієнтованих передусім на дослідження функціонування мовлення. Така трансформація відображає глибинні зрушення в парадигмі лінгвістичних розвідок і підкреслює еволюцію дискурсу в межах мовознавчої науки.

Значущим етапом цієї еволюції стала дискусія між формалізмом і функціоналізмом, у межах якої зіткнулися дві протилежні парадигми розуміння природи мови, методів її

дослідження та наукової методології загальною. Підґрунтям формального підходу є аналіз мови як автономної системи, незалежної від комунікативних функцій, із наголосом на вивченні формальних характеристик мовних одиниць. Основна увага зосереджувалася на фонетиці, морфології та синтаксичній організації мови, що сприяло розвитку формальних методів аналізу, зокрема дистрибутивного, опозиційного та трансформаційного [3; 4; 9]. Важливим результатом зазначеної методологічної позиції стало формування трансформаційної генеративної граматики.

У цьому контексті Н. Чомські започаткував новий етап лінгвістичних досліджень, у межах якого синтаксис посів центральне місце, а речення визначено як основну одиницю мовної системи. У 1980-х роках науковець розробив теорію управління та зв'язування, яка базується на наявності однієї універсальної трансформації (переміщення) та взаємодії між собою таких головних синтаксичних модулів. Це сприяло поглибленню уявлень про структурну організацію мовлення та системні відношення між синтаксичними компонентами. Водночас орієнтація на абстрактні моделі синтаксису зумовила критику цих концепцій за абстрагування від комунікативних і когнітивних чинників, а також за обмежену емпіричну верифікованість у дискурсивному аналізі [3].

Паралельно із цим у мовознавстві формується функційний підхід, що постає відповіддю на обмеження формально-структурних моделей. У цій перспективі мовлення розглядають як засіб комунікації, тісно пов'язаний із соціокультурними умовами та ціннісними орієнтаціями суспільства. Функційний підхід передбачає аналіз не лише структури мовних одиниць, а й умов їх використання, що уможливорює виявлення взаємозв'язку між формою та функцією.

Функціоналізм акцентує увагу на семіотичній природі мови та її здатності виконувати різноманітні комунікативні й соціальні функції у конкретних ситуаціях мовленнєвої взаємодії. Попередниками цього напряму вважають І.С. Кацнельсона, Е. Сепіра, О. Есперсена. Подальший розвиток функційної традиції пов'язаний із працями В. Матезіуса та А. Мартіне, який сформулював принцип економії як ключовий чинник мовної еволюції, що відображає компроміс між комунікатив-

ними потребами та прагненням до мінімізації зусиль у мовленні.

Серед визначальних характеристик функційного підходу слід виокремити типологічну орієнтацію та послідовний інтерес до всієї сукупності фактів природних мов. Це суттєво відрізняє його від генеративної граматики Н. Чомські [3], яка первинно постала як формальна модель синтаксису англійської мови та лише згодом була адаптована до типологічного різноманіття. На відміну від формалізму функційні дослідження зазвичай спираються на зіставно-типологічний аналіз мов.

На сучасному етапі вивчення форми та функції мовлення дедалі виразніше орієнтується на системний підхід, у межах якого інтегруються здобутки формальної та функційної парадигм. Передумовою такого синтезу є розуміння мовної системи як динамічного утворення, розвиток якого відбувається у взаємодії з позамовними чинниками, а специфіка елементів визначається сукупністю внутрішніх і зовнішніх параметрів.

Основою системного підходу стала ідея В. фон Гумбольдта про взаємозв'язок мови та національного духу. У цій традиції мовлення починають осмислювати крізь призму соціальних змін, зосереджуючи увагу на впливі суспільних процесів на мовний розвиток. Унаслідок цього формується уявлення про зумовленість мовної специфіки світоглядом носіїв і параметрами навколишньої реальності. Водночас підкреслюється, що саме у цій традиції мовлення інтерпретується як процес, а не лише як сукупність формальних структур.

Визнаються іманентні тенденції розвитку мови, що проявляються як у її статичному, так і в динамічному вимірах. Обґрунтовується зв'язок системної природи мови з її фонетичними, фонологічними та морфологічними особливостями. У цьому зв'язку постає проблема функціонування елементів мовної системи та розробляються методи виявлення імпліцитних зв'язків між окремими мовними одиницями та процесами, що відбуваються в межах системи. Т. Гівон [6, с. 37–54] наголошує, що такі принципи є релевантними лише за певних умов і в межах конкретних комунікативних ситуацій, що ставить під сумнів як формальний редукціонізм, так і пов'язані з ним загальнотеоретичні постулати класичних граматичних теорій.

Отже, аналіз дискурсу як складник функційної парадигми водночас інтегрує досягнення формально-структурної лінгвістики, що має важливі історичні передумови для становлення дискурсивного аналізу як окремого наукового напрямку. Це засвідчує тісний взаємозв'язок аналізу дискурсу з попередніми структурними та системними моделями вивчення мови.

Значний внесок у систематизацію підходів до інтерпретації дискурсу зробила Д. Шиффрін [8], яка виокремила три основні напрями його розуміння. У межах формально орієнтованої лінгвістики дискурс трактується як мовленнєва одиниця, що перевищує за обсягом речення або фразу. Попри врахування критеріїв мовленнєвої комунікації, такий підхід залишається абстрактним і ускладнює аналіз реальних комунікативних ситуацій.

Розвиваючи ідею множинності підходів до інтерпретації дискурсу, Т. ван Дейк [10] підкреслює, що поняття дискурсу є одним із ключових у комунікативній лінгвістиці та сучасних соціальних науках. Дослідник зауважує, що це поняття характеризується значною варіативністю не лише на рівні вживання, а й у площині теоретичного осмислення, оскільки саме визначення дискурсу відображає певну ідеологічну позицію та індивідуальну наукову перспективу аналізу мови й комунікації. Такий постулат узгоджується з уявленням про дискурс як концептуально відкриту категорію, інтерпретація якої залежить від методологічних засад конкретного дослідження.

Зазначена Т. ван Дейком варіативність трактувань дискурсу безпосередньо виявляється в межах окремих наукових традицій, зокрема у функційній лінгвістиці. Із позицій функційної лінгвістики дискурс визначають як дослідження мовного використання у його різноманітних аспектах, тоді як аналіз дискурсу спрямований на вивчення конкретних форм і способів реалізації цього використання. У функційній традиції поєднуються емісний аналіз, що охоплює повний спектр функцій мовних форм, та етичний, зорієнтований на співвіднесення дискурсивних форм із чітко виокремленими функціями. Інтегративне трактування дискурсу, характерне для цього підходу, акцентує взаємодію між формою та функцією, трактуючи дискурс одночасно як сукупність мовних одиниць,

більших за речення, і як цілісну систему функціонально організованих та контекстуалізованих елементів.

Отже, історично категорія дискурсу осмислювалася в межах формальної та функційної лінгвістики, які згодом інтегрувалися в системний підхід, що активно розвивався у 70–80-х роках ХХ ст. На сучасному етапі дослідницька увага зосереджується на розмежуванні понять тексту й дискурсу, пропонуючи різні опозиції, зокрема «структурність – функціональність», «продукт – процес», «писемна форма – усне мовлення».

Саме на перетині формального й функційного підходів формується системне бачення дискурсу, у межах якого формальний аналіз забезпечує опис структурної організації мовлення, а функційний – пояснення його комунікативної зумовленості. У такому поєднанні дискурс постає як цілісна система, що формує стабільність мовних форм і динаміку мовленнєвої діяльності.

Отже, співвідношення формального та функційного підходів стало визначальним етапом розвитку лінгвістичної теорії, окресливши різні способи осмислення мови як об'єкта наукового аналізу. Багатоаспектність дискурсу зумовлює множинність до його інтерпретації – як формально орієнтованого, функційного та інтегративного, кожен з яких по-своєму концептуалізує дискурс як складний феномен мовленнєвої комунікації.

Висновки. Проведений аналіз засвідчує, що поняття дискурсу сформувалося в результаті послідовної еволюції лінгвістичних парадигм – від формального аналізу мовної структури до функційного й системного осмислення мовлення як соціокультурного феномену. У такій перспективі дискурс постає не як сукупність мовних одиниць або ізольованих комунікативних актів, а як інтегративна категорія, що поєднує форму, функцію та умови використання мови.

Системність дискурсу доцільно трактувати як принцип організації мовленнєвої діяльності, межі якого є рухомими й залежать від позиції дослідника. Таке розуміння узгоджується з підходом Р. Водак [11], яка наголошує на плинності меж дискурсу та його відкритості до подальшого розгортання у часі. Дискурс постає як відкрита система, елементи якої перебувають у динамічній вза-

ємодії. До структурних складників дискурсивної системи належать мовні структури, комунікативні функції, прагматичні настанови, когнітивні механізми та соціокультурні умови продукування й інтерпретації мовлення. Особливу увагу зосереджено не на окремих мовних одиницях, а на зв'язках між зазначеними мовними одиницями, та процесах, що забезпечують цілісність дискурсивної практики.

Поєднання формального та функційного підходів у межах системного аналізу дає змогу розглядати дискурс не лише як об'єкт опису, а й як методологічно впорядковану категорію сучасного мовознавства, що поєднує структурні та комунікативні параметри мовлення.

Отже, у межах системного аналізу формальний підхід використовується для виявлення структурної організації дискурсу, тоді як функційний – для аналізу комунікативних завдань, прагматичних функцій і соціокультурно зумовлених значень мовних одиниць у конкретних ситуаціях спілкування.

Перспектива подальших досліджень убагацькається в поглибленому аналізі гетерогенності дискурсу, розробленні операційних критеріїв розмежування тексту й дискурсу, а також у конкретизації процедур системного дискурсивного аналізу для різних жанрів та інституційних сфер. У межах цієї роботи формальний і функційний підходи не протиставляються, а розглядаються як взаємозумовлені складники системного осмислення дискурсу.

Література:

1. Blommaert J. *Discourse: A Critical Introduction*. Cambridge : Cambridge University Press, 2005. 254 p.
2. Cameron L. *Metaphor in Educational Discourse*. London : Continuum, 2003. 214 p.
3. Chomsky N. *Syntactic Structures*. The Hague : Mouton, 1957. 118 p.
4. Fairclough N. *Discourse and Social Change*. Cambridge : Polity Press, 1992. 259 p.
5. Gee J.P. *Social Linguistics and Literacies: Ideology in Discourses*. 3rd ed. London : Routledge, 2008. 256 p.
6. Givón T. *Syntax: A Functional-Typological Introduction*. Vol. 1. Amsterdam : John Benjamins, 1984. 469 p.
7. Larsen-Freeman D. *Complex Systems and Applied Linguistics*. Oxford : Oxford University Press, 2008. 155 p.
8. Schiffrin D. *Approaches to Discourse*. Oxford : Blackwell, 1994. 470 p.
9. Tesnière L. *Éléments de syntaxe structurale*. Paris : Klincksieck, 2015. 670 p.
10. T. van Dijk T.A. *Discourse and Power*. London : Palgrave Macmillan, 2008. 308 p.
11. Wodak R. *The Discourse of Politics in Action*. London : Palgrave Macmillan, 2009. 252 p.

References:

1. Blommaert, J. (2005). *Discourse: A critical introduction*. Cambridge University Press.
2. Cameron, L. (2003). *Metaphor in educational discourse*. Continuum.
3. Chomsky, N. (1957). *Syntactic structures*. Mouton.
4. Fairclough, N. (1992). *Discourse and social change*. Polity Press.
5. Gee, J.P. (2008). *Social linguistics and literacies: Ideology in discourses* (3rd ed.). Routledge.
6. Givón, T. (1984). *Syntax: A functional-typological introduction* (Vol. 1). John Benjamins.
7. Larsen-Freeman, D. (2008). *Complex systems and applied linguistics*. Oxford University Press.
8. Schiffrin, D. (1994). *Approaches to discourse*. Blackwell.
9. Tesnière, L. (2015). *Éléments de syntaxe structurale*. Klincksieck.
10. van Dijk, T.A. (2008). *Discourse and power*. Palgrave Macmillan.
11. Wodak, R. (2009). *The discourse of politics in action*. Palgrave Macmillan.

Дата першого надходження статті до видання: 03.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 19.01.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 06.04.2026

УДК 378.091:811.161.2'243(477.74)
DOI <https://doi.org/10.32782/modernph-2026.5.12>

МОВНА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ТА УКРАЇНІЗАЦІЯ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ ОДЕЩИНИ: ВИКЛИКИ ТА ЗДОБУТКИ

Дідур Людмила Сергіївна,
здобувачка вищої освіти
Одеського національного морського університету
ORCID ID: 0000-0003-2618-2116

У статті аналізуються особливості мовної репрезентації в освітньому просторі закладів вищої освіти Одещини на прикладі Одеського національного морського університету в контексті суспільно-політичних трансформацій та реалізації державної мовної політики протягом попередніх двадцяти років. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю формування, розвитку та закріплення більш стійкого українськомовного академічного середовища в регіоні, який історично характеризується багатомовністю. Мета дослідження полягає в аналізі та виявленні ключових викликів, що супроводжують упровадження та застосування українськомовної моделі вищої освіти, а також в окресленні дієвих стратегій із метою підвищення рівня мовної компетентності здобувачів освіти й науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти Одещини.

У роботі застосовано комплексний підхід, що охоплює аналіз викликів вищої освіти в умовах сучасних освітніх реалій, нормативно-правової бази та опитувань здобувачів освіти.

У результаті дослідження встановлено, що значними викликами залишаються нерівномірний рівень володіння державною мовою серед студентської спільноти, потреба в оновленні та укладанні українськомовних підручників, навчальних посібників і навчально-методичного забезпечення зі спеціальних технічних навчальних дисциплін, зокрема розроблення комплексних галузевих словників і глосаріїв, що стануть уніфікованими ресурсами для морських закладів вищої освіти. Водночас визначено низку успішних практик, як-от: систематичні курси та тренінги із підвищення мовної компетентності, активна популяризація української мови в університетському культурному просторі, розвиток українськомовної терміносистеми, зокрема під час запровадження та реалізації освітніх програм технічного та морського спрямування.

Висновок демонструє, що мовна репрезентація у закладах вищої освіти Одещини, зокрема на прикладі Одеського національного морського університету, є динамічним і поступальним процесом, ефективність якого зростає за умов цілеспрямованої мовної політики, інституційної підтримки та мотивації учасників освітнього процесу. Проаналізований досвід може слугувати основою для вироблення регіональних моделей мовної інтеграції у сфері підготовки здобувачів вищої освіти морегосподарської галузі та створення бази для наукового дослідження й опрацювання української морської терміносистеми.

Ключові слова: мовна репрезентація, українізація, освітній простір, вища освіта, українська мова, мовна політика, мовна ситуація, терміносистема, українська морська термінологія.

Didur Liudmyla. Language representation and ukrainization in higher education institutions of the Odesa region: challenges and achievements

The article examines the features of language representation in the educational space of higher education institutions of the Odesa region, using Odesa National Maritime University as a case study, within the context of socio-political transformations and the implementation of state language policy over the past twenty years. The relevance of the study is determined by the need to form, develop, and consolidate a more stable Ukrainian-language academic environment in a region historically characterized by multilingualism.

The purpose of the research is to analyze and identify the key challenges accompanying the introduction and application of the Ukrainian-language model of higher education, as well as to outline effective strategies aimed at improving the level of language competence of students and academic staff of higher education institutions in the Odesa region.

© Дідур Л. С., 2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

The study employs a comprehensive approach that includes the analysis of contemporary challenges in higher education, the regulatory and legal framework, and survey data obtained from students.

The results of the study demonstrate that major challenges remain the uneven level of proficiency in the state language among the student community, the need to update and develop Ukrainian-language textbooks, teaching manuals, and instructional materials for specialized technical disciplines, as well as the development of comprehensive sector-specific dictionaries and glossaries to serve as unified terminological resources for maritime higher education institutions. At the same time, a number of successful practices have been identified, including systematic language courses and training sessions aimed at enhancing language competence, active promotion of the Ukrainian language within the university cultural space, and the development of Ukrainian-language terminology, particularly in the design and implementation of technical and maritime educational programs.

The conclusions indicate that language representation in higher education institutions of the Odesa region, exemplified by Odesa National Maritime University, is a dynamic and progressive process whose effectiveness increases under conditions of targeted language policy, institutional support, and motivation of participants in the educational process. The analyzed experience may serve as a basis for developing regional models of language integration in the training of specialists for the maritime sector and for creating a foundation for scholarly research and further elaboration of Ukrainian maritime terminology.

Key words: language representation, ukrainization, educational space, higher education, Ukrainian language, language policy, language situation, terminological system, Ukrainian maritime terminology.

Вступ. Проблематика мовної репрезентації та українізації освітнього простору є однією з ключових для сучасної України, особливо в умовах наявних геополітичних загроз, актуалізації національно-ідентичних процесів та необхідності підвищення стійкості освітніх інституцій в умовах воєнного стану та системних освітніх криз. Заклади вищої освіти Одещини становлять особливий інтерес, оскільки регіон характеризується полікультурністю та білінгвізмом, історичною присутністю різних мовних практик і багаторічними тенденціями русифікації освіти, зокрема технічної та морської, а також деформованим характером функціонування української мови [23].

У цих умовах забезпечення повноцінного функціонування української мови у вищій освіті за роки незалежності мало б стати стратегічним завданням державної та регіональної мовної політики, з чітким механізмом підвищення академічної якості для формування громадянської української ідентичності, а також засобом більш широкого розповсюдження української науки до європейського та світового освітнього простору. Актуальні соціолінгвістичні дослідження підтверджують залежність академічних мовних практик від політико-культурного контексту та історичних традицій освітньої політики [12; 18].

Зосібна актуальність питання набуває у контексті морської та технічної освіти регіону, де частина стандартизованих джерел, документації освітніх стандартів та термі-

носистеми формувалася на базі російськомовних або англomовних матеріалів [30]. Це створює додаткові виклики, а саме: необхідність унормування сучасної української морської термінології та терміносистеми, забезпечення її упровадження та імплементації у професійну комунікацію, освітні програми, галузеві стандарти, науково-технічний дискурс й наукові дослідження.

Питання українізації освіти та мовної політики є предметом активних досліджень в Україні, що відображені в працях М. Васькова [8], Л. Масенко [18], С. Форманової [28]. Фундаментальні аспекти національних пріоритетів та освіти висвітлено в монографії О. Топузова [26], де проаналізовано історичний досвід національних засад навчання та роль держави у формуванні національної системи освіти. Колективна монографія «Модернізація вищої освіти України в контексті глобалізації» за загальною редакцією А. Івановської розглядає стратегії збереження національної ідентичності в умовах інтеграції до європейського простору [19].

Окремі розвідки авторки публікації присвячено функціонуванню державної мови в студентському середовищі. Дослідження «Мова освітнього простору студентського середовища Одеського національного морського університету» [12] відображає, що двомовність і білінгвізм залишаються типовими для сучасної молоді Одещини в побутовому спілкуванні, проте зростає прагнення до українськомовної комунікації, особливо після 2022 р.

Попри наявність ґрунтовних праць, зокрема й низки досліджень, що не відображені в роботі, проблематика українізації морських і технічних вишів Одещини залишається досить цікавою та мало вивченою. Особливо потребує уваги питання мовної політики в закладах освіти морського профілю та розвитку української морської терміносистеми, що має розглядатися як окремий складник професійної культури фахівця морської галузі.

У сфері морської освіти значний внесок зроблено у працях О. Шумила та Л. Дідур [29; 30], які аналізували проблеми термінологічної адаптації міжнародних морських документів і переклад морських конвенцій українською мовою. Суміжні питання стандартизації міжнародних документів, їх уніфікації та євроінтеграційного контексту висвітлено у працях О. Россомахи, О. Саф'яна [21], Є. Калініченка [13], В. Терновського [24], Н. Васалатій [7], Г. Томчаковського [25]. Зокрема, питання становлення і функціонування морської терміносистеми, періодизації, етапів формування та семантики української морської термінології висвітлено в роботах О. Горбача [10], А. Варинської [1–6; 30], Н. Корнодудової [3–6; 14; 30], І. Фоміної [27], Т. Корольової, В. Смаглій [15; 16] та ін.

Незважаючи на значну кількість наукових досліджень, малодослідженими залишаються такі аспекти: 1. Особливості мовної репрезентації морських і технічних закладів вищої освіти Одещини, що тривалий час орієнтувалися на міжнародні морські стандарти та російськомовну технічну документацію. 2. Формування українськомовного наукового контенту та навчального-методичної бази. 3. Особливості унормування та впровадження української морської термінології в освітні програми всіх рівнів вищої освіти. 4. Регіональні соціокультурні чинники українізації, що впливають на сприйняття мовної політики у поліетнічному середовищі. 5. Критерії оцінки результатів українізації освітнього простору вишів Одещини через призму ефективності навчального процесу та наукової діяльності.

Ці питання потребують комплексного аналізу, що й зумовлює актуальність даної публікації.

Мета статті – комплексне дослідження процесів мовної репрезентації освітнього

простору закладів вищої освіти Одещини у 2006–2026 рр., оцінка найбільш суттєвих викликів і досягнутих результатів, а також визначення ролі унормування української морської термінології у розвитку та становленні професійної комунікації за морським напрямом підготовки фахівців.

Для реалізації мети поставлено такі завдання: 1. Проаналізувати чинники, що визначають специфіку мовної політики у вищій освіті Одещини. 2. Окреслити ключові етапи українізації вишів регіону, зокрема після 2014 р. та 2022 р. 3. Ідентифікувати основні виклики переходу на українську мову навчання. 4. Проаналізувати успішні практики українізації та оцінити їхню ефективність. 5. Обґрунтувати зв'язок між розвитком української морської терміносистеми з академічною якістю закладів освіти морського профілю. 6. Сформулювати висновки й визначити перспективи подальших досліджень.

Результати. Одним із поставлених завдань розвідки є аналіз чинників, що визначають специфіку мовної політики у вищій освіті Одещини. У ході дослідження було виділено соціокультурні та політичні чинники українізації освітнього простору Одещини, історична багатомовність регіону, кадрова проблема та існування формалізму.

Соціокультурні та політичні чинники українізації освітнього простору Одещини характеризується значною етнічною різноманітністю, що історично формувало складний мовний ландшафт. За даними соціолінгвістичних досліджень, до 2014 р. російська мова домінувала у приватній, професійній і частково освітній комунікації. Після 2014 р. держава активізувала політику зміцнення й утвердження державної мови у вищій освіті через законодавчі (Закон України «Про освіту» 2017; Закон України «Про вищу освіту» 2014, Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» 2019), управлінські та методичні механізми.

Мовна політика у вищій школі Одещини набула стратегічного характеру й у 2022–2024 рр., коли загрози національній безпеці та необхідність актуалізації української ідентичності поставили питання українізації на перший план. Ці процеси відбуваються на тлі загальнонаціональних викликів вищій освіті, пов'язаних із війною, пере-

міщенням учасників освітнього процесу та трансформацією управлінських моделей закладів вищої освіти [11].

Після 2022 р. українізація освіти стала питанням національної безпеки. Заклади освіти активно впроваджують програми мовної сертифікації, створюють мовні аудити курсів, забезпечують українськомовний супровід технічних навчальних дисциплін, що фіксують аналітичні звіти Міністерства освіти й науки України та аналітико-освітні публікації [9; 17].

Історична багатомовність Одеського регіону відображається високим рівнем використання російської мови в повсякденному спілкуванні. Це створює певний мовний бар'єр для частини науково-педагогічних працівників та здобувачів, які звикли до двомовності або російськомовності. Зокрема, це підтверджує дослідження, що проведено в рамках проекту «Спільна мова: громадський діалог щодо закону «Про освіту» в Одеській області» впродовж 2018 р. громадською організацією «Південно-Українське відділення Соціологічної асоціації України» за безпосередньою участю авторів монографії як виконавців проекту, у якому відображено складність балансу мовного питання в регіоні та запропоновано рекомендації з послаблення напруги навколо мовного питання і мови навчання етнічно-національних меншин Одеської області [20].

Кадрова проблема. Хоча законодавство вимагає від викладачів володіння державною мовою, аналітичні звіти Уповноваженого із захисту державної мови вказують на випадки недостатнього рівня володіння мовою серед педагогічного та науково-педагогічного складу, що створює перешкоди для повноцінного переходу на українську мову викладання [32; 33]. Загалом у 2024 р. до Секретаріату Уповноваженого із захисту державної мови надійшло 105 скарг, які стосувалися порушень вимог Закону в закладах освіти, що на 30% менше, ніж у 2023 р. На розгляд Уповноваженого у 2024 р. надійшло 44 скарги громадян, що стосувалися порушень законодавства про державну мову в закладах вищої та фахової передвищої освіти. Це вдвічі менше, ніж рік тому. Однак, як і у 2023 р., вони становлять найбільшу частину (42%) від загальної кількості скарг, які стосувалися закладів освіти. Понад 84% із них надійшло з Києва (19 скарг), Одеси (8), Харкова (6), Дніпра (4).

Заявники переважно скаржилися на використання російської мови під час викладання навчальних дисциплін та використання навчальних матеріалів. Зменшення удвічі річного показника кількості скарг може свідчити про позитивну динаміку щодо стану дотримання вимог законодавства про державну мову у закладах вищої освіти та закладах фахової передвищої освіти. Одним із чинників, що, вочевидь, вплинув на таку ситуацію, є діяльність Уповноваженого, яка спрямована на запобігання, виявлення та притягнення до відповідальності порушників.

Формалізм. Існує ризик та ймовірність формального підходу до дотримання законів України про використання державної мови та викладання українською мовою в аудиторіях, але повернення до російської у кулуарах, наукових гуртках, студентських спільнотах та адміністративному спілкуванні. Це нівелює ідею створення цілісного освітнього простору.

Наступним завданням дослідження є окреслення ключових етапів українізації вишів регіону, зокрема після 2014 та 2022 рр. У межах дослідження визначено такі ключові етапи змін:

- нормативне забезпечення, що передбачає перехід освітніх програм на українську мову реалізації, обов'язковість українськомовних навчальних матеріалів та впровадження українськомовних стандартів наукової комунікації;

- інституційна підтримка зі створенням та організацією роботи центрів української мови та культури, курсів з української мови для викладачів, проведення акредитацій та мовних аудитів освітніх програм;

- методичні ініціативи, що передбачають перевидання та укладання навчальних матеріалів українською мовою, створення електронних українськомовних курсів та адаптація технічних і морських навчальних дисциплін до української терміносистеми;

- кадрові механізми з обов'язковою вимогою сертифікації мовної компетентності викладачів.

Помітний прогрес зафіксовано усіма закладами Одещини, зокрема й в Одеському національному морському університеті, де почали розробляти галузеві словники, українськомовні посібники з навігації та морської безпеки, суднобудування, експлуатації флоту та ін.

Третім завданням проведеного дослідження є ідентифікування основних викликів українізації у морських та технічних закладах вищої освіти Одещини. Проведений аналіз дав змогу виокремити такі групи викликів:

- брак українськомовних фахових та навчально-методичних матеріалів, що поєднують українськомовний контент із міжнародними професійними вимогами;
- навчання іноземців в українських закладах освіти недержавною мовою;
- супротив частини академічної спільноти, особливо серед старшого покоління викладачів, звичних до російськомовних технічних джерел, через звичку, страх помилок й осоромлення перед студентами, відсутність українськомовного середовища, брак словникового запасу та упередження, а також через психологічний спротив примусу. Подібні явища пояснюються тривалими мовними деформаціями професійного середовища, що формувалися в умовах домінування неукраїнського навчального контенту та нормативної невизначеності [22];
- недостатня унормованість української морської термінології, що ускладнює викладання та переклад міжнародних документів (наприклад, COLREG, SOLAS, MARPOL);
- надмірна залежність від міжнародних морських документів, зокрема стандартів ІМО, що потребує професійного перекладу та українськомовної адаптації [30].

Як зазначено у праці [23], саме системна українізація вищої освіти, особливо в умовах воєнного стану, сприяє сталому розвитку, консолідації суспільства та підвищенню соціальної довіри до освітніх інституцій. Водночас ці виклики стали стимулом для активізації науково-термінологічної діяльності в регіоні, зокрема й в Одеському національному морському університеті.

Серед завдань, що поставлені в роботі, є аналіз успішних практик українізації та оцінка їхньої ефективності. Незважаючи на виклики, за останні роки спостерігається значна позитивна динаміка, що дає змогу виділити такі досягнення:

- загальне дотримання законодавства: відповідно до Звіту Уповноваженого із захисту державної мови [34], більшість закладів вищої освіти України, включаючи одеські, формально дотримуються вимоги здійснювати освітній процес державною

мовою. Кількість скарг на порушення мовного режиму в освіті зменшується;

- лише у вересні 2020 р. Верховна Рада України не підтримала суперечливий законопроект, що дав би змогу навчання іноземців в українських закладах вищої освіти російською мовою, оскільки ст. 48 Закону «Про вищу освіту» передбачено, що освітній процес у вищій школі провадять державною мовою. При цьому заклади освіти можуть прийняти рішення про викладання однієї, декількох або всіх навчальних дисциплін англійською мовою, якщо всі здобувачі освіти, які вивчають відповідні дисципліни, володіють цією мовою;

- зростання ролі української мови в науковій комунікації через українізацію освітніх програм, що реалізуються в закладах вищої освіти, та через вимоги до публікацій у фахових виданнях, підготовку кваліфікаційних робіт та дисертацій українською;

- значне збільшення кількості українськомовних навчальних та навчально-методичних матеріалів та укладання галузевих словників і глосаріїв;

- формування нової генерації викладачів, для яких українськомовний академічний дискурс є природним, сприятиме утвердженню національної ідентичності в освіті та підвищенню якості фахової комунікації, а також забезпечить сталий розвиток науково-освітнього середовища;

- створення української морської терміносистеми, що активно розвивається через адаптацію міжнародних морських документів, дисертаційні дослідження та проекти;

- багато одеських вишів, як і українських загалом, активно впроваджують внутрішні програми мовної підтримки, організовують курси української мови для викладачів та студентів, проводять українськомовні культурні та виховні заходи;

- зміна суспільної свідомості: не хочеться цього визнавати, але початок повномасштабної війни прискорив процес добровільного переходу на українську мову серед студентської молоді [12] та людей старших поколінь, що є найважливішим неформальним успіхом українізації.

Наступним завданням цього дослідження є обґрунтування зв'язку між розвитком української морської терміносистеми з академічною якістю закладів освіти морського

профілю. Убачаємо, що розвиток української морської терміносистеми є важливим чинником підвищення академічної якості закладів освіти морського профілю, оскільки мова професійної комунікації спілкування є не лише засобом навчання, а й основним інструментом наукової думки та професійної компетентності, а також визначає рівень наукової точності та методичної послідовності. Упорядкування, уніфікація й використання питомих українських морських термінів під час освітнього процесу забезпечить системність викладу навчального матеріалу, сприятиме формуванню професійної мовної культури майбутніх фахівців і зміцнить академічну автономію державної освіти. Зокрема, сформована на цій основі українськомовна терміносистема підвищить престиж морських освітніх закладів, поглибить інтеграцію науки й засвідчить конкурентоспроможність українського академічного простору.

Висновки. Отже, проведене дослідження свідчить, що українізація освітнього простору закладів вищої освіти Одещини за попередні двадцять років є складним та багатограним явищем, що поєднує як значні успіхи, так і системні виклики. Для забезпечення сталого

розвитку українськомовного освітнього простору необхідним є перехід від формального дотримання законів України до формування ціннісного ставлення до української мови як до ключового елемента національної ідентичності. Зокрема, попри значний поступ у гуманітарних галузях, провідним викликом залишається ще більш докорінною українізація технічної та морської освіти, де проблема унормування й стандартизації української морської термінології є вагомою.

Перспективу подальших досліджень убачаємо у вивченні впливу українізації морської освіти на професійну комунікацію фахівців України морського профілю в міжнародному середовищі та дослідженні перекладацьких аспектів адаптації міжнародних морських документів, зокрема проблеми еквівалентності термінів та узгодження з українськими нормами.

Таким чином, модернізація освітнього простору Одещини не лише сприяє формуванню національної ідентичності та підвищенню якості вищої освіти, а й створює базу для глибинного наукового опрацювання української морської терміносистеми – важливого інструменту інтеграції української морської галузі в глобальний професійний контекст.

Література:

1. Варинська А.М. Концептуальна інформативність професійної термінології. *Термінологічний вісник*. 2025. Вип. 8. С. 69–76. DOI: <https://doi.org/10.37919/2221-8807-2025-8-5>
2. Варинська А.М. Терміносистема морської галузі. *Одеська лінгвістична школа: у просторах інтерпретацій* / за ред. О.А. Войцевої, О.А. Жаборюк, Т.Ю. Ковалевської. Одеса : ПоліПринт, 2017. С. 25–33.
3. Варинська А.М., Корнодудова Н.М. Інновації у сучасній морській термінології. *Термінологічний вісник*. 2019. Вип. 5. С. 268–273.
4. Варинська А.М., Корнодудова Н.М. Періоди формування морської термінології та її відбиток в українських пам'ятках писемності і словниках. *Семантика мови і тексту* : матеріали XI Міжнар. наук. конф. Івано-Франківськ, 2012. С. 71–73.
5. Варинська А.М., Корнодудова Н.М. Становлення української морської термінології. *Термінологічний вісник*. 2021. Вип. 6. С. 296–308.
6. Варинська А.М., Корнодудова Н.М. Термінотворення в українській морській термінології (структурно-функціональна характеристика). *Мовознавчий вісник*. 2021. № 31. С. 74–83.
7. Васалатій Н. Формування цифрової термінологічної бази як інструмент популяризації української морської мови. *Міжкультурна комунікація в контексті глобалізаційного діалогу: стратегії розвитку* : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. Одеса, 2025. С. 211–214.
8. Васьків М. Системна мовно-освітня політика на Сході й Півдні України як висновки з помилок минулого. *Ukrainian Studies. Українознавство в освітньому просторі*. 2024. № 3(92). С. 164–176.
9. Ніколаєв Є., Рій Г., Шемелинець І. Вища освіта в Україні: зміни через війну : аналітичний звіт. Київ, 2023. 94 с.
10. Горбач О. Українська морська й судноплавна термінологія. Мюнхен, 1958. 30 с.
11. Денічева О.І., Лук'янчук С.Ф. Виклики вищої освіти в умовах сучасних освітніх реалій. *Інноваційна педагогіка*. 2024. Вип. 75. С. 127–130.

12. Дідур Л.С. Мова освітнього простору студентського середовища Одеського національного морського університету (за матеріалами опитування). *Записки з українського мовознавства*. 2022. Вип. 32. С. 231–245. DOI: <https://doi.org/10.18524/2414-0627.2025.32.337356>
13. Калініченко Є. Адаптація міжнародної морської термінології в українській мові: виклики, ризики та перспективи. *Міжкультурна комунікація в контексті глобалізаційного діалогу: стратегії розвитку* : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. Одеса, 2025. С. 206–209.
14. Корнодудова Н.М. Походження, склад і функціонування морської термінології в українській літературній мові. *Мовознавчий вісник*. 2010. Вип. 10. С. 280–284.
15. Корольова Т.М., Смаглій В.М., Юхимець С.Ю. Особливості запозичень в українськомовній морській термінології. *Modern Philology*. 2024. № 1. С. 30–38.
16. Шляхи формування термінологічної системи підмови морської тематики / Т.М. Корольова та ін. *Науковий вісник ПНПУ ім. К.Д. Ушинського*. 2023. № 36. С. 135–149.
17. Кремен В.Г., Луговий В.І., Саух П.Ю. Вища освіта України в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення. *Вісник НАПН України*. 2023. С. 1–5.
18. Масенко Л.Т. Мовна ситуація України з погляду соціолінгвістів. *Дивослово*. 2020. № 10. С. 24–26.
19. Модернізація вищої освіти України в контексті глобалізації : монографія / за ред. А.М. Івановської. Кам'янець-Подільський ; Рига : Baltija Publishing, 2025. 344 с.
20. Мова навчання етнопонаціональних меншин Одеської області: соціологічний вимір : монографія / за ред. О.В. Лісеєнка. Одеса : Астропринт, 2020. 176 с.
21. Россомаха О., Саф'ян О. Стандартизація та уніфікація морської термінології у контексті євроінтеграції України. *Міжкультурна комунікація в контексті глобалізаційного діалогу: стратегії розвитку* : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. Одеса, 2025. С. 204–206.
22. Сікорська В.Ю., Дідур Л.С. Мовні деформації як вияв функціонування державної мови на півдні України. *New Development Horizons of Philological Science* : scientific monograph. Riga : Baltija Publishing, 2022. Р. 504–523.
23. Сідлецький С.І., Шандар А.М. Вища освіта в Україні в умовах воєнного стану: виклики та пріоритети. *Економіка та суспільство*. 2024. № 64.
24. Терновський В., Колеснік О. Лінгвістичні проблеми, пов'язані з Міжнародними правилами запобігання зіткненню суден у морі. *Міжкультурна комунікація в контексті глобалізаційного діалогу: стратегії розвитку* : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. Одеса, 2025. С. 209–211.
25. Томчаковський Г., Колеснік О. Проблематика перекладу міжнародних морських конвенцій і документів українською мовою. *Міжкультурна комунікація в контексті глобалізаційного діалогу: стратегії розвитку* : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. Одеса, 2025. С. 214–216.
26. Топузов О.М. Національні пріоритети та освіта України: стан, проблеми, перспективи : монографія. Київ : Педагогічна думка, 2024. 208 с.
27. Фоміна І.Л. Формування української морської термінології та перші джерела її поповнення. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2018. № 37. Т. 1. С. 76–78.
28. Форманова С.В. Мовна політика й мовна ситуація в Одеському регіоні. Причорномор'я: історико-правовий, мовний, етнокультурний та релігійний виміри : збірник наукових праць. Вип. 10 / відп. ред. М.І. Михайлуца; упоряд.: О. Дзинглюк, К. Поткіна. Одеса : Олді+, 2025. С. 522–529.
29. Шумило О.М., Дідур Л.С. Кроскультурна комунікація в закладах вищої освіти в умовах воєнного стану. *Міжкультурна комунікація в контексті глобалізаційного діалогу: стратегії розвитку* : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. Одеса, 2024. С. 153–157.
30. Шумило О., Россомаха О., Дідур Л. Термінологічна адаптація та мовна еквівалентність у міжнародних морських документах (на прикладі Конвенції COLREG 1972 р.). *Міжкультурна комунікація в контексті глобалізаційного діалогу: стратегії розвитку* : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. Одеса, 2025. С. 198–204.
31. Varynska A., Kornodudova N. Maritime terminology in the format of international communication. In: *Association Agreement: Driving International Changes*. Chicago : Accent Graphics Communications, 2019. Р. 547–556.
32. Річний звіт про стан дотримання Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» у 2023 році : аналітичний звіт. Київ, 2024. URL: <https://mova-ombudsman.gov.ua> (дата звернення: 29.12.2025).
33. Річний звіт про стан дотримання Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» у 2024 році : аналітичний звіт. Київ, 2025. URL: <https://mova-ombudsman.gov.ua> (дата звернення: 29.12.2025).
34. Рекомендації для забезпечення функціонування державної мови в освітньому процесі : методичні матеріали. Київ, 2023. URL: <https://mova-ombudsman.gov.ua> (дата звернення: 29.12.2025).

References:

1. Varynska, A.M. (2025). Kontseptualna informatyvnist profesiinoi terminolohii [Conceptual informativeness of professional terminology]. *Terminological Bulletin*, (8), 69–76. <https://doi.org/10.37919/2221-8807-2025-8-5> [in Ukrainian].
2. Varynska, A.M. (2017). Terminosystema morskoi haluzi [The terminological system of the maritime sector]. In O.A. Voitseva, O.A. Zhaboriuk, & T.Yu. Kovalevska (Eds.), *Odeska linhvistychna shkola: u prostorakh interpretatsii* (pp. 25–33). PoliPrynt. [in Ukrainian].
3. Varynska, A.M., & Kornodudova, N.M. (2019). Innovatsii v suchasni morskii terminolohii [Innovations in modern maritime terminology]. *Terminological Bulletin*, (5), 268–273. [in Ukrainian].
4. Varynska, A.M., & Kornodudova, N.M. (2012). Periody formuvannia morskoi terminolohii i yii vidbytok v ukrainskykh pam'iatkakh pysemnosti i slovnykakh [Periods of formation of maritime terminology and its reflection in Ukrainian written monuments and dictionaries]. In *Proceedings of the 11th International Scientific Conference «Semantics of Language and Text»* (pp. 71–73). Ivano-Frankivsk. [in Ukrainian].
5. Varynska, A.M., & Kornodudova, N.M. (2021). Stanovlennia ukrainskoi morskoi terminolohii [Formation of Ukrainian maritime terminology]. *Terminological Bulletin*, (6), 296–308. [in Ukrainian].
6. Varynska, A.M., & Kornodudova, N.M. (2021). Terminotvorennia v ukrainskii morskii terminolohii (strukturno-funktsionalna kharakterystyka) [Term formation in Ukrainian maritime terminology (structural and functional characteristics)]. *Linguistic Bulletin*, (31), 74–83. [in Ukrainian].
7. Vasalati, N. (2025). Formuvannia tsyfrovoy terminolohichnoi bazy yak instrument populiaryzatsii ukrainskoi morskoi movy [Formation of a digital terminological database as a tool for promoting the Ukrainian maritime language]. In *Intercultural Communication in the Context of Globalization Dialogue: Development Strategies* (pp. 211–214). Odesa. [in Ukrainian].
8. Vaskiv, M. (2024). Systemna movno-osvitnia polityka na skhodi y pivdni Ukrainy yak vysnovky z pomylok mynuloho [Systemic language and educational policy in eastern and southern Ukraine as lessons from past mistakes]. *Ukrainian Studies*, (3/92), 164–176. [in Ukrainian].
9. Nikolaiev, Ye., Rii, H., & Shemelynets, I. (2023). *Vyshcha osvita v Ukraini: zminy cherez viinu* [Higher education in Ukraine: Changes caused by the war]. Kyiv. [in Ukrainian].
10. Horbach, O. (1958). *Ukrainska morska y sudnoplavna terminolohiia* [Ukrainian maritime and navigation terminology]. Munich. [in Ukrainian].
11. Dienichieva, O.I., & Lukianchuk, S.F. (2024). Vyklyky vyshchoi osvity v umovakh suchasnykh osvitnikh realii [Challenges of higher education in contemporary educational realities]. *Innovative Pedagogy*, (75), 127–130. [in Ukrainian].
12. Didur, L.S. (2022). Mova osvitnoho prostoru studentskoho seredovyshcha Odeskoho natsionalnoho morskoho universytetu [Language of the educational space of the student environment of Odesa National Maritime University]. *Notes on Ukrainian Linguistics*, (32), 231–245. <https://doi.org/10.18524/2414-0627.2025.32.337356> [in Ukrainian].
13. Kalinichenko, Ye. (2025). Adaptatsiia mizhnarodnoi morskoi terminolohii v ukrainskii movi: vyklyky, ryzyky ta perspektyvy [Adaptation of international maritime terminology in Ukrainian: Challenges, risks, and prospects]. In *Intercultural Communication in the Context of Globalization Dialogue: Development Strategies* (pp. 206–209). Odesa. [in Ukrainian].
14. Kornodudova, N.M. (2010). Pokhodzhennia, sklad i funktsionuvannia morskoi terminolohii v ukrainskii literaturnii movi [Origin, composition, and functioning of maritime terminology in Ukrainian literary language]. *Linguistic Bulletin*, (10), 280–284. [in Ukrainian].
15. Korolova, T.M., Smahlii, V.M., & Yuhymets, S.Yu. (2024). Osoblyvosti zapozychen v ukrainskomovni morskii terminolohii [Features of borrowings in Ukrainian maritime terminology]. *Modern Philology*, (1), 30–38. [in Ukrainian].
16. Korolova, T.M., Smahlii, V.M., et al. (2023). Shliakhy formuvannia terminolohichnoi systemy pidmovy morskoi tematyky [Ways of forming the terminological system of maritime sublanguage]. *Scientific Bulletin of Ushynsky University*, (36), 135–149. [in Ukrainian].
17. Kremen, V.H., Luhovyi, V.I., & Saukh, P.Yu. (2023). Vyshcha osvita Ukrainy v umovakh voiennoho stanu ta pisliavoiennoho vidnovlennia [Higher education of Ukraine under martial law and post-war recovery]. *Bulletin of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine*, 1–5. [in Ukrainian].
18. Masenko, L.T. (2020). Movna sytuatsiia Ukrainy z pohliadu sotsiolinhvistiv [The language situation in Ukraine from a sociolinguistic perspective]. *Dyvoslovo*, (10), 24–26. [in Ukrainian].
19. Ivanovska, A.M. (Ed.). (2025). *Modernizatsiia vyshchoi osvity Ukrainy v konteksti hlobalizatsii* [Modernization of higher education in Ukraine in the context of globalization]. Baltija Publishing. [in Ukrainian].

20. Liseienko, O.V. (Ed.). (2020). *Mova navchannia etnonatsionalnykh menshyn Odeskoi oblasti: sotsiologichnyi vymir* [Language of instruction of ethno-national minorities of the Odesa region: A sociological dimension]. Astroprynt.
21. Rossomakha, O., & Safian, O. (2025). Standartyzatsiia ta unifikatsiia morskoi terminolohii v konteksti yevrointehratsii Ukrainy [Standardization and unification of maritime terminology in the context of Ukraine's European integration]. In *Intercultural Communication in the Context of Globalization Dialogue: Development Strategies* (pp. 204–206). Odesa. [in Ukrainian].
22. Sikorska, V.Yu., & Didur, L.S. (2022). Movni deformatsii yak vyjav funktsionuvannia derzhavnoi movy na pivdni Ukrainy [Language deformations as a manifestation of the functioning of the state language in southern Ukraine]. In *New Development Horizons of Philological Science* (pp. 504–523). Baltija Publishing. [in Ukrainian].
23. Sidletskyi, S.I., & Shandar, A.M. (2024). Vyshcha osvita v Ukraini v umovakh voiennoho stanu: vyklyky ta priorityty [Higher education in Ukraine under martial law: Challenges and priorities]. *Economy and Society*, (64). [in Ukrainian].
24. Ternovskyi, V., & Koliesnik, O. (2025). Linhvistychni problemy, poviazani z Mizhnarodnymy pravylamy zapobihannia zitkenniu suden u mori [Linguistic issues related to the International Regulations for Preventing Collisions at Sea]. In *Intercultural Communication in the Context of Globalization Dialogue: Development Strategies* (pp. 209–211). Odesa. [in Ukrainian].
25. Tomchakovskiy, H., & Koliesnik, O. (2025). Problematyka perekladu mizhnarodnykh morskyykh konventsii i dokumentiv ukrainskoiu movoiu [Issues of translating international maritime conventions and documents into Ukrainian]. In *Intercultural Communication in the Context of Globalization Dialogue: Development Strategies* (pp. 214–216). Odesa. [in Ukrainian].
26. Topuzov, O.M. (2024). *Natsionalni priorityty ta osvita Ukrainy: stan, problemy, perspektyvy* [National priorities and education of Ukraine: State, problems, prospects]. Pedahohichna Dumka. [in Ukrainian].
27. Fomina, I.L. (2018). Formuvannia ukrainskoi morskoi terminolohii ta pershi dzherela yii popovnennia [Formation of Ukrainian maritime terminology and the first sources of its enrichment]. *Scientific Bulletin of the International Humanities University*, 37(1), 76–78. [in Ukrainian].
28. Formanova, S.V. (2025). Movna polityka y movna sytuatsiia v Odeskomu rehioni [Language policy and language situation in the Odesa region]. In M. I. Mykhailutsa (Ed.), *Prychornomoria: istoryko-pravovyi, movnyi, etnokulturnyi ta relihiinyi vymiry* (Issue 10, pp. 522–529). Oldi+. [in Ukrainian].
29. Shumylo, O.M., & Didur, L.S. (2024). Kroskulturna komunikatsiia v zakladakh vyshchoi osvity v umovakh voiennoho stanu [Cross-cultural communication in higher education institutions under martial law]. In *Intercultural Communication in the Context of Globalization Dialogue* (pp. 153–157). Odesa. [in Ukrainian].
30. Shumylo, O., Rossomakha, O., & Didur, L. (2025). Terminolohichna adaptatsiia ta movna ekvivalentnist u mizhnarodnykh morskyykh dokumentakh (na prykladi Konventsii COLREG 1972) [Terminological adaptation and linguistic equivalence in international maritime documents (the COLREG 1972 Convention)]. In *Intercultural Communication in the Context of Globalization Dialogue: Development Strategies* (pp. 198–204). Odesa. [in Ukrainian].
31. Varynska, A., & Kornodudova, N. (2019). Maritime terminology in the format of international communication. In *Association Agreement: Driving International Changes* (pp. 547–556). Accent Graphics Communications.
32. National Report on Compliance with the Law of Ukraine «On Ensuring the Functioning of the Ukrainian Language as the State Language» (2023). (2024). Retrieved from: <https://mova-ombudsman.gov.ua>
33. National Report on Compliance with the Law of Ukraine «On Ensuring the Functioning of the Ukrainian Language as the State Language» (2024). (2025). Retrieved from: <https://mova-ombudsman.gov.ua>
34. Recommendations for Ensuring the Functioning of the State Language in the Educational Process. (2023). Retrieved from: <https://mova-ombudsman.gov.ua>

Дата першого надходження статті до видання: 05.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 30.01.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 06.04.2026

ПЕРЕКЛАД ТЕРМІНІВ СФЕРИ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА: ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТА ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Добровольська Світлана Романівна,

кандидат економічних наук,

доцент кафедри іноземних мов та перекладознавства

Львівського державного університету безпеки життєдіяльності

ORCID ID: 0000-0002-2389-4890

У статті досліджуються лексико-семантичні особливості термінології сфери міжнародного співробітництва та специфіка перекладу термінологічних одиниць з англійської мови на українську. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю адекватної передачі юридичних термінів у процесі міжкультурної комунікації та значними розбіжностями у розвитку англійської та української термінологічних систем, які зазнають різних впливів.

Проаналізовано наукові доробки вітчизняних та зарубіжних дослідників, які розробили теоретичні основи перекладу юридичної термінології та запропонували різноманітні перекладацькі прийоми й трансформації. Висвітлено сучасні підходи до класифікації лексичних, граматичних, семантичних та стилістичних трансформацій у процесі міжмовного перенесення термінологічних одиниць.

*Виявлено характерні лексико-семантичні особливості текстів міжнародної співпраці: використання власних назв, зокрема топонімів та ергонімів як назв міжнародних угод, установ та організацій; значна кількість латинських термінів; архаїзми з префіксами *here-* та *there-*; мовні кліше для забезпечення точності та стандартизації юридичної мови; дублети та триплети як поєднання синонімів для передачі єдиної юридичної концепції. Підкреслено шаблонність і клішованість дискурсу.*

Систематизовано основні прийоми перекладу термінів: переклад за допомогою лексичного еквівалента, аналогова заміна, експлікація, калькування, транскрибування, транслітерація, модуляція. Детально розглянуто семантичні перекладацькі трансформації: конкретизацію, генералізацію, диференціацію, додавання та опущення, які допомагають зберегти значення термінологічних одиниць за можливої зміни їхньої структури.

Визначено комплекс труднощів перекладу термінів права: відсутність аналогів у мові перекладу, багатозначність термінологічних одиниць, контекстуальна залежність перекладу, належність до різних національно-правових систем, відмінності культур країн, проблема передачі правових реалій, вплив латинської мови на формування англійської юридичної термінології, наявність значної кількості скорочень. Підкреслено, що для успішного перекладу необхідне володіння лінгвістичними, культурними та правовими знаннями, глибоке розуміння концептуальної картини світу обох мов та орієнтація у специфіці правових систем.

Ключові слова: юридична термінологія, міжнародне співробітництво, перекладацькі трансформації, лексико-семантичні особливості, англо-український переклад, правові системи, термінологічні одиниці.

Dobrovolska Svitlana. Translation of terms in the field of international cooperation: lexical and semantic features and translation transformations

The article examines the lexical and semantic features of terminology in the field of international cooperation and the specifics of translating terminological units from English into Ukrainian. The relevance of the study is determined by the need for adequate translation of legal terms in the process of intercultural communication and significant differences in the development of English and Ukrainian terminology systems, which are subject to different influences.

The scientific works of domestic and foreign researchers who developed the theoretical foundations of legal terminology translation and proposed various translation techniques and transformations are analyzed. Modern approaches to the classification of lexical, grammatical, semantic, and stylistic transformations in the process of interlingual transfer of terminological units are highlighted.

The study reveals characteristic lexical and semantic features of international cooperation texts: the use of proper names, in particular toponyms and ergonyms as names of international agreements, institutions, and organizations; a significant number of Latin terms; archaisms with the prefixes here- and there-; linguistic clichés to ensure the accuracy and standardization of legal language; doublets and triplets as combinations of synonyms to convey a single legal concept. The stereotypical and clichéd nature of the discourse is emphasized.

The main techniques of term translation are systematized: translation using lexical equivalents, analog replacement, explication, calquing, transcription, transliteration, and modulation. Semantic translation transformations are considered in detail: concretization, generalization, differentiation, addition, and omission, which help to preserve the meaning of terminological units when their structure may change.

A set of difficulties in translating legal terms has been identified: the absence of analogues in the target language, the polysemy of terminological units, the contextual dependence of translation, belonging to different national legal systems, cultural differences between countries, the problem of conveying legal realities, the influence of Latin on the formation of English legal terminology, and the presence of a significant number of abbreviations. It is emphasized that successful translation requires linguistic, cultural, and legal knowledge, a deep understanding of the conceptual worldview of both languages, and an orientation in the specifics of legal systems.

Key words: legal terminology, international cooperation, translation transformations, lexical and semantic features, English-Ukrainian translation, legal systems, terminological units.

Вступ. Сфера міжнародного співробітництва включає певну термінологічну систему. Когнітивно-дериваційна і соціальна сутність лексики цієї сфери виражається у її здатності формувати понятійно-сміслові блоки, компоненти яких можуть класифікуватися за певними моделями. Своєрідність термінології сфери міжнародного співробітництва виявляється у властивостях словотворчих моделей, характері співвідношення іншомовних і національних елементів [9]. Термін сфери міжнародного співробітництва – це слово чи словосполучення, що використовується у законодавстві і є узагальненою назвою юридичного поняття, яке має точний та визначений смисл та відрізняється смисловою однозначністю, функціональною стійкістю [14, с. 126–127].

Між англійською та українською юридичною термінологією продовжують проводитися паралелі в процесі розвитку мов, про що свідчать доробки таких науковців, як Н. Артикуца, В. Виноградов, Г. Винокур, С. Головатий, В. Карабан та ін. [5, с. 453–458].

Переклад термінів сфери міжнародного співробітництва, згідно з А.Я. Коваленком, може здійснюватися за допомогою таких прийомів, як лексичний еквівалент, аналоговий переклад, експлікація, калькування, транскрибування, транслітерація. І.В. Корунець підкреслює, що словниковий склад мови – це система, яка допускає нескінченно різноманітне поєднання слів у контексті, що зумовлює перекладацькі трансформації

[8, с. 96]. В.І. Карабан у своїх працях згадує модуляцію – заміну слова або фрази з мови оригіналу словом або фразою з мови перекладу, значення яких можна логічно вивести з початкового значення [7].

Мета статті – виявлення та систематизація лексико-семантичних особливостей текстів сфери міжнародного співробітництва, визначення основних перекладацьких прийомів і трансформацій для адекватної передачі термінологічних одиниць з англійської мови на українську.

Результати. Документи сфери міжнародного співробітництва характеризуються стандартизацією викладення тексту, ясністю та точністю.

Під час аналізу фактичного матеріалу було виявлено такі лексико-семантичні особливості:

1. Використання власних назв для точного іменування учасників процесу: топоніми (The Hellenic Republic – Грецька Республіка); ергоніми як назви міжнародних домовленостей (the United Nations Universal Declaration on Human Rights – декларація, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН); ергоніми як назви установ (the United Nations – Об'єднані Нації; the OSCE – ОБСЄ).

2. Латинська мова залишається основним джерелом термінів. Використання слів іншомовного походження пояснюється прагненням до точності та однозначності викладу. Яскравим прикладом є вираз *mutatis mutandis*, що означає «з необхідними змінами».

3. Мова міжнародного права є офіційною, що зумовлює використання складних прислівників із метою уникнення повторів: архаїзми з префіксом *here-* (*hereinafter* – тут і надалі; *herein* – у цьому); архаїзми з префіксом *there-* (*thereafter* – відповідно до; *therein* – тут, там, надалі).

4. Використання мовних кліше забезпечує точність юридичної мови та високий ступінь композиційної стандартизації. Прикладом виступає *with a view to*, а також фрази *pursuant to* або *subject to*. У міжнародних документах існує низка фраз-кліше, які передають значення «згідно з», «відповідно до»: *in accordance with*, *in compliance with*, *in line with*.

5. У юридичній англійській мові є історична тенденція поєднувати два або три синоніми (дуплет або триплет), щоб передати єдину юридичну концепцію [3].

Отже, сфера міжнародного співробітництва характеризується шаблонністю і клішованістю. Значну частину лексики становлять топоніми та ергоніми. Професійна лексика містить велику кількість слів іншомовного походження, особливо латинського, а також архаїзми, триплети й дублети.

Оскільки існує багато видів термінів та термінів-словосполучень, існують різні способи їх перекладу з англійської на українську. Прийоми перекладу й перекладацькі трансформації допомагають створити адекватний переклад, який точно відтворює зміст термінів.

Переклад за допомогою лексичного **еквіваленту**. Важливу роль відіграють терміни, які мають відповідники в рідній мові: *cooperation* – співпраця, *management* – управління. **Аналогова заміна** – це добір необхідного відповідника у мові перекладу: *regress suit* – регресний позов, *data bank* – база даних [11, с. 21]. **Описово-пояснювальний переклад або експлікація** – це лексико-граматична трансформація, за якої лексична одиниця мови-оригіналу замінюється словосполученням, яке дає пояснення або визначення [2, с. 85–88]: *account* – несплачена боргова вимога. **Калькування** – засіб перекладу шляхом заміни складових частин їхніми лексичними відповідниками: *accredit* – акредитування, *credit limit* – кредитний ліміт. **Транскрибування** – формальне відтворення вихідної лексичної одиниці за допомогою

фонем мови перекладу. **Транслітерація** – формальне відтворення за допомогою алфавіту мови перекладу: *legitimism* – легітимізм, *solicitor* – соліситор. **Конкретизація** – це спосіб перекладу, за якого виникає заміна слова з більш широким значенням на слово з вузьким значенням [6, с. 300]. Приклад: *right of derogation* – право на відступ від своїх зобов'язань. **Генералізація** – перекладацькі еквіваленти утворюються у результаті розширення значення термінів [6, с. 306]. Наприклад, *Grand Chamber* під час перекладу відтворюється як Велика Палата.

Трансформація диференціації зумовлена наявністю в англійській мові багатозначних слів, які не мають прямих відповідників в українській. Перекладач вибирає варіант, який найбільш точно відповідає контексту. **Додавання** – це тип трансформації, за якого додаткові лексичні одиниці використовуються для вираження неявних частин змісту оригіналу [1, с. 48]. **Опущення в перекладі** – це еліпсис семантично-надлишкових слів [2, с. 253].

Отже, виділяємо основні прийоми перекладу термінів: експлікація, калькування, транслітерація й транскрибування, аналогова заміна, модуляція. Основними семантичними перекладацькими трансформаціями є конкретизація, генералізація, додавання, опущення. Ці трансформації допомагають зберегти значення термінологічних одиниць, потенційно замінюючи їхню структуру.

До відмітних рис термінів сфери міжнародного співробітництва належать: стабільність, логічна пов'язаність з іншими термінами цієї системи, співвідношення з професійною сферою вживання [12], системність, однозначність, точність, стилістична нейтральність, лаконічність.

До труднощів, які виникають під час перекладу термінів з англійської на українську, належать: наявність термінологічної лексики, що не має аналогів у мові перекладу (*felony* – фелонія; *coroner* – коронер); наявність кількох значень: *evidence* – 1. information that gives a reason for believing something; 2. indication or trace [14, с. 413]; багатозначність термінологічної одиниці в межах одного тексту: *substantive law* – матеріальне право, а *substantive laws* – матеріально-правові закони; належність до різних національно-правових систем.

Ураховуючи ступінь близькості правових систем та мов, можна визначити чотири можливі ситуації: 1) коли дві правові системи та мови тісно пов'язані, проблема перекладу вирішується просто; 2) коли правові системи тісно пов'язані, а мови ні, особливі труднощі не виникають; 3) коли правові системи різні, але мови споріднені, труднощі суттєвіші; 4) коли дві правові системи та мови неспоріднені, труднощі значно зростають [13, с. 30–31].

Додаткові джерела труднощів: відмінності культур різних країн; проблема передачі змісту правових реалій (*king's clemency* – помилування королем); багатоманітність способів перекладу (*delinquency* – порушення, проступок, злочинність); різноманітність конструкцій для трансформаційного перекладу словосполучень (*crime figures* – статистичні дані про злочинність); значний вплив латинської мови на формування англійської юридичної термінології (*malum-in-se* – діяння, що є злочином за своїм характером); наявність значної кількості скорочень: А/О (*arresting officer*) – поліцейський, який здійснив арешт.

Висновки. Труднощі перекладу термінів сфери міжнародного співробітництва з англійської мови на українську спричинені недостатнім володінням лінгвістичними, країноз-

навчими, культурними і правовими знаннями, які необхідно враховувати під час інтерпретації терміну. Щоб подолати ці труднощі, перекладач повинен виконати певні вимоги: хороше знання вихідної мови і гнучке володіння мовою, на яку здійснюється переклад, глибоке знання перекладацьких прийомів та трансформацій, знання культури обох країн, а також володіння предметом, орієнтація в концептуальній картині світу. Дослідження показало, що сфера міжнародного співробітництва характеризується шаблонністю і клішованістю дискурсу, який виражається синтаксичними конструкціями, термінами та словосполученнями. Значну частину лексики становлять топоніми та ергоніми. Професійна лексика містить велику кількість слів іншомовного походження, особливо латинського, а також архаїзми, триплети й дублети. Виявлено, що основними прийомами перекладу термінів є експлікація, калькування, транслітерація, транскрибування, аналогова заміна та модуляція. Основними семантичними перекладацькими трансформаціями виступають конкретизація, генералізація, додавання та опущення, які допомагають зберегти значення термінологічних одиниць за можливої зміни їхньої структури.

Література:

1. Білозерська Л.П., Возненко Н.В., Радецька С.В. Термінологія та переклад : навчальний посібник. Вінниця : Нова книга, 2010. 232 с.
2. Волченко О.М., Нікішина В.В. Відтворення англійських юридичних термінів як перекладознавча проблема. *Молодий вчений. Серія «Філологічні науки»*. 2018. Вип. 56.4(4.4). С. 85–88. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2018/4.4/23.pdf>
3. Гнатюк О.М. Лексико-семантичні особливості перекладу англійської термінології сфери міжнародного співробітництва українською мовою (на матеріалі Угоди про асоціацію між Україною та ЄС) : магістерська дис. : 035. Київ, 2022. 138 с.
4. Дудка А.А. Класифікації англійських юридичних термінів та прийоми їх перекладу на українську мову. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2009. № 12(175).
5. Зарума-Панських О.Р. Англійська лексика міжнародних договорів: структурні, семантичні та дискурсні особливості : автореф. дис. ... канд. філолог. наук : 10.02.04. Львів, 2001. 20 с.
6. Зеленська О.П. Труднощі під час перекладу термінів кримінального права з англійської мови на українську. *Мова і культура*. 2018. Вип. 21. С. 453–458. URL: <https://cutt.ly/ML6xTlp>
7. Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі та жанрово-стилістичні проблеми. Вінниця : Нова книга, 2002. 407 с.
8. Корунець І.В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад) : підручник. Вінниця, 2001. 448 с.
9. Лисенко О.А., Пивоваров В.М., Сідак Л.М. Українська мова (за правознавчим спрямуванням) : навчальний посібник. Харків : Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2014. 340 с.
10. Циткіна Ф.О. Термінологія й переклад. Львів : ВЛП, 2003. 187 с.
11. Bohm R.M., Haley K.N. Introduction to criminal justice. Woodland Hills, Ca: McGraw-Hill Companies, 2002. 584 p.
12. Cao D. Translating law. Clevedon: Multilingual Matters Ltd, 2007. 208 p.
13. Dijk T. A. van. Discourse and Communication: New Approaches to the Analysis of Mass Media Discourse and Communication. Berlin, 1985. 367 p.
14. Hornby A.S. Oxford advanced learner's dictionary of current English. Oxford: Oxford University Press, 1992. 1579 p.

References:

1. Bilozerska, L.P., Voznenko, N.V., Radetska, S.V. (2010). Terminolohiia ta pereklad: navchalnyi posibnyk dlia studentiv filolohichnoho napriamu pidhotovky [Terminology and Translation: A Textbook for Students of Philological Training]. Vinnytsia: Nova Knyha, 232 s. [in Ukrainian].
2. Volchenko, O.M., Nikishyna, V.V. (2018). Vidtvorennia anhliiskykh yurydychnykh terminiv yak perekladoznava problema [Reproduction of English Legal Terms as a Translation Problem]. *Molodyi vchenyi. Serii: Filolohichni nauky*, 56.4 (4.4), S. 85–88. Retrieved from: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2018/4.4/23.pdf> [in Ukrainian].
3. Hnatiuk, O.M. (2022). Leksyko-semantychni osoblyvosti perekladu anhlo-movnoi terminolohii sfery mizhnarodnoho spivrobitnytstva ukrainskoiu movoiu (na materialy Uhody pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu ta YeS) [Lexical and Semantic Features of Translation of English Terminology in the Field of International Cooperation into Ukrainian (based on the Association Agreement between Ukraine and the EU): Master's thesis: 035 Philology]. Kyiv, Ukraine, 138 s. [in Ukrainian].
4. Dudka, A.A. (2009). Klasyfikatsii anhliiskykh yurydychnykh terminiv ta pryomy yikh perekladu na ukrainsku movu [Classifications of English Legal Terms and Methods of Their Translation into Ukrainian]. *Visnyk LNU imeni Tarasa Shevchenka*, 12(175) [in Ukrainian].
5. Zaruma-Panskykh, O.R. (2001). Anhliiska leksyka mizhnarodnykh dohovoriv: strukturni, semantychni ta dyskursni osoblyvosti [English Vocabulary of International Treaties: Structural, Semantic and Discourse Features: abstract of dissertation for the degree of Candidate of Philological Sciences]. Ivan Franko National University of Lviv, Lviv, Ukraine, 20s. [in Ukrainian].
6. Zelenska, O.P. (2018). Trudnoshchi pid chas perekladu terminiv kryminalnoho prava z anhliiskoi movy na ukrainsku [Difficulties in Translating Criminal Law Terms from English into Ukrainian]. *Mova i kultura*, 21, S. 453–458. Retrieved from: <https://cutt.ly/ML6xTlp> [in Ukrainian].
7. Karaban, V.I. (2002). Pereklad anhliiskoi naukovo i tekhnichnoi literatury. Hramatychni trudnoshchi ta zhanrovo-stylistychni problemy [Translation of English Scientific and Technical Literature. Grammatical Difficulties and Genre-Stylistic Problems]. Vinnytsia: Nova knyha, 407 s. [in Ukrainian].
8. Korunets, I.V. (2001). Teoriia i praktyka perekladu (aspektnyi pereklad): pidruchnyk [Theory and Practice of Translation (Aspect Translation): A Textbook]. Vinnytsia, 448 s. [in Ukrainian].
9. Lysenko, O.A., Pyvovarov, V.M., & Sidak, L.M. (2014). Ukrainska mova (za pravoznavchym spriamuvanniam): navchalnyi posibnyk [Ukrainian Language (Legal Orientation): A Textbook]. Kharkiv: Nats. yuryd. un-t im. Yaroslava Mudroho, 340 s. [in Ukrainian].
10. Tsytkina, F.O. (2003). Terminolohiia y pereklad [Terminology and Translation]. Lviv: VLI, 187 s. [in Ukrainian].
11. Bohm, R.M., Haley, K.N. (2002). Introduction to Criminal Justice. Woodland Hills, CA: McGraw-Hill Companies, 584 p.
12. Cao, D. (2007). Translating Law. Clevedon: Multilingual Matters Ltd, 208 p.
13. Dijk, T.A. van. (1985). Discourse and Communication: New Approaches to the Analysis of Mass Media Discourse and Communication. Berlin, 367 p.
14. Hornby, A.S. (1992). Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English. Oxford: Oxford University Press, 1579 p.

Дата першого надходження статті до видання: 02.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 29.01.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 06.04.2026

УДК 811.111-342

DOI <https://doi.org/10.32782/modernph-2026.5.14>

ПРОСОДИЧНІ МАРКЕРИ ПЕРЕКОНЛИВОСТІ МОВЛЕННЯ БЛОГЕРА В МЕРЕЖІ INTERNET

Дьоміна Наталя Юхимівна,

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри теоретичної та прикладної фонетики англійської мови

Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

ORCID ID: 0000-0001-7563-5607

У статті розглянуто феномен відеоблогінгу як одного з найвпливовіших інструментів сучасної Інтернет-комунікації та проаналізовано переконувальне мовлення блогерів у цифровому середовищі. В останні роки Інтернет став ключовим простором продукування й поширення інформації, здатної оперативно впливати на масову свідомість. Відеоблоги вирізняються високим рівнем персоніфікованості, поєднанням вербальних і невербальних засобів та створенням ефекту безпосередньої присутності, що сприяє формуванню довіри між блогером та аудиторією.

Особливу увагу приділено ролі публічного мовлення у блогосфері. Для досягнення переконувального ефекту недостатньо лише візуальної присутності автора, важливими є його ораторські навички, емоційна залученість та вміння формувати аргументативний дискурс. Переконування постає як багатовимірний процес, у якому поєднуються логічна аргументація, емоційний вплив і особистісний авторитет мовця, що корелює з класичними риторичними постулатами.

У роботі акцентовано значення просодичних і паралінгвістичних засобів як чинників, здатних істотно посилювати вплив висловлювання незалежно від його змісту. Висотний рівень, темп, гучність і паузація розглядаються як важливі маркери емоційності, експресивності та щирості, що формують сприйняття мовця аудиторією. Матеріалом аналізу стали відеоблоги різних тематичних сегментів платформи YouTube, що дало змогу виявити типові просодичні патерни переконувального мовлення.

Результати дослідження засвідчують, що блогери-чоловіки загалом демонструють вищий рівень експресивності, тоді як мовлення блогерів-жінок характеризується більшою стриманістю. Водночас у межах переконувального дискурсу простежується значна подібність просодичних маркерів, зумовлена специфікою відеоблогінгу та комунікативними очікуваннями сучасної онлайн-аудиторії. Ефективне поєднання просодичних засобів є важливим чинником успішного впливу відеоблогерів і відповідає як вимогам цифрового середовища, так і традиціям ораторського мистецтва.

Ключові слова: аргументація, блогер, висотний рівень, гучність, паузація, переконування, просодія, темп.

Dyomina Nataly. The Prosodic Markers of Persuasion of the Blogger's Speech in the Internet

The article examines the phenomenon of video blogging as one of the most influential tools of contemporary Internet communication and analyzes the persuasive potential of bloggers' speech in the digital environment. It is emphasized that in the conditions of a post-industrial society the Internet has become a key space for the production and dissemination of information capable of exerting an immediate impact on mass consciousness. Video blogs are characterized by a high degree of personalization, the combination of verbal and non-verbal means, and the creation of an effect of direct presence, which contributes to the development of trust between the blogger and the audience.

Special attention is paid to the role of public speaking in the blogosphere, since achieving a persuasive effect requires more than mere visual presence. Oratorical skills, emotional involvement, and the ability to construct a coherent argumentative discourse are of crucial importance. Persuasion is shown to be a multidimensional process that integrates logical argumentation, emotional influence, and the personal authority of the speaker, which corresponds to the classical postulates of rhetoric.

The study highlights the significance of prosodic and paralinguistic means as factors capable of substantially enhancing the impact of an utterance regardless of its semantic content. Intonation, speech tempo, loudness, and pausing are regarded as important markers of emotionality, expressiveness, and

© Дьоміна Н. Ю., 2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

sincerity that shape the audience's perception of the speaker. The empirical material consists of video blogs from various thematic segments of the YouTube platform, which made it possible to identify typical prosodic patterns of persuasive speech.

The results of the analysis demonstrate that male bloggers generally display a higher level of expressiveness, whereas the speech of female bloggers tends to be more restrained. At the same time, within the persuasive discourse a considerable similarity of prosodic markers is observed, determined by the specificity of video blogging and the communicative expectations of the contemporary online audience. It is concluded that the effective combination of prosodic means constitutes an important factor in the successful persuasive impact of video bloggers and corresponds both to the demands of the digital environment and to the traditions of oratorical art.

Key words: argumentation, blogger, pitch level, loudness, pauses, persuasion, prosody, tempo.

Вступ. У сучасному світі важко уявити життя людини поза цифровим простором Інтернету. Щоденне використання соціальних мереж, месенджерів і пошукових сервісів зумовлює перетворення Інтернет-середовища на потужний інструмент соціального та комунікативного впливу.

Відеоблоги постають яскравим прикладом, оскільки надають блогерам можливість безпосереднього звернення до широкої аудиторії, а персоніфікований характер такої комунікації сприяє формуванню високого рівня довіри з боку реципієнтів. Водночас самої візуальної присутності у відеоформаті недостатньо для досягнення переконувального ефекту: блогер змушений докладати значних зусиль, демонструвати розвинені ораторські навички та ініціювати виразний емоційний відгук аудиторії.

Актуальність проведеного дослідження значна, адже висвітлені проблеми дуже актуальні і відповідають особливостям ХХІ ст. Людина в постіндустріальну епоху звідусіль оточена інформацією, продукуюваною Інтернет-середовищем. Всесвітня мережа сьогодні становить особливий інтерес для науковців, інформація, яка потрапляє, здатна поширюватися дуже швидко й по всьому світу водночас.

Ця тема дотична до різних наук, насамперед до психології, логіки, філософії, риторики, але також і до лінгвістики, соціології, комунікаційних наук. Теорію аргументації, особливості дискурсу переконання і впливу в медіа загалом і в блогах зокрема вивчають такі українські вчені, як Н.С. Вербич, А. Панасенко, Н.О. Кравченко, Н.О. Бігунова.

Об'єктом дослідження є мовленнєва діяльність блогера, яка пов'язана з дискурсом переконання.

Предметом дослідження є просодичні засоби та їх реалізація в рамках функції переконання.

Мета статті полягає в аналізі просодичних особливостей аргументативних виразів промов блогерів, які реалізують функцію переконання.

Поставлена мета дослідження визначила основні **завдання**:

1) розглянути теорію аргументації та особливості переконання в науковій літературі;
2) розглянути блог як сучасне явище Інтернет-комунікації й структуру медійної промови;

3) проаналізувати усні промови відеоблогерів за такими компонентами просодії, як висота тону, темп, гучність та паузація.

Результати. Публічне мовлення є потужним інструментом комунікації, а його основною метою є вплив на аудиторію, таке транслювання ідей, переконань та інформації, щоб слухачі не лише засвоїли зміст виступу, а й відчували емоційне піднесення або певну реакцію. Промовець прагне переконати слухачів у правильності та актуальності висловлюваних ним думок. Для того щоб досягти цього, він може вдаватися до використання аргументації, наведення фактів, статистики та прикладів на підтримку своїх тверджень. Ефективний вплив полягає у здатності переконати, викликати довіру та надихнути слухачів на прийняття озвучених поглядів [1, с. 22].

Переконання – багатоплановий процес, пов'язаний із намаганням однієї особи за допомогою аргументації нав'язати свідомості іншої особи свою систему поглядів. Переконання включає у себе декілька аспектів: емоційність промовця, його здатність апелювати не лише до свідомості слухачів, а й до їхніх почуттів.

Саме через глибоку та емоційно насичену взаємодію з оратором аудиторія здатна зрозуміти, усвідомити презентовану їй інформацію, експресивність публічного повідомлення збуджує інтерес і створює необхідний рівень

залученості серед публіки. Ціллю переконання певної аудиторії є вплив як на розум, так і на почуття слухачів [1, с. 25]. Проте для успішного переконувannya оратору треба не лише вдало продумати емоційний складник свого виступу, а й подбати про його зміст.

У «Риториці» Арістотель указав на те, що процес успішного переконувannya залежить від трьох складників, а саме: 1) від характеру та поведінки оратора (етос); 2) від його емоційного впливу на аудиторію (патос); 3) від змісту логічних аргументів (логос). Отже, окрім емоційності мовлення, важливим елементом переконувannya є логічна аргументація, якою оратор послуговується, аби довести свою думку. Переконливість промови знаходиться у строгій залежності від обґрунтованості міркувань, їх логічної аргументації.

Аргументація – це метод мислення, у ході якого формується переконаність у правдивості або неправдивості певного ствердження, яке висловлюється автором та опонентами, з метою досягнення прийняття певних положень різного характеру самою групою чи спільнотою.

Аргументація є невід’ємним та важливим складником процесу переконання. Здатність обґрунтовано висловлювати свої ідеї та переконувати інших базується насамперед на логічних доказах, раціональних викладах та ефективній аргументації. Аргументація відіграє ключову роль у впливі на аудиторію, допомагаючи створити переконливий наратив, який сприяє формуванню та утвердженню певних переконань.

Інтернет-простір створив гнучку й доступну платформу для вираження та поширення різноманітних поглядів, культур та ідентичностей, він уможливив і спростив активну участь громадян у глобальних діалогах та подіях. У результаті розвитку соціальних мереж виникло й утвердилося таке нове явище, як блогерство. Блогерство не лише дало можливість для вільного самовираження та обміну думок між людьми по всьому світу, а й призвело до створення нового й серйозного інструменту впливу на суспільство. Блог, що походить від англійського слова *blog* (скорочення від *web log*), являє собою вебсайт, на якому регулярно публікуються короткі записи (залежно від їх важливості), а також додаються зображення чи мультимедійний контент [2, с. 22].

Сучасні блогерські публікації не лише формують смаки та визначають тренди, а й впливають на громадську думку у політичній, соціальній та інших сферах. Блогери в Інтернеті відіграють надзвичайно важливу роль у формуванні культурного ландшафту онлайн-середовища. Завдяки своїй творчості, експертності та власному унікальному погляду на події вони здатні об’єднати навколо себе або певної ідеї велику аудиторію. Блогери стають не лише джерелом розважального або інформаційного контенту, а й ключовими постатями у поширенні думок і тенденцій. Завдяки Інтернету публікувати й обмінюватися текстами, аудіо й відео стало дуже просто, швидко й практично безкоштовно [5, с. 237].

Однією з причин впливовості можна вважати високий рівень довіри аудиторії до блогерів, блоги часто можна охарактеризувати як відверті, позначені насамперед особистісним відношенням блогера до всього сказаного ним. Характерною рисою блогосфери є інтонація, яка може бути описана як щира або навіть сповідальна [6, с. 131]. У сфері блогінгу глядач цінує не лише сам контент, а й те, що його подають чесно і відверто. Завдяки цьому блогери стають довіреними радниками для своєї аудиторії, набуваючи, таким чином, впливовості й привертаючи увагу рекламодавців. Усе частіше великі компанії вибирають саме Facebook, YouTube, Instagram та інші соціальні мережі як майданчик для рекламування свого продукту.

Відеоблогери вибирають відео насамперед завдяки його численним перевагам порівняно з іншими медіаформами, такими як текст або аудіо. Відео є насиченим і багатограним комунікаційним інструментом, який поєднує зображення, рух і звук, забезпечуючи багаторівневе сприйняття. Саме ця медійна повнота, що дає змогу одночасно бачити міміку, жести, емоції та чути інтонації голосу, створює ефект безпосередньої присутності й формує глибше відчуття особистої причетності у глядача. Відеоблогери відзначають гнучкість відеоформату, який дає змогу експериментувати з подачею матеріалу, монтажем, темпом і наративною структурою [7, с. 8].

Для багатьох авторів відео слугує ефективнішим засобом самовираження. Деякі відеоблогери підкреслюють, що з відео вони

можуть зробити набагато більше, ніж із текстом. Через відео легше передати настрій, інтонацію, емоційний контекст, тобто те, що часто втрачається в письмовому слові. Відеоблогінг – формат, що сприяє активній взаємодії як із глядачами, так і з іншими творцями контенту. Коментарі під відео, відповіді на них, реакції, «дискурси у відповідь» – усе це формує комунікативне середовище, де можливі діалог, обмін думками та формування спільнот за інтересами. Відеоблоги постають не лише як нова форма користувацького медіа, а й як дієвий інструмент самопрезентації, участі в культурному житті та побудови соціального зв'язку. Вони виходять за межі текстових блогів або форматів громадського телебачення, надаючи можливість кожному незалежно від статусу, освіти чи ресурсів бути почутим, побаченим і включеним у суспільний діалог [6, с. 138].

Використання різних методів у блог-монологіях, таких як варіація гучності голосу промовця, візуальні сигнали та різноманітні форми звертання до аудиторії, сприяє тому, щоб влог нагадував розмову та встановлював близькість між блогером та глядачами. Ці зусилля відповідають загальній меті учасників YouTube створювати спільноту та сприяти комунікації.

Проте, аби досягти високого рівня впливовості на цій платформі, блогери мають уміти достатньо переконливо транслювати свій контент або виголошувати різні ідеї, рекламувати певну продукцію, що робить для них необхідним усвідомлювати правила якісного публічного мовлення.

Публічне мовлення – це вміння ефективно висловлювати ідеї та думки перед аудиторією, яке особливо важливе для блогерів, адже вони повсякчас взаємодіють зі своєю аудиторією, виступають у ролі інфлюенсерів, і їхні слова та висловлювання можуть суттєво впливати на думки та переконання аудиторії. Вони стають публічними промовцями, спілкуючись зі своїми підписниками через різноманітні медіаформати: відео, текст, аудіо. Їхня помітна популярність і велика кількість переглядів/підписників демонструють, що у цифрову епоху публічне мовлення залишається все таким же важливим і потужним засобом комунікації, а поширення Інтернет-платформ дало йому змогу стати ще більш вагомим інструментом у політичному та соціальному житті.

Паралінгвістичні засоби можуть серйозно посилити переконливість незалежно від змісту повідомлення. Основною особливістю процесу переконування є те, що будь-який оратор може впливати на аудиторію за допомогою сигналів і засобів, які діють незалежно від його фактичних аргументів. Люди виражають свої відчуття і думки за допомогою свого голосу, отже, просодичні компоненти мовлення людини передають інформацію про її особистість і емоційний стан, про її відношення до того, що вона каже, і про контекст та ситуацію, у якій відбуваються її висловлювання. Паралінгвістичний вплив може значно покращити переконливість виступу. Більшість досліджень у галузі переконування зосереджені на тому, що саме люди говорять (лексика чи мовні структури, які використовуються), але менше відомо про ефективність того, як вони це роблять, хоча саме цей аспект мовлення здатен радикально змінити враження слухача від виступу [5, с. 240].

Методологічною основою аналізу просодичних особливостей, що визначають переконувальну функцію мовлення, слугує комплексний метод експериментально-фонетичного дослідження просодії, розроблений Н.О. Кравченко [3, с. 227] та Н.О. Бігуною [4, с. 230].

Матеріалом дослідження послуговували відеоблоги з різних сегментів платформи YouTube, зокрема таких каналів, як: SHOW NEMOTO, Ali Abdaal, Hannah, Sarah Destiny, Lex Croucher, Stephanie Lange, Dakota Warren, Hannah Witton, SUCCESS INSIDER.

Наведемо уривки переконуючих фраз:

Another reason... why it is so important for young people to vote is that policies are created for the people who turn up. Older generations are typically less progressive, more conservative,... and a bit more likely to read the scary fairy stories they print in the Daily Mail. (БАЖ)

Your energy is expanded, your consciousness is expanded, you're so aware, right? So,... those from your mindset to your physical energetic vibration frequency. (БАЧ)

У результаті проведення експериментально-фонетичного дослідження слід відзначити, що мовлення блогерів-чоловіків у рамках інформаційного контенту можна схарактеризувати як доволі емоційне: вони здебільшого використовують середній висотний рівень, швид-

кий темп, нормальний рівень гучності, середні паузи. У мотиваційних відео в чоловічій реалізації помічається та сама тенденція з невеликими уточненнями: використання переважно високого висотного рівня, швидкого темпу, нормального рівня гучності, коротких пауз. Таким чином, можна прослідкувати, що в мотиваційних відеоблогери-чоловіки послуговуються більш емоційно забарвленим мовленням. До того ж даний набір просодичних особливостей створює переконувальний вплив на аудиторію, оскільки забезпечує чіткість і доступність, експресивність у сприйнятті прослуханої промови широкою аудиторією.

У промовах блогерів-жінок із відео інформаційного сегменту спостерігаються високий висотний рівень, нормальний темп, нормальний рівень гучності, середні паузи. Для мотиваційних відео в жіночій реалізації притаманним є здебільшого послугоування швидким темпом і короткими паузами. Блогери-жінки і блогери-чоловіки мають схожі просодичні патерни в рамках переконувального дискурсу,

а специфіка їхнього мовлення належить до особливостей створення і поширення Інтернет-контенту. Швидкість мовлення блогерів пов'язана з особливостями створення онлайн-контенту, сучасна аудиторія потребує миттєвого поглинання інформації, тому блогери часто використовують швидкий темп мовлення, щоб умістити в десяти-двадцятихвилинне відео якомога більше інформації. Тональний діапазон більшості блогерів є адекватним риторичним завданням і гнучким. Однак ступінь варіювання даного параметру у різних блогерів відрізняється.

Висновки. Проаналізувавши просодичні компоненти, слід відзначити, що мова блогерів-чоловіків відрізняється дещо більш вираженим рівнем експресивності, тоді як блогери-жінки, навпаки, більш стримані у своєму мовленні. Загалом же просодичні маркери переконування в обох реалізації схожі і можуть бути обґрунтовані як специфікою самого відеоблогінгу, так і постулатами ораторського мистецтва.

Література:

1. Вербич Н.С. Інтонація переконування в публічному мовленні. : монографія. Луцьк : Терен, 2011. 208 с.
2. Панасенко А.Р. Блог як різновид масової журналістики в умовах інформаційного суспільства. *International Journal of Innovative Technologies in Social Science*. 2020. № 1(22). С. 21–23.
3. Кравченко Н.О. Синергійність англомовного релігійного дискурсу (теолінгвістичний підхід). Одеса, 2017. 407 с.
4. Бігунова Н.А. Позитивна оцінка: від когнітивного судження до комунікативного висловлювання. Одеса : КМ ОМД, 2017, 600 с.
5. Гудінова І.Л. Блог – блогер – блогосфера в психологічних дослідженнях. *Актуальні проблеми психології. Психологічна герменевтика*. 2011. Т. 2. Вип. 7. С. 235–248.
6. Михайлова О.Ю. Блогосфера як інструмент соціокультурних трансформацій у сучасній Україні. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України*. 2014. № 4/5(72/73). С. 130–141.
7. Warmbrodt, John; Sheng, Hong; Hall, Richard; Cao, Jinwei. An Exploratory Study of the Video Bloggers' Community. *SIGHCI 2009 Proceedings*. 2009. Paper 11.

References:

1. Verbych, N.S. (2011). *Intonatsiia perekonuvannia v publichnomu movlenni* [The Intonation of Persuasion in Public Speaking]: monohrafiia [monograph]. Lutsk: Teren. 208 p. [in Ukrainian].
2. Panasenko, A.R. (2020). *Bloh yak riznovyd masovoi zhurnalistyky v umovakh informatsiinoho suspilstva* [Blog as a type of mass journalism in the conditions of information society]. *International Journal of Innovative Technologies in Social Science*, 1(22), 21–23. [in Ukrainian].
3. Kravchenko, N.O. (2017). *Synerhiinist anhlo-movnoho relihiinoho dyskursu (teolinhvistychnyi pidkhid)* [Synergy of English-language Religious Discourse (Theolinguistic Approach)]. Odessa. 407 p. [in Ukrainian].
4. Bihunova, N.A. (2017). *Pozytyvna otsinka: vid kohnityvnoho sudzhennia do komunikativnoho vyslovliuvannia* [Positive Evaluation: From Cognitive Judgment to Communicative Utterance]. Odessa: KM OMD. 600 p. [in Ukrainian].
5. Hudinova, I.L. (2011). *Bloh-bloher-blohosfera v psykhologichnykh doslidzhenniakh* [Blog-blogger-blogsphere in psychological research]. *Aktualni problemy psykhologii. Psykhologichna hermenevtyka* [Current Problems of Psychology. Psychological Hermeneutics], 2(7), 235–245. [in Ukrainian].

6. Mykhailova, O.Yu. (2014). Blohosfera yak instrument sotsiokulturnykh transformatsii u suchasnii Ukraini [Blogosphere as a tool of sociocultural transformations in modern Ukraine]. Naukovi zapysky Instytutu politychnykh i etnonatsionalnykh doslidzhen im. I.F. Kurasa NAN Ukrainy [Scientific Notes of the Kuras Institute of Political and Ethnic Studies of the NAS of Ukraine], 4/5(72/73), 130–141. [in Ukrainian].
7. Warmbrodt, John; Sheng, Hong; Hall, Richard; Cao, Jinwei. An Exploratory Study of the Video Bloggers' Community. SIGHCI 2009 Proceedings. 2009. Paper 11.

Дата першого надходження статті до видання: 04.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 21.01.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 06.04.2026

УДК 81'42:615.9

DOI <https://doi.org/10.32782/modernph-2026.5.15>

EQUIVALENCE AND TERMINOLOGICAL CONSISTENCY IN ENGLISH–UKRAINIAN MEDICAL TRANSLATION

Yelahina Natalia Ivanivna,

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,

Associate Professor at the Department of Foreign Languages

Ivan Horbachevsky Ternopil National Medical University of the Ministry of Health of Ukraine

ORCID ID: 0000-0002-5423-8327

RESEARCHER ID: Q-4615-2016

SCOPUS AUTHOR ID: 57217651019

The article addresses the problem of equivalence and terminological consistency in English–Ukrainian medical translation as one of the key prerequisites for accurate professional communication in the healthcare domain. Medical texts are characterized by a high degree of terminological density, rapid neologization, extensive use of Latin and Greek elements, abbreviations, and eponyms, which significantly complicates the process of translation and increases the risk of semantic distortion. The study aims to analyze theoretical approaches to the notion of equivalence in translation studies and to determine their applicability to medical translation, with special attention paid to terminological consistency as a factor of textual coherence and professional reliability. The research is based on a descriptive-analytical approach and draws on contemporary studies in translation theory, terminology studies, and medical linguistics. The article examines different types of equivalence (full, partial, and functional) and demonstrates how they are realized in English–Ukrainian medical translation through selected examples from clinical guidelines, research articles, and educational medical texts. Particular emphasis is placed on terminological variation, synonymy, and the challenges of translating abbreviations and internationalisms. The findings indicate that the lack of unified terminological standards and insufficient use of terminological resources often lead to inconsistency and reduced equivalence in translated medical texts. The article argues that achieving a high level of equivalence is inseparable from subject-matter competence of the translator.

Key words: medical translation, equivalence, terminological consistency, English–Ukrainian translation, medical terminology.

Елагіна Наталія. Еквівалентність та термінологічна узгодженість в англо-українському медичному перекладі

Статтю присвячено питанням еквівалентності та термінологічної узгодженості в англо-українському медичному перекладі як ключовому аспекту забезпечення фахової комунікативної точності у сфері охорони здоров'я. Дослідження продемонструвало, що медичні тексти відзначаються високим рівнем термінологічної насиченості, широким використанням неологізмів, латинських і грецьких терміноелементів, аббревіатур та епонімів, що часто ускладнює процес перекладу і підвищує ризик семантичних спотворень. Проаналізовано теоретичні підходи до поняття еквівалентності у перекладознавстві та визначення можливостей його застосування в медичному перекладі з особливим акцентом на термінологічну узгодженість, яка є чинником текстової когерентності та професійної надійності. Дослідження виконано з використанням описово-аналітичного методу та сучасних праць із теорії перекладу, термінознавства та медичної лінгвістики. Представлено основні типи еквівалентності (повна, часткова та функціональна) й особливості їх реалізації в англо-українському медичному перекладі на матеріалі клінічних настанов, наукових статей та навчальних медичних текстів. Особливу увагу приділено термінологічній варіативності, синонімії, а також особливостям перекладу аббревіатур та інтернаціоналізмів. Отримані результати підтвердили, що відсутність уніфікованих термінологічних стандартів і недостатнє використання термінологічних одиниць спричиняють неузгодженість та зниження рівня еквівалентності в перекладених медичних текстах. Обґрунтовано, що досягнення високого рівня еквівалентності є нерозривно пов'язаним із предметною компетентністю перекладача.

Ключові слова: медичний переклад, еквівалентність, термінологічна узгодженість, англо-український переклад, медична термінологія.

© Yelahina N. I., 2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

Introduction. The growing intensity of international scientific cooperation and the globalization of healthcare have significantly increased the demand for high-quality medical translation. English currently functions as the primary language of medical science, while national languages, including Ukrainian, serve as crucial means of disseminating medical knowledge within local professional communities, educational institutions, and healthcare systems. In this context, English–Ukrainian medical translation plays a vital role in ensuring access to up-to-date scientific information, clinical guidelines, pharmaceutical documentation, and educational materials. The accuracy of such translation is not merely a linguistic concern but a matter of professional responsibility, as inaccuracies may lead to misinterpretation of medical data and, in extreme cases, pose risks to patient safety.

One of the central issues in medical translation is the achievement of equivalence between the source text and the target text. In translation studies, equivalence is traditionally understood as the degree of correspondence between units of the source and target languages at semantic, stylistic, and functional levels. However, in the domain of medical translation, equivalence acquires a particularly complex and multidimensional character. Medical terms denote strictly defined concepts that are embedded in a specific system of scientific knowledge, and even minor deviations in meaning may result in conceptual distortion. Therefore, equivalence in medical translation must be considered not only in linguistic terms but also from the perspective of conceptual and pragmatic adequacy.

Closely related to the problem of equivalence is the issue of terminological consistency. Terminological consistency refers to the systematic and uniform use of terms to designate the same concept throughout a text or a set of related texts. In medical discourse, consistency is essential for maintaining textual coherence, ensuring clarity of reference, and preventing ambiguity. Inconsistencies in term usage may arise due to synonymy, the coexistence of borrowed and native terms, differences between international and national nomenclatures, or the translator's individual preferences. In English–Ukrainian medical translation, this problem is further complicated by the ongoing development and standardization of Ukrainian medical terminology.

Despite the growing body of research on specialized translation, the issues of equivalence and terminological consistency in English–Ukrainian medical translation remain insufficiently systematized. Many existing studies focus either on general theoretical aspects of equivalence or on isolated terminological problems without offering an integrated view that combines translation theory, terminology studies, and practical translation analysis. Moreover, rapid advancements in medical science continuously generate new terms and concepts, which outpace the development of standardized bilingual terminological resources. This situation places a considerable cognitive and professional burden on translators, who must independently evaluate terminological variants and make informed choices under conditions of limited normative guidance.

The relevance of the present study is therefore determined by both theoretical and practical considerations. From a theoretical perspective, the article contributes to the refinement of the concept of equivalence in specialized translation by examining its application in a highly regulated and conceptually dense field. From a practical standpoint, the research addresses real translation challenges faced by professionals working with medical texts and highlights strategies for achieving terminological consistency. The study also responds to the current needs of Ukrainian medical translation, which has gained particular importance in recent years due to the expansion of international medical cooperation, humanitarian healthcare initiatives, and the integration of Ukrainian medical education into the European academic space.

The aim of this article is to analyze the nature of equivalence and terminological consistency in English–Ukrainian medical translation and to identify the key factors that influence their achievement. To accomplish this aim, the article pursues the following objectives: (1) to review and systematize theoretical approaches to equivalence in translation studies; (2) to examine recent research on medical terminology and specialized translation; (3) to analyze typical translation challenges related to terminological variation and inconsistency; and (4) to illustrate these challenges through selected examples from English–Ukrainian medical texts. The article ultimately seeks to demonstrate that equivalence and terminological consistency should be treated as interdependent categories that jointly

determine the quality and reliability of medical translation.

Analysis of Recent Research and Publications. The concept of equivalence has historically been regarded as one of the foundational categories of translation studies, shaping both theoretical reflection and practical translation methodology. Early approaches to equivalence emerged within structural linguistics and were primarily concerned with establishing formal correspondences between linguistic units of the source and target languages. One of the most influential models was proposed by J. C. Catford, who defined translation equivalence as the replacement of textual material in one language by equivalent textual material in another language at specific linguistic levels. Although this approach provided a systematic framework for analyzing translation shifts, it was later criticized for its reductionist focus on linguistic form and insufficient attention to extralinguistic knowledge, communicative function, and subject-matter specificity.

The limitations of formal equivalence models became particularly evident in the translation of specialized texts, including medical discourse, where terminological precision and conceptual integrity outweigh structural similarity. This critique paved the way for the development of communicative and functional theories of translation. C. Yan and J. Huang's distinction between formal equivalence and dynamic equivalence marked a significant turning point by emphasizing the effect of the translated text on the target audience [8]. While dynamic equivalence has been widely applied in literary, religious, and popular scientific translation, its relevance to medical translation remains constrained. Medical texts are governed by institutional norms, regulatory requirements, and standardized terminological systems, which limit the translator's ability to prioritize receptor response over conceptual accuracy.

P. Newmark further refined the discussion by differentiating between semantic and communicative translation, arguing that scientific and technical texts generally require a semantic approach that preserves the exact meaning of the source text [7]. In the context of medical translation, this position has been supported by numerous scholars who emphasize that even minimal semantic deviations may lead to misinterpretation of clinical information. Consequently,

equivalence in medical translation is increasingly conceptualized as a form of terminological and referential correspondence rather than stylistic or pragmatic adaptation.

Functionalist theories, particularly Skopos theory, introduced a broader understanding of translation as a purposeful activity determined by the intended function of the target text [10]. From this perspective, equivalence is not an absolute requirement but a strategic choice shaped by communicative goals. However, researchers note that the functional flexibility advocated by Skopos theory is significantly restricted in medical translation due to the normative nature of medical discourse. Clinical protocols, pharmaceutical instructions, and scientific articles demand a high degree of terminological stability, which reinforces the necessity of consistent equivalence at the conceptual level.

In contemporary translation studies, equivalence is widely viewed as a relative and context-dependent construct. Scholars argue that equivalence should be assessed in terms of the adequacy of concept transfer rather than lexical similarity [9]. This approach aligns with terminological theory, which treats terms as verbal representations of specialized concepts embedded within structured knowledge systems. M.T. Cabré emphasizes that terminology is not merely a collection of words but a cognitive and communicative system, a view that has profoundly influenced research on specialized translation.

Medical translation has received growing scholarly attention due to the increasing globalization of healthcare and biomedical research. Studies in this field highlight the unique challenges posed by rapid terminological innovation, extensive borrowing from Latin and Greek, and the proliferation of abbreviations and acronyms. V. Montalt and M. González Davies note that medical translators often operate in conditions of terminological instability, where newly introduced concepts lack standardized equivalents in the target language. This instability complicates the achievement of equivalence and increases the risk of inconsistency across translated texts [6].

Research on Ukrainian medical terminology reveals additional layers of complexity. Ukrainian scholars have documented the historical coexistence of international terms, calques, and native descriptive equivalents, resulting from different stages of terminology formation and

standardization. V.B. Konovalova analyzes English medical neologisms and their Ukrainian translations, pointing out that uncontrolled borrowing may undermine the transparency and normative status of Ukrainian medical discourse [5]. At the same time, excessive purism may lead to artificial or cumbersome equivalents that are not accepted by professional communities.

Another prominent issue in the literature is terminological synonymy and variation. While synonymy is a natural feature of language development, its presence in medical texts poses challenges for clarity and consistency. Ukrainian researchers observe that translators often alternate between synonymous terms without sufficient justification, which may obscure conceptual boundaries and weaken textual coherence. O. Ihnatiuk and N. Ionane emphasize that terminological inconsistency is particularly problematic in institutional medical texts, where precision and uniformity are essential for professional communication [4].

Recent studies increasingly focus on technological support for achieving equivalence and consistency. Corpus-based translation studies demonstrate the value of parallel and comparable corpora in identifying established translation equivalents and usage patterns [1, p. 189]. Terminology management systems and translation memory tools are widely recognized as effective means of maintaining consistency in large-scale medical translation projects. Nevertheless, scholars caution against overreliance on technology, stressing that automated tools cannot replace the translator's analytical competence, medical knowledge, and critical evaluation of sources [11, p. 104].

Despite significant advances, the literature reveals several unresolved issues. First, many studies address equivalence and terminological consistency as separate phenomena, without sufficiently examining their interdependence in medical translation. Second, empirical research focusing specifically on the English–Ukrainian language pair remains limited, particularly in comparison with studies involving major European languages. Third, there is a lack of integrative models that combine translation theory, terminology science, and medical discourse analysis. These gaps highlight the need for comprehensive research that situates equivalence and terminological consistency within a unified analytical framework, which the present study seeks to provide.

Theoretical framework. To address these identified gaps, the present study proceeds by systematizing the notion of equivalence as it operates in English–Ukrainian medical translation, thereby establishing a conceptual foundation for the analysis of terminological behavior in medical discourse and the mechanisms that ensure accurate knowledge transfer. This approach builds on the understanding of equivalence as a relative and context-dependent construct rather than a fixed linguistic correspondence [9, p. 234–235].

The analysis of English–Ukrainian medical translation demonstrates that equivalence in this domain is realized through several interrelated types, primarily full, partial, and functional equivalence. Such typological differentiation reflects established distinctions in translation theory between formal, semantic, and functional correspondences [3; 7]. Each of these types reflects a different degree of conceptual and terminological correspondence between the source text (ST) and the target text (TT) and is conditioned by the structure of medical knowledge and the state of terminological standardization in Ukrainian.

Full equivalence occurs when a medical term in English has a stable, standardized Ukrainian counterpart that fully coincides in meaning, scope, and professional usage. This type of equivalence is most commonly associated with international medical terminology derived from Latin and Greek, where conceptual systems are largely shared across languages [2, p. 96]. Thus, the English term *diabetes mellitus* is rendered as *цукровий діабет*, and *pneumonia* corresponds to *пневмонія*. These pairs demonstrate a high degree of semantic and conceptual alignment, ensuring unambiguous interpretation across clinical, academic, and educational contexts. Full equivalence contributes significantly to terminological consistency, as the same equivalent can be reliably used throughout the text, which is a prerequisite for coherence in specialized discourse [1, p. 69].

In contrast, partial equivalence arises when the source and target terms overlap conceptually but differ in scope, stylistic value, or degree of specialization. Such cases are widely discussed in studies of medical neologisms and terminological adaptation, particularly in languages undergoing active standardization processes [5]. A typical example is the English term

screening, which may be translated as *скринінг* or *профілактичне обстеження*. While both Ukrainian variants refer to the early detection of disease, *скринінг* functions as a professional internationalism, whereas *профілактичне обстеження* is broader and more descriptive. The coexistence of such variants requires the translator to make informed decisions based on text type, target audience, and communicative purpose, as inconsistent alternation may weaken equivalence at the textual level.

Functional equivalence is particularly relevant in procedural and instructional medical texts, where the primary objective is to ensure correct professional action rather than formal correspondence. This understanding aligns with functionalist approaches to translation, which emphasize communicative purpose and pragmatic adequacy [10; 6]. Thus, the English instruction «*Monitor vital signs regularly*» is functionally equivalent to the Ukrainian «*Регулярно контролювати життєві показники*». Although the lexical structure differs, the functional outcome remains unchanged. In such cases, equivalence is achieved through pragmatic adequacy rather than formal correspondence, yet terminological accuracy remains essential to avoid misinterpretation, particularly in clinical contexts.

While functional equivalence ensures the pragmatic adequacy of individual translation units, its effectiveness within a medical text as a whole depends on the systematic and uniform use of terminological equivalents. This interrelation supports the view that equivalence cannot be evaluated in isolation from terminological consistency, especially in specialized discourse governed by institutional and professional norms [2, p. 201].

Terminological consistency emerges as a crucial condition for maintaining equivalence across extended medical texts. Even when appropriate equivalents are selected, inconsistency in their usage may result in conceptual fragmentation and reduced clarity. This observation corresponds with corpus-based findings demonstrating that inconsistency is a major source of translation errors in technical and medical texts [1]. This issue is particularly salient in English–Ukrainian medical translation due to the presence of synonymy and parallel terminological systems. Thus, the English term *adverse drug reactions* may be translated as *побічні реакції*

лікарських засобів or *несприятливі реакції на ліки*. While both variants are acceptable in isolation, their uncontrolled alternation within the same document may obscure referential continuity, especially in pharmacovigilance reports or clinical trial documentation. Consistent use of one selected equivalent is therefore essential for preserving textual coherence and professional reliability, as emphasized in studies of institutional medical translation [4, p. 39].

In educational medical texts, inconsistency may also hinder knowledge acquisition. If the term *hypertension* is translated alternately as *гіпертензія* and *підвищений артеріальний тиск* without explicit differentiation, students may incorrectly assume that these expressions denote distinct conditions. This illustrates how terminological inconsistency directly affects not only linguistic equivalence but also conceptual understanding, a problem frequently noted in research on medical language teaching and terminology acquisition.

The problems illustrated by terminological inconsistency in educational contexts underscore the broader issue of synonymy and controlled variation in medical translation, where the choice between near-equivalent terms requires careful conceptual evaluation [4; 11]. This makes synonymy not merely a lexical phenomenon but a significant translation challenge with direct implications for both equivalence and terminological consistency [2; 9].

Synonymy represents one of the most persistent challenges in achieving equivalence and consistency. While synonymy is a natural feature of language evolution, in medical discourse it must be carefully regulated [5]. English medical texts often employ near-synonymous terms such as *disease*, *disorder*, and *condition*, which may be translated into Ukrainian as *хвороба*, *розлад*, or *стан*. The translator must determine whether these distinctions are conceptually relevant in the given context or whether a single Ukrainian equivalent should be maintained for consistency.

Terminological variation is further complicated by the coexistence of international and native Ukrainian terms. Thus, *inflammation* corresponds to both *запалення* and *інфламація*, although the latter is rarely used outside narrow academic contexts. Preference for internationally recognizable forms may enhance interlingual transparency, while native terms often improve comprehensibility. Achieving equivalence thus

requires balancing international standardization with national terminological norms.

The tension between international standardization and national terminological norms becomes even more pronounced when medical information is conveyed through abbreviated forms, which intensify the risk of variation and misinterpretation. Consequently, the treatment of abbreviations and internationalisms requires separate analytical attention as a factor influencing both equivalence and terminological consistency.

Abbreviations constitute a significant source of potential inconsistency in English–Ukrainian medical translation. English medical discourse extensively relies on abbreviations such as BP, COPD, or MRI. In Ukrainian translations, these abbreviations may be retained, adapted, or expanded, depending on convention and context. Thus, *BP* is typically translated as *AT* (*артеріальний тиск*). Introducing the Ukrainian abbreviation without explanation or alternating between *BP* and *AT* within the same text undermines terminological uniformity. Best practice requires the full Ukrainian term to be provided at first mention, followed by consistent use of the chosen abbreviation. This approach reinforces equivalence while ensuring reader comprehension.

Internationalisms, due to their shared etymological basis, often facilitate equivalence. However, their use must be systematic. Inconsistent switching between *комп'ютерна томографія* and *КТ* without clear rules may weaken textual coherence, particularly in diagnostic reports [11, p. 103].

The challenges associated with the regulated use of internationalisms and abbreviations highlight the necessity of an active mediating role for the translator, who must ensure consistency and coherence through deliberate terminological choices. This perspective shifts the focus from isolated lexical correspondences to the translator's strategic responsibility in achieving integrated equivalence across the medical text.

The analysis confirms that equivalence in medical translation is not an automatic result of dictionary matching but a product of informed analytical decision-making. The translator must possess not only linguistic competence but also subject-matter knowledge and familiarity with current terminological standards. Thus, in oncology texts, the English terms *tumor*, *neoplasm*,

and *malignancy* may appear interchangeable at first glance, yet they represent distinct concepts. Incorrectly translating all three as *пухлина* without contextual differentiation may result in conceptual distortion, despite apparent lexical equivalence. Systematic terminological management, including the use of glossaries and reference corpora, is therefore essential.

Conclusions and Prospects for Further Research.

The present study has demonstrated that equivalence and terminological consistency constitute two fundamentally interconnected categories that jointly determine the quality, reliability, and professional adequacy of English–Ukrainian medical translation. The analysis has shown that equivalence in medical translation cannot be interpreted as a purely linguistic or formal correspondence between source and target texts. Instead, it must be understood as a multidimensional construct that integrates semantic accuracy, conceptual integrity, functional adequacy, and pragmatic relevance within a highly regulated domain of knowledge. Medical terminology encodes specialized concepts that are embedded in structured systems of scientific understanding, and even minimal deviations in meaning may result in conceptual distortion or misinterpretation. The examination of full, partial, and functional equivalence has revealed that while full equivalence is achievable in cases involving standardized international terms, partial and functional equivalence dominate in situations characterized by terminological variation, synonymy, and the absence of unified standards in the target language. In this context, terminological consistency emerges not as a secondary stylistic requirement but as a prerequisite for sustaining equivalence at the textual and discourse levels. Inconsistent use of terms, uncontrolled alternation between synonymous variants, or unsystematic handling of abbreviations and internationalisms undermines textual coherence, weakens referential clarity, and ultimately reduces the communicative value of translated medical texts. The findings also confirm that the challenges of English–Ukrainian medical translation are intensified by the ongoing development and partial standardization of Ukrainian medical terminology, which places increased responsibility on translators to make informed, theoretically grounded, and professionally justified terminological decisions. Consequently, high-quality medical translation

requires an integrated approach that combines translation-theoretical awareness, terminological competence, subject-matter expertise, and systematic use of terminological resources. Equivalence and terminological consistency should therefore be treated not as isolated criteria of translation quality but as interdependent parameters that together ensure the safety, credibility, and effectiveness of medical communication.

The results of this study open several prospective areas for further research in the field of English–Ukrainian medical translation. First, there is a clear need for large-scale empirical investigations based on parallel and comparable corpora of medical texts, which would allow researchers to identify dominant translation patterns, stable equivalents, and areas of persistent terminological instability. Corpus-based studies could provide objective data on actual professional usage and contribute to the development of evidence-based recommendations for translators. Second, further research should focus on the comparative analysis of terminological standardization processes in Ukrainian and other European languages, particularly within the framework of international medical classifications and guidelines. Such stud-

ies would facilitate the harmonization of Ukrainian medical terminology with global standards while preserving its national linguistic identity. Third, the role of technology in ensuring equivalence and consistency deserves more detailed examination. While terminology management systems and translation memory tools are widely used in practice, their effectiveness in handling conceptual nuance, synonymy, and emerging neologisms in medical discourse remains insufficiently explored. Future research should therefore investigate optimal models of human–technology interaction in medical translation, emphasizing the balance between automated support and expert human judgment. Finally, further interdisciplinary studies combining translation studies, terminology science, medical linguistics, and healthcare communication are required to develop integrative theoretical models that reflect the complexity of medical translation as a professional activity. Such research would not only advance translation theory but also have tangible practical implications for translator training, terminological standardization, and the overall quality of medical communication in the Ukrainian context.

Bibliography:

1. Bowker L., Pearson J. *Working with specialized language: A practical guide to using corpora*. London : Routledge, 2002. 256 p.
2. Cabré M.T. *Terminology: Theory, methods and applications* / Translated by J.A. Sager. Amsterdam ; Philadelphia : John Benjamins Publishing Company, 1999. 245 p.
3. Catford J.C. *A linguistic theory of translation: An essay in applied linguistics*. London : Oxford University Press, 1965. 104 p.
4. Ihnatiuk O., Ionane N. The key features of translation and localization of scientific and technical texts. *SWorldJournal*. 2025. Vol. 4, No. 32-04. P. 37–41. DOI: <https://doi.org/10.30888/2663-5712.2025-32-04-025>
5. Konovalova V.B. The peculiarities of medical scientific neologisms translation from English to Ukrainian. *Technology audit and production reserves*. 2013. No. 6/4(14). P. 6–8.
6. Montalt V., González Davies M. *Medical translation step by step: Learning by drafting*. London : Routledge, 2014. 298 p.
7. Newmark P. *A textbook of translation*. New York : Prentice Hall, 1988. 292 p.
8. Yan C., Huang J. The culture turn in translation studies. *Open Journal of Modern Linguistics*. 2014. Vol. 4. P. 487–494. DOI: 10.4236/ojml.2014.44041
9. Pym A. *Exploring translation theories*. London ; New York : Routledge, 2010. 457 p.
10. Vermeer H.J. Skopos and commission in translational action. Readings in translation theory / Ed. by A. Chesterman. Helsinki : Oy Finn Lectura Ab, 1989. P. 173–187.
11. Yelahina N., Fedchyshyn N. The role of applied linguistics in enhancing medical translation accuracy: a corpus-based approach. *Bulletin of Luhansk Taras Shevchenko National University*. 2025. No. 2. P. 99–107. DOI: <https://doi.org/10.12958/2227-2844-2025-2-99-107>

References:

1. Bowker, L., & Pearson, J. (2002). *Working with specialized language: A practical guide to using corpora*. Routledge, 256.
2. Cabré, M.T. (1999). *Terminology: Theory, methods and applications* (J.A. Sager, Trans.). John Benjamins Publishing Company, 245.

3. Catford, J.C. (1965). A linguistic theory of translation: An essay in applied linguistics. Oxford University Press, 104.
4. Ihnatiuk, O., & Ionane, N. (2025). The key features of translation and localization of scientific and technical texts. *SWorldJournal*, 4(32-04), 37–41. <https://doi.org/10.30888/2663-5712.2025-32-04-025>
5. Konovalova, V.B. (2013). The peculiarities of medical scientific neologisms translation from English to Ukrainian. *Technology audit and production reserves*, 6/4(14), 6-8.
6. Montalt, V., & González Davies, M. (2014). Medical translation step by step: Learning by drafting. Routledge, 298.
7. Newmark, P. (1988). A textbook of translation. Prentice Hall, 292.
8. Yan, C., & Huang, J. (2014) The culture turn in translation studies. *Open Journal of Modern Linguistics*, 4, 487–494. 10.4236/ojml.2014.44041.
9. Pym, A. (2010). Exploring translation theories. Routledge, 457.
10. Vermeer, H.J. (1989). Skopos and commission in translational action. In A. Chesterman (Ed.), *Readings in translation theory* (pp. 173–187). Oy Finn Lectura Ab.
11. Yelahina, N., & Fedchyshyn, N. (2025). The role of applied linguistics in enhancing medical translation accuracy: a corpus-based approach. *Bulletin of Luhansk Taras Shevchenko National University*, 2, 99–107. <https://doi.org/10.12958/2227-2844-2025-2-99-107>

Дата першого надходження статті до видання: 22.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 10.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 06.04.2026

МЕДИЧНИЙ НАРАТИВ ВІЙНИ: ЛІНГВІСТИЧНІ СТРАТЕГІЇ ОПИСУ ТРАВМИ В ТЕКСТАХ ЛІКАРІВ І ПАЦІЄНТІВ

Єщенко Тетяна Анатоліївна,

докторка філологічних наук, професорка,

професорка кафедри українознавства та філософії

ДНП «Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького»

ORCID ID: 0000-0002-3624-5072

У статті проаналізовано медичний наратив війни як особливий різновид сучасного українськомовного медичного дискурсу, що формується в умовах повномасштабної збройної агресії та відображає досвід тілесної й психічної травми. Актуальність дослідження зумовлена потребою осмислення мовних механізмів репрезентації травматичного досвіду в текстах лікарів і пацієнтів, а також трансформації традиційних моделей клінічної комунікації в екстремальних умовах.

Метою статті є виявлення та опис основних лінгвістичних стратегій опису травми в лікарських і пацієнтських наративах воєнного часу. Теоретичним підґрунтям дослідження слугують положення когнітивної лінгвістики, дискурс-аналізу та наративної лінгвістики, а також психолінгвістичні підходи до аналізу травматичного мовлення.

Установлено, що в текстах лікарів домінують стратегії деперсоналізації, етичної нейтралізації та наративної компресії, які забезпечують професійну дистанцію, мовну економію та психологічний захист мовця. Натомість пацієнтські наративи характеризуються високим рівнем суб'єктивності, емоційної експресивності, фрагментарності й повторюваності, а також активною метафоризацією. Особливу увагу приділено концептуалізації ТРАВМИ крізь тілесні, предметні та агентні метафори, що відображають спроби осмислення досвіду на помежжів'ї.

Зроблено висновок, що медичний наратив війни є багаторівневою системою, у якій мова виконує не лише інформативну, а й адаптивну та терапевтичну функції. Перспектива подальших досліджень убачається в корпусному та міжмовному аналізі медичних текстів воєнного часу.

Ключові слова: медичний наратив, воєнний дискурс, травма, лінгвістичні стратегії, когнітивна метафора, лікарський і пацієнтський наративи.

Yeshchenko Tetyana. Medical war narrative: linguistic strategies for representing trauma in the texts of physicians and patients

The article examines the medical narrative of war as a specific type of contemporary Ukrainian medical discourse shaped by the conditions of full-scale armed aggression and reflecting the experience of physical and psychological trauma. The relevance of the study lies in the need to conceptualize linguistic mechanisms of trauma representation in doctors' and patients' texts and to analyze the transformation of conventional models of clinical communication under extreme conditions.

The aim of the article is to identify and describe the main linguistic strategies used to represent trauma in medical and patient narratives of wartime. The theoretical framework combines approaches from cognitive linguistics, discourse analysis, narrative linguistics, and psycholinguistics, particularly studies of traumatic speech and narrative disruption.

The analysis shows that doctors' texts are dominated by strategies of depersonalization, ethical neutralization, and narrative compression, which function as means of professional distancing, linguistic economy, and psychological self-protection. In contrast, patient narratives are characterized by a high degree of subjectivity, emotional intensity, fragmentation, and repetition, as well as by extensive metaphorical expression. Special attention is paid to the conceptualization of TRAUMA through bodily, object-based, and agentive metaphors, which serve as cognitive tools for verbalizing and interpreting borderline experience.

The study concludes that the medical narrative of war constitutes a multi-layered discursive system in which language performs not only informative but also adaptive and therapeutic functions. Further research perspectives include corpus-based and cross-linguistic analyses of wartime medical texts.

Key words: medical narrative, war discourse, trauma, linguistic strategies, conceptual metaphor, doctors' and patients' narratives.

Вступ. Повномасштабна війна в Україні спричинила не лише глибокі соціальні та гуманітарні трансформації, а й істотно вплинула на медичний дискурс, зокрема на способи мовної репрезентації тілесної та психічної травми. Медична комунікація в умовах війни виходить за межі суто клінічного опису стану пацієнта й набуває рис наративності, емоційної наснаженості, етичної напруги та когнітивної адаптації до екстремального досвіду.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю осмислення того, *якими мовними стратегіями описується травма* у воєнних умовах, як трансформуються звичні медичні моделі номінації та інтерпретації хвороби, а також яким чином мова виконує не лише інформативну, а й терапевтичну, адаптивну та етичну функції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчив: дослідження медичного наративу як окремого об'єкта аналізу започатковуються працями Ф. Бацевича [1] та Ю. Лисанця [6; 7], які систематизують базові принципи лінгвонаратології та досліджують історію хвороби як наративну структуру. Вони спираються на класичні підходи до когнітивної лінгвістики та наратології, визначають медичний текст як цілісний когнітивно-комунікативний феномен. Т. Єщенко [2; 3] розвиває тему психолінгвістичних та когнітивних механізмів медичної комунікації, зокрема крізь аналіз концептуальних метафор і стратегій ефективного спілкування лікаря, що дає методологічну основу для інтерпретації травматичних описів у професійному дискурсі. Класичні теоретичні підходи до наратології подано працями Г. Лещенка [4; 5], Є. Новікової [8] та І. Папуші [9], які систематизують когнітивні, тематичні та структурні аспекти наративу. Вони уможливають зрозуміти, як формується наратив, які когнітивні та комунікативні механізми лежать у його основі, та закладають методологічну базу для аналізу медичних текстів. Однак у цих дослідженнях недостатньо уваги приділено специфіці травматичних наративів у військовому контексті, психоемоційним аспектам сприйняття травми та стратегіям її мовного відображення пацієнтами й лікарями.

Отже, сучасна наукова база дає змогу поєднувати когнітивний, психолінгвістичний і наративний підходи для аналізу медич-

них текстів, проте проблема комплексного вивчення медичного наративу війни залишається недостатньо дослідженою. У цьому контексті особливої уваги потребує аналіз медичного наративу війни як складного лінгвістичного феномена, що формується на помежів'ї професійної мови медицини, особистісного досвіду лікаря та суб'єктивного мовлення пацієнта.

Мета статті – виявлення та опис основних лінгвістичних стратегій репрезентації травми в текстах лікарів і пацієнтів у межах сучасного українського медичного дискурсу війни.

Теоретичною основою дослідження є положення когнітивної лінгвістики (про концептуалізацію досвіду), дискурс-аналізу (про інституційні та міжособистісні параметри мовлення) та наративної лінгвістики (про структурну організацію оповіді). Важливим є також урахування психолінгвістичних аспектів травматичного мовлення, зокрема порушень когерентності та специфіки емоційної лексики.

Методи дослідження: контент-аналіз – для виділення тем і концептів травми; когнітивно-метафоричний аналіз – для виявлення образних стратегій; порівняльний аналіз – для зіставлення текстів лікарів і пацієнтів.

До корпусу аналізу залучено: а) зразки класичного клінічного мовлення (усні та письмові формулювання лікарських оглядів, історій хвороб, описів симптомів і станів пацієнта, представлені в навчальній і науковій медичній літературі); б) цифрові медичні тексти, зокрема електронні медичні записи (EHR/EM3), стандартизовані форми медичних інформаційних систем (МІС), чек-листи, електронні протоколи, шаблони внесення скарг, а також автоматизовані звіти та інтерфейсні мовні формати, що використовуються в системі eHealth України; в) нормативно-довідкові документи (МКХ-10/МКХ-11, клінічні протоколи, стандарти НСЗУ). *Наведені приклади мають узагальнений, моделювальний характер і не відтворюють персональних даних реальних пацієнтів.*

Результати. Поняття *медичного наративу* сформувалося в межах міждисциплінарних студій, що поєднують лінгвістику, медицину, психологію та антропологію. У лінгвістичному розумінні медичний наратив – це вербалізована форма осмислення хвороби, травми чи лікування, що структурується

як оповідь і включає часову послідовність подій, причинно-наслідкові зв'язки та оцінні компоненти.

Війна як екстремальний досвід радикально змінює наративну модель: травма постає не лише як медичний факт, а й як *екзистенційний злам*, що порушує лінійність оповіді, зумовлює фрагментарність мовлення, повторюваність мотивів і семантичну напругу. У цьому сенсі медичний наратив війни можна розглядати як особливий тип кризового дискурсу, в якому поєднуються ознаки професійної стандартизації та особистісного переживання. На думку Ю. Лисанця, «медичний дискурс як об'єкт наратологічного аналізу пропонує величезну кількість наративів, згенерованих у контексті клінічної практики лікаря. Медичний наратив розгортається навколо певного клінічного випадку («події»): обстеження пацієнта, виявлення патології, лабораторне дослідження, погіршення стану пацієнта, посилення симптомів, алергічна реакція, хірургічне втручання, реанімаційні заходи і под. Отже, у фокусі уваги перебувають декілька основних форм наративу: історія хвороби (лікар фіксує інформацію, що стосується хвороби пацієнта); опис клінічного випадку (виклад лікаря: наративи про проведене лікування та його результати, наративи про обстеження тощо); опис пацієнтом власного досвіду, пов'язаного із захворюванням (може охоплювати наративи про початок захворювання, наративи про інциденти, наративи про причини звернення до лікаря, наративи про спосіб життя, наративи про перенесені захворювання тощо)» [7, с. 146].

Мовимо про лінгвістичні стратегії опису травми в текстах лікарів. Їхнє мовлення у воєнних умовах характеризується напруженим балансом між професійною об'єктивністю та людською емпатією. Однією з ключових стратегій є *стратегія деперсоналізації*, яка реалізується крізь використання стандартизованих термінів, пасивних конструкцій і безособових форм (*пацієнта доставлено з множинною травмою; відзначається порушення сну; спостерігається реакція на стрес; зафіксовано стан гострого виснаження; проведено стабілізацію стану; скарги зберігаються; наявні симптоми тривожного спектра; стан оцінюється як середньої тяжкості; реакція організму відповідає клінічній картині; потребує подальшого спо-*

стереження). Така стратегія виконує захисну функцію, уможливорює лікареві дистанціюватися від емоційно важкого досвіду.

Поряд із цим спостерігається *стратегія етичної нейтралізації*, коли травматичні події описуються мовою протоколу, без експресивних елементів. Наприклад, замість емоційно маркованих слів уживаються нейтральні клінічні номінації, що знижують психологічне навантаження на мовця: *травма отримана внаслідок бойових дій; пацієнт перебував у зоні підвищеного ризику; контакт із травмувальним чинником тривав; виявлено наслідки екстремального впливу; фіксується психоемоційне перевантаження; історія хвороби ускладнена подіями воєнного характеру; наявні ознаки пережитого стресу; стан пов'язаний із попереднім досвідом; зазначає події, що мали значний вплив; емоційна реакція відповідає ситуації*.

Водночас у текстах лікарів простежується *обмежена метафоризація*, особливо у внутрішніх професійних комунікаціях та освітніх матеріалах. Метафори виконують когнітивну функцію: вони допомагають структурувати новий досвід, пов'язаний із масовими травмами, комбінованими ушкодженнями, психологічними розладами воєнного походження.

Характерною є також *наративна компресія*: складні події стискаються до мінімального набору фактів, що відбивається у синтаксичній лаконічності та номінативних конструкціях: *поранення, евакуація, стабілізація; стрес → безсоння → виснаження; травма, реабілітація триває; скарги від часу події; стан без динаміки; лікування продовжено; реакція відтермінована; повторний епізод; загострення після події; без ускладнень*. Така мовна економія є реакцією на дефіцит часу й емоційних ресурсів.

«Медичний наратив як дискурс про послідовність подій являє собою стенографію переживань пацієнта і водночас алгоритм дій лікаря, що зумовлює перспективність його дослідження з позицій сучасних наратологічних, когнітивних та комунікативних досліджень. Медичний наратив – це спроба самоідентифікації і самопрезентації особистості, спосіб, за допомогою якого «Я» індивідуалізується, який сплітає різноманітні, розкидані у часі і просторі події у єдину послідовну історію, а отже, уможливорює формування атмосфери взаєморозуміння та співпраці,

тим самим забезпечує ефективну діагностику і успішне лікування» [7, с. 147]. У цьому контексті здійснюємо аналіз лінгвістичних стратегій опису травми в текстах пацієнтів. Зокрема, наративи пацієнтів на відміну від лікарських відзначаються високим ступенем суб'єктивності та емоційної наснаженості. Однією з домінуювальних стратегій є *стратегія персоналізації травми*, коли фізичний або психічний стан осмислюється крізь призму особистого досвіду, втрат і змін у житті: *після того я вже не той, ким був раніше; моє тіло постійно напружене; я ношу це в собі щодня; мені важко пояснити, що зі мною сталося; я відчуваю, що щось у мені зламалося; моє життя розділилося на «до» і «після»; я постійно повертаюся думками туди; моє тіло пам'ятає більше, ніж я хочу; я не можу позбутися цього стану; це стало частиною мене.*

Поширеною є *метафорична стратегія*, за допомогою якої пацієнти намагаються вербалізувати складні відчуття. Метафори війни, болю, зламу чи порожнечі виконують компенсаторну функцію, уможливаючи вести мову про те, що складно передати прямою номінацією. Наприклад: *У мене розбита голова; Відчуваю вогонь у грудях; Це рана, якої не видно; Ніби щось обірвалося всередині; Я живу з постійною напругою; Мене ніби розколало навпіл; Спогади накочують хвилями; Це тягар, який я несу; Я застряг у тій миті; Мій розум не відпускає; Я ніби в замкненому колі.* Фіксуємо чимало тілесно-просторових метафор (*Усе стискається всередині; Я постійно насторожений; Наче немає опори; Відчуваю порожнечу; Моє тіло не слухається; Я ніби не у своєму тілі; Напруга не відпускає; Стан тисне; Все тримаю в собі; Важко дихати спокійно*).

Визначаємо продуктивну групу концептуальних метафор, коли концепт ТРАВМА постає як ОБ'ЄКТ/РІЧ – абстрактний психофізичний стан осмислюється крізь властивості предметів: наявність, вага, локалізація, збереження (*носити травму; мати травму; глибока травма; травма не зникає*); концепт ТРАВМА як ФІЗИЧНЕ УШКОДЖЕННЯ (РАНА) – психічний біль пояснюється крізь тілесний досвід поранення, що є особливо релевантним у воєнному й медичному наративах (*рана, що не загоюється; відкрита травма пам'яті; болісна травма; час не*

лікує цієї травми; загострення травми); концепт ТРАВМА як ЗАХВОРЮВАННЯ/ПАТОЛОГІЧНИЙ СТАН (ХВОРОБА) – травму пацієнти мислять як процес, що має симптоми, перебіг, діагностику та лікування (*травма виявляється крізь симптоми; хронічна травма; лікування травми; травма прогресує; реабілітація після травми*); концепт ТРАВМА як ТЯГАР/ВАНТАЖ – емоційне й психологічне навантаження осмислюють крізь фізичне відчуття тяжкості (*нести травму; тягар пережитого; важка травма; травма тисне; звільнитися від травми*); концепт ТРАВМА як АКТИВНИЙ СУБ'ЄКТ (ВОРОГ/АГРЕСОР) – травма персоніфікується й наділяється агентністю, що відбиває досвід неконтрольованих спогадів і симптомів (*травма переслідує; травма повертається; травма атакує у снах; боротися з травмою*); концепт ТРАВМА як СЛІД / ВІДБИТОК ДОСВІДУ – подія війни концептуалізується як така, що залишає незворотний відбиток у пам'яті та ідентичності (*травма залишила слід; відбиток війни; пам'ять травми; шрами пам'яті*).

Як бачимо, концепт ТРАВМА у медичному та воєнному наративах формується крізь тілесний, предметний і агентний досвід, що забезпечує його високу метафоричну щільність і пояснювальну силу.

Особливістю пацієнтських наративів є *фрагментарність і повторюваність*, що граматично може виявлятися у неповних реченнях, анафоричних повторах, порушеннях логічної послідовності (*Пам'ятаю... уривки. Було темно. Дуже. Не одразу зрозумів. Потім – тиша. Важко говорити. І знову сни. Все плутається. Час зникає. Слова не складаються. Я ніби не тут*). Це корелює з психолінгвістичними характеристиками травматичного досвіду та свідчить про глибоку когнітивну дезорганізацію.

Варто відзначити також *стратегію пошуку сенсу*, яка реалізується крізь оцінні судження, апеляції до майбутнього або переосмислення пережитого (*Я намагаюся зрозуміти, навіщо це було. Можливо, це щось змінило в мені. Я вчуся жити із цим. Це досвід, який не можна забути. Я шукаю спосіб рухатися далі. Мені важливо це проговорити. Я хочу повернути контроль. Я намагаюся зібрати себе заново. Це частина мого шляху. Я хочу, щоб це мало сенс*). Мова у цьому разі вико-

нує терапевтичну функцію, сприяє інтеграції травми в особисту картину світу.

Порівняльний аналіз лікарських і пацієнтських наративів засвідчує принципову асиметрію між ними. Якщо для лікарів характерні раціоналізація та стандартизація, то для пацієнтів – емоційна експресивність і образність. Водночас обидва типи мовлення виконують адаптивну функцію, але на різних рівнях: професійному та особистісному. Спільною рисою є прагнення до контролю над досвідом крізь мовну структуризацію подій. У лікарів це виявляється в протокольності, у пацієнтів – у наративному відтворенні пережитого.

Висновки. Отже, медичний наратив війни є складним лінгвістичним утворенням, що

відображає трансформацію медичного дискурсу під впливом екстремальних умов. Це багаторівнева система, у якій мова слугує інструментом виживання, професійної ефективності та психологічної стабілізації. Лінгвістичні стратегії опису травми в текстах лікарів і пацієнтів різняться за функціями та формальними ознаками, проте об'єднані спільною метою – осмислення та вербалізація досвіду на межі життя і смерті.

Дослідження засвідчує, що мова в умовах війни виконує не лише комунікативну, а й адаптивну та терапевтичну функції. *Перспективним напрямом подальших студій* є корпусний аналіз медичних текстів воєнного часу, а також міжмовні порівняння стратегій опису травми.

Література:

1. Бацевич Ф. Основи лінгвонаратології. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2025. 292 с.
2. Єщенко Т.А. Ефективна комунікація лікаря/лікарки у психолінгвістичному аспекті. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія»*. 2025. № 74. С. 52–55. DOI: <https://doi.org/10.32782/2409-1154.2025.74.1.12>
3. Єщенко Т.А. Когнітивні механізми утворення медичних термінів: концептуальна метафора. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія «Філологія. Журналістика»*. 2025. № 36(75), 4. Ч. 1. DOI: <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2025.4.1/07>
4. Лещенко Г. Сучасна когнітивна наратологія: напрями і пріоритети досліджень. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Філологічні науки*. 2017. №12. С. 47–52.
5. Лещенко Г. Тематична структура наративу: когнітивний вимір. *Актуальні питання іноземної філології*. 2017. № 6. С. 85–90.
6. Лисанець Ю. Історія хвороби як об'єкт наратологічного аналізу. *Філологічні науки в умовах сучасних трансформаційних процесів : матеріали міжнародної наукової конференції, м. Львів, 26–27 вересня 2014 р.* Львів : ГО «Наукова філологічна організація «ЛОГОС», 2014. С. 97–99.
7. Лисанець Ю.В. Медичний наратив як лінгвістична категорія. *Львівський філологічний часопис*. 2018. № 3. С. 145–149.
8. Новікова Є. Теоретичні основи дослідження наративу в сучасній лінгвістичній парадигмі. *Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. Серія «Романо-германська філологія. Методика викладання іноземних мов»*. 2010. № 928. С. 186–191.
9. Папуша І. Що таке наратологія? *Studia methodologica*. 2005. Вип 16. С. 29–46.

References:

1. Batsevyich, F. (2025). *Osnovy linhvonaratołohiyi* [Fundamentals of linguo-narratology]. Lviv: Lviv National University named after Ivan Franko. [in Ukrainian].
2. Yeshchenko, T.A. (2025a). *Efektivna komunikatsiya likarya/likarky u psykholinhvistychnomu aspekti* [Effective communication of a physician in a psycholinguistic aspect]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seriya "Filolohiya"* [Scientific Bulletin of the International Humanitarian University. Series "Philology"], 74, 52–55. DOI: <https://doi.org/10.32782/2409-1154.2025.74.1.12> [in Ukrainian].
3. Yeshchenko, T.A. (2025b). *Kohnityvni mekhanizmy utvorenniya medychnykh terminiv: kontseptualna metafora* [Cognitive mechanisms of medical term formation: Conceptual metaphor]. *Vcheni zapysky Tavriiskoho natsionalnoho universytetu imeni V.I. Vernadskoho. Seriya: Filolohiya. Zhurnalistyka* [Scientific Notes of V.I. Vernadsky Tavrida National University. Series: Philology. Journalism], 36(75), (4, part 1). DOI: <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2025.4.1/07> [in Ukrainian].
4. Leshchenko, H. (2017). *Suchasna kohnityvna naratolohiya: napryamy i priorytety doslidzhennya* [Contemporary cognitive narratology: Directions and research priorities]. *Naukovi zapysky Berdyanskoho*

- derzhavnoho pedahohichnoho universytetu. Filolohichni nauky [Scientific Notes of Berdyansk State Pedagogical University. Philological Sciences], 12, 47–52. [in Ukrainian].
5. Leshchenko, H. (2017). Tematychna struktura naratyvu: kohnityvnyi vymir [Thematic structure of narrative: Cognitive dimension]. Aktualni pytannya inozemnoyi filolohiyi [Actual Issues of Foreign Philology], 6, 85–90. [in Ukrainian].
 6. Lysanets, Y. (2014). Istoriya khvoroby yak ob'ekt naratolohichnoho analizu [Case history as an object of narratological analysis]. In Filolohichni nauky v umovakh suchasnykh transformatsiinykh protsesiv: materialy mizhnarodnoi naukovoï konferentsii, m. Lviv, 26–27 veresnya 2014 roku [Philological sciences in the context of modern transformational processes: Proceedings of the International Scientific Conference, Lviv, September 26–27, 2014] pp. 97–99. Lviv: NGO “Naukova filolohichna orhanizatsiya “LOGOS”. [in Ukrainian].
 7. Lysanets, Y.V. (2018). Medychnyi naratyv yak linhvistychna katehoriya [Medical narrative as a linguistic category]. Lvivskyi filolohichnyi chasopys [Lviv Philological Journal], 3, 145–149. [in Ukrainian].
 8. Novikova, Ye. (2010). Teoretychni osnovy doslidzhennya naratyvu v suchasniy linhvistychniy paradyhmi [Theoretical foundations of narrative research in the modern linguistic paradigm]. Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu im. V.N. Karazina. Seriya: Romano-hermanska filolohiya. Metodyka vykladannya inozemnykh mov [Bulletin of V.N. Karazin Kharkiv National University. Series: Romance-Germanic Philology. Methods of Teaching Foreign Languages], 928, 186–191. [in Ukrainian].
 9. Papusha, I. (2005). Shcho take naratolohiya? [What is narratology?]. Studia methodologica, 16, 29–46. [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 08.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 26.01.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 06.04.2026

ДО ПИТАННЯ ПРО КЛАСИФІКАЦІЮ СКОРОЧЕНЬ У ТЕРМІНОЛОГІЧНІЙ СИСТЕМІ КІБЕРБЕЗПЕКИ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Жовтяк Владислав Андрійович,

аспірант кафедри англійської мови

Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

ORCID ID: 0009-0002-2043-7421

Статтю присвячено аналізу та систематизації лексичних скорочень в англomовній термінологічній системі кібербезпеки. Актуальність дослідження зумовлена стрімким розвитком цифрових технологій, інтенсивним оновленням фахової лексики та зростанням ролі скорочених термінологічних форм як засобу мовної економії й оперативної номінації складних технічних понять. У роботі розглянуто основні підходи до тлумачення скорочень у сучасному мовознавстві, термінознавстві, когнітивній лінгвістиці та дискурс-аналізі, а також окреслено специфіку їх функціонування у професійному кібердискурсі.

Матеріалом дослідження слугував сучасний англо-український словник термінів з інформаційних технологій та кібербезпеки, що містить 4 тис. одиниць, з якого методом суцільної вибірки було виокремлено 248 термінологічних скорочень. У межах лексичної класифікації проаналізовано аббревіатури, усічення та телескопізми, визначено їх кількісне співвідношення та продуктивність. Установлено, що домінують позицію посідають аббревіатури (97,6%), зокрема ініціалізми (78,6%), які забезпечують стандартизацію та лаконічність професійної комунікації. Значно менш репрезентованими є усічення (0,8%) та телескопізми (1,6%), що свідчить про обмежену продуктивність цих моделей у терміносистемі кібербезпеки, що досліджується.

Окрему увагу приділено аналізу структурних моделей скорочених термінів, що дало змогу виявити перевагу іменникових конструкцій та тенденцію до мінімізації службових елементів. Отримані результати підтверджують номінативну спрямованість термінології кібербезпеки та її орієнтацію на принцип мовної економії. Практична цінність дослідження полягає у можливості використання результатів у термінографії, перекладознавстві, викладанні фахової англійської мови та подальших лінгвістичних студіях галузевої лексики.

Ключові слова: кібербезпека, термінологія, термінологічні скорочення, аббревіатури, ініціалізми, акроніми, усічення, телескопізми, мовна економія, англійська мова.

Zhovtiak Vladyslav. On the classification of shortenings in the terminological system of cybersecurity in the English language

The present article is devoted to the analysis and systematization of lexical shortenings in the English-language terminological system of cybersecurity. The relevance of the study is determined by the rapid development of digital technologies, the intensive renewal of specialized vocabulary, and the growing role of shortened terminological forms as an effective means of linguistic economy and prompt nomination of complex technical concepts. The paper outlines the main approaches to the interpretation of shortenings within modern linguistics, terminology studies, cognitive linguistics, and discourse analysis, and also highlights the specific features of their functioning in professional cybersecurity discourse.

The research material is based on a contemporary English-Ukrainian dictionary of information technology and cybersecurity terms comprising 4,000 entries. Using the method of continuous sampling, 248 terminological shortenings were identified and analyzed. Within the framework of lexical classification, abbreviations, clippings, and blends were examined, and their quantitative distribution and productivity were determined. The findings demonstrate the dominant position of abbreviations (97.6%), particularly initialisms (78.6%), which ensure standardization and conciseness in professional communication. Clippings (0.8%) and blends (1.6%) are represented to a much lesser extent, indicating their limited productivity in the analyzed cybersecurity terminological system.

Special attention is paid to the analysis of structural models of shortened terms, which made it possible to identify the predominance of nominal constructions and a clear tendency toward the minimization of functional elements. The results obtained confirm the nominative orientation of cybersecurity terminology and its strong adherence to the principle of linguistic economy. The practical value of the study lies in the possibility of applying its results in terminology studies, translation practice, teaching English for specific purposes, and further linguistic research into specialized vocabulary.

Key words: cybersecurity, terminology, terminological shortenings, abbreviations, initialisms, acronyms, clippings, blends, linguistic economy, English language.

Вступ. Стрімка цифровізація сучасного суспільства та зростання ролі кібербезпеки як стратегічно важливої галузі зумовлюють інтенсивний розвиток англomовної термінології, що обслуговує цю сферу. Умови швидкого оновлення знань і технологій сприяють активному використанню скорочень як ефективного засобу мовної економії та оперативної номінації складних технічних процесів і явищ. У результаті в англomовному дискурсі кібербезпеки формується значний пласт аббревіатур і акронімів, які швидко входять у професійний ужиток, проте часто залишаються термінологічно нестабільними й семантично непрозорими.

Актуальність дослідження зумовлена тим, що скорочення в термінології кібербезпеки виконують не лише номінативну, а й когнітивну функцію, репрезентуючи згорнуті концепти загрози, захисту та контролю. Утрата прозорості внутрішньої форми таких одиниць ускладнює їх інтерпретацію поза межами фахового середовища та створює комунікативні бар'єри між експертним і нефаховим дискурсом. Це особливо актуально в контексті перекладу, викладання фахових дисциплін, укладання словників і стандартизації термінів.

У загальнономовному плані скорочення традиційно аналізуються в межах:

- морфології та словотвору (скорочення як вторинні номінації – J.C. Sager, B. Жовтяк, Т. Кияк, І. Ніколіч, Л. Полюга, О. Селіванова);
- термінознавства (як засіб стандартизації та уніфікації – M. Teresa Cabré & R. Estorà, А. Д'яков, Т. Кияк, З. Куделько);
- когнітивної лінгвістики (як згортання фреймів і сценаріїв – R. Temmerman);
- дискурс-аналізу (як маркер професійної ідентичності та «інсайдерського» знання – I. Cabré, L. Bowker, D. Crystal, S. Herring, V. Bhatia, А. Єременко, М. Черник).

Отже, скорочення ще не знайшли свого висвітлення в межах сучасної англomовної термінології кібербезпеки, що і становить новизну нашого дослідження.

Мета статті полягає у комплексному аналізі та лексичній класифікації термінологічних скорочень в англomовній системі кібербезпеки з метою виявлення їхніх структурних та кількісних особливостей. Дослідження спрямоване на поглиблення наявних уявлень про механізми скорочення як засобу мовної економії у сучасному фаховому дискурсі та уточнення ролі аббревіатур, усічень і телескопізмів у формуванні терміносистеми кібербезпеки.

Новизна роботи полягає у введенні до наукового обігу результатів кількісного аналізу скорочених одиниць, виокремлених на матеріалі спеціалізованого лексикографічного джерела, а також у встановленні домінантних структурних моделей, що репрезентують специфіку номінативних процесів у високотехнологічній галузі.

Результати. За О. Селівановою, скорочення, або аббревіатура, – це, як правило, іменникова одиниця, утворена шляхом скорочення повного слова, окремих компонентів складного слова або елементів твірного словосполучення до рівня звуків, літер, складів чи інших фрагментів лексем [1, с. 8].

Скорочення, за М.А. Харьковою та Н.В. Якобчук, становлять окрему групу лексичних одиниць, які завдяки трансформації своєї форми здатні передавати емоційно забарвлені значення та репрезентувати поняття, що зазвичай виражаються складними словами або словосполученнями [2, с. 409].

У зарубіжній лінгвістиці для позначення цього явища використовується широкий спектр термінів, що відображає різноманітність структурних і функціональних типів скорочень: *abbreviation, acronym, abecedism, alphabetic word, anagram, blend, clipping, curtailment, contraction, elliptical word, incomplete compound, initialism, logogram, photogram, shortening, stump word, trunk word*.

А.Г. Ніколенко визначає скорочення як слово, утворене різними способами на основі наявних лексичних одиниць [3, с. 108].

Ю. Шукалович зазначає, що скорочення найчастіше виникають унаслідок словотвірних процесів, за яких усічена частина слова або поєднання фрагментів кількох слів починає функціонувати як самостійна одиниця. Активне поширення скорочень пов'язується з розвитком цифрових технологій та Інтернет-комунікації, що зумовило потребу в оперативному передаванні інформації в умовах обмеженого простору та часу [4].

На думку М. Заботної, тенденція до скорочення мовних засобів узгоджується з принципом мовної економії, який є одним із базових чинників мовного розвитку та прогресу [5, с. 26–28]. Він охоплює як усунення зайвих мовних відмінностей, так і появу нових форм та збереження усталених мовних структур.

За Ю.С. Макарець, мовна економія є синтезом рушійних сил мовного розвитку, що виявляється у стислій і простій організації лексичного складу англійської мови та відіграє визначальну роль у процесах словотворення й адаптації нових одиниць до мовної системи [6, с. 126].

Активне поширення скорочень зумовило потребу в їх науковій систематизації, у межах якої більшість дослідників виокремлює лексичні та графічні різновиди скорочень [7, с. 110].

Зупинимося на розгляді першого типу, представники якого поділяються на такі три групи: аббревіатури, усічення та телескопізми [2, с. 410]. Слова першої групи класифікують так:

Ініціалізми – це лексичні одиниці, сформовані шляхом послідовного поєднання початкових літер усіх компонентів багатокомпонентного найменування, які у вимові реалізуються як окремі літери. Наприклад: *HTML* – *HyperText Markup Language* [там само, с. 410].

Акроніми – за способом творення подібні до ініціальних скорочень, проте відрізняються тим, що їхні складники зливаються у єдину вимовну форму, сприйману як повноцінне слово. Наприклад: *COMSEC* – *communication security*, *LASER* – *Light Amplification by Stimulated Emission of Radiation*.

Абревіатури – становлять один із найбільш штучних способів словотвору, оскільки їх інтерпретація часто залежить від контексту функціонування.

Другою групою лексичних скорочень є усічення [там само, с. 310], які широко застосо-

вуються в текстовій комунікації для економії мовних засобів та прискорення передавання інформації. Серед усічень виділяють:

1. афери – усікання початкової частини слова, наприклад: *firewall* → *wall*, *malware* → *ware*, *protocol* → *TOCOL*;

2. апокопи – усікання кінцевої частини слова, наприклад: *administrator* → *admin*, *password* → *pass*;

3. синкопи – видалення середньої частини слова, часто в множині, наприклад: *configurations* – *configs*;

4. змішані – одночасне усікання початкової та кінцевої частин слова.

Не менш важливими залишаються телескопізми, що сприяють компактності інформації у кібердискурсі. Вони утворюються шляхом злиття двох усічених основ, наприклад: *botnet* ← *robot* + *network*, *cyborg* ← *cybernetic* + *organism*.

Також виділяють лексичні скорочення на синтаксичному рівні:

– сполучення слів із дієсловами у наказовому способі, наприклад:

WORM – write once read many.

– сталі фрази, наприклад:

SIEM – *Security Information and Event Management* – система управління інформацією та подіями безпеки.

Матеріалом нашого аналізу слугував *Англо-український словник термінів з інформаційних технологій та кібербезпеки* [8], який містить 4 тис. одиниць. Методом суцільної вибірки серед них нами було виявлено 248 скорочень, які ми проаналізували за лексичним принципом і виділили аббревіатури, усічення та телескопізми. Розглянемо кожен вид детальніше.

У дослідженій термінології перша група – аббревіатури – представлена переважно ініціалізмами (195 одиниць), сформованими шляхом послідовного поєднання початкових літер усіх компонентів термінів кібербезпеки, що досліджуються, наприклад: *ARP*, *CA*, *KTC*, *IPS*, *LSA*, *NGN*, *SSH*, *TS*, *VHF* тощо. Акроніми, складники яких зливаються у вимові та сприймаються як повноцінне слово, репрезентовані 47 елементами, наприклад: *CAT*, *CUG*, *DEL*, *EDGE*, *NIDS*, *POP*, *RIP*, *RAID*, *ROSE*, *SPIT*, *TEMPEST*, *WAP*, *WORM*.

У другій групі лексичних скорочень – усіченнях було виявлено два апокопи – усічення кінцевої частини слова: *TETRA* → *terrestrial*

trunked radio, *WiFi* → *wireless fidelity*. Афе-
рези (усічення початкової частини), синкопи
(усічення центральної частини) та змішані
усічення не були виявлені.

Група телескопізмів, утворених шляхом
злиття двох усічених основ, репрезентована
чотирма прикладами:

COMPUSEC ← *computer* + *security*;

COMSEC ← *communications* + *security*;

HUMINT ← *human* + *intelligence*;

DiffServ ← *differential* + *service*.

Узагальнимо отримані дані в табл. 1.

Таблиця 1

Класифікація лексичних термінологічних скорочень в англomовній системі кібербезпеки

Група лексичних скорочень		Кількість	Відсотки
Абревіатури	Ініціалізми	195	78,6%
	Акроніми	47	19%
Усічення	Апокопи	2	0,8%
Телескопізми		4	1,6%
Разом		248	100%

Подані в табл. 1 дані засвідчують чітке
домінування абревіатур (97,6%) у системі
термінологічних скорочень англomовної тер-
мінології кібербезпеки. Найчисельнішою
групою є ініціалізми (78,6%), які становлять
понад три чверті всіх зафіксованих одиниць,

що зумовлено прагненням до лаконічності та
стандартизації фахової комунікації. Акроніми
посідають друге місце за поширеністю (19%),
виконуючи подібну компресивну функцію,
але з вищим рівнем фонетичної інтеграції.
Натомість усічення (0,8%) та телескопізми
(1,6%) представлені мінімально, що свідчить
про їх обмежену продуктивність у терміно-
системі кібербезпеки та перевагу формально
чітких і однозначних моделей скорочення.

Досліджувані скорочення пропонуємо
також зобразити за допомогою структурних
моделей, які ми об'єднали в табл. 2

Узагальнюючи результати кількісного
аналізу моделей скорочень у термінології
кібербезпеки, можна зробити висновок, що
домінантну позицію посідають іменникові
конструкції, що відображає номінативний
характер галузевої лексики. Найпродуктив-
нішою виявилася модель N+N(+N+N), яка
становить 30,6%, що свідчить про тенденцію
до компактного поєднання кількох іменників
для позначення складних технічних понять
без залучення розгорнутих синтаксичних
структур.

Другою за частотністю є модель (A+)
A+N(+N+N+N) (28,6%), що демонструє
активне використання прикметникових ком-
понентів для уточнення або диференціа-
ції базового іменникового ядра. Це вказує
на прагнення до семантичної конкретизації

Таблиця 2

Моделі термінологічних скорочень в англomовній системі кібербезпеки

Структура моделі	№	%	Приклад
N+N(+N+N)	76	30,6%	AAA – authentication, authorization and accounting
(A+)A+N(+N+N+N)	71	28,6%	CLNP – connectionless network protocol
Abbr+N	27	10,9%	e-cash – electronic money
N+Abbr	24	9,7%	class FCS – class on Fundamentals of Cryptographic Support
N(+prep+A) +N	14	5,6%	PoP – point of pressure
A+N+prep+N+N	7	2,8%	NIST – National Institute of Standards and Security
A(+P2+P1)+N(+N)	7	2,8%	DAA – designated approving authority
P2+N+N	7	2,8%	LSA – localized service area
N+P1(+P1)+N	4	1,6%	IETF – protocol addressing information
N(+N)+A+N	2	0,8%	CDMA – code division multiple access
N+P2+N+N(+N)	2	0,8%	HIDS – host based intrusion detection system
P2(+P2)+A+N(+N)	2	0,8%	EBCDIC – extended-binary-coded decimal interchange code
P2+Num+N	1	0,4%	TTP – trusted third party
Adv+P2+N	1	0,4%	RPV – remotely piloted vehicle
N+P2+Ger	1	0,4%	CAT – computer-aided testing
Prep+prep+N	1	0,4%	OOB – out of band
V+Adv+V+Adv	1	0,4%	WORM – write once read many
Разом	248	100%	

термінів за одночасного збереження їхньої структурної економності.

Моделі зі скороченими компонентами, зокрема Abbr+N (10,9%) та N+Abbr (9,7%), хоча й поступаються за частотністю двом провідним моделям, відіграють важливу роль у формуванні термінологічного апарату кібербезпеки. Їх наявність підтверджує тенденцію до інтеграції аббревіатур у повнозначні термінологічні словосполучення, що сприяє стандартизації та прискоренню професійної комунікації.

Низька частотність (5,6–0,4%) решти наведених моделей скорочень у термінології кібербезпеки свідчить про їхню периферійну роль у процесі терміноутворення. Загалом ці структури характеризуються підвищеною морфологічною та синтаксичною складністю, зокрема залученням кількох прийменників, числівників, прислівників або дієслівних форм, що робить їх менш придатними для ефективної професійної комунікації та, відповідно, найменш репрезентованими.

Висновки. Проведене дослідження засвідчило, що термінологічна система англomовної кібербезпеки характеризується високим ступенем компресії та чіткою орієнтацією на принцип мовної економії, що зумовлює домінування аббревіатурних утворень, передусім ініціалізмів. Кількісний і структурний аналіз підтвердив номінативну спрямованість галузевої лексики, перевагу іменникових моделей та мінімізацію службових компонентів у складі скорочених термінів, що сприяє стандартизації й ефективності професійної комунікації. Обмежена продуктивність усічень і телескопізмів свідчить про прагнення до формально однозначних і семантично стабільних моделей номінації в умовах високо-технологічного дискурсу.

Перспективу подальших досліджень убачаємо у зіставному аналізі скорочень у терміносистемах кібербезпеки різних мов, а також вивченні прагматичних і когнітивних аспектів функціонування аббревіатур у різних типах дискурсу.

Література:

1. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава : Довкілля-К, 2006. 716 с.
2. Харькова М.А., Якобчук Н.В. Особливості скорочень англійської мови в Інтернет-просторі та коротких текстових повідомленнях. *Ватра*. 2016. № 35. С. 408–415.
3. Ніколенко А.Г. Лексикологія англійської мови – теорія і практика. Вінниця : Нова книга, 2007. 528 с.
4. Шукалович Ю. Особливості мови СМС-повідомлень як нової форми мовленнєвої комунікації (на прикладі англійської і польської мов). 2019. URL: <https://ukrpolnauka.wordpress.com/2019/02/18/особливості-мови-смс-повідомлень-як-н/> (дата звернення: 03.01.2026).
5. Zabotnova M. Acronyms and Abbreviations as a Part of the Internet Slang and Their Role in Saving Speech Efforts in the Process of Communication in the Chatspeak. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна»*. 2017. Вип. 67. С. 26–28. DOI: <https://doi.org/10.25264/2519-2558-2017-67-26-28>
6. Макарець Ю.С. Фонетичні зміни в контексті принципу мовної економії. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 10. Проблеми граматики і лексикології української мови*. 2011. Вип. 11. С. 125–131.
7. Борисов В.В. Акронімія в сучасній англійській мові. 2008. № 6. 110 с.
8. Гладун А.Я., Пучков О.О., Субач І.Ю., Хала К.О. Англо-український словник термінів з інформаційних технологій та кібербезпеки. Київ : ІСЗІ КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2018. 380 с.

References:

1. Selivanova, O.S. (2006). Suchasna linhvistyka: terminolohichna entsyklopediia [Modern linguistics: A terminological encyclopedia]. Poltava: Dovkillia-K. [in Ukrainian].
2. Kharkova, M.A., & Yakobchuk, N.V. (2016). Osoblyvosti skorochen anhliiskoi movy v internet prostori ta korotkykh tekstovykh povidomlenniakh [Features of English language shortenings in the Internet space and short text messages]. *Vatra*, 35, 408–415. [in Ukrainian].
3. Nikolenko, A.H. (2007). Leksykologhiia anhliiskoi movy: teoriia i praktyka [English lexicology: Theory and practice]. Vinnytsia: Nova Knyha. [in Ukrainian].
4. Shukalovych, Yu. (2019). Osoblyvosti movy SMS-povidomlen yak novoi formy movlennievoyi komunikatsii (na prykladi anhliiskoi i polskoi mov) [Features of SMS language as a new form of speech communication (a case study of English and Polish)]. Retrieved January 3, 2026, from <https://ukrpolnauka.wordpress.com/2019/02/18/особливості-мови-смс-повідомлень-як-н/> [in Ukrainian].

5. Zabolnova, M. (2017). Acronyms and abbreviations as a part of Internet slang and their role in saving speech efforts in the process of communication in chatspeak. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademii»*. Seriiia «Filolohichna» [Academic Notes of the National University of Ostroh Academy. Philological Series], 67, 26–28. DOI: <https://doi.org/10.25264/2519-2558-2017-67-26-28>
6. Makarets, Yu.S. (2011). Fonetychni zminy v konteksti pryntsyphu movnoi ekonomii [Phonetic changes in the context of the principle of linguistic economy]. *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni 7. M.P. Drahomanova. Seriiia 10: Problemy hramatyky i leksykolohii ukrainskoi movy* 11, 125–131. [in Ukrainian].
7. Borysov, V.V. (2008). Akronimiia v suchasni anhliskii movi [Acronyms in modern English]. (No. 6). [in Ukrainian].
8. Hladun, A.Ya., Puchkov, O.O., Subach, I.Yu., & Khala, K.O. (2018). Anglo-ukrainskyi slovnyk terminiv z informatsiinykh tekhnolohii ta kiberbezpeky [English–Ukrainian dictionary of information technology and cybersecurity terms]. Kyiv: ISSS KPI named after Ihor Sikorskyi. [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 11.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 29.01.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 06.04.2026

УДК 811.161.316.7

DOI <https://doi.org/10.32782/modernph-2026.5.18>

ЛІНГВОКОМУНІКАТИВНІ ПАРАМЕТРИ СПОРТИВНОГО ДИСКУРСУ (НА МАТЕРІАЛІ ДИСКУРСУ ФЕХТУВАЛЬНОГО СПОРТУ)

Зіненко Ярослав Вікторович,

здобувач вищої освіти

Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди

ORCID ID: 0009-0006-2081-4193

У статті розглянуто поняття «дискурс фехтувального спорту», що визначається як спеціальний вид усної та письмової мовленнєвої діяльності із застосуванням відповідної термінології. Зазначено, що усна комунікація переважно спостерігається між спортсменами-фехтувальниками, тренерами та суддями. До лінгвокомунікативних параметрів усного спілкування суб'єктів фехтувального виду спорту належать: знання назв інструментів дії фехтувальників та частин цих зброях фехтувального спорту; розуміння «мілітарних метафор» (контратака); застосування термінів інших терміносистем (із фізики – частота та амплітуда руху); оперування спеціальною лексикою під час навчання, тренування та змагань. Дискурс фехтувального спорту в письмовій формі представлено у наукових працях, науково-популярних публікаціях, навчальних посібниках. У теоретичних та методичних спортивних виданнях уживається спеціальна фахова лексика, що віддзеркалює такі лінгвокомунікативні параметри дискурсу фехтувального спорту: найменування спортсменів за видами інструментів їхньої дії (фехтувальники-шаблісти), лексеми, що позначають статичні пози фехтувальників (вихідне положення фехтувальника, бойова стійка), назви дій рухів спортсменів (атаки випадками, маневрування у бойовій стійці, «бій із тінню», уколи на мішені), найменування вправ (уколи в мішень із різних дистанцій і фехтувальних позицій), назви спеціальної моторики рук, пов'язаної з триманням зброї та керуванням зброєю (пріма). Також зазначено увагу на використанні фехтувальної термінології, яка саме і є головною характеристикою дискурсу цього виду спорту, у медіа (масмедіа, коментарі, репортажі змагань, інтерв'ю), що мають усну та писемну форми. Зроблено висновок про те, що значущими лінгвокомунікативними параметрами усного та письмового фахового дискурсу фехтувального спорту є унікальність та релевантність, які вербалізовані у термінології цього виду спорту та відбивають його характерні ознаки.

Ключові слова: дискурс, фехтувальний спорт, професійна комунікація, термінознавство, лінгвокомунікативні параметри.

Zinenko Yaroslav. Linguo-communicative parameters of sports discourse (based on fencing discourse)

The article examines the concept of fencing discourse, defined as a specialized type of oral and written speech activity that employs relevant terminology. It is noted that oral communication mainly occurs among fencers, coaches, and referees. The linguo-communicative parameters of oral interaction in fencing include knowledge of the names of fencing implements and their parts; understanding “military metaphors” (counterattack); the use of terms borrowed from other terminological systems (from physics – frequency and amplitude of movement); and the use of specialized vocabulary during instruction, training, and competitions. Written fencing discourse is represented in academic works, popular science publications, and teaching manuals. Theoretical and methodological sports publications employ specialized professional vocabulary reflecting such linguo-communicative parameters of fencing discourse as: naming athletes according to the type of weapon they use (sabre fencers); lexemes denoting static positions of fencers (initial position, on-guard stance); terms for athletes' movements and actions (lunge attacks, maneuvering in the on-guard stance, “shadow fencing,” target thrusts); names of exercises (thrusts at the target from various distances and fencing positions); and terms designating specific hand motor skills related to holding and controlling the weapon (prima). Attention is also focused on the use of fencing terminology in the media (mass media, commentary, competition reports, interviews), which exists in both oral and written forms. The study concludes that the key

© Зіненко Я. В., 2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

linguo-communicative parameters of both oral and written professional fencing discourse are uniqueness and relevance, verbalized through the sport's terminology and reflecting its distinctive features.

Key words: *discourse, fencing, professional communication, terminology studies, linguo-communicative parameters.*

Вступ. У спортивному дискурсі, зокрема у фехтувальному, через спеціальну мову транслуються комунікативні наміри в контексті реальних актів спілкування, а також у межах різножанрових письмових текстів. І в цьому аспекті термінологія має великий потенціал, оскільки саме через її використання відбувається соціальна взаємодія суб'єктів фехтувального спорту (спортсменів, тренерів, суддів), реалізуються певні інтенції для досягнення конкретних спортивних результатів.

Актуальність цієї наукової розвідки зумовлена проблемами уніфікації термінології в галузі фехтувального спорту в Україні, що спрямована на підвищення якості підготовки спортсменів до змагань через зростання комунікативної ефективності.

Мета статті полягає у дослідженні лінгвокомунікативних параметрів дискурсу фехтувального спорту.

Досягненню мети сприяє вирішення таких **завдань**: 1) надати визначення дискурсу фехтувального спорту; 2) з'ясувати особливості усного спілкування суб'єктів цього виду спорту; 3) проаналізувати різножанрові тексти фехтувального спорту щодо формування комунікативної компетентності серед учасників цього виду спорту у професійному спілкуванні.

Процедура теоретико-практичного студювання ґрунтується на використанні загальнонаукових (аналізу, синтезу, узагальнення) та спеціальних мовознавчих (суцільної вибірки лексичних одиниць, описового, структурно-семантичного) **методів**.

Результати. Новизна дослідницької пропозиції виявляється у новому підході до вивчення сучасної української спортивної термінології фехтувального спорту, яка лише формується як система на підґрунті традиційної французької терміносистеми та на тлі відмови від російського термінологічного інструментарію, а також у впливі цієї термінології на покращення комунікації у досягненні спортивних результатів.

Зрозуміло, що ці питання вже частково було висвітлено в науковій мовознавчій

(В. Борисов, Т. Кияк, Л. Півньова, Л. Симоненко та ін.) та спортивній (Є. Горбачук, В. Дрюков, І. Кривенцова та ін.) літературі. Закцентуємо нашу увагу на напрацюваннях щодо лінгвокомунікативних вимірів дискурсу спортивної галузі фехтування.

Лінгвокомунікативні параметри розуміємо як суттєві дані фехтувального дискурсу, які визначають функційні особливості та сферу використання спеціальної лексики, зокрема термінології.

Дискурс фехтувального спорту є, на нашу думку, спеціальним видом мовленнєвої діяльності, що презентує усне спілкування спортсменів, тренерів, суддів та письмові тексти, що належать до наукового стилю (наукові праці, науково-популярні публікації, навчальні посібники), у яких широко використовується фехтувальна термінологія, яка саме і є основною характеристикою цього дискурсу. Особливе місце в поширенні термінології фехтувального дискурсу займають також медіа (масмедіа, коментарі, репортажі змагань, інтерв'ю), які можуть мати усну та писемну форми. Мовознавець В. Борисов акцентує увагу на тому, що «кількісне зростання спеціальної лексики вимагає упорядкування та нормалізації її з метою закріплення тих лексичних одиниць, які найкраще можуть виконувати комунікативну функцію. Результатом такої роботи є упорядкування термінологій, що відповідають системі понять визначеної галузі знань» [1, с. 13].

Термінологічна база фехтувального спорту в Україні відбиває спортивну культуру та сучасні реалії розвитку цього виду спорту. Професійна лексика впливає на оформлення дискурсу як системи спеціальної лексики фехтувального спорту та входить у цю систему як вагомий складник.

Унікальних рис дискурсу фехтувального спорту надають професійні лексеми, що утворилися від загальноновживаної лексики. Новотвори набули нового значення і зрозумілі в контексті фехтувального спорту лише фахівцям цієї спортивної галузі. Такі семантичні трансформації у лексиці спеціального фахового призначення відбулися під впливом

процесів семантизації, десемантизації, метафоризації та фразеологізації. Фехтувальна термінологія характеризується оригінальністю і доречністю, демонструє релевантні зв'язки у комунікативній взаємодії спортсменів, тренерів, суддів та максимально чітко визначає усі ситуативні реалії цього виду спорту. Використання фахової термінології фехтувального спорту у соціальному середовищі свідчить про розвинену комунікативну компетентність суб'єктів фехтувального спорту.

Не лише знання професійного лексикону, а й комунікаційні вміння і навички вживання професійної лексики представниками фехтувального спорту є значущими для розвитку і вдосконалення окремої особистості, команди та всього виду спорту загалом. О.А. Стишов визначає термінологію «як своєрідне сховище професійно-наукової інформації» [8, с. 259], і таке формулювання, на нашу думку, є дуже містким. У фехтувальному дискурсі кожен термін транслює інформацію, яка науково обґрунтована та професійно спрямована і впливає на досягнення мети у навчанні, тренуванні, бою.

У підготовці тренера з фехтування сучасні педагоги спортивної галузі освіти до комунікаційних навичок уналежнюють не лише володіння термінологічним інструментарієм, а й загальнокомунікативні навички і вміння поряд із тактичним мисленням та психологічною компетентністю, оскільки «ефективна взаємодія зі спортсменами є важливим елементом роботи тренера. Фахівець повинен знаходити індивідуальний підхід до кожного вихованця, урахувавши їхні характери, потреби, мотиви та цілі. Тренер має чітко пояснювати завдання, загальні та свої вимоги, використовуючи зрозумілу мову й надаючи яскраві приклади. Важливо також бути відкритим до зворотного зв'язку, вислуховувати думки спортсменів і коригувати тренувальний процес відповідно до їхніх потреб» [2, с. 21]. Зауважмо, що така комунікація найчастіше має усне вербальне вираження.

Особливості усного спілкування суб'єктів фехтувального виду спорту відбито через такі лінгвокомунікативні параметри:

1) знання назв інструментів дії фехтувальників та частин цих знарядь фехтувального спорту;

2) розуміння «мілітарних метафор» на кшталт: *озброєння, спортивна зброя, атака, контратака, захист, захист із відступом, укол із ближньої дистанції, мішень, дистанційні бої без захистів*;

3) застосування у спорті термінів інших терміносистем (наприклад, із фізики – *частота та амплітуда руху*; з анатомії – *нервово-м'язовий апарат*);

4) стилістично маркована та експресивно забарвлена лексика (*золото, бронза, срібло, вирішальний укол*);

5) оперування спеціальною лексикою, що описана в науковій літературі, під час навчання, тренування та змагань.

Саме в усному спілкуванні суб'єктів фехтувального спорту відбувається усвідомлене знайомство та пізнання спеціальної лексики з поступовим її засвоєнням і використанням на практиці. Тренер роз'яснює фехтувальникам-початківцям їхні завдання і паралельно вводить у лексикон термінологію, яка поволі входить до активного фахового словника. Ускладненням у навчанні спеціальної лексики є запозичення з французької мови, які треба закарбовувати в пам'яті. Спортивна термінологія фехтувальної галузі в Україні набуває нового сенсу у зв'язку з відмовою від російськомовної термінології. Формування якісного українськомовного професійного контенту відбувається на підґрунті активної міжособистісної та групової комунікації спортсмена/спортсменів та тренера/тренерів, судді змагань/суддів змагань. Важливими у цьому процесі є взаєморозуміння й адекватна рецепція з використанням термінологічного інструментарію під час навчання, аналізу боїв тренером із розбором фехтувальних фраз (окремих фрагментів поєдинків) та безпосередньо в суддівській практиці.

Зауважмо, що поряд із професійною лексикою в усній комунікації відбувається формування професійного жаргону фехтувальників, який, як і будь-який інший жаргон, притаманний та зрозумілий лише представникам цього виду спорту. Хоча подекуди окремі новотвори можуть потрапляти і в нефахову мову, наприклад у масмедіа. Трансляція поєдинків на спортивних каналах телебачення, записи тренувань і змагань в YouTube сприяють розповсюдженню як усталених термінів, так і новотворів, зокрема жаргонної лексики

(наприклад, позначення швидкого технічного прийому лексемою *сіка*).

У наукових публікаціях із фехтувального спорту, що належать до письмового дискурсу, простежується методичний аспект, що спрямований насамперед на вдосконалення фізичної підготовки спортсменів, але також і на формування комунікативної компетентності спортсменів. Дискурс фехтувального спорту в писемній формі презентовано в різних жанрах наукової літератури: монографіях і дисертаціях, статтях і тезах, навчальних посібниках і підручниках, навчальних освітніх програмах і методичних рекомендаціях.

Термінологія, що використовується в зазначених письмових працях, поділяється на загальну (1 група), яка характерна для всіх видів спорту, та спеціальну (2 група), яка призначена саме фехтуванню.

До першої групи увійшли такі загальні терміни спортивного дискурсу: *єдиноборства, турнір, регламент турніру, півфінал, раунд, складно-координаційні рухи* та багато інших. Використання цієї спортивної лексики спостерігається не лише у фехтувальному дискурсі, а й у спортивному дискурсі взагалі та соціальній комунікації, зокрема масмедіа.

До другої групи належать спеціальні терміни дискурсу фехтувального спорту, що входять до активного словника спортсменів, тренерів, суддів та становлять наш дослідницький матеріал, який відібрано методом суцільної вибірки з різножанрової наукової літератури:

1) найменування спортсменів за видами інструментів їхньої дії та гендерною ознакою (*фехтувальники-рапіристи/фехтувальниці-рапіристки, фехтувальники-шаблісти/фехтувальниці-шаблістки, фехтувальники-шпажисти/фехтувальниці-шпажистки*);

2) лексеми, що позначають статичні позиції фехтувальників (*вихідне положення фехтувальника, фази вітання («салют»), низька бойова стійка, середня бойова стійка та висока бойова стійка*);

3) назви дій рухів спортсменів (*вітання («салют»), закриття з випадів уперед та назад, кроки фехтувальників (уперед, назад, вправо(вліво)-вперед, вправо(вліво)-назад, перехресні (вперед, назад), маневрування у бойовій стійці, «бій із тінню», уколи на мішені, атаки випадами, маневрування*

у бойовій стійці з імітацією захистів, фехтувальні випади, повернення у бойову стійку назад і вперед);

4) найменування вправ, що виконуються під час навчання фехтуванню (*стройові вправи (шикування, повороти, перешикування у дві та три шеренги), загальнорозвиваючі вправи, фехтувальні кроки вперед і назад, перехресні кроки вперед і назад; уколи в мішень із різних дистанцій і фехтувальних позицій, імітації фехтувальних захистів 4 і 6 – відповідь уколom у мішень, уколи в мішень на влучність і правильність виконання з різних дистанцій, пересування у бойовій стійці на увагу за командами викладача; стрибкові вправи у бойовій стійці; «Постриби»*);

5) назви спеціальної моторики рук, пов'язаної з триманням зброї та керуванням зброєю (*пріма, секунда, терца, кварта*);

6) описи фехтувальних секторів та позицій зі змінами (*верхні фехтувальні позиції, прямі, півколові, колові*);

7) найменування фехтувальних атак (*атаки випадами, прості атаки, уколom прямо, переведенням, перенесенням, хибні атаки, атаки «стрілою», атаки з фінтами, відповідні, повторні, атаки з захопленням, атаки уколom прямо з шагом, із випадом, із шагом-випадом, зі стрибком-випадом, складні атаки з дією на зброю, з обманюванням та комбіновані*);

8) найменування фехтувальних контр-атак (*контратаки уколom прямо та уколom з опозицією*);

9) визначення фехтувальних захистів (*колові захисти, виконання захисту на атаку противника випадом, шагом-випадом, стрибком-випадом, кидком, відповідь уколom прямо, з переведенням, подвійним переведенням, захисти та відповіді після виклику противника на атаку опусканням зброї хибною дією, пересуванням, дією на зброю*);

10) поняття «фехтувальна фраза»;

11) найменування тактичних прийомів (*«швидкий прорив», «виклик»*);

12) назви технік ведення клинку (*швидке виконання, виконання на влучність, прискорення, координація. батмани, переведення, перенесення, фехтувальні з'єднання, володіння з'єднанням, уколи з опозицією*);

13) позиції фехтувальників, що завжди презентовані малюнками та позначені цифрами (*позиція 1, позиція 2, позиція 3, пози-*

ція 4, позиція 5, позиція 6, позиція 7, позиція 8, позиція 9).

Виокремлені у фаховій терміносистемі фехтувального дискурсу спеціальні лексичні одиниці, що належать до другої групи, активно використовують в усній та писемній професійній комунікації спортсмени, тренери, судді змагань. Фахова термінологія як лексика спеціального призначення відбиває у фехтувальному дискурсі співвіднесеність взаємодії суб'єктів фехтувального спорту з певною ситуацією. Оскільки у спорті, зокрема у фехтуванні, велике значення мають швидкість і влучність рухів, від яких залежить успішність проведення поєдинку, то володіння професійною лексикою повинно бути настільки автоматизоване, щоб не виникало затримки між вербалізаторами дій на свідомому та несвідомому рівнях. Удосконалення комунікативних навичок зорієнтовано на ефективне підвищення спортивних показників і результатів.

Висновки. Отже, характерними ознаками дискурсу фехтувального спорту як особливого виду мовленнєвої діяльності спортсменів фехтувальників, тренерів із фехтування

і суддів фехтувальних поєдинків є уживання фахової термінології. Дискурс фехтувального спорту презентований в усній та письмовій формах та має лінгвокомунікативну специфіку, яка полягає у вербальній взаємодії суб'єктів фехтувального спорту. Ефективна взаємодія досягається через знання і оперування професійною лексикою відповідно до конкретних лінгвокомунікативних параметрів та функціонує у межах дискурсу фехтувального спорту.

Уважаємо, що визначені лінгвокомунікативні параметри усного та письмового фахового дискурсу фехтувального спорту відтворюють його унікальність та релевантність, які вербалізовані у термінології цього виду спорту. Застосування і володіння фехтувальною термінологією впливає на формування комунікативної компетентності представників цього виду спорту та досягнення гідних спортивних результатів. Представлені міркування автора щодо окреслення проблем фехтувального дискурсу можуть бути продовжені у дослідженні процесів семантико-стилістичної трансформації лексичної одиниці, яка набуває статусу терміна в професійному спорті.

Література:

1. Борисов В.А. Структурно-семантичний аналіз новітніх термінів на позначення реалій освіти під час воєнного стану. *Причорноморські філологічні студії*. 2024. № 6. С. 11–16.
2. Горбачук Є.О., Кривенцова І.В. Характеристика професійних навичок тренера з фехтування. *Проблеми і перспективи розвитку спортивних ігор та однокорств у закладах вищої освіти*. 2025. С. 19–22.
3. Дрюков В. Фізична підготовка фехтувальників-шаблістів на етапі попередньої базової підготовки. *Спортивна наука України*. 2013. № 2(53). С. 35–38.
4. Кияк Т. Апологія лінгвістики фахових мов. *Українська термінологія і сучасність*. 2007. Вип. VII. С. 18–21.
5. Кривенцова І.В. Поурочна програма навчального курсу «Фехтування». *Науково-методичний журнал ТМФВ*. 2010. № 2. С. 19–28.
6. Півнюва Л. Мова спеціального призначення як об'єкт лінгвістичних студій. *Українська мова*. 2014. № 14. С. 117–125.
7. Симоненко Л. Лінгвістичні проблеми унормування наукової термінології. *Українська термінологія і сучасність*. 2007. Вип. VII. С. 21–25.
8. Стишов О.А. Нова суспільно-політична лексика і термінологія в сучасній українській мові. *Лінгвістичні дослідження*. 2019. Вип. 50. С. 258–269.

References:

1. Borysov, V.A. (2024). Strukturno-semantychnyi analiz novitnikh terminiv na poznachennia realii osvity pid chas voiennoho stanu [Structural and semantic analysis of the latest terms to denote the realities of education during martial law]. *Prychornomorski filolohichni studii – Black Sea Philological Studies*, 6, 11–16. [in Ukrainian].
2. Horbachuk, Ye.O., & Kryventsova, I.V. (2025). Kharakterystyka profesiinykh navychok trenera z fekhuvannya [Characteristics of the professional skills of a fencing coach]. *Problemy i perspektyvy rozvytku sportyvnykh ihor ta odnaborstv u zakladyakh vyshchoi osvity – Problems and Prospects for the Development of Sports Games and Martial Arts in Higher Education Institutions*, 19–22. [in Ukrainian].

3. Driukov, V. (2013). Fizychna pidhotovka fekhtuvalnykiv-shablistiv na etapi poperednoi bazovoi pidhotovky [Physical training of sabre fencers at the stage of preliminary basic training]. *Sportyvna nauka Ukrainy – Sports Science of Ukraine*, 2(53), 35–38. [in Ukrainian].
4. Kyiak, T. (2007). Apolohiia linhvistyky fakhovykh mov [Apology of the linguistics of specialized languages]. *Ukrainska terminolohiia i suchasnist – Ukrainian Terminology and Modernity* (Vol. VII, pp. 18–21). Kyiv: KNEU. [in Ukrainian].
5. Kryventsova, I.V. (2010). Pourochna prohrama navchalnoho kursu «Fekhtuvannia» [Lesson program of the training course «Fencing»]. *Naukovo-metodychnyi zhurnal TMFV – Scientific and Methodological Journal of Physical Education and Sports*, 2, 19–28. [in Ukrainian].
6. Pivnova, L. (2014). Mova spetsialnoho pryznachennia yak ob'ekt linhvistychnykh studii [Language for special purposes as an object of linguistic studies]. *Ukrainska mova – Ukrainian Language*, 14, 117–125. [in Ukrainian].
7. Symonenko, L. (2007). Linhvistychni problemy unormuvannia naukovoї terminolohii [Linguistic problems of standardizing scientific terminology]. *Ukrainska terminolohiia i suchasnist – Ukrainian Terminology and Modernity* (Vol. VII, pp. 21–25). Kyiv: KNEU. [in Ukrainian].
8. Styshov, O.A. (2019). Nova suspilno-politychna leksyka i terminolohiia v suchasniї ukrainskii movi [New socio-political vocabulary and terminology in modern Ukrainian]. *Linhvistychni doslidzhennia – Linguistic Studies* (Vol. 50, pp. 258–269). Kharkiv: H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University. [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 07.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 26.01.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 06.04.2026

УДК 81'25:81'367.625:81'322:004.8
DOI <https://doi.org/10.32782/modernph-2026.5.19>

КОРПУСНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ МІЖМОВНОЇ НОМІНАЛІЗАЦІЇ У ПЕРЕКЛАДІ АВТОРСЬКИХ КОЛОНОК (НА МАТЕРІАЛІ GOOGLE TRANSLATE ТА CHATGPT)

Іваницька Наталя Борисівна,

доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри іноземної філології та перекладу
Вінницького торговельно-економічного інституту
Державного торговельно-економічного університету
ORCID ID: 0000-0002-9925-1285

Іваницька Ніна Лаврентіївна,

доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри української мови
Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського
ORCID ID: 0000-0001-8111-3645

У статті досліджено явище міжмовної номіналізації особових і неособових дієслів англійської мови в українському перекладі авторських колонок, виконаному системою нейронного машинного перекладу (НМП) Google Translate та генеративною великою мовною моделлю (ВМ) ChatGPT. Метою дослідження є виявлення закономірностей міжмовної номіналізації та порівняння стратегій трансформації дієслів у номінативні форми різними системами машинного перекладу (МП) з використанням паралельних корпусів та корпусних технологій як інструментів аналізу. Дослідження проведено на власноруч укладеному паралельному англо-українському корпусі, який містив вихідний текст та два цільові переклади, що дало змогу порівняти стратегії різних систем МП. Загальний обсяг корпусу становить понад 17 800 токенів в оригіналі та понад 16–18 000 токенів у перекладах. Для аналізу застосовано платформу Sketch Engine, що забезпечило автоматизовану екстракцію особових і неособових дієслів, ідентифікацію випадків номіналізації, а також підрахунок абсолютної та відносної частоти трансформацій і коефіцієнта номіналізації. Статистичний аналіз показав, що Google Translate використав трансформацію номіналізації у 9,1% випадків перекладу особових і 18,04% неособових дієслів, тоді як ChatGPT – 3,8% та 7,52% відповідно. Відносна частота на 10 000 токенів також вища для Google Translate (31,09 та 124,35) порівняно з ChatGPT (14,22 та 56,28). Це дає підстави припустити, що Google Translate частіше застосовує номіналізаційні трансформації, що призводить до деагентивізації та часткового згортання предикації. Водночас ChatGPT зберігає дієслівну предикативність і жанрову динаміку колонок, демонструючи більшу контекстуальну та стилістичну адекватність перекладу. Отримані результати довели ефективність корпусного аналізу як інструменту кількісного дослідження міжмовних граматичних трансформацій, що дає змогу системно оцінювати трансформаційні процеси в перекладах та виявляти специфічні закономірності для різних систем МП. Отримані дані підтверджують, що граматична організація тексту є носієм дискурсивних стратегій і визначає тон, стиль та авторську присутність у перекладі. Перспектива подальших досліджень пов'язана з оптимізацією постредагування МП із метою збереження авторської експресивності та жанрової автентичності, розробленням рекомендацій щодо балансу між граматичною точністю та стилістичною адекватністю перекладу.

Ключові слова: міжмовна номіналізація, особові та неособові дієслова, машинний переклад, Google Translate, ChatGPT, паралельний корпус, корпусний аналіз, авторські колонки, жанр колумністики.

Ivanytska Natalia, Ivanytska Nina. A corpus-based analysis of interlingual nominalization in the translation of opinion columns: evidence from Google Translate and ChatGPT

This article investigates the phenomenon of interlingual nominalization of finite and non-finite verbs in English-Ukrainian translation of opinion columns performed by the neural machine translation system

© Іваницька Н. Б., Іваницька Н. Л., 2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

Google Translate and the generative large language model ChatGPT. The study aims to identify patterns of interlingual nominalization and to compare strategies for transforming verbs into nominal forms across different machine translation systems, using parallel corpora and corpus-based technologies as analytical tools. The research was conducted on a manually compiled parallel English-Ukrainian corpus comprising the source text and two target translations, enabling a direct comparison of the strategies employed by the two translation systems. The corpus comprises over 17,800 tokens in the source text and over 16–18,000 tokens in the translations. For analysis, the Sketch Engine platform was employed, enabling automated extraction of finite and non-finite verbs, identification of nominalisation instances, and calculation of absolute and relative frequencies, as well as nominalisation coefficients. Statistical analysis revealed that Google Translate applied nominalization to 9.1% of finite verbs and 18.04% of non-finite verbs, whereas ChatGPT produced 3.8% and 7.52% respectively. Relative frequencies per 10,000 tokens were also higher for Google Translate (31.09 and 124.35) compared with ChatGPT (14.22 and 56.28). These results suggest that Google Translate more frequently employs nominalisation, leading to de-agentivation and a partial reduction of predication. In contrast, ChatGPT preserves verbal predicativity and the genre-specific dynamics of the columns, demonstrating greater contextual and stylistic adequacy of translation. The findings demonstrate the effectiveness of corpus-based analysis as a tool for quantitative investigation of interlingual grammatical transformations, allowing systematic evaluation of translational processes and identification of patterns specific to different machine translation systems. The data also confirm that grammatical organization functions as a carrier of discursive strategies, shaping tone, style, and authorial presence in translation. Further research perspectives include optimizing post-editing of machine translation outputs to preserve authorial expressiveness and genre authenticity, and developing guidelines to balance grammatical accuracy with stylistic adequacy.

Key words: *interlingual nominalization, finite and non-finite verbs, machine translation, Google Translate, ChatGPT, parallel corpus, corpus-based analysis, opinion columns, journalistic genre.*

Вступ. Сучасна лінгвістика та перекладознавство зазнають суттєвого розширення наукових горизонтів і активної інтеграції різнопарадигмальних підходів, що, однак, супроводжується нерівномірним розподілом дослідницької уваги між окремими аспектами мовленнєвої діяльності. Значна частина наукових праць зосереджена на встановленні комунікативно-прагматичних стратегій, когнітивних механізмів, лінгвокультурологічних проблемах, тоді як граматичні аспекти мови залишаються на периферії дослідницької уваги. Водночас граматична система мови, будучи її структурним осердям, відіграє ключову роль у формуванні смислу та забезпеченні як внутрішньомовної упорядкованості, так і міжмовної відповідності. Як слушно зауважує А.П. Загнітко, «граматика становить найбільш викристалізований і відшліфований компонент національної мови, ядро останньої» [1, с. 4]. Усвідомлення цього аспекту зумовлює необхідність залучення сучасних лінгвістичних підходів до аналізу міжмовних граматичних кореляцій із подальшою їх інтерпретацією.

Доведено, що зіставлення граматичних систем різних мов відкриває можливості для виявлення закономірностей міжмовної трансформації мовних одиниць і встановлення параметрів перекладацької адекватності,

зокрема в аспекті відтворення предикативних і прагматичних характеристик висловлення. [2]. В умовах поширення нейронних систем машинного перекладу (НМП) [4; 5] питання граматичної співвіднесеності вихідної та цільової мов набувають нової актуальності, оскільки автоматизоване опрацювання тексту зумовлює специфічні граматичні зсуви, які не завжди корелюють із традиційними перекладацькими рішеннями. Варто зазначити, що сучасні НМП демонструють суттєвий прогрес як у плані лексичної точності, так і в аспекті загальної зв'язності та легкочитності тексту перекладу [5]. Порівняно з попередніми статистичними й правилорієнтованими підходами НМП здатний відтворювати складні синтаксичні структури, адекватно моделювати міжфразові зв'язки та забезпечувати прийнятний рівень стилістичної однорідності, що дає змогу розглядати результат автоматизованого перекладу як відносно якісний продукт, придатний для використання в реальних комунікативних практиках [4].

Особливий інтерес під час дослідження англо-українського перекладу становить трансформація дієслівної предикативності як вияв транспозиції, тобто тенденція до заміщення дієслівних одиниць субстантивними конструкціями. Номіналізація, яку в кла-

сичному перекладознавстві кваліфікують як міжмовну трансформацію, у НМП нерідко постає як системний результат алгоритмічного вибору, спрямованого на згортання процесуальних значень та нейтралізацію агентності [6; 7].

Варто коротко зупинитися на тому, що явище транспозиції має усталену традицію у лінгвістичних дослідженнях. Його тлумачать як функційне переосмислення мовної одиниці, за якого форма однієї граматичної категорії реалізується в межах іншої. Формування теорії транспозиції пов'язують із працями Ш. Баллі, Е. Сепіра та Л. Теньєра. Первинно транспозицію осмислювали переважно у внутрішньомовному вимірі [8–11], згодом ці напрацювання стали підґрунтям для її міжмовної та перекладознавчої інтерпретації [12; 13]. Сьогодні в перекладознавчій теорії транспозицію кваліфікують як граматичну перекладацьку трансформацію, що полягає у заміні одиниць однієї частини мови відповідниками іншої частини мови або у зміні їхніх морфологічних характеристик під час перекладу [12, с. 5]. Такий підхід дає змогу описати граматичні зсуви, зумовлені типологічними відмінностями мов.

Зауважимо, що окремі аспекти номіналізації як міжмовної транспозиції вже були предметом авторських досліджень у межах наукового та художнього дискурсів [14; 15] без залучення корпусних інструментів, що обмежувало обсяг емпіричного матеріалу й не давало змоги виявити системні алгоритмічні тенденції у НМП. Водночас, як слушно зауважують М. Дужа-Задорожна та Я. Качур, «багатомовні паралельні корпуси ... є цінними ресурсами та багатофункціональними інструментами для різноманітних застосувань, у тому числі й для машинного перекладу» [16, с. 108]. У теперішніх перекладознавчих працях спостерігаємо активне залучення паралельних корпусів для розв'язання дослідницьких завдань. Так, наприклад, К. Бондаренко та О. Бондаренко описують методику застосування корпусних технологій для перекладацьких рішень, зокрема аудіовізуального локалізованого перекладу [17]. Додамо також, що раніше проведені авторські дослідження демонструють ефективність корпусного аналізу як сучасного методу системного вивчення перекладів і підтверджують його результативність [18].

Істотною є заувага щодо колумністичного жанру (авторських колонок), на матеріалі якого буде здійснено аналіз номіналізації у нашій праці. Попередні дослідження цього жанру довели його суб'єктивну, оцінну та експресивну природу [19]. У таких текстах дієслово виконує не лише номінативну, а й прагматичну функцію, забезпечуючи персоналізацію висловлення та активну взаємодію з читачем. Імовірно припустити, що під час МП зазначені жанрові параметри можуть зазнавати змін унаслідок надмірної номіналізації, що впливає на інтерпретацію авторської позиції та комунікативного наміру.

Підсумовуючи, актуальність запропонованого дослідження зумовлена потребою осмислення граматичних механізмів англо-українського МП у жанрі колумністики, зокрема в аспекті функціонування номіналізації як чинника зміни предикативної та прагматичної організації тексту. Аналіз цього явища сприятиме поглибленню уявлень про межі жанрової адекватності МП і створить підґрунтя для подальших досліджень якості різних систем МП та його постредагування.

Мета статті – виявлення закономірностей міжмовної номіналізації особових і неособових дієслів англійської мови в жанрі колумністики (авторської колонки) під час перекладу на українську мову за допомогою НМП (Google Translate) та генеративної ВММ (ChatGPT) із використанням паралельних корпусів та корпусних технологій як інструментів аналізу.

Результати. У перекладі авторських колонок явище номіналізації виступає як критичний механізм міжмовної транспозиції, що істотно впливає на дискурсивну організацію тексту. У жанрі колонок, де суб'єктивна оцінка автора та особистий коментар є визначальними ознаками, активні дієслівні конструкції відіграють ключову роль у передачі позиції та стилю. Під час МП ці дієслова можуть перетворюються на субстантивні конструкції, що призводить до згортання предикації та деагентивізації. Як наслідок, текст утрачає частину своєї експресивності та риторичного ефекту, характерного для колонок, а читачеві доводиться реконструювати події та агентність самотійно.

Методика дослідження містила кілька етапів і передбачала формування паралельних корпусів (англійський оригінал та два

українські переклади), морфологічне маркування з виділенням особових/неособових дієслів, ідентифікацію трансформацій та їх паралельне зіставлення за допомогою паралельного конкордансу. Далі здійснювався якісно-кількісний аналіз, результати було інтерпретовано з урахуванням жанрових особливостей колумністики. Далі подаємо детальний опис етапів роботи та результати проведеного комплексного дослідження.

Емпіричну базу роботи становлять три паралельні корпуси, сформовані в інтегрованому середовищі *Sketch Engine*, що забезпечило уніфікацію процедур токенизації, лематизації та морфологічного маркування даних. Референтний корпус оригінальних англomовних текстів (Source Text) охоплює 17 872 токени (15 852 слова, 490 речень), що складаються з авторських колонок британської журналістки Гебі Гінсліфф (Gaby Hinsliff), опублікованих у виданні «The Guardian». Вибір видання обґрунтований його репутацією як «quality rare». Ідіостиль колумністки Гебі Гінсліфф, на нашу думку, позначений високою когнітивною щільністю та активним використанням предикативних структур для вираження авторської позиції. Такий матеріал створив оптимальні умови для перекладознавчого аналізу, оскільки «передбачив» певне навантаження для алгоритмів МП, змушуючи їх адаптувати складний англійський синтаксис до морфологічних норм української мови, зберігаючи жанрову специфіку.

Другий масив даних становить корпус українських відповідників, згенерованих НМП Google Translate (18 336 токенів, 15 107 слів, 551 речення). Вибір цієї системи МП зумовлений її домінуванням на ринку та схвальними відгуками щодо сучасних алгоритмів перекладу. Вартує уваги думка Т. Корольової про те, що найпопулярнішою системою МП сьогодні є Google Neural Machine Translation, яка використовує найсучасніші методи навчання [19, с. 105]. Дійсно, ця система забезпечує загалом високий рівень лексичної точності та зв'язності тексту, демонструючи стійку схильність до згортання предикативних структур і посиленої номіналізації.

Третій масив у нашому паралельному корпусі містить переклад англomовних авторських колонок, виконаний за допомогою ВММ ChatGPT (16 880 токенів, 13 847 слів,

556 речень). Використання цієї системи МП зумовлене її специфічною архітектурою та широким застосуванням для різноманітних, у тому числі й неперекладацьких, завдань [21]. Переклад за допомогою ВММ дає змогу проаналізувати здатність штучного інтелекту нового покоління зберігати жанрову автентичність колумністики та уникати надмірної номіналізації за рахунок вищої контекстуальної гнучкості.

Поєднання цих двох платформ дає змогу зіставити традиційні алгоритмічні підходи з контекстуально-адаптивними, спробувати оцінити вплив архітектури моделі на мовленнєвий результат та визначити специфіку перекладу в різних жанрових і функціональних умовах.

Ключовим методичним етапом стало використання інструментів автоматичного вирівнювання текстів (alignment) на рівні речень у *Sketch Engine*, що дало змогу сформувати верифіковану базу паралельних сегментів для пореченнєвого зіставлення та системного кількісного аналізу закономірностей переходу англійських дієслівних форм у номіналізовані конструкції української мови.

Методика ідентифікації та статистичного опрацювання міжмовних трансформацій була заснована на авторському обмеженні дослідницького поля. З-поміж можливих моделей номіналізації [15, с. 77] ми вибрали дві можливі: 1) перетворення англійських особових форм дієслова на українські субстантивні структури; 2) трансформація англійських неособових форм дієслова й утворених ними конструкцій в українські номінативні фрази (номіналізація за типом «неособова форма дієслова → номінативна фраза»).

Для об'єктивізації отриманих даних та порівняння перекладацьких стратегій Google Translate і ChatGPT було використано систему статистичних показників, а саме: абсолютну частоту, тобто сумарну кількість зафіксованих випадків номіналізації особових/неособових дієслів у кожному з корпусів перекладу; відносну частоту (на 10 тис), тобто нормалізований показник частотності на 10 тис слововживань, що дав змогу коректно порівняти інтенсивність процесів номіналізації у масивах даних різного обсягу та коефіцієнт категоріальної конверсії (номіналізації), під яким розуміємо відсоткове співвідношення номіналізованих одиниць

до загальної кількості повнозначних дієслів у тексті-оригіналі.

Опишемо отримані нами результати в межах кожної моделі. Обмеження дослідницького поля випадками перекладу англійського особового дієслова субстантивною конструкцією в українській мові зумовило застосування алгоритму двосторонньої фільтрації паралельних даних. Процедура виокремлення релевантних одиниць реалізовувалася за допомогою інструментарію *Parallel Concordance* у середовищі *Sketch Engine*. На першому етапі було здійснено екстракцію вихідних особових (фінітних) дієслівних форм за допомогою мови корпусних запитів (CQL) у вихідному англомовному корпусі (Source Text). Для забезпечення повноти вибірки використовувався комбінований запит: ([tag=«VV[PZD]»] | [lemma=«will»] [tag=«VV»]), який дав змогу одночасно зафіксувати як синтетичні форми (теперішній та минулий часи), так і аналітичні конструкції з модальним оператором *will*. Такий підхід забезпечив фокусування на повнозначних дієсловах, що виступають головними носіями предикативності в тексті, виключаючи при цьому суто допоміжні елементи та нефінітні форми (інфінітив, герундій). На другому етапі до отриманого масиву було застосовано фільтр мови перекладу (Target Text), орієнтований на пошук граматичної категорії іменника [pos=«NOUN»]. Використання режиму відображення KWIC (Key Word In Context) дало змогу верифікувати кожен випадок міжмовної відповідності, вилучаючи випадкові збіги та фіксуючи фактичну заміну дієслівного предиката субстантивною групою.

Для детального аналізу міжмовної трансформації номіналізації у сформованих корпусах було здійснено порівняння оригіналу авторських колонок та їхніх машинних перекладів, виконаних за допомогою Google Translate і ChatGPT.

Загальна кількість tokenів у текстах становить 17 872 для оригіналу, 18 36 для перекладу Google Translate і 16 880 для перекладу ChatGPT. Кількість особових дієслів в оригінальному тексті дорівнює 626. Ретельний контекстуальний аналіз сформованих паралельних конкордансів дав змогу виокремити 57 випадків номіналізації особових дієслів у перекладі Google Translate і 24 випадки у перекладі ChatGPT.

Наведемо декілька прикладів. Так, у перекладі Google Translate фіксуємо: *Egan has reportedly visited the country since the war broke out, a red flag for the boycott movement* – *Повідомляється, що Іган відвідував країну з початку війни, що є червоним прапором для руху бойкоту*. В українському перекладі англійська дієслівна конструкція «the war broke out» із особовим дієсловом реалізована через номіналізацію у формі «початку війни», що дає змогу забезпечити синтаксичну компактність речення, узгодженість із нормами українського мовлення та підкреслити формально-описовий характер події, зберігаючи при цьому семантичну точність і наративний контекст оригіналу.

В іншому прикладі (GPT) *The strong and silent masculine image is often derided, but why?* – *Висміювання сильного й мовчазного маскулінного образу трапляється часто, але чому?* дієслово «is derided» у перекладі зазнало номіналізації («висміювання»). Це викликає певний смисловий зсув і акцентує увагу на самому образі, а не на дії, що його здійснює.

Узагальнені дані щодо наших спостережень подано в табл. 1. Як бачимо, відносна частота номіналізацій на 10 000 tokenів у Google Translate становить 31,09, тоді як у ChatGPT – 14,22. Коефіцієнт трансформації особових дієслів у іменники виявився значно вищим у Google Translate (9,1%) порівняно з ChatGPT (3,8%).

Таблиця 1

Статистичні показники номіналізації особових дієслів у системах МП

Показник кількісного аналізу	Оригінальний текст (The Guardian)	Google Translate (НМП)	ChatGPT (ВММ)
Загальна кількість tokenів	17 872	18 336	16 880
Кількість особових дієслів	626	—	—
Кількість випадків номіналізації	—	57	24
Відносна частота (на 10 тис)	351,94	31,09	14,22
Коефіцієнт номіналізації (%)	—	9,1%	3,8%

Отже, отримані кількісно-якісні результати дослідження номіналізації особових дієслівних форм дають змогу констатувати факт неоднакового ступеня інтенсивності номіналізації різними моделями МП. Нейронні машинні моделі (Google Translate) демонструють більшу схильність до конверсії дієслів у іменники, тоді як генеративні BMM (ChatGPT) частіше зберігають дієслівну форму, обмежуючи номіналізацію.

Трансформація номіналізації англійських неособових форм дієслова була досліджена за схожим алгоритмом. Процес екстракції речень із неособовими формами був виконаний через CQL-запиту [tag=«V(VG|VN|BG|BN)»] | ([word=«to» & tag=«TO»] [tag=«VV»]) в англійській частині паралельного корпусу, що дало змогу виокремити інфінітивні конструкції, герундій та дієприкметники. На етапі верифікації було проведено аналіз кожного конкордансу для встановлення номіналізації. Загалом було зафіксовано 1 264 неособові форми дієслова, виявлені в оригінальному тексті видання «The Guardian». Ретельний контекстуальний аналіз паралельних конкордансів виявив 228 випадків номіналізації у Google Translate та 95 випадків у перекладі через ChatGPT.

Наведемо приклади, які залучалися до аналізу. Так у перекладі через Google Translate зафіксовано таку паралель: *More than 5,000 Dutch police officers had to be deployed to contain hundreds of Israeli fans* – *Понад 5000 нідерландських поліцейських нібито були залучені для стримування сотень ізраїльських уболівальників*. Тут простежується чітка зміна категоріального статусу лексеми: предикативна одиниця «to contain» трансформується у субстантивну «стримування». Така заміна забезпечує інформаційну компресію та адаптацію тексту до стилістичних норм української публіцистики, які тяжіють до вищої концентрації іменників порівняно з англійським дискурсом.

В іншому прикладі (Google Translate) *To understand* how that threatens northern Europe, look down at the top of a globe rather than at a map – Для *розуміння* того, яким чином це створює загрозу для Північної Європи, слід звернути увагу на верхню частину глобуса, а не на карту англійське дієслово «to understand» зазнало трансформації номіналізації (укр. «розуміння»). Така трансформація

дає змогу передати процес пізнання як іменник, відокремлюючи його від конкретного суб'єкта, підкреслити сам процес пізнання як об'єктивний та узагальнений, а не дію конкретного читача.

Явище номіналізації у прикладі *But living together through times of war and tension also demands empathy and effort from the rest of us...* – *Але спільне життя в часи війни й напруги також вимагає емпатії та зусиль від усіх нас...* полягає у морфосинтаксичній транспозиції, де англійська нефінітна форма дієслова (герундій) замінюється українським віддієслівним іменником. Ця трансформація супроводжується перебудовою синтаксичних зв'язків, оскільки англійська конструкція «living together» перетворюється на атрибутивну групу «спільне життя», де дієслівна ознака переходить у розряд предметності.

Процес номіналізації неособових форм дієслова у прикладі *Rebrand soppy old emotions as more acceptably masculine «political opinions» or «following Arsenal»...* – *Переіменуйте сентиментальні емоції на більш «прийнятні» з погляду маскулінності – скажімо, «політичні погляди» чи «вболівання за «Арсенал»* засвідчує заміну англійської неособової дієслівної форми «following» українською «вболівання». Під час перекладу відбувається категоріальна трансформація: дієслівна форма замінюється на віддієслівний іменник із суфіксом -ння, що переводить дію у площину опредметненої концепції.

Узагальнені результати наших спостережень щодо трансформації номіналізації неособових дієслів подано в табл. 2.

Таблиця 2
Статистичні показники номіналізації неособових дієслів у системах МП

Показник кількісного аналізу	Оригінальний текст (The Guardian)	Google Translate (HMP)	ChatGPT (BMM)
Загальна кількість токенів	17 872	18 336	16 880
Кількість неособових дієслів	1264	—	—
Кількість випадків номіналізації	—	228	95
Відносна частота (на 10 тис)	707,25	124,35	56,28
Коефіцієнт номіналізації (%)	—	18,04%	7,52%

Як видно зі статистичних показників, відносна частота номіналізацій на 10 тис токенів становить 124,35 у Google Translate та 56,28 у ChatGPT, а коефіцієнт номіналізації становить відповідно 18,04% та 7,52%. Таким чином, аналіз свідчить про значну різницю у способі реалізації номіналізації між двома системами машинного перекладу, що може відображати різні підходи до адаптації англійської синтаксичної структури під українську.

Висновки. Дослідження виявило, що явище номіналізації виступає одним із механізмів міжмовної транспозиції в англо-українському МП, проте, на нашу думку, його частота є обмеженою і не домінує у структурі перекладу. Статистичний аналіз показав, що для особових дієслів із 626 одиниць оригіналу Google Translate здійснив 57 трансформацій номіналізації (9,1%), а ChatGPT – 24 (3,8%). Із 1 264 неособових форм дієслів Google Translate номіналізував 228 випадків (18,04%), тоді як ChatGPT – 95 (7,52%). Отримані результати засвідчують відмінності у збереженні жанрової специфіки в перекладах Google Translate та ChatGPT. Генеративні BMM виявляють вищу стилістичну

адаптивність у відтворенні колумністичного жанру. Нижчий рівень номіналізації у перекладах ChatGPT сприяє збереженню дієслівної динаміки й прагматичної напруженості авторського тексту, тоді як Google Translate демонструє тенденцію до стилістичної нейтралізації цих параметрів.

Виявлені випадки номіналізації, своєю чергою, підтвердили положення теорії міжмовної номіналізації як транспозиції, спрямованій на синтаксичну компактність та адаптацію процесуальних значень до українських норм субстантивності. Використання паралельних корпусів, інструментів *Sketch Engine* та контекстуальної фільтрації дало змогу зробити припущення про систематичні вияви міжмовної трансформації номіналізації, що створює методологічну основу для подальшого дослідження якості МП та оптимізації постредагування.

Перспектива досліджень убачається в розширенні корпусів різних жанрів, порівнянні архітектур BMM та розробленні рекомендацій для оптимального балансу між граматичною точністю та стилістичною автентичністю перекладу.

Література:

1. Загнітко А.П. Мовний простір граматики : монографія. Вінниця: Нілан-Лтд, 2018.
2. Іваницька Н.Б. Дієслівні системи української та англійської мов: парадигматика і синтагматика : монографія. Вінниця : СПД Главацька, 2011. 636 с.
3. Asscher Omri. The position of machine translation in translation studies. A definitional perspective. *Translation Spaces*. 2023. Volume 12, Issue 1. P. 1–20. DOI: <https://doi.org/10.1075/ts.22035.ass>
4. Robert-Foley L. Experimental Translation: The Work of Translation in the Age of Algorithmic Production. Goldsmith Press, 2024. 254 p.
5. Moorkens Joss. The machine translator's visibility: A postphenomenological analysis of machine translation. *Translation Spaces*. Published online: 6 October 2025. DOI: <https://doi.org/10.1075/ts.23030.moo>
6. Zhao Yue-lan. A Study on C-E Translation of Nominalization in News Discourse from Grammatical Metaphor Perspective. *Journal of Literature and Art Studies*. 2025. № 15(8). P. 636–641. DOI: 10.17265/2159-5836/2025.08.005
7. LI Nian-nian. Analysis of Nominalization as a Translation Strategy in Scientific and Technical Texts. *Journal of Literature and Art Studies*. 2025, Vol. 15, No. 10. P. 781–785. DOI: 10.17265/2159-5836/2025.10.006
8. Вихованець І.Р. Граматика української мови. Синтаксис. Київ : Либідь, 1993. 365 с.
9. Juznic T. A contrastive study of nominalization in the systemic functional framework. *Languages in contrast*. 2012. № 12.2. P. 251–276.
10. Shibatani M. What is nominalization? Towards the theoretical foundations of nominalization. *Nominalization in languages of the Americas*. 2019. P. 15–24.
11. Biber D., Gray B. Nominalizing the verb phrase in academic science writing. *The Register-Functional Approach to Grammatical Complexity*. Routledge, 2021. P. 176–198.
12. Кузьміна К.А. Трансформація номіналізації в англо-українському та українсько-англійському напрямках перекладу : автореф. дис. ... канд. філол. наук. Київ, 2004. 18 с.
13. Недбайло К. Транспозиція частин мови в перекладі англійської мови на українську (на матеріалі художніх текстів) : автореф. дис. ... канд. філол. наук. Київ, 2009. 32 с.
14. Іваницька Н.Б., Іваницька Н.Л., Нечипоренко В.О. Міжмовна транспозиція номіналізації у художньому дискурсі. *Scientific Letters of Academic Society of Michal Baludansky*. 2021. № 9. С. 69–73.

15. Іваницька Н. Номіналізація в науковому дискурсі: перекладознавчий аспект. *Лінгвістичні студії*. 2022. Вип. 44. С. 75–86. DOI: <https://doi.org/10.31558/1815-3070.2022.44.5>
16. Дужа-Задорожна М., Качур Я. Дослідження проблем машинного перекладу засобами багатомовних паралельних корпусів. *Наукові записки. Серія «Філологічні науки»*. 2024. № 210. С. 108–115. DOI: <https://doi.org/10.32782/2522-4077-2024-210-16>
17. Бондаренко К.Л., Бондаренко О.С. Корпусні технології у забезпеченні якості антропогенного та постредагованого машинного перекладу за локалізації аудіовізуальних проєктів. *Закарпатські філологічні студії*. 2025. Т. 1. Вип. 40. С. 203–210. DOI: <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2025.40.1.32>
18. Іваницька Н.Б., Терещенко Л.Я. Корпусний підхід до виявлення фокалізаторів у романі Айріс Мердок «Пора Янголів». *Сучасні дослідження з іноземної філології*. 2025. № 1(127). С. 285–295. DOI: <https://doi.org/10.32782/2617-3921.2025.27.285-295>
19. Ivanytska N., Ivanytska N. Pragmatics of English and Ukrainian Parenthetical Words in Columnist Genre: a Comparative Study. *Alfred Nobel University Journal of Philology*. 2024. Issue 28. Volume 2. P. 197–214. DOI: 10.32342/3041-217X-2024-2-28-12
20. Корольова Т., Жмаєва Н., Колчар Ю. Постредегування під час машинного перекладу. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського. Лінгвістичні науки*. 2020. Вип. 30. С. 101–119.
21. Ivanytska N., Koliassa O., Kovalevska T., Matsera O., Tetiana T. Analyzing the Possibilities of Implementation of AI and Social Networks in Teaching Foreign Language Students: Ukrainian Universities Case Study. *Arab World English Journal (AWEJ) Special Issue on ChatGPT*, April 2024. P. 306–318. DOI: <https://dx.doi.org/10.24093/awej/ChatGPT.21>

References:

1. Zahnitko, A.P. (2018). *Movnyi prostir hramatyky [Language space of grammar] [monograph]*. Vinnytsia: Nilan-Ltd. [in Ukrainian].
2. Ivanytska, N.B. (2011). *Diieslivni systemy ukrainskoi ta anhliiskoi mov: paradyhmatyka i syntahmatyka [Verb systems of Ukrainian and English: paradigmatics and syntagmatics] [monograph]*. Vinnytsia: SPD Hlavatska, 636 p. [in Ukrainian].
3. Asscher, O. (2023). The position of machine translation in translation studies: A definitional perspective. *Translation Spaces*, 12(1), 1–20. DOI: <https://doi.org/10.1075/ts.22035.ass>
4. Robert-Foley, L. (2024). *Experimental Translation: The Work of Translation in the Age of Algorithmic Production*. Goldsmith Press, 254 p.
5. Moorkens, J. (2025). The machine translator's visibility: A postphenomenological analysis of machine translation. *Translation Spaces*. Published online 6 October 2025. DOI: <https://doi.org/10.1075/ts.23030.moo>
6. Zhao, Y.-L. (2025). A study on C-E translation of nominalization in news discourse from grammatical metaphor perspective. *Journal of Literature and Art Studies*, 15(8), 636–641. DOI: <https://doi.org/10.17265/2159-5836/2025.08.005>
7. Li, N.-N. (2025). Analysis of nominalization as a translation strategy in scientific and technical texts. *Journal of Literature and Art Studies*, 15(10), 781–785. DOI: <https://doi.org/10.17265/2159-5836/2025.10.006>
8. Vykhovanets, I.R. (1993). *Hramatyka ukrainskoi movy. Syntax [Grammar of the Ukrainian language: Syntax]*. Kyiv: Lybid, 365 p. [in Ukrainian].
9. Juznic, T. (2012). A contrastive study of nominalization in the systemic functional framework. *Languages in Contrast*, 12(2), 251–276.
10. Shibatani, M. (2019). What is nominalization? Towards the theoretical foundations of nominalization. *Nominalization in languages of the Americas* (pp. 15–24).
11. Biber, D., & Gray, B. (2021). Nominalizing the verb phrase in academic science writing. In *The Register-Functional Approach to Grammatical Complexity* (pp. 176–198). Routledge.
12. Kuzmina, K.A. (2004). *Transformatsiia nominalizatsii v anglo-ukrainskomu ta ukrainsko-anhliiskomu napriamkakh perekladu [Transformation of nominalization in English-Ukrainian and Ukrainian-English translation] [PhD thesis abstract]*. Kyiv, 18 p. [in Ukrainian].
13. Nedbailo, K. (2009). *Transpozitsiia chastei movy v perekladi anhliïns'koï movy na ukrains'ku (na materiali khudozhnikh tekstiv) [Transposition of parts of speech in translation from English into Ukrainian: Based on literary texts] [PhD thesis abstract]*. Kyiv, 32 p. [in Ukrainian].
14. Ivanytska, N.B., Ivanytska, N.L., & Nechyporenko, V.O. (2021). Mizhmovna transpozitsiia nominalizatsii u khudozhnomu dyskursi [Interlingual transposition of nominalization in literary discourse]. *Scientific Letters of Academic Society of Michal Baludansky*, 9, 69–73. [in Ukrainian].

15. Ivanytska, N. (2022). Nominalizatsiia v naukovomu dyskursi: perekladovazhnychi aspekt [Nominalization in scientific discourse: A translation studies perspective]. *Linguistic Studies*, 44, 75–86. DOI: <https://doi.org/10.31558/1815-3070.2022.44.5> [in Ukrainian].
16. Duzha-Zadorozhna, M., & Kachur, Y. (2024). Doslidzhennia problem mashynnoho perekladu zasobamy bahatomovnykh paralel'nykh korpusiv [Investigation of machine translation problems using multilingual parallel corpora]. *Scientific Notes: Philological Sciences Series*, 210, 108–115. DOI: <https://doi.org/10.32782/2522-4077-2024-210-16> [in Ukrainian].
17. Bondarenko, K.L., & Bondarenko, O.S. (2025). Korpusni tekhnolohii v zabezpechenni iakosti antropohennoho ta postrehedovanoho mashynnoho perekladu pry lokalizatsii audiovizual'nykh proektiv [Corpus technologies in ensuring the quality of anthropogenic and post-edited machine translation in audiovisual project localization]. *Zakarpattia Philological Studies*, 1(40), 203–210. DOI: <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2025.40.1.32> [in Ukrainian].
18. Ivanytska, N.B., & Tereshchenko, L.Ya. (2025). Korpusnyi pidkhid do vyivlennia fokalizatoriv u romani Ayris Merdok «Pora Yangoliv» [Corpus-based identification of focalizers in Iris Murdoch's novel The Sea, The Sea]. *Contemporary Studies in Foreign Philology*, 1(127), 285–295. DOI: <https://doi.org/10.32782/2617-3921.2025.27.285-295> [in Ukrainian].
19. Ivanytska, N., Ivanytska, N. (2024). Pragmatics of English and Ukrainian Parenthetical Words in Columnist Genre: a Comparative Study. *Alfred Nobel University Journal of Philology*. Issue 28, Volume 2. P. 197–214. DOI: [10.32342/3041-217X-2024-2-28-12](https://doi.org/10.32342/3041-217X-2024-2-28-12)
20. Korolova, T., Zhmaieva, N., & Kolchag, Y. (2020). Postreheduvannia pry mashynnomu perekladi [Post-editing in machine translation]. *Scientific Bulletin of South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky: Linguistic Sciences: Collection of Scientific Works*, 30, 101–119. [in Ukrainian].
21. Ivanytska, N., Koliasa, O., Kovalevska, T., Matsera, O., & Tetiana, T. (2024). Analyzing the possibilities of implementation of AI and social networks in teaching foreign language students: Ukrainian universities case study. *Arab World English Journal (AWEJ) Special Issue on ChatGPT*, 306–318. DOI: <https://doi.org/10.24093/awej/ChatGPT.21>

Дата першого надходження статті до видання: 10.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 27.01.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 06.04.2026

УДК 378.147:811'276.6(477)
DOI <https://doi.org/10.32782/modernph-2026.5.20>

РІВЕНЬ PRE-A1 В ОНОВЛЕНИХ ЗАГАЛЬНОЄВРОПЕЙСЬКИХ РЕКОМЕНДАЦІЯХ ІЗ МОВНОЇ ОСВІТИ (2020): ВІД МОВЧАННЯ ДО ПОЧАТКОВОЇ МОВНОЇ ДІЇ

Іванова Наталія Георгіївна,

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов професійного спрямування
Одеського національного університету імені І. І. Мечникова
ORCID ID: 0000-0001-9614-9587

Набока Олена Миколаївна,

кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри іноземних мов професійного спрямування
Одеського національного університету імені І. І. Мечникова
ORCID ID: 0000-0001-9052-5414

У статті здійснено комплексний аналіз рівня Pre-A1 у структурі Комплементарного тому оновлених Загальноєвропейських рекомендацій із мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання (2020) як підготовчого етапу формування мовної компетентності. Дослідження присвячено науковому обґрунтуванню та деталізації рівня Pre-A1, який було офіційно впроваджено у зазначеному документі. Проаналізовано методологічний зсув у мовній освіті від моделі «ідеального носія» до концепції багатомовного користувача. Пояснено, що рівень Pre-A1 заповнює прогалину між повною відсутністю мовленнєвих дій і першими проявами генеративного мовлення, виступаючи фундаментом для початківців із мінімальним або відсутнім досвідом вивчення іноземної мови. Обґрунтовано освітню та інклюзивну сутність цього рівня як стартового етапу «входження» у мовне середовище для мовних початківців. У статті рівень Pre-A1 інтерпретується як своєрідна «фаза ескізу» мовленнєвого розвитку, у межах якої мовні навички ще не є автономними, проте вже реалізуються в елементарних моделях комунікації за умови педагогічної підтримки. Основний акцент зроблено на тому, що комунікація на рівні Pre-A1 має репродуктивний характер і потребує інтенсивної зовнішньої підтримки, зокрема використання уповільненого темпу, жестів та візуальних підказок. Проведено компаративний аналіз дескрипторів рівнів Pre-A1 та A1, у межах якого ключовим диференціатором визначено наявність або відсутність генеративної здатності (можливості самостійно будувати висловлювання). Особливу увагу приділено інклюзивному значенню цього рівня для сучасної української освіти. Результати дослідження засвідчують, що виокремлення рівня Pre-A1 дає змогу уникнути когнітивного перевантаження початківців, створює умови для поступової мовної соціалізації та забезпечує більш валідне оцінювання навчального прогресу. Підкреслено значення інституціалізації рівня Pre-A1 для національної системи освіти та необхідність інтеграції європейських стандартів у вітчизняний освітній простір.

Ключові слова: CEFR Companion Volume (2020), початкові рівні, Pre-A1, A1, дескриптори, педагогічна підтримка, мовна соціалізація, мовна автономія, оцінювання прогресу.

Ivanova Nataliia, Naboka Olena. The Pre-A1 Level in the Updated Common European Framework of Reference for Languages (2020): From Silence to Initial Language Action

This article presents a comprehensive analysis of the Pre-A1 level within the structure of the Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment. Companion Volume (2020) as a preparatory stage in the formation of language competence. The study focuses on the theoretical justification and detailed characterization of the Pre-A1 level, which was officially introduced in the updated CEFR document. Particular attention is paid to the methodological shift in language education from the normative model of the “ideal native speaker” to the functional concept of the plurilingual language user. The article explains that the Pre-A1 level fills the conceptual gap between the complete absence of language action and the first manifestations of generative language use, thereby serving as a foundational stage for beginners.

© Іванова Н. Г., Набока О. М., 2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

with minimal or no prior experience of foreign language learning. The educational and inclusive nature of this level is substantiated, as it represents the initial phase of “entry” into the language environment for learners with very limited linguistic resources. Within the study, Pre-A1 is interpreted as a specific “sketch phase” of language development, in which linguistic skills are not yet autonomous but are already realized through elementary communicative patterns under pedagogical support. The analysis emphasizes that communication at the Pre-A1 level is predominantly reproductive in nature and requires intensive external support, including a slowed speech rate, gestures, and visual cues. A comparative analysis of the Pre-A1 and A1 descriptors is conducted, identifying the presence or absence of generative ability – that is, the capacity to independently produce utterances – as the key differentiating criterion between the two levels. Special attention is devoted to the inclusive significance of the Pre-A1 level in the context of contemporary Ukrainian education. The findings demonstrate that the explicit differentiation of the Pre-A1 level helps to prevent cognitive overload among beginner learners, facilitates gradual language socialization, and enables more valid assessment of early learning progress. The study underscores the importance of institutionalizing the Pre-A1 level within the national education system and highlights the necessity of integrating European standards into the domestic educational framework in order to ensure a smooth transition towards initial language autonomy.

Key words: CEFR Companion Volume (2020), beginner levels, Pre-A1, A1, descriptors, pedagogical support, language socialization, language autonomy, progress assessment.

Вступ. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment (далі – CEFR) [7] було вперше презентовано у 2001 р. як результат масштабного міжнародного проекту за участі фахівців із 41 країни. Документ започаткував нову епоху у викладанні мов, закріплюючи методологічний зсув від нормативної моделі одномовного «ідеального носія» до функціональної концепції багатомовного користувача, здатного ефективно функціонувати в реальному комунікативному середовищі. Український переклад, здійснений під керівництвом проф. С.Ю. Ніколаєвої та опублікований у 2003 р., став важливим етапом інтеграції вітчизняної мовної освіти у європейський освітній простір [3].

CEFR формують шестищаблеву систему рівнів мовної компетентності (від A1 до C2), яка побудована за принципом поступового ускладнення з початкових етапів опанування мови (A1 та A2). Рівень A1 (інтродуктивний, або рівень «відкриття») орієнтований на набуття базових умінь, необхідних для розуміння та продукування простих висловлювань у повсякденних комунікативних ситуаціях. Рівень A2 (рівень «виживання») передбачає формування здатності до взаємодії у рутинних побутових контекстах. Саме на цих рівнях розгортається діяльнісний підхід до навчання, який забезпечує поступовий перехід до автономного мовного використання. Рівні A1 і A2 відзначалися як базові, що передбачають мінімальні знання мови для вирішення простих комунікативних завдань

у побутових ситуаціях. Основний акцент у цій версії робився на здатності користуватися мовою у різних контекстах [7]. Водночас у редакції CEFR 2001 р. найперше згадувалися окремі дескриптори, що стосувалися завдань із мінімальним лінгвістичним та когнітивним навантаженням, які вважалися такими, що відповідають рівню нижче за A1. Зокрема, у розділі 3.5 CEFR [7] окреслено низку нескладних завдань, які пов'язані з використанням базових формул вітання та елементарних комунікативних формул, що реалізують соціально прийнятні реакції (погодження, заперечення, ввічливе вибачення, ввічливе прохання, подяка); зі здійсненням простих покупок з опорою на жести або вказування; зі ставленням запитань та відповідей щодо дня тижня, часу доби, дати; із заповненням нескладних форм з особистими даними (ім'я, адреса, громадянство, сімейний стан); написанням коротких повідомлень [5]. Проте вказані мовні дії не було концептуально оформлено як окремих рівнів мовної компетентності та залишено відкритим питання чіткого опису мовних дій на етапі, що передує рівню A1.

Мета статті – обґрунтування освітньої й інклюзивної сутності рівня Pre-A1 у структурі оновлених Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти (2020) (далі – CEFR Companion Volume (2020)) [6], визначення його диференційних ознак (порівняно з рівнем A1), а також з'ясування значення рівня Pre-A1 для побудови валідних освітніх і оцінювальних практик на початкових етапах мовного навчання.

Результати. Слід зазначити, що впродовж двох десятиліть після публікації першої редакції CEFR (2001) було накопичено значний практичний і теоретичний досвід, який зумовив розроблення та офіційне видання *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment. Companion Volume* (2020) [6], що істотно переосмислив первісну концепцію. *CEFR Companion Volume* (2020) містить розширену систему дескрипторів для всіх рівнів мовної компетентності, що дає змогу як викладачам, так і здобувачам мовної освіти здійснювати точніше розмежування між окремими аспектами мовленнєвих умінь [8].

Залишаючи концептуально чинними загальні рівні мовної компетентності від A1 до C2, оновлений *CEFR Companion Volume* (2020) [6] суттєво доповнив попередню версію CEFR, актуалізуючи сфери медіації, багатомовності та міжкультурної взаємодії – компоненти, які набувають особливої значущості навіть для користувачів початкових рівнів у сучасному цифровому та глобалізованому світі.

Одними з ключових результатів цього перегляду стали розширення й деталізація описів деяких рівнів мовної компетентності, зокрема початкових. Із метою усунення прогалини в характеристиці компетентностей початківців, які ще не досягли базової генеративної здатності, у *CEFR Companion Volume* (2020) було офіційно запроваджено нове позначення – рівень Pre-A1. Рівень Pre-A1, розроблений для відображення найперших кроків у вивченні мови, дає змогу створити більш комплексну та диференційовану структуру для оцінки прогресу учнів на початкових етапах навчання [6, с. 30]. За спостереженнями Томая Алексіу та Марії Стафопулу, саме рівень Pre-A1 є основою для забезпечення неперервності та послідовності в мовній освіті [5].

Загалом в академічних джерелах наявною є тенденція до стійкого ігнорування початкових рівнів володіння мовою. За висновками Бенджаміна Креммеля, Катрін Еберхартер, Єви Конрад, Елізи Гуггенбіхлер, Доріс Мозер-Фрьочер, Вікторії Ебнер, Керол Шпетль, це зумовлено домінуванням тестів, що орієнтовані переважно на середній та просунутий рівні (від B1 і вище), підтверджується обмеженням початкової версії CEFR

щодо дескрипторів для стартових рівнів та засвідчується незадоволеністю потреб зацікавлених сторін у чіткому оцінюванні базових мовних умінь [8].

Рівень Pre-A1, інтегрований у *CEFR Companion Volume* (2020), репрезентує концептуально вивірене розширення шкали мовної компетентності в напрямі так званого нульового рівня, який раніше залишався на периферії уваги дослідників і тому не мав чітких орієнтирів у плануванні навчального процесу. Якщо в редакції CEFR 2001 р. цей рівень лише згадувався як потенційно релевантний, то в 2020 р. він отримав чітку операційну реалізацію на основі емпіричних даних проєктів *Lingualevel/IEF* та *CEFR-J* з акцентом на функціональність, підтримку візуальними засобами, а також на контекстуальну зумовленість мінімальних мовних дій.

Рівень Pre-A1 (за термінологією В. Ступак, рівень «до A1» [4]) розглядається як ключовий інструмент інклюзивного залучення до мовної освіти учасників процесу мовного навчання з початковим або нульовим рівнем мовної компетенції. У *CEFR Companion Volume* (2020) окреслено потенціал відповідних дескрипторів для формування навчальних цілей, розроблення дидактичних матеріалів та критеріїв оцінювання для раннього етапу мовленнєвого розвитку. Акцент зроблено на інтеграції посередницьких умінь, багатомовної взаємодії та цифрової комунікації як чинників, що забезпечують повноцінну реалізацію освітньої траєкторії та поступову мовну соціалізацію здобувачів на рівні Pre-A1 за мінімального або відсутнього досвіду вивчення іноземної мови [4, с. 116]. Нагальна потреба у шкалах для нижчих рівнів зумовлена сучасною мовною освітньою політикою, яка ставить за мету формування плюрилінгвальної компетентності з раннього віку [5].

На цьому етапі мовна діяльність особи, яка засвоює мову, реалізується в межах лексично та ситуативно обмеженого репертуару, що базується на рутинних формулах та невербальній підтримці. Виокремлення рівня Pre-A1 як початкової точки входження у мовний простір має надзвичайну важливість для аналізу когнітивної динаміки в умовах мультикультурного навчання.

Основною метою рівня Pre-A1 є забезпечення структури для оцінки прогресу і викладання найперших кроків у мовному навчанні.

У виданні 2020 р. рівень Pre-A1 призначено для врахування освіченості дітей та дорослих, які (майже) не мали попереднього досвіду вивчення іноземної мови, лише розпочинають її опанування та ще не досягли рівня A1. На рівні Pre-A1 окреслюються мінімальні комунікативні дії, які новачок у вивченні мови виконує у найпростішому контексті, за умови максимальної візуально-когнітивної підтримки (використання жестів, уповільнене мовлення співрозмовника, ілюстрації, повторення тощо).

Рівень Pre-A1 має виключно вступний характер і не провістить мовної автономії здобувача, оскільки комунікативна активність можлива лише за умов інтенсивної зовнішньої підтримки (мультимодальні засоби, візуальна підказка, шаблонні мовленнєві конструкції, педагогічне моделювання ситуацій тощо). Його впровадження, спрямоване на поступове входження у мовне середовище, передбачає використання мультимодальних ресурсів та максимальну підтримку комунікативної діяльності з боку педагога. На цьому рівні важливо створити дружнє, підтримувальне середовище з великою кількістю наочності, жестикуляції та стандартизованих форм мовлення, що забезпечить поступовий перехід від реактивної до інтерактивної форми участі у мовленнєвій взаємодії, закладаючи основу для формування первинних лінгвокомунікативних стратегій (рис. 1).

Акцентування на рівні Pre-A1 у *CEFR Companion Volume* (2020) зроблено з метою відобразити точніше етапи початкового засвоєння мовних компетенцій. Особи, які засвоюють мову на рівні Pre-A1, потребують спеціальних методик, що враховують їхні обмежені знання мови та допомагають роз-

вивати основні навички перед переходом до більш комплексних мовних завдань на рівні A1. Завдяки цьому рівню стає можливим чіткіше структурувати процес навчання, уникнути перевантаження початківців надмірно складними завданнями [6, с. 276].

На рівні Pre-A1 основні освітні зусилля зосереджуються на формуванні базових рецептивних і продуктивних навичок, здатних забезпечити мінімальний комунікативний обмін у супроводі зовнішньої підтримки. Зокрема, увагу зосереджено на реакції (аудіюванні та розумінні) на прості інструкції в аудиторії, таких як *Stand up, Sit down, Show me...* (англ.); *Lève-toi, Assieds-toi, Montre-moi...* (франц.); *Levántate, Siéntate, Enséñame...* (ісп.), що зазвичай супроводжуються відповідними жестами, мімікою або візуальними підказками. Окрім того, від особи, що вивчає мову, очікується розпізнавання знайомих слів або символів у поєднанні із зображеннями (напр., афіші, піктограми, картки). Навички письма на цьому етапі виконують переважно психомоторну функцію, ніж комунікативну, та обмежуються копіюванням літер, окремих слів, шаблонних виразів або коротких фраз за зразком. Здобувач здатний публікувати прості привітання в Інтернеті, використовуючи емотикони. У межах усного мовлення домінує відтворення (вимова та повторення) стійких формул спілкування, що мають шаблонний характер у передбачуваних ситуаціях: *Hola, Adiós, Gracias* (ісп.), *Bonjour, Merci, Au revoir* (фр.), *Hello, Thank you, Goodbye* (англ.). Ідеться про формування початкової комунікативної компетентності.

Зазначається, що до характеристик дескрипторів рівня Pre-A1 належать так само стислість висловлювання, наявність підтримки, повільний темп мовлення, чіткість, а також повторюваність окремих слів і комунікативних формул [8]. Наприклад, загальний дескриптор усного сприймання на рівні Pre-A1 передбачає здатність «розпізнавати числа, ціни, дати та дні тижня за умови, що мовлення подається повільно й чітко у визначеному, знайомому повсякденному контексті» [8, с. 48]. Аналогічно, дескриптор загальної письмової продукції на рівні Pre-A1 зазначає, що учні «можуть повідомляти базову особисту інформацію (наприклад, ім'я, адресу, громадянство), за потреби, із використанням словника» [8, с. 66].

Рис. 1. Можливості користувача на рівні Pre-A1

Зростаючу увагу до ранніх етапів мовленнєвого розвитку підтверджує й кількісний аналіз нових шкал *CEFR Companion Volume* (2020) [5]: із 84 доданих шкал 46 безпосередньо адресовано рівню Pre-A1 (рис. 2). Водночас рівень Pre-A1 відсутній у 65% нових шкал (54 шкали з 84), що є природним з огляду на його вступний характер та спрямованість на початківців. Усі дескриптори систематизовано за шістьма основними категоріями (види рецептивної діяльності та стратегії; види продуктивної діяльності та стратегії; види інтерактивної діяльності та стратегії; види медіативної діяльності та стратегії; комунікативна мовна діяльність; плурилінгвальна та полікультурна компетентність). Переважну більшість дескрипторів рівня Pre-A1 зосереджено в межах рецептивних видів мовленнєвої діяльності (слухання та читання), де розуміння підтримується візуальними стимулами, жестами та мімікою. Томай Алексіу та Марія Стафопулу здійснили глибокий аналіз зазначених 46 шкал і дійшли висновку, що спільною рисою дескрипторів Pre-A1 є їхня опора на концепт «знайомості», який визначається як передумова здатності учнів із мінімальним рівнем мовної підготовки до базової комунікації та розуміння мовного матеріалу [5]. У статті досліджено можливі способи практичної реалізації дескрипторів рівня Pre-A1, шляхи їх імплементації у навчальний процес, а також потенціал використання зазначених дескрипторів для побудови цілісної системи оцінювання та підтримки раннього іншомовного розвитку учнів [5]. Попри методологічну новизну *CEFR Companion Volume* (2020), автори відзначають низку викликів у застосуванні нового рівня Pre-A1, зокрема обмежену деталізацію лексичних і тематичних блоків, брак чітких методичних орієнтирів для створення навчальних матеріалів, адресованих початківцям [5].

Рис. 2. Кількісний аналіз нових шкал *CEFR Companion Volume* (2020)

Водночас описані дескриптори цього рівня дають змогу педагогам ефективніше планувати заняття, оцінювати успіхи учнів, адаптувати навчальні матеріали та будувати індивідуальні освітні траєкторії для здобувачів із різним стартовим рівнем володіння мовою. Візуальна, жестова й стандартизована підтримка виступає важливим ресурсом для формування елементарної комунікативної компетентності в період переходу до рівня A1.

Початкові рівні мовної компетентності, зокрема Pre-A1 та A1, відображають етапність розвитку мовленнєвої спроможності від відтворення мовних одиниць до первинного породження висловлень. Виокремлення цих рівнів дає змогу врахувати неоднорідність початкового етапу формування мовних компетентностей, що є важливим для формування якісної методики навчання іноземної мови та розроблення валідних інструментів оцінювання.

Рівень A1, позначений як рівень «Доступ», виконує роль генеративного порогу, першої сходинки, з якої здобувач мови здатен самостійно генерувати мовлення. На цьому рівні користувач володіє мінімальними засобами для базової міжособистісної взаємодії: ставить та відповідає на запитання про себе, формулює прості твердження на знайомі теми, використовує комунікативні шаблони з певною варіативністю. Мовленнєва діяльність на цьому етапі виходить за межі рутинного повторення й передбачає початкові прояви автономії.

Натомість Pre-A1 функціонує як підготовчий рівень, що передуює генеративному етапу та має виключно вступний характер, не передбачаючи мовної автономії. Здобувач мови на цьому рівні ще не оперує достатніми мовними ресурсами для самостійного творення висловлень. Його мовна активність обмежується репродуктивним використанням рутинних формул, окремих лексичних одиниць та стереотипізованих фраз у строго визначених контекстах. Його комунікація здебільшого можлива лише за умови інтенсивної зовнішньої підтримки (жести, візуальна підказка, уповільнене мовлення, мультимодальні засоби тощо). Попри обмежений комунікативний потенціал, рівень Pre-A1 є важливим етапом у становленні подальшої мовної компетентності [5].

Таким чином, ключовою диференціацією між рівнями A1 і Pre-A1 виступає наявність/відсутність генеративної здатності, тобто можливості породжувати власні мовленнєві конструкції. Це розрізнення має суттєве значення для розроблення навчальних матеріалів та інструментів діагностики навчального прогресу на ранніх етапах мовного розвитку.

З огляду на окреслені відмінності між рівнями Pre-A1 та A1, особливої уваги потребує аналіз освітнього й інклюзивного значення рівня Pre-A1, який уможливорює педагогічну підтримку здобувачів мови на етапі входження в іншомовне середовище.

У «Концептуальних засадах мовно-літературної освітньої галузі» МОН України [2], документі, що визначає вектор розвитку іншомовної освіти країни в умовах освітньої євроінтеграції, уперше офіційно зафіксовано рівень Pre-A1 як етап початкового опанування першої іноземної мови, що описує найперші досягнення учнів та має бути досягнутий наприкінці 2-го класу. Така інституціоналізація базового порогу узгоджується з *CEFR Companion Volume* (2020), який наголошує на важливості підтримки учнів раннього віку ще на докомунікативному етапі, формуючи в них готовність до іншомовної взаємодії на рівні розпізнавання, реагування та простого відтворення мовних одиниць у повсякденних ситуаціях спілкування. Проте у дослідженнях зазначається особлива складність оцінювання учнів переважно молодшого віку з початковими рівнями володіння мовою (Pre-A1, A1, A2), оскільки у першій редакції CEFR відповідні дескриптори та оцінювальні орієнтири були репрезентовані недостатньо [8]. Упровадження рівня Pre-A1 в українські державні стандарти для 1–2-го класів НУШ (молодша школа) створює можливість більш реалістичного оцінювання навчальних досягнень на етапі «входження» у мову, що узгоджується з висновками Т. Алексіу та М. Стафопулу [5].

Поодинокі наукові розвідки деталізують зміст окремих компонентів іншомовної компетентності на рівні Pre-A1. Так, досліджено зміст аудитивної компетентності на рівні Pre-A1 відповідно до положень *CEFR Companion Volume* (2020) із наданням наукового обґрунтування доцільності використання драматизації як інтерактивного підходу у формуванні іншомовної рецептивної компетенції у про-

цесі навчання дітей молодшого шкільного віку [3].

Отже, рівень Pre-A1, що акцентує на репродуктивних діях, візуальній підтримці та стереотипізованому спілкуванні й репрезентує вхідну ланку у системі формування комунікативної компетентності, доцільно розглядати як стратегічно важливий підготовчий етап, що створює передумови для успішного включення здобувача мовної освіти з відсутнім попереднім мовним досвідом у комунікативне середовище іноземної мови. Упровадження Pre-A1 у навчальні програми для початківців адаптує освітній процес до індивідуальних стартових умов, забезпечуючи поступовий перехід до рівня A1, де домінує початкова мовна автономія.

Освітній перехід від Pre-A1 до A1 віддзеркалює не лише зростання мовленнєвих умінь, а й поступове формування автономії як основи подальшого ефективного навчання. Іншими словами, рівень Pre-A1 виконує роль фундаменту для подальшого поступу до A1, де через елементи самостійного висловлення та мовної адаптації до ситуативного контексту починається справжня мовна творчість. За образним уточненням можна зазначити, що, якщо процес опанування іноземної мови уявити як процес входження в освітлений простір, то рівень Pre-A1 є перехідною зоною між темрявою мовної незнаності та світлом перших комунікативних пробуджень, де навички ще не продукуються самостійно, але вже відображаються у простих моделях комунікації. Рівень Pre-A1 у мовному розвитку знаменує перший світанок мовленнєвої свідомості: темрява повної некомпетентності поступається м'якому світлу розпізнавання знайомих слів, інтонації і формул спілкування.

На рівні Pre-A1 особа, яка засвоює мову, перестає бути «мовчазним спостерігачем» або пасивним слухачем і стає «соціальним агентом», хоча її «голос» реалізується переважно через готові шаблони, підкріплені невербальними засобами.

Висновки. Отже, порівняно з CEFR 2001 р. у версії *CEFR Companion Volume* (2020) початковий рівень A1 став більш комплексним та деталізованим. Уведення нових концепцій, таких як медіаграмотність та міжкультурна компетенція, дає змогу краще підготувати учнів до реальних мовних ситуацій у глобалізованому світі. Це свідчить

про прагнення до адаптації мовної освіти до нових вимог суспільства та технологічних змін. Окреме виділення рівнів Pre-A1 та A1 у *CEFR Companion Volume* (2020) відображає важливість точного структурування процесу навчання мов на початкових етапах. Рівень Pre-A1 забезпечує базову підготовку, необхідну для засвоєння основних мовних навичок, тоді як рівень A1 відкриває можливість участі у простих, але функціональних комунікативних ситуаціях.

У межах оновлення CEFR, здійсненого у 2020–2021 рр., особливу увагу було приділено деталізації перших етапів мовного розвитку та посиленню інклюзивності освітнього підходу. До структури рівнів CEFR було введено нову підготовчу сходинку Pre-A1, що описує початкові, елементарні мовні дії, які передують генеративному використанню мови, притаманному рівню A1. Цей рівень виконує роль опорної платформи для новачків, які ще не здатні продукувати власне висловлення, але вже можуть реагувати на базові комунікативні стимули.

Узагальнюючи, рівень Pre-A1 доцільно розглядати як критично важливий етап мовної соціалізації, на якому особа, яка вивчає

мову, переходить від мовчання до відтворення репродуктивних одиниць комунікації. У метафоричному вимірі, якщо процес опанування мови уявити як творення картини, то рівень Pre-A1 можна уявити як «фазу ескізу», момент, коли ще немає повноцінної картини мовлення, але вже сформовано базові контури за підтримки педагога: це рівень несамостійного, але вже спрямованого мовлення, який знаменує собою вихід із мовного «морозу» до перших променів розуміння і комунікації. Рівень Pre-A1 трактуємо як поріг між «мовчанням» і «мовленням», як простір першого пробудження до мовної дії. *Поетичніше можна сказати, що хоча це ще не мовлення, це вже не мовчання.* Саме на цьому етапі закладається фундамент для подальшого зростання мовної компетентності та формування початкової мовної автономії.

З огляду на стратегічний курс України на європейську інтеграцію, а також актуальні трансформації у системі мовної освіти, виникає об'єктивна потреба у створенні, фаховій адаптації та апробації україномовного перекладу оновленого документа *CEFR Companion Volume* (2020) з урахуванням культурно-лінгвістичних реалій нашої країни.

Література:

1. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / наук. ред. С.Ю. Ніколаєва. Київ : Ленвіт, 2003. 273 с.
2. Концептуальні засади мовно-літературної освітньої галузі (іншомовна освіта). Київ : МОН України, 2025. 23 с.
3. Михайлова О.С., Гуманкова О.С., Григор'єва Т.Ю. Використання технології драматизації у процесі розвитку вмінь аудіювання учнів початкової школи. *Arts Linguodidacticae*. 2022. № 10. С. 46–55.
4. Ступак К.Є. Розвиток системи іншомовної освіти у Фінляндії (друга половина XX – початок XXI ст.) : дис. ... докт. філос. : 011. Кривий Ріг, 2023. 300 с.
5. Alexiou T., Stathopoulou M. The Pre-A1 Level in the Updated Common European Framework of Reference for Languages. *Research papers in Language Teaching and Learning (Special Issue: Innovations and Trends in Early Foreign Language Context)*. February 2021. Vol. 11, No. 1. P. 11–29.
6. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment. Companion volume. Council of Europe Publishing, Strasbourg. 2020. 278 p.
7. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment. Council for Cultural Co-operation, Education Committee, Modern Languages Division, Strasbourg, 2001. 260 p.
8. Kremmel B., Eberharter K., Konrad E., Guggenbichler E., Moser-Frötscher D., Ebner V., Spöttl C. The CEFR Companion Volume: Opportunities and challenges for language assessment. *DiSlaw – Didaktik slawischer Sprachen. At the Interfaces of Didactics and Philology* (Special Issue). 2023. P. 65–83.

References:

1. Zahalnoievropejski Rekomendatsii z movnoi osvity: vyvchennia, vykladannia, otsiniuvannia [Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment] / Naukovyi redaktor ukrainskoho vydannia doktor ped. nauk, prof. S. Yu. Nikolaievoi (2003). K.: Lenvit. 273 s. [in Ukrainian].
2. Kontseptualni zasady movno-literaturnoi osvitnoi haluzi (inshomovna osvita) [Conceptual Foundations of the Language and Literature Educational Domain (Foreign Language Education)]. (2025). K.: MON Ukrainy. 23 s. [in Ukrainian].

3. Mykhailova, O., Humankova, O., Hryhorieva, T. (2022). Vykorystannia tekhnolohii dramatyzatsii v protsesi rozvytku vmin audiiuvannia uchniv pochatkovoï shkoly [The Use of Dramatization Technology in the Development of Listening Skills of Primary School Pupils]. *Arts Linguodidacticae*. № 10. S. 46–55. [in Ukrainian].
4. Stupak, K. (2023). Rozvytok systemy inshomovnoi osvity u Finliandii (druha polovyna XX – pochatok XXI st.) [Development of the Foreign Language Education System in Finland (Second Half of the 20th – Early 21st Century)]: dysertatsiia na zdobuttia naukovoï stupenia doktora filosofii zi spetsialnosti 011 Osvitni, pedahohichni nauky / nauk. kerivnyk – d-r ped. nauk, prof. V.A. Hamaniuk; Kryvorizkyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet. Kryvyi Rih. 300 s. [in Ukrainian].
5. Alexiou, T., Stathopoulou, M. (2021). The Pre-A1 Level in the Updated Common European Framework of Reference for Languages. *Research papers in Language Teaching and Learning (Special Issue: Innovations and Trends in Early Foreign Language Context)*. Vol. 11, No. 1. P. 11–29.
6. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment. Companion volume (2020). Council of Europe Publishing, Strasbourg. 278 p.
7. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment (2001). Council for Cultural Co-operation, Education Committee, Modern Languages Division, Strasbourg, 260 p.
8. Kremmel, B., Eberharter, K., Konrad, E., Guggenbichler, E., Moser-Frötscher, D., Ebner, V., Spöttl, C. (2023). The CEFR Companion Volume: Opportunities and challenges for language assessment. *DiSlaw – Didaktik slawischer Sprachen. At the Interfaces of Didactics and Philology* (Special Issue). P. 65–83.

Дата першого надходження статті до видання: 11.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 30.01.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 06.04.2026

SARMATO-ALANICA (ETYMOLOGICAL NOTES)

Iliadi Alexander Ivanovich,

Doctor of Philological Sciences, Professor,

Professor at the Chair of Translation, Theoretical and Applied Linguistics

State Institution "South Ukrainian National Pedagogical University

named after K. D. Ushynsky"

ORCID ID: 0000-0001-5078-8316

The paper deals with the important problem of Iranian comparative-historical linguistics and etymology, namely – singling out Sarmato-Alanian heritage in Slavonic hydronymy. Toponymy is the special lexical class, preserving the ancient traces of native speakers of one language in the continuous area of other language. The object of the analysis are a few hydronyms (water names), the formal (phonetic, morphological) features of which give cause for their consideration as the elements of Sarmatian / Alanian stratum in the local Slavonic toponymy. The main criteria for the classification of the toponymic lexemes as the units of the relict Eastern Iranian language vocabulary are: 1) identity of their sound structure to the historical phonetic characteristics of the words in the Eastern Iranian languages, in particular Ossetian; 2) identity of the morphology presumably Iranian hydronyms to the structure of the toponyms and the appellatives of the Ossetian language, the material of which is the main source for the reconstruction of Sarmato-Alanian vocabulary.

*It is possible to talk about the reconstruction of such Sarmatian/Alanian words as: *a-sam[ā] 'shoreless, the river, that does not have shores' (for example, because of their swamping) ~ Wakhi sam; *mār-kan or *mār-xan 'dammed water source', 'flow/stream with weir' ~ Sarm. mār-, Osset. mar & Osset. хән; *marγ-āb[ā] 'meadow river/water' ~ Sogd. al-Murγāb, Tajik murγob; *vaz-āb 'dammed water' ~ Sogd. 'w'zy, (Manichaeen) 'wzyu = āwāze, Osset. awæzt.*

Key words: Sarmato-Alanian, etymology, reconstruction, derivative, hydronym.

Іліаді Олександр. Сармато-Аланіка (етимологічні розвідки)

Статтю присвячено важливій проблемі іранського порівняльно-історичного мовознавства та етимології, а саме – виокремленню сармато-аланської спадщини у слов'янській гідронімії. Топонімія є особливим класом лексики, який «консервує» давні сліди перебування носіїв однієї мови в суцільному ареалі іншої. Об'єктом аналізу слугують кілька гідронімів (водних назв), формальні (фонетичні, морфологічні) ознаки яких дають підстави розглядати їх як елементи сарматського / аланського стратуму в місцевій слов'янській топонімії. Основні критерії кваліфікації лексем як елементів словника реліктової східноіранської мови: 1) тотожність їхньої звукової будови історико-фонетичним характеристикам слів східноіранських мов, осетинської зокрема; 2) тотожність морфології гадино іранських гідронімів будові топонімів і апелятивів осетинської мови, матеріал якої є основним ресурсом для реконструкції сармато-аланської лексики.

*Можна говорити про реконструкцію таких сармато-аланських слів: *a-sam[ā] 'річка, ручай без берегів' (наприклад, через їх заболочування) ~ вахан. sam; *mār-kan чи *mār-xan 'загачений водний об'єкт' ~ сарм. mār-, осет. mar & осет. хән; *marγ-āb[ā] 'лугова річка / вода' ~ согд. al-Murγāb, тадж. murγob; *vaz-āb 'загачена вода' ~ согд. 'w'zy, (маніхейське) 'wzyu = āwāze, осет. awæzt.*

Ключові слова: сармато-аланський, етимологія, реконструкція, дериват, гідронім.

Introduction. The traditional material for the linguistic researches in the field of Alanian studies is represented with not numerous written monuments of the Alanian language, the data of the Ossetian language, which evolved from Alanian dialects, numerous Alanian onyms in Greek, Latin, Arabic, Syrian, Armenian,

Georgian, Iranian, Mongolian, Russian, Chinese and other literary sources, and, of course, Alanian loan words in the languages of Europe and Asia. Another source of replenishment of our knowledge about Alanian vocabulary is Sarmato-Alanian toponymy in the historical area of the Slavonic languages. Singling out Sarmato-

Alanian stratum in Slavonic toponymy is at the initial stage, therefore the scientific search in this direction remains a **relevant challenge** for Iranian etymology and the reconstruction of the Alanian language.

The goal of the suggested study is etymological analysis of several Slavonic toponyms, which supposed to be belonged to Sarmato-Alanian heritage in the local geographical nomenclature. This goal is achieved by solving several **tasks**: 1) determining the genetic and morphological (regarding the root and derivational structure) identity of the toponyms under consideration and Eastern Iranian (first of all, Ossetian) toponymy and the appellative vocabulary; 2) the reconstruction of Iranian lexemes (in their Middle Iranian form), which were saved in the toponymy.

Specificity of the scientific procedure has caused the choice of corresponding **methods**, namely – *the etymological method, comparative-historical method, and the method of linguistic reconstruction*.

Statement of the research results

Alan. **a-sam[ā]* (?)

Among the materials on Russian hydronymy, published by Max R. Vasmer, the river name *Acoma*, attested in Nizhny Novgorod governorate, appears [16 (1, p. 51)]. Earlier we have already made an attempt to analyze the name on Iranian grounds as **āsa-asma-* (?) ‘Nurturing mother of Ases’ (*Ases*, *Asi* – one of the branches of Alans), having attributed it to the vestiges of Alanian toponymy in the Middle and Lower Volga region [5, p. 160–162]. The likelihood of Alanian linguistic affiliation of this hydronym increases with taking into account the historical language situation in the Volga River region too: presence here of Sarmato-Alanian ethnic component in 8th–10th centuries is evidenced with a significant stratum of the lexical borrowings from Sarmato-Alanian dialects in the Finnish languages of the mentioned area (including Mari and Mordovian). However, now *such* Alanian etymology of the noun appears doubtful in terms of the semantics of nomination. It is possible to give a more convincing explanation for the lexeme without going beyond Iranian vocabulary.

We daresay the potamonym *Acoma* conveys Sarm.-Alan. **a-sam[ā]* as the composition of the caritive prefix **a-* and the geographic term **sam[ā]*, cf. Wakhi *sam* ‘edge’, ‘creekbank’ [12, p. 306]. The final *-ā* is etymologically

ambiguous, therefore it may be both the vestige of Iranian indicator of *ā*-stem as well as the result of Iranian lexeme rebuilding on the analogy of the local Finno-Ugric toponymy with *-ома* (cf. *Войдома*, *Кочкома*, *Нетома*, *Охтома*, *Пулома* etc.). Thus, **a-sam[ā]* (< **ḡ-sam[ā]*?) ‘shoreless, the river, that does not have shores’; to the typology of nomination cf. Russ. *Безберегое* – the lake in the Oka River basin (Smolitskaja G. P. (1976) “Hydronymy of the Oka River basin (List of the Rivers and Lakes)”: 130) = **bez-bergoje* ‘the same’.

For the phonetic reasons the hydronym *Acoma* can hardly be etymologically oriented to *Ошма* – the river, the right tributary of the Pizhma < Mari *ouuma* ‘sand’ (see about it: Morokhin N. W. (1997) “The Nizhegorodsky Toponymic Dictionary”: 148).

Sarm.-Alan. **mār-kan* or **mār-xan*

The water name *Mrakoň* is attested in the area of Czech insular dialects in Romania [15, p. 139]. The formal similarity between the hydronym and Czech appellatives, derived from Proto-Slav. **morkъ* ‘darkness, gloom’, **morkъ(jь)* ‘dark’ (cf. Czech *mrak* ‘darkness; twilight; rain cloud’), proves to be superficial on closer examination, because suff. *-oň-* forms the derivative not from **mork-*, but from the variant base **mьrk-* (cf. Czech dial. *mrkoň* ‘the one who often blinks’) [14 (19, pp. 234–236; 21, p. 135)], although color motive of nomination is widespread in Slavonic hydronymy.

May be, corresponding Czech appellative words and appropriate toponyms have not yet been attested; in this case their fixation in new lexicographical sources will cast doubt on the proposed treatment of the given above name as Iranism. However, there is a possibility that *Mrakoň* is the genetically ambiguous toponym from the category of those, the distinctly Slavonic form of which is the result of rethinking of the foreign-language lexeme, as is observed, for example, the case with Ukr. *Самоткан/Самоткань* from Iran. **asma-xan-*, *Домоткан/Домоткань* < Iran. **danu-xan-/*danava-xan-* (Trubachev O. N. (1968) “The River Names of Right-bank Ukraine: Word-formation. Etymology. Ethnic Interpretation”: 207).

The word under consideration is devoid of the written history, capable shine a light on the process of changing its form. However, given the fact that Czech ethnic component appeared in Romania comparatively late, it is reasonable

to assume that *Mrakoň* is the Slavonization some local Romance form like **Mrahan*/**Mrakan*, which in its turn was inherited from the speech of the old Slavonic population, that lived here before coming Romanians. The reconstructed archaic Slavonic hydronym **Mraxan*/**Mrakan* presumably saves even more ancient Iranian lexeme, namely Sarm.-Alan. **mār-kan* or **mār-xan* ‘dammed water source’, ‘flow/stream with weir’, rethought in the language of Slavs. In particular the sequence *tārt* in the foreign-language lexeme was changed in *trat* according to the pattern of Slavonic words with “group phoneme” (phoneme cluster) *tort*, which indicates relative chronology of adapting the hydronym by Slavs in an age when the process of development of *tort* > *trat* was still active. Regarding the composition of the hydronym cf.:

**mār-* < Iran. **māra-* ‘weir’ (< **mār-* ‘to block, to interfere’ → ‘to dam, to weir’), represented exactly in Sarmato-Alanian and Ossetian water nomenclature;

**xan* ‘source, spring’, ‘creek’, ‘canal’, ‘ditch’, cf. Osset. *xæh* ‘wellspring’ as a part of the toponym *Æндæп-хæх* [3, p. 78].

Thus, **mār-kan* or **mār-xan* stands in line with other Sarmato-Alanian and Ossetian potamonyms-composites with prepositive **mār-*, cf.:

Sarm. *Marabius* (in Ammianus Marcellinus) = **Mār-āb* from Old Iran. **māra-āpa-* ‘the river with weir’ [4, p. 120–121];

Alan. **mār-āf* ‘the river with weir’ [6, p. 54] < **māra-āpi-*;

Alan. **mār-wārā* or **mār-rār-* ‘river/water with weir’ (literally – “Weir-River/Water” [7, p. 15];

Sarm.-Alan. **mār-ud* (< **mār-od*) ‘stream/river with weir’ < **māra-[a]uda-* [8, p. 9–10];

Alan. **mār-want* (< **māra-ṽanta-*) – the designation of dammed river or stream (literally – ‘[the river] with weirs’) (it is etymology of 2022 by A. I. Iliadi);

Osset. **Raw-mar-don* ‘water of weir of the big river’, *don-mar-æn* ‘dam, weir’ [4, p. 120–121].

Restored **mār-kan* or **mār-xan*, may be, is one of the traces of Sarmatian toponymicon on the lands of modern Romania, comp., for example, presence of Sarmatian tribes (Roxolani, Jazyges) on the Lower Danube in the first century AD (Dzigovskij A. N. (2003) “Essays on the history of Sarmatians of the Carpathian and Dnieper River areas”: 76–87).

Its preservation became possible due to the continuity of language tradition (Eastern Iranian → Slavonic → Eastern Romance → Czech) for hundreds of years.

Alan. **mary-āb*[*ā*]

Margoaba, 1939 (?) – the creek or the river (in the record – *pârăul*) in the area of the village *Бырново* (the territory of contemporary Ocnița District in Moldova) [10]. It is a case of Eastern Romance adapting (**Margoábă*) Slavonic form **Margab*[*a*] or **Margob*[*a*] (comp. *noð-kova* > Roman. *potcoávă*) with the remodeling its outcome according to the pattern *cocioábă*, *cosoroábă* etc. In Slavonic toponymics of the Dniester River area this hydronym is an element of Alanian substrate: it is about Alanian composite **mary-āb*[*ā*] ‘meadow river/water’. Its first part is the reflex of Iran. **margā-* ‘meadow’, cf. Sogdian *mry(h)* [*marγ*] ‘meadow’, Pashto *maryá* ‘grassplot, meadow’ [11 (5, pp. 231, 232)], while the second is Middle Iranian dialect reflex of Proto-Iran. **āp-* ‘water stream, river’, comp. Middle Persian (late) *āb* [’*b*] ‘water’, Parthian *āb* [’*b*], Sogdian (Christian) ’*b*, Khwarezmian ’*b* ‘the same’ [11 (1, p. 312)]. The whole-lexical correspondence is found in Sogdian *al-Murγāb* ‘The River of the thickets’ (Lurje P. B. (2004) “Historical and Linguistic analysis of Sogdian Toponymy”: 141: to *mary* ‘wood, meadow’), as well as in the name of the city in the Pamirs *Murγāb* [11 (5, p. 233)] and in eponymous river name *Мургаб* (Tajik *murγob*) = *Murg-river* (Edelman D. I. (1975) “Geographical Names of the Pamirs”: 45).

The auslaut *-ā* is etymologically ambiguous: it may be both a vestige of properly Iranian indicator of *ā*-stem, as well as genetically identical with it Slavonic flexion of feminine nouns.

It is not excluded that the water name belongs to the heritage of the Western Alans (Aorsi, Asi), which had settled in northern Moldova (Ocnița District belongs to its North part) and the adjoining lands of Bessarabia by the end of the second century AD (perhaps, they have been joined later by small groups of Eastern Alans). About them see, for example, in: [13, p. 171].

Sarm.-Alan. **waz-āb*

Czech old *Vozáb*, 1740 – the name of the pond (Královédvorský [9, p. 83]). The hydronym represents Sarm.-Alan. **waz-āb* ‘dammed water’, forming the separate lexical isogloss with Sogdian (Buddhistic) ’*w’z* ’*p* = *āwāz āp* ‘water from the

pond' [1, p. 86] or *ā-waz-āp/ā-wāz-āp* 'dammed water' (Livshits V. A. (2008) "Sogdian Epigraphy of Middle Asia and the Seven Rivers region": 78).

The first component is Iran. **ā-uaža-*, that is prefixed reflex of Proto-Iran. **uāž-* 'to move, to flow' (: Avestan (late) inf. *vazaiδyāi* 'to inflow, to flow into' [2, p. 1389], Baluchi *gwaz* 'irrigation ditch' [1, p. 86]), cf. Sogdian *''w'zy* 'pond, body of water', (Manichaean) *''wzyy = āwāze* 'lake, swamp', Ossetian *awæzt* 'dam', 'weir' ([1, p. 86]; Livshits V. A. (2008) "Sogdian Epigraphy of Middle Asia and the Seven Rivers region": 78–79; Lurje P. B. (2004) "Historical and Linguistic analysis of Sogdian Toponymy": 146: from Iran. **ā-vaza-*). The second is a reflex of Proto-Iran. **āp-* 'water, stream, river'. It is essential for proving Sarmato-Alanian etymological affiliation of this hydronym that the reflex of Iran. **āpa-* in the known Sarmatian/Alanian vocabulary was precisely *āb*, cf. Sarm. *Marabius = *Mār-āb*, Alan. **mary-āb[ā]* (see above) as well as Alan. **ar-āb* or **ar-ab* < Old Iran. **r-āpa-* 'flowing water', cf. *Старый арабъ* – the hydronym in the Dnieper River region (it is etymology of 2021 by A. I. Iliadi), **mal-aba* 'deep river', **sugd-ab-* 'pure waters' (Crimea; Shaposhnikov A. K. (2007) "Sarmatian and Turanian Language Relicts of the Northern Black Sea region": 290, 293, 304, 314) etc.

It should be pointed out that proposed Alanian etymology of the hydronym is quite conditional because of the lack of any reliable Sarmato-Alanian traces in the toponymics of this area of Czechia. It should be noted that search for evidences of habitation of Iranian-speaking peoples in the early Middle Ages in the north of historical Bohemia (Královédvorskó – is its northeast) is the problem also for archaeologists. Findings of ceramics in northern Bohemia, as well as the burial with the iron sword without cross-guard, long spearpoints, clay vessels (one of them is close to some of ceramic forms

from Late Sarmatian monuments) in Dure (Kuznecov V. A., Pudovín V. K. (1961) "Alans in Western Europe in the era of the "Great Migration of Peoples""": 81, 90: with reference to E. Beninger and A. Alföldi) are associated with Alans. Hence if there are linguistic preconditions for Sarmato-Alanian etymology of the geographical name, even based on its formal similarity/identity to Iranian toponyms in other areas, they cannot be ignored. At least until more convincing etymology will be proposed.

Conclusions. With taking into account the results of the etymological analysis of the toponymic lexemes we can draw a few preliminary conclusions.

1. Sarmatian/Alanian lexemes attested in the area of Slavonic toponymy demonstrate close etymological links predominantly with the vocabulary of the Eastern Iranian languages: **a-sam[ā]* : Wakhi *sam*; **mār-kan* or **mār-xan* : Sarm. *mār-*, Osset. *mar* and Osset. *xæn*; **mary-āb[ā]* : Sogd. *al-Muryāb* (judging by root sound *u*, it is the result of Persian mediation in rendering this name; according to P. B. Lurje (2004) "Historical and Linguistic analysis of Sogdian Toponymy": 141), Tajik *muryob*; **waz-āb* : Sogd. *''w'zy*, (Manichaean) *''wzyy = āwāze*, Osset. *awæzt*, Baluchi *gwaz*. This is quite expected because of belonging Sarmato-Alanian dialects to the eastern branch of the Iranian languages.

2. The reconstructed lexemes expand our knowledge of the vocabulary of hydrographic terms in the language of European Sarmats and Alans or expand the geography of already known Sarmato-Alanian words (**āb[ā]* 'water', 'river', **mār* 'weir', **xan* 'well', 'wellspring', 'canal').

Further researches in the stated direction are natural, because the reconstruction of Sarmato-Alanian vocabulary in many ways is based on detection its relicts in onomastics (primarily in toponymics) of the European languages.

Bibliography:

1. Abaev V.I. Historical-Etymological Dictionary of Ossetic. Volume I: A–K'. 2021. 655 p.
2. Bartholomae Chr. Altiranisches Wörterbuch. Strassburg : Verlag von Karl. J. Trübner, 1904. 2000 s.
3. Cağatay A.Dz. Cəgat Irystony toponimi. II xaj. Ordžonikidze : Ir, 1975. 561 f.
4. Dzittsoity Yu.A. On Some Relics of Ancient Iranian Vocabulary in the Toponymy of Ossetia. *Bulletin of SOIGSI*. 2018. Issue 29 (68). P. 117–128.
5. Iliadi A.I. On Some Iranian Lexical Elements in the Slavonic Lexicon. III. *Типологія мовних значень у діахронічному та зіставному аспектах*. 2013. Вип. 28. С. 160–166.
6. Iliadi A.I. ALANICA in the Don Toponymy. *Acta onomastica*. 2020. LXI/1. P. 48–60.
7. Iliadi A.I. Varia Onomastica: Sarmato-Alanica (Danapria, Bohus). *Acta Linguistica Lithuanica*. 2025. Vol. 92. P. 1–28. <https://doi.org/10.35321/all92-05>.

8. Iliadi A.I. Etyma Alanica. *Науковий вісник ПНІТУ ім. К.Д. Ушинського*. 2025. № 41. P. 1–14.
9. Machek A. Rybníky na Královédvorskú v minulosti a dnes. *Zpravodaj Místopisné komise ČSAV*. 1966. Roč. VII, č. 2. S. 82–84.
10. Onomastic Archive of NASU Institute of the Ukrainian Language.
11. Rastorgueva V.S., Edelman D.I. Etymological Dictionary of the Iranian Languages. 2000–2020. T. 1–6. URL: <https://k.twirpx.link/search/>
12. Stebline-Kamensky I.M. Etymological Dictionary of the Wakhi Language. 1999. 480 p. URL: <https://k.twirpx.link/file/716171/>
13. Sulimirski T. The Sarmatians (Vol. 73 in the series “Ancient Peoples and Places”). London : Thames and Hudson, 1970. 263 p.
14. Trubachev O.N. (Ed.) Etymological Dictionary of Slavonic Languages: Proto-Slavonic Lexical Stratum. Vol. 19–21. 1992–1994. URL: <https://archive.org/details/B-001-004-137>
15. Utěšený S. Zeměpisná jména u Čechů v Rumunsku. *Zpravodaj Místopisné komise ČSAV*. 1963. Roč. IV, č. 1. S. 134–139.
16. Vasmer M. (Ed.) Wörterbuch der russischen Gewässernamen. Bd I–V. Berlin ; Wiesbaden : Otto Harrassowitz, 1961–1969.

References:

1. Abaev, V. I. (2021). *Historical-Etymological Dictionary of Ossetic*. Volume I: A–K'. 655 p. [in English].
2. Bartholomae, Chr. (1904). *Altiranisches Wörterbuch*. Strassburg : Verlag von Karl. J. Trübner. 2000 s. [in German].
3. Cağatay, A. Dz. (1975). *Cağat Irystony toponimi*. II xaj. Ordžonikidze : Ir. 561 f. [in Ossetian].
4. Dzittsoity, Yu. A. (2018). On Some Relics of Ancient Iranian Vocabulary in the Toponymy of Ossetia. *Bulletin of SOIGSI*. Issue 29 (68), 117–128.
5. Iliadi, A. I. (2013). On Some Iranian Lexical Elements in the Slavonic Lexicon. III. *Typolohia movnykh znachen' u diakhronichnomu ta zistavnomu aspektakh – Typology of Language Meanings in Diachronic and Comparative Aspects*. Issue. 28, 160–166 [in English].
6. Iliadi, A. I. (2020). ALANICA in the Don Toponymy. *Acta onomastica*. LXI/1, 48–60 [in English].
7. Iliadi, A. I. (2025). Varia Onomastica: Sarmato-Alanica (Danapria, Bohus). *Acta Linguistica Lithuanica*. Vol. 92, 1–28. <https://doi.org/10.35321/all92-05> [in English].
8. Iliadi, A. I. (2025). Etyma Alanica. *Scientific Research Issues of South Ukrainian National Pedagogical University Named after K. D. Ushynsky. Linguistic Sciences*. № 41, 1–14 [in English].
9. Machek, A. (1966). Rybníky na Královédvorskú v minulosti a dnes. *Zpravodaj Místopisné komise ČSAV*. Roč. VII, č. 2, 82–84 [in Czech].
10. Onomastic Archive of NASU Institute of the Ukrainian Language [in Ukrainian].
11. Rastorgueva, V. S., Edelman, D. I. (2000–2020). *Etymological Dictionary of the Iranian Languages*. T. 1–6. Retrieved from: <https://k.twirpx.link/search/>
12. Stebline-Kamensky, I. M. (1999). *Etymological Dictionary of the Wakhi Language*. 480 p. URL: <https://k.twirpx.link/file/716171/>
13. Sulimirski, T. (1970). *The Sarmatians* (Vol. 73 in the series Ancient Peoples and Places). London : Thames and Hudson. 263 p. [in English].
14. Trubachev, O. N. (Ed.). (1992–1994). *Etymological Dictionary of Slavonic Languages: Proto-Slavonic Lexical Stratum*. Vol. 19–21. URL: <https://archive.org/details/B-001-004-137>
15. Utěšený, S. (1963). Zeměpisná jména u Čechů v Rumunsku. *Zpravodaj Místopisné komise ČSAV*. Roč. IV, č. 1, 134–139 [in Czech].
16. Vasmer, M. (Ed.). (1961–1969). *Wörterbuch der russischen Gewässernamen*. Bd I–V. Berlin ; Wiesbaden : Otto Harrassowitz [in German].

Дата першого надходження статті до видання: 16.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 10.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 06.04.2026

УДК 81'373:811.111

DOI <https://doi.org/10.32782/modernph-2026.5.22>

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ КОНЦЕПТУ INSPECTION В АНГЛОМОВНОМУ СЮРВЕЙЄРСЬКОМУ ДИСКУРСІ

Ківенко Інна Олександрівна,кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри «Іноземні мови та переклад»
Одеського національного морського університету
ORCID ID: 0000-0003-2044-5456**Смаркалова Антоніна Костянтинівна,**викладач кафедри «Іноземні мови та переклад»,
Одеського національного морського університету
ORCID ID: 0000-0002-8631-2915

Представлена стаття є спробою всебічно проаналізувати та описати семантичну структуру концепту INSPECTION в англomовному сюрвейєрському дискурсі як функціональному підвиді морського дискурсу. Актуальність роботи зумовлена зростаючою роллю інспекційної діяльності в умовах глобалізації, стандартизації та уніфікації професійних практик, що відбивається у високій термінологізованості та формалізованості відповідної комунікації. Метою дослідження є виявлення та комплексний аналіз семантичної організації концепту INSPECTION з урахуванням його когнітивно-дискурсивної специфіки. Об'єктом аналізу вибрано концепт INSPECTION в англomовному сюрвейєрському дискурсі, предметом – його семантична структура та лінгвальні засоби репрезентації. Матеріал дослідження становлять дефініції та словникові статті сучасних англomовних лексикографічних ресурсів. Методологічну основу роботи формують дефініційний, етимологічний, синонімічний і компонентний аналізи, а також метод лінгвістичного опису. У результаті дослідження встановлено, що концепт INSPECTION характеризується складною багатокомпонентною структурою, яка включає процесуальну класему [PROCEDURE], архісеми [VERIFICATION] і [PERCEPTIBILITY], а також диференційні семи [AUTHORITY], [NORMATIVITY], [DIAGNOSTICS] і градуальну семантичну ознаку [DILIGENCE]. Доведено, що в межах сюрвейєрського дискурсу INSPECTION постає не як акт простого спостереження, а як регламентована, інституційно зумовлена процедура встановлення істини та відповідності об'єктів нормативним вимогам. Теоретична значущість роботи полягає в уточненні семантичної моделі ключового професійного концепту, а практична – у можливості використання результатів для подальших лінгвістичних досліджень спеціалізованих дискурсів і терміносистем.

Ключові слова: архісема, дискурс, інспекція, класема, концепт, лексема, сема, семантика, сюрвейєрський дискурс.

Kivenko Inna, Smarkalova Antonina. Lexical and semantic representation of the concept INSPECTION in the english surveying discourse

This article is an attempt to comprehensively analyse and describe the semantic structure of the concept INSPECTION in the English surveying discourse as a functional subtype of the maritime discourse. The relevance of the work is determined by the growing role of inspection activities in the context of globalisation, standardisation and unification of professional practices, which is reflected in the high degree of terminological and formalised communication. The aim of the study is to identify and comprehensively analyse the semantic organisation of the concept INSPECTION, taking into account its cognitive and discursive specificity. The object of analysis is the concept INSPECTION in the English surveying discourse, and the subject embraces its semantic structure and linguistic means of representation. The research material consists of definitions and dictionary entries from contemporary English lexicographic resources. The methodological basis of the work is formed by definitional, etymological, synonymic and component analyses, as well as the method of linguistic description. The study has found that the concept INSPECTION is characterised by a complex multicomponent

© Ківенко І. О., Смаркалова А. К., 2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

structure that includes the procedural classeme [PROCEDURE], the archisemes [VERIFICATION] and [PERCEPTIBILITY], as well as the differential semes [AUTHORITY], [NORMATIVITY], [DIAGNOSTICS] and the gradual semantic feature [DILIGENCE]. It has been proven that within the surveying discourse, INSPECTION appears not as an act of simple observation, but as a regulated, institutionally conditioned procedure for establishing the truth and compliance of objects with regulatory requirements. The theoretical significance of the work lies in the refinement of the semantic model of a key professional concept, and the practical significance lies in the possibility of using the results for further linguistic research of specialised discourses and terminological systems.

Key words: archiseme, classeme, concept, discourse, inspection, lexeme, semantics, seme, surveyor discourse.

Вступ. Актуальність представленого дослідження зумовлена зростаючою роллю концепту INSPECTION у сучасному сюрвейерському дискурсі, де він функціонує як одна з ключових когнітивно-семантичних одиниць, що структурує професійну комунікацію та відображає специфіку експертно-контрольної діяльності. Умови глобалізації, стандартизації та уніфікації професійних практик сприяють інтенсифікації використання лексем і терміноодиниць, пов'язаних із процесами інспектування, оцінювання та верифікації, що актуалізує потребу в комплексному лінгвістичному аналізі семантичної структури концепту INSPECTION. Незважаючи на наявність праць, присвячених дослідженню професійно спрямованих видів дискурсу і термінологічних систем, концепт INSPECTION у межах сюрвейерського дискурсу досі не отримав системного висвітлення з позицій дефініційного, етимологічного, синонімічного та компонентного аналізів, що зумовлює не лише актуальність, а й наукову новизну та теоретичну значущість запропонованого дослідження.

Об'єктом дослідження вибрано концепт INSPECTION в англomовному сюрвейерському дискурсі. Предметом дослідження слугують семантична структура та лінгвальні засоби репрезентації концепту INSPECTION в англomовному сюрвейерському дискурсі.

Мета статті полягає у виявленні та описі семантичної структури концепту INSPECTION в англomовному сюрвейерському дискурсі шляхом комплексного лінгвістичного аналізу.

Для досягнення мети вирішено такі завдання:

1) охарактеризовано сюрвейерський дискурс як функціональний підвид морського дискурсу;

2) проведено дефініційний аналіз концепту INSPECTION;

3) окреслено етимологію досліджуваного концепту;

4) здійснено аналіз синонімічних рядів концепту INSPECTION;

5) описано структурну організацію значення концепту INSPECTION у межах компонентного аналізу.

Матеріалами дослідження слугували дані лексикографічних джерел (Cambridge Dictionary, Oxford Learner's Dictionaries, Collins Online Dictionary, Online Etymology Dictionary).

Для розв'язання поставлених завдань застосовано комплекс загальнонаукових і спеціальних лінгвістичних методів дослідження. Зокрема, **дефініційний аналіз** слугував для встановлення понятійного ядра концепту INSPECTION шляхом зіставлення словникових тлумачень ключових лексем. **Етимологічний аналіз** дав змогу реконструювати первинні смисли та виявити глибинні семантичні характеристики досліджуваного концепту. **Метод аналізу синонімічних рядів** допоміг окреслити межі концепту і виявити різні аспекти репрезентації відповідного професійного явища. **Компонентний аналіз** застосовано для опису структурної організації значення концепту INSPECTION через виокремлення різних типів сем. **Метод лінгвістичного опису** забезпечив класифікацію й упорядкування термінологічного матеріалу.

Результати. Морський дискурс є сукупністю моно- і полігалузевих спеціальних мікросистем, що співвідносяться з конкретними поняттями та реаліями морської сфери й охоплюють великий пласт термінології, який використовується в сфері морської галузі [1, с. 74]. Він відрізняється від будь-яких інших дискурсів насиченістю спеціальною лексикою, широким використанням термінології, стійких словосполучень, характерних лише для «морської» сфери спілкування, великою кількістю номенклатури спеці-

альних скорочень і умовних позначень, що використовуються лише в морських матеріалах, із погляду синтаксису – широким використанням клішованих конструкцій (особливо в документації), невеликою кількістю часових дієслівних форм, стислою формою висловлювання, використанням усередині одного речення численних паралельних конструкцій, виражених інфінітивними і прикметниковими зворотами. Усе це пов'язане з функціональними параметрами, що характеризують саму сферу дискурсу: стислість, чіткість і конкретність формулювань, точність і ясність, що забезпечує логічну послідовність та структурність викладу, чітке відмежування однієї думки від іншої, легкість сприйняття переданої інформації.

Оскільки під час вивчення морського дискурсу особлива увага надається не лише загальнонауковим, а й вузькопрофільним терміносистемам (мікросистемам), термінологічні одиниці сфери сюрвейерської діяльності морської галузі англійської мови становлять неабиякий інтерес для філологічних розвідок [2; 3].

Сюрвейерський дискурс розглядається як функціональний підвид морського дискурсу й являє собою спеціалізовану професійну мікросистему із власними прагматичними цілями, учасниками та лінгвальними засобами. Його специфіка зумовлена високим рівнем термінологізованості, стандартизованістю лексики, активним використанням клішованих конструкцій, скорочень і умовних позначень, а також синтаксичною стислістю та формалізованістю викладу, що забезпечує точність, однозначність і юридичну валідність інформації [4, с. 215].

Основу сюрвейерського дискурсу становить вузькоспеціалізована термінологія, яка функціонує у межах усталених мовленнєвих жанрів і відображає практичні завдання інспекційної діяльності. Сюрвейер виступає комунікативним посередником між виконавцями, замовниками та паралельними учасниками процесу, реалізуючи директивну, референтну та колаборативну комунікацію [там само, с. 217].

Цілі сюрвейерського дискурсу реалізуються через систему жанрів різного ступеня формалізації: директивні (номінація та програма інспекції), звітні (різновиди *inspection reports*), претензійні (*Letters of Protest, Letters*

of Reserve), комунікативні (оперативні оновлення) та підсумкові (засвідчувальні) документи (фінальні звіти, сертифікати). Саме у цих жанрах концентруються ключові лінгвістичні та функціональні ознаки сюрвейерського дискурсу.

Учасники сюрвейерської комунікації поділяються на три функціональні групи: виконавців, принципалів і паралельних учасників. Комунікація з виконавцями має директивний, прагматично зумовлений характер і спрямована на організацію інспекційних дій; взаємодія з принципалами є референтною та реалізується у формі формалізованих, фактологічно точних звітів; комунікація з паралельними учасниками ґрунтується на координації й співпраці, навіть за умов потенційного конфлікту інтересів. У сукупності це дає змогу визначити сюрвейера як центральний комунікативний вузол, що забезпечує точний, структурований і верифікований обмін професійною інформацією в межах морського дискурсу.

Уся комунікативна діяльність сюрвейерів будується навколо певних концептів, ключовим з яких є концепт *INSPECTION*.

У загальноновживаній англійській мові лексема *inspection (n)* визначається як:

1) *the act of looking at something carefully to check its quality or condition* [5];

2) *the act of looking closely at something/somebody, especially to check that everything is as it should be* [6];

3) *critical examination; official examination or review, as of troops; the act of inspecting or viewing, esp. carefully or critically; formal or official viewing or examination* [7].

Для глибшого розуміння природи досліджуваного концепту треба звернутися до його етимології. Слово *inspection (n)* походить від латинського *inspectionem* (називний відмінок *inspectio*) «а looking into» [8]. В основі лежить префікс *in-* («в», «усередині») та корінь *specere* («дивитися» від праіндоєвропейського кореня **spek-* «спостерігати»).

Відповідно до тезаурусу Кембріджського словника [5], ми можемо визначити синоніми до лексеми *inspection (n)*, що зображені на рис. 1.

Дані синонімічні ряди ми стратифікували за принципом спеціалізації та класифікували у підгрупи за функціонально-семантичним принципом відповідно до різних типів професійних дій сюрвейерів:

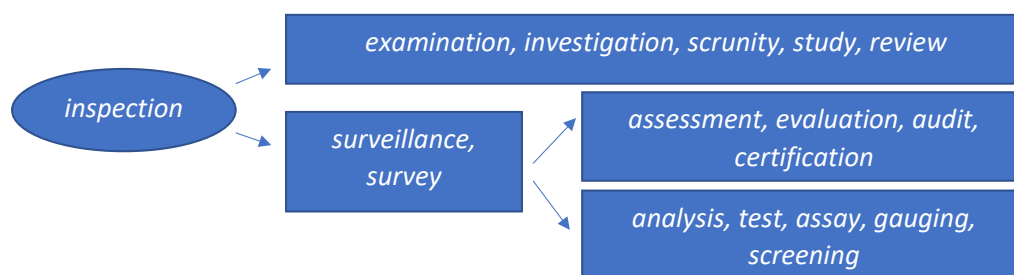

Рис. 1. Синонімічний ряд лексеми INSPECTION

1) загальноживаний рівень: лексеми широкої семантики, які функціонують у загальній англійській мові. Вони позначають процес загального огляду: *examination, investigation, scrutiny, study, review*. Ми віднесемо ці лексеми до візуально-процесуальної підгрупи, тобто лексеми, які позначають процес ретельного фізичного огляду об'єктів;

2) професійно-спеціалізований рівень: лексеми, які чітко маркують приналежність до інспекційної галузі: *surveillance, survey*. Залежно від об'єкта та методів інспектування виділимо:

2.1) оціночно-кваліфікаційну підгрупу: описує експертну діяльність сюрвейєрів, наприклад роботу з документами, встановлення відповідності нормам тощо;

2.2) оціночно-діагностичну підгрупу: збирає у собі лексеми, які позначають частину роботи з вантажем, наприклад фізико-хімічні аналізи або заміри за допомогою спеціального обладнання або лабораторних методів.

Такий ретельний аналіз дає змогу піти далі та виділити смислові компоненти семантичної структури концепту INSPECTION.

I. Класема [PROCEDURE]. Це компонент, який узагальнює усі вищенаведені синоніми. Він базується на словникових дефініціях «*the act of...*» і вказує на алгоритм послідовних дій, які базуються на правилах.

II. Архісема [VERIFICATION]. Це центральна, домінантна сема групи «сюрвейєрська діяльність», яка об'єднує у собі все поле «перевірок». Баується на синонімічному ряді *examination, investigation, scrutiny, study, review* як «перевірка істинності». Дефініційний маркер «*...to check that everything is as it should be...*».

III. Архісема (інтегральна сема) [PERCEPTIBILITY]. Ця сема відображає сенсорну основу інспекцій та виводиться безпосередньо з етимології: *spesere* «дивитися» від

**spek-* «спостерігати», а також синонімічних лексем візуально-процесуальної мікрогрупи *examination, scrutiny*, де визначальним є візуальний компонент.

IV. Диференційна сема 1. [AUTHORITY]. Даний компонент відображає соціально-правовий статус дії (інспекції здійснюють уповноважені особи, а інспектор має інституційну владу визначати відповідність/невідповідність об'єкта нормам), що відрізняє інспекцію від простого спостереження. Він базується на словникових дефініціях «*official...*», «*formal...*».

V. Диференційна сема 2. [NORMATIVITY]. Цей компонент конкретизує мету інспекції та базується на синонімічному ряді, де ключовим є зіставлення з еталоном: *assessment, evaluation, audit, certification*. У професійному контексті інспекції завжди передбачають наявність процедур та стандартів.

VI. Диференційна сема 3. [DIAGNOSTICS]. Ця сема відрізняє інспекцію від простого спостереження необхідністю виявлення причин або властивостей. Вона базується на маркерах *analysis, test, assay, gauging, screening* та дефініційного маркера «*a looking into*».

VII. Градуальна сема [DILIGENCE]. Цей компонент визначає характер виконання дій та ступінь інтенсивності. Ця сема представлена маркерами *closely, carefully, critically* у дефініціях. Градуальний характер цієї семи виявляється у можливості модифікації: *superficial inspection – thorough inspection – exhaustive inspection*.

Відповідно до проведеного компонентного аналізу ми бачимо певну структуру концепту INSPECTION елементи якої по-різному залежать один від одного та по-різному пов'язані між собою.

Таким чином, структурна модель концепту INSPECTION може бути представлена так:

INSPECTION = [PROCEDURE] + [VERIFICATION] + [PERCEPTIBILITY] + [AUTHORITY] + [NORMATIVITY] + [DIAGNOSTICS] + [DILIGENCE]

Ця складна структура свідчить саме про те, що сюрвейерська інспекція є не просто актом спостереження, а регламентованою процедурою встановлення істини.

Висновки. Отже, у результаті проведеного дослідження, зокрема дефініційного, етимологічного, синонімічного та компонентного аналізу, встановлено, що кон-

цепт INSPECTION має складну семантичну структуру, яка охоплює сім компонентів: процесуальну класему, архісеми перевірки й сприйнятності та низку диференційних і градуальних сем. Таким чином, сюрвейерська інспекція є не простою перевіркою чи спостереженням, це – регламентована процедура встановлення істини.

Перспективу дослідження вбачаємо у вивченні синтаксичних характеристик сюрвейерського дискурсу з метою систематизації лінгвальних особливостей його реалізації.

Література:

1. Шепітько С.В., Смирнова М.С., Панова Я.Є. Лінгвоперекладацькі характеристики морської термінології. *Закарпатські філологічні студії*. 2019. Вип. 9. Т. 2. С. 74–77.
2. Корольова Т., Смаглій В., Юхимець Ю., Александрова О. Шляхи формування термінологічної системи підмови морської тематики. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського. Лінгвістичні науки*. 2023. № 36. С. 135–149.
3. Смаркалова А.К. Сутність та організація діяльності інспекційних підприємств на морському транспорті. *Розвиток методів управління та господарювання на транспорті*. 2021. № 4(77). С. 32–47.
4. Москалюк О., Смаркалова А. Функціонування сюрвейерських термінів морської галузі: перекладацький аспект. *Закарпатські філологічні студії*. 2023. № 30. С. 215–219.
5. Cambridge University. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/inspection> (дата звернення: 12.01.2026).
6. Oxford Learner's Dictionaries. URL: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/inspection?q=inspection> (дата звернення: 21.09.2025).
7. Collins. URL: <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/inspection> (дата звернення: 12.01.2026).
8. Etymonline. URL: <https://www.etymonline.com/word/inspection> (дата звернення: 12.01.2026).

References:

1. Shepitko, S.V., Smyrnova, M.S., Panova, Ya.Ye. (2019). Lihvoperekkladatski kharakterystyky morskoi terminolohii [Linguistic and translation characteristics of maritime terminology]. *Zakarpatski filolohichni studii – Transcarpathian Philological Studies*, 9 (2), 74–77 [in Ukrainian].
2. Korolova, T., Smahlii, V., Yukhymets, S., Aleksandrova, O. (2023). Shliakhy formuvannia terminolohichnoi systemy pidmovy morskoi tematyky [Ways of forming a terminological system of maritime sublanguage]. *Naukovyi visnyk Pivdennoukrainskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni K.D. Ushynskoho – Scientific Bulletin of the South Ukrainian National Pedagogical University named after K.D. Ushynsky*, 36, 135–149 [in Ukrainian].
3. Smarkalova, A.K. (2021). Sutnist ta orhanizatsiia diialnosti inspekttsiinykh pidpriemstv na morskomu transportu [The essence and organisation of the activities of inspection companies in maritime transport]. *Rozvytok metodiv upravlinnia ta hospodariuvannia na transporti – Development of management and economic methods in transport*, 4 (77), 32–47 [in Ukrainian].
4. Moskaliuk, O., Smarkalova, A. (2023). Funktsionuvannia siurveiierskykh terminiv morskoi haluzi: perekladatskyi aspekt [Functioning of surveying terms in the maritime industry: translation aspect]. *Zakarpatski filolohichni studii – Transcarpathian Philological Studies*, 30, 215–219 [in Ukrainian].
5. Cambridge University. Retrieved from: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/inspection> (data zvernennia: 12.01.2026).
6. Oxford Learner's Dictionaries. Retrieved from: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/inspection?q=inspection> (data zvernennia: 21.09.2025).
7. Collins. Retrieved from: <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/inspection> (data zvernennia: 12.01.2026).
8. Etymonline. Retrieved from: <https://www.etymonline.com/word/inspection> (data zvernennia: 12.01.2026).

Дата першого надходження статті до видання: 14.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 30.01.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 06.04.2026

ТВОРЕННЯ АНГЛІЙСЬКИХ ТА УКРАЇНСЬКИХ ЕНЕРГЕТИЧНИХ ТЕРМІНІВ У КОМПАРАТИВНОМУ АСПЕКТІ

Ковальчук Оксана Ярославівна,
 кандидат філологічних наук, доцент,
 доцент кафедри філології та перекладу
 Івано-Франківського національного
 технічного університету нафти і газу
 ORCID ID: 0000-0002-8935-597X

Постійний розвиток науки і техніки висуває потребу номінувати нові поняття різних галузей. Вивчення закономірностей утворення термінологічної лексики вважається одним із актуальних завдань сучасного мовознавства. У роботі розглянуто процеси термінотворення в англійській та українській термінології галузі енергетики з метою виявлення у них домінуючих тенденцій, спільних та відмінних рис. Матеріалом дослідження слугували термінологічні одиниці фахової мови, відібрані із сучасних джерел. Зосереджено увагу на морфологічному, синтаксичному та морфолого-синтаксичному способах творення терміноодиниць. Здійснено аналіз особливостей афіксації, осново- та слово-складання, аббревіації. Вивчення синтаксичного способу термінотворення здійснюється шляхом аналізу терміносполук, у межах якого визначено продуктивні словотвірні моделі. Визначено відсоткове співвідношення одно- та багатокомпонентних термінів. Виявлено два структурні типи термінів: однокомпонентні та багатокомпонентні, із переважанням останніх. Для однокомпонентних термінів найбільш продуктивним є морфологічний словотвір. Терміни-derivати найчастіше утворюються суфіксальним та префіксально-суфіксальним способами. Виділено найпродуктивніші суфікси, які використовуються для творення різних лексико-тематичних груп. Терміни, утворені словоскладанням, більшою мірою характерні для англійської термінології, а терміни-композиції – для української. Аббревіація є малопродуктивним типом творення англійських та українських термінів галузі енергетики. Найпродуктивнішим шляхом поповнення аналізованої термінології є синтаксичний спосіб словотвору, що пояснюється потребою постійної конкретизації багатьох понять. Найбільш поширені моделі творення двочленних та тричленних термінотвірних конструкцій здебільшого співпадають і різняться лише за частотністю використання. Схеми творення чотиричленних терміносполук значно відрізняються. Морфолого-синтаксичний спосіб словотвору є малопродуктивним в англійській термінології і не застосовується в українській.

Ключові слова: термін, термінологія, однокомпонентний термін, багатокомпонентний термін, словотвірна модель, словотвір, галузь енергетики.

Kovalchuk Oksana. Formation of english and ukrainian energy terms in a comparative aspect

The constant development of science and technology puts forward the need to nominate new concepts of various fields. The study of the regularities of the formation of terminological vocabulary is considered one of the urgent tasks of modern linguistics. The work considers the processes of term formation in English and Ukrainian terminology of the energy industry in order to identify their dominant trends, common and distinctive features. The material of the study was terminological units of professional language, selected from modern sources. Attention is focused on morphological, syntactic and morphological-syntactic methods of forming terminological units. The analysis of the features of affixation, stem and word composition, abbreviations is carried out. The study of the syntactic method of term formation is carried out by analyzing terminological compounds, within which productive word-formation models are identified. The percentage ratio of single- and multi-component terms is determined. Two structural types of terms are identified: single-component and multi-component, with the latter predominating. For single-component terms, the most productive is morphological word formation. Derivative terms are most often formed by suffixal and prefixal-suffixal methods. The most productive suffixes are highlighted, which are used to create various lexical and thematic groups. Terms formed by word composition are more typical for English terminology, and composite terms are typical for Ukrainian. Abbreviation is an unproductive type of creation of English and Ukrainian

terms in the energy industry. The most productive way to replenish the analyzed terminology is the syntactic method of word formation, which is explained by the need for constant specification of many concepts. The most common models of creation of two- and three-component term constructions mostly coincide and differ only in frequency of use. The schemes of formation of four-member term compounds differ significantly. The morphological-syntactic method of word formation is unproductive in English terminology and is not used in Ukrainian.

Key words: term, terminology, single-component term, multi-component term, word-formation model, word-formation, energy industry.

Вступ. Термінологія є ключовим елементом науково-технічних текстів і основою технічної комунікації. Її активне поповнення зумовлене швидким ростом науки й техніки та потребою у номінації нових понять. Тому дослідження закономірностей утворення термінологічної лексики залишається одним з актуальних напрямів сучасного мовознавства.

Теоретичним основам термінотворення присвячено праці багатьох мовознавців, серед яких: А.С. Д'яков, Т.Р. Кияк, З.Б. Куделько [1], Т.І. Панько, І.М. Кочан, Г.П. Мацюк [2], М.О. Вакуленко [3], М.С. Зарицький [4], А.Л. Міщенко [5]. Формуванню та системній організації української електроенергетичної терміносистеми присвячено дисертаційне дослідження Л.В. Харчук [6]. О.М. Ріба-Гришин зосередилася на структурно-семантичних особливостях англійських термінів галузі енергозбереження [7]. Проте англійські та українські терміни галузі енергетики не були предметом зіставного дослідження.

Енергетику вважають найнеобхіднішою галуззю для людства. Темпи її розвитку в усіх промислово розвинених країнах випереджали темпи розвитку інших галузей. Енергосистема України повністю синхронізована з енергомережею континентальної Європи після повномасштабного військового вторгнення російської федерації і сьогодні є одним із найбільших енергооб'єднань Європи. Усе це зумовлює важливість вивчення англійської та української енергетичної термінології у порівняльному аспекті.

Мета статті – зіставний аналіз процесів творення англійських та українських термінів галузі енергетики з метою виявлення спільних та відмінних рис.

Результати. Терміни є невід'ємним складником лексичної системи будь-якої мови, впливаючи на її розвиток і словотворчі процеси. Енергетична терміносистема, так само як і інші фахові терміносистеми, охоплює поняття, кожному з яких відповідає норма-

тивний фаховий термін. Як стверджують Т.І. Панько, І.М. Кочан, Г.П. Мацюк у книзі «Українське термінознавство», «для створення нового слова можуть бути використані різні мовні засоби, а вибір оптимального способу номінації – складний, він визначається об'єктивними і суб'єктивними моментами, зовнішніми й внутрішніми факторами» [2, с. 160–161]. Мовознавці вважають творення термінів цілком свідомим процесом, зумовленим їх необхідністю.

У нашій роботі ми визначаємо енергетичний термін як одиницю найменування енергетичних понять, яка співвідноситься з іншими найменуваннями у цій галузі та утворює разом з ними термінологічну систему. Кожен термін характеризується за способом термінотворення. Способи творення термінів реалізуються за загальномовними правилами словотвору. Л.М. Томіленко зазначає, що для нових об'єктів номінації використовують наявні в мові способи словотворення, лексичні ресурси національної мови, лексику інших мов. При цьому переважають певні компоненти (терміноелементи, здебільшого іншомовні) і/або композиційні моделі [8, с. 83].

Розглянемо морфологічний (афіксація, аббревіація, скорочення, аббревіатури та ін.), синтаксичний та морфолого-синтаксичний типи словотвору наукових термінів, які, на думку О. Єсперсена та Г. Марчанда, є основними джерелами поповнення словникового складу сучасної англійської мови [9, с. 62]. Функціонування та основні принципи творення термінологічної лексики такі самі, як і відповідні принципи лексики загальнозовживаної. Проте термінологія галузі енергетики має свої дериваційні особливості, що виявляються в продуктивності способів, засобів та моделей термінотворення. Матеріалом для дослідження стали 900 англійських термінологічних одиниць, уміщених у «Глосарії основної енергетичної термінології» (Glossary of core energy specific terminology) [10], та ана-

логічна кількість українських, які увійшли до «Глосарію технічних термінів у сфері енергоефективності та відновлюваних джерел енергії» [11].

Описуючи галузеву термінологію у структурному аспекті, послуговуємося традиційною класифікацією. За структурою досліджувані терміни поділяємо на два основних класи – однокомпонентні (кореневі) та багатоконпонентні одиниці. У результаті порівняльного аналізу англійської та української термінології галузі енергетики виявлено, що найбільшу кількість у них становлять багатоконпонентні терміни. Кількість українських однокомпонентних та двокомпонентних термінів значно перевищує англійські (табл. 1). В англійській терміносистемі, як і в українській, найбільшу частку серед багатоконпонентних конструкцій становлять дво- і трикомпонентні конструкції. Англійських чотирикомпонентних термінів налічується вдвічі більше, ніж українських. Трикомпонентні і чотирикомпонентні терміни відіграють важливішу роль в англійській термінології, тоді як в українській термінології порівняно більше навантаження у номінативному відношенні покладається на однокомпонентні та двокомпонентні одиниці. Тобто в англійській енергетичній терміносистемі спостерігається тяжіння до більшої кількості елементів у конструкціях.

Таблиця 1
Відсоткове співвідношення аналізованих термінів англійської та української енергетичної термінології

Структурні види термінів	Англійські терміни, %	Українські терміни, %
однокомпонентні	15,61	18,22
двокомпонентні	45,47	54,66
трикомпонентні	28,85	20,33
чотирикомпонентні	8,19	4
п'ятикомпонентні	1,39	1
шестикомпонентні	0,37	0,24
семикомпонентні	0,12	0,36
восьмикомпонентні		0,12

Найбільш поширеним способом творення корневих термінів англійської та української енергетичної терміносистеми є морфологічний словотвір. При цьому застосовуються ті ж самі суфікси та префікси, що й у загальній морфології. Енергетичні терміни-derivati

представлені трьома структурними типами: префіксальний, суфіксальний та префіксально-суфіксальний. Найбільш поширеним серед них є суфіксальний спосіб творення. В українській термінології для творення термінів використовуються іншомовні суфікси **-ацій(а)**, **-цій(а)** (конденсація, санація), **-ій(а)** (дегресія, емісія), **-ор та -ер** (інвертор, калорифер), **-інг (-инг)** (контрактинг, даунсайклінг), а також питомі: **-ість** (дохідність, сталість, енергоефективність), **-анн(я)**, **-яnn(я)** (зонування, остигання), **-ник** (забрудник, крапельник). Для англійських термінів характерні суфікси **-tion** (designation, revocation), **-ity** (deliverability, neutrality), менш продуктивними є **-ment** (amendment, curtailment), **-ing** (matching, monitoring), **-ance** (compliance, performance). Суфіксальні морфеми відіграють важливу роль у творенні англійських та українських термінів-прикметників. Продуктивними словотворчими моделями при цьому є **іменник + -al** (operational, physical, regional), **іменник + -ic** (automatic, dynamic, economic), **дієслово + -ive** (active, effective, non-restrictive), корені слів, що у формі іменника приєднують до себе суфікси **-ence**, **-ency + -ent** (adjacent, apparent, competent); **основа іменника + -н(ий)** (кахельний, інфрачервоний, інтегральний), **основа іменника + -ичн(ий)**, **-ічн(ий)** (кліматичний, енергетичний, електричний), **основа іменника + суфікс -ов (-ев, -єв)** (грунтовий, вуглецевий, вальмовий).

Префіксальний спосіб є малопродуктивним у словотворі як українських, так і англійських термінів. Спільною ознакою є вживання іншомовних префіксів. У межах префіксального типу виділяємо англійські іменникові та дієслівні деривати (*imbalance, to reassess, to re-offer, subgroup*) та українські іменникові (*деградація, когенерація, емісія*).

Продуктивним типом афіксації у процесі творення англійських та українських енергетичних термінів є префіксально-суфіксальний структурний тип. В англійській мові таким способом творяться здебільшого іменники, в українській – прикметники. Найбільш поширені словотвірні моделі містять префікси **від-** (відстежування), **о-** (остигання), **за-** (затінення) у поєднанні із суфіксами **-анн(я)**, **-енн(я)**, а також префікси **від-, за-, з-, ви-** + суфікс **-н-** у прикметниках: *задувний, збалансований, викопний, відновлюваний*.

В англійській мові часто вживається префікс **cross-** у поєднанні з різними суфіксами (*cross-regional*, *cross-subsidisation*), а також словотвірні моделі, до яких входять префікси **co-**, **dis-**, **re-** та суфікс **-tion** на позначення енергетичних понять (*cogeneration*, *disconnection*, *re-energisation*).

Основоскладання – один із найпродуктивніших способів творення українських енергетичних термінів на відміну від англійських. Складовими частинами композитів можуть бути як власномовні, так і запозичені терміноелементи. Найбільш продуктивними у ролі першого компонента є іншомовні елементи грецького походження: **біо-** (*біоконверсія*, *біомаса*), **енерго-** (*енергоємність*, *енергозбереження*), **газо-** (*газобетон*, *газопроникність*), **геліо-** (*геліостат*), **електро-** (*електрорадіатори*). В англійській терміносистемі такі терміни трапляються поодинокі: *bioliquid*, *biomass*. В українській терміносистемі знаходимо чимало композитів, утворених за такими словотворчими моделями: 1) основа іменника + інтерфікс *o* або без нього + іменник (*системотехніка*, *піноскло*); 2) основа іменника + *o* + віддієслівний іменник (*теплогосій*, *теплообмінник*). Терміни, утворені словоскладанням, є здебільшого двокомпонентними, проте англійські терміноодиниці іноді можуть бути і трикомпонентними (*fault-ride-through*). Українські терміни переважно виступають іменниками (*сендвіч-панелі*, *клімат-контроль*), зрідка прикметниками (*вуглецево-нейтральне*); англійські, окрім іменників (*circuit-breaker*, *black-out*) та прикметників (*cost-efficient*), можуть бути виражені дієприкметниками (*flaw-based*), прислівниками (*weak-ahead*). Складовими частинами англійських юкстапозитів є слова, що належать до різних частин мови (прикметник, іменник, дієслово, дієприкметник, прийменник), в українських – лише іменники. Терміни, утворені словоскладанням, більше характерні для англійських термінів, тоді як серед українських енергетичних термінів вони трапляються рідко.

Абревіація є малопоширеним типом творення англійських та українських термінів галузі енергетики. Спільними особливостями цього типу є ініціальний тип скорочень, які вимовляються за буквеним типом (*FSM* (*frequency sensitive mode*), *PGMD* (*power-generating module document*), *PBX* (*polivi-*

нілхлорид), *P3E* (*підкісноземельні елементи*), а також абревіатури – складові частини багатокомпонентних термінів: *manual FRR* (*manual frequency restoration reserves*), *reserve connecting TSO* (*Transmission System Operator*), елементи ДІМ (елементи *діселе-ніду міді-індію*), екомаркування ЄС та скорочення змішаного типу (*Pmax*, *Pmin*, *ЕСКО* (*Енергосервісна компанія*)). В українській мові виявлено більше структурних типів абревіації, серед яких – усичення кінцевої частини слова (*PIO* – (*Pіо-де-Жанейро*) конференція), графічні (умовні) скорочення (*MВт* – *мега-ват*, *Дж* – *джоуль*, *кВт-год*) та терміноодиниці з іншомовними скороченнями (*важкий мазут HFO*, *пінополістирольні ізоляційні плити EPS*).

Синтаксичний спосіб словотвору є одним із найпродуктивніших шляхів поповнення аналізованої термінології. Найбільшу частку серед складених номінацій обох мов становлять двокомпонентні терміни, які реалізуються за однаковими моделями: «іменник + іменник (із прийменником)» (*deactivation period*, *period for ramping*, *генерування електроенергії*, *висота вітрогенератора*), «прикметник + іменник» (*synchronous area*, *structural data*, *автономне енергопостачання*, *альтернативна енергія*), «Participle II + іменник»/«дієслівна форма + іменник» (*unallocated capacity*, *unbundled capacity*, *розсіяне випромінювання*, *теплогенеруюче підприємство*). Відмінність полягає лише у частотності їх застосування: модель «іменник + іменник (із прийменником)» є найбільш активною серед англійських термінів, тоді як модель «прикметник + іменник» – серед українських. До складу термінів можуть входити абревіатури (*requesting TSO*, *HDVC system*, *ekomarkuvannya ЄС*, *gaz BE*), а також складні слова (*real-time operation*, *load-frequency control*, *багатошарові димоходи*, *викопні енергосистеми*). Компонентами двочленних енергетичних конструкцій обох мов можуть бути терміни і загальноновживані слова, які у складі номінації стають термінологічно навантаженими. Різновиди таких термінів відповідно до значення компонентів є однаковими: 1) термінологічні словосполучення, що складаються із загальноновживаних слів: *demand level*, *emergency situation*, *забезпечення якості, пасивне охолодження*; 2) термінологічні словосполучення, один із компонентів яких

має термінне значення, а другий – загально-вживане значення: *clearing price, fallback procedures, когенераційна установка, конденсаційний котел*; 3) термінологічні словосполучення, обидва компоненти яких є термінами: *overexcitation limiter, grid topology екструдований пінополістирол, інфрачервона термографія*.

Продуктивні моделі творення тричленних терміноконструкцій здебільшого співпадають і різняться лише за частотністю використання: **іменник + іменник + іменник** (*maximum export capability, perplacement power interchange, програма стимулювання ринку, ступінь використання теплогенератора*), **прикметник + іменник + іменник** (*marginal sell price, physical power flow, розділений пристрій кондиціонування, стандартні умови випробувань*), **прикметник + прикметник + іменник** (*national legal monopoly, sensitive commercial information, сонячний повітряний колектор, тверда поліуретанова піна*). Окрім того, в українській мові найбільш активною є схема **іменник + прикметник + іменник** (*регенерація стічних вод, система конденсаційного опалення*), відсутня в англійській. Натомість схема **Participle II + іменник + іменник** характерна лише для англійських трикомпонентних термінів: *scheduled exchange calculator, weighted average price*.

Єдиною спільною активною моделлю творення англійських та українських чотирикомпонентних енергетичних термінологічних словосполук є **іменник + іменник + іменник + іменник**: *capacity procurement optimization function, binding capacity allocation phase, перемикання для запобігання розмноженню леґіонел, закон про заощадження енергії у будівлях*. Характерними лише для українських конструкцій є моделі **іменник + іменник + прикметник + іменник** (*стеження за точкою максимальної потужності, спроможність забезпечення базової потужності*), **прикметник + іменник + прикметник + іменник** (*річна потреба у первинній енергії, пасивне використання сонячної енергії*), **іменник + прикметник + прикметник + іменник** (*площа зовнішніх огорожувальних конструкцій, інспекції державного будівельного нагляду*). По-іншому формуються й англійські чотиричленні терміносполуки: **прикметник + іменник + іменник + іменник** (*adjacent transmission system operator,*

automatic FRR activation delay), **прикметник + прикметник + іменник + іменник** (*gross final consumption of energy, internal commercial trade schedule*); **Participle II + іменник + іменник + іменник** (*combined heat and power production, closed distribution system operator*).

Інші багатокомпонентні моделі є малопродуктивними. Так, п'ятикомпонентні конструкції становлять близько 1% загальної кількості розглянутих термінів в українській та англійській енергетичних терміносистемах. Вони творяться різноманітними способами, в окремих синтаксичних конструкціях поєднуються кілька ключових сполук: *maximum HDVC active power transmission capacity* (*maximum HDVC + active power + transmission capacity*), *сонячні електростанції з використанням потоку повітря* ((*сонячні + електростанції*) + (*використання + потік + повітря*)). Майже завжди в українських п'ятикомпонентних терміносполуках використовуються прийменники і сполучники: *сонячні електростанції з використанням потоку повітря, свідоцтво про повну відокремленість житлових приміщень*. У творенні відповідних англійських термінів можуть брати участь сполучники, але це відбувається рідко: *integrated national energy and climate plans*.

Шестикомпонентні термінологічні словосполуки представлені поодинокі (*economic surplus for the single-day ahead or intraday coupling, European Network of Transmission System Operators for Electricity, Закон про сприяння ощадливому постачанню та використанню енергії, теплові помпи, що використовують тепло ґрунтових вод*). Найдовша багаточленна термінологічна словосполука в англійській термінології галузі енергетики, зафіксована в глосарії, складається із семи компонентів (*demand response very fast active power control*), а в українській – із восьми компонентів (*зобов'язання оператора мережі купувати електроенергію з відновлювальних джерел енергії*).

Морфолого-синтаксичний спосіб словотвору (конверсія) характерний лише для англійської термінології і є малопродуктивним. Виявлено лише декілька конверсивних термінів (*current, subject (to), off-take, flow, load, order*), більшість з яких творяться за моделлю $V \rightarrow N$.

Висновки. Зіставлення шляхів утворення англійських та українських енергетичних терміноодиниць дало змогу визначити їхні спільні та відмінні риси, виявити певні закономірності. В англійській та українській термінології галузі енергетики переважають багатокомпонентні терміни. Трикомпонентні і чотирикомпонентні терміни відіграють важливішу роль в англійській терміносистемі, тоді як в українській порівняно більше навантаження у номінативному відношенні покладається на однокомпонентні та двокомпонентні одиниці. В англійській енергетичній термінології спостерігається тяжіння до більшої кількості елементів у конструкціях. Морфологічний словотвір є найбільш поширеним способом творення кореневих термінів в обох мовах. Найбільш поширеним серед термінів-дериватів є суфіксальний структурний тип. Префіксально-суфіксальний структурний тип є продуктивним типом афіксації у процесі творення англійських та українських енергетичних термінів. Основоскладання характерне для українських термінів;

терміни, утворені словоскладанням, більшою мірою характерні для англійської термінології. Аббревіація є малопродуктивним типом творення англійських та українських термінів галузі енергетики. Найпродуктивнішим шляхом поповнення аналізованої термінології є синтаксичний спосіб словотвору, оскільки багатокомпонентні терміни здатні найбільш точно і повно виражати складні поняття. Найбільшу частку серед складених номінацій обох мов становлять двокомпонентні терміни. Найбільш поширені моделі творення тричленних терміноконструкцій здебільшого співпадають і різняться лише за частотністю використання. Англійські чотирикомпонентні терміни, яких налічується вдвічі більше, ніж українських, відрізняються способом творення. Спільною для термінології сфери енергетики в обох мовах є наявність п'яти-, шести- та семикомпонентних конструкцій. Морфолого-синтаксичний спосіб словотвору характерний лише для англійської термінології і є малопоширеним.

Література:

1. Д'яков А.С., Кияк Т.Р., Куделько З.Б. Основи термінотворення: семантичні та соціолінгвістичні аспекти : монографія. Київ : Academia, 2000. 218 с.
2. Панько Т.І., Кочан І.М., Мацюк Г.П. Українське термінознавство : підручник. Львів : Світ, 1994. 216 с.
3. Вакуленко М.О. Українська термінологія: комплексний лінгвістичний аналіз : монографія. Івано-Франківськ : Фоліант, 2015. 361 с.
4. Зарицький, М.С. Актуальні проблеми українського термінознавства : підручник. Київ : Політехніка, 2004. 128 с.
5. Міщенко А.Л. Лінгвістика фахових мов та сучасна модель науково-технічного перекладу : монографія. Вінниця : Нова книга, 2013. 448 с.
6. Харчук Л.В. Формування та системна організація української електроенергетичної терміносистеми : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Львів, 2017. 393 с. URL: <http://surl.li/vmjomi> (дата звернення: 16.07.2024).
7. Ріба-Гринишин О.М., Рильчук К.В. Структурно-семантичні особливості англійських термінів у галузі енергозбереження. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія»*. 2019. № 42. Т. 2. С. 102–104.
8. Томіленко Л.М. Термінологічна лексика в сучасній тлумачній лексикографії української літературної мови : монографія. Івано-Франківськ : Фоліант, 2015. 160 с.
9. Marchand H. Word-building in the English Language. Cambridge : Cambridge Univ. Press, 1980. 293 p.
10. 10. Glossary of core energy specific terminology. Retrieved from: <https://surl.li/lwweao> (дата звернення: 16.07.2024).
11. 11. Глосарій технічних термінів у сфері енергоефективності та відновлюваних джерел енергії / за ред. О. Масняка, С. Павлюка, І. Яремко, Г. Траяновського ; пер. з нім. О. Блашук. Львів : Львівська політехніка, 2019. 212 с.

References:

1. Diakov, A.S., Kyiak, T.R., Kudelko Z.B. (2000). Osnovy terminotvorennia; semantychni ta sotsiolinhvistychni aspekty [Fundamentals of term formation: semantic and sociolinguistic aspects]. K.: Publishing House "KM Academia". 218 s. [in Ukrainian].

2. Panko, T.I., Kochan, I.M., Matsiuk H.P. (1994). *Ukrainske terminoznavstvo [Ukrainian terminology]*. Lviv : Svit. 216 s. [in Ukrainian].
3. Vakulenko, M.O. (2015). *Ukrainska terminologia: kompleksnyi linhvistychnyi analiz [Ukrainian terminology: a comprehensive linguistic analysis]*. Ivano-Frankivsk: Pholiant, 2015. 361 s. [in Ukrainian].
4. Zarytskyi, M.S. (2004). *Aktualni problemy ukrainskoho terminoznavstva [Current problems of Ukrainian terminology]*. K. : Politehnika, 128 s. [in Ukrainian].
5. Mishchenko, A.L. (2013). *Linhvistyka fakhovykh mov ta suchasna model naukovo-tekhnichnoho perekladu [Linguistics of languages for special purposes and the modern model of scientific and technical translation]*. Vinnytsia: Nova Knyha. 448 s. [in Ukrainian].
6. Kharchuk, L.V. (2017). *Formuvannia ta systemna orhanizatsiia ukrainskoi elektroenerhetychnoi terminosystemy [Formation and systemic organization of the Ukrainian electric power terminological system] (Doctoral dissertation)*. Ivan Franko National University of Lviv, Lviv, Ukraine. Retrieved from: <http://surl.li/vmjomi> [in Ukrainian].
7. Riba-Hrynshyn, O.M., & Rylchuk, K.V. (2019). *Strukturno-semantychni osoblyvosti anhliiskykh terminiv u haluzi enerhozberzhennia [Structural and semantic features of English terms in the field of energy saving]*. *Scientific Bulletin of the International Humanities University. Series: Philology*, 42(2), s.102–104. DOI <https://doi.org/10.32841/2409-1154.2019.42.2.25> [in Ukrainian].
8. Tomilenko, L.M. (2015). *Terminologichna leksyka v suchasnii tlumachnii leksykohrafi ukrainskoi literaturnoi movy [Terminological vocabulary in modern explanatory lexicography of the Ukrainian literary language]*. Ivano-Frankivsk: Foliant. 160 s. [in Ukrainian].
9. Marchand, H. (1980). *Word-building in the English language*. Cambridge: Cambridge University Press.
10. *Glossary of core energy-specific terminology*. (n.d.). Retrieved from: <https://surl.li/lwweao>
11. Masniak, O., Pavliuk, S., Yaremko, I., & Traianovskyi, H. (Eds.). (2019). *Hlosarii tekhnichnykh terminiv u sferi enerhoefektyvnosti ta vidnovliuvanykh dzherel enerhii [Glossary of technical terms in the field of energy efficiency and renewable energy sources]* (O. Blashchuk, Trans.). Lviv: Lviv Polytechnic Publishing House. 212 s. [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 10.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 04.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 06.04.2026

СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗАГОЛОВКІВ АНГЛОМОВНИХ МЕДІА

Корнєласва Євгенія Валеріївна,

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри «Іноземні мови та переклад»

Одеського національного морського університету

ORCID ID: 0000-0001-9516-1963

У статті здійснено комплексний лінгвостилістичний аналіз заголовків сучасних англомовних медіа як одного з провідних елементів організації медіатексту в умовах цифрової комунікації та інформаційної конкуренції. Заголовок розглядається як автономна смислова одиниця, що виконує інформативну, експресивну, оцінну та прагматично-впливову функції й забезпечує первинне входження реципієнта в текст, формуючи інтерпретаційну рамку сприйняття події. Актуальність дослідження зумовлена зростанням ролі стилістичних прийомів у заголовках англомовних медіа, спрямованих на привернення уваги, керування читачькими очікуваннями та конструювання оцінного ставлення до подій. Матеріалом дослідження слугували заголовки провідних британських та американських онлайн-видань, відібрані з головних сторінок офіційних вебресурсів у межах сучасного англомовного медіадискурсу. У роботі застосовано лінгвостилістичний, дискурсивно-прагматичний та функціональний підходи до аналізу заголовків. У результаті дослідження визначено основні стилістичні засоби, характерні для заголовків англомовних медіа, зокрема оцінну та емоційно марковану лексику, метафоричні й образні конструкції, мовну гру та синтаксичну компресію. З'ясовано, що використання експресивних і образних мовних засобів сприяє підвищенню впливового потенціалу заголовка та зумовлює формування аксіологічної позиції ще до ознайомлення з основним текстом. Установлено, що функціональна роль заголовка варіюється залежно від типу медіа: у табloidних виданнях він виконує переважно емоційно-домінантну й оцінну функцію, тоді як у якісній пресі заголовок орієнтований на інформативність, аналітичність і когнітивну організацію тексту. Отримані результати підтверджують значущість заголовка як первинного інтерпретаційного фільтра медіаповідомлення та засобу реалізації комунікативних стратегій у сучасному англомовному медіапросторі.

Ключові слова: англомовні медіа, експресивність, заголовок, медіадискурс, оцінність, стилістика.

Kornelaieva Yevheniia. Stylistic peculiarities of headlines in English media

The article presents a comprehensive linguo-stylistic analysis of headlines in contemporary English media as one of the key elements in the organization of media texts under conditions of digital communication and information competition. The headline is viewed as an autonomous semantic unit that performs informative, expressive, evaluative, and pragmatic-influential functions and ensures the reader's initial entry into the text by shaping the interpretative framework for perceiving an event. The relevance of the study is determined by the increasing role of stylistic devices in English media headlines aimed at attracting attention, managing readers' expectations, and constructing evaluative attitudes toward events. The research material consists of headlines from leading British and American online newspapers selected from the homepages of their official websites within the scope of contemporary English media discourse. The study employs linguo-stylistic, discourse-pragmatic, and functional approaches to headline analysis. As a result, the main stylistic devices characteristic of English media headlines have been identified, including evaluative and emotionally marked vocabulary, metaphorical and figurative constructions, wordplay, and syntactic compression. It has been established that the use of expressive and figurative linguistic means enhances the persuasive potential of headlines and contributes to the formation of an axiological stance prior to reading the main text. It is also shown that the functional role of the headline varies depending on the type of media outlet: in tabloid journalism it predominantly performs an emotionally dominant and evaluative function, whereas in quality press it is oriented toward informativeness, analytical clarity, and cognitive organization of the text. The findings confirm the significance of the headline as a primary interpretative filter of media messages and as a means of implementing communicative strategies in the contemporary English media space.

Key words: English media, expressiveness, headline, media discourse, evaluation, stylistics.

Вступ. Сучасний англомовний медіа-простір функціонує в умовах інформаційної перенасиченості, високої конкуренції за увагу реципієнта та стрімкого розвитку цифрових комунікацій. У цьому контексті заголовок набуває статусу ключового структурно-семантичного елемента медіатексту, який виконує не лише інформативну, а й експресивну, оцінну та прагматично-впливову функції. Саме заголовок визначає первинне сприйняття повідомлення, формує інтерпретаційну рамку тексту та спрямовує читачке осмислення поданої інформації.

Актуальність дослідження зумовлена зростанням ролі стилістичних засобів у заголовках англомовних медіа, що використовуються для привернення уваги, маніпуляції читачькими очікуваннями та формування певної оцінки подій. У сучасному медіадискурсі заголовки дедалі частіше характеризуються образністю, мовною грою, метафоричністю, алюзивністю та навмисним порушенням мовних норм [1; 2], що потребує системного лінгвостилістичного осмислення. Незважаючи на наявність численних праць, присвячених медіадискурсу загалом [3; 4], стилістичні особливості заголовків англомовних медіа залишаються недостатньо комплексно дослідженими, особливо з урахуванням їхнього функціонально-прагматичного потенціалу.

Мета статті – виявлення та аналіз стилістичних особливостей заголовків англомовних медіа з урахуванням їхніх комунікативних і прагматичних функцій.

Для досягнення поставленої мети передбачено вирішення таких завдань: уточнити роль заголовка у структурі медіатексту та його місце в англомовному медіадискурсі; визначити основні стилістичні засоби, характерні для заголовків англомовних медіа; проаналізувати функціональні особливості використання експресивних і образних мовних засобів у заголовках; з'ясувати вплив стилістичних прийомів на формування оцінності та інтерпретації медіаповідомлення.

Матеріалом дослідження слугували заголовки англомовних онлайн-медіа, відібрані з провідних британських та американських видань, зокрема The Daily Mail, The Guardian, The New York Times та The Washington Post. Корпус заголовків формувався на основі матеріалів, розміщених на офіційних вебре-

сурсах зазначених медіа станом на січень 2026 р., що забезпечує репрезентативність сучасного англомовного медіадискурсу та дає змогу проаналізувати стилістичні особливості заголовків у різних типах журналістики. У роботі застосовано лінгвостилістичний, дискурсивно-прагматичний та функціональний підходи до аналізу заголовків.

Результати. У наукових дослідженнях заголовок англомовного медіатексту послідовно розглядається як автономна смислова одиниця, що водночас входить до цілісної структури медіаповідомлення й виконує низку взаємопов'язаних функцій. Підкреслюється, що заголовок поєднує інформативну функцію з експресивно-стилістичною, забезпечуючи первинну орієнтацію читача в тематиці та комунікативному намірі тексту. Для газетних заголовків характерне активне використання мовних засобів увиразнення, зокрема метафоричних перенесень, елементів мовної гри, оцінної та емоційно маркованої лексики, а також синтаксичної компресії, які підсилюють впливовий потенціал повідомлення та сприяють ефективному залученню читачької уваги в умовах інформаційної конкуренції [1]. У межах стилістичного підходу заголовки трактуються як результат свідомого та цілеспрямованого відбору мовних засобів, детермінованого жанровими особливостями, прагматичними настановами та комунікативними стратегіями англомовної преси [2].

У сучасних лінгвістичних парадигмах заголовок осмислюється в ширшому контексті взаємодії тексту й дискурсу, де він виконує функцію інтерпретаційного маркера, що задає рамки розуміння події та організує сприйняття всього медіаповідомлення [3]. Значна увага приділяється типологізації медійного дискурсу, у межах якої заголовки розглядаються як інструмент реалізації ідеологічних, оцінних та маніпулятивних стратегій, спрямованих на формування певної картини світу у свідомості реципієнта [4]. Дослідники наголошують, що стилістичні особливості заголовків тісно пов'язані з їхнім впливом на читачьку аудиторію, оскільки поєднання емоційності, оцінності та лаконічності дає змогу заголовку виконувати роль первинного аксіологічного фільтра медіатексту [5]. Окремо акцентується специфіка заголовків Інтернет-видань, для яких характерні підвищена експресивність, динамічність та

орієнтація на швидке сприйняття інформації, що зумовлено особливостями цифрового медіасередовища і зміною моделей читацької поведінки [6].

Заголовки, представлені на сторінках сучасних англomовних медіа, виконують ключову структуроутворювальну функцію, задаючи напрям інтерпретації новинного повідомлення ще до ознайомлення з основним текстом. У таблоїдному дискурсі, репрезентованому матеріалами *The Daily Mail*, заголовки виконують передусім функцію емоційного та оцінного фокусу. Такі заголовки, як «*Outrage grows over BBC's «shameful» coverage of Iran protests...*», формують чітку інтерпретаційну рамку, апелюючи до емоційної реакції читача через експресивну лексику та цитатні оцінні маркери. У структурі тексту заголовки у цьому разі не лише анонсує тему, а й нав'язує певну позицію, виконуючи роль смислового домінанта, що зумовлює подальше сприйняття матеріалу [7].

На відміну від цього заголовки *The Guardian* характеризуються стриманішою, інформативно-аналітичною структурою. Формулювання на кшталт «*New protests erupt in Iran as supreme leader signals upcoming crackdown*» або «*Circumcision classed as possible child abuse in draft Crown Prosecution Service document*» виконують організаційну функцію у межах тексту, чітко окреслюючи тему й основний факт без надмірної експресії. У структурі медіатексту такі заголовки виступають як когнітивні орієнтири, що готують читача до розгорнутого аналітичного викладу та сприяють раціональному осмисленню події [8].

Заголовки *The New York Times* демонструють інший тип структурної взаємодії з текстом, де заголовок виступає смисловим узагальненням і водночас концептуальним «входом» до матеріалу. Наприклад, заголовок «*How Venezuela's New Leader Went From Revolutionary to Trump's Orbit*» не лише інформує, а й окреслює наративну логіку тексту, задаючи причинно-наслідкову перспективу. У структурі статті такий заголовок виконує інтегративну функцію, поєднуючи фактологічний зміст із ширшим політичним контекстом і спрямовуючи інтерпретацію читача [9].

У матеріалах *The Washington Post* заголовки тяжіють до поєднання інформативності

та пояснювальної функції. Заголовки на кшталт «*The ICE agent's cellphone video: Five key moments*» або «*How Renee Good ended up in a fatal encounter with ICE in Minneapolis*» структурно організують текст як послідовний виклад подій, де заголовок виконує роль навігаційного елемента. Він окреслює логіку викладу, сегментує інформацію та готує читача до детального аналізу, зберігаючи при цьому нейтральний тон [10].

Поданий корпус заголовків із головних сторінок англomовних медіа дає змогу виокремити низку характерних стилістичних засобів, що системно використовуються для підвищення комунікативної ефективності медіаповідомлення. Насамперед це оцінна лексика та емоційно марковані прикметники й іменники (outrage, shameful, brutal, nightmare), які посилюють експресивність заголовка та одразу задають аксіологічний вектор сприйняття події. Такі одиниці особливо активно функціонують у таблоїдних заголовках, де вони виконують роль смислового ядра та формують емоційно насичений вступ до тексту.

Важливим стилістичним засобом є також використання метафоричних і образних конструкцій, зокрема метафор конфлікту, кризи або деградації (death spiral, crackdown, went from revolutionary to Trump's orbit). У структурі заголовка ці образи виконують узагальнювальну функцію, стискаючи складний соціально-політичний процес до яскравого концептуального образу. У результаті заголовки не лише інформують, а й інтерпретують подію, пропонуючи читачеві готову когнітивну модель для її осмислення.

Функціонально значущим є й синтаксичний мінімалізм заголовків, що реалізується через еліптичні конструкції, інфінітивні звороти та номінативні структури. Такі синтаксичні рішення забезпечують інформаційну компресію та сприяють швидкому зчитуванню змісту, що особливо актуально в умовах цифрового медіаспоживання. У якісних виданнях ці засоби поєднуються з пояснювальними або структурно-орієнтувальними елементами (how, five key moments), які задають логіку розгортання тексту та виконують навігаційну функцію.

Застосування експресивних і образних мовних засобів безпосередньо впливає на формування оцінності медіаповідомлення. Заголовки

часто виступає первинним інтерпретаційним фільтром, через який читач сприймає подальший текст: емоційно насичені та оцінні заголовки схиляють до суб'єктивного, афективного прочитання, тоді як стримані, аналітично структуровані заголовки орієнтують на раціональне осмислення фактів. У такий спосіб стилістичні прийоми, використані в заголовку, не лише підсилюють увагу до матеріалу, а й визначають характер інтерпретації події, закріплюючи певну оцінну позицію ще до ознайомлення з основним текстом.

Висновки. У результаті проведеного дослідження встановлено, що заголовок у сучасному англомовному медіадискурсі є багатофункціональним елементом медіатексту, який поєднує інформативну, експресивну, оцінну та прагматично-впливову функції. Він виступає ключовим структурним компонентом, що забезпечує первинне входження читача в текст і визначає напрям його подальшої інтерпретації.

Аналіз матеріалу засвідчив, що стилістичні особливості заголовків значною мірою залежать від типу видання та його редакційної політики. У табloidній пресі заголовки виконують роль емоційного й оцінного фокусу,

активно використовуючи експресивну лексику, цитатні маркери та образні засоби для формування наперед заданої інтерпретаційної рамки. Натомість у якісних англомовних медіа заголовки тяжіють до інформативно-аналітичної моделі, виконуючи організаційну, когнітивно-орієнтаційну та навігаційну функції у структурі тексту.

Виявлено, що провідними стилістичними засобами заголовків англомовних медіа є оцінна лексика, метафоричні та образні конструкції, а також синтаксична компресія, яка забезпечує лаконічність і динамічність подачі інформації. Застосування цих засобів сприяє не лише приверненню уваги реципієнта, а й формуванню аксіологічної позиції щодо події, ще до ознайомлення з основним текстом. Таким чином, заголовок постає як первинний інтерпретаційний фільтр медіаповідомлення, що визначає характер його сприйняття та оцінювання.

Перспектива подальших досліджень убагачається в поглибленому аналізі взаємодії заголовка з візуальними елементами медіатексту, а також у зіставному вивченні стилістичних особливостей заголовків у різних культурних і мовних медіапросторах.

Література:

1. Демченко Н.С. Мовні засоби увиразнення в англомовних газетних заголовках (на матеріалі «The Economist»). *Закарпатські філологічні студії*. 2022. Вип. 22. Т. 1. С. 101–105. DOI: 10.32782/tps2663-4880/2022.22.1.15
2. Юхимчук А.М. Стилістичні особливості англомовних газетних заголовків. *Сучасні філологічні дослідження та навчання іноземної мови в контексті міжкультурної комунікації*. 2014. Т. 2. С. 322–326.
3. Бехта Т.О. Текст і дискурс у новітніх парадигмах лінгвістичних знань. *Вчені записки ТНУ ім. В.І. Вернадського. Серія «Філологія. Соціальні комунікації»*. 2019. Т. 30 (69). № 4. Ч. 2. С. 18–22.
4. Досенко А.К., Гандзюк В.О. Сучасний медійний дискурс: підходи до типологізації. *Вчені записки ТНУ ім. В.І. Вернадського. Серія «Філологія. Соціальні комунікації»*. 2020. Т. 31 (70). № 4. Ч. 4. С. 200–204.
5. Громова Н. Лінгвостилістичні особливості газетних текстів англомовної преси як засоби впливу на читацьку аудиторію. *Вісник Львівського університету. Серія «Іноземні мови»*. 2016. Вип. 23. С. 26–31.
6. Плис О. Стилістичні характеристики англомовних заголовків Інтернет-видань. *English for Specific Purposes*. 2017. Вип. 4. С. 121–125.
7. The Daily Mail. URL: <https://www.dailymail.co.uk/home/index.html> (дата звернення: 10.01.2026).
8. The Guardian. URL: <https://www.theguardian.com/europe> (дата звернення: 10.01.2025).
9. The New York Times. URL: <https://www.nytimes.com/international/> (дата звернення: 10.01.2025).
10. The Washington Post. URL: <https://www.washingtonpost.com/> (дата звернення: 10.01.2025).

References:

1. Demchenko, N.S. (2022). Movni zasoby uvyraznennia v anhlomovnykh hazetnykh zaholovkakh (na materialy «The Economist») [Linguistic means of expressiveness in English-language newspaper headlines (based on The Economist)]. *Zakarpatski filolohichni studii*, 22(1), 101–105. DOI: <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.22.1.15> [in Ukrainian].
2. Yukhymchuk, A.M. (2014). Stylistychni osoblyvosti anhlomovnykh hazetnykh zaholovkiv [Stylistic features of English-language newspaper headlines]. In V.V. Zhukovska & O.A. Chernysh (Eds.), *Suchasni filolohichni*

- doslidzhennia ta navchannia inozemnoi movy v konteksti mizhkulturnoi komunikatsii (Vol. 2, pp. 322–326). [in Ukrainian].
3. Bekhta, T.O. (2019). Tekst i dyskurs u novitnikh paradyhmakh linhvistychnykh znan [Text and discourse in modern paradigms of linguistic knowledge]. Vcheni zapysky TNU imeni V.I. Vernadskoho. Serii: Filolohiia. Sotsialni komunikatsii, 30(69), 4(2), 18–22. [in Ukrainian].
 4. Dosenko, A.K., & Handziuk, V.O. (2020). Suchasnyi mediinyi dyskurs: pidkhody do typolohizatsii [Contemporary media discourse: Approaches to typology]. Vcheni zapysky TNU imeni V.I. Vernadskoho. Serii: Filolohiia. Sotsialni komunikatsii, 31(70), 4(4), 200–204. [in Ukrainian].
 5. Hromova, N. (2016). Linhvo-stylistychni osoblyvosti hazetnykh tekstiv anhlo movnoi presy yak zasoby vplyvu na chytatsku audytoriiu [Linguo-stylistic features of English-language newspaper texts as means of influencing the readership]. Visnyk Lvivskoho universytetu. Serii: Inozemni movy, 23, 26–31. [in Ukrainian].
 6. Plys, O. (2017). Stylistychni kharakterystyky anhlo movnykh zaholovkiv internet-vydan [Stylistic characteristics of English-language headlines of online media]. English for Specific Purposes, 4, 121–125. [in Ukrainian].
 7. The Daily Mail. (2026, January 10). Retrieved from: <https://www.dailymail.co.uk/home/index.html>
 8. The Guardian. (2025, January 10). Retrieved from: <https://www.theguardian.com/europe>
 9. The New York Times. (2025, January 10). Retrieved from: <https://www.nytimes.com/international/>
 10. The Washington Post. (2025, January 10). Retrieved from: <https://www.washingtonpost.com/>

Дата першого надходження статті до видання: 08.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 24.01.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 06.04.2026

DUALITY OF PLURALITY: GRAMMATICAL DIFFICULTIES AND STYLISTIC MARKEDNESS

Kusmyna Mariia-Mahdalyna,

Bachelor of Applied Linguistics
Lviv Polytechnic National University
ORCID ID: 0009-0007-0385-0173

Hrytsiv Nataliia,

Doctor of Science in Philology,
Full Professor at the Department of Applied Linguistics
Lviv Polytechnic National University
ORCID ID: 0000-0001-6660-7161

The phenomenon of duality has been discussed among many linguists for quite a long time now, as it is one of the forms that is rare. Despite that, this form, which denotes exactly two entities in nouns, still remains crucial in some languages (e.g. Slovene, Hebrew, Arabic). Surveying double plurals is therefore relevant for understanding how grammatical categories evolve through history, why it's being replaced by other forms and how certain forms convey subtle difference in stylistic meaning.

The objectives of the study include the following aspects. First and foremost, it aims to define the key concepts, such as the noun, grammatical number and the types of number (singular, dual and plural). Second of all, it traces the origins of the dual number and outlines its development in Proto-Indo-European and selected daughter languages. This diachronic component draws on reconstructed PIE dual endings and on clear reflexes in languages such as Vedic Sanskrit and Homeric Greek. Third, it describes the cross-linguistic typology of grammatical number distinctions with an emphasis on the dual form of nouns. In addition, the study explores the decline and loss of the dual in the Indo-European language family, analyses the survival of dual forms and dual meanings in modern languages and dialects and investigates practical examples of duality and plurality in literary texts, with particular attention to Old English pronouns and reduplicated plural forms. The analysis also examines compensatory strategies that appear when the dual is lost – regular, irregular, invariable plurals and some explicit lexical markers.

The research employs descriptive, comparative, and contextual analysis methods. The material of the study includes grammatical descriptions, historical linguistic data and textual examples drawn from Old English poetry and dialectal sources.

Key words: dual number, grammatical number, plural forms, reduplicated plurals, Proto-Indo-European, Old English.

Кусмина Марія-Магдалина, Гриців Наталія. Двоїна множини: граматичні труднощі та стилістичне забарвлення

Феномен двоїни вже досить давно обговорюється багатьма лінгвістами, оскільки це одна з рідкісних форм множини. Незважаючи на це, ця форма, що позначає саме дві сутності в іменниках, усе ще залишається важливою в деяких мовах (наприклад, словенській, івриті, арабській тощо). Тому дослідження подвійної множини є важливим для розуміння того, як граматичні категорії еволюціонують протягом історії, чому вони замінюються іншими формами і як певні форми передають тонкі відмінності в стилістичному забарвленні.

Це дослідження включає такі аспекти. Перш за все, воно має на меті визначити ключові поняття, такі як «іменник», «граматична кількість» і «види числа» (однина, двоїна і множина). По-друге, воно розглядає походження подвійного числа та окреслює його розвиток у праїноєвропейській мові та окремих дочірніх мовах. Цей діахронічний компонент базується на реконструйованих закінченнях подвійного числа праїноєвропейської мови та на прикладах у таких мовах, як ведичний санскрит та гомерівська грецька. По-третє, стаття описує міжмовну типологію граматичних відмінностей

числа з акцентом на подвійній формі іменників. Окрім того, у дослідженні розглядається занепад і втрата двоїни в індоєвропейській мовній сім'ї, аналізується збереження форм двоїни та подвійних значень у сучасних мовах і діалектах, а також досліджуються практичні приклади двоїни та множини в літературних текстах з особливою увагою до староанглійських займенників і редукованих форм множини. Аналіз також розглядає компенсаторні стратегії, що з'являються за втрати двоїни: правильні, неправильні, незмінні форми множини та деякі явні лексичні маркери.

У дослідженні використовуються методи описового, порівняльного та контекстуального аналізу. Матеріал дослідження включає граматичні описи, історичні лінгвістичні дані та текстові приклади, узяті зі староанглійської поезії та діалектних джерел.

Ключові слова: двоїна, граматичне число, форми множини, редуковані форми множини, прайндоєвропейська мова, староанглійська мова.

Introduction. This study discusses the problem of how the dual number has evolved and is styled in languages that no longer have a dedicated dual form. Both the historical decline of the dual and the modern traces of dual meaning are investigated in this article. In particular, the focus is on the stylistic and functional roles of the dual form – for instance, dual pronouns in Old English poetry or reduplicated plurals in dialect – and what they reveal about expressing “two” without a built-in dual inflection. Altogether, the research problem is to understand the interplay between dual and plural number: how loss of a grammatical dual is reflected in language structures and style, and how exactly two entities were marked before and how they are expressed today.

Aims of the research. The aim of the investigation is to analyse the grammatical status of dual forms and their stylistic markedness in languages where they were used. The study seeks to define key concepts such as the noun, grammatical number and the main types of number such as singular, dual and plural in order to provide a clear theoretical foundation. It traces the origins of the dual number and highlights its development in Proto-Indo-European and selected daughter languages. Furthermore, the investigation explores the cross-linguistic typology of grammatical number distinctions with particular emphasis on the dual form of nouns, describing its decline and eventual loss in most Indo-European languages. At the same time, it analyses the survival of dual forms and dual meanings in modern languages and dialects, highlighting examples where the dual persists either morphologically or functionally. Finally, the study investigates practical examples of duality and plurality in literary texts, with special attention to Old English dual pronouns and reduplicated plural forms, in order to explore how dual meanings are expressed.

A noun is a major word class that usually names people, places, things, events, substances, or qualities [1]. This fundamental definition, however, frequently overlooks the complexity of its morphological features. To thoroughly investigate the topic of dual number, a broad understanding of this phenomenon is essential, particularly in terms of investigating the topic of dual number. Drawing upon on Longman's Dictionary, a noun is formally defined as a word which is capable of functioning as a subject or object and be modified by determiners or adjectives [2, p. 412]. Therefore, the grammatical status of a noun expresses its full identity by interacting with other elements on the syntax level. Without this interaction, further modifications of the noun form could not be possible – determiners and adjectives may show the features which a noun could have. And one of the most crucial features which may govern its surrounding modifiers is the number of the noun.

Grammatical number is a morphological aspect which expresses count quantities of the noun and associated agreeing elements (e.g. pronouns, adjectives) such as “one”, “two” or “more than two” [3]. Due to that, the distinction of number categories is presented as “singular” or “plural” most of the time, as these are the most widespread categories. They may affect agreement on adjectives, determiners, and verbs and can be expressed in the presence of a numeral adjective or quantifiers (e.g. *two*, *many*, *some*).

Although many languages distinct only singular and plural, certain of them have additional categories, including the dual, trial and paucal number [3]. **The dual**, fundamentally, is the grammatical mechanism designed to single out “two” languages units – exactly a pair – and can be characterised in different ways depending on the analytical focus; from a grammatical viewpoint it is the number that literally means “two persons or things” [4]. In practice, when a noun

or pronoun is marked as dual it tells the listener that the speaker has precisely two referents in mind, usually conceived as a paired or tightly linked unit rather than as an indefinite small group. In languages that preserve dual morphology within their grammar, agreement can extend beyond nouns and pronouns: verbs and other agreeing elements frequently adopt distinct dual forms to align with the dual-marked argument [5].

For instance, these could be pronouns in English such as *both* in contrast to another similar word like *all*, *either* as opposed to *any*, etc. In these cases, *both* refers to two specific things, while *all* refers to each of three or more things, and *either* – used when there are two alternatives – contrasts with *any*, which is neutral over a possibly larger set of things. Another good example of the difference between dual number and plural are determiners; in Modern Standard Arabic there are dual and plural demonstrative determiners like هذان (hādhān) “these two” (masculine), هاتان (hātān) “these two” (feminine), and the opposite to the previous ones هؤلاء (hā’ulā’i) “these (people)”, which exactly has a plural meaning in it, not dual.

Crucially, in many languages, plural forms have supplanted to cover the function of the dual. There are different types of **plural forms**, such as regular plurals, irregular plurals and invariable (or zero) plurals. With respect to nouns – specifically plural nouns – the most common form in English is the regular plural, formed by adding an inflectional affix written as -s/-es to the singular noun (e.g. *cat* – *cats*; *bus* – *buses*). Inflectional affixes are a letter or sound, or group of letters or sounds, which are attached to a word to show its grammatical categories (for example, number, tense or case) without changing the word’s core meaning or its lexical class [2, p. 17]. Regular plural formation is what learners first come across and what most grammars treat as the typical pluralisation mechanism. On the other hand, the second major class is irregular plurals, which “may involve vowel shifts, ending replacement, or complete word changes, and don’t follow a single rule” [6]. To give an example, the plural form *man* – *men* shows the vowel shift, the ending replacement is evident in *leaf* – *leaves* and some words need complete word changes, such as *person* – *people* or *child* – *children*. Finally, certain nouns are invariable (or zero-plural): they retain an identical form in sin-

gular and plural (*sheep*; *species*; *aircraft*) and need to be memorised due to their historically established forms.

Since Modern English does not have a dual number in its grammar, functions that would be expressed by dual morphology are carried out by the regular plural. The same absence of dual forms is present in most modern Indo-European languages; nevertheless, the dual can still be found in a few languages such as Irish, Scottish Gaelic, Lithuanian, Slovene and Sorbian [5].

For instance, in Slovene the dual is active, both morphologically and syntactically, in the majority of contexts: dual morphology is obligatory except for nouns that are natural pairs (e.g. *trousers*, *eyes*, *ears*, *hands*, *legs*, *feet*, *kidneys*, *lungs*), for which the plural form is usually used unless the speaker wants to stress that something is true for both one and the other part of the pair. Therefore, the speaker could say *oči me bolijo* (“my eyes hurt”), although to emphasise that the feeling affects both eyes the speaker may use the dual *obe očesi me bolita*. Similarly, following the distributive pronoun *obe/oba* (“both”), the subsequent noun must appear in the dual; however, the use of *obe* itself is not required, since the dual morphological form on a noun such as *očesi* already conveys the meaning “both” [5].

The dual persists in a few specific dialect groups too. For instance, although Standard German – like English – lost its dual, some southern German dialects retain a dual pronoun *enk* (related to the Old English *inc*, “to you two”) in place of the older plural form. Thus, while most modern Arabic dialects have replaced historical duals with general plurals, natural pairs (e.g. *idēn*, “hands”) keep the former dual form [7].

In languages where the dual has weakened or disappeared, its semantic function is often compensated for by plural strategies. One such strategy is the use of reduplicated plurals. According to Wikipedia’s article on the topic of a reduplicated plural, it is defined as “a grammatical form achieved by the superfluous use of a second plural ending” [8]. In standard English, the plural of a noun is typically formed with a single suffix (for example, *book* – *books*). **Reduplicated plural**, on the other hand, adds an extra plural suffix beyond the usual one. As follows, a noun can acquire two plural morphemes. A clear example to demonstrate this mechanism is the Sussex *Ammut-castès*, meaning “ant-hills” [9, p. 13].

The same pattern is demonstrated across several lexical items in Sussex: the epenthetic *-es* is maintained and repeated. This phenomenon is visible in the following well-known Sussex riddle: “I saw the *ghostesses* / Sitting on their *postesses*, / Eating of their *toastesses*, / And fighting with their *fistesses* [ibid.]”.

The Sussex pluralisation is made not simply by adding “s” after “-st”, but by adding “es” as its usual plural or a reduplicated “-esses” [8]. The usage of the reduplicated plural in the previous example is also particularly shown in Lewis Carroll’s *Canto IV* of “*Hys Nourytur*” [10, p. 27] from the poetry collection “*Phantasmagoria*”, but the main difference between them lies in the endings: Carroll, instead of using the Sussex “-esses” applies “-eses”, without the additional “-s”: “It’s not in Nursery Rhymes? And yet / I almost think it is – / “Three little *Ghosteses*” were set / “On *posteses*”, you know, and ate / Their ‘buttered *toasteses* [ibid.]”.

In Carroll’s “*Hys Nourytur*”, the narrator and ghost discuss the lines resembling nursery rhymes, including the plurals *ghosteses*, *posteses* and *toasteses*. By imitating the Sussex reduplicated plural, Carroll creates a playful, rhythmic effect that echoes folk speech.

Reduplicated plural has also been documented in some rarer forms of American English. Certain speakers of African American Vernacular English (AAVE) and New York Latino English show these alternatives only in a few isolated lexical cases. For instance, the noun *test* may be used with the plural *testes* rather than the standard *tests* [8].

If to talk about the development of the dual forms, comparative linguistics suggests that **Proto-Indo-European** (PIE) did have a dual number, even though the surviving evidence is not extensive. Based on the available data from later Indo-European languages, researchers have outlined several case endings that were probably used specifically for the dual. One of the commonly cited reconstructions comes from Mallory and Adams (2006), who offer an approximate set of nominal endings [5]. For interpretation of these endings, convention is as follows: an asterisk (*) marks a reconstructed form; *h*₁, *h*₂, *h*₃ represent laryngeal sounds (the capital *H* stands for an unspecified laryngeal); parentheses indicate optional segments (e.g. *-h*₁(*e*) means *-h*₁ with possible *-e*); a sequence like *-oH* means the vowel *o* plus a laryngeal; a final *s* (as in *-oHs*)

indicates an added sibilant sound. Abbreviations are: Nom. (nominative), Acc. (accusative), Voc. (vocative), Gen. (genitive), Abl. (ablative), Dat. (dative), Loc. (locative), Inst. (instrumental).

Mallory and Addams (2006) reconstruct the endings in such a way: Nom./Acc./Voc. dual *-h*₁(*e*) (laryngeal *h*₁ with an optional *-e* vocalic element), Gen./Abl. dual *-h*₁(*e*) or *-oHs* (either the same laryngeal form as the nom./acc. or an alternate formation with *o* + laryngeal + *s*), Dat. dual *-me* (attested in several branches) or *-OH* (vowel + laryngeal), Loc. dual *-h*₁*ow* (built on the laryngeal plus *-ow* (cf. later-stage *-ōw* reflexes)), Inst. dual *-b^{hi}h*₁ (formed with *b^{hi}-* plus a laryngeal *h*₁) [5].

These reconstructed five dual case-endings for PIE by Mallory and Adams (2006) are reflected in the daughter paradigms. The clearest textbook reflexes occur in Vedic Sanskrit, where masculine nouns have Nom./Acc. dual *-au* (बालौ, pronounced as *bālau*), Gen./Loc. dual *-yoh* (बालयो; pronounced as *bālayoh*), and the familiar Inst./Dat. dual *-bhyām* (बालाभ्याम्, pronounced as *bālābhyām*) [11, p. 117]. Homeric Greek preserves the dual as a two-form system (Nom./Acc./Voc. and Gen./Dat.): the Nom./Acc./Voc. dual endings descend from **-h*₁(*e*) (seen as Homeric *-ε* in many paradigms), while the Gen./Dat. dual corresponds to the **-oH* type; proper-name duals such as the Homeric *Aἴαντε* generally denotes Ajax together with his companion Teucer, illustrating the dual’s associative/paired usage in epic formulae [12, p. 173]. Early Slavic (Old Church Slavonic/Proto-Slavic) likewise preserves specialised dual forms (e.g. dative dual reflexes like *-ma/-om* in various reconstructions), and adjectives and pronouns systematically agree with nouns in the dual across these archaic stages [5].

Comparative morphology shows that the dual was a grammatical number in Proto-Indo-European used obligatorily for natural pairs and secondarily as an “associative” or elliptical dual. Linguists reconstruct PIE forms like **h₂ówi h_{1e}* “two sheep” and **h₂égro h₁* “two fields” to illustrate concrete dual examples [13]. The dual could denote a literal pair of entities or an implied duo: for example, the Vedic form **Mitrá* (Mitrá- dual) is understood as “Mitra and Varuṇa” (Varuṇa in the dual), while the Homeric dual *Aἴαντε* (“Aiante”) conventionally refers to Ajax together with Teucer and Latin *Castorēs* to Castor and Pollux. To put it another way, when a

dual form of a proper noun occurs it often means that person and his close associate are taken as a set [ibid.].

From antiquity onward the dual largely fell into disuse in most branches. Latin and its Italic relatives lost the dual almost entirely; only a few fossil forms (e.g. *ambo/-ae* meaning “both”) and certain numerals (e.g. *duo/duae* meaning “two”) hint at it [ibid.]. Similarly, in Ancient Greek the dual gradually declined during the Classical period and disappeared by the Hellenistic era [ibid.]. Within the Germanic family, Proto-Germanic had already lost dual noun inflections (and with them thirdperson dual verbs) by the earliest records. Only first- and second-person dual pronouns (and their verb forms) remained [13]. **Old English** continued this trend: it had no dual noun forms, and its only dual survivals were the pronouns *wit* (“we two”)/*git* (“you two”) plus cases (accusative *unc/inc*, genitive *uncer/incer*). In fact, the runic inscription on the 8th-century Ruthwell Cross famously includes the words *unȝket men ba ætgad[re]* (“us two”), which shows the Old English dual pronoun *wit* (“we two”) [13].

By the Middle English period the dual was nearly gone. Dual pronouns survived only in certain dialects until about 1300: for example, *wit/unc* (Nom./Acc.) and *git/inc* appear in late Old English and early Middle English texts, then evolve into forms like *zit, unk, hunk* before disappearing in most varieties [5]. As Danny Bate notes, “English once had [the dual], but in English it’s disappeared into oblivion” [13], the plural taking over the “two” meaning in virtually all contexts. That is the reason for translators to use phrases like *we two* or *the two of us* to convey the correct meaning while translating the texts into Modern English [14].

The best representative of applying this technique is shown in the famous work of Anglo-Saxon literature “*Beowulf*”. The dual pronouns occur a couple of times in this poem and are used in three case forms: nominative, accusative and dative. The nominative dual pronoun is shown in the next passage: “*Hæfdon swurd nacod, þa wit on sund reon, / heard on handa. Wit unc wið hronfixas / werian pohton*” (Beowulf 537–540) [15]. This passage focuses on the relationship between Beowulf and Breca. Beowulf refers to this episode to correct Unferth’s taunt, describing the event as a dangerous encounter in which he was armed to defend himself against

sea creatures. The usage of the dual pronoun *wit* is shown in the sentence “*Wit unc wið hronfixas / werian pohto*”, where *wit* means “we two” (the 1-st person dual nominative), *unc* – “(to) us two” (1-st person dual accusative or dative), *wið* – “against/towards”, *hronfixas* – “whale-fishes” as whale-creatures/sea-beasts (the compound of *hron* meaning whale and *fixas* meaning fish), *werian* – “to defend”, *pohton* – the past plural of *þencan* meaning “to think/to intend” [16]. Literal translation to Modern English of the clause is: “We two intended to defend ourselves against the whale-creatures”. The version by Seamus Heaney presents a slightly altered version of the Old English, which says: “Each of us swam holding a sword, / A naked, hard-proofed blade for protection / Against the whale-beasts” and replaces the sentence with an explanatory element [15]. Here, the pronoun *wit*, the first-person dual nominative, is used alongside *unc*, the first-person dual accusative. This pairing shows the shared experience between two people – Beowulf and Breca – and intensifies a sense of unity through the use of *unc*.

We can also notice the usage of *unc* in the next lines: “*Nelle ic beorges weard / oferfleon fotes trem, ac unc sceal / weorðan æt wealle swa unc wyrd geteoð, / Metod manna gehwæs*” (Beowulf, 2525–2528) [15]. Before Beowulf enters the Dragon’s lair, he prepares to meet the barrow-guardian alone. He begins with a resolute vow: “*Nelle ic beorges weard / oferfleon fotes trem*” (“I won’t shift a foot / When I meet the cave-guard: ... [ibid.]”) and accepts whatever fate (*wyrd*) is determined for him and the Dragon. The fate he accepts is a dual fate – in the part “*weorðan æt wealle swa unc wyrd geteoð*” in Modern English *weorðan* means “to become/to happen/to turn out”, *æt* – “at”, *wealle* – “ram-part”, *swa* – “as/just as”, *unc* – “us two” (first-person dual accusative/dative), *wyrd* – “fate/destiny”, *geteoð* – “determines/decides” [16]. If to translate literally, that is “to happen at the wall as fate determines for us two”.

Additionally, the genitive is shown in the next passage: “*hwylc earfoðhwil uncer Grendles ...*” (Beowulf, 2005) [15]. Lines 2003–2013 state the Beowulf’s report to King Hygelac upon returning to Geatland. Following the successful completion of his quest in Denmark (the land of the Scyldings), Beowulf returned home to the court of his sovereign and uncle, King Hygelac. Beowulf concisely summarises the

main event – the wrestling match with the monster Grendel. In the original text to show that he and the monster were in the battle one-on-one he says: “*hwylc earfodhwil uncer Grendles*”, where *hwylc* is an alternative form of *hwelc* meaning “which one”, *earfodhwil* means “hard time, time of hardship”, *uncer* – “of us two” (first-person dual genitive) and *Grendles* is the name of the monster [15]. Literal translation in Modern English would be: “Which hardship-time of us two (and) Grendel’s”, and the alternative, slightly altered translation by Seamus Heaney is “Myself and Grendel coming to grips” [ibid.]. In both of these translations the usage of *uncer* as a dual pronoun, meaning the pair of Beowulf and Grendles, shows the hard time shared by both characters.

There are also some cases where a reinforcer of the dual meaning for the genitive *uncer* may be used. For instance, “*Gebide ge on beorge byrnum werede, / secgas on searwum, hwæðer sel mæge / æfter wælraese wunde gedygan uncer twega*” (Beowulf, 2530–2533) [15]. The mentioned speech occurs immediately after Beowulf has addressed the Dragon and before the physical confrontation begins. Beowulf has led his company of Geatish warriors to the Dragon’s lair, but he decides he must face this foe alone. Beowulf first issues a formal command to his men – “*Gebide ge on beorge byrnum werede, / secgas on searwum...* [ibid.]” (“Men at arms, remain here on the barrow, safe in your armor...”). Beowulf then defines the nature of the upcoming duel, using the dual pronoun: “...*hwæðer sel mæge ... wunde gedygan uncer twega* [ibid.]” (“...to see which one of us is better in the end at bearing wounds in a deadly fray”). Here we have *uncer* used again, additionally with *twega* which is a reinforcer of the dual meaning.

From a grammar perspective, dual pronouns pose difficulties: Old English plural genitive is normally *ure* (“our”), so *uncer* can be mistaken for an archaism or scribal variant. Recognising *uncer* (and *unc*) as dual requires knowing the *wit* paradigm [5].

The plurality in Old English is also expressed by nouns. Old English nouns change their form according to case and number, so plural meanings are shown by distinctive endings. In The Dream of the Rood, which is one of the famous Christian poems, several nouns appear in plural forms (often in genitive or accusative). Some of these are included in the next passages. One of

the examples is *sorga* in the lines “*Nū ðū miht gehýran, hæleð mīn se lēofa, / þæt ic bealuwara weorc gebiden hæbbe, / sārra sorga*” (The Dream of the Rood, 78–80) [17]. In this passage the Cross is speaking, saying “Now thou mayst hear, my dearest man, that bale of woes have I endured, of sorrows sore [18]”. The noun *sorga* (from *sorg*, “sorrow”) appears in the phrase *sārra sorga*. According to the glossing dictionary, *sorga* is a strong feminine noun in the genitive plural [17]. In context *sārra sorga* literally means “of sorrows [that are] sore/painful”. The genitive plural ending *-a* on *sorga* marks it as plural (“of many sorrows”). In modern translation, it is rendered as “of sorrows sore” (*sārra* in *sārra sorga* is the genitive plural of the adjective *sar* “sore, painful”).

Another example is shown in the next lines: “*Nū ðū miht gehýran, hæleð mīn se lēofa, / þæt ic bealuwara weorc gebiden hæbbe, / sārra sorga*” (The Dream of the Rood, 78–80) [17]. The phrase *bealuwara weorc* means roughly “evil deeds” or “evil works”. Here *weorc* (from *weorc*, “work, deed”) is used as the object of “have I endured” (*gebiden hæbbe*). The dictionary embedded into the website with the poem notes *weorc* as a strong neuter noun in the accusative plural [16]. Neuter strong nouns in Old English typically have identical nominative and accusative forms; here *weorc* remains unchanged for the plural. In context it means “works” or “deeds” (plural). The translator has it as “bale of woes” [18], but literally *bealuwara weorc* is “[bale] of evil deeds”.

Another example is the plural *langunghwīla*: “*Gēbæd ic mē þā tō þan bēame blīðe mōde, / elne mycle, þær ic āna wæs / mæte werede. Wæs mōdsefa / āfýsed on forðwege; feala ealra gebād / langunghwīla*” (The Dream of the Rood, 122–126) [17]. In this section the Cross speaks of waiting with “great zeal” and enduring “many *langunghwīla*”. The word *langunghwīla* is identified as a strong feminine noun in the genitive plural of *langunghwil* [16]. It is a compound of *langung* (“longing, desire”) and *hwīl* (“time”), literally “times of longing”. Thus, *langunghwīla* means “of times of longing”. In modern translation the phrase is rendered as “hours of longing” [18].

The dual form of plural remains actively used in only a few modern Indo-European languages now. Slovenian and the Sorbian languages (Upper/Lower Sorbian) preserve a full

morphological dual number in nouns, adjectives, pronouns and verbs [5]. (Slovene, for instance, requires dual forms except in natural pairs like *krošnje* “twin-trees” [ibid.]. Old Gaelic languages continue to use specialised dual constructions: modern Irish and Scottish Gaelic still use dual-like forms with the numeral for two. For instance, *mo dhá lámh/mo dhà làim* mean “my two hands” (Irish *dhá* and Gaelic *dhà* are dual markers for two) [13]. Among Slavic languages, only Slovene and Sorbian kept the dual as a full part of grammar [5]. Most other Slavic tongues lost a true dual, but traces remain in old number agreement. For example, Czech and Polish still employ special forms for “two”: in Czech *dva* (“two” masc.), *dvě* (“two” fem./neut.), and even higher numerals like *dvě stě* (“two hundred”) preserve an old dual form [ibid.]. In fact, modern Czech employs *dvě* (feminine two) in *dvě stě korun českých* (“two hundred Czech crowns”).

Interestingly, a few modern English varieties have introduced and reintroduced dual reference in their pronominal systems, in other words in their set of pronouns used in the languages. In certain Australian Aboriginal English dialects and in Torres Strait English, new “duals” like *menyou* (1st-person inclusive “we two”), *mentwofella* (1st-person exclusive “we two”), *yuntu ofella* or *yunut ofella* (2nd person “you two”), etc. have emerged. To give another example, Central Australian Aboriginal English has *menyou*, *mentwofella*, *yountwofella* and *twofella* for “we two, you two, those two” respectively. Torres Strait English uses *mitu* (“we two”) and *yutu* (“you two”) [5]. These forms are specialised markers for exactly two participants, rather than ordinary plurals. They are thought to have arisen through language contact and reanalysis (e.g. influence from Indigenous Australian languages that have dual pronouns). In any case, they show that English speakers in some communities have re-created a sort of dual number for pronouns.

Conclusions. The article has demonstrated that the dual number, although marginal in most modern languages, represents a historically significant and conceptually distinct grammatical category.

Originating as a fully functional number system in Proto-Indo-European, the dual was once systematically expressed in nouns, pronouns, adjectives and verbs. Over time, however, processes of simplification and reanalysis led to its gradual decline and eventual loss in the majority of Indo-European languages, including English, Latin and most Germanic and Romance varieties.

It is also shown, that in languages where the dual disappeared, its semantic function was largely absorbed by the plural. Nevertheless, this replacement is not neutral: the plural lacks the precision of “exactly two” and often requires additional lexical or syntactic means to convey dual meaning. As a result, traces of duality remain visible in fossilised forms, specialised pronouns, numeral constructions and dialectal features. Languages such as Slovene and Sorbian illustrate that a fully grammatical dual can still function productively, while other languages preserve only partial or indirect reflexes.

In Old English poetry, especially in Beowulf, dual pronouns such as *wit*, *unc*, and *uncer* serve not only a grammatical function but also reinforce thematic elements of partnership, shared fate and opposition. Their correct interpretation poses grammatical difficulties for modern readers and translators, as the dual forms are easily confused with plurals or archaisms. Similarly, the research of reduplicated plural forms in the Sussex dialect and in Lewis Carroll’s “Phantasmagoria” demonstrates how non-standard pluralisation strategies can compensate for lost distinctions and acquire expressive stylistic value.

Overall, the study confirms that the relationship between duality and plurality is not merely a matter of numerical distinction but reflects broader processes of grammatical change, stylistic markedness and linguistic creativity. Even in languages where the dual has formally disappeared, the concept of “two-ness” continues to shape grammatical structures and textual meaning. This highlights the dynamic nature of grammatical categories and underscores the importance of diachronic and contextual approaches in linguistic analysis.

Bibliography:

1. Cambridge Dictionary. Noun. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/noun> (date of application: 20.10.2025).
2. Richards, J., Schmidt, R. Longman Dictionary of Language Teaching & Applied Linguistics. London: Routledge, 2010.
3. Wikipedia contributors. Grammatical number. Wikipedia, The Free Encyclopedia. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Grammatical_number (date of application: 20.10.2025).

4. Encyclopaedia Britannica. Dual number. URL: <https://www.britannica.com/topic/dual-number> (date of application: 21.10.2025).
5. Wikipedia contributors. Dual (grammatical number). Wikipedia. URL: [https://en.wikipedia.org/wiki/Dual_\(grammatical_number\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Dual_(grammatical_number)) (date of application: 30.10.2025).
6. Algor Education. Pluralization in English. URL: <https://cards.algoreducation.com/en/content/aSGZEO2N/english-plural-forms> (date of application: 30.10.2025).
7. Morph (Surrey Morphology Group). The death of the dual, or how to count sheep in Slovenian. 14.11.2017. URL: <https://morph.surrey.ac.uk/index.php/2017/11/14/the-death-of-the-dual-or-how-to-count-sheep-in-slovenian/> (date of application: 02.11.2025).
8. Wikipedia contributors. Reduplicated plural. Wikipedia. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Reduplicated_plural (date of application: 11.11.2025).
9. Parish, W.D. A dictionary of the Sussex dialect and collection of provincialisms in use in the county of Sussex. [S.l.]: [s.n.], 1875. URL: <https://archive.org/details/dictionaryofsuss00pariuoft/page/56/mode/2up> (date of application: 24.11.2025).
10. Carroll, L. Phantasmagoria and Other Poems. 1919. URL: <https://archive.org/details/phantasmagoriaot00carr> (date of application: 30.11.2025).
11. Whitney, W.D. Sanskrit Grammar. URL: https://en.wikisource.org/wiki/Index:Sanskrit_Grammar_by_Whitney_p1.djvu (date of application: 22.11.2025).
12. Dickinson College Commentaries. The Dual (Monro). URL: <https://dcc.dickinson.edu/grammar/monro/dual> (date of application: 30.11.2025).
13. Bate, D.L. The fates of the dual. 27.03.2024. URL: <https://dannybate.com/2024/03/27/the-fates-of-the-dual/> (date of application: 22.11.2025).
14. The Riddle Ages. Commentary for Riddle 88. 19.12.2019. URL: <https://theriddleages.wordpress.com/2019/12/19/commentary-for-riddle-88/> (date of application: 30.11.2025).
15. Beowulf. URL: <https://www.hieronymus.us.com/latinweb/Mediaevum/Beowulf.htm> (date of application: 30.11.2025).
16. Old English Translator. URL: <https://www.oldenglishtranslator.co.uk/> (date of application: 22.11.2025).
17. The Dream of the Rood (Old English Aerobics). URL: <https://www.oldenglishaerobics.net/dream.php> (дата звернення: 30.11.2025).
18. Lumen Learning. The Dream of the Rood – course chapter. URL: <https://courses.lumenlearning.com/suny-britlit1/chapter/the-dream-of-the-rood/> (дата звернення: 30.11.2025).

References:

1. Cambridge Dictionary. Noun. Retrieved October 20, 2025, from <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/noun>
2. Richards, J., Schmidt, R. (2010). Longman Dictionary of Language Teaching & Applied Linguistics. London: Routledge (Pearson Education).
3. Wikipedia contributors. (2025). Grammatical number. In Wikipedia, The Free Encyclopedia. Retrieved October 20, 2025, from https://en.wikipedia.org/wiki/Grammatical_number
4. Encyclopaedia Britannica. Dual number. Retrieved October 21, 2025, from <https://www.britannica.com/topic/dual-number>
5. Wikipedia contributors. (2025). Dual (grammatical number). In Wikipedia. Retrieved October 30, 2025, from [https://en.wikipedia.org/wiki/Dual_\(grammatical_number\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Dual_(grammatical_number))
6. Algor Education. Pluralization in English. Retrieved October 30, 2025, from <https://cards.algoreducation.com/en/content/aSGZEO2N/english-plural-forms>
7. Morph (Surrey Morphology Group). (2017, November 14). The death of the dual, or how to count sheep in Slovenian. Retrieved November 2, 2025, from <https://morph.surrey.ac.uk/index.php/2017/11/14/the-death-of-the-dual-or-how-to-count-sheep-in-slovenian/>
8. Wikipedia contributors. (2025). Reduplicated plural. In Wikipedia. Retrieved November 11, 2025, from https://en.wikipedia.org/wiki/Reduplicated_plural
9. Parish, W.D. (1875). A dictionary of the Sussex dialect and collection of provincialisms in use in the county of Sussex. Retrieved November 24, 2025, from <https://archive.org/details/dictionaryofsuss00pariuoft/page/56/mode/2up>
10. Carroll, L. (1919). Phantasmagoria and Other Poems. Retrieved November 30, 2025, from <https://archive.org/details/phantasmagoriaot00carr>
11. Whitney, W.D. Sanskrit Grammar (Wikisource). Retrieved November 22, 2025, from https://en.wikisource.org/wiki/Index:Sanskrit_Grammar_by_Whitney_p1.djvu

12. Dickinson College Commentaries. The Dual (Monro). Retrieved November 30, 2025, from <https://dcc.dickinson.edu/grammar/monro/dual>
13. Bate, D.L. (2024, March 27). The fates of the dual. Retrieved November 22, 2025, from <https://dannybate.com/2024/03/27/the-fates-of-the-dual/>
14. The Riddle Ages. (2019, December 19). Commentary for Riddle 88. Retrieved November 30, 2025, from <https://theriddleages.wordpress.com/2019/12/19/commentary-for-riddle-88/>
15. Beowulf (online text). Retrieved from <https://www.hieronymus.us.com/latinweb/Mediaevum/Beowulf.htm>
16. Old English Translator (online tool). Retrieved November 22, 2025, from <https://www.oldenglishtranslator.co.uk/>
17. The Dream of the Rood (Old English Aerobics). Retrieved November 30, 2025, from <https://www.oldenglishaerobics.net/dream.php>
18. Lumen Learning. The Dream of the Rood – course chapter. Retrieved November 30, 2025, from <https://courses.lumenlearning.com/suny-britlit1/chapter/the-dream-of-the-rood/>

Дата першого надходження статті до видання: 29.12.2025

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 16.01.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 06.04.2026

УДК 81'42

DOI <https://doi.org/10.32782/modernph-2026.5.26>

ПРОБЛЕМА ДИСКУРСУ ЯК ЛІНГВІСТИЧНОГО ОБ'ЄКТА: ІНТЕГРАТИВНИЙ ВПЛИВ ПРАГМАТИКИ

Лебедєва Наталія Анатоліївна,

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри англійської мови та методики її навчання

Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

ORCID ID: 0000-0001-6821-5559

Тимкова Валентина Андріївна,

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри іноземної філології та перекладу

Вінницького торговельно-економічного інституту

Державного торговельно-економічного університету

ORCID ID: 0000-0001-5170-5412

У статті здійснено комплексний аналіз еволюції та сучасного стану дискурс-аналізу крізь призму інтегративного впливу прагматики. Автор розглядає дискурс не як статичний текстовий артефакт, а як динамічний процес, що конституюється соціальною, культурною та політичною взаємодією. Особливу увагу приділено переходу лінгвістичних досліджень від структурного вивчення речень до аналізу мови як інструменту людської діяльності.

У роботі детально проаналізовано внесок теорії мовленнєвих актів Дж. Остіна та Дж. Серла, які довели, що ілюктивні значення виникають у процесі використання мови, а не лише з її граматичної структури. Розглянуто роль Г. Пола Грайса та його «Принципу Кооперативності» (максими якості, кількості, релеванції та манери) у формуванні інтеракційної парадигми прагматики, де комунікація базується на раціональній поведінці та імплікатурах.

Критично оцінюється сучасний мейнстрімний дискурс-аналіз за його надмірну текстоцентричність та ігнорування соціолінгвістичних аспектів, як-от акценти чи інтонаційні варіації, які часто зникають за стандартної транскрипції. Автор наголошує на важливості концепції ентекстуалізації та метапрагматики, які структурують сприйняття тексту в культурному контексті.

Значну частину статті присвячено новітнім напрямкам, зокрема мультимодальному дискурс-аналізу (МДА). Обґрунтовано, що в епоху цифрових технологій суто лінгвістичні моделі є недостатніми, оскільки сучасні комунікативні артефакти (наприклад, вебсайти) поєднують текст, візуал, звук та дизайн. МДА розширює поняття «даних», включаючи до аналізу матеріальні процеси, жести та просторову організацію.

У висновках стверджується, що подальший розвиток галузі потребує глибшої інтеграції соціолінгвістики та відходу від сприйняття дискурсу виключно як лінгвістичного об'єкта на користь мультимодальних та контекстуально орієнтованих підходів.

Ключові слова: комплексний аналіз, дискурс-аналіз, інтегративний вплив, прагматика, мультимодальний дискурс, метапрагматика.

Lebedieva Nataliia, Tymkova Valentina. The problem of discourse as a linguistic object: The integrative influence of pragmatics

The article provides a comprehensive analysis of the evolution and current state of discourse analysis through the prism of the integrative influence of pragmatics. The author considers discourse not as a static textual artifact, but as a dynamic process constituted by social, cultural, and political interaction. Particular attention is paid to the transition of linguistic research from the structural study of sentences to the analysis of language as a tool of human activity.

The paper analyzes in detail the contribution of the theory of speech acts of J. Austin and J. Searle, who proved that illocutionary meanings arise in the process of using language, and not only from its grammatical

structure. The role of G. Paul Grice and his "Principle of Cooperativeness" (the maxims of quality, quantity, relation, and manner) in the formation of the interactional paradigm of pragmatics, where communication is based on rational behavior and implicatures, is considered.

The current mainstream discourse analysis is criticized for its excessive text-centricity and its neglect of sociolinguistic aspects, such as accents or intonation variations, which are often lost in standard transcription. The author emphasizes the importance of the concepts of entextualization and metapragmatics, which structure the perception of text in a cultural context.

A significant part of the article is devoted to new directions, in particular multimodal discourse analysis (MDA). It is argued that in the era of digital technologies, purely linguistic models are insufficient, since modern communicative artifacts (e.g., websites) combine text, visual, sound, and design. MDA expands the concept of "data" by including material processes, gestures, and spatial organization in the analysis.

The conclusions argue that further development of the field requires deeper integration of sociolinguistics and a move away from perceiving discourse solely as a linguistic object in favor of multimodal and contextually oriented approaches.

Key words: a comprehensive analysis, discourse analysis, integrative influence, pragmatics, multimodal discourse, metapragmatics.

Вступ. Дослідження дискурс-аналізу як галузі лінгвістики початково були спрямовані на вивчення лінгвістичних висловлювань, що виходили за межі одного речення [3]. Паралельний розвиток у сферах риторики, семіотики та стилістики, наративного аналізу, літературного аналізу й культурної теорії та інших соціально-наукових галузей потребував певного часу, щоб бути включеним до основного напрямку дискурс-аналізу, фокус якого залишався суто текстовим, тобто зосередженим на лінгвістичних конструкціях, що є більшими, ніж одне речення чи одне висловлювання.

З іншого боку, аналіз діалогу був долучений до аналізу дискурсу із самого початку, і ця галузь у своєму нинішньому вигляді охоплює дослідження текстової структури, розмовних моделей, інтертекстуальності, медіації та риторики (включаючи мовленнєві акти) [9]. Двом новішим напрямкам часто відводиться почесне місце в останніх дослідженнях: мультимодальному аналізу дискурсу (МДА) та критичному аналізу дискурсу (КДА) [8].

У 1980-х і 1990-х роках прагматика забезпечила інтеграцію різних галузей наукових досліджень, пов'язаних із дискурсом. Саме в контексті великої інтегративної взаємодії в прагматиці лінгвістичні, літературні, антропологічні та інші підходи до дискурсу знайшли точки перетину. Цим пунктом був особливий динамічний та функціональний погляд на мову – мову як таку, що складається не лише з граматичних структур. У ранніх дослідженнях [1], наприклад, Морріса та Остіна, прагматика стверджувала, що мову потрібно розглядати як агентивний, активний та динамічний об'єкт, який діє між людьми

в певних моделях діяльності (інтеракційний вимір), де такі моделі є соціально, культурно та політично конституюваними. Прагматика, власне кажучи, перейшла від мови до «спілкування», як це розуміють зараз, або від соссюрівської мови до parole, і питання, що керувало діями в прагматиці, було (за словами Остіна) «що люди роблять з мовою?» [1]. Такий погляд мав очевидну схожість майже з усіма наявними визначеннями дискурсу, і результатом цього інтегративного процесу стало те, що дискурс став об'єктом дослідження par excellence у більшості галузей прагматики. Однак зв'язки із соціолінгвістикою залишалися поверхневими.

Мета статті – розглянути інтегративний вплив прагматики в галузі дискурсу та звернути увагу на питання інтеграції соціолінгвістики та дискурс-аналізу.

Результати. У ретроспективі прагматику найкраще розглядати як рух, який сформулював (і розвинув) певний погляд на мову. Погляди на прагматику, що визначають її як основу лінгвістики або як певний рівень лінгвістики (як фонологія, синтаксис чи семантика), непродуктивні й великі з дуже різним спектром наукових орієнтацій та інтересів. Однак ці інтереси пов'язані між собою перспективою, яку поділяє більшість людей, чий роботи можна кваліфікувати як «прагматичні», і ця перспектива забезпечує мета-теоретичні межі, де можна охопити потужну різноманітність наукових праць, від робіт з логіки та штучного інтелекту через філософські роботи до робіт з аналізу розмов.

Незважаючи на це величезне розмаїття, багато вчених визнають ранній формуаль-

ний вплив таких сучасних філософів, як Джон Л. Остін, Джон Серл та Г. Пол Грайс [6]. У роботах Остіна та Серла мовленнєві акти стали ключовою концепцією, яка враховувала той факт, що мова – це річ, яку потрібно використовувати, що справжнє значення – це значення у використанні, й що таке значення у використанні також має важливі імпліцитні виміри, не закодзовані в граматиці чи синтаксисі. Остін і Серл звернули нашу увагу на те, що запит – це інший вид дії порівняно з наказом чи вимогою; що розмова – це щось відмінне від крику, сварки чи суперечки. Предметно вони звернули нашу увагу на те, що в мові існує рівень значення, який полягає в діяльності з використання мови певними способами, а не лише в структурі речень.

Різні мовленнєві акти (запитання, наказ тощо) породжували різні ілокутивні значення, значення, що походять від структури самого акту, а не від його лінгвістичної форми. Однак, щоб зрозуміти цей процес, нам потрібно розглянути всі мовленнєві акти в загальній мовленнєвій ситуації [1]. Потрібно проаналізувати людську діяльність (складну, контекстуалізовану та ситуативну діяльність) у її сукупності, якщо ми хочемо розшифрувати її значення. А це означає, що нам потрібно розглянути взаємодію, оскільки ілокутивні значення породжують сприйняття та реакцію, а вони є частиною мовленнєвої ситуації. Серл [13] далі розвинув теорію мовленнєвих актів Остіна, наголошуючи на важливості умов благополуччя для успішної комунікації ілокутивних значень мовленнєвих актів та чітко розмежовуючи прагматичні аспекти мовленнєвого акту («акт висловлювання») та його лінгвістичні аспекти («акт пропозицій»).

У роботах Остіна та Серла ми вже бачимо деякі центральні елементи прагматичної перспективи. Ми бачимо, що лінгвістична концепція мови значно розширена завдяки підкресленню вирішального впливу людської діяльності, контексту та неявно спільних кодів на встановлення значення [1]. Останній аспект також розглядав Г. Пол Грайс, у наукових дослідженнях, заснованих на так званих «максимах». Розширюючи діапазон того, що в лінгвістиці вважається «сенсом», Грайс ввів термін імплікатура для опису процесу, за допомогою якого співрозмовники можуть раціонально робити висновки про конкретні значення з висловлювання. Таким чином,

твердження, таке як «Вже сім», можна розуміти не як декларативне твердження, а як непряме запитання (коли буде готова вечеря?), і таким чином призвести до відповіді, як-от вода вже кипить. Ці висновки є пошуком неявних, некодованих значень у конкретних висловлюваннях, і наші культурні та соціальні навички дозволяють нам робити такі висновки з достатньою точністю. Вони є доказами, за словами Грайса, раціональної природи людської поведінки в розмовній практиці [9].

Величезний успіх його «максим» часто є наслідком апокрифічного та поверхового тлумачення його праць, в якому ця проблема людської раціональності була відхилена на другий план. Максими, відірвані від філософських питань, що їх породили, стали керівною основою для цілої кустарної індустрії аналізів взаємодії. Чотири максими були підпорядковані Принципу Кооперативності: «зробіть свій розмовний внесок таким, який вимагається на етапі, на якому він відбувається, прийнятою метою або напрямком розмовного обміну, в якому ви берете участь» [9]. Від цього Принципу Кооперативності залежали чотири максими:

1. Максима Якості, що стосується істинності висловлювання:

- не кажіть того, що ви вважаєте хибним;
- не кажіть того, для чого у вас немає достатніх доказів.

2. Максима-Кількість, що стосується інформації, що міститься у висловлюванні:

- зробіть свій внесок настільки інформативним, наскільки це необхідно;
- не робіть свій внесок більш інформативним, ніж це необхідно.

3. Максима релеяції, що стосується релевантності висловлювання:

- будьте релевантними у своєму внеску.

4. Максима манери, що стосується ясності висловлювання:

- уникайте незрозумілих виразів;
- уникайте двозначностей;
- будьте стислими;
- будьте впорядкованими.

За Грайсом, якщо розмова розвивається в рамках Принципу кооперації, тобто якщо учасники розмови поділяють намір дійти розуміння висловлювань один одного, дотримання максим дозволить людям зробити відповідні «конвенційні» імплікати з висловлювань (тобто зробити висновок про «нормальні»

імплікативні значення висловлювань). Однак, якщо максими порушуються (тобто якщо хтось не надає канонічного виду розмовного внеску), то це вимагатиме аргументації. Людям довелося б (раціонально) встановити значення, які неможливо було б отримати за допомогою «звичайних» імплікаторів, і вони покладалися б на «розмовні імплікати» (тобто контекстно-специфічні висновки) для встановлення значення висловлювань [15]. Як зазначалося, ця теоретична проблема раціонального мислення в роботах Грайса часто не була прийнята в пізніших роботах, в яких люди часто використовували максими як своєрідний культурний архетип людської взаємодії, розглядаючи максими як визначальну рамку для «нормальної» розмовної поведінки.

Звичайно, таке тлумачення виявилось недієвим, але вплив Грайса був глибшим. Його Принцип кооперації був широко прийнятий у різних галузях науки та сформував початок інтеракційної парадигми в прагматиці. Аналіз розмови прийняв погляд на учасників, які принципово співпрацювали у взаємодії, і значна частина філософії мови зробила те саме (теорія мовленнєвих актів, як ми бачили, залежала від того ж припущення). Фундаментальна ідея про те, що комунікація ґрунтується на взаємній позиції співпраці між учасниками, досі дуже поширена у вивченні дискурсу в широкому сенсі, незважаючи на виснажливу критику [11], яка демонструвала, що значна частина комунікації взагалі не ґрунтується на кооперативності, і що кооперативність краще розглядати як змінну, а не як стабільну умову для комунікації. Такі дебати не вплинули на власну програму Грайса: як згадувалося раніше, вони стосувалися апокрифічних версій його роботи, і критика часто атакувала карикатуру, яку деякі науковці створили з людського спілкування на основі ліберального тлумачення Грайса.

Праці Остіна, Серла та Грайса мали вплив на визначення прагматичного підходу до мови, окресленого раніше. Саме в таких роботах вчені знайшли стислі та чіткі формулювання мови як об'єкта, який потрібно розглядати в його фактичному функціонуванні, як інтерактивного об'єкта та як об'єкта, що породжує більше, ніж просто лінгвістичні значення. Їхня робота також породила кілька десятиліть наукових досліджень, упровадження їхніх теоретичних основ, а також їх

критики, і таким чином надала матеріал для чіткіших та переконливіших формулювань проблем у прагматиці. Саме навколо таких ідей поступово сформувалася динамічна, інтеракційна та багатошарова концепція дискурсу, і могли зійтися дуже різні підходи до цього об'єкта.

Найбільшою проблемою сучасного, прагматичного дискурс-аналізу була та є його обмежена сфера застосування. Загалом, більшість дискурс-аналізів тримаються текстового матеріалу, а також віддають чільне місце формальним лінгвістичним аспектам аналізу. У цьому самому по собі немає нічого поганого, але це призводить до обмеження способу визначення об'єкта дискурс-аналізу. Бажаним цільовим об'єктом стає наявний текстовий артефакт, і цей артефакт переважно лінгвістично уявляється. Це видно з важливості в дискурс-аналітичних дослідженнях таких тем, як дискурс-маркери [12], когерентність і згуртованість [7], а також з тенденції використовувати корпус у багатьох дискурс-аналізах. Це постійна риса сучасного дискурс-аналізу, як може проілюструвати випадково вибраний нещодавній приклад. Мішель Данн [4] визначає дискурс як «висказування». Як зазначає Шиффрін [13], це просте визначення відображає два важливі принципи: по-перше, дискурс вищий (тобто більший за) інші одиниці мови (як-от частина речення) і, по-друге, меншою одиницею, з якої складається дискурс, є висловлювання (фактичний випадок використання мови, що має власне контекстуалізацію), на відміну від абстрактного речення.

Соціолінгвістичний дискурс-аналіз також повинен розглядати тексти задовго до того, як вони були створені як тексти, а також повинен ставити під сумнів відсутність певних текстів. Наразі достатньо відзначити сильну текстову та лінгвістичну орієнтацію дискурс-аналітичних підходів. Культурні моделі тексту, в яких текст розглядається як момент культурної практики [14], залишаються периферійними в дискурс-аналізі.

Однією з таких концепцій, що має суттєве аналітичне та теоретичне значення, є ентекстуалізація – процес, за допомогою якого фрагменти текстів можуть бути послідовно деконтекстуалізовані та реконтекстуалізовані, щоб стати новим «текстом» [14]. Однак «текст» тут означає складну

лінгвістичну, прагматичну та метапрагматичну композицію, а не лише текстовий (лінгвістичний) артефакт. Сам артефакт (лінгвістичний «текст») супроводжується прагматикою – певним використанням у комунікативній практиці людини, іншими словами, виставою, яка соціально та культурно регулюється. І, таким чином, вона також супроводжується метапрагматикою: сигналами про значення цієї конкретної вистави – «бажаним прочитанням», так би мовити. Такі метапрагматичні повідомлення можуть сигналізувати, наприклад, про те, чи потрібно розуміти певну виставу як жарт чи як серйозне твердження, як щось, що натякає на маскуліність чи інші конкретні ідентичності, як щось, що викликає позитивні чи негативні конотації тощо.

Такий метапрагматичний шар, за Сільверштейном та Урбаном, є мовно-ідеологічним; він обертається навколо індексної організації значень у реальній комунікативній практиці, і такі форми індексної організації є соціально та культурно регламентованими, вони не є випадковими та можуть бути емпірично досліджені [14]. Метапрагматичний шар текстів тут розглядається як ще один шар текстової структури, як щось, що поряд із граматикою та стилем структурує та формує текст і перетворює його на конкретний комунікативний артефакт, яким він є. Те, що ми розуміємо під «виконанням», сильно обертається навколо продукування та сприйняття таких індексних шаблонів – ще одного імпліцитного (мовно-ідеологічного) шару текстової структури та значення [2].

Важливо усвідомлювати, що, незважаючи на внесок з різних соціально-наукових точок зору, КДА слід насамперед позиціонувати в лінгвістичному середовищі, а його успіхи вимірюються насамперед мірилом лінгвістики, лінгвістично орієнтованої прагматики та дискурсивного аналізу. Дискурсивний аналіз – це насамперед текстуально-лінгвістичний аналіз, в якому аналітики спираються на лінгвістичний інструментарій Холлідея [7]. У цьому сенсі КДА не вийшов за межі текстового аналізу.

Те саме не можна сказати про другий великий нещодавній підхід – мультимодальний дискурс-аналіз [10]. Мультимодальний дискурс-аналіз виходить із припущення, що традиційні (лінгвістичні) моделі текстуальності

були фундаментально спотворені новими технологіями, як-от інтернет та мобільні телефони. З'явилися нові форми грамотності, в яких суто лінгвістична структура текстів тепер доповнюється важливими візуальними, акустичними та іншими формами структури – різними «модами» – що призводить до утворення «мультимодального» текстового об'єкта. Такий об'єкт більше не можна розглядати виключно за допомогою лінгвістичного аналізу. Також потрібен аналіз візуального та інших модусів, і всі ці аспекти потрібно поєднувати, оскільки всі вони співіснують у сучасному знаку. Вебсайт є яскравим прикладом таких мультимодальних текстів, але навіть звичайну розмову можна розглядати як мультимодальну, оскільки учасники поєднують мову з позою тіла, жестами, інтонацією та просодією. «Сенс» таких мультимодальних об'єктів полягає в сукупності способів їх виникнення – в їхньому «дизайні».

Концептуальний зсув тут є фундаментальним, оскільки Кресс і ван Левен спрямовують нас від лінгвістичного підходу до тексту семіотичного, в якому «традиційні» текстові структури є лише одним зі способів, у якому можуть відбуватися дискурси [10]. У мультимодальному мовленні (МДА) дуже сильно наголошується на матеріальності сучасних знаків. Кресс і ван Левен говорять про «семіотичний артефакт», а не про «текст», і вони наголошують на важливості процесів матеріального виробництва та розповсюдження таких артефактів. «Дискурс» для них – це абстрактний об'єкт, пов'язаний із соціально сконструйованими сукупностями знань, тематично організованими (наприклад, «націоналізм» або «расизм»). Такі дискурси перетворюються на фактичні семіотичні артефакти за допомогою практик дизайну, і такі практики передбачають використання різних «способів» (лінгвістичного, візуального тощо), які можуть надати дискурсам фактичної комунікативної форми. Такі практики, звичайно, вимагають умов виробництва – потрібні матеріали (наприклад, комп'ютер, ручка, фарба) та навички для створення семіотичного артефакту – і впливають на моделі розповсюдження (картина має інший тип розповсюдження, ніж книга чи газета) [10]. У цьому відношенні різні способи мають різні «можливості». Письмо пропонує різні види сенсотворення, ніж малювання чи

дизайн вебсайту, а майстерність сучасного текстотворення полягає в поєднанні можливостей різних семіотичних способів, текстового з візуальним та акустичним, кожен зі своїми специфічними функціями (денотаційною, афективною, естетичною тощо).

Вплив багатомодального аналізу (МДА) насамперед відчувався в дослідженнях грамотності, де вплив мали поняття дизайну та різна концептуалізація текстуальності. Але центральна ідея МДА полягає в тому, що вся людська комунікація є мультимодальною, і дослідження повсякденної розмовної взаємодії тим часом також підхопили елементи МДА, створюючи таким чином міст із лінгвістико-антропологічною роботою над жестами та іншими візуальними тактиками в розмовній взаємодії [5]. Розширення сфери дискурс-аналізу, щоб включити «невербальні» елементи семіотичної діяльності, також розширює сферу досліджень потенціалу влади та контролю в інституційних контекстах.

Методологічний ефект також важливий, навіть якщо він досі залишається значною мірою не вивченим. Одним із важливих методологічних аспектів мультимодального аналізу є розширення того, що вважається «даними». Тоді як традиційний дискурс-аналіз надто обмежується текстовими даними (тобто усним або письмовим матеріалом), мультимодальний аналіз розширює діапазон даних, включаючи «матеріальні» процеси в усній комунікації, зокрема жести, рух у просторі, просторова організація [9], одяг та постава тіла. У письмовій мові мультимодальний аналіз приділяв би значну увагу стилю письма, розміру шрифту, кольорам, макету, ілюстраціям, місцю текстів у більшому цілому тощо.

Соціолінгвістика широко використовує методи дискурс-аналізу (зокрема, похідні від аналізу розмови), щоб продемонструвати різні способи, якими лінгвістична варіація впливає на те, що відбувається в дискурсі.

Таким чином, ми знаємо, що стратегічне розміщення акцентів має важливі дискурсивні ефекти – індексні ефекти, які сигналізують про ідентичності та позиції мовця. Дискурс-структуровані ефекти соціолінгвістичної варіації є досить безперечними в соціолінгвістиці, й робота в цій галузі зараз процвітає. Однак у рамках мейнстрімного дискурс-аналізу таких інтересів не можна

помітити, і вчені вибирають соціолінгвістично «легкі» та неproblemатичні дані.

Зауважимо, що дані (особливо усні дані) часто робляться легкими та неproblemатичними завдяки системам транскрипції, які надають перевагу стандартній орфографії, тим самим ігноруючи акценти та звукову гру мовців. Тому самі методи дискурс-аналізу можуть бути не досить чутливими, щоб забезпечити соціолінгвістичну точність у відтворенні мовлення. Це також можна розглядати як наслідок лінгвістичної упередженості в мейнстрімному дискурс-аналізі: існує тенденція усунути соціолінгвістичний «шум» у даних та замінити його чистим і гладким текстовим зображенням.

Висновки і перспективи подальших розробок. Різні підходи до дискурсу мають спільну «прагматичну» перспективу. Отже, спільні риси, які виділені в переважній більшості підходів, – це контекстуальні зв'язки, що перетворюють тексти на конкретні комунікативні інструменти; інтеракціональні та діалогічні особливості дискурсу, з акцентом на те, що дискурс не можна розуміти як суто лінгвістичний об'єкт; а також дискурс потрібно розглядати як активний та пов'язаний з діяльністю об'єкт. Дискурс як об'єкт набув своєї форми значною мірою завдяки інтегративному впливу прагматики.

Також зазначимо важливі відмінності та проблеми. Перша головна проблема, у мейнстрімному дискурс-аналізі, полягає в тому, що дискурс усе ще значною мірою розглядається як лінгвістично-текстуальний об'єкт. Вчені зосереджуються на лінгвістичних структурах дискурсивних одиниць, більших за одне речення. Цікаві та важливі альтернативні традиції, в яких тексти розглядаються як культурні, а не лінгвістичні об'єкти, досі не були повністю інтегровані в дискурс-аналіз, незважаючи на вагомий емпіричний та теоретичний аргументи, що були наведені в цій галузі. Другою важливою проблемою є недостатня увага до соціолінгвістичних особливостей дискурс-об'єктів у мейнстрімному дискурс-аналізі.

Обидві проблеми перешкоджають розвитку дискурс-аналізу та значною мірою перешкоджають теоретичним інноваціям. Водночас такі розробки, як мультимодальний дискурс-аналіз, демонструють великий теоретичний та методологічний динамізм і, безумовно, належать до найцікавіших розробок у вивченні мови в суспільстві сучасного світу.

Література:

1. Austin J.L. How to Do Things with Words. Oxford University Press. 1975. How to Do Things with Words, ed. O. J. Urmson and Marina Sbisa. 2nd edn. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1962.
2. Bauman R. and Briggs C. "Poetics and performance as critical perspectives on language and social life", *Annual Review of Anthropology*. 1990. 19. P. 59–88.
3. Brown, Gillian and Yule, George. *Discourse Analysis*. Cambridge University Press, 1983.
4. Dunne, Michele Durocher. *Democracy in Contemporary Egyptian Political Discourse*. Amsterdam : Benjamins, 2003.
5. Goodwin, Charles and Goodwin, Marjorie H. "Assessments and the construction of context", in Alessandro Duranti and Charles Goodwin (eds.), *Rethinking Context: Language as an Interactive Phenomenon*. New York : Cambridge University Press, 1992. P. 147–89.
6. Grice H.P. "Logic and conversation", in Cole, P. and Morgan, J. (eds.), *Syntax and Semantics*. Vol. III: *Speech Acts*. New York : Academic Press, 1975. P. 41–58.
7. Halliday Michael. *Language as Social Semiotic*. London : Edward Arnold. *Spoken and Written Language*. Oxford University Press, 1978.
8. Jaworski A., Coupland N. and Galasiński D. (eds.) *Metalanguage: Social and Ideological Perspectives*. The Hague : Mouton. Morris, Charles 1938. *Foundations of the Theory of Signs*. University of Chicago Press, 2004.
9. Johnstone B. and Kiesling Scott. "Indexicality and experience: exploring the meanings of /aw/-monophthongization in Pittsburgh", *Journal of Sociolinguistics*. 2008. 12. P. 5–33.
10. Kress, Gunther and van Leeuwen. Theo Reading Images: The Grammar of Visual Design. London: Routledge. 2001. Multimodal Discourse: The Modes and Media of Contemporary Communication. London : Edward Arnold, 1996.
11. Sarangi Srikant, and Clarke Angus. "Zones of expertise and the management of uncertainty in genetics risk communication", *Research on Language and Social Interaction*. 2002. 35. P. 139–71.
12. Schiffrin Deborah. Discourse Markers. Cambridge University Press. 1993. "'Speaking for another' in sociolinguistic interviews: alignments, identities, and frames", in Tannen, D. (ed.), *Framing in Discourse*. New York : Oxford University Press, 1987. P. 231–63.
13. Searle J. "What is a speech act?" in Black, M. (ed.), *Philosophy in America*. Ithaca, NY : Cornell University Press, 1962. P. 221–39.
14. Silverstein Michael. "Language structure and linguistic ideology", in Clyne, P. R., Hanks, W. F. and Hofbauer, C. L. (eds.), *The Elements: A Parasession on Linguistic Units and Levels*. Chicago Linguistic Society, 1979. P. 193–247.
15. Verschueren Jef, Östman Jan-Ola, Blommaert Jan and Bulcaen Chris (eds.). *Handbook of Pragmatics: Manual*. Amsterdam : Benjamins, 2000.

References:

1. Austin, J. L. (1962). How to Do Things with Words. Oxford University Press. 1975. How to Do Things with Words, ed. O. J. Urmson and Marina Sbisa. 2nd edn. Cambridge, MA: Harvard University Press.
2. Bauman, R. and Briggs, C. (1990). "Poetics and performance as critical perspectives on language and social life", *Annual Review of Anthropology* 19: 59–88.
3. Brown, Gillian and Yule, George. (1983). *Discourse Analysis*. Cambridge University Press.
4. Dunne, Michele Durocher. (2003). *Democracy in Contemporary Egyptian Political Discourse*. Amsterdam: Benjamins.
5. Goodwin, Charles and Goodwin, Marjorie H. (1992). "Assessments and the construction of context", in Alessandro Duranti and Charles Goodwin (eds.), *Rethinking Context: Language as an Interactive Phenomenon*. New York: Cambridge University Press. pp. 147–89.
6. Grice, H. P. (1975). "Logic and conversation", in Cole, P. and Morgan, J. (eds.), *Syntax and Semantics*. Vol. III: *Speech Acts*. New York: Academic Press, pp. 41–58.
7. Halliday, Michael. (1978). *Language as Social Semiotic*. London: Edward Arnold. 1985. *Spoken and Written Language*. Oxford University Press.
8. Jaworski, A., Coupland, N. and Galasiński, D. (eds.). (2004). *Metalanguage: Social and Ideological Perspectives*. The Hague: Mouton. Morris, Charles 1938. *Foundations of the Theory of Signs*. University of Chicago Press.
9. Johnstone, B. and Kiesling, Scott. (2008). "Indexicality and experience: exploring the meanings of /aw/-monophthongization in Pittsburgh", *Journal of Sociolinguistics* 12: 5–33.

10. Kress, Gunther and van Leeuwen, Theo. (1996). *Reading Images: The Grammar of Visual Design*. London: Routledge. 2001. *Multimodal Discourse: The Modes and Media of Contemporary Communication*. London: Edward Arnold.
11. Sarangi, Srikant, and Clarke, Angus. (2002). "Zones of expertise and the management of uncertainty in genetics risk communication", *Research on Language and Social Interaction* 35: 139–71.
12. Schiffrin, Deborah. (1987). *Discourse Markers*. Cambridge University Press. 1993. "Speaking for another in sociolinguistic interviews: alignments, identities, and frames", in Tannen, D. (ed.), *Framing in Discourse*. New York: Oxford University Press, pp. 231–63.
13. Searle, J. (1962). "What is a speech act?" in Black, M. (ed.), *Philosophy in America*. Ithaca, NY: Cornell University Press, pp. 221–39.
14. Silverstein, Michael. (1979). "Language structure and linguistic ideology", in Clyne, P. R., Hanks, W. F. and Hofbauer, C. L. (eds.), *The Elements: A Parasection on Linguistic Units and Levels*. Chicago Linguistic Society, pp. 193–247.
15. Verschueren, Jef, Östman, Jan-Ola, Blommaert, Jan and Bulcaen, Chris (eds.). (2000). *Handbook of Pragmatics: Manual*. Amsterdam: Benjamins.

Дата першого надходження статті до видання: 01.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 17.01.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 06.04.2026

МІЖМОВНА ІНТЕГРАЦІЯ У ВИКЛАДАННІ ЛАТИНСЬКОЇ МОВИ: РОЛЬ АНГЛІЙСЬКОЇ ТА НІМЕЦЬКОЇ МОВ У ПІДГОТОВЦІ ЗДОБУВАЧІВ АГРОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Лемешенко-Лагода Вікторія Володимирівна,

доктор філософії,

доцент кафедри «Іноземні мови»

Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного

ORCID ID: 0000-0002-1080-5510

Кривонос Ірина Анатоліївна,

старший викладач кафедри «Іноземні мови»

Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного

ORCID ID: 0000-0001-7079-5150

Статтю присвячено аналізу міжмовної інтеграції (англійська, німецька мови) у процесі викладання латинської мови здобувачам освіти агрономічних спеціальностей. У Таврійському державному агротехнологічному університеті імені Дмитра Моторного латинська мова вивчається студентами спеціальності НІ Агрономія протягом одного семестру першого року навчання. З огляду на те, що латинська мова є джерелом значної частини термінологічної лексики природничих і аграрних наук, її опанування потребує залучення сучасних підходів, які враховують попередню мовну підготовку здобувачів вищої освіти. Саме тому викладачі вважають за доцільне використовувати міжмовні зв'язки з іноземними мовами, зокрема англійською та німецькою, що вивчалися на попередніх етапах здобуття освіти.

Таким чином, у статті обґрунтовано доцільність використання англійської та німецької мов як додаткових інструментів для формування іншомовної професійної компетентності, зокрема термінологічної, та розвитку навичок міжмовної кореляції.

У межах дослідження значну увагу було приділено формуванню фонетичних, лексичних, граматичних та синтаксичних навичок. Додатково на заняттях увага студентів зверталась на запозичення з латинської мови, наявні в англійській та німецькій мовах. Наприкінці вивчення курсу дисципліни «Латинська мова» здобувачам освіти було запропоновано пройти анкетування з метою визначення доцільності використання цього підходу.

Результати проведеного дослідження показали, що здобувачам, які на попередніх етапах здобуття освіти вивчали англійську мову, було легше опанувати професійну термінологію, тоді як здобувачам освіти, які вивчали німецьку мову, вдалось швидше зрозуміти синтаксичні зв'язки та граматичні категорії латинської мови. Водночас усі здобувачі відзначили, що знання іноземних мов, англійської та(або) німецької, полегшили сприйняття латинської мови та сприяли підвищенню мотивації до її вивчення.

Ключові слова: латинська мова, англійська мова, німецька мова, мовна інтеграція, міжмовні зв'язки, мовна підготовка здобувачів агрономічних спеціальностей.

Lemeshchenko-Lagoda Viktoriia, Kryvonos Iryna. Interlingual integration in the teaching of Latin: the role of English and German in the training of Agronomy students

The study analyses interlingual integration (English and German) in the process of teaching Latin to students specialising in agronomy. At Dmytro Motornyi Tavria State Agrotechnological University, Latin is studied by students of speciality HI Agronomy during one academic term of their first year of study. Given that Latin is the source of a significant part of the terminological vocabulary of natural and agricultural sciences, its mastery requires the use of modern approaches that take into account the previous language training of higher education students. That is why teachers consider it appropriate to use interlingual connections with foreign languages, in particular English and German, which were studied at previous stages of education.

Thus, the study substantiates the expediency of using English and German as additional tools for developing foreign language professional competence, particularly terminological competence, and interlingual correlation skills.

The study focused on developing phonetic, lexical, grammatical and syntactic skills. In particular, the students' attention was drawn to borrowings from Latin in English and German. At the end of the Latin language course, students were asked to complete a questionnaire to determine the effectiveness of this approach.

The results of the study showed that students who had studied English in previous stages of their education found it easier to master professional terminology, while students who had studied German were able to understand the syntactic relationships and grammatical categories of Latin more quickly. At the same time, all applicants noted that knowledge of foreign languages, English and/or German, facilitated the perception of Latin and contributed to increased motivation to study it.

Key words: Latin, English, German, language integration, interlingual connections, language training for students of agronomy specialities.

Вступ. Натепер латинська мова є міжнародною мовою медицини, права, біології та науки загалом. Значну роль вона відіграє у сфері ботаніки та агрономії, і саме знання латинської мови допомагає краще орієнтуватися в фаховій термінології, розуміти міжнародні назви рослин, хвороб, біологічних процесів, а її вивчення допомагає розвивати логічне, структуроване, аналітичне мислення.

Нині українські та зарубіжні вчені все більше уваги приділяють дослідженню методики викладання латинської мови для різних спеціальностей, зокрема біологічного, медичного, філологічного та юридичного профілю (Н. Бондар, В. Іщенко, Р. Ключник, Р. Миленкова, Л. Миронова, Г. Михайлюк, Л. Ратомська, А. Різниченко та інші).

Так, Г. Михайлюк та Н. Бондар зазначили, що під час навчання латини в медичному закладі вищої освіти особливістю є те, що немає потреби засвоювати великий обсяг граматичного матеріалу [5, с. 201]. Схожої думки дотримується А. Мартиненко, зазначаючи, що головною метою вивчення латинської мови у фармацевтичному закладі освіти є відпрацювання навичок грамотного використання на практиці спеціальної фармацевтичної термінології, розуміння написання рецептів, назв лікарських препаратів та номенклатурних найменувань [3].

Особливістю викладання латинської мови майбутнім філологам, на думку Р. Ключник та Л. Ратомської, є необхідність формування особливого підходу, враховуючи те, що філологи в майбутньому можуть стати викладачами латинської мови для фахівців інших спеціальностей [1, с. 162].

Р. Миленкова та А. Різниченко звертають увагу на важливість вивчення латинської

фразеології під час підготовки майбутніх правознавців [2, с. 5].

Додатково увага дослідників зосереджена і на дослідженні різноманітних методів та прийомів викладання. Зокрема, Л. Миронова та ін. акцентують увагу на необхідності імплементації інтерактивних методів навчання, серед яких кейс-метод, використання цифрових технологій та міждисциплінарного підходу [4, с. 37–38]. В. Іщенко зі співавторами пропонують використовувати методи брейнстормінгу, проєктного навчання, ігрового навчання, створення презентацій тощо [7, с. 114]. Проте, як слушно зауважує А. Мартиненко [3], використання інтерактивних технологій не повинне ставати самоціллю, а скоріше способом створення атмосфери в аудиторії, яка найліпше сприяє співпраці, порозумінню, толерантності й дає змогу по-справжньому реалізувати особистісно орієнтоване навчання.

Проте, незважаючи на низку публікацій, на нашу думку, недостатньо уваги зосереджено на процесах використання іншомовних знань здобувачів освіти, зокрема англійської та німецької мови, отриманих на попередніх етапах навчання, що і зумовлює актуальність цієї статті.

Мета статті. Головна мета статті полягає в дослідженні процесів оволодіння латинською мовою здобувачами аграрних спеціальностей за умов активного використання міжмовних паралелей англійської та німецької мов.

Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання таких завдань:

– проаналізувати особливості впливу знань англійської та німецької мов, отриманих на попередніх рівнях навчання, на про-

цес оволодіння латинською мовою здобувачами аграрних спеціальностей;

– виявити основні мовні паралелі та точки інтерференції між латинською, англійською та німецькою мовами;

– оцінити ефективність використання англійських і німецькомовних аналогій для покращення розуміння граматики та лексики латинської мови серед здобувачів аграрних спеціальностей.

Результати. У Таврійському державному агротехнологічному університеті імені Дмитра Моторного вже багато років латину вивчають здобувачі зі спеціальності Н1 Агрономія протягом одного семестру першого року навчання, і це той мінімум, який має на меті надати здобувачам освіти основне уявлення про латинську мову взагалі, а також ознайомити з основною фаховою термінологією.

Головною метою вивчення дисципліни «Латинська мова» в аграрних та агротехнологічних закладах вищої освіти, є формування у здобувачів знань професійного словника агробіологічної термінології, вмінь і навичок читання лексичних одиниць у межах професійної тематики. Серед основних завдань вивчення латинської мови варто виокремити: засвоєння необхідного мінімуму латинських слів; засвоєння системи латинської фонетики та граматики; набуття навичок граматичного аналізу та перекладу агробіологічних термінів [6, с. 4].

Для більш ефективного засвоєння зазначеного навчального матеріалу здобувачі освіти можуть спиратися на знання англійської та німецької мов, здобуті на попередніх етапах навчання, оскільки значна частина латинських термінів та граматичних конструкцій має відповідники або подібні структури в цих мовах. З огляду на це викладачі Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного на заняттях з латинської мови приділяють велику увагу побудові міжмовних зв'язків та паралелей. Так, під час опанування граматичного матеріалу наголошується на подібності граматичних систем латинської та німецької мови, зокрема:

Латинська має повну систему відмінків для іменників, прикметників і займенників (у латинській мові є шість відмінків (Casus): nominativus (Nom.) – називний (хто? що?), genetivus (Gen.) – родовий (кого? чого?), dativus (Dat.) – давальний (кому?

чому?), accusativus (Acc.) – знахідний (кого? що?), ablativus (Abl.) – відкладний: орудний, місцевий (ким? чим? на кому? на чому?), vocativus (Voc.) – кличний), що дозволяють точно визначати синтаксичну функцію слова. Німецька мова також послуговується чотирма відмінками (Nominativ, Genitiv, Dativ, Akkusativ). Таким чином, здобувачі, проводячи паралелі з німецькою мовою, значно швидше опановують систему відмінювання латинських іменників та прикметників. Наприклад,

Латинська мова: Rosae folia (Genitiv); Німецька мова: Blätter der Rose (Genitiv).

У латинській мові прикметники узгоджуються з іменником за родом, числом і відмінком. У німецькій мові прикметники, що стоять після артикля, також змінюються за родом, числом і відмінком, що створює прямий аналог у структурі узгодження. Наприклад,

Латинська мова: Magnus Quercus; Німецька мова: die große Eiche.

Латинські дієслова мають особові закінчення і різні часові форми для позначення дії. У німецькій мові особові форми дієслів і часи (Präsens, Präteritum, Perfekt) дозволяють передавати відтінки дії подібно до латинської мови. Наприклад,

Латинська мова: Plantae germinant; Німецька мова: Die Pflanzen keimen.

Під час опанування латинської термінології на заняттях наголошується на наявності в сучасних англійській та німецькій мові запозичень із латинської, особливо у сфері ботанічної термінології. Наприклад,

Латинське flos, floris – «квітка» → англійське flora, floral, flowering.

Латинське folium – «лист» → англійське foliage, defoliate.

Латинське Rosa → німецьке Rosen (у наукових текстах зберігається латинська назва).

Латинські префікси часто зберігають значення в англійських ботанічних термінах. Наприклад:

sub- (нижче, під) → subspecies — «підвид»
re- (знову) → regenerate – «відновлювати»
trans- (через, понад) → transplant – «пересаджувати».

Також знання англійської мови допомагають опанувати термінологію, що використовується на позначення процесів. Наприклад, *photosynthesis* і *respiration* – англійські слова,

що мають латинські корені (*photo* – світло, *synthesis* – складання, *respiratio* – дихання).

Для вивчення результативності інтеграції знань англійської та німецької мови в процес вивчення латинської, здобувачам освіти (67 осіб) було запропоновано заповнити опитувальники, розроблені з використанням шкали Лайкерта (див. табл. 1, 2).

Результати анкетування здобувачів, які вивчали англійську або німецьку мови на попередніх етапах здобуття освіти, дали змогу зробити висновки щодо рівня впливу попереднього мовного досвіду на опанування латинської мови (див. табл. 3). Отримані дані

свідчать про те, що знання цих іноземних мов виступає важливим лінгвістичним ресурсом, який сприяє засвоєнню лексики, фонетики, граматики та структурно-синтаксичних особливостей латини. Більшість здобувачів освіти зазначили, що під час читання латинських термінів вони часто впізнають знайомі склади та подібні слова, які збігаються в написанні або читанні з англійськими чи німецькими словами або їх коренями. Це пояснюється тим, що зазначені мови зазнали впливу латинської мови протягом свого розвитку, а також і досі містять значний пласт запозиченої лексики.

Таблиця 1

АНКЕТА 1

**«Як знання англійської мови допомагали мені у вивченні латинської?»
(для здобувачів, які вивчали англійську мову)**

	Повністю не згоден	Швидше не згоден	Частково згоден	Швидше згоден	Повністю згоден
Мені легше читати слова латинською мовою, тому що вони схожі на англійські					
Я легко розрізняю довгі й короткі голосні завдяки досвіду з англійської мови					
Я можу зрозуміти значення слова латинською мовою, оскільки воно схоже на англійське					
Латинські ботанічні назви легше зрозуміти завдяки знанню англійських назв рослин					
Знання англійської граматики допомагає мені зрозуміти граматичні правила латинської мови					
Мені легше аналізувати структуру речення завдяки подібності до речень англійською мовою					
Знання англійської мови полегшує вивчення латинської мови					

Таблиця 2

АНКЕТА 2

**«Як знання німецької мови допомагали мені у вивченні латинської?»
(для здобувачів, які вивчали німецьку мову)**

	Повністю не згоден	Швидше не згоден	Частково згоден	Швидше згоден	Повністю згоден
Мені легше читати слова латинською мовою, тому що вони схожі на німецькі					
Я легко розрізняю довгі й короткі голосні завдяки досвіду з німецької мови					
Я можу зрозуміти значення слова латинською мовою, оскільки воно схоже на німецьке					
Латинські ботанічні назви легше зрозуміти завдяки знанню німецьких назв рослин					
Знання німецької граматики допомагає мені зрозуміти граматичні правила латинської мови					
Мені легше аналізувати структуру речення завдяки подібності до речень німецькою мовою					
Знання німецької мови полегшує вивчення латинської мови					

Таблиця 3

Середні значення відповідей респондентів за Анкетами 1, 2

	Середнє значення отриманих відповідей за Анкетною 1	Середнє значення отриманих відповідей за Анкетною 2
Мені легше читати слова латинською мовою, тому що вони схожі на англійські / німецькі	3,2	3,7
Я легко розрізняю довгі й короткі голосні завдяки досвіду з англійської / німецької мови	2,9	3,8
Я можу зрозуміти значення слова латинською мовою, оскільки воно схоже на англійське / німецьке	4,5	3,8
Латинські ботанічні назви легше зрозуміти завдяки знанню англійських / німецьких назв рослин	4,3	3,7
Знання англійської / німецької граматики допомагає мені зрозуміти граматичні правила латинської мови	2,6	4,2
Мені легше аналізувати структуру речення завдяки подібності до речень англійською / німецькою мовою	3,3	3,5
Знання англійської / німецької мови полегшує вивчення латинської мови	3,7	3,9

Так, здобувачі освіти зазначили, що їм було легше орієнтуватись у текстах професійної спрямованості, якщо вони містили слова, які мали прозору семантичну відповідність або подібний корінь до англійського терміна (наприклад, *aqua* – *aquatic*, *terra* – *terrestrial*, *forma* – *form*) чи до німецького (наприклад, *anatomia* – *die Anatomie*, *terminus* – *der Termin*, *planta* – *die Pflanze*). Це сприяло інтуїтивному розумінню значень слів, полегшувало запам'ятовування та прискорювало засвоєння спеціалізованої лексики. Така лінгвістична інтерференція має позитивний характер і виступає важливим фактором мотивації здобувачів до подальшого вивчення предмета. Здобувачі освіти також зазначили, що фонетичний досвід, набутий під час вивчення зазначених іноземних мов, полегшував сприйняття та вимову латинських звуків.

Здобувачі аграрних і біологічних спеціальностей особливо наголошують, що знання англійської та німецької ботанічної номенклатури (родів, видів, морфологічних характеристик) полегшує орієнтацію в латинській систематиці. Англійська чи німецька мови часто використовують латинські терміни для позначення назв рослин або їхніх похідних форм, тому здобувачі швидше встановлюють відповідність між англійськими (*oak*, *pine*, *basil*), німецькими (*die Eiche*, *die Kiefer* / *die Föhre*, *das Basilikum*) та латинськими назвами (*Quercus*, *Pinus*, *Ocimum*). Це підвищує якість засвоєння матеріалу та формує міжмовні зв'язки, необхідні для професійної діяльності.

Результати опитування свідчать, що здобувачі вищої освіти, які мають ґрунтовні знання англійської чи німецької граматики, легше сприймали граматичні категорії латинської мови, зокрема поняття частин мови, синтаксичні ролі, функції артиклів, утворення часів, граматичні конструкції.

Узагальнюючи результати анкетування, можна стверджувати, що знання іноземної мови (на прикладі англійської чи німецької) є вагомим фактором, який позитивно впливає на процес вивчення латинської мови.

Висновки. Результати проведеного дослідження підтвердили доцільність використання знань іноземних мов (зокрема, англійської та німецької), отриманих на попередніх етапах здобуття освіти, на заняттях з латинської мови з метою формування нових мовних навичок та формування іншомовної професійної компетентності.

Здобувачі вищої освіти спеціальності Н1 Агрономія зазначили, що знання англійської та (або) німецької мови допомогло значно швидше засвоювати лексику, розпізнавати корені слів, розуміти граматичну побудову речення та граматичні зв'язки між словами та словосполученнями. Це своєю чергою сприяло полегшенню процесу розпізнавання термінологічних одиниць, розуміння граматичних категорій та перекладу професійних текстів, а також забезпечило більш глибоке усвідомлення спеціальної термінології в галузі агрономії.

Література:

1. Ключник Р.М., Ратомська Л.В. Особливості викладання латинської мови майбутнім філологам. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля*. Серія «Педагогіка і Психологія». 2022. № 1 (23). С. 158–164. DOI: 10.32342/2522-4115-2022-1-23-19.
2. Латинська фразеологія для майбутніх юристів : навчальний посібник для організації практичних занять і самостійного вивчення дисципліни «Латинська мова» : Державний вищий навчальний заклад «Українська академія банківської справи Національного банку України» уклад.: Р.В. Миленкова, А.В. Різниченко. Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2015. 76 с.
3. Мартиненко А.Є. Використання інтерактивних методів при викладанні латинської мови. URL: <https://college.nuph.edu.ua/wp-content/uploads/2016/12/Використання-інтерактивних-методів-при-викладанні-латинської-мови.pdf> (дата звернення: 18.12.2025).
4. Миронова Л.А., Кравченко О.П., Горлова О.В., Герман Л.В. Викладання латинської мови як основи для формування професійної лексики майбутніх фахівців. *Інноваційна педагогіка*. 2025. Вип.79. Том 1. С. 34–40. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2025/79.1.5>
5. Михайлюк Г., Бондар Н. Особливості викладання латинської мови для студентів нефілологічних спеціальностей. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2024. Вип. 72. Том 2. С. 199–203. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/72-2-30>.
6. Робоча програма навчальної дисципліни «Латинська мова» для здобувачів вищої освіти «Бакалавр» зі спеціальності Н1 Агрономія за ОПП Агрономія (на основі повної загальної середньої освіти), факультет агротехнологій та екології. Запоріжжя : ТДАТУ, 2025. 12 с. URL: <http://www.tsatu.edu.ua/im/course/latynska-mova/?lang=uk> (дата звернення: 25.12.2025).
7. Ischenko V., Horbunova S., Kononenko O. Peculiarities of teaching Latin to students majoring in Philology: the experience of Poltava University of Economics and Trade. *Витоки педагогічної майстерності*. 2024. Випуск 33. С. 112–116. DOI: <https://doi.org/10.33989/2075-146x.2024.33.310007>.

References:

1. Kliuchnyk, R. M., & Ratomska, L. V. (2022). Osoblyvosti vykladannia latynskoi movy maibutnim filoloham [Peculiarities of teaching Latin to future philologists]. *Visnyk Universytetu imeni Alfreda Nobelia. Seriya "Pedahohika i Psykholohiia"*, 1(23), 158–164. DOI: 10.32342/2522-4115-2022-1-23-19 [in Ukrainian].
2. Mylenkova, R. V., & Riznychenko, A. V. (Comp.). (2015). *Latynska frazeolohiia dlia maibutnikh yurystiv: Navchalnyi posibnyk dlia orhanizatsii praktychnykh zaniat i samostiinoho vyvchennia dystsypliny "Latynska mova"* [Latin phraseology for future lawyers: A study guide for practical classes and independent study of the discipline "Latin language"]. Sumy: Ukrainian Academy of Banking of the National Bank of Ukraine. 76 p. [in Ukrainian].
3. Martynenko, A. Ye. (2016). *Vykorystannia interaktyvnykh metodiv pry vykladanni latynskoi movy* [The use of interactive methods in teaching Latin]. Retrieved December 18, 2025, from <https://college.nuph.edu.ua/wp-content/uploads/2016/12/Vykorystannia-interaktyvnykh-metodiv-pry-vykladanni-latynskoi-movy.pdf> [in Ukrainian].
4. Myronova, L. A., Kravchenko, O. P., Horlova, O. V., & Herman, L. V. (2025). *Vykladannia latynskoi movy yak osnovy dlia formuvannia profesiinoi leksyky maibutnikh fakhivtsiv* [Teaching Latin as a basis for the formation of professional vocabulary of future specialists]. *Innovatsiina pedahohika*, 79(1), 34–40. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2025/79.1.5> [in Ukrainian].
5. Mykhailiuk, H., & Bondar, N. (2024). Osoblyvosti vykladannia latynskoi movy dlia studentiv nefilolohichnykh spetsialnostei [Peculiarities of teaching Latin for students of non-philological specialties]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk*, 72(2), 199–203. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/72-2-30> [in Ukrainian].
6. *Robocha prohrama navchalnoi dystsypliny "Latynska mova" dlia zdobuvachiv vyshchoi osvity stupenia bakalavra za spetsialnistiu H1 Ahronomiia* [Syllabus of the academic discipline "Latin Language" for bachelor's degree students majoring in Agronomy]. (2025). Zaporizhzhia: TSATU. Retrieved from: <http://www.tsatu.edu.ua/im/course/latynska-mova/?lang=uk> [in Ukrainian].
7. Ischenko, V., Horbunova, S., & Kononenko, O. (2024). Peculiarities of teaching Latin to students majoring in Philology: The experience of Poltava University of Economics and Trade. *Vytyky pedahohichnoi maisternosti*, 33, 112–116. DOI: <https://doi.org/10.33989/2075-146x.2024.33.310007>

Дата першого надходження статті до видання: 11.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 28.01.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 06.04.2026

РОЛЬ ЗАПОЗИЧЕНЬ З АРАБСЬКОЇ МОВИ У ФОРМУВАННІ ІСПАНСЬКОЇ ЛЕКСИКИ

Літвіх Андрій Володимирович,

викладач кафедри романської філології

Київського столичного університету імені Бориса Грінченка

ORCID ID: 0009-0008-4556-3372

Гапончук Анастасія Олегівна,

викладач кафедри романської філології

Київського столичного університету імені Бориса Грінченка

ORCID ID: 0009-0000-6891-8502

У статті досліджується питання ролі запозичень з арабської мови у формуванні лексичного фонду іспанської мови в контексті тривалих історичних, культурних і мовних контактів на Піренейському півострові. Актуальність теми зумовлена значною кількістю слів арабського походження в сучасній іспанській мові та їх активним використанням у різних сферах життя нинішнього іспаномовного суспільства. Відомо, що лексичні запозичення є прямим результатом контакту між двома мовами, що співіснують в одному суспільстві чи на певній території. Щодо арабської та іспанської мов, то вони співіснували на території Піренейського півострова протягом майже 800 років, тож не є дивним той факт, що значна частина слів арабського походження міцно вкоренилася в іспанській мові. Більшість цих слів проникли в іспанську мову в епоху Середньовіччя під час постійних воєнних конфліктів між християнськими та мусульманськими державами півострова чи як результат соціально-культурних чинників. Лексичні запозичення переважно стосувалися сфер сільського господарства, продуктів харчування, інженерії, науки, повсякденного життя, ремесл, військових термінів, державних посад чи топонімів. У процесі асиміляції нові лексичні одиниці адаптувалися до фонетичних та граматичних норм іспанської мови, проте частково зберегли деякі риси, що вказують на їх арабське походження. У пропонованому дослідженні розглянуто поняття лінгвістичного запозичення, історичні передумови та основні причини появи лексики арабського походження в іспанській мові. Також у роботі здійснено класифікацію запозичень за сферами їх використання, проаналізовано запозичення з етимологічної перспективи й описано основні способи їх адаптації на фонетичному чи морфологічному рівні до структури іспанської мови. Слова арабського походження не лише кількісно збагатили іспанську лексику, а й зробили її більш різноманітною, відобразивши нові соціально-технологічні реалії життя суспільства. Такі слова є невід'ємною частиною лексики іспанської мови та свідченням багатоті історичної спадщини Іспанії.

Ключові слова: іспанська мова, арабська мова, лексичні запозичення, лексика, лінгвістика, лексичний фонд, лексикологія, іншомовні запозичення.

Litvikh Andrii, Haponchuk Anastasiia. The role of borrowings from Arabic in the formation of Spanish vocabulary

This article is dedicated to the role of borrowings from Arabic in the formation of Spanish vocabulary in the context of long-term historical, cultural and linguistic contacts on the Iberian Peninsula. The relevance of the topic is caused by the significant number of words of Arabic origin in modern Spanish and their active use in various spheres of life of the current Spanish-speaking society. It is known that lexical borrowings are a direct result of contact between two languages that coexist in the same society or in a certain territory. In the case of Arabic and Spanish, they coexisted on the territory of the Iberian Peninsula for almost 800 years, so it is not surprising that a significant part of words of Arabic origin have become firmly adopted in the Spanish language. Most of these words entered the Spanish language in the Middle Ages during the constant military conflicts between the Christian and Muslim states of the peninsula or as a result of socio-cultural factors. These lexical borrowings mainly concerned the areas of agriculture, food, engineering, science, everyday life,

crafts, military terms, government posts or toponyms. In the process of assimilation, new lexical units were adapted to the phonetic and grammatical norms of the Spanish language, but they partially preserved some features that indicate their Arabic origin. This study examines the concept of linguistic borrowing, historical preconditions and the main reasons for the emergence of vocabulary of Arabic origin in the Spanish language. The paper also provides a classification of borrowings according to the spheres of their use, analyzes loanwords from an etymological perspective, and describes the main ways in which they were adapted to the structure of Spanish at the phonetic and morphological levels. Words of Arabic origin not only quantitatively enriched the Spanish lexicon but also made it more diverse, reflecting new socio-technological realities of social life. These words constitute an integral part of the Spanish vocabulary and serve as evidence of the rich historical heritage of Spain.

Key words: Spanish language, Arabic language, lexical borrowings, vocabulary, linguistics, lexicon, lexicology, loanwords.

Вступ. Поява іншомовних лексичних запозичень є поширеним лінгвістичним явищем у багатьох мовах. Вони не лише демонструють еволюційну природу мови, як системи, що постійно змінюється та розвивається, але й є прямим доказом контактів і взаємодії однієї мови з іншими.

Запозичення слугують для позначення нових понять чи реалій суспільного життя та виникають як результат технологічного прогресу, культурного розвитку (наприклад, нові тенденції в мистецтві, моді або літературі) чи співіснування кількох мовних систем у межах однієї території чи суспільства.

Поява арабізмів, тобто слів арабського походження, в іспанській мові не є випадковою. Більшість із них проникли до лексичного фонду іспанської мови в часи Середньовіччя внаслідок тісного співіснування іспаномовного та арабського суспільства на території Іберійського півострова. Ці слова переважно запозичувалися в таких сферах вжитку, як: агрокультура, точні науки, продукти харчування чи спеції, військова справа, навігація, географічні назви чи державні посади та проходили тривалий процес адаптації до фонетичних і морфологічних норм іспанської мови.

За сучасними оцінками, лексика іспанської мови налічує близько 4 тисяч слів арабського походження, переважна більшість з яких представлена іменниками, що становить суттєву частину від усього лексичного складу мови та є доказом її багатовікової історико-культурної спадщини [1].

Актуальність статті зумовлена значною кількістю запозичень арабського походження в словниковому складі іспанської мови та їх широким використанням у багатьох сферах життя сучасного суспільства.

Запропоноване дослідження, що має міждисциплінарну спрямованість, покликане

продемонструвати роль запозичень з арабської мови у формуванні іспанської лексики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Варто зазначити, що багато дослідників займалися вивченням запозичень з арабської мови та їх впливу на формування лексичного фонду іспанської мови. Так, наприклад, Ali Abdel-Latif у статті «Arabismos en el español actual: traducción, lengua e imagen» досліджував загальні тенденції функціонування арабізмів в іспанській мові, особливості їх адаптації та способи перекладу іспанською мовою [2].

Свою чергою Ali Ibrahim Hasan El-Shboul у роботі «Los arabismos en la historia lingüística del español: Una estrategia para el aprendizaje del español y el árabe como lenguas extranjeras» аналізував лексичні запозичення арабського походження за сферами їх використання та способами асиміляції до норм іспанської мови з історико-лінгвістичної перспективи, розглядаючи арабізми як матеріал для вивчення арабської чи іспанської мов як іноземних [3].

Dalila Fasla у дослідженні «Origen etimológico y variación lingüística del arabismo ojalá en el español de las dos orillas» вивчала етимологію арабського вислову *Ojalá*, його лінгвістичні варіації та особливості використання в граматичній системі іспанської мови [4].

Крім того, Mihai Enăchescu у двох своїх роботах «Pérdida y sustitución de arabismos en español» [5] та «Pérdida y reemplazo de arabismos en español: Los nombres de oficios» розглядав етимологію та еволюційний розвиток арабізмів у межах лексичного фонду іспанської мови, аналізуючи лексичні одиниці за ступенем їх використання в сучасному іспаномовному суспільстві [6].

Мета статті полягає у дослідженні ролі запозичень з арабської мови у формуванні лексичного фонду іспанської мови.

Завдання статті:

- окреслення концепту лексичного запозичення;
- аналіз історії та причин появи арабізмів у лексичному фонді іспанської мови;
- аналіз запозичень з арабської мови з етимологічної перспективи та опис їх адаптації до морфологічних та фонетичних норм іспанської мови;
- класифікація арабізмів за сферами використання.

Результати. Цей розділ буде складатися з двох частин: теоретичної та практичної. У першій частині буде представлена теоретична база роботи, тобто визначення поняття лексичного запозичення та окреслення історичних передумов і причин появи запозичень з арабської мови в іспанській лексиці. Друга частина буде більш практичною і передбачатиме аналіз арабізмів у контексті їх адаптації та етимології. Також у другій частині буде здійснено класифікацію запозичень за основними сферами їх використання.

Королівська академія іспанської мови (Real academia española) пояснює термін «лексичне запозичення» (*extranjerismo o préstamo lingüístico*) як слово, яке одна мова запозичує з іншої, незалежно від того, чи служить воно для позначення нових реалій, чи конкурує з термінами, що вже існують у мові. У цій академії зазначено, що запозичення іншомовних слів є одним із головних способів задоволення потреб мови в нових термінах та, як наслідок, розширення її словникового запасу [7].

Загалом, поява лексичних запозичень є прямим результатом контакту чи взаємодії мов та зумовлена такими соціально-культурними факторами, як:

- мовний чи культурний контакт;
- лексична необхідність;
- технологічний розвиток;
- мода, престиж та культурний вплив.

Мовний чи культурний контакт передбачає співіснування двох мов в одному суспільстві протягом певного часу чи їх взаємодію як результат соціальних чинників, як-от торгівля, міграція чи завоювання певної території.

Під лексичною необхідністю мають на увазі появу іншомовних слів для позначення нових концептів чи реалій життя суспільства у випадку відсутності в мові власних засобів для їх опису.

Технологічний прогрес, зі свого боку, також сприяє появі запозичень, адже впровадження нових технологій чи винаходів у повсякденне життя вимагає створення чи запозичення вже наявних іншомовних слів для визначення технологічних неологізмів.

Культурний вплив, престиж чи модні тенденції збагачують словниковий склад мови новими лексичними одиницями. Так, виникнення нових літературних чи мистецьких течій, поширення нових тенденцій у світі моди чи домінування певної мови в одній сфері людської діяльності спричиняють появу лексичних запозичень для опису нових реалій суспільного життя.

Варто зазначити, що вищезгадані фактори безпосередньо стосуються появи слів арабського походження, тобто арабізмів, у лексичному фонді іспанської мови.

Королівська академія іспанської мови визначає арабізми (*arabismos*) як слова, що походять з арабської та пропонує такі приклади: *aceituna, alcalde, álgebra, arroba, azúcar, gazpacho, guitarra, naranja* [7].

Арабізми в лексичному складі іспанської мови з лінгвістичної позиції є прикладом суперстрату (*superestrato*), адже демонструють вплив мови, котра поширилася на не властивій їй географічній території, де розмовляють іншою мовою, та зникла, залишивши фонетичні, лексичні чи граматичні особливості в мові, яка збереглася [8].

Поява арабізмів в іспанській лексиці розпочалася в епоху Середньовіччя під час мусульманського правління на території Піренейського півострова та пов'язана з поняттями конкісти та реконкісти. У 711 році арабські та берберські війська з півночі Африки вторгаються на територію Іберійського півострова, розпочинаючи період конкісти (ісп. *conquista* – завоювання), та після знищення Вестготського королівства до 722 року захоплюють більшість території півострова, крім регіону Астурії та Країни Басків. На завойованих територіях араби створили державу Аль-Андалус (*Al-Andalus*), яка поділялася на менші державні утворення: халіфати та емірати. На цій території почали впроваджуватися мусульманські звичаї та закони, які, однак, співіснували з уже чинними суспільними правами.

З 722 року християнські королівства півночі півострова (Арагон, Леон, Кастилія)

починають процес реконквісти території від маврів (ісп. *reconquista* – відвоювання), що триватиме до 1492 року та закінчиться падінням Гранади, останнього оплоту мусульман на Піренейях. Протягом майже 800 років протистояння між державами християн і мусульман на території півострова існували поруч досить багатогранні християнські та мусульманські суспільства, представлені такими соціальними групами, як: християни, маври (нащадки арабів та берберів, що сповідували іслам), мувалади (християни, що прийняли іслам), мосараби (християни, які проживали на підконтрольних мусульманах територіях), мориски (мусульмани, що перейшли в християнство), сефарди (євреї Піренейського півострова) та мудехари (мусульмани, що залишилися на відвойованих християнами територіях).

Своєю чергою таке тісне та тривале перебування двох спільнот у межах однієї території спричинило контакт між іспанською й арабською мовами та, як наслідок, проникнення лексичних запозичень у словниковий склад цих мов.

Науковий та технічний прогрес, розвиток торгівлі та ремесел, соціальне співіснування різних груп населення (змішані шлюби, арабізація населення задля отримання певних привілеїв (відміна податків, можливість обіймати державні посади) сприяли поширенню арабської мови на всій території Аль-Андалус як мови престижу, культури і соціальної сфери життя суспільства.

Алі Ібрахім Хасан Ел-Шбул зазначає, що прихід арабів позитивно вплинув на розвиток Піренейського півострова в галузях державної організації, філософії, науки, культури, соціальних норм, тваринництва, гірничої справи, сільського господарства, містобудування, музики та мистецтва [3].

Тоді як християнські королівства півночі півострова використовували латину як основну мову державного управління та судової системи, на основі якої і сформувалися романські мови, зокрема кастильська (іспанська), араби принесли мову, яка мала іншу природу, ніж романські: арабську, з її різними письмовими та усними проявами, яка стала домінувати в культурі та адміністративній сфері на території Аль-Андалус.

Згодом на територіях, підконтрольних мусульманам, виникли та набули поширення

мосарабські діалекти, зокрема андалузька арабська мова (*árabe andalusí*, *árabe hispánico* чи *romance hispánico mozárabe*), що утворилися в результаті змішування народної латини й арабської мови.

Зважаючи на всі перелічені вище лінгвістичні особливості, на підконтрольних арабам територіях переважало двомовне суспільство принаймні до XI чи XII століття [3].

Завдяки контакту між арабським та християнським світом на території Аль-Андалус лексика арабського походження почала проникати в лексичний фонд кастильської (іспанської) мови, а згодом, зокрема завдяки розвитку перекладу, науки та торгівлі, арабізми поширилися й на інші романські мови (португальську, французьку, італійську).

Інститут Сервантеса (*Instituto Cervantes*) зазначає, що лексику арабського походження, що проникла в лексичний фонд іспанської мови в часи Середньовіччя, можна поділити за сферами її використання:

- арабізми, пов'язані зі зброєю та обороною території (*Arabismos en el mundo de las armas y de la defensa del territorio*): *alcázar*, *alcazaba*, *atalaya*, *almudena*, *alférez*, *alarde*, *zaga*, *almirante*, *adaliid*;

- арабізми, пов'язані з водними ресурсами (*Arabismos en relación con los recursos hidráulicos*): *azud*, *noria*, *acequia*, *aljibe*, *alberca*, *aceña*;

- арабізми, пов'язані з рослинами, деревами, тваринами та сільськогосподарською продукцією (*Arabismos en relación con plantas, árboles, animales y productos del campo*): *acelga*, *albaricoque*, *alcachofa*, *alcaravea*, *alcornoque*, *algodón*, *alhelí*, *alubia*, *arrayán*, *azafrán*, *azúcar*, *berenjena*, *chirivía*, *jara*, *alacrán*, *alcatraz*, *jabalí*, *retama*, *zanahoria*;

- арабізми, пов'язані з ремеслами (*Arabismos en relación con la artesanía*): *alfarería*, *jarra*, *taza*, *jofaina*, *badana*, *alicates*, *tarea*, *alcanfor*, *azufre*, *alquitrán*, *albayaalde*;

- арабізми зі сфери торгівлі (*Arabismos en relación con el comercio*): *zoco*, *alhóndiga*, *almacén*, *alcabala*, *aranceles*, *aduanas*, *tarifa*, *almud*, *azumbre*, *arroba*, *fanega*, *quintal*, *almoneda*, *maravedí*, *ceca*;

- арабізми, пов'язані з науками (*Arabismos en relación con el mundo de las ciencias*): *cifra*, *guarismo*, *cero*, *álgebra*, *logaritmo*, *algoritmo*, *química*, *alcohol*, *elixir*, *alambique*, *redoma*, *cenit*, *auge*;

– арабізми, пов'язані з територіальною організацією (Arabismos en relación con la organización territorial): aldea, alfoz, arrabal, barrio, alquería, almunia, alcalde, alguacil;

– арабізми, пов'язані з житлом (Arabismos en relación con la vivienda): albañil, alarife, aldaba, zaguán, alcoba, tabique, alféizar, azotea;

– арабізми, що позначають предмети побуту чи одягу (Arabismos en relación con el ajuar): alfombra, chaqueta, jubón, zaragüelles, albornoz, almirez, azafate, almohada, alfiler;

– арабізми зі сфери релігії (Arabismos en relación con el culto): almuédano, alminar, mezquita;

– арабізми, пов'язані з іграми та розвагами (Arabismos en relación con el juego y con el entretenimiento): ajedrez, alfil, jaque, azar, tahúr, laúd;

– арабізми, що описують кольори (Arabismos en relación con los colores): añil, azul, carmesí, aloque, alazán, albarazado;

– професії (nombres de oficios y de profesiones): alfayate, albéitar, albacea, azacán [9].

Інститут Сервантеса (Instituto Cervantes) стверджує, що переважна більшість запозичених арабізмів представлена іменниками, проте є приклади запозичень й інших частин мови, зокрема:

– дієслів (alardear, alborozar, arrear, azotar, gandulear у haraganear, які є похідними від арабських слів, та acicalar);

– прикметників (baladí, baldío, gandul, garrido, haragán, mezquino);

– вигуків (¡Arre!, ¡Ojalá!, ¡Hala!);

– прислівників (he aquí, de balde, en balde, de marras);

– прийменників (hasta);

– артиклів (*al* чи його скороченої форми *a*, що утворює перший склад численних арабських запозичених слів в іспанській мові: aceite, acimut, alacrán, alicates, arroba, azúcar, azul) [9].

Іспанська мова містить численні арабські запозичення, що пояснюється необхідністю називати предмети та види діяльності, які араби принесли на півострів, а також престижем, який тоді мала розвинена арабська культура. Такі запозичення охоплюють майже всі сфери людської діяльності та є кількісно найпоширенішими після власне слів латинського походження [3].

Варто зазначити, що арабізми набули значного поширення серед топонімічних назв Іспанії. Так, від арабського слова Alcalá (арабською замок) походять назви місцевостей Calatañazor, Calatorao, Calaceite, Calatrava, Calatalifa, Calatayud [10].

Деякі муніципалітети Іспанії зберегли у своїх назвах арабську основу Alcalá, наприклад: Alcalá de Chivert, Alcalá de Ebro, Alcalá de Henares, Alcalá de Moncayo, Alcalá de la Selva, Alcolea, Alcolecha [9].

Також деякі назви топонімів зберегли своє початкове арабське значення Albacete – рівнина, Guadalajara – кам'яна річка, Gibraltar – гора Такіда, La Mancha – без води, Madrid – джерело, Medina Sidonia – місто, Almería – сторожова чи оглядова вежа, Algeciras – зелений острів, Jaén – перехрестя караванів [11].

Деякі назви річок (Guadalquivir – велика річка, Guadalaviar – біла річка) та гір (Javaloyes – високі гори, Gibraleón – гора джерел, Jabalcón – гора сурми чи антимона) також мають арабське походження [10].

Назва автономної спільноти Андалусія походить від арабської назви Іберійського півострова – Al-Andalus.

Досить цікавим є походження вигуку Ojalá, який походить від арабського виразу wa šá lláh, що означає «якщо Бог захоче / якщо Божя воля (si Dios quiere / quiera Dios)» [4].

Dalila Fasla зазначає, що цей вираз мав багато варіацій у процесі своєї адаптації (ajolá, ajolai, ajualá,ajuolá, onjalá, onjalai, osalá, oxalá(h), oxallá(h), ajollá) доки набув звичної зараз форми ojalá [4].

Процес адаптації слів арабського походження до граматичних і фонетичних норм іспанської мови був досить тривалим, та, за словами Ali Abdel-Latif, *поділявся на три етапи*:

– етап запозичення (Etap de transferencia): період переходу лексичних одиниць з однієї мови в іншу без будь-яких спроб адаптації до норм мови: fatwa, niqab, burka, muftí, sunita, chiita, intifada, sharía, Alá, ramadán [2];

– етап асиміляції (Etap de asimilación): період адаптації лексичних запозичень до фонетичної та граматичної систем мови: muyahidín, fedayín, halal, Alá, muftí, fetua [2];

– етап використання, зрілості та креативності (Etap de explotación, madurez у creatividad): період утворення похідних лек-

сичних одиниць від уже адаптованих іншомовних запозичень за допомогою наявних у мові морфологічних ресурсів (yihad, yihadista, yihadismo, salaf, salafista, salafismo, islam, islámico, islamista, islamismo, islamólogo, islamizar, islamización) [2].

Проте не всі запозичення з арабської мови збереглися в словниковому складі іспанської мови протягом століть еволюції та продовжують використовуватися в сучасному суспільстві.

Наприклад, такі слова, як aldrán, almud, azumbre, cadahe, cahíz, celemín, fanega, maravedí, mencal, tomín, alamín, almogávar, almocadén, zalmedina, adivas, ajuagas, bezoar, alcatenes, tibo зникли з активного вжитку [5].

Інші арабізми були замінені аналогами чи більш звичними висловами з інших мов, наприклад:

- alarife – arquitecto, maestro de obras;
- albéitar – veterinario;
- alfaquín – médico, doctor;
- trujamán – intérprete;
- alatar – droguero, perfumista;
- alfajeme – barbero;
- albardán – bufón;
- alfayate – sastre [6];
- adalid – caudillo, capitán;
- azogue – mercurio;
- alinde – acero;
- jebe – alumbre;
- alferecía – epilepsia;
- zaratán – cancer;
- acíbar – álao [5].

Арабізми в лексичному фонді іспанської мови – це результат тривалого історичного розвитку мови й суспільства та століть співіснування двох різних культур на одній території, що збагатили лексику новими термінами і сформували важливу частину історико-культурної спадщини Іспанії.

Практична частина цього дослідження передбачає аналіз запозичень у контексті їх адаптації й етимології та класифікацію за основними сферами використання.

Було проаналізовано 60 арабізмів: aceituna, bellota, laúd, azúcar, algodón, limón, adalid, tambor, mazmorra, arroba, hachís, yemení, ajedrez, hazaña, almacén, albahaca, arsenal, algoritmo, albañil, gabán, zanahoria, alcachofa, escabeche, alberca, albur, alférez, islam, alcancía, azul, mezquita, alcázar, alfombra, noria, guitarra, adoquín, nazarí, naranja, rehén,

carmesí, ojalá, almuédano, alcalde, tarea, dado, engarzar, almohada, aduana, escaque, jarabe, elixir, alcanfor, azafrán, aceite, química, cenit, auge, cifra, acimut, albaricoque, álgebra [12].

З морфологічного погляду переважна більшість запозичень представлена іменниками (54 слова), проте наявні приклади прикметників (4 слова: yemení, nazarí, azul, carmesí), дієслів (1 слово engarzar) та вигуків (1 слово ojalá).

Говорячи про адаптацію арабізмів, варто зазначити, що проаналізовані слова є повністю адаптованими фонетично, графічно та семантично до граматичних і фонетичних норм іспанської мови. Запозичення були пристосовані до граматичної системи мови (отримали граматичні категорії роду та числа) та пройшли процес фонетичної й графічної адаптації (наголос та написання характерні для іспанської).

За своєю етимологією всі 60 лексичних запозичень походять від арабських термінів, що були запозичені з андалузької арабської чи класичної арабської, зокрема: aceituna походить від виразу з андалузької арабської azzaytūna, що виник від арабського zaytūnah; bellota – від арабського ballūta, laúd – від al‘ūd та ‘ūd; azúcar – від assúkkar та sukkar; algodón – від alquṭūn та quṭn; limón – від арабського laymūn; adalid – від dalīl; tambor – від ṭabāl; mazmorra – від maṭmūrah; arroba – від arrúb та rub; hachís – від ḥašīš; yemení – від yamaní; ajedrez – від aššitrang̃ та šitrang̃; hazaña – від ḥasanah; almacén – від maḥzan; albahaca – від ḥabaqah; arsenal – від dār aššinā‘ah; algoritmo – від ḥisābu lġubār; albañil – від albanní та bannā‘; gabán – від qabā‘; zanahoria – від safunnárya; alcachofa – від alḥaršúf[a]; escabeche – від assukkabāğ та sikbāğ; alberca – від birkah; albur – від būrī; alférez – від fāris; islam – від islām; alcancía – від kanz; azul – від lāzaward; mezquita – від mašġid; alcázar – від alqáṣr та qaṣr; alfombra – від alḥānbal; noria – від nā‘ūrah; guitarra – від qīṭārah; adoquín – від addukkīn та dukkān; nazarí – від naṣrī; naranja – від nārang̃; rehén – від rihān; carmesí – від qarmazī; ojalá – від wa šā llāh; almuédano – від mu‘addīn; alcalde – від alqāḍī та qāḍī; tarea – від ṭarīḥa; dado – від a‘dād; engarzar – від ġarzah; almohada – від miḥaddah; aduana – від dīwān; escaque – від šāh; jarabe – від šarāb; elixir – від al‘iksīr; alcanfor – від alkafūr та kāfūr; azafrán –

від *za‘farān*; *aceite* – від *azzayt*; *química* – від *kīmiyā*; *cenit* – від *samt*; *auge* – від *awğ*; *cifra* – від *şifr*; *acimut* – від *assumūt*; *albaricoque* – від *albarqúq* та *burqūq*; *álgebra* – від *alğabru* [8].

Вищезгадані арабізми можна класифікувати за такими сферами використання:

– овочі та фрукти: *aceituna*, *bellota*, *limón*, *zanahoria*, *alcachofa*, *naranja*, *albaricoque*;

– спеції та продукти харчування: *azúcar*, *albahaca*, *escabeche*, *azafrán*, *aceite*, *jarabe*;

– будівлі, конструкції та матеріали: *algodón*, *poria*, *alberca*, *adoquín*, *almacén*, *alcázar*;

– предмети побуту та одяг: *alfombra*, *almohada*, *gabán*, *alcancía*;

– математика та астрономія: *algoritmo*, *cifra*, *álgebra*, *cenit*, *acimut*;

– хімія та медицина: *química*, *elixir*, *alcanfor*, *jarabe*, *hachís*;

– професії, сфера управління, фінансів та закону: *albañil*, *alcalde*, *aduanas*, *tarea*, *arroba*, *auge*;

– оборонні споруди та військові терміни: *adalid*, *alférez*, *rehén*, *arsenal*, *mazmorra*, *alcázar*, *hazaña*;

– музика та дозволя: *laúd*, *tambor*, *guitarra*, *ajedrez*, *dado*, *escaque*, *engarzar*, *albur*;

– кольори та патронімічні слова: *yemení*, *nazarí*, *azul*, *carmesí*;

– релігія: *islam*, *mezquita*, *almuédano*, *ojalá*.

Як видно з класифікації, арабізми вкоренилися в багатьох сферах повсякденного життя від назв овочів, фруктів, спецій чи предметів побуту до точних наук, медицини, назв споруд, військових термінів, музики, релігії та дозволя.

Висновки. Отже, дослідження показало, що лексичні запозичення є результатом мовних контактів, соціально-культурних чин-

ників та поступального розвитку мови як знакової системи. Запозичення з арабської мови відіграли значну роль у формуванні іспанської лексики. Процес їх появи був пов'язаний з існуванням мусульманської держави на території Аль-Андалус (Іберійському півострові) у період з 711 по 1492 рік та домінуванням арабської мови в тогочасному суспільстві як мови культури, престижу і технологічного розвитку.

Процес асиміляції арабізмів був досить тривалим і передбачав їх пристосування до норм іспанської мови (адаптацію до граматичної системи, фонетики та написання, притаманного іспанській мові).

Значна частина слів арабського походження зберегла у своїй будові характерні арабські елементи (артиклі *al* чи його скорочену форму *a*), що утворюють перший склад багатьох запозичень.

Варто зазначити, що лексика арабського походження використовується у різноманітних сферах вжитку, як-от: продукти харчування, спеції, математика, астрономія, медицина, військова справа, дозволя, побут, релігія, топонімічні назви та сфера управління.

Запозичення з арабської мови є не лише прикладом історичної еволюції іспанської мови, але й формують важливу частину історико-культурної спадщини Іспанії.

Запропоноване дослідження є корисним інструментом, що розкриває роль запозичень з арабської мови у формуванні іспанської лексики та показує загальні тенденції їх використання.

Перспективи подальших розвідок у цьому науковому напрямі вбачаємо в детальному дослідженні етимології, особливостей вжитку та сфер використання арабізмів у сучасній іспанській мові.

Література:

1. Cortez González S. Desde Arabia - Castellano Actual Castellano Actual | Castellano Actual de la Universidad de Piura. Castellano Actual de la Universidad de Piura. URL: <https://www.udep.edu.pe/castellanoactual/desde-arabia/#:~:text=Se%20calcula%20que%20el%20español,%20portugués,%20italiano>
2. Abdel Latif A. M. Arabismos en el español actual: traducción, lengua e imagen. *Nueva revista del Pacífico*. 2018. № 69. С. 1–33. URL: <https://doi.org/10.4067/s0719-51762018000200001>
3. Hasan El-Shboul A.I. Los arabismos en la historia lingüística del español: Una estrategia para el aprendizaje del español y el árabe como lenguas extranjeras. *Revista de Filología y Lingüística de la Universidad de Costa Rica*. 2018. T. 44. № 2. С. 179. URL: <https://doi.org/10.15517/rfl.v44i2.34696>
4. Fasla D. Origen etimológico y variación lingüística del arabismo ojalá en el español de las dos orillas. *VARIACIÓN. Revista de variación y cambio lingüístico*. 2025. T. 2. № 1. С. 159–190. URL: <https://doi.org/10.30827/3020.9854rvcl.2.1.2025.31786>
5. Enăchescu M. Pérdida y sustitución de arabismos en español. Szeged : JATEPress, 2020. 245 с.

6. Enăchescu M. Pérdida y reemplazo de arabismos en español Los nombres de oficios. *Studia Iberytyczne*. 2017. T. 16. № 16. C. 37–52. URL: <https://doi.org/10.12797/si.16.2017.16.03>
7. Los extranjerismos o préstamos lingüísticos | El buen uso del español. RAE - ASALE. URL: <https://www.rae.es/buen-uso-español/los-extranjerismos-o-préstamos-lingüísticos>
8. Diccionario de la lengua española | Edición del Tricentenario | RAE - ASALE. Diccionario de la lengua española. URL: <https://dle.rae.es/>
9. Arabismos CVC. Biblioteca fraseológica y paremiológica. En torno al léxico (2 de 15). CVC. Centro Virtual Cervantes. URL: https://cvc.cervantes.es/lengua/biblioteca_fraseologica/n1_cantera/lexico_02.htm
10. Barceló C. Toponimia de al-Andalus (España y Portugal) – Al-Andalus y la Historia. Al-Andalus y la Historia – Revista de divulgación histórica. URL: <https://www.alandalusylahistoria.com/?p=3808>
11. Topónimos de origen árabe en la península Ibérica. Departamento de Geografía e Historia. IES Bachiller Sabuco. Albacete. URL: <http://perseo.sabuco.com/historia/toponimosarabes.pdf>
12. Equipo editorial, Etecé. 50 Ejemplos de Arabismos. Ejemplos. URL: <https://www.ejemplos.co/50-ejemplos-de-arabismos/>

References:

1. Cortez González, S. (2012). Desde Arabia - Castellano Actual Castellano Actual | Castellano Actual de la Universidad de Piura. Castellano Actual de la Universidad de Piura. Retrieved from: <https://www.udep.edu.pe/castellanoactual/desde-arabia/#:~:text=Se%20calcula%20que%20el%20español,%20portugués,%20italiano...>
2. Abdel Latif, A. M. (2018). Arabismos en el español actual: traducción, lengua e imagen. *Nueva revista del Pacífico*, (69), 1–33. DOI: <https://doi.org/10.4067/s0719-51762018000200001>
3. Hasan El-Shboul, A. I. (2018). Los arabismos en la historia lingüística del español: Una estrategia para el aprendizaje del español y el árabe como lenguas extranjeras. *Revista de Filología y Lingüística de la Universidad de Costa Rica*, 44(2), 179. DOI: <https://doi.org/10.15517/rfl.v44i2.34696>
4. Fasla, D. (2025). Origen etimológico y variación lingüística del arabismo ojalá en el español de las dos orillas. *VARIACIÓN. Revista de variación y cambio lingüístico*, 2(1), 159–190. DOI: <https://doi.org/10.30827/3020.9854rvcl.2.1.2025.31786>
5. Enăchescu, M. (2020). Pérdida y sustitución de arabismos en español. JATEPress.
6. Enăchescu, M. (2017). Pérdida y reemplazo de arabismos en español Los nombres de oficios. *Studia Iberytyczne*, 16(16), 37–52. DOI: <https://doi.org/10.12797/si.16.2017.16.03>
7. Los extranjerismos o préstamos lingüísticos | El buen uso del español. (s. f.). RAE – ASALE. Retrieved from: <https://www.rae.es/buen-uso-español/los-extranjerismos-o-préstamos-lingüísticos>
8. Diccionario de la lengua española | Edición del Tricentenario | RAE - ASALE. (s. f.). Diccionario de la lengua española. Retrieved from: <https://dle.rae.es/>
9. Arabismos CVC. Biblioteca fraseológica y paremiológica. En torno al léxico (2 de 15). (s. f.). CVC. Centro Virtual Cervantes. Retrieved from: https://cvc.cervantes.es/lengua/biblioteca_fraseologica/n1_cantera/lexico_02.htm
10. Barceló, C. (2022). Toponimia de al-Andalus (España y Portugal) – Al-Andalus y la Historia. Al-Andalus y la Historia – Revista de divulgación histórica. Retrieved from: <https://www.alandalusylahistoria.com/?p=3808>
11. Topónimos de origen árabe en la península Ibérica. (s. f.). Departamento de Geografía e Historia. IES Bachiller Sabuco. Albacete. Retrieved from: <http://perseo.sabuco.com/historia/toponimosarabes.pdf>
12. Equipo editorial, Etecé. (2016). 50 Ejemplos de Arabismos. Ejemplos. Retrieved from: <https://www.ejemplos.co/50-ejemplos-de-arabismos/>

Дата першого надходження статті до видання: 03.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 22.01.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 06.04.2026

UDC 811.111'42

DOI <https://doi.org/10.32782/modernph-2026.5.29>

WAR CRIMES AGAINST THE ENVIRONMENT THROUGH THE LENS OF CINEMATIC DISCOURSE: A CASE STUDY OF THE KAKHOVKA DAM BREACH WITHIN ECOLINGUISTIC FRAMEWORK

Morozova Olena Ivanivna,

Doctor of Philology, Professor,
Professor at the Department of English Philology
and Foreign Language Teaching Methods
V. N. Karazin Kharkiv National University;
Lecturer in Slavic Studies Department of Central,
Eastern & Northern European Studies, Faculty of Arts,
University of British Columbia, Canada
ORCID ID: 0000-0002-7223-0337

Morozova Iryna Ihorivna,

PhD in Linguistics, Associate Professor,
Head of the Department of English Philology
and Foreign Language Teaching Methods,
V. N. Karazin Kharkiv National University
ORCID ID: 0000-0002-1243-7854

*This article, carried out within the framework of contemporary ecolinguistics, understood as the study of how natural phenomena and human–environment relations are integrated into language and culture, is conceptualizes language as an integral component of ecological systems and highlights the interdependence of linguistic diversity, environmental sustainability, and ideological framing. Particular attention is paid to narrative as an explanatory structure that organizes events in line with cultural values and guides future action. The article examines environmental cinematic discourse as a multimodal site of ecolinguistic meaning-making, defined as the audiovisual narration produced through mise-en-scène, cinematography, montage, and sound design. The empirical focus is on the Ukrainian documentary *See the Sea Bottom* (2023), which addresses the environmental catastrophe caused by the breach of the Kakhovka Hydropower Plant dam during the Russo-Ukrainian war. Using qualitative ecolinguistic discourse analysis, the study explores genre stylistics, evidentiality, and narrative framing, with particular emphasis on interconnectedness and extinction frames. The findings demonstrate that the documentary foregrounds scientific expertise and visual evidence to construct an ecologically holistic narrative of destruction affecting water reserves of Ukraine. While attribution of blame remains implicit, the dominant tonality is one of concern for ecological resilience, cultural heritage, and future restoration. The study concludes that wartime environmental documentaries function as powerful ecolinguistic narratives that transfer ecological principles from scientific discourse into moral and cultural domains, thereby shaping public understanding of environmental crisis and responsibility.*

Key words: cultural heritage, ecolinguistics, ecological resilience, environmental cinematic discourse, evidentiality, genre stylistics, narrative.

Морозова Олена, Морозова Ірина. Воєнні злочини проти довкілля крізь призму кінематографічного дискурсу: дослідження руйнування греблі Каховської ГЕС у межах екологілінгвістичної парадигми

Статтю виконано в межах сучасної еколінгвістики, яка функціонує як дослідження того, яким чином природні явища та взаємини між людиною й довкіллям інтегруються в мову й культуру. У роботі мову концептуалізовано як невід'ємний компонент екологічних систем і наголошено на взаємозалежності мовного різноманіття, екологічної сталості та ідеологічного фреймінгу. Особливу увагу приділено наративу як пояснювальній структурі, що організує події відповідно до культурних цінностей і спрямовує майбутні дії. У статті досліджено екологічний кінематографічний дискурс як

© Morozova O. I., Morozova I. I., 2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

мультимодальний простір еколінгвістичного смислотворення, визначений як аудіовізуальна нарація, сформована засобами мізансцени, кінематографії, монтажу та звукового оформлення. Емпіричним матеріалом слугує український документальний фільм «Побачити дно» (2023), присвячений екологічній катастрофі, спричиненій руйнуванням греблі Каховської гідроелектростанції під час російсько-української війни. Застосовуючи якісний еколінгвістичний дискурс-аналіз, у дослідженні розглянуто жанрову стилістику, евіденційність і наративний фреймінг з особливим наголосом на фреймах взаємопов'язаності та вимирання. Отримані результати засвідчують, що документальний фільм актуалізує наукову експертизу й візуальні докази для конструювання екологічно цілісного наративу руйнування, яке охоплює водні ресурси України. Хоча атрибуція провини залишається імпліцитною, домінантною тональністю є занепокоєння щодо екологічної стійкості, культурної спадщини та майбутнього відновлення. У висновках стверджується, що воєнні екологічні документальні фільми функціонують як потужні еколінгвістичні наративи, що переносять екологічні принципи з наукового дискурсу в моральну й культурну площину, формуючи суспільне розуміння екологічної кризи та відповідальності.

Ключові слова: евіденційність, еколінгвістика, екологічний кінематографічний дискурс, екологічна стійкість, жанрова стилістика, культурна спадщина, наратив.

Introduction. Ecolinguistics, broadly understood as a systematic investigation of how “natural” phenomena – including topographical characteristics and the intricate relations among humans, other organisms, and cosmic phenomena – are integrated into languages and cultures (cf. [3, p. 146]), has matured into a dynamic interdisciplinary field within the ecological and environmental humanities and social sciences, inspired in part by foundational work on language ecology as the study of interactions between any given language and its environment [4, p. 225].

Contemporary ecolinguistic scholars foreground language not merely as a cultural tool but as an intrinsic component of ecological systems, analysing how linguistic practices shape and are shaped by human-environment relations and how dominant discourses contribute to ecological degradation or sustainment, as articulated in recent discourse-analytic paradigms that critique environmentally destructive framings and elevate alternatives supporting sustainability [10]. In line with Sune Steffensen’s ecosocial approach, language is further conceptualised as a dynamic, distributed process embedded in human-environment interactions, whereby patterns of linguistic coordination both reflect and actively reorganize ecological relations, enabling either adaptive, sustainability-oriented practices or reinforcing exploitative modes of engagement with the natural world.

Modern research also emphasises the interdependence of linguistic and environmental diversity, demonstrating that the disappearance of languages often parallels and is correlated with environmental destruction – both phenom-

ena linked to economic and political imperialism, colonization, and transformations of language ecologies (cf. [7]), as contextualized in current ecolinguistic frameworks. Building on Peter Mühlhäusler’s ecological critique, recent ecolinguistic research further demonstrates that language loss is not an isolated cultural process but a symptom of wider socio-ecological disruption, in which colonial and neo-imperial economic structures restructure language ecologies, undermine biocultural diversity, and accelerate both environmental degradation and the erosion of locally embedded ecological knowledge. This expansion of the field is reflected in growing scholarly output, including international special issues consolidating ecolinguistics research paradigms and numerous case studies that explore the ecological implications of language use (see, e.g. [9], narrative framing (e.g. [8], and linguistic diversity [2] in the context of global ecological crisis.

Our understanding of environmental challenges and our responsibility for fostering a sustainable future are shaped by the ways environmental narratives are framed, the values they promote, and the degree of audience familiarity with such narratives. Accordingly, this article **aims** at demonstrating how these factors interact by examining environmental storytelling within cinematic discourse, understood as the audiovisual discourse of film narration, specifically, “the discourse of mise-en-scène, cinematography, montage, and sound design used by filmmakers in narrating cinematic stories” [5, p. 85]. The **object matter** of our attention is environmental cinematic discourse produced in the time of Russo-Ukrainian war.

There are many ways of understanding the content of the term “narrative”; in this work, it will be treated in the spirit of Mark Laity, an expert in Strategic Communications and NATO’s spokesman, who maintains that “a narrative is more than just a story. Rather, a narrative contains many stories, and – more importantly – it is an explanation of events in line with an ideology, theory, or belief, and one that points the way to future actions. Narratives make sense of the world, put things in their place according to our experience, and then tell us what to do” [6, p. 24].

Results. The four components of the environment have assembled at Ukraine’s current moment of mortal danger like the Four Horsemen of the Apocalypse: air, water, land, and biota. On June 6, 2023, it became obvious that water is a weapon of mass destruction, the power of which expands into the areas of the other three Horsemen of the environmental apocalypse in Ukraine – air, land, and biota. On that day, the dam of the Kakhovka Hydropower Plant on the river Dnieper, the main water artery of Ukraine, experienced a catastrophic breach. The Kakhovka dam is the final dam in the Dnieper reservoir cascade (completed in 1956). Its ruina-

tion was an act of ecocide comparable to that of Chernobyl.

Stories of this victim of the Russo-Ukrainian War are told by many media outlets in various genres. To date, there are no prosaic works of fiction that depict this catastrophe, but poetry has responded to it immediately. Poetry can be treated as a kind of very personal diary; however, since poems nowadays immediately appear on the Internet, their addressee is collective. An illustrative example is a poem by Olena Pshechnychna, a Ukrainian journalist, screenwriter, columnist, and civil activist. The poem was written on the day of the disaster.

The data for study of environmental cinematic discourse of the time of the war was taken from the documentary which focuses on the environmental catastrophe caused by the breach of the Kakhovka dam in Ukraine in 2023 – “See the sea bottom” / «Побачити дно» (Ukraine, TSN / TCH, October 2023, 52 min.) [1]. We will not focus on the argumentative line, paying more attention to the discursive characteristics of the ecolinguistic cinematic narrative.

Genre stylistics. The Ukrainian documentary *See the Sea Bottom*, created by the television journalist Nataliia Yarmola, is characterised

Пливуть хати.
Я бреду по коліна у спогадах.
Чийсь діди
Кожну цеглу складали мов золото.
Чийсь баби
Посадили черешні і айстрики.
Чийсь тати
Тут ловили на м’якуш карасика.
Чийсь мами
Закопали під деревом пупчики.
Нявчать коти,
Перелякані лагідні мурчики.
Пливуть качки
І нажахано так озираються.
Собачий слід
Заливає вода, він вгризається.
Пливуть хрести
Мертві пишуть, де будуть ховатися.
Кричать птахи:
Ми не маєм куди повертатися!
Пливуть життя
І впадають у море із відчаю.
Біжить дитя
І волочить дитинство скалічене.
Ми всі кричим
Світ продовжує гратися в хованки.
Пливуть хати,
Виринають з корінням нам спогади.
Олена Пшенична, 06.06.2023

Huts are floating.
I am wading knee-deep in memories.
Somebody’s grandfathers
Laid brick by brick as if they were golden.
Somebody’s grandmothers
Planted cherry trees and asters.
Somebody’s fathers
Used to fish for crucians here baiting the hook with crumbs.
Somebody’s mothers
Buried umbilical cords under a tree.
Cats are mewling,
Sweet scared purry things.
Ducks are swimming
Looking around, terrified.
Water fills in dog’s footprints,
They sink deeper and deeper.
Crosses are floating
The dead are writing where they’ll be buried.
Birds are screaming:
We have nowhere to come back!
Lives are floating
And falling into the sea with despair.
A child is running,
Dragging its crippled childhood behind her.
We are all screaming
The world continues playing hide and seek.
Huts are floating,
Uprooting our memories.
Olena Pshenychna, 06/06/2023

by the absence of explicit intertextual or interdiscursive allusions and adheres to the conventions of classical journalistic reportage. Its narrative structure prioritises factual documentation, chronological coherence, and evidential transparency rather than symbolic layering or artistic self-referentiality, thereby reinforcing its credibility. By avoiding overt references to other media texts, political discourses, or cinematic traditions, the documentary foregrounds the event itself and the voices of those directly affected, positioning the film as a testimony-oriented account whose authority derives from direct observation, expert commentary, and eyewitness narration rather than from intertextual resonance. Nataliia Yarmola does not dominate the narrative either, and in the few cases when she appears on the screen, she is either walking on the sandy bottom of the Kakhovka reservoir that emerged after the flood or talking to the witnesses, or rather human victims, of the catastrophe.

Evidentiality. The documentary strongly relies on different kinds of evidence, which can be roughly called mimetic (i.e. showing) and diegetic (i.e. telling). The documentary “See the sea bottom” keeps the scenes of the disaster in the main focus: people, animals, buildings are all shown in detail sufficient to enable the viewer to feel part of what is happening. However, aerial shots are also incorporated into the film. The documentary includes interviews with experts, both individual and collective (Volodymyr Osadchii, director of the hydrometeorological institute of the National Academy of Sciences of Ukraine; Ivan Moisienko, doctor of biological sciences, botanist; Olexii Vasyliuk, head of the Ukrainian group of environmental protection; Ivan Rusev, Director of the national park “Tuzlivski Limany”; Yuri Kvach, doctor of biological sciences, head researcher of the institute of marine biology of the National Academy of Sciences of Ukraine; Oleh Pashchenko, director of the Kakhovka Hydropower Plant, among many others). To the latter there belongs the friendly and very open talk of the journalist Nataliia Yarmola with the inhabitants of the village Marianske, when they are telling her about their collective effort in order to provide water for the crops when they learned about the disaster. In these sequences, the inhabitants recount their collective effort to construct an improvised dyke in order to create a temporary pond capa-

ble of supplying water for agricultural needs, an initiative undertaken immediately after they became aware of the disaster and witnessed the rapid retreat of water levels, thereby foregrounding communal agency, adaptive resilience, and locally grounded ecological knowledge in response to sudden environmental collapse. They also share their concerns about the future and recollect the past.

In terms of the general tonality of the film “See the sea bottom”, the attribution of blame plays a secondary role, though it is surely present. The dominant tonality of the documentary is that of concern, encompassing not only the immediate and long-term consequences of the flooding and subsequent draining of the affected region but also its historical dimensions, thereby situating the environmental catastrophe within a temporal continuum that highlights past interventions, present suffering, and the potential trajectories of ecological and social recovery. The decision to build the Kakhovka Hydropower plant was taken by Stalin in 1946, after the victory over the fascist Germany, when he decided to have a victory over nature by turning the sacred land of the Ukrainian people – “Velykyi Luh” (the Great Meadow) – into the largest reservoir in the world. It was equivalent to ruining Notre-Dame de Paris or the Colosseum.

Going back to the Four Horsemen of the Apocalypse metaphor, the breach of the Kakhovka dam is shown in the documentaries to have affected: air and land (sand storms, so characteristic of deserts, were expected); animal and bird species (eighty-three species of animals which are in the Red Book are on the brink of extinction; the Black Sea dolphins are under threat); water (people were deprived of drinking water and water for irrigation; there was a danger of polluting and desalination of the Black Sea).

Conclusions. The environmental problems underpinned with a general war frame are shown in the documentary “See the sea bottom” as politically and culturally embedded. The ecological principles of interdependency, holism, and resilience are transferred from scientific (theoretical and applied) to moral, cultural and political spheres. However, there is a more specific frame employed in the documentary under study. The Ukrainian documentary relies extensively on scientific evidence and the testimony of experts to construct its narrative, particularly through the deployment

of interconnectedness and extinction frames, which foreground the systemic relationships between human activity, ecological processes, and species survival. By integrating empirical data with visual documentation and expert analysis, the film not only elucidates the environmental consequences of the Kakhovka dam breach but also situates these consequences within broader ecological, social, and temporal contexts. In addition to its scientific grounding, the documentary strategically appeals to cultural and moralistic values, invoking collective memory, ethical responsibility, and the intrinsic

worth of both human and non-human life. Through this combination, the film positions environmental knowledge and ethical evaluation as mutually reinforcing, demonstrating how evidence-based discourse can be mobilised to foster public awareness, moral reflection, and culturally informed engagement with ecological crises. The restoration of the dam is not planned, but creation of a water reservoir is. The reservoir, though, will not span over “Velykyi Luh”, the national heritage, an equivalent of Khortytsia, but instead will let nature attain its original status.

Bibliography:

1. Побачити дно : док. фільм. / реж. Н. Ярмола. 2023. URL: <https://tsn.ua/video/video-novini/dokumentalniy-film-pobachiti-dno-nevidomi-fakti-pro-kahovsku-ges.html> (дата звернення: 04.12.2025).
2. Fill A., Penz H. *The Routledge Handbook of Ecolinguistics*. New York: Routledge, 2018. 457 p.
3. Hagège C. *L'homme de paroles : contribution linguistique aux sciences humaines*. Paris : Fayard, 1985. 314 p.
4. Haugen E. *The Ecology of Language. The Ecology of Language: Essays by Einar Haugen / A. S. Dil (Ed.)*. Stanford University Press, 1972. P. 325–339.
5. Janney R.W. Pragmatics and Cinematic Discourse. *Lodz Papers in Pragmatics*. 2012. Vol. 8, Issue 1. P. 85–113. DOI: <https://doi.org/10.1515/lpp-2012-0006>
6. Laity M. NATO and the Power of Narrative. *Information at War: From China's Three Warfares to NATO's Narratives*. Legatum Institute, 2015. P. 22–28. URL: <https://lif.blob.core.windows.net/lif/docs/default-source/publications/information-at-war-from-china-s-three-warfares-to-nato-s-narratives-pdf.pdf?sfvrsn=2> (last accessed: 20.01.2026).
7. Mühlhäusler P. *Linguistic ecology: Language change and linguistic imperialism in the Pacific region*. London, New York: Routledge, 1996. 396 p.
8. Myroniuk T. Climate change and the use of metaphors in public narratives. *International Science Journal of Education and Linguistics*. 2025. Vol. 4, No. 3. P. 62–70. DOI: 10.46299/j.isjel.20250403.08.
9. Norton Ch., Hulme M. Telling one story, or many? An ecolinguistic analysis of climate change stories in UK national newspaper editorials. *Geoforum*. 2019. Vol. 104. P. 114–136. <https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2019.01.017>.
10. Steffensen S. V. Surveying ecolinguistics. *Journal of World Languages*. 2025. Vol. 11, No. 1. P. 1–49. DOI: <https://doi.org/10.1515/jwl-2024-0044>

References:

1. Yarmola, N. (Director). (2023). *Pobachyty dno [See the sea bottom] [Documentary film]*. TSN. Retrieved from: <https://tsn.ua/video/video-novini/dokumentalniy-film-pobachiti-dno-nevidomi-fakti-pro-kahovsku-ges.html> [in Ukrainian].
2. Fill, A., & Penz, H. (2018). *The Routledge handbook of ecolinguistics*. Routledge.
3. Hagège, C. (1985). *L'homme de paroles: Contribution linguistique aux sciences humaines*. Fayard.
4. Haugen, E. (1972). The ecology of language. In A. S. Dil (Ed.), *The ecology of language: Essays by Einar Haugen* (pp. 325–339). Stanford University Press.
5. Janney, R. W. (2012). Pragmatics and cinematic discourse. *Lodz Papers in Pragmatics*, 8(1), 85–113. <https://doi.org/10.1515/lpp-2012-0006>
6. Laity, M. (2015). NATO and the power of narrative. In *Information at war: From China's three warfares to NATO's narratives* (pp. 22–28). Legatum Institute. Retrieved from: <https://lif.blob.core.windows.net/lif/docs/default-source/publications/information-at-war-from-china-s-three-warfares-to-nato-s-narratives-pdf.pdf>
7. Mühlhäusler, P. (1996). *Linguistic ecology: Language change and linguistic imperialism in the Pacific region*. Routledge.
8. Myroniuk, T. (2025). Climate change and the use of metaphors in public narratives. *International Science Journal of Education and Linguistics*, 4(3), 62–70. <https://doi.org/10.46299/j.isjel.20250403.08>

9. Norton, C., & Hulme, M. (2019). Telling one story, or many? An ecolinguistic analysis of climate change stories in UK national newspaper editorials. *Geoforum*, 104, 114–136. <https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2019.01.017>
10. Steffensen, S. V. (2025). Surveying ecolinguistics. *Journal of World Languages*, 11(1), 1–49. <https://doi.org/10.1515/jwl-2024-0044>

Дата першого надходження статті до видання: 07.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 28.01.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 06.04.2026

УДК 811.161.2'373.47

DOI <https://doi.org/10.32782/modernph-2026.5.30>

ЕКСПРЕСИВНИЙ СИНТАКСИС ЯК ІНСТРУМЕНТ РЕАЛІЗАЦІЇ КОМПОЗИЦІЙНОЇ ЦІЛІСНОСТІ СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ ТЕКСТІВ

Овсієнко Людмила Миколаївна,

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри української мови факультету української філології,
культури і мистецтва
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка
ORCID ID: 0000-0002-8450-7305

Кулик Олена Дмитрівна,

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри української лінгвістики і методики навчання
Університету Григорія Сковороди в Переяславі
ORCID ID: 0000-0001-9116-4403

Кардаш Лариса Василівна,

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української лінгвістики і методики навчання
Університету Григорія Сковороди в Переяславі
ORCID ID: 0000-0002-2098-0240

У статті здійснено комплексний аналіз експресивного синтаксису як функційно зумовленого інструменту реалізації композиційної цілісності спеціалізованих текстів. Спеціалізований дискурс розглянуто як багаторівневу комунікативну структуру, в межах якої синтаксичні засоби виконують не лише граматичну і стильову, а й текстотвірну, когнітивну та організаційну функції. Обґрунтовано тезу про те, що експресивний синтаксис у наукових, навчально-наукових і публіцистичних фахових текстах не є маргінальним чи стильово недоречним явищем, а постає важливим механізмом логіко-семантичного членування, ієрархізації інформації та забезпечення структурної зв'язаності викладу.

У роботі проаналізовано основні типи експресивних синтаксичних конструкцій, зокрема парцельовані й інверсійні структури, синтаксичні повтори, неповні та еліптичні речення, а також вставні й уточнювальні слова / словосполучення. Визначено їхню роль у формуванні ритміко-синтаксичної організації тексту, акцентуванні ключових смислових позицій і моделюванні когнітивного сприйняття інформації адресатом. Доведено, що експресивні синтаксичні засоби сприяють інтеграції окремих смислових блоків у цілісну композиційну структуру та підвищують комунікативну ефективність спеціалізованого мовлення.

Окрему увагу приділено жанровій специфіці функціонування експресивного синтаксису в різних типах фахового дискурсу та його ролі в умовах цифровізації наукової комунікації. Зроблено висновок, що експресивний синтаксис виконує текстотвірну, ритміко-семантичну, когнітивну, жанрово-функційну та комунікативну функції, забезпечуючи композиційну цілісність і логічну впорядкованість спеціалізованих текстів.

Ключові слова: експресивний синтаксис, синтаксичні засоби, композиційна цілісність, текст, дискурс, спеціалізований текст, фаховий дискурс.

Ovsienko Liudmyla, Kulyk Olena, Kardash Larysa. Expressive syntax as a tool for implementing the compositional integrity of specialized texts

The article presents a comprehensive analysis of expressive syntax as a functionally determined tool for implementing the compositional integrity of specialized texts. Specialized discourse is considered as a multi-level communicative structure, within which syntactic means perform not only grammatical and stylistic, but also text-forming, cognitive and organizational functions. The thesis is substantiated that expressive

syntax in scientific, educational-scientific and journalistic professional texts is not a marginal or stylistically inappropriate phenomenon, but rather an important mechanism for logical-semantic division, hierarchization of information and ensuring structural coherence of the presentation. The paper analyzes the main types of expressive syntactic constructions, in particular, parceled and inverted structures, syntactic repetitions, incomplete and elliptical sentences, as well as interstitial and clarifying words / phrases. Their role in the formation of the rhythmic-syntactic organization of the text, the emphasis on key semantic positions and the modeling of the cognitive perception of information by the addressee is determined. It is proven that expressive syntactic means contribute to the integration of individual semantic blocks into a coherent compositional structure and increase the communicative effectiveness of specialized speech.

Special attention is paid to the genre specificity of the functioning of expressive syntax in various types of professional discourse and its role in the conditions of digitalization of scientific communication. It is concluded that expressive syntax performs text-forming, rhythmic-semantic, cognitive, genre-functional and communicative functions, ensuring the compositional integrity and logical order of specialized texts.

Key words: *expressive syntax, syntactic means, compositional integrity, text, discourse, specialized text, professional discourse.*

Вступ. Постановка проблеми. У сучасній лінгвістиці спеціалізований текст розглядають не лише як носій фахової інформації, а як складну багаторівневу структуру, в межах якої мовні засоби виконують номінативну, організаційну, смислову та прагматичну функції. Спеціалізований дискурс (науковий, навчально-науковий, публіцистичний фаховий) функціонує в умовах підвищених вимог до точності, логічності, послідовності, концептуальної зв'язаності й комунікативної ефективності. За таких умов особливої ваги набувають механізми забезпечення композиційної цілісності тексту, що уможливають інтеграцію окремих смислових складників у структурно й семантично впорядковане ціле.

Попри значну кількість наукових праць, присвячених проблемам спеціалізованого дискурсу, стилістики фахових текстів і синтаксичної організації мовлення, питання взаємодії експресивного синтаксису та композиційної структури спеціалізованого тексту досі не отримало належного комплексного висвітлення. Традиційно експресивний синтаксис розглядають переважно в межах художнього або публіцистичного мовлення, де він пов'язаний з емоційно-оцінною функцією чи засобами впливу на адресата. У фахових текстах експресивні синтаксичні конструкції нерідко сприймають як маргінальні або стильово недоречні, а це формує спрощене уявлення про синтаксичну організацію спеціалізованого мовлення як таку, що ґрунтується суто на нейтральних, стандартизованих структурах.

Водночас аналіз функціонування спеціалізованих текстів дає підстави стверджувати, що експресивний синтаксис у них виконує

важливі текстотвірні функції, безпосередньо пов'язані з організацією композиції, логіко-семантичним членуванням матеріалу, виділенням ключових смислових зв'язків і забезпеченням цілісності тексту. Парцельовані конструкції, інверсійні структури, синтаксичні повтори, неповні та еліптичні речення, вставні й уточнювальні компоненти не лише посилюють виразність викладу, а й структурують текст, формують його ритміко-синтаксичну організацію та сприяють смисловій ієрархізації інформації. Проте ці функції залишаються не досить систематизованими в межах сучасної стилістики тексту.

Актуальність порушеної проблеми посилюється з огляду на трансформації сучасного спеціалізованого дискурсу, зумовлені цифровізацією, зростанням обсягів інформації та інтенсифікацією міждисциплінарних зв'язків. За таких умов композиційна цілісність тексту постає ключовим чинником ефективності професійної комунікації, а експресивний синтаксис – функційно зумовленим інструментом оптимізації сприйняття складної інформації, підпорядкованим логіці викладу, жанровим вимогам і прагматичним настановам фахового дискурсу.

Таким чином, актуальність дослідження визначається необхідністю системного осмислення експресивного синтаксису як повноцінного інструменту реалізації композиційної цілісності спеціалізованих текстів і поглиблення теорії тексту в аспекті взаємодії синтаксичної структури та композиційної організації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У мовознавчій літературі питання експресивного синтаксису традиційно роз-

глядають у межах стилістики й синтаксису як окрему категорію виразності мовлення. Так, науковці підкреслюють, що певні синтаксичні конструкції виконують не лише граматичну роль, а й функцію виразного оформлення висловлення; однак такі дослідження зазвичай зосереджені на лексико-семантичних і художньо-естетичних аспектах, а не на їхній композиційній ролі в спеціалізованих текстах [1].

З-поміж українських учених явище експресивного синтаксису досліджують М. Вінтонів, Р. Козак, М. Баган, В. Мороз, Т. Вавринюк, Н. Кондратенко та ін. Так, Р. Козак розглядає цю категорію в когнітивно-дискурсивному аспекті, зосереджуючи увагу на особливостях синтаксичних засобів у науковому дискурсі загалом і на їх когнітивно-комунікативному впливі на адресата зокрема [2; 3]. Проте в працях дослідниці відсутній аналіз композиційної ролі експресивних конструкцій як чинника структурної цілісності спеціалізованого тексту.

Монографічне дослідження М. Вінтоніва, Т. Вінтонів і Ю. Малої «Синтаксичні засоби експресивізації в українському політичному дискурсі» [4] є одним із найґрунтовніших мовознавчих рецепцій про синтаксичні засоби виразності в політичному дискурсі засобів масової комунікації України. Означені засоби автори розглядаючи через призму комунікативно-функційного впливу, але цей аналіз безпосередньо стосується політичного дискурсу, а не ширшого корпусу спеціалізованих фахових текстів з урахуванням їхньої композиційної побудови і внутрішньої цілісності.

Вагомий унесок у вивчення проблеми експресивності зробила М. Баган, яка розглядає її в контексті сучасного українськомовного наукового дискурсу. У статті «Експресивність сучасного українськомовного наукового дискурсу: межі можливого» [5] авторка аналізує функції експресивних засобів у науковому стилі та обґрунтовує тезу про те, що експресивність не суперечить основним принципам наукового викладу, а за певних умов може сприяти чіткості, зрозумілості й комунікативній ефективності наукового тексту. Водночас дослідження має узагальнювальний характер, адже в ньому не здійснено спеціального аналізу синтаксичних засобів експресивності, а також не порушено питання їхньої ролі

в композиційному моделюванні наукового чи іншого спеціалізованого тексту.

У монографії В. Мороз «Експресивний дискурс: синтаксичні засоби вираження» [6] подано системний опис синтаксичних засобів експресивності та проаналізовано різні типи синтаксичних конструкцій як інструменти смислового й прагматичного впливу. Праця є вагомим теоретичним підґрунтям для осмислення експресивного синтаксису як структурно організованого мовного явища в межах дискурсу. Разом із тим авторка не зосереджує увагу на проблемі функціонування цих засобів у забезпеченні композиційної цілісності спеціалізованих текстів і залишає означений аспект поза межами дослідження.

В українській лінгвістичній традиції є також праці, в яких синтаксичні засоби експресивності аналізують переважно на матеріалі художніх або соціально маркованих текстів. Зокрема, у дослідженні Т. Вавринюк зосереджено увагу на засобах експресивного синтаксису в художньому тексті; авторка наголошує на їхній ролі у вираженні емоційності, образності та авторської інтенції [7]. Проте такі розвідки не актуалізують експресивний синтаксис як чинник структурної організації текстів спеціалізованого дискурсу й не розглядають його в аспекті композиційної цілісності.

У статті Н. Кондратенко «Експресивний синтаксис у президентському дискурсі Володимира Зеленського» [8] здійснено детальний аналіз окремих експресивних синтаксичних конструкцій у політичному мовленні. Авторка виокремлює синтаксичні повтори, паралельні конструкції та інші фігури, що підсилюють прагматичний і комунікативний ефект висловлення. Це дослідження є показовим для розуміння варіативності експресивного синтаксису в суспільно-політичному дискурсі, однак у ньому не розглянуто питання структурно-композиційного впливу цих засобів на організацію фахового або спеціалізованого тексту як логічно впорядкованої цілісності.

Тож попри значну увагу до експресивних синтаксичних конструкцій у сучасному мовознавстві, проблема їх впливу на композиційну цілісність спеціалізованих текстів залишається недостатньо дослідженою, зокрема не визначено цілісного концептуального підходу, який би поєднував аналіз експресивних

синтаксичних засобів із дослідженням їхньої ролі в макроструктурній організації тексту та механізмів забезпечення його логічної й смислової цілісності саме в межах спеціалізованого дискурсу. Означена лакуна визначає наукову новизну проблеми та обґрунтовує потребу в подальших дослідженнях, спрямованих на типологізацію експресивних синтаксичних конструкцій у спеціалізованих текстах і з'ясування їх композиційного функціонування.

Мета статті – з'ясувати роль експресивного синтаксису в реалізації композиційної цілісності спеціалізованих текстів, окреслити його текстотвірні функції та визначити основні типи експресивних синтаксичних конструкцій, що беруть участь в організації структурно-семантичної єдності фахового дискурсу.

Виклад основного матеріалу. Експресивний синтаксис у спеціалізованих текстах постає як багатофункційний інструмент, що забезпечує не лише виразність мовлення, а й організаційно-композиційну цілісність тексту. Передусім варто зауважити, що експресивні конструкції виконують текстотвірну функцію, оскільки вони допомагають виокремити ключові смислові складники, структурувати матеріал і підтримувати логічну зв'язність між різними частинами тексту. У науковому й публіцистичному дискурсах експресивність часто асоціюють зі стильовою «жвавістю» викладу, однак у фахових текстах її функції значно ширші, оскільки вона безпосередньо впливає на композиційну цілісність. Парцельовані конструкції, інверсії, неповні речення, синтаксичні повтори та вставні слова / словосполучення створюють своєрідний ритм тексту, акцентують на ключових аспектах і сприяють ієрархізації інформації.

Так, парцельовані конструкції дають змогу авторові виокремити смислові одиниці й зосередити особливу увагу читача на них. У науковому дискурсі вони можуть виступати маркерами нових ідей, аргументів чи висновків, що забезпечує логічну прозорість і полегшує сприйняття складного матеріалу. Інверсійні структури, своєю чергою, дозволяють змінювати прямий порядок членів речення, що дає змогу акцентувати на принципових позиціях у тексті. Інверсія в науковому тексті підкреслює логічні та концептуальні пріоритети, спрямовуючи увагу читача на ключові аргументи [3, с. 152].

Синтаксичні повтори та паралельні конструкції виконують кілька функцій одночасно. По-перше, вони створюють ритмічну організацію тексту, що спрощує розуміння складних концептів. По-друге, вони слугують маркерами когнітивної структури інформації, оскільки дають змогу авторові визначати зв'язки між поняттями та забезпечують логічну цілісність викладу. У політичному й соціальному дискурсах синтаксичні повтори та паралелізми значно підсилюють комунікативний ефект висловлення, проте й у наукових текстах вони виконують подібну функцію структурного маркування [4, с. 87].

Неповні та еліптичні речення виступають ще одним засобом експресивної організації тексту. Вони допомагають уникати надлишкової інформаційної перевантаженості та стисло й лаконічно викладати матеріал. Для спеціалізованих текстів це дуже важливо, адже автор прагне передати складну інформацію чітко і зрозуміло, зберігаючи при цьому логічні зв'язки та композиційну цілісність. Еліптичні конструкції в науковому дискурсі виступають не лише стильовим засобом, а і структурним інструментом для виділення головних положень і підтримки цілісності викладу інформації [5, с. 12].

Вставні слова і словосполучення також мають суттєве значення для композиційної організації спеціалізованого тексту. Вони дають змогу авторові уточнювати, пояснювати чи коментувати окремі положення без порушення логічної послідовності викладу. У фаховому дискурсі такі засоби використовують для вказівки на зв'язок між різними частинами аргументації, для уточнень, прикладів або коментарів, що забезпечує когерентність та інтеграцію матеріалу. Вставні конструкції в науковому тексті не лише підсилюють експресивність викладу, а й формують структуру логічної та смислової організації матеріалу» [6, с. 105].

У композиції спеціалізованого тексту важливими є й інтонаційно-семантичні маркери. Уживання розділових знаків (ком, тире, дужок і двокрапок) у поєднанні з експресивними синтаксичними конструкціями дає змогу розмежовувати структурні блоки, виокремлювати значущі складники та формувати ритміко-синтаксичну організацію тексту. Означені маркери виконують функцію семантичного підґрунтя, допомагаючи читачеві орієнтуватися в тексті.

ентуватися у внутрішній структурі викладу. Пунктуаційні засоби в поєднанні з експресивними конструкціями сприяють створенню цілісного, логічно впорядкованого наукового тексту [1, с. 222].

У спеціалізованому дискурсі експресивний синтаксис може реалізовуватися як у вербальних, так і в композиційних засобах. До вербальних засобів належать специфічні синтаксичні конструкції, що акцентують увагу на певній інформації (парцелізація, інверсія, еліпсис), а до композиційних – структурні складники, які організовують текст за смисловими блоками й логічними частинами. Таким чином, експресивність у спеціалізованих текстах не зводиться до емоційної оцінки чи стильової «прикраси», а виступає функційним складником, що підтримує цілісність і прозорість наукового або публіцистичного викладу.

У наукових публікаціях експресивні конструкції здебільшого виконують структурно-організаційну роль, тоді як у навчально-наукових текстах поєднують організаційну і пояснювальну функції, а у публіцистичних – ще й прагматично-комунікативну. Специфіка експресивного синтаксису в науковому тексті полягає в його підпорядкованості логіко-композиційним вимогам, тоді як у публіцистиці він є як структурним засобом, так і засобом впливу [2, с. 69].

Важливим є і когнітивний аспект експресивного синтаксису. Синтаксичні конструкції не лише формують ритмомелодійність і структуру тексту, а й моделюють когнітивне сприйняття матеріалу читачем. Експресивні засоби уможливають визначення причинно-наслідкових і логічних зв'язків, ієрархічних відношень між поняттями, що сприяє кращому розумінню складних концептів і полегшує їх запам'ятовування. У цьому контексті науковий дискурс набуває ознак більшої когерентності й цілісності.

У наукових і навчально-наукових текстах використання експресивного синтаксису також пов'язане з прагненням уникнути одноманітності викладу. Синтаксичні структури впливають на динамічність тексту, сприяють уникненню монотонності й тримають увагу читача. Це не порушує вимог до об'єктивності й логічності викладу, а навпаки – підсилює змістову і структурну організованість тексту.

Значущою є і роль експресивного синтаксису в цифровому контексті. З огляду на те, що в сучасному науковому просторі перевагу надають електронним публікаціям та онлайн-виданням, зростає потреба у структурованості й компактності викладу. Експресивні конструкції дають змогу авторові оптимізувати інформацію, адаптуючи текст до нових форматів і забезпечуючи швидке й ефективне засвоєння матеріалу.

Отже, аналіз функцій експресивного синтаксису в спеціалізованих текстах засвідчує, що його роль виходить за межі традиційного уявлення про виразність. Він виконує кілька взаємопов'язаних функцій:

- *текстотвірну* (сприяє побудові композиційної цілісності й логічної структури тексту);
- *ритміко-семантичну* (створює ритм і забезпечує смислову ієрархію структурних частин тексту);
- *когнітивну* (дає змогу читачеві визначати смислові зв'язки між поняттями);
- *жанрово-функційну* (допомагає адаптувати виклад матеріалу до специфічних потреб різних типів фахового дискурсу);
- *комунікативну* (забезпечує ефективну взаємодію автора й адресата).

Таким чином, експресивний синтаксис є повноцінним механізмом організації спеціалізованого тексту. Він не лише підтримує його логічну і смислову цілісність, а й підвищує рівень ефективності сприйняття складних фахових концептів, забезпечує структурну прозорість і адаптує зміст до когнітивних і комунікативних потреб читача.

Нерозв'язаною залишається проблема систематизації експресивних синтаксичних конструкцій за функційним призначенням. Проте наразі можна констатувати, що вони утворюють унікальний пласт мовних засобів, який інтегрує синтаксис, прагматику, семантику і стиль у межах цілісного спеціалізованого тексту. Тож експресивний синтаксис є інструментом не лише виразності, а й структурної організації, смислової цілісності й оптимізації сприйняття наукової інформації.

До основних типів експресивних конструкцій належать: парцельовані, інверсійні, повторювані та паралельні структури, неповні й еліптичні речення, вставні й уточнювальні слова / словосполучення. Усі вони мають різне функційне призначення, проте

є взаємопов'язаними й разом формують композиційну структуру тексту. У науковому дискурсі такі конструкції сприяють зосередженню уваги на ключових концептах і позиціях, установленню логічних зв'язків і підтриманню когнітивної структури викладу.

Висновки. Отже, експресивний синтаксис у спеціалізованих текстах постає не просто засобом стильової виразності, а й функційним механізмом забезпечення цілісності, когерентності й логічної зв'язності тексту, що безпосередньо впливає на ефективність

комунікації у фаховому дискурсі. Ґрунтовне осмислення його текстотвірних функцій відкриває нові перспективи для розвитку сучасної стилістики, теорії тексту та практики написання наукових і публіцистичних матеріалів. Він поєднує текстотвірну, структурну, когнітивну й комунікативну функції. Систематизація експресивних конструкцій за їхньою композиційною роллю є перспективним напрямом подальших досліджень у стилістиці, теорії тексту та прикладній лінгвістиці.

Література:

1. Матвійчук О. Сучасні напрямки досліджень міжкультурної комунікації та методики викладання іноземних мов. 2011. С. 221–223. URL: <https://eprints.zu.edu.ua/5802/>
2. Козак Р. Експресивність мовного висловлення: співвідношення функцій і засобів їх реалізації. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки*. 2019. Випуск 50. С. 68–71.
3. Козак Р. Експресивний синтаксис у тексті наукового дискурсу «Українська культура» Івана Огієнка. *Іван Огієнко і сучасна наука та освіта : науковий збірник. Серія філологічна*. 2022. Випуск XII. С. 150–155.
4. Вінтонів М., Вінтонів Т., Мала Ю. Синтаксичні засоби експресивізації в українському політичному дискурсі. Вінниця : ТОВ «ТВОРИ», 2018. 336 с. URL: <https://files01.core.ac.uk/download/pdf/185262448.pdf>
5. Баган М. Експресивність сучасного українськомовного наукового дискурсу: межі можливого. *Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія: Філологія*. 2017. № 1. Т. 20. С. 9–17. DOI: <https://doi.org/10.32589/2311-0821.1.2017.120712>. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vknl_u_fil_2017_20_1_3
6. Мороз В. Експресивний дискурс: синтаксичні засоби вираження. Дніпро : Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2017. 216 с. URL: <https://er.dduvs.edu.ua/handle/123456789/650>
7. Вавринюк Т. Засоби експресивного синтаксису в художньому тексті. *Філологічні студії*. 2023. № 20. С. 44–52. DOI: <https://doi.org/10.31812/filstd.v9i2.476>. URL: <https://journal.kdpu.edu.ua/filstd/article/view/476>
8. Кондратенко Н. Експресивний синтаксис у президентському дискурсі Володимира Зеленського. *Записки з українського мовознавства*. 2022. Вип. 29. С. 313–324. URL: https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=uk&user=9ppLISoAAAAJ&citation_for_view=9ppLISoAAAAJ:jL-93Qbq4QoC

References:

1. Matviichuk, O. (2011). Ekspresyivnyi syntaksys [Expressive syntax]. *Cuchasni napriamky doslidzhen mizhkulturnoi komunikatsii ta metodyky vykladannia inozemnykh mov*, 221–223. Retrieved from: <https://eprints.zu.edu.ua/5802/>
2. Kozak, R. (2019). Ekspresyivnist movnoho vyslovlennia: spivvidnoshennia funktzii i zasobiv yikh realizatsii [Expressiveness of linguistic expression: the relationship between functions and means of their implementation]. *Naukovi pratsi Kamianets-Podilskoho natsionalnogo universytetu imeni Ivana Ohienka. Filolohichni nauky*, 50, 68–71.
3. Kozak, R. (2022). Ekspresyivnyi syntaksys u teksti naukovoho dyskursu “Ukrainska kultura” Ivana Ohienka [Expressive syntax in the text of the scientific discourse “Ukrainian Culture” by Ivan Ohienko]. *Ivan Ohienko i suchasna nauka ta osvita: naukovyi zbirnyk. Serii filolohichna*, XII, 150–155.
4. Vintoniv, M., Vintoniv, T., Mala, Yu. (2018). Syntaksychni zasoby ekspresyvizatsii v ukrainskomu politychnomu dyskursi [Syntactic means of expressivity in Ukrainian political discourse]. Vinnytsia: TOV “TVORY”, 336. Retrieved from: <https://files01.core.ac.uk/download/pdf/185262448.pdf>
5. Bahan, M. (2017). Ekspresyivnist suchasnoho ukrainskomovnoho naukovoho dyskursu: mezhi mozhlyvoho [Expressiveness of modern Ukrainian-language scientific discourse: the limits of the possible]. *Visnyk*

Kyivskoho natsionalnoho linhvistychnoho universytetu. Serii: Filolohiia, 1, 20, 9–17. DOI: <https://doi.org/10.32589/2311-0821.1.2017.120712> Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vknlu_fil_2017_20_1_3

6. Moroz, V. (2017). *Ekspresyvnyi dyskurs: syntaksychni zasoby vyrazhennia* [Expressive discourse: syntactic means of expression]. Dnipro: Dnipropetrovskyi derzhavnyi universytet vnutrishnikh sprav, 216. Retrieved from: <https://er.dduvs.edu.ua/handle/123456789/650>
7. Vavryniuk, T. (2023). *Zasoby ekspresyvnoho syntaksysu v khudozhnomu teksti* [Means of expressive syntax in a literary text]. *Filolohichni studii*, 20, 44–52. DOI: <https://doi.org/10.31812/filstd.v9i2.476> Retrieved from: <https://journal.kdpu.edu.ua/filstd/article/view/476>
8. Kondratenko, N. (2022). *Ekspresyvnyi syntaksys u prezydentskomu dyskursi Volodymyra Zelenskoho* [Expressive syntax in the presidential discourse of Volodymyr Zelensky]. *Zapysky z ukrainskoho movoznavstva*, 29, 313–324. Retrieved from: https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=uk&user=9ppLISoAAAAJ&citation_for_view=9ppLISoAAAAJ:jL-93Qbq4QoC

Дата першого надходження статті до видання: 10.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 03.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 06.04.2026

UDC 81'373.43:[81'42:355.4(470+57):(477)]=111
DOI <https://doi.org/10.32782/modernph-2026.5.31>

NEOLOGISMS AS A LINGUISTIC REPRESENTATION OF WAR

Opyr Mariana Bohdanivna,

Senior Lecturer at the Department of Foreign Languages
Stepan Gzhytskyi National University
of Veterinary Medicine and Biotechnologies
ORCID ID: 0000-0002-0233-7227

Panchyshyn Svitlana Bohdanivna,

Senior Lecturer at the Department of Foreign Languages
Stepan Gzhytskyi National University
of Veterinary Medicine and Biotechnologies
ORCID ID: 0000-0001-9444-4232

Myronenko Nataliia Vasylivna,

Lecturer at the Department of Foreign Languages for the Humanities
Ivan Franko National University of Lviv
ORCID ID: 0000-0001-5463-6336

This study examines the emergence and functioning of neologisms in the context of Russia's war against Ukraine, with particular attention to the role of armed conflict as a catalyst for linguistic change. Periods of military confrontation significantly influence language development, necessitating new lexical units to name previously unknown political, military, and social phenomena. The Russian-Ukrainian conflict, and especially Russia's aggression towards Ukraine, has resulted in the formation of a distinct stratum of war-related vocabulary that reflects ongoing sociopolitical transformations and communicative demands.

The research is based on the analysis of contemporary media texts, online discourse, and social network communication. Within this corpus, newly formed lexical units are identified and classified according to their structural formation patterns and semantic characteristics. The study focuses on dominant word-formation mechanisms, including derivation, compounding, semantic extension, and borrowing, as well as on the main thematic groups represented by the identified neologisms. In addition, the paper examines the role of emotional-evaluative and pragmatic meanings in shaping the perception and dissemination of these neologisms within public discourse. Particular attention is paid to their practical and evaluative functions in discourse.

The results indicate that wartime linguistic innovation performs not only an informational function but also reflects processes of social consolidation, identity construction, and ideological positioning. The findings confirm that neologisms serve as indicators of collective experience and societal response to crises.

Overall, the study contributes to the understanding of the interaction between sociopolitical upheaval and linguistic evolution, demonstrating how language responds to and conceptualises armed conflict in contemporary discourse.

Key words: neologisms, Russian-Ukrainian war, linguistic innovation, lexical change, cultural identity, wartime discourse.

Опир Мар'яна, Панчишин Світлана, Мироненко Наталія. Неологізми як лінгвістичне відображення війни

У статті досліджується виникнення та функціонування неологізмів у контексті війни Росії проти України, де збройний конфлікт постає каталізатором динамічних мовних трансформацій. Періоди воєнного протистояння суттєво впливають на розвиток мови, оскільки зумовлюють потребу в нових лексичних одиницях для позначення раніше невідомих політичних, військових і соціальних явищ. Російсько-український конфлікт, а передусім російська агресія проти України, спричинив формування окремого шару воєнно маркованої лексики, що відображає актуальні соціально-політичні трансформації та комунікативні потреби суспільства.

© Опыр М. В., Panchyshyn S. B., Myronenko N. V., 2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

Дослідження ґрунтується на аналізі сучасних медіатекстів, онлайн-дискурсу та комунікації в соціальних мережах. У межах зібраного корпусу ідентифіковано та класифіковано нові лексичні одиниці відповідно до їх структурних моделей творення та семантичних характеристик. Основну увагу зосереджено на домінантних словотвірних механізмах, зокрема деривації, словоскладанні, семантичному розширенні та запозиченні, а також на тематичних групах, до яких належать виявлені неологізми. Окремо проаналізовано їхні прагматичні та оцінні функції в дискурсі.

Результати дослідження свідчать, що мовні інновації воєнного часу виконують не лише інформативну функцію, а й відображають процеси соціальної консолідації, конструювання ідентичності та ідеологічного позиціонування. Отримані висновки підтверджують, що неологізми є індикаторами колективного досвіду та суспільної реакції на кризові явища.

Загалом, дослідження поглиблює розуміння взаємозв'язку між соціополітичними подіями та мовною еволюцією, демонструючи, як мова реагує на збройний конфлікт і концептуалізує його в сучасному дискурсі.

Ключові слова: неологізми, російсько-українська війна, мовна інновація, лексичні зміни, культурна ідентичність, воєнний дискурс.

Introduction. Each era, along with advancements in socio-technical aspects, leaves its mark by creating new words that often replace older ones. The emergence of neologisms is a crucial part of any language's development. These new words arise in response to changes in social, political, or cultural contexts. War, a tragic yet significant phenomenon, often gives rise to new terms that reflect the emotions, events, and realities of the time. The full-scale invasion of Ukraine by Russia has acted as a catalyst for the creation of numerous neologisms in Ukrainian and other languages. These words not only describe new realities but also help shape narratives that influence public consciousness.

Neologisms can be found in nearly all areas of modern society. While they are commonly referred to as “neologisms”, they may also be called “novelties”, “new lexical units”, “innovative vocabulary”, “temporal lexical units”, “occasionalisms”, and more. The definition of “neologism” is flexible; any word can be considered a neologism as long as it is perceived as new by the collective linguistic consciousness. Changes in human experience lead to the emergence of new terms and the expansion of existing concepts, necessitating their representation on the “linguistic” map of the world.

Although research on neologisms exists, this topic remains pertinent, as languages worldwide are continually enriched with new terms across various domains. Advancements in science and technology, significant historical events, and political phenomena drive this linguistic evolution.

The relevance of this topic is determined by the need to identify and describe new, updated, and actualised words and meanings [1, p. 55–68].

The concept of “neologism” has been the object of the studies of numerous scholars, such as: D. Crystal, D. Mazuryk, P. Newmark, O. Selivanova, Yu. Zatsnyi and others. However, the fact that many new words constantly appear in various languages as “a direct reflection of the preoccupations of a society at any particular time in history” proves the necessity of carrying out further research in this area.

The **aim of this article** is to investigate the characteristics of neologisms in English that have emerged during the war in Ukraine and to analyze their structural and semantic features. The analysis is based on materials from contemporary Ukrainian media, internet resources, and social networks.

The emergence of neologisms is closely tied to the characteristics of specific historical periods. War, a significant aspect of human history, notably affects language by altering its vocabulary and creating new words. As the national language in many countries, English reflects the lives of its speakers and captures the events, emotions, and trends in society. The war initiated by Russia against Ukraine has far-reaching consequences for the world across political, economic, and social spheres, which is also reflected in the lexicon of the English language. This conflict has led to the continual emergence of neologisms warranting linguistic examination. Changes in socio-political dynamics, economic conditions, and technological advancements are mirrored in language, primarily at the level of vocabulary. Hrytsenko [2, p. 9–13] states that “language serves not only as a generator of new expressions but also as a vital means of expressing patriotism. It is key to understanding culture, history, and traditions, ultimately acting as a cre-

ator of culture and a representative of the Ukrainian people on the global stage, embodying the essence of the nation and its cultural identity". Language is a dynamic phenomenon that continually evolves, influenced by advancements in science and technology, historical events, and the expansion of human activities. This process gives rise to neologisms as new words that reflect contemporary culture and trends during specific periods of societal development. Neologisms serve to name new objects, scientific discoveries, realities, facts, and events, thereby enhancing communication. They help eliminate potential language barriers in cross-cultural dialogue and enrich speakers from different languages and cultures [3, p. 33–36]. New formations are constantly emerging, and mass media strive to capture the evolving landscape of folk word creation, particularly within social networks. However, the lifespan of neologisms is often brief; some may vanish as quickly as they emerge. Therefore, contemporary lexicological and lexicographic research is crucial for documenting the linguistic situation during the war and for further examining the dynamic processes of the modern language.

In linguistic literature, according to Styshov [4, p. 32], neologisms are defined as "words, phrases, idioms, or individual meanings that emerge at a particular stage of language development to represent new realities. They often arise from social and geographical factors influencing the use of literary language. This category includes occasionalisms, which are unique innovations introduced by an individual author and used only once in a specific context, such as a particular publication or text. Although these terms are novel, they remain recognized by speakers and are considered part of the passive vocabulary". It is worth emphasizing that in defining the essence of this linguistic concept, two components are combined: objective (time of appearance, attachment to specific time boundaries) and subjective (psychological feeling of novelty) [5, p. 38–40].

Observations of the form and semantics allowed scholars to classify neolexemes into the following varieties: 1) proper neologisms – units characterized by absolute novelty of form and content, mostly foreign borrowings; 2) new formations – lexemes created according to word-formation models with existing words in Ukrainian, distinguished by novelty of form

and meaning; 3) transformations – units where a new form is combined with semantics previously conveyed by other lexical means; 4) semantic neologisms – lexemes where new semantics are conveyed by a word form already known and established in the language, i.e., another lexico-semantic variant appears in its semantic structure; 5) functional neologisms – revived words and expressions from the past, some of which have undergone semantic and stylistic modifications [6].

Thus, summarizing, two main types of neologisms can be distinguished: nominatives, which explicate phenomena and concepts appearing for the first time; and transnominatives, used to denote already known realities under different names.

It is important to note that many of the terms originated in Ukrainian and were assimilated into English according to its grammatical and lexical conventions. Among the most popular neologisms related to the Russian-Ukrainian war, this topic has been partially discussed in the context of their emergence and dissemination in the media [2, p. 9–13], while the specifics of translating neologisms have not yet been the subject of scientific analysis.

Modern war neologisms can be divided into such semantic groups: new formations for describing and characterizing the enemy; neologisms derived from the surnames of political figures; neologisms with a toponymic component; new words for designating military equipment and weapons; other newly created lexical units related to combat operations. This last group consists of various terms that do not fit neatly into the other categories and are too few in number to warrant their own distinct group. Due to the diversity of themes within this last category, a separate group has been created to encompass these unique neologisms.

The conflict generates a new lexicon. Some words and phrases that have entered wider use in Ukrainian society belong to the beginning of the war in 2014, others to military usage during Soviet times, military slang that has become popular again, and others are entirely new formations.

During the creation of neologisms for describing and characterizing the enemy, the Ukrainian people embodied in them all their negative emotions, hatred, anger, and contempt. Specifically, for describing Russian military personnel

and supporters of the Russian president, such new formations are used: *rashysty* (a word composed of *rasha* and *fashyst*), *rusnia*, *chmoni*, *vanky* or *mobiky* - to denote mobilized Russians; *orky* (from the fictional creatures depicted by J.R.R. Tolkien as barbaric beings prone to war and violence), *putlerivtsi*; *TikTok-army*; *z-occupants*; *putleriugend*; *svynosobaky*; *ruso-natsysto*; *niash-miash*; *konservy* (canned goods), and others. A derivative of these terms is the concept of *rashyzm*, interpreted in the Dictionary of Ukrainian Neologisms as “a criminal chauvinistic ideology of *ruskii mir*” [7].

In the Ukrainian context during the Russian-Ukrainian war of 2022, the term *orky* was borrowed from J.R.R. Tolkien’s famous work, “The Hobbit”, where orcs are depicted as monstrous, barbaric creatures prone to war, violence, and meanness. These fictional beings are characterised as short, stocky, and possessing animal-like features, embodying evil and lacking human emotions other than hatred and rage. In Tolkien’s portrayal, orcs derived pleasure from torturing prisoners and desecrating the corpses of their enemies. The orcs also had their own incoherent language, filled with curses and repetition. In the Old English epic “Beowulf”, orcs are mentioned as descendants of Cain and as enemies of the human race. This lexeme has gained profound semantic and emotional weight for Ukrainians, encapsulating the rage, disdain, and contempt they feel toward the invaders. Moreover, the term *Orkistan* has been used to refer to the aggressor country, Russia, along with the label *Mordor*, which is the fictional homeland of the orcs, and the neologism *terrasha*.

The second group of neologisms encompasses new formations motivated by the surnames of prominent political figures or well-known public figures. In particular:

Naarakhamyty – meaning “to fail to reach any agreement during negotiations”, derived from the surname of Ukraine’s negotiator with Russia, David Arakhamia.

Makronyty, translating to “to do a Macron”, is a term gaining traction on Telegram. It describes appearing concerned about a situation without making any meaningful impact on improvement. Coined during the early stages of the war, it references Emmanuel Macron, the French President, who expressed concern but did not take a clear stance on Russia’s invasion of Ukraine. This behaviour sparked the use of the term

among Ukrainians, symbolizing the indecisiveness of European political leaders in critical matters affecting the continent [8].

Shoiguvaty means “to pretend everything is fine and under control when it is not”. This term arose from Russian Defence Minister Sergey Shoigu’s behaviour at the start of the Russian-Ukrainian war. It has also come to signify “when a person disappears without a trace while others act as if nothing happened”. Shoigu publicly claimed there were no conscripts in Ukraine, dismissing discussions about their deaths or disappearances [7].

Kadyryty means “to pretend to be someone you are not”. Derived from the name of Chechen political figure Ramzan Kadyrov, it reflects the tactics of the “elite Kadyrovites” in places like Hostomel, Bucha, and Irpin in Ukraine.

Kimyty means “to maintain a high level of optimism regardless of the situation”. This term comes from Vitalii Kim, head of the Mykolaiv Regional Military-Civil Administration, who inspires Ukrainians to believe in their army’s victory and resilience.

Sholtsyty, derived from German Chancellor Olaf Scholz’s name, means “to constantly promise but fail to fulfil those promises”. This term has spawned variants such as *sholtsuvaty* and *sholtsyk*. Additionally, it appears in the phrase *valiaty Sholtsa*, meaning “to promise but deliver nothing”, created by modifying the phrase *valiaty durnia* (to do nothing).

Prytulyty – meaning “to donate money to the Ukrainian army”, synonymous with “donate”. This term is derived from the name of journalist, public figure, and volunteer Serhii Prytula.

Arestovlennia means “soothing message” and is inspired by Oleksii Arestovych, an advisor to the head of the Office of the President of Ukraine on strategic communications. He became popular for his optimistic and often sarcastic videos that reassured anxious Ukrainian audiences [8].

Baidentherapy – meaning “argumentative persuasion and coaxing to one’s side”. This compound neologism is inspired by U.S. President Joe Biden. Immediately after taking office, President Biden signed 17 executive orders that revoked over 100 decisions made by his predecessor, Donald Trump.

The term *Putinversteher*, meaning “one who understands Putin”, refers to those who explain or justify the Russian president’s policies. Coined in Germany, it combines *Putin* and *Versteher*,

the latter adding an ironic twist. The term has gained traction in other languages and is now included in the English Wikipedia. It is similar to the German *Frauenversteh*, which describes a man who claims to have a strong understanding of women.

These neologisms reflect not only linguistic innovation but also the socio-political context in which they were created, encapsulating public sentiment and attitudes towards key figures involved in the ongoing conflict.

Certainly, when discussing the word formation among Ukrainians regarding the surnames of specific individuals, one cannot overlook the former Prime Minister of the United Kingdom, Boris Johnson, whose support was crucial and highly effective for Ukraine. In informal Ukrainian speech, he is often referred to as *Borys Johnsoniuk*, adapting his surname into a Ukrainian form to indicate that this person is not foreign to Ukraine but rather familiar and supportive.

This group of neologisms is complemented by mocking nicknames and periphrastic expressions used to refer to the leader of Russia, Vladimir Putin. The basis for these names stems from various dominant traits or characteristics attributed to the individual in question, including

- **height:** terms like *zlisnyi kurdupel* (malicious shorty), *liliputin* (liliputian), *nedomirok* (dwarf), *nedopalok* (stub);
- **distrust of surroundings:** nicknames such as *bunkernyi khrobak* (bunker worm), *kadebistskyi maniak* (KGB maniac);
- **mental state:** expressions like *bozhevilnyi z yadernoiu knopkoiu* (madman with a nuclear button);
- **cruel management style and disrespect for others' rights:** terms such as *kremlivskyi teroryst* (Kremlin terrorist), *rashystskyi fiurer* (Rashist Führer), *hebist-rashyst* (KGB Rashist), *putinochet*, *putler*, *laptensfiurer*, *khaputin*, *kaputin*, *piterskyi hopnyk* (Petersburg thug);
- **physical condition:** nicknames like *saryi kabaiev* (old Kabaev), *blida mil* (pale moth);
- **cognitive abilities:** terms such as *holomozyi vozhd* (bald leader).

Among the neologisms arising from the war, those with toponymic components have emerged in the Ukrainian language to express the resilience, steadfastness, and courage of the Ukrainian people. These lexemes denote actions such as “to fight” or “to destroy the enemy”, including *vidirpinyty* – derived from the name of the

city Irpin, meaning “to act decisively against the enemy”; *perehostomelyty* (originating from the name of the town Hostomel); *ukrainyty* – meaning “to give a strong response to unjust actions”; *chornobaity* (derived from the name of the village Chornobaivka) – meaning “to repeat the same mistake” [7].

It is noteworthy that the neologism *ukrainyty* or *zaukrainity* first appeared in English as “Ukrained” (to be Ukrained) and was later translated into Ukrainian. This lexical unit was first encountered in the online Urban Dictionary, defined as “when you are Russia and encroach upon a country, and in response, you receive humiliation on a global scale” [9].

The war inevitably leads to casualties among both military personnel and civilians. The combat losses of the aggressor and the process itself have been designated in Ukrainian with terms such as: *zadvukhsotyty* – meaning “to inflict losses on the enemy”; *zatriokhsotyty* – meaning “to inflict casualties”; *e-mohyla* – referring to a Ukrainian state program aimed at eliminating Russian invaders. These neologisms not only reflect linguistic innovation but also embody Ukrainians’ emotional and cultural responses to their ongoing struggle against aggression. They serve as tools for expressing resilience and solidarity in times of conflict.

The next group of neologisms for military equipment and weaponry is quite extensive. This includes new formations such as: *ptashka* (bird) – referring to a drone; *ochi* (eyes) – another term for a drone; *banderomobil* (Bander car) – a combat vehicle of the Armed Forces of Ukraine [10], *arta* – meaning artillery; *kalashmat* – referring to the Kalashnikov assault rifle; *pokémon* – denoting a modernised Kalashnikov machine gun; *shaitan-truba* – meaning a handheld anti-tank grenade launcher; *sushka* – used to refer to various types of fighter aircraft, among others.

At the outset of the full-scale invasion, every Ukrainian was aware of the tactical advantages offered by Turkish Bayraktar TB2 drones, named after Haluk Bayraktar, the CEO of Baykar Defence. Another weapon that has gained prominence is the Javelin anti-tank missile system, which Ukrainian fighters have used since 2018. Developed in the United States in the 1980s, the Javelin was specifically designed to destroy Soviet tanks, taking into account their characteristics, tactics, and the terrain where the

system would be deployed. The name “Javelin” derives from the English word meaning “dart”. The effectiveness of Javelins in combat has been so pronounced that Ukrainians began naming newborns after them. For instance, on April 4, the Ministry of Justice reported that a boy was named Yan Javelin in the Vinnytsia region, while a girl was named Javelina in Kyiv.

Among other newly coined lexical units related to combat operations, the Dictionary of Neologisms in the Ukrainian Language includes terms such as: *debakhnulo* – a person whose interest or concern can cause significant harm; *zadvokhsotyty* – to destroy an opponent; *navolontertyty* – to obtain something necessary for the military; *ity za rosiiskym korablem* – to suffer defeat; *bavovna* – an explosion on enemy territory; *nuli* – the line of contact with the enemy; *peredok* – the first line of defence for the troops [7].

Other neologisms include *zabairaktartyty*, *zaenloity*, *zastinherytyty*, and *zadjavelinytyty*, which mean “to burn enemy equipment using specific types of weapons”. In reference to missile attacks, the neologism *bliedina* has become commonly used in the Ukrainian segment of Twitter; it means “to announce an air alert”. It should be noted that this last innovation is a calque from English “bledina”, interpreted as “a mortally ugly bitch”, according to the international slang dictionary Urban Dictionary.

These neologisms not only reflect linguistic creativity but also serve as cultural markers that encapsulate public sentiment regarding military actions and experiences during the ongoing conflict. It is important to note that lexemes denoting “military equipment” have also undergone changes, as the Russian-Ukrainian war of 2022 facilitated the introduction of modern foreign equipment, weaponry, and means of self-defence into Ukraine. In particular, our defenders wear *multicam* – military clothing (multicam MTR pants), *ubaks* – combat shirts, *nomex* – fire-resistant, waterproof jackets, *parka* – a specific style of jacket, *norgi* – military sweaters, *pixel* – military field uniforms, *hirka alpha* – military uniforms, *tsyfra / termukha* – modern military clothing, *kaver* – helmet covers, *pedali* – a generalized term for military footwear, *OMON boots* – breathable textile boots with 3D lining and a blind flap, *POLYGON boots* – boots with high tops, *TITAN boots* – sturdy boots with thick soles.

Additionally, the neologism *moped* has emerged to refer to Iranian kamikaze drones. This derogatory term was adopted due to the distinctive sound these drones make while flying. At the same time, Ukrainian drones are referred to as *ptashky*, symbolising the fight against evil and the protection of the Ukrainian people. The collective image of pilots has been named “the Ghost of Kyiv”, reflecting skilful and effective work in defending the skies over the capital of Ukraine.

Among other neologisms related to combat operations are *bayraktartyty*, *javelinytyty*, and *haimarsytyty*, which denote the act of destroying an opponent depending on the type of weapon used. The term *banderivske smuzi* refers to the Ukrainian equivalent of a “Molotov cocktail”.

Thus, the analysis of wartime neologisms demonstrates that the lexico-semantic system of the Ukrainian language exhibits a high degree of dynamism and sensitivity to extralinguistic factors, particularly the socio-political transformations brought about by the war. Newly formed lexical units and processes of semantic reconfiguration not only document the realities of the wartime experience but also perform significant ideological functions, contributing to the construction of collective identity, the articulation of value orientations, and the linguistic conceptualisation of contemporary events. In this context, neology emerges as a key interpretive mechanism through which language mediates social change and historical memory, thereby establishing a foundation for further theoretical generalisation and cross-linguistic comparison in subsequent research.

Conclusions. Neologisms are an essential part of modern language development, reflecting contemporary life and events across various domains, including the economic, military, cultural, and technological.

Language, as an open system, is marked by the continual emergence of new words while others fall into disuse. Our time is characterised by the rapid evolution of the Ukrainian language, heavily influenced by the war initiated by Russia. Unfortunately, neologisms related to this tragic chapter in our history will persist until the war concludes, as each new day brings fresh events, emotions, and experiences – both negative and positive – necessitating new forms of expression.

Future research on wartime neologisms should focus on their linguocultural analy-

sis and on comparing English and Ukrainian worldviews during the Russian-Ukrainian war. The relationship between new words and historical epochs raises intriguing questions about whether language shapes history or vice versa. Significant political and social changes have

transformed language, particularly vocabulary, which is highly responsive to its environment. The ongoing nature of military actions means that the creation of new lexemes, meanings, and combinations will continue, necessitating further study.

Bibliography:

1. Тищенко О. Нові й актуалізовані слова та значення (словникові матеріали) у контексті сучасних неословників. *Українська мова*. 2011. № 1. С. 55–68.
2. Гриценко С. Мовні інновації російсько-української війни 2022 року. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Літературознавство. Мовознавство. Фольклористика*, 2022. Вип. 2(32). С. 9–13. DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2659.2022.32.02>.
3. Колеснікова І. Неологізація: тенденції та вектори. *Наукові записки ТНПУ. Мовознавство*, 2016. Вип. І (25). С. 33–36.
4. Стишов О.А. Динаміка лексичного складу сучасної української мови. *Лексикологія. Лексикографія* : навч. посіб. Біла Церква : Авторитет, 2019. 198 с.
5. Ладоня К.Ю. Неологізми в українській мові: сутність, визначення, принципи класифікації та функціонування. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету : збірник наукових праць. Філологія*. Одеса, 2018. Вип. 36. Т. 1. С. 38–40.
6. Стишов О.А. Українська лексика кінця ХХ століття: на матеріалі мови засобів масової інформації. 2-ге вид., перероб. Київ : Пуґач, 2005. 388 с.
7. АрміяInform представляє словник неологізмів української мови. URL: <https://armyinform.com.ua/2022/07/20/armiyainform-predstavlyaye-slovyk-neologizmiv-ukrayinskoyi-movy/> (дата звернення: 20.10.2025).
8. Хмельницька В. Арештовлення, чорнобаїти, затримки: в Мережі вигадали «словник» сучасної української мови. *ТСН*. URL: <https://tsn.ua/ato/arrestovlennya-chornobayiti-zatridni-v-merezhivigadali-slovyk-suchasnoyi-ukrayinskoyi-movi-2022004.html> (дата звернення: 22.11.2025).
9. Urban Dictionary. URL: <https://www.urbandictionary.com/define.php?term=ukrained&page=10> (дата звернення: 03.12.2025).
10. Кремень Т. Новітні сленгізми-неологізми – мовне віддзеркалення війни. *Укрінформ*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3490258-novitni-slengizmineologizmi-movne-viddzerkalenna-vijni.html> (дата звернення: 05.10.2025).

References:

1. Tyshchenko, O. (2011). Novi i aktualizovani slova ta znachennia (slovykovy materialy) u konteksti suchasnykh neoslovykiv [New and actualized words and meanings (dictionary materials) in the context of modern neo-dictionaries]. *Ukrainska mova (Ukrainian Language)*, (1), 55–68. [in Ukrainian].
2. Hrytsenko, S. (2022). Movni innovatsii rosiisko-ukrainskoi viiny 2022 roku [Linguistic innovations of the Russian-Ukrainian war of 2022]. *Literaturoznavstvo. Movoznavstvo. Folklorystyka (Literary Studies. Linguistics. Folklore)*, (2(32)), 9–13. <https://doi.org/10.17721/1728-2659.2022.32.02> [in Ukrainian].
3. Kolesnikova, I. (2016). Neolohizatsiia: tendentsii ta vektory [Neologization: trends and vectors]. *Naukovi zapysky TNPU. Serii: Movoznavstvo (Scientific Notes of TNPU: Linguistics Series)*, (I(25)), 33–36. [in Ukrainian].
4. Styshov, O. A. (2019). *Dynamika leksychnoho skladu suchasnoi ukrainskoi movy. Leksykologhiia. Leksykohrafiia: navchalnyi posibnyk* [Dynamics of the lexical composition of Modern Ukrainian language. Lexicology. Lexicography: Educational manual]. Avtorytet. [in Ukrainian].
5. Ladonia, K. Yu. (2018). Neolohizmy v ukrainskii movi: sutnist, vyznachennia, pryntsyipy klasyfikatsii ta funktsionuvannia [Neologisms in the Ukrainian language: essence, definition, classification principles, and functioning]. *Naukovi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu*. (36(1)), 38–40. [in Ukrainian].
6. Styshov, O. A. (2005). *Ukrainska leksyka kintsia XX stolittia: na materialy movy zasobiv masovoi informatsii* [Ukrainian vocabulary of the late 20th century: Based on mass media language] (2nd ed.). Puhach. [in Ukrainian].
7. ArmyInform. (2022, July 20). Armiiainform predstavliaie slovyk neolohizmiv ukrainskoi movy [ArmyInform presents dictionary of Ukrainian language neologisms]. Retrieved from: <https://armyinform.com.ua/2022/07/20/armiyainform-predstavlyaye-slovyk-neologizmiv-ukrayinskoyi-movy/> (Accessed 20 October 2025). [in Ukrainian].

8. Khmelnytska, V. Arestovlennia, chornobaity, zatyrdni: v Merezhi vyhadaly “slovyk” suchasnoi ukrainskoi movy [Arestovlennia, chornobaity, zatyrdni: The internet creates a “dictionary” of the modern Ukrainian language]. *TSN*. Retrieved from: <https://tsn.ua/ato/arestovlennya-chornobayiti-zatridni-v-merezhi-vigadali-slovník-suchasnoyi-ukrayinskoyi-movi-2022004.html> (Accessed 22 November 2025). [in Ukrainian].
9. Urban Dictionary. Retrieved from: <https://www.urbandictionary.com/define.php?term=ukrained&page=10> (Accessed 3 December 2025).
10. Kremin, T. Novitni slenkhizmy-neolohizmy – movne viddzerkalennia viiny [Latest slang neologisms – linguistic reflection of the war]. *Ukrinform*. Retrieved from: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3490258-novitni-slenkhizmi-neolohizmi-movne-viddzerkalenna-viiny.html> (Accessed 5 October 2025). [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 02.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 22.01.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 06.04.2026

МЕТОДОЛОГІЯ ЛІНГВІСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ: КРИТИЧНИЙ ДИСКУРС-АНАЛІЗ

Рись Лариса Федорівна,

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри німецької філології

Волинського національного університету імені Лесі Українки

ORCID ID: 0000-0003-0775-9629

Пасик Людмила Адамівна,

кандидат філологічних наук, доцент,

завідувач кафедри німецької філології

Волинського національного університету імені Лесі Українки

ORCID ID: 0000-0001-8635-5168

Єфремова Наталія Володимирівна,

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри практики англійської мови

Волинського національного університету імені Лесі Українки

ORCID ID: 0000-0003-1476-1831

У статті здійснено системний огляд сучасних підходів до дискурс-аналізу з акцентом на критичний дискурс-аналіз (КДА) як міждисциплінарну дослідницьку парадигму, спрямовану на виявлення зв'язків між мовою, владою та ідеологією. Показано, що дискурс-аналіз еволюціонував від суто текстоцентричних моделей до комплексного аналізу дискурсу як соціальної практики, що включає когнітивні, історичні, культурні та мультимодальні виміри. Особливу увагу приділено ключовим концептам КДА (дискурсу, критиці, владі та ідеології) у працях Н. Феркло, Р. Водак і Т. ван Дейка, а також проблемно-орієнтованому характеру критичних досліджень дискурсу.

У статті розглянуто дискурсивно-історичний підхід як один із провідних напрямів КДА, схарактеризовано його багаторівневу аналітичну модель і систему дискурсивних стратегій (номінації, предикації, аргументації, перспективізації, інтенсифікації та мітигації). Обґрунтовано центральну роль стратегії аргументації та поняття топосу як узагальненої схеми аргументації, що забезпечує легітимізацію соціальних і політичних позицій.

Окремий акцент зроблено на мультимодальному критичному дискурс-аналізі, який розглядає дискурс як поєднання різних семіотичних модусів і є особливо релевантним для дослідження цифрового медіасередовища. На основі поєднання розглянутих підходів запропоновано адаптовану методіку аналізу новинного дискурсу в соціальних мережах, що враховує як класичні аналітичні інструменти критичного дискурс-аналізу, так і специфіку платформної комунікації. Запропонована методика передбачає багаторівневий аналіз, який охоплює мікрорівень аналізу семіотичних ресурсів (лексичних, граматичних, візуальних засобів), мезорівень дискурсивних практик продукування, поширення та інтерпретації новинних повідомлень у межах конкретних платформ, а також макрорівень ширших соціокультурних, історичних та ідеологічних контекстів. Важливим є врахування взаємодії вербальних і візуальних компонентів новинних постів і ролі коментарів користувачів у співтворенні дискурсу.

Ключові слова: дискурс, дискурс-аналіз, критичний дискурс-аналіз, мультимодальність, семіотичні ресурси.

Rys Larysa, Pasyk Liudmyla, Yefremova Nataliia. Methodology of linguistic research: critical discourse analysis

The article provides a systematic overview of contemporary approaches to discourse analysis, with a particular focus on Critical Discourse Analysis (CDA) as an interdisciplinary research paradigm aimed

at uncovering the relationships between language, power, and ideology. It is demonstrated that discourse analysis has evolved from strictly text-centred models toward a comprehensive examination of discourse as a form of social practice that includes cognitive, historical, cultural, and multimodal dimensions. Special attention is paid to the key concepts of CDA (discourse, critique, power and ideology) as developed in the works of N. Fairclough, R. Wodak, and T. van Dijk, as well as to the problem-oriented nature of critical discourse studies.

The article examines the discourse-historical approach as one of the leading approaches of CDA, outlining its multi-level analytical model and its system of discursive strategies, including nomination, predication, argumentation, perspectivization, intensification, and mitigation. The central role of argumentation strategies is substantiated, with particular emphasis on the concept of the topos as a generalized argumentative scheme that enables the legitimation of social and political positions.

A separate focus is placed on multimodal critical discourse analysis, which conceptualizes discourse as a combination of different semiotic modes and is particularly relevant for the study of digital media environments. On the basis of integrating the approaches discussed, the article proposes an adapted methodology for the analysis of news discourse in social media, taking into account both the classical analytical tools of critical discourse analysis and the specific features of platform-based communication. The proposed methodology involves a multi-level analysis including the micro-level of semiotic resources (lexical, grammatical, and visual means), the meso-level of discursive practices of news production, dissemination, and interpretation within specific platforms, and the macro-level of broader sociocultural, historical, and ideological contexts. Particular importance is attributed to the interaction between verbal and visual components of news posts and to the role of user comments in the co-construction of discourse.

Key words: discourse, discourse analysis, critical discourse analysis, multimodality, semiotic resources.

Постановка проблеми. У другій половині XX – на початку XXI століття дискурс-аналіз утвердився як міждисциплінарна дослідницька парадигма, що об'єднує лінгвістику, соціальну психологію, філософію, культурологію, медіадослідження та когнітивні науки. Поняття дискурсу вийшло далеко за межі суто текстуального аналізу, охоплюючи соціальні практики, ідеологічні структури, механізми влади, когнітивні процеси та мультимодальні засоби продукування смислу. Відповідно, сучасний дискурс-аналіз не є єдиною методикою, а радше сукупністю теоретичних і методологічних підходів, які різняться своїми теоретико-пізнавальними засадами, аналітичними інструментами та дослідницькими цілями.

Різноманіття підходів до аналізу дискурсу відображає складність самого об'єкта дослідження. Підґрунтя для розуміння дискурсу як системи правил продукування значень і знання, що функціонують у конкретних історичних та соціальних умовах, заклали концепції структурної лінгвістики (зокрема праці Ф. де Соссюра) та структурної антропології К. Леві-Строса. У цих підходах дискурс постає не як нейтральний засіб відображення реальності, а як механізм її символічної організації та регуляції. При цьому, як зазначає А. Загнітко, елементом, який дозволив встановити міждисциплінарні відповідності та зв'язки у дослідженнях лінгвістів, антропо-

логів, літературознавців, соціологів, стала семіотика як загальна теорія знакової діяльності [1, с. 16].

Подальший розвиток дискурс-аналізу зумовив появу когнітивно орієнтованих та соціолінгвістичних напрямів, у межах яких увага зміщується до ментальних моделей, інтерпретаційних схем, комунікативних стратегій та соціальної взаємодії. Особливе місце серед сучасних напрямів посідає критичний дискурс-аналіз, у межах якого дискурс трактується як інструмент соціальної влади, ідеологічного впливу та відтворення нерівності. Представники цього підходу акцентують увагу на взаємозв'язку мовних структур із соціальними інститутами, політичними процесами та домінантними ідеологіями, поєднуючи текстуальний аналіз із ширшим соціальним і історичним контекстом.

Водночас розвиток цифрових медіа, візуальної комунікації та мережових платформ зумовив необхідність виходу за межі вербально орієнтованих моделей аналізу. У цьому контексті дедалі більшої значущості набуває мультимодальний підхід до дискурс-аналізу, який розглядає дискурс як комплекс взаємодіючих семіотичних ресурсів – мови, зображення, звуку, жесту, просторової організації та типографіки. Інтернет і соціальні мережі все частіше виступають для широкої аудиторії основним джерелом новин та інтерпретацій суспільно значущих подій, що поси-

лює потребу в їхньому критичному мульти-модальному аналізі.

Метою цієї статті є системний розгляд ключових напрямів критичного дискурс-аналізу з метою визначення їхніх теоретичних засад, аналітичних можливостей та методології, а також окреслення можливостей їхньої адаптації до актуальних лінгвістичних студій, зокрема аналізу новинного дискурсу в соціальних мережах.

Результати. Критичний дискурс-аналіз (КДА) виник у 1980-х роках як один із провідних напрямів дискурс-аналізу і поєднав у собі лінгвістичні інструменти аналізу тексту із соціальною теорією влади, ідеології та нерівності. Його формування було зумовлене необхідністю не лише описувати мовні явища, але й розкривати механізми соціального домінування, здійснення влади та конструювання ідеологічних структур у дискурсі.

Основними представниками, які сформулювали визначальні концепції критичного дискурс-аналізу, є Н. Феркло, Р. Водак та Т. ван Дейк, які, однак, не розглядають КДА як певний метод дослідження дискурсу або ж нову наукову теорію чи школу. Як стверджує видатний нідерландський лінгвіст Т. ван Дейк, КДА є скоріше критичним поглядом на наукову діяльність, аналізом дискурсу «з позицією». Він зосереджується на соціальних проблемах, а особливо на ролі дискурсу в зловживанні владою [13, с. 96]. На думку австрійської лінгвістки Р. Водак, КДА можна розглядати як проблемно-орієнтовану між-дисциплінарну дослідницьку програму, що об'єднує різноманітні підходи, кожен з яких спирається на різні епістемологічні припущення, з різними теоретичними моделями та методами дослідження. Їх об'єднує спільний інтерес до семіотичних вимірів влади, несправедливості та політико-економічних, соціальних або культурних змін у нашому глобалізованому та глобалізуючому світі та суспільствах [14].

Ключовими концептами для критичного дискурс-аналізу виступають дискурс, критика, влада та ідеологія. КДА розглядає дискурс – використання мови в мовленні та письмі – як форму «соціальної практики». Тобто дискурс є соціально конститутивним, а також соціально обумовленим – він формує ситуації, об'єкти знання та соціальні ідентичності і відносини між людьми

та групами людей [7, с. 258]. Дискурс як застосування мови, усіх її лексичних та граматичних засобів, слугує формуванню і передачі знань, організації і структуруванню соціального життя, а також виступає як технологія для здійснення влади. Дослідників КДА цікавить, як дискурс відтворює соціальне домінування, яке в основному розуміється як зловживання владою однієї групи над іншими, та тим, як пригноблені групи можуть дискурсивно протистояти такому зловживанню [15, с. 9]. Метою КДА є творення та передача критичних знань, які дають змогу людям звільнитися від форм домінування через саморефлексію, тобто усвідомлення власної позиції та ціннісних орієнтацій. Критика часто спрямована на виявлення прихованих зв'язків між мовою, владою та ідеологією, розкриття структур влади та викриття ідеологій, які розуміються як цілісний і відносно стабільний набір переконань або цінностей, що структурує соціальне пізнання та спрямовує інтерпретацію реальності. Взаємозв'язок мови та соціальної влади, на думку Р. Водак та М. Мейєра, є двояким та виражається у тому, що мова, з одного боку, відображає та виражає владу, з іншого – може бути використана для виклику влади, її підризу, зміни розподілу влади в короткостроковій та довгостроковій перспективі [15, с. 12].

При цьому влада може реалізуватися не лише через інституційні механізми, а й через способи мовного конструювання значення повсякденних процесів і подій. За допомогою дискурсу соціальні актори репрезентують людей, дії та явища як позитивні або негативні, бажані або небажані, здійснюючи тим самим оцінювання та інтерпретацію соціальної реальності. Таке оцінювання ґрунтується на використанні різноманітних мовних стратегій, зокрема й тих, що є імпліцитними та закріпленими у лексичних та граматичних структурах. Мовні засоби слугують інструментом легітимації певної позиції, надаючи їй вигляду раціональності та переконливості. При цьому дискурсивні практики завжди зумовлені конкретними намірами й інтересами їхніх продуцентів. Саме критичний дискурсивний аналіз дає змогу виявити ці приховані мотиви та ідеологічні настанови, які часто залишаються непомітними при поверхневому прочитанні тексту.

У КДА виходять з того, що всі дискурси є історично зумовленими й можуть бути адекватно інтерпретовані лише з урахуванням контексту їхнього виникнення та функціонування. Тому дослідження дискурсу обов'язково передбачає залучення позамовних чинників, зокрема культурних, соціальних та ідеологічних, відповідно до обраної методології. Таким чином, поняття контексту є ще одним ключовим поняттям для КДА й зумовлює його міждисциплінарний характер.

Через свою міждисциплінарність КДА використовується не лише в лінгвістичних дослідженнях, широкого розповсюдження він набув у дослідженнях із соціології [4; 5], де за основу беруть зазвичай діалектико-реляційний підхід до критичного дискурс-аналізу Н. Феркло, та політологічних студій [2; 3].

Особливо велику увагу поєднанню лінгвістичного аналізу з історичним, соціальним і політичним контекстом приділяють представники дискурсивно-історичного підходу, розробленого у межах віденської школи критичного дискурсивного аналізу (Р. Водак та ін.). Ключовим вихідним припущенням представників дискурсивно-історичного підходу є теза про те, що дискурси мають історичний характер і можуть бути адекватно інтерпретовані лише з урахуванням контексту їхнього виникнення та трансформації. Відповідно, аналіз у межах цього підходу виходить за межі суто мовних даних і включає позамовні чинники – політичні події, соціальні процеси, культурні традиції та ідеологічні настанови. Такий підхід дозволяє простежити, яким чином певні смисли, образи та аргументи відтворюються, модифікуються або легітимуються впродовж тривалого часу.

Важливою рисою дискурсивно-історичного підходу, як й інших критичних досліджень дискурсу, є його проблемно-орієнтований характер: об'єктом дослідження стають не абстрактні мовні явища, а конкретні соціальні проблеми, зокрема расизм, міграція, національна ідентичність, політика пам'яті [8]. При цьому критичний аналіз спрямований, як зазначають М. Рейзігль і Р. Водак, на виявлення несумісностей, суперечностей, парадоксів і дилем у внутрішніх структурах тексту чи дискурсу: соціодіагностична критика передбачає виявлення прихованого маніпулятивного характеру дискурсивних прак-

тик; перспективна, орієнтована на майбутнє критика прагне покращити комунікацію (наприклад, шляхом розроблення рекомендацій проти сексистського використання мови або зменшення мовних бар'єрів у лікарнях, школах тощо) [12, с. 25].

Аналітична модель дискурсивно-історичного підходу передбачає багаторівневий аналіз, у межах якого досліджуються змістові теми дискурсу, дискурсивні стратегії та конкретні мовні засоби їх реалізації. Особлива увага приділяється дискурсивним стратегіям, які розуміються як більш або менш усвідомлені способи мовної діяльності, спрямовані на досягнення певних соціальних, політичних, ідеологічних або комунікативних цілей. Основними дискурсивними стратегіями, що виокремлені дослідниками [12, с. 33], є:

1) Стратегія номінації, спрямована на дискурсивне конструювання соціальних акторів, об'єктів, подій, процесів і дій. Через номінацію, спосіб представлення учасників дискурсу та елементів соціальної реальності закладаються базові рамки інтерпретації, які впливають на подальше сприйняття дискурсу адресатом. Мовними засобами реалізації цієї стратегії є засоби соціальної категоризації, дейктичні одиниці, антропоніми, а також тропи – метафора, метонімія, синекдоха.

2) Стратегія предикації, яка полягає в приписуванні соціальним акторам, подіям чи явищам певних характеристик, якостей або оцінок, як позитивних, так і негативних. Вона реалізується через прикметники, означальні конструкції, прикладки, предикати, предикативні іменники, порівняння, метафори та інші риторичні фігури. Предикація тісно пов'язана зі стереотипізацією та оцінюванням і відіграє ключову роль у формуванні образів «інших», легітимації або делегітимації соціальних груп і дій.

3) Стратегія аргументації, спрямована на обґрунтування або заперечення тверджень істинності та нормативної правильності, яка аналізується передусім через використання топосів – типових схем аргументації, що пов'язують аргументи з висновками, а також через виявлення логічних помилок.

4) Стратегія перспективізації полягає в позиціюванні мовця або автора щодо змісту висловлювання, а також у вираженні ступеня залученості чи дистанціювання. Вона реалізується за допомогою дейктичних засобів,

прямої та непрямої мови, цитування, дискурсивних маркерів, метафор. Аналіз перспективізації дає змогу встановити, чію точку зору репрезентує дискурс і як розподіляється відповідальність за висловлювані позиції.

5) Стратегія інтенсифікації та мітигації, спрямована на модифікацію ілюкативної сили висловлювання, тобто на її посилення або пом'якшення. Вона реалізується через модальні частки, зменшувальні або підсилювальні форми, риторичні запитання, гіперболи, літоти, непрямі мовленнєві акти. За допомогою інтенсифікації та мітигації регулюється ступінь категоричності, впевненості або обов'язковості висловлювань у дискурсі.

Особливу увагу приділяють зазвичай стратегії аргументації, адже саме вона дозволяє дослідити, яким чином у дискурсі раціоналізуються політичні рішення, соціальні нерівності або владні практики. Інші стратегії, як-то стратегія номінації, предикації, інтенсифікації та мітигації, виступають допоміжними для підсилення та реалізації аргументаційної стратегії, оскільки саме через них конструюються актори дискурсу, надаються їм певні оцінні характеристики, визначається перспектива подання подій і регулюється ступінь категоричності висловлювань. У сукупності ці стратегії створюють дискурсивні умови для ефективного обґрунтування певної інтерпретації соціальної реальності та закріплення домінантних смислів у публічному просторі.

Якісний аналіз цих стратегій здійснюється в їх безпосередньому зв'язку з контекстом їх реалізації. Першим кроком дослідження є активація попередніх знань та звернення до відповідного теоретичного знання (соціальних, політичних, економічних, лінгвістичних теорій), залежно від тематики дискурсу та дослідницької мети. Інтерпретація мовних даних здійснюється у взаємозалежності з контекстним аналізом, зокрема аналізом інтертекстуальних та інтердискурсивних зв'язків. Дискурсивно-історичний підхід до здійснення критичного дискурс-аналізу ґрунтується на комплексному врахуванні різних типів контексту, що зумовлюють продукування та інтерпретацію дискурсу. Зокрема, аналіз охоплює соціальний контекст, який відображає структуру суспільних відносин і позиції соціальних акторів; політичний контекст, пов'язаний із владними інститу-

ціями, ідеологіями та процесами ухвалення рішень; економічний контекст, що визначає матеріальні умови й інтереси, репрезентовані в дискурсі; психологічний контекст, який стосується когнітивних настанов, емоцій і мотивацій учасників комунікації; а також історичний контекст, що дозволяє простежити еволюцію дискурсивних практик у часі. Сукупний аналіз цих контекстів уможливорює глибше розуміння механізмів формування смислів, обґрунтування позицій та відтворення соціальної реальності в дискурсі.

Можна стверджувати, що дискурсивно-історичний підхід має багато сильних сторін, ключовими з яких, на думку М. Рейзіглія і Р. Водак, є його міждисциплінарна орієнтація; застосування принципу тріангуляції, який передбачає калейдоскопічний підхід до об'єкта дослідження і дає змогу охопити багато різних аспектів об'єкта вивчення; історичний аналіз, який дозволяє пояснити дискурсивні зміни; практичне застосування результатів для досягнення демократичних цілей [12, с. 57].

Із виникненням нових жанрів унаслідок цифрових змін у способах комунікації особливої актуальності в межах критичного дискурс-аналізу набув мультимодальний підхід, який вирізняється насамперед розширенням об'єкта аналізу. Якщо класичні напрями КДА (зокрема, діалектично-реляційний підхід Н. Феркло або дискурсивно-історичний підхід Р. Водак) зосереджуються переважно на вербальних текстах і мовних практиках, то мультимодальний КДА виходить із припущення, що соціальні смисли, ідеології та владні відносини конструюються через поєднання кількох семіотичних модусів – мови, зображення, звуків, жестів, просторової організації та дизайну. Модус (mode) є ключовим поняттям мультимодального КДА, під яким розуміють соціально й культурно зумовлений ресурс створення значення, а мультимодальність розуміється як поєднання кількох семіотичних систем у межах одного комунікативного акту [9, с. 182].

Визначальну роль у формуванні мультимодального підходу відіграли праці Г. Кресса та Т. ван Левена. У межах соціосеміотичної теорії вони розробили «граматику візуального дизайну» [10], в якій візуальні образи аналізуються за аналогією до мовної граматики з урахуванням таких параметрів, як компози-

ція (інформаційна цінність елементів залежно від їх розташування в різних зонах зображення: ліворуч і праворуч, зверху і знизу, в центрі та на полях), фреймінг (визначає, чи елементи або групи елементів роз'єднані, чи з'єднані) та виразність (визначає важливість представлених елементів через розмір, різкість, колір, виокремлення на передньому плані та/або культурні фактори, такі як владні символи або знаменитості). У контексті КДА цей підхід дозволяє виявляти ідеологічні смисли та владні асиметрії, закладені у візуальних і комбінованих текстах, що особливо актуально для аналізу медіадискурсу, дискурсу в соціальних мережах.

Особливу увагу в мультимодальному КДА приділяють аналізу взаємодії вербального та візуального модусів. Їх поєднання здатне формувати специфічні версії соціальної реальності, які представляють певні інтереси, водночас зменшують можливість альтернативної інтерпретації. У цьому контексті Д. Янчарі, М. Геллерер і Р. Мейер виокремлюють два напрями дослідження: «археологічний» підхід, спрямований на виявлення прихованих структур значення, аналізу присутності чи прихованості певних особистостей / груп у мультимодальному дискурсі, та діалогічний підхід, який зосереджений на дослідженні «голосу» маргінальних груп та звертає увагу на наративи, які не представлені в (домінантному) вербальному режимі, але можуть бути представлені в мультимодальний спосіб [9, с. 186–188].

Л. Д'Ангело та Ф. Маріно описують три підходи в мультимодальному аналізі жанрів: 1) системно-функціональний мультимодальний дискурс-аналіз інтегрує класичну системно-функціональну лінгвістику з аналізом інших модусів; 2) мультимодальний соціосеміотичний аналіз прагне зрозуміти соціальний вимір мультимодальних ресурсів, як вони продукуються, поширюються та інтерпретуються в суспільстві; 3) мультимодальний корпусний аналіз застосовує інструменти корпусної лінгвістики для емпіричного дослідження великих масивів даних із різними модусами одночасно [6].

Отже, критичний дискурс-аналіз постає як міждисциплінарна дослідницька парадигма, що інтегрує різні теоретичні засади та пропонує множинність підходів до вивчення дискурсу, визнаючи його мультимодальну при-

роду. У порівнянні з дискурсивно-історичним підходом, який наголошує на історичній контекстуалізації та реконструкції міжетекстових і міждискурсивних зв'язків, мультимодальний КДА приділяє менше уваги довготривалій історичній динаміці дискурсів і більше синхронному аналізу конкретних медіапродуктів. Водночас обидва підходи можуть продуктивно поєднуватися: історичний аналіз дозволяє простежити трансформацію візуальних і вербальних репрезентацій у часі, тоді як мультимодальний аналіз – детально описати механізми семіотичної реалізації цих змін.

Для розроблення методики аналізу новинного дискурсу в соціальних мережах у статті використано напрацювання дискурсивно-історичного та мультимодального підходів у межах критичного дискурс-аналізу, а також залучено трирівневу модель аналізу, описану Д. Мачіним і А. Майр [11, с. 44–45]. Так, після формулювання дослідницької проблеми, мети та завдань дослідження, а також формування корпусу даних, якими можуть виступати пости певної тематики (як-от міграція, війна, вибори) у соціальних мережах (Facebook, X/Twitter, Instagram, Telegram, TikTok), опубліковані офіційними сторінками медіа, акаунтами журналістів чи інституційними або політичними акторами, здійснюється аналіз даних на мікрорівні. Мікрорівень стосується фактичних матеріальних засобів комунікації (текстів, зображень, діаграм, фотографій) та їхніх семіотичних можливостей, які визначають, які значення можуть бути виражені. На вербальному рівні аналізується вибір лексичних засобів (оцінна лексика, евфемізми, метафори); надлишкова вербалізація певних подій чи осіб або ж, навпаки, відсутність у дискурсі певних соціальних акторів; використання прикметників; граматичні структури (актив / пасив, номіналізації); модальність і ступінь категоричності тверджень. Важливим компонентом мікрорівневого аналізу є також дослідження коментарів користувачів, які функціонують як простір вторинної інтерпретації новинного повідомлення, дозволяють виявити реакції аудиторії, оцінки зображених подій та альтернативні дискурсивні позиції. Разом з основним текстом новинного посту вони формують дискурс на певну тематику.

На мультимодальному рівні слід приділити увагу зображенням і відео: як представ-

лені зображені актори (пози, міміка, одяг); аналізу репрезентації простору і середовища; використанню кольорів, композиції, фокусу; використанню емодзі та хештегів. Важливою для аналізу є взаємодія вербального та візуального модусів: конгруентність або напруга між текстом і зображенням; наявність імпліцитних смислів, що виникають лише на мультимодальному рівні.

Мезорівень зосереджується на дискурсивних практиках, у межах яких функціонують тексти. Значення розглядаються як залежні від типових способів використання семіотичних ресурсів у конкретних соціальних контекстах. У процесі аналізу дискурсивної практики в соціальних мережах увага зосереджується на умовах продукування, поширення та сприйняття дискурсу на конкретній соціальній платформі, а також на інституційних і технологічних чинниках, що визначають його форму та соціальний вплив. Важливим аспектом можуть виступати певні обмеження платформи, які формують специфіку дискурсу соціальних мереж, як-от ліміт символів, візуальний пріоритет. Окрему увагу варто приділити інтертекстуальності та інтердискурсивності. Пости в соціальних мережах, особливо новинні, рідко існують ізольовано: вони активно взаємодіють із попередніми публікаціями, репостами, цитатами, гіперпосиланнями на зовнішні джерела, а також із коментарями користувачів. Через ці інтертекстуальні зв'язки дискурс набуває динамічного характеру.

На цьому рівні здійснюється також більш детальний аналіз мовних, граматичних та візуальних характеристик виокремлених даних. Аналіз можна здійснювати відповідно до класичної моделі аналізу дискурсивних стратегій дискурсивно-історичного підходу Р. Водак, описаних вище. Так, під час аналізу стратегій номінації та предикації важливо звернути увагу на деякі важливі мовні та візуальні ресурси для оцінювання соціальних акторів, для позначення певних ідей та цінностей, які явно не виражені. Д. Мачін і А. Майр значну увагу зосереджують на аналізі дієслів мовлення (*quoting verbs*), оскільки вони дозволяють автору тексту оцінювати репрезентувати позицію представлених учасників соціальної взаємодії [11, с. 80–92]. Іншими стратегіями представлення соціальних акторів є персоналізація (репрезентація соціаль-

них акторів як конкретних людей або груп людей, наділених іменами, ролями, відповідальністю) та імперсоналізація, або знеособлення (соціальні актори не представлені як конкретні особи, а замінюються абстрактними, інституційними або безособовими формами, як-то пасивні конструкції, номіналізації, інституційні абстракції, метонімія).

Залежно від поставленої мети важливим завданням на цьому рівні може бути здійснення аналізу дискурсивних стратегій аргументації, встановлення типів аргументів і топосів, які застосовуються зазвичай за дискурсивно-історичного підходу для обґрунтування позиції автора або інституції. Під топосом розуміють узагальнену аргументаційну схему або правило виведення, яке слугує зв'язком між аргументами і висновками / твердженнями, та яке можна експліцитно представити формулою: якщо Х, то Y. Топоси вважаються соціально нормативними та повторюваними [12, с. 35]. Такі поширені аргументаційні схеми, як топос загрози, відповідальності, авторитету, кількості, користі, невідкладності або необхідності, дозволяють обґрунтовувати певну позицію як логічно, соціально або морально виправдану.

Макрорівень аналізу пов'язаний з культурно та історично сформованими матеріальними й семіотичними ресурсами, які вбудовані в ширші соціальні практики та ідеології. Це передбачає інтерпретацію мультимодальних даних у межах кількох типів контексту: 1) історичного контексту (урахування попередніх подій, що формують фон новинних постів); 2) політичного контексту (простежується, яким чином дискурс узгоджується з домінуючими ідеологічними рамками, зокрема неоліберальними, націоналістичними чи безпековими, і як ці ідеології впливають на відбір фактів та інтерпретацію подій); 3) соціального та економічного контексту (передбачає аналіз репрезентації соціальних груп, асиметрій влади, нерівностей і соціальних конфліктів); 4) психологічного та культурного контекстів (дозволяє проаналізувати емоційні апеляції, культурно зумовлені стереотипи та символи, за допомогою яких дискурс формує сприйняття подій). На фінальному етапі здійснюється синтез результатів усіх рівнів аналізу, дається критична оцінка ролі соціальних мереж у відтворенні влади,

формуванні повсякденних способів мислення та соціальної взаємодії.

Висновки. Запропонована адаптована методика критичного дискурс-аналізу новинного дискурсу в соціальних мережах дозволяє поєднати класичні принципи критичного дискурс-аналізу з аналізом цифрового новинного середовища, враховуючи мульти-модальність та інтерактивність, що робить її релевантною для сучасних медіалінгвістичних і соціокомунікативних досліджень. Критичний дискурс-аналіз новинного дис-

курсу на мережевих платформах є важливим для критичного осмислення ролі соціальних мереж у формуванні суспільних уявлень, норм і цінностей, а також у відтворенні або трансформації домінантних дискурсів у сучасному публічному просторі. Перспективним напрямом подальших студій є емпірична апробація запропонованої методики на матеріалі конкретних тематичних корпусів (зокрема, дискурсів війни, міграції) із залученням порівняльного аналізу різних соціальних платформ.

Література:

1. Загнітко А.П. Основи дискурсології: науково-навчальне видання. Донецьк : ДонНУ, 2008. 194 с.
2. Коваль О.М., Коваленко І.А. Дискурс-аналіз як метод дослідження проблем державної безпеки. *Право та державне управління*. 2024. № 4. С. 406–413. DOI: <https://doi.org/10.32782/pdu.2024.4.55>.
3. Кривенко С. Дискурс-аналіз політичних процесів: різноманітність підходів. *Вісник Львівського університету. Філософсько-політологічні студії*. 2014. Вип. 4. С. 170–176.
4. Рябчук А., Хурцидзе Т. Застосування дискурс-аналізу в сучасних соціальних дослідженнях. *Наукові записки НаУКМА. Соціологія*. 2023. № 6. С. 3–15. DOI: <https://doi.org/10.18523/2617-9067.2023.6.3-15>.
5. Черниш Н., Лукеря Т. Ідеологія у фокусі критичного-дискурс-аналізу Н. Феркло. *Український соціологічний журнал*. 2020. Вип. 24. С. 23–35. DOI: <https://doi.org/10.26565/2077-5105-2020-24-03>.
6. D'Angelo L., Marino F. Multimodal analysis. *Conducting genre-based research in applied linguistics: A methodological guide*. Eds. M. Kessler, C. Polio, London : Routledge, 2024. URL: https://www.researchgate.net/publication/377530197_Multimodal_analysis
7. Fairclough N., Wodak R. Critical discourse analysis. *Discourse as Social Interaction* / Ed. T. van Dijk. London : Sage. 1997. Pp. 258–284.
8. Heer H., Manoschek W. Pollak A. and Wodak R. The Discursive Construction of History: Remembering the German Wehrmacht's War of Extermination. London: Palgrave, 2008. 331 pp.
9. Jancsary D., Höllerer M. A., Meyer R. E. Critical analysis of visual and multimodal texts. *Methods of Critical Discourse Analysis*. 3rd Edition. / Eds. R. Wodak, M. Meyer. London : Sage, 2016. Pp. 180–204.
10. Kress G., van Leeuwen T. Reading Images: The Grammar of Visual Design. London : Routledge, 2006. 291 p. DOI: <https://doi.org/10.4324/9780203619728>.
11. Machin D., Mayr A. How to Do Critical Discourse Analysis: A Multimodal Introduction. Second Edition. Thousand Oaks : SAGE, 2023. DOI: <https://doi.org/10.4135/9781036212933>.
12. Reisigl M., Wodak R. The discourse-historical approach. *Methods of Critical Discourse Analysis*. 3rd Edition. / Eds. R. Wodak, M. Meyer. London : Sage, 2016. Pp. 23–61.
13. Van Dijk T. A. Multidisciplinary CDA: A Plea for Diversity. *Methods of Critical Discourse Analysis* / Eds. R. Wodak, & M. Meyer. London : Sage, 2001. Pp. 95–120. DOI : <https://doi.org/10.4135/9780857028020.n5>
14. Wodak R. Critical Discourse Analysis – Challenges and Perspectives. *Critical Discourse Analysis* / Ed. R. Wodak. Los Angeles, CA, London, New Delhi, Singapore, Washington DC: Sage, 2013. Pp. XIX-XXXIII. DOI: <https://doi.org/10.4135/9781446286289>.
15. Wodak R., Meyer M. Critical discourse analysis : History, agenda, theory and methodology. *Methods of Critical Discourse Analysis*. 3rd Edition. / Eds. R. Wodak, M. Meyer. London : Sage, 2016. P. 1–23.

References:

1. Zahnitko, A. P. (2008). *Osnovy dyskursolohii: naukovo-navchalne vydannya* [Fundamentals of Discourse Studies: Scientific and Educational Publication]. Donetsk: DonNU. [in Ukrainian].
2. Koval, O. M. & Kovalenko, I. A. (2024). *Dyskurs-analiz yak metod doslidzhennia problem derzhavnoi bezpeky* [Discourse Analysis as a Method of Studying National Security Issues]. *Pravo ta derzhavne upravlinnia*, 4, 406–413. <https://doi.org/10.32782/pdu.2024.4.55>. [in Ukrainian].
3. Kryvenko, S. (2014). *Dyskurs-analiz politychnykh protsesiv: riznomanitnist pidkhodiv* [Discourse analysis of political processes: diversity of approaches]. *Visnyk of the Lviv University. Series Philos.-Political Studies*, 4, 170–176. [in Ukrainian].

4. Ryabchuk, A., & Khurtsydze, T. (2023). Zastosuvannia dyskurs-analizu v suchasnykh sotsialnykh doslidzhenniakh [Using discourse analysis in contemporary social research]. *NaUKMA Research Papers. Sociology*, 6, 3–15. <https://doi.org/10.18523/2617-9067.2023.6.3-15> [in Ukrainian].
5. Chernysh, N., & Lukeria, T. (2020). Ideolohiia u fokusi krytychnoho-dyskurs-analizu N. Fairclough [Ideology in the Focus of Critical Discourse Analysis N. Fairclough]. *Ukrainian Sociological Journal*, 24, 23–35. <https://doi.org/10.26565/2077-5105-2020-24-03> [in Ukrainian].
6. D'Angelo, L., & Marino, F. (2024). Multimodal analysis. In Kessler, M., & Polio, C. (Eds.). *Conducting genre-based research in applied linguistics: A methodological guide*. London: Routledge. URL : https://www.researchgate.net/publication/377530197_Multimodal_analysis
7. Fairclough, N. & Wodak, R. (1997). Critical discourse analysis. In T. van Dijk (Ed.), *Discourse as Social Interaction. Discourse Studies: A Multidisciplinary Introduction*. London : Sage, Vol. 2, 258–284.
8. Heer, H., Manoschek, W. Pollak, A. & Wodak, R. (2008). The Discursive Construction of History: Remembering the German Wehrmacht's War of Extermination. London: Palgrave.
9. Jancsary, D., Höllerer, M. A. & Meyer, R. E. (2016). Critical analysis of visual and multimodal texts. In R. Wodak, & M. Meyer (Eds.), *Methods of Critical Discourse Analysis* (3rd edition). London: Sage, pp. 180–204.
10. Kress, G. & van Leeuwen, T. (2006). *Reading Images: The Grammar of Visual Design*. London: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203619728>
11. Machin, D., & Mayr, A. (2023). *How to Do Critical Discourse Analysis: A Multimodal Introduction*. Second Edition. Thousand Oaks: Sage. <https://doi.org/10.4135/9781036212933>
12. Reisigl, M., & Wodak, R. (2016). In R. Wodak, & M. Meyer (Eds.), *Methods of Critical Discourse Analysis* (3rd edition). London: Sage, pp. 23-61.
13. Van Dijk, T. A. (2001). Multidisciplinary CDA: A Plea for Diversity. In R. Wodak, & M. Meyer (Eds.), *Methods of Critical Discourse Analysis*. London: Sage, pp. 95–120. <https://doi.org/10.4135/9780857028020.n5>
14. Wodak, R. (2013). Critical Discourse Analysis – Challenges and Perspectives. In R. Wodak (Ed.), *Critical Discourse Analysis*. Los Angeles, CA, London, New Delhi, Singapore, Washington DC: Sage, 2013. pp. XIX-XXXIII <https://doi.org/10.4135/9781446286289>
15. Wodak, R. & Meyer M. (2016). Critical discourse analysis: History, agenda, theory and methodology. In R. Wodak, & M. Meyer (Eds.), *Methods of Critical Discourse Analysis* (3rd edition). London: Sage, pp. 1–23.

Дата першого надходження статті до видання: 12.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 31.01.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 06.04.2026

УДК 81'23

DOI <https://doi.org/10.32782/modernph-2026.5.33>

МОВА ВОРОЖНЕЧІ В АНГЛОМОВНОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

Селецька Ольга Олександрівна,

асистент кафедри «Іноземні мови та переклад»

Одеського національного морського університету

ORCID ID: 0009-0006-3323-899X

Статтю присвячено дослідженню феномену мови ворожнечі в англomовному політичному дискурсі як одного з ключових інструментів впливу на суспільну свідомість у сучасному інформаційному просторі. У центрі уваги перебувають лінгвістичні, прагматичні та соціокультурні особливості функціонування *hate speech* у політичній комунікації, зокрема в публічних виступах політиків, передвиборчих кампаніях, парламентських дебатах і медійному дискурсі.

У статті розглянуто основні наукові підходи до визначення поняття «мова ворожнечі». Особливу увагу приділено мовним засобам реалізації ворожнечі, серед яких виокремлюються негативна оцінна лексика, стереотипізація, метафоризація, дегуманізація опонентів, узагальнення та навішування ярликів. Проаналізовано роль емоційно забарвлених мовних одиниць у формуванні образу «свого» і «чужого» в політичному дискурсі.

У дослідженні також акцентується на прагматичній спрямованості мови ворожнечі, що полягає в посиленні соціальної поляризації, легітимації дискримінаційних практик і мобілізації електорату шляхом апеляції до страхів, упереджень і колективної ідентичності. Також розглядається проблема межі між свободою слова й мовною дискримінацією в демократичному суспільстві.

Матеріали статті можуть бути корисними для лінгвістів, перекладознавців, фахівців з політичної комунікації, медіадослідників і здобувачів освіти гуманітарних спеціальностей, а також для подальших міждисциплінарних досліджень політичного дискурсу та критичного аналізу мови.

Ключові слова: політичний дискурс, конфлікт, мова ворожнечі, мовленнєві акти, вердиктиви, екзерцитиви.

Seletska Olha. Hate speech in English political discourse

This article explores the phenomenon of hate speech within English-language political discourse, focusing on its linguistic features, pragmatic functions, and socio-political impact. Hate speech is examined as a communicative strategy that goes beyond explicit verbal aggression and includes implicit evaluative language, metaphorical framing, dehumanization, and polarization techniques. The study highlights how political actors use emotionally charged vocabulary, oppositional “us vs. them” constructions, and negative stereotyping to influence public opinion and legitimize ideological positions.

The article examines modern political communication through examples from the rhetoric of U.S. President Donald Trump. His public speeches and statements illustrate how hate speech can be embedded in populist discourse through indirect insults, labeling, and the normalization of hostility toward political opponents, migrants, and the media. These examples reveal how contemporary political hate speech often blurs the line between free expression and verbal discrimination, amplified by mass media and social networks.

The article argues that hate speech in political discourse is not merely a linguistic phenomenon but a powerful instrument of political influence. It shapes collective identities, reinforces social divisions, and can contribute to the escalation of conflict. By combining discourse analysis with contextual interpretation, the study demonstrates the importance of critical awareness in interpreting political language and emphasizes the responsibility of political leaders in shaping ethical communication practices.

Key words: political discourse, conflict, hate speech, speech acts, verdictives, exercitive, linguistic tool.

Вступ. Поле наукового вивчення структур мови нині постійно розширюється. Якщо раніше дослідників приваблювали насамперед фундаментальні, класичні й довговічні мовні конструкції та явища, то нині предметом опису й аналізу стають більш фрагментовані компоненти, зокрема короткоживучі й маргіналізовані: ненормативна лексика, сленги, жаргони. У такий спосіб мова постає як високодинамічна, багатовимірна, адаптивна система, що самоорганізується, породжується і підтримується колективною свідомістю, формується в соціокультурному просторі, зазнає впливу з його боку, змінюється з плином часу, а також сама впливає на середовище, що формує її.

Одним із предметів дослідження стають наявні концептуально-методологічні підходи до вивчення такого специфічного лінгвокультурологічного феномену, як мова ворожнечі, ненависті, конфлікту. З одного боку, на певному етапі дослідження природної мови вчені прийшли до активного вивчення експресивних лексем. Констатувалося, що мовлення може бути диференційоване за ступенем експресивності. Особливо високим рівнем експресивності характеризувалася мова ворожнечі (дискримінаційна мова, риторика ненависті). Вивчення її представляло найочевидніший матеріал зв'язку мовних конструкцій із психоемоційним станом людини. З іншого боку, тим, що виводить тематику наукових досліджень на вивчення мови ворожнечі, став розвиток теорії конфлікту. Конфліктологія дедалі більше приділяє увагу аналізу мови конфлікту, що призвело до формування такого наукового напрямку, як лінгвоконфліктологія. Таким чином, тенденції розвитку теорії мови та розвитку теорії конфлікту з різних боків приводять до вивчення мови ворожнечі.

Актуальність теми дослідження визначається високим рівнем конфліктогенності сучасного суспільства, що вимагає аналізу вербального складника конфлікту з метою оцінення та прогнозу його виникнення, розвитку та запобігання. Крім того, актуальність дослідження зумовлюється тим, що воно виконано в русі лінгвопрагматичного підходу до вивчення досліджуваного феномену крізь призму теорії мовленнєвих актів.

Мета дослідження. Мета праці полягає у встановленні реалізації мовленнєвих інтен-

цій мовця та їх мінімальних складових одиниць (мовленнєвих актів) у мові ворожнечі на прикладі сучасного англомовного політичного дискурсу.

Результати та обговорення. Політичний дискурс являє собою особливий тип комунікації, перебіг і результат якої багато в чому залежать не тільки від використовуваного мовленнєвого матеріалу, а й від уміння політика організовувати цей словесний матеріал. Із цього погляду проблема визначення особливостей іллокутивної домінанти політичного тексту видається вельми цікавою. Іллокутивна функція політичних текстів визначається співвідношенням різних комбінацій типів мовленнєвих актів. Центральне положення іллокутивного акту в процесі вивчення мовленнєвого акту обґрунтовується важливістю комунікативного наміру. Тип комунікативного наміру визначає тип мовленнєвого акту. Унаслідок складності та багатогранності поняття мовленнєвого акту вони класифікуються по-різному. У цьому дослідженні в основу роботи покладено узагальнену класифікацію мовленнєвих актів Дж. Остіна.

Функціонально-прагматичний підхід дав змогу розглянути мову ворожнечі в політичному дискурсі Дональда Трампа з позиції ілокутивних типів висловлювань, що функціонують у ньому. Домінантною функцією мови ворожнечі є попередити, пригрозити, дискредитувати, змусити замовкнути та пообіцяти. Аналіз мови ворожнечі в дискримінаційному політичному дискурсі Дональда Трампа дав змогу виділити такі ілокутивні акти: вердиктиви та екзерситиви.

Вердиктиви – висловлювання, що націлені на формулювання думки, оцінки, рішення адресата (реалізація оціночного судження). У риторичі Дональда Трампа вердиктиви представлено мовленнєвими актами знецінення – критикою або висміюванням з метою зробити заяву про політичні дії та приниженням. Сила знецінення та приниження полягає в тому, що їх об'єкт здається меншим, менш розумним, менш привабливим, а отже, менш здатним вести за собою націю.

Знецінювання передбачає висловлювання щирого бажання проти або несхвалення (процесу, курсу, плану, мети); приниження, зневагу або відклик офіційної підтримки. Більшою мірою знецінення стосується висловлювань, в яких Трамп стверджує, що

Сполучені Штати працюють погано, поступаються іншим країнам, не є найкращими або адекватними. Виставляючи своїх опонентів меншими, слабшими і невмілими, експліцитно знецінюючи дії своїх опонентів і саму націю шляхом вживання іменників і прикметників негативної семантики, підсилюючи свої висловлювання градацією, анафорою, антитезою, Трамп імпліцитно вихваляє свої здібності та інтелект у відповідь на нібито пошкоджену репутацію країни:

And in many cases, they're working two and three jobs, OK? But they're making less money now than they made 18 years ago. And those stats come right out, real wages. They're working harder, they're getting older. (Wilmington, North Carolina – August 9, 2016)

Our national debt has doubled in eight years, and our infrastructure throughout our country is crumbling, bad shape. Our airports, our roads, our bridges, our tunnels, our schools, our hospitals. (Springfield, Ohio – October 27, 2016)

We have enough problems. We've got big problems. We have problems like you wouldn't believe. (Colorado Springs, Colorado – October 18, 2016)

Як і в багатьох інших аспектах, пов'язаних із Трампом, гіперболізація та перебільшення за допомогою найвищого ступеня порівняння прикметників, риторичних питань, повторень – а не серйозність – посилюють дію його ворожнечої риторики. Спільними темами мови ворожнечі були економіка, робоча сила і виробництво, інфраструктура, торговельні угоди, військова міць і безпека кордонів:

Today, Detroit has a per capita income of under \$15,000 dollars, about half of the national average. 40 percent of the city's residents live in poverty, over two-and-half times the national average. The unemployment rate is more than twice the national average. Half of all Detroit residents do not work. (Remarks to the Detroit Economic Club – August 8, 2016).

They're tired of a country that has horrible trade deals, that has no borders, that has taxes that are through the roof, highest taxed nation just about in the world, that has regulations that don't allow you to start a business and destroy your business if you do start. (New York City, New York – July 16, 2016)

Home ownership is at its lowest rate in 51 years. (Remarks to the Detroit Economic Club – August 8, 2016).

They didn't know the room was too big, because they didn't have anybody there. How are they going to beat ISIS? I don't think it's gonna happen.

Our country is in serious trouble. We don't have victories anymore. We used to have victories, but we don't have them. When was the last time anybody saw us beating, let's say, China in a trade deal? They kill us. I beat China all the time. All the time.

When did we beat Japan at anything? They send their cars over by the millions, and what do we do? When was the last time you saw a Chevrolet in Tokyo? It doesn't exist, folks. They beat us all the time. (Remarks Announcing Candidacy for President in New York City, June 16, 2015).

Екзерситиви є вербальним проявом влади. Це висловлювання, які означають ухвалення рішення або пропаганду на користь або проти якогось способу дій – це прояв впливу або здійснення влади.

Екзерситиви в досліджуваному дискурсі реперезентовані іллокутивними актами домінування, націленими на дискримінацію людей з небілим кольором шкіри та перебільшення значущості білошкірих людей.

В основі ілокутивного акту домінування покладено протиставлення «свій – чужий», причому «свій» наділяється виключно позитивними характеристиками, а «чужий» – тільки негативними. Такі висловлювання дозволили Трампу зобразити себе як єдину відповідь на питання «хто врятує Америку?» і рятівника країни.

Зауважимо, що на відміну від вердиктивів, шляхом екзерситивного акту домінування Дональд Трамп «підносить» самого себе та «своїх» експліцитно.

Незважаючи на різний арсенал задіяних лінгвістичних засобів реалізації іллокутивних актів у досліджуваному матеріалі, є спільним: іменники та прикметники позитивної оцінки для позначення «своїх», іменники та прикметники негативної оцінки на позначення «чужих», найвищий ступінь порівняння прикметників, гіпербола, антитеза, повторення, паралельні конструкції, градація, анафора, риторичні питання.

But he wasn't a cheerleader. He's actually a negative force. He's been a negative force. He wasn't a cheerleader; he was the opposite.

We need somebody that can take the brand of the United States and make it great again. It's not great again.

We need – we need somebody – we need somebody that literally will take this country and make it great again. We can do that. (Remarks Announcing Candidacy for President in New York City, June 16, 2015).

We're not going to be the stupid people anymore. We're not going to be the stupid, weak people anymore. We are going to rebuild our country. Our country is going to be a country where you can be proud of again. We're going to use American steel, we're going to use American labor, we are going to come first in all deals. ... We're not going to make the trade deal where we come in fifth and sixth and seventh and other countries laugh at our stupidity. We are going to build great companies. We are going to expand companies that are now doing poorly. (Ocala, Florida – October 12, 2016).

Висновки. Мова ворожнечі в сучасному англomовному політичному дискурсі (на

матеріалі риторики Дональда Трампа) реалізована двома класами мовленнєвих актів: вердиктиви та екзерситиви. Вердиктиви реалізовані мовленнєвими актами знецінення та приниження, екзерситиви – мовленнєвими актами домінування.

Спільною рисою обох класів мовленнєвих актів є експліцитний характер дискримінації опонентів. Відмінною рисою є імпліцитне просування себе та «своїх» у вердиктивах та експліцитне – в екзерситивах. Перелік задіяних лінгвістичних засобів у встановлених мовленнєвих актах мови ненависті на матеріалі риторики Дональда Трампа є універсальним: іменники та прикметники позитивної оцінки для позначення «своїх», іменники та прикметники негативної оцінки на позначення «чужих», найвищий ступінь порівняння прикметників, гіпербола, антитеза, повторення, паралельні конструкції, градація, анафора, риторичні питання.

Перспективами подальших розвідок вбачаємо розширення емпіричного матеріалу дослідження.

Література:

1. The American Presidency Project. URL: <https://www.nytimes.com/interactive/2021/01/19/upshot/trump-complete-insult-list.html>
2. Гаврилів О. Актуальні тенденції дослідження мови як засобу насильства. Мова і суспільство. 2013. Вип. 4.
3. Масель Ю. Вербальні маркери маніфестації явища дискримінації. URL: https://scholar.google.com.ua/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=08M2njEAAAAJ&citation_for_view=08M2njEAAAAJ:Y0pCki6q_DkC

References:

1. Havryliv, O. (2013). Aktualni tendentsii doslidzhennia movy yak zasobu nasylstva [Current trends in the study of language as a means of violence]. Mova i suspilstvo – Language and Society, 4. [in Ukrainian].
2. Masel, Yu. (n.d.). Verbalni markery manifestatsii yavyscha dyskryminatsii [Verbal markers of the manifestation of discrimination]. Google Scholar. Retrieved from: https://scholar.google.com.ua/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=08M2njEAAAAJ&citation_for_view=08M2njEAAAAJ:Y0pCki6q_DkC [in Ukrainian].
3. The American Presidency Project. (n.d.). Retrieved from: <https://www.nytimes.com/interactive/2021/01/19/upshot/trump-complete-insult-list.html>

Дата першого надходження статті до видання: 11.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 31.01.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 06.04.2026

УДК 811.111'373'42

DOI <https://doi.org/10.32782/modernph-2026.5.34>

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ІНСТРУМЕНТ СУЧАСНИХ ЛІНГВІСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Смаглій Валерія Михайлівна,

доктор філологічних наук, професор,

завідувач кафедри «Іноземні мови та переклад»

Одеського національного морського університету

ORCID ID: 0000-0002-6222-7652

У статті представлено розгорнутий теоретико-аналітичний огляд використання штучного інтелекту в сучасних лінгвістичних дослідженнях. Актуальність дослідження зумовлена стрімким розвитком цифрових технологій і широким впровадженням систем штучного інтелекту в гуманітарну сферу, що істотно змінює підходи до аналізу мовних явищ. Зростання обсягів електронних текстових масивів, розвиток корпусної лінгвістики та алгоритмічних методів оброблення даних актуалізують потребу теоретичного осмислення ролі штучного інтелекту в сучасному мовознавстві, а також визначення його можливостей та обмежень як наукового інструменту. Метою статті є комплексний аналіз штучного інтелекту як інструменту сучасних лінгвістичних досліджень і з'ясування його впливу на трансформацію методологічних підходів у теоретичній та прикладній лінгвістиці. У статті проаналізовано основні напрями застосування алгоритмів машинного навчання та нейромережових моделей у вивченні лексико-семантичних, граматичних і дискурсивних явищ, а також у корпусній та прикладній лінгвістиці. Показано, що штучний інтелект сприяє виявленню прихованих закономірностей мовної структури, моделюванню мовних процесів і поєднанню кількісного та якісного аналізу мовних даних. Водночас окреслено ключові обмеження алгоритмічного підходу, зокрема проблему інтерпретованості результатів, залежність ефективності аналізу від якості мовних корпусів і недостатню чутливість моделей до прагматичних та соціокультурних чинників мовлення. З'ясовано вплив штучного інтелекту на розвиток теоретичної лінгвістики, пов'язаний з переосмисленням мови як багатовимірної динамічної системи, а також на прикладну лінгвістику, де ці технології активно використовуються в аналізі текстів і мовній освіті. Окреслено перспективи подальших досліджень, спрямованих на інтеграцію алгоритмічних засобів із лінгвістичною теорією та формування методологічно й етично виважених підходів до використання штучного інтелекту в мовознавстві.

Ключові слова: аналіз мовних даних, нейромережові моделі, корпусна лінгвістика, прикладна лінгвістика, теоретична лінгвістика, штучний інтелект.

Smaglii Valeriia. Artificial intelligence as a tool of contemporary linguistic research

The article presents an expanded theoretical and analytical overview of the use of artificial intelligence in contemporary linguistic research. The relevance of the study is determined by the rapid development of digital technologies and the widespread implementation of artificial intelligence systems in the humanities, which has significantly transformed approaches to the analysis of linguistic phenomena. The growing volume of electronic text data, the development of corpus linguistics, and algorithmic methods of data processing highlight the need for a theoretical understanding of the role of artificial intelligence in modern linguistics, as well as for identifying its possibilities and limitations as a scientific tool. The aim of the article is to provide a comprehensive analysis of artificial intelligence as a tool of contemporary linguistic research and to clarify its impact on the transformation of methodological approaches in theoretical and applied linguistics. The article examines the main directions of applying machine learning algorithms and neural network models to the study of lexical-semantic, grammatical, and discursive phenomena, as well as to corpus and applied linguistics. It is shown that artificial intelligence contributes to revealing hidden regularities in linguistic structure, modelling language processes, and combining quantitative and qualitative approaches to the analysis of linguistic data. At the same time, the key limitations of the algorithmic approach are outlined, including issues of result interpretability, dependence of analytical effectiveness on the quality of language corpora, and insufficient sensitivity of models to pragmatic and sociocultural factors of communication.

© Смаглій В. М., 2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

The influence of artificial intelligence on the development of theoretical linguistics is identified as being associated with a rethinking of language as a multidimensional and dynamic system, while its impact on applied linguistics is manifested in the active use of these technologies in text analysis and language education. The prospects for further research are outlined, focusing on the integration of algorithmic tools with linguistic theory and the formation of methodologically and ethically balanced approaches to the use of artificial intelligence in linguistics.

Key words: *linguistic data analysis, neural network models, corpus linguistics, applied linguistics, theoretical linguistics, artificial intelligence.*

Вступ. Стрімкий розвиток цифрових технологій та інтенсивне впровадження систем штучного інтелекту в різні сфери гуманітарного знання зумовлюють суттєву трансформацію сучасної лінгвістичної науки. Штучний інтелект дедалі активніше використовується як інструмент аналізу мовних даних, моделювання мовних процесів, автоматизованого оброблення текстів, дослідження дискурсивних практик і виявлення прихованих закономірностей мовної структури, що раніше були малодоступними для традиційних методів аналізу.

Актуальність проблематики зумовлена також зростанням обсягів цифрових текстових масивів, розвитком корпусної лінгвістики, нейромережових моделей та алгоритмів машинного навчання, які змінюють підходи до вивчення мови як динамічної, багатовимірної системи. У цьому контексті штучний інтелект постає не лише як технічний засіб оброблення інформації, а як методологічний інструмент, що відкриває нові перспективи для теоретичних і прикладних лінгвістичних досліджень [1]. Водночас недостатня теоретична рефлексія ролі штучного інтелекту в сучасній лінгвістиці зумовлює потребу комплексного осмислення його можливостей, обмежень і наукового потенціалу.

Метою статті є комплексний аналіз штучного інтелекту як інструменту сучасних лінгвістичних досліджень та визначення його ролі в трансформації методологічних підходів до вивчення мовних явищ. Для досягнення поставленої мети в статті передбачено розв'язання таких завдань: окреслити основні напрями застосування штучного інтелекту в сучасних лінгвістичних дослідженнях; проаналізувати можливості використання алгоритмів машинного навчання та нейромережових моделей у мовознавстві; визначити переваги й обмеження застосування штучного інтелекту в аналізі мовних даних; з'ясувати вплив штучного інтелекту на розвиток теоретичної та прикладної лінг-

вістики; окреслити перспективи подальших досліджень у межах лінгвістичного осмислення штучного інтелекту.

Результати. У наукових дослідженнях штучного інтелекту як інструменту сучасної лінгвістики значну увагу приділено осмисленню специфіки «мови» штучного інтелекту та її ролі в подоланні непрозорості алгоритмічних процесів. Обґрунтовується підхід до аналізу *embedding* (перетворення даних (тексту, зображень, відео, аудіо) таким чином, щоб штучний інтелект їх «розумів») як особливого різновиду мовного коду, що поєднує семантичні та математичні характеристики й функціонує у високовимірному просторі. У цьому контексті показано, що дослідження внутрішньої структури *embedding*-просторів відкриває нові можливості для лінгвістичної інтерпретації результатів роботи моделей машинного навчання, а також для перегляду традиційних уявлень про мовні одиниці та їхні відношення [1].

У низці праць наголошується, що впровадження штучного інтелекту в лінгвістику супроводжується суттєвими методологічними зрушеннями. Автоматизація аналізу мовних даних, використання нейромережових алгоритмів і великих мовних моделей змінюють дослідницькі стратегії, вимагаючи поєднання класичних лінгвістичних методів з обчислювальними. Водночас актуалізуються питання інтерпретованості результатів, якості вихідних даних і відповідальності дослідника за коректність лінгвістичних узагальнень [2]. Окремо підкреслюється наявність як перспектив, так і ризиків застосування штучного інтелекту в мовознавчих студіях. З одного боку, такі технології розширюють аналітичний інструментарій і дають змогу опрацьовувати масштабні текстові масиви; з іншого боку, вони створюють зони методологічної невизначеності, пов'язані з надмірною довірою до алгоритмів, знеособленням мовного матеріалу та потенційною втратою інтерпретаційної глибини [3].

У прикладних дослідженнях показано ефективність використання штучного інтелекту для аналізу статистичних профілів текстів. Кількісні показники, автоматично згенеровані алгоритмами, дозволяють виявляти закономірності стилю, жанрової організації та авторської ідентичності, що значно розширює можливості сучасної корпусної та стилістичної лінгвістики [4]. Водночас наголошується, що результативність ШІ-орієнтованих лінгвістичних досліджень безпосередньо залежить від якості корпусів даних. Репрезентативність, обсяг, структурованість і коректна розмітка текстових корпусів розглядаються як ключові чинники, що визначають надійність моделей і відтворюваність наукових результатів у межах цифрового мовознавства [5].

Значну увагу приділено використанню методів машинного навчання у сфері навчання іноземних мов. У цьому контексті штучний інтелект розглядається як інструмент аналізу мовних помилок, адаптації навчального контенту та індивідуалізації освітнього процесу. Підкреслюється, що ефективно застосування таких технологій потребує врахування лінгвістичних параметрів мови, а не лише технічних можливостей алгоритмів [6].

У дослідженнях освітнього спрямування також простежується вплив інструментів штучного інтелекту на процес вивчення англійської мови в закладах вищої освіти. Акцентується на зміні ролі викладача, трансформації форм контролю та необхідності переосмислення методичних підходів в умовах широкої доступності генеративних мовних моделей [7]. У сучасних дослідженнях також представлено узагальнений аналіз використання штучного інтелекту в прикладній лінгвістиці, що дозволяє виокремити домінуючі напрями досліджень і окреслити перспективи подальшого розвитку галузі. Особлива увага приділяється стандартизації методів, етичним аспектам і забезпеченню прозорості алгоритмічних рішень у мовознавчих студіях [8].

Окремий пласт робіт присвячено застосуванню генеративних мовних моделей для аналізу письмових робіт осіб, що вивчають англійську як іноземну. Показано, що такі інструменти можуть ефективно виявляти й класифікувати помилки, надаючи детальні

пояснення та рекомендації, проте потребують педагогічного контролю та критичного осмислення результатів [9]. У контексті наукової та академічної діяльності штучний інтелект розглядається також крізь призму потенційних ризиків і застережень. Обговорюються питання академічної доброчесності, авторства, достовірності наукового письма та меж використання генеративних систем у дослідницькій практиці, що підкреслює необхідність формування чітких етичних і методологічних рамок застосування ШІ в лінгвістиці [10].

Алгоритми машинного навчання та нейромережеві моделі істотно розширюють можливості сучасного мовознавства, насамперед у роботі з великими обсягами мовного матеріалу. Вони забезпечують автоматизований аналіз лексичних, граматичних і семантичних явищ, дозволяючи виявляти закономірності, які важко зафіксувати традиційними методами, що сприяє більш об'єктивному опису мовної структури та динаміки мовних змін.

У лексикологічних і семантичних дослідженнях такі алгоритми дають змогу встановлювати близькість значень, багатозначність і зміни смислових відтінків у різних типах текстів. На граматичному рівні вони ефективні для аналізу формотворчих і синтаксичних моделей, що особливо важливо для вивчення варіантності мовної норми та новітніх мовних явищ.

Вагомим є внесок машинного навчання в корпусну лінгвістику, де воно використовується для систематизації текстів, стилістичного аналізу та виявлення жанрових і дискурсивних особливостей. У прикладному мовознавстві ці технології застосовують для аналізу мовних помилок і оцінювання якості письмових текстів, що має практичне значення для навчання мов.

Водночас використання нейромережевих моделей потребує обережності, оскільки результати їхньої роботи не завжди прозорі для лінгвістичного тлумачення й значною мірою залежать від якості мовних корпусів. Тому ефективно застосування машинного навчання в мовознавстві можливе лише за умови поєднання алгоритмічних засобів із теоретично обґрунтованим лінгвістичним аналізом і критичним оцінюванням отриманих результатів.

Застосування штучного інтелекту в аналізі мовних даних має низку суттєвих переваг. Насамперед воно забезпечує можливість опрацювання великих масивів текстів у стислі терміни, що значно розширює емпіричну базу лінгвістичних досліджень. Автоматизований аналіз дозволяє виявляти статистично значущі закономірності у вживанні мовних одиниць, простежувати динаміку мовних змін, а також підвищує відтворюваність результатів дослідження. Важливою перевагою є зменшення суб'єктивного чинника в інтерпретації даних і можливість поєднання кількісного та якісного підходів до вивчення мови.

Застосування штучного інтелекту супроводжується певними обмеженнями. Алгоритмічні моделі часто мають обмежену прозорість, що ускладнює лінгвістичне пояснення отриманих результатів. Якість аналізу безпосередньо залежить від репрезентативності та коректності мовних даних, на яких навчаються моделі, що може призводити до спотворення результатів або відтворення упереджених мовних практик. Крім того, штучний інтелект не досить чутливий до прагматичних, культурних і контекстуальних чинників мовлення, які є принципово важливими для повноцінного мовознавчого тлумачення.

Вплив штучного інтелекту на розвиток теоретичної лінгвістики полягає в переосмисленні уявлень про мовну систему як багатовимірну та динамічну структуру. Алгоритмічні методи стимулюють розвиток нових моделей опису значення, мовної варіативності та взаємодії рівнів мови, а також сприяють формуванню міждисциплінарних підходів до вивчення мовних явищ. Водночас вони ставлять перед теоретичною лінгвістикою завдання методологічної рефлексії та уточнення понятійного апарату.

У прикладній лінгвістиці штучний інтелект відкриває нові можливості для автоматизованого аналізу текстів, оцінювання мовної компетентності, підтримки навчання мов і розроблення інструментів мовної допомоги. Це сприяє практичній орієнтації лінгвістичних досліджень та їх інтеграції в освітні та комунікативні практики. Разом із тим ефективність таких застосувань залежить від збереження провідної ролі лінгвіста як інтерпре-

татора та критичного оцінювача результатів роботи штучного інтелекту.

Перспективи подальших досліджень у межах лінгвістичного осмислення штучного інтелекту пов'язані передусім із поглибленням теоретичного аналізу алгоритмічних моделей як інструментів репрезентації мовних значень і структур. Важливим напрямом є розроблення інтерпретованих моделей, здатних узгоджувати формальні результати автоматизованого аналізу з традиційними лінгвістичними категоріями.

Подальші дослідження мають зосереджуватися на вивченні взаємодії мовних рівнів у межах обчислювальних моделей, а також на аналізі мовної варіативності, прагматичних і дискурсивних чинників, які поки що недостатньо враховуються штучним інтелектом. Перспективним є також розширення корпусної бази з огляду на жанрову, соціокультурну та мовну різноманітність.

Окремого значення набуває осмислення впливу штучного інтелекту на методологію мовознавчих досліджень і академічну практику загалом, зокрема на питання авторства, інтерпретації результатів та наукової доброчесності. У прикладному вимірі перспективними є студії, спрямовані на інтеграцію алгоритмічних засобів у мовну освіту та комунікативні практики за умови збереження провідної ролі лінгвістичного аналізу.

Висновки. У статті обґрунтовано, що штучний інтелект є важливим інструментом сучасних лінгвістичних досліджень, який істотно розширює можливості аналізу мовних даних і трансформує методологічні підходи до вивчення мови. Використання алгоритмів машинного навчання та нейромережевих моделей забезпечує опрацювання великих текстових масивів, виявлення прихованих закономірностей і поєднання кількісного та якісного аналізу.

Визначено, що перевагами застосування штучного інтелекту є підвищення об'єктивності досліджень, розширення емпіричної бази та розвиток нових напрямів теоретичної й прикладної лінгвістики. Водночас окреслено низку обмежень, пов'язаних із непрозорістю алгоритмічних рішень, залежністю результатів від якості мовних корпусів і недостатньою чутливістю до прагматичних і культурних чинників.

З'ясовано, що вплив штучного інтелекту на теоретичну лінгвістику полягає в переосмисленні уявлень про мовну систему як багатовимірну динамічну структуру, а на прикладну лінгвістику – у розширенні можливостей автоматизованого аналізу текстів і мовної освіти.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з розвитком інтерпретованих моделей, удосконаленням корпусної бази та формуванням чітких методологічних і етичних засад використання штучного інтелекту в мовознавстві.

Література:

1. Zhang G. AI Linguistics. *Natural Language Processing Journal*. 2025. Vol. 10. Art. 100137. DOI: 10.1016/j.nlp.2025.100137.
2. Демешко І.М., Величко В.А., Олексієнко А.В. Вплив штучного інтелекту на розвиток лінгвістичних досліджень: нові підходи та виклики. *Закарпатські філологічні студії*. 2024. Вип. 33. Т. 1. С. 37–42. DOI: 10.32782/tps2663-4880/2024.33.1.6.
3. Кравець Л.В. Штучний інтелект в лінгвістичних дослідженнях: ймовірні виклики і перспективи. *Матеріали V Міжнародної славистичної конференції, присвяченої пам'яті святих Кирила і Мефодія: «Славістика в сучасному світі: методологічні й ціннісні орієнтири»*. Харків-Шумен : ХНПУ-ХІФТ, 2025. С. 52–61.
4. Гулик Ю.В. Використання штучного інтелекту для аналізу статистичних профілів текстів. *Львівський філологічний часопис*. 2023. № 14. С. 29–35. DOI: 10.32447/2663-340X-2023-14.4.
5. Торський О., Кунанець Н. Актуальність корпусів даних з розвитком штучного інтелекту. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2025. Вип. 90. Т. 2. С. 226–235. DOI: 10.24919/2308-4863/90-2-33.
6. Гриценко Т.М. Лінгвістичні аспекти машинного навчання у навчанні іноземних мов. *Філологічні студії*. 2022. № 1. С. 39–47.
7. Бойчук Н.І. Вплив інструментів штучного інтелекту на вивчення англійської мови у ЗВО України. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського : Лінгвістичні науки : зб. наук. праць*. 2025. № 40. С. 61–71.
8. Alaqlobi O., Alduais A., Qasem F., Alasmari M. Artificial intelligence in applied (linguistics): a content analysis and future prospects. *Cogent Arts & Humanities*. 2024. Vol. 11, No. 1. Art. 2382422. DOI: 10.1080/23311983.2024.2382422.
9. Algaraady J., Mahyoob M. ChatGPT's capabilities in spotting and analyzing writing errors experienced by EFL learners. *Arab World English Journal*. 2023. Vol. 9, No. 9. P. 3–17. DOI: 10.24093/awej/call9.1.
10. Qasem F. ChatGPT in scientific and academic research: future fears and reassurances. *Library Hi Tech News*. 2023. Vol. 40, No. 3. P. 30–32. DOI: 10.1108/LHTN-03-2023-0043.

References:

1. Zhang, G. (2025). AI linguistics. *Natural Language Processing Journal*, 10, Article 100137. <https://doi.org/10.1016/j.nlp.2025.100137>.
2. Demeshko, I. M., Velychko, V. A., & Oleksienko, A. V. (2024). Vplyv shtuchnoho intelektu na rozvytok linhvistychnykh doslidzhen: novi pidkhody ta vyklyky [The impact of artificial intelligence on the development of linguistic research: New approaches and challenges]. *Zakarpatski filolohichni studii*, 33(1), 37–42. <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2024.33.1.6> [in Ukrainian].
3. Kravets, L. V. (2025). Shtuchnyi intelekt v linhvistychnykh doslidzhenniakh: ymovirni vyklyky i perspektyvy [Artificial intelligence in linguistic research: Possible challenges and prospects]. In *Proceedings of the 5th International Slavic Conference “Slavic Studies in the Modern World: Methodological and Value-Oriented Guidelines”* (pp. 52–61). Kharkiv–Shumen: H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University – Shumen University. [in Ukrainian].
4. Hulyk, Yu. V. (2023). Vykorystannia shtuchnoho intelektu dlia analizu statystychnykh profiliv tekstiv [The use of artificial intelligence for the analysis of statistical text profiles]. *Lviv Philological Journal*, 14, 29–35. <https://doi.org/10.32447/2663-340X-2023-14.4> [in Ukrainian].
5. Torskyi, O., & Kunanets, N. (2025). Aktualnist korpusiv danykh z rozvytkom shtuchnoho intelektu [The relevance of data corpora in the development of artificial intelligence]. *Current Issues of the Humanities*, 90(2), 226–235. <https://doi.org/10.24919/2308-4863/90-2-33> [in Ukrainian].
6. Hrytsenko, T. M. (2022). Linhvistychni aspekty mashynnoho navchannia u navchanni inozemnykh mov [Linguistic aspects of machine learning in foreign language teaching]. *Philological Studies*, 1, 39–47. [in Ukrainian].

7. Boichuk, N. I. (2025). Vplyv instrumentiv shtuchnoho intelektu na vyvchennia anhliiskoi movy u ZVO Ukrainy [The impact of artificial intelligence tools on learning English in higher education institutions of Ukraine]. *Scientific Bulletin of South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky: Linguistic Sciences*, 40, 61–71. [in Ukrainian].
8. Alaqlobi, O., Alduais, A., Qasem, F., & Alasmari, M. (2024). Artificial intelligence in applied linguistics: A content analysis and future prospects. *Cogent Arts & Humanities*, 11(1), Article 2382422. <https://doi.org/10.1080/23311983.2024.2382422>.
9. Algaraady, J., & Mahyoob, M. (2023). ChatGPT's capabilities in spotting and analyzing writing errors experienced by EFL learners. *Arab World English Journal*, 9(9), 3–17. <https://doi.org/10.24093/awej/call9.1>.
10. Qasem, F. (2023). ChatGPT in scientific and academic research: Future fears and reassurances. *Library Hi Tech News*, 40(3), 30–32. <https://doi.org/10.1108/LHTN-03-2023-0043>.

Дата першого надходження статті до видання: 15.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 06.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 06.04.2026

UDC 811.111+659.1

DOI <https://doi.org/10.32782/modernph-2026.5.35>

CONCEPTUAL METAPHOR IN THE CONSTRUCTION OF POLITICAL REALITY: THE OPPOSITION “THE PEOPLE” VS. “THE ELITES” IN TRUMP’S INAUGURAL DISCOURSE

Stavtseva Viktoriia Fedorivna,

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Foreign Languages
Taras Shevchenko National University of Kyiv
ORCID ID: 0000-0002-0034-4757

Zhykharieva Olena Oleksandrivna,

Doctor of Philological Sciences, Professor,
Professor at the Department of Romanic and Germanic Languages
National Academy of the Security Service of Ukraine;
Professor at the Department of Language Training
and Social Sciences and Humanities
National Academy of Fine Arts and Architecture
ORCID ID: 0000-0002-1054-3725

The article analyzes conceptual metaphors in Donald Trump’s inaugural speeches that construct the opposition between “the people” and “the elites,” with a focus on their role in shaping political reality and creating ideological frames for its interpretation. To identify and interpret metaphorical models in political discourse, the study employs the method of conceptual metaphor analysis based on the approach of Lakoff and Johnson, as well as on the modified version of Conceptual Metaphor Theory proposed by Kövecses. As a result of the analysis, the following structural and ontological conceptual metaphors are identified: GOVERNING IS MINING, PEOPLE ARE A MINEABLE RESOURCE, MORAL DECAY IS STRUCTURAL COLLAPSE, CORRUPTION IS HARVESTING, GOVERNMENT ACTIVITIES ARE HARVESTING, FINANCIAL COSTS ARE BURDENS, which at a deeper level derive from general-level conceptual metaphors such as: ACQUIRING BENEFITS IS TAKING PHYSICAL OBJECTS, POWER IS A PHYSICAL RESOURCE, PROBLEMS ARE PHYSICAL LOADS, SOCIETY IS A BUILDING. It is argued that conceptual metaphors establish an interpretive frame of political reality in which the elites are portrayed as a source of threat, the people as victims, and the president as the one who must restore balance, purge corruption, and return what has been stolen to the people. Through conceptual metaphors, the inaugural speeches construct a symbolic narrative of struggle against the “usurpation” of power by the elites, the restoration of a just order, and renewal. Thus, the metaphorical framework of presidential discourse shapes a political mythologeme of crisis and salvation, legitimizes the need for renewal and mobilization, and assigns to the president the role of the restorer of order. The prospects for further research include identifying and systematizing various metaphorical models in Trump’s speeches in terms of their impact on the construction of political meanings, as well as comparing Trump’s conceptual metaphors with those of other American presidents from this perspective.

Key words: conceptual metaphor, inaugural speech, Trump, construction of political reality, narrative, political mythologeme.

Ставцева Вікторія, Жихарєва Олена. Концептуальна метафора в конструюванні політичної реальності: опозиція «НАРОД» VS. «ЕЛІТИ» в інавгураційному дискурсі Трампа

У статті аналізуються концептуальні метафори в інавгураційних промовах Дональда Трампа, які конструюють опозицію між «народом» та «елітами», з погляду їхньої ролі в конструюванні політичної реальності та створенні ідеологічних фреймів з її інтерпретації. Для виявлення та інтерпретації метафоричних моделей у політичному дискурсі залучається метод концептуально-метафоричного аналізу, що ґрунтується на підході Лакоффа і Джонсона, а також на модифікованій

© Stavtseva V. F., Zhykharieva O. O., 2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

версії теорії концептуальної метафори, запропонованій Ковечесом. У результаті аналізу ідентифіковані такі структурні та онтологічні концептуальні метафори, як *GOVERNING IS MINING*, *PEOPLE ARE A MINEABLE RESOURCE*, *MORAL DECAY IS STRUCTURAL COLLAPSE*, *CORRUPTION IS HARVESTING*, *GOVERNMENT ACTIVITIES IS THE HARVEST*, *FINANCIAL COSTS ARE BURDENS*, що в більш глибокій структурі є похідними від концептуальних метафор загального рівня: *ACQUIRING BENEFITS IS TAKING PHYSICAL OBJECTS*, *POWER IS A PHYSICAL RESOURCE*, *PROBLEMS ARE PHYSICAL LOADS*, *SOCIETY IS A BUILDING*. Обґрунтовано, що концептуальні метафори задають фрейм інтерпретації політичної реальності, в якому еліти виявляються джерелом загрози, народ – жертвою, а президент – тим, хто має відновити баланс, очистити від корупції та повернути вкрадене народу. За допомогою концептуальних метафор інавгураційні промови конструюють символічний наратив боротьби з «узурпацією» влади елітами, відновлення справедливого порядку та відродження. Отже, метафоричний каркас президентського дискурсу формує політичну міфологему кризи та порятунку, легітимізує необхідність оновлення та мобілізації та закріплює за президентом роль відновника порядку. Перспективою подальших досліджень убачаємо виявлення та систематизацію різноманітних метафоричних моделей у промовах Трампа з огляду їх впливу на конструювання політичних значень, а також порівняння в цьому ракурсі концептуальних метафор Трампа з метафорами інших американських президентів.

Ключові слова: концептуальна метафора, інавгураційна промова, Трамп, конструювання політичної реальності, наратив, політична міфологема.

Problem statement. In contemporary political discourse, conceptual metaphors “play a central role in the construction of social and political reality” [1, p. 159], functioning as one of the key instruments for shaping public perceptions of events, social processes, and political actors. Through metaphorical models, evaluative frames are established, interpretations are formed, and emotional responses are elicited, all of which directly influence public opinion and political behavior.

In this sense, the linguo-cognitive approach to the study of metaphor intersects with the discourse-theoretical perspective, in which metaphor is viewed not as a means of argumentation but as an “agent” of discourse, reflecting shared representations within particular social groups and exerting a substantial impact on the construction of social reality. Since social experiences are conceptualized in metaphorical terms, politics, as part of the social sphere, must likewise be perceived and constructed metaphorically [2, p. 2]. According to Ankersmit, “no field is richer in metaphor than political theory” [3, p. 155].

In the context of increasing media coverage of public communication and the spread of symbolic influence strategies, the analysis of metaphors becomes an important way to understand how political reality is constructed and which meanings become dominant in public perception. Therefore, the study of the role of conceptual metaphors in inaugural discourse is highly relevant both for linguistics and for

interdisciplinary research in the humanities concerned with the mechanisms of political communication and influence.

Literature review. In recent decades, research on political metaphors has acquired a new linguo-cognitive orientation linked to the emergence and development of Conceptual Metaphor Theory [1; 4; 5], which views metaphor as a cognitive operation underlying linguistic metaphor. Contemporary studies focus on various aspects of conceptual political metaphors as a mechanism for constructing political reality. In particular, scholars analyze the systematic use of metaphor as a rhetorical tool in creating political meaning [6; 7], appealing to emotions often bypassing rationality. In this regard, the analysis of metaphors “provides particular insight into why the rhetoric of political leaders is successful” [7, p. 197].

Researchers substantiate the function of metaphor in political mythmaking [8; 9; 10], arguing that in political contexts metaphor, like myth, provides a link between people’s unconscious cultural and physical experience and explicit ideology and policy. Other studies highlight the pragmatic role of conceptual metaphors as “tools of persuasive communication” [11, p. 24] that “symbolically suggest a course of action” to the audience; “if audience members accept the applicability of a metaphor, then the course of action suggested by the metaphor is seen as a viable option” [12, p. 5].

An important focus of contemporary research is the identification of the cognitive effects of

conceptual metaphor in political argumentation [13; 14; 15]. The analogical relationship between source and target domains implies not only the transfer of semantic structures but also emotional and evaluative dimensions into the domain of politics. Drawing on deeply entrenched cultural schemas, politicians employ conceptual metaphors (realized in discourse through linguistic metaphor) as one of the key mental operations that structure and explain political processes and realities [6].

In *Moral Politics* [4], Lakoff applies Conceptual Metaphor Theory to political discourse and convincingly demonstrates that, due to deeply internalized conceptual systems, metaphors exert a direct influence on the construction of political reasoning. Lakoff notes the high productivity of the family-based morality metaphor, which conceptualizes the nation on the basis of what we know about the family, through such metaphorical mappings as: the Nation is a Family, the Government is a Parent, and Citizens are Children [4, p. 154–155]. At the same time, this high-level metaphor is systematically connected with other metaphorical concepts, such as well-being is wealth, moral action is giving something of positive value, and immoral action is giving something of negative value [4, p. 44–47].

These theoretical insights provide a productive framework for the analysis of contemporary political discourse, where such metaphorical systems are not merely abstract cognitive structures but are actively employed as tools of ideological positioning and symbolic boundary-making. Within this perspective, particular attention should be paid to how conceptual metaphors are used to construct fundamental ideological oppositions, including the division between “in-groups” and “out-groups”, “the people” and “the elites”, or “moral” and “immoral” political actors. These oppositions are not merely rhetorical devices but cognitively grounded mechanisms of political meaning-making.

To the best of our knowledge, the metaphorical models in Donald Trump’s inaugural discourse that construct the opposition between “the people” and “the elites” have not been the subject of a focused academic study, which establishes both the novelty and relevance of the present article.

The purpose of the article is to determine how conceptual metaphors structuring the

opposition between “the people” and “the elites” participate in the construction of political reality in Donald Trump’s inaugural speeches [16; 17] and what ideological and interpretative effects they produce.

The objectives of the study are as follows:

- (a) to identify the key conceptual metaphors used in the inaugural speeches;
- (b) to describe their cognitive mechanisms;
- (c) to analyze how metaphorical models form oppositions, frames, and political narratives;
- (d) to determine the role of metaphor in constructing political mythologemes and strategies of legitimation.

Methods. The methodological framework of the study is grounded in the principles of cognitive linguistics and Conceptual Metaphor Theory [1], including its modified version proposed by Zoltan Kövecses [5]. The research employs qualitative content analysis and conceptual-metaphorical analysis to identify and interpret metaphorical models in political discourse. Elements of Critical Discourse Analysis are also applied to establish the ideological functions of metaphors and their role in forming oppositional frames in the construction of political reality. The analysis is based on the systematization of metaphorical expressions, reconstruction of their conceptual structure, and identification of their communicative and pragmatic effects within the context of inaugural discourse.

Analysis and Discussion. Trump’s discourse is saturated with intense metaphorical imagery which, as researchers note, predominantly activates connotations of unhappiness, insecurity, and dissatisfaction, “associated with constructing the frame of ‘threat’ with the dominant emotion of fear and with the opposition between demonized ‘others’ and the group or (leader) who is presented as having the strength to confront them” [15, p. 263]. The metaphors employed in Trump’s speeches draw on source domains such as traps, crime, cemeteries, massacre, disease/pain (both physical and psychological), destroyed buildings/structures, violence, war, and illness.

Let us examine one of Trump’s metaphorical statements, which includes several metaphorical expressions grounded in a set of conceptual metaphors and submetaphors:

For many years, a radical and corrupt establishment has extracted power and wealth from our citizens while the pillars of our

society lay broken and seemingly in complete disrepair [16].

The phrase *the pillars of our society lay broken and seemingly in complete disrepair* activates the structural conceptual metaphor SOCIETY IS A BUILDING, which conceptualizes social, political, and moral phenomena in terms of construction, stability, foundation, and collapse. The core semantic focus of the source domain here is on strength versus destruction. The conceptual submetaphor MORAL DECAY IS STRUCTURAL COLLAPSE is manifested in the expression *lay broken and in complete disrepair*, which conceptualizes moral and political crises as physical destruction and creates the atmosphere of systemic collapse.

Through the strategy of extending, new contextually motivated frames are introduced: the agents of destruction, the victim, and the need for reconstruction and a restorer. Through the strategy of elaboration, these frames further expand the source domains of BUILDING and STRUCTURAL COLLAPSE, enriching their interpretative potential.

The metaphorical expression *a radical and corrupt establishment has extracted power and wealth from our citizens* activates two conceptual metaphors: (a) GOVERNING IS MINING, which presents power and wealth as valuable resources that can be extracted, drained, or mined; (b) PEOPLE ARE A MINEABLE RESOURCE, in which citizens are conceptualized as a source from which wealth can be extracted.

At a deeper level, both metaphors are grounded in the ontological conceptual metaphor POWER IS A PHYSICAL RESOURCE, which conceptualizes power as a material substance that can be possessed, transferred, or taken from others.

In Trump's discourse, these metaphors construct a clear dichotomy between "we", that is the nation unified under the President (explicitly marked through collective identity markers such as *our citizens*), and "they" – internal enemies (the political establishment), represented as carriers of moral decay, injustice, and evil. This dichotomy is further intensified through explicit antithesis, which is marked by a conjunction *while* and reinforces the moral opposition between the people and the corrupt elite.

The metaphorical representation of the elite as coldly exploiting the people as a material

resource, while remaining indifferent to the structural collapse of society, contributes to the construction of a political message aimed at mobilizing the nation around the President in a struggle against the elites and for national renewal. At the same time, it symbolically legitimizes the possibility of radical measures intended to "purify" and "restore" society.

The elaboration of metaphorical meanings promotes the construction of political mythologemes of sacrifice and salvation, based on a narrative structure that includes the following components: the victim – "our citizens"; the villain – the "radical and corrupt" establishment; and the messianic hero-liberator called upon to restore the "pillars", eradicate corruption, and reclaim what has been stolen.

A similar dichotomy of "elites versus people", representing the conceptual metaphors ELITES ARE PARASITES and PEOPLE ARE VICTIMS, is constructed through a metaphorical expression from Trump's 2017 inaugural address. In this case, the left pole of the opposition includes not only the people but also the government, implicitly aligning the people and the government against the elites:

For too long, a small group in our nation's Capital has reaped the rewards of government while the people have borne the cost [17].

In this fragment, two metaphors are employed, marked respectively by the phrases such as *a small group in our nation's Capital has reaped the rewards of government* and *the people have borne the cost*. The elites, implicitly designated as *a small group in our nation's Capital*, are metaphorically compared to harvesters, corruption is conceptualized as harvesting, and government activity is framed as a crop yielding benefits.

These relations may be formalized as the metaphorical models CORRUPTION IS HARVESTING, which are derived from higher-level metaphors such as ACQUIRING BENEFITS IS TAKING PHYSICAL OBJECTS and POLITICAL POWER IS A RESOURCE that can be appropriated.

The expression *the people have borne the cost* activates the conceptual metaphor FINANCIAL COSTS ARE BURDENS, which in turn derives from more general experiential metaphors such as DIFFICULTIES ARE PHYSICAL WEIGHT and PROBLEMS ARE PHYSICAL LOADS. Social and economic hardships are thus

metaphorically conceptualized as physical loads carried by the people.

The combination of these two metaphorical scenarios – the elites reap the benefits of power and the people carry the burden of costs – forms a clearly structured opposition between “elites” and “people”. Within this oppositional frame, the elites are represented as agents who appropriate the outcomes of state activity, whereas the people are portrayed as those who suffer the consequences. Importantly, this configuration does not merely describe a social situation but constructs a specific political reality in which the government, contrary to traditional populist framing, is metaphorically positioned on the side of the people. This creates an implicit coalition of “people + government against corrupt elites”, morally legitimizing presidential power as a force for restoring justice.

The metaphorical models CORRUPTION IS HARVESTING and FINANCIAL COSTS ARE BURDENS not only give vividness to representations of social inequality but also structure the interpretation of the political situation in terms of asymmetrical resource distribution, in line with basic experiential metaphors, such as DIFFICULTIES ARE PHYSICAL WEIGHT and ACQUIRING BENEFITS IS TAKING OBJECTS. As a result, metaphors function as tools for constructing a morally charged political narrative in which the elites appear as a source of threat, the people as victims, and the president as the figure destined to restore balance.

Such metaphorical framing, on the one hand, intensifies the emotional impact of the statement and, on the other hand, performs an important conceptual and structuring function by establishing an interpretative frame for political reality in which the inaugural address becomes an act of restoring a just order and a symbolic beginning of resistance against the “usurpation” of power by elites.

Conclusions. The analysis shows that conceptual metaphors in Donald Trump’s inaugural addresses perform a pivotal role in constructing political reality by setting interpretive frames for the perception of the socio-political situation. Metaphorical models establish a value-laden opposition between “the people” and “the elites”, in which the former are portrayed as victims of systemic injustice and the latter as the source of moral and political decline.

Metaphors of resource distribution and burden structure the representation of unequal load, intensifying the sense of an unjust political system. Structural conceptual metaphors that depict society in terms of solidity, breakdown, and restoration create an image of a country in crisis requiring decisive intervention. Complementary ontological conceptual metaphors conceptualize power as an extractable resource and citizens as objects of exploitation and produce a morally polarized narrative in which political struggle is framed as a confrontation between the “victim” and the “internal enemy”.

Thus, the metaphorical framework of presidential discourse not only enhances the text’s emotional expressiveness but also performs structuring and ideological functions. It constructs a political mythologeme of crisis and salvation, legitimizes the need for renewal and mobilization, and assigns the president the role of a restorer of order. Aforementioned notions this confirms that conceptual metaphors are a crucial mechanism in shaping political reality and influencing mass consciousness.

We see the prospect of further research in identifying and systematizing all metaphorical models in Trump’s speeches in terms of their impact on the construction of political meanings, as well as comparing Trump’s conceptual metaphors with the metaphors of other presidents in this regard.

Bibliography:

1. Lakoff G., Johnson M. *Metaphors We Live By*. Chicago: The University of Chicago Press, 1980.
2. Musolff A. *Metaphor and Political Discourse: Analogical Reasoning in Debates about Europe*. London: Palgrave Macmillan, 2004.
3. Ankersmit F.R. *Metaphor in Political Theory*. In F.R. Ankersmit, J.J.A. Mooij (eds.). *Knowledge and Language. Volume III: Metaphor and Knowledge*, Dordrecht: Springer. 1993. P. 155–202.
4. Lakoff G. *Moral politics: How Liberals and Conservatives Think*. Chicago: University of Chicago Press, 1996.
5. Kövecses Z. *Metaphor. A Practical Introduction*. Oxford: Oxford University Press, 2002.
6. Charteris-Black J. *Politicians and Rhetoric: The Persuasive Power of Metaphor*. London : Palgrave Macmillan, 2011.

7. Read S.J., Cesa I.L., Jones D.K., Collins N.L. When Is the Federal Budget Like a Baby? Metaphor in Political Rhetoric. *Metaphor and Symbolic Activity*. 1990. Vol. 5. P. 125–149.
8. Johnson J.T., Taylor S.E. The Effect of Metaphor on Political Attitudes. *Basic and Applied Social Psychology*. 1981. Vol. 2. P. 305–316.
9. Nartey M. Metaphor and Kwame Nkrumah's Construction of the Unite or Perish myth: A Discourse-Mythological Analysis. *Social Semiotics*. 2019. Vol. 30. Issue 5. P. 646–664.
10. Zglobiu O.R. Key Aspects of Myths and Metaphors in Romanian Political Discourse from a Cognitive Linguistic Perspective. *Journal of Media Research*. 2017. Vol. 10. Issue 3/29. P. 114–121.
11. Beer F.A., de Landtsheer C. *Metaphorical World Politics*. East Lansing: Michigan State University Press, 2004.
12. Cox J.L. Politics in Motion: Barack Obama's Use of Movement Metaphors. *American Communication Journal*. 2012. Vol. 14. Issue 2. P. 1–13.
13. Mio J.S. Metaphor, Politics, and Persuasion. In J.M. Scott, A. N. Katz (eds.), *Metaphor: Implications and Applications*. London: Psychology Press, 2018. P. 127–146.
14. Thompson S. Politics without metaphors is like a fish without water. In J.M. Scott, A. N. Katz (eds.), *Metaphor: Implications and Applications*, London: Psychology Press, 2018. P. 185–201.
15. Kravchenko N., Prokopchuk M. & Yemets N. Contrasting Visions of Unification: Discourse analysis of Ronald Reagan's and Donald Trump's Inaugural Addresses. *Cogito*. 2024. Vol. 16. Issue 2. P. 254–276.
16. Inaugural Address by President Donald Trump. 2025. URL: <https://www.whitehouse.gov/remarks/2025/01/the-inaugural-address/>
17. Inaugural Address by President Donald Trump. 2017. URL: <https://trumpwhitehouse.archives.gov/briefings-statements/the-inaugural-address/>

References:

1. Lakoff, G., & Johnson, M. (1980). *Metaphors we live by*. University of Chicago Press.
2. Musolff, A. (2004). *Metaphor and political discourse: Analogical reasoning in debates about Europe*. Palgrave Macmillan.
3. Ankersmit, F.R. (1993). Metaphor in political theory. In F. R. Ankersmit & J. J. A. Mooij (Eds.), *Knowledge and language. Volume III: Metaphor and knowledge* (pp. 155–202). Springer.
4. Lakoff, G. (1996). *Moral politics: How liberals and conservatives think*. University of Chicago Press.
5. Kövecses, Z. (2002). *Metaphor: A practical introduction*. Oxford University Press.
6. Charteris-Black, J. (2011). *Politicians and rhetoric: The persuasive power of metaphor*. Palgrave Macmillan.
7. Read, S.J., Cesa, I.L., Jones, D.K., & Collins, N.L. (1990). When is the federal budget like a baby? Metaphor in political rhetoric. *Metaphor and Symbolic Activity*, 5, 125–149.
8. Johnson, J.T., & Taylor, S.E. (1981). The effect of metaphor on political attitudes. *Basic and Applied Social Psychology*, 2, 305–316.
9. Nartey, M. (2019). Metaphor and Kwame Nkrumah's construction of the unite or perish myth: A discourse-mythological analysis. *Social Semiotics*, 30(5), 646–664.
10. Zglobiu, O.R. (2017). Key aspects of myths and metaphors in Romanian political discourse from a cognitive linguistic perspective. *Journal of Media Research*, 10(3), 114–121.
11. Beer, F.A., & De Landtsheer, C. (2004). *Metaphorical world politics*. Michigan State University Press.
12. Cox, J.L. (2012). Politics in motion: Barack Obama's use of movement metaphors. *American Communication Journal*, 14(2), 1–13.
13. Mio, J.S. (2018). Metaphor, politics, and persuasion. In J. M. Scott & A. N. Katz (Eds.), *Metaphor: Implications and applications* (pp. 127–146). Psychology Press.
14. Thompson, S. (2018). Politics without metaphors is like a fish without water. In J. M. Scott & A. N. Katz (Eds.), *Metaphor: Implications and applications* (pp. 185–201). Psychology Press.
15. Kravchenko, N., Prokopchuk, M., & Yemets, N. (2024). Contrasting visions of unification: Discourse analysis of Ronald Reagan's and Donald Trump's inaugural addresses. *Cogito*, 16(2), 254–276.
16. The White House. (2025). Inaugural address by President Donald Trump. Retrieved from: <https://www.whitehouse.gov/remarks/2025/01/the-inaugural-address/>
17. The White House. (2017). Inaugural address by President Donald Trump. Retrieved from: <https://trumpwhitehouse.archives.gov/briefings-statements/the-inaugural-address/>

Дата першого надходження статті до видання: 11.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 31.01.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 06.04.2026

ПОЕТИКА РОМАНУ ДОННИ ТАРТТ «ТАЄМНА ІСТОРІЯ» В КОНТЕКСТІ ЖАНРУ CAMPUS NOVEL

Тимошук Наталія Миколаївна,

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземної філології та перекладу
Вінницького торговельно-економічного інституту
Державного торговельно-економічного університету
ORCID ID: 0000-0001-5638-5825

Статтю присвячено аналізу поетики роману Донни Тартт «Таємна історія» в контексті жанру *campus novel*. Актуальність дослідження зумовлена недостатнім рівнем наукового опрацювання цього твору в українському літературознавстві. Метою публікації є виявлення жанрово-нарративних і художньо-психологічних особливостей роману як зразка університетського детективу. У статті застосовано елементи жанрового, наратологічного, інтертекстуального та інтермедіального аналізу. Доведено, що «Таємна історія» поєднує ознаки детективного нарративу з поглибленою рефлексією над проблемами елітарності знання, моральної відповідальності інтелектуала та меж етичного вибору. Увагу зосереджено на специфіці хронотопу замкненого академічного простору, особливостях ретроспективної «Я-розповіді» та зсуві сюжетної інтриги з питання «хто?» на питання «чому?». Показано, що злочин у романі виконує не стільки фабульну, скільки смислотворчу функцію, оголюючи внутрішні конфлікти персонажів і руйнівні наслідки естетизації аморального. Окрему увагу приділено інтертекстуальному та екфрасичному пластам твору. Текст твору містить численні згадки про грецьку та латинську міфологію та літературу, підкреслюючи теми краси, моралі та фаталізму. З'ясовано, що апелюючи до античної культури, класичної філософії, міфології та живопису формують багатовимірне семіотичне поле роману, в якому категорії краси, істини й добра набувають амбівалентного звучання. Особливу роль у романі відіграє мистецтво як амбівалентний феномен: воно постає не лише джерелом пізнання й духовного досвіду, а й потенційним чинником руйнації, здатним виправдовувати насильство за умов хибного або некритичного засвоєння. Зроблено висновок, що поетика роману Донни Тартт визначається складною взаємодією жанрових, інтертекстуальних та психологічних компонентів, що дозволяє розглядати «Таємну історію» як знаковий твір сучасної англomовної університетської прози.

Ключові слова: поетика, *campus novel*, університетський детектив, інтертекстуальність, антична культура, нарративна стратегія.

Tymoshchuk Nataliia. The poetics of Donna Tartt's novel 'The Secret History' in the context of the campus novel genre

This article analyzes the poetics of Donna Tartt's novel 'The Secret History' within the context of the campus novel genre. The study's relevance stems from the limited scientific research on this topic in Ukrainian literary studies. The publication aims to identify the novel's genre, narrative, and artistic-psychological features as an example of a university detective story. The article employs genre, narratological, intertextual, and intermedial analyses. It has been proven that 'The Secret History' combines the features of a detective narrative with an in-depth reflection on elitism, moral responsibility, and ethical limits. The novel's crime is shown to perform more of a meaning-creating function than a plot function, exposing the characters' internal conflicts and the destructive consequences of aestheticizing immorality. The focus is on the specifics of the chronotope of a closed academic space and the peculiarities of the retrospective narrative. The text contains numerous references to Greek and Latin mythology and literature that emphasize the themes of beauty, morality, and fatalism. References to ancient culture, classical philosophy, mythology, and painting establish a multidimensional semiotic field in which the categories of beauty, truth, and goodness acquire ambivalent meanings. In the novel, art plays a special role as an ambivalent phenomenon. It appears as both a source of knowledge and spiritual experience and a potential factor of destruction capable of justifying violence

under conditions of false or uncritical assimilation. The poetics of Donna Tartt's novel are determined by the complex interaction of genre, intertextuality, and psychology. This allows us to consider 'The Secret History' a landmark work of contemporary English-language university prose.

Key words: *poetics, campus novel, university detective story, intertextuality, ekphrasis, ancient culture, narrative strategy.*

Вступ. Донна Тартт вважається однією з найвідоміших американських письменниць кінця XX – початку XXI століття. Попри те, що її творчий доробок представлений лише трьома романами – «Таємна історія» (1992), «Маленький товариш» (2002) та «Щиголь» (2013), він набув широкого міжнародного визнання та став знаковим явищем сучасної зарубіжної літератури. Принагідно зазначимо, що авторка є володаркою кількох престижних літературних премій (медаль Ендрю Карнегі за найкращу публіцистичну і художню книгу, видану на території Америки; літературна премія Малапарте, що надається іноземним письменникам в Італії; Пулітцерівська премія 2014 року). Романи Донни Тартт вирізняються поєднанням виразної сюжетності з постмодерними стратегіями жанрового зсуву, інтертекстуальності та поглибленого психологізму [1, с. 133]. У своїй творчості письменниця синтезує елементи детективного наративу з рефлексією над ключовими проблемами сучасного світу, творчо переосмислює різноманітні культурні традиції та формує цілісну, емоційно насичену художню атмосферу існування персонажів.

Рецепція романів Донни Тартт у сучасному літературознавстві характеризується тематичною та методологічною розмаїтістю, що відображено в українських і зарубіжних наукових студіях. В українському літературознавчому дискурсі провідне місце посідає роман «Щиголь», який осмислюється як інтермедіальний, інтертекстуальний та психологічно напружений художній твір (О. Козій, Т. Кушнірова, Ю. Шульженко). Натомість у зарубіжних дослідженнях переважає увага до наратологічних аспектів (А. Твідді), проблематики контролю (М. Гріп), а також до екзистенційних вимірів і пережитого досвіду персонажів (Л. Радичова). Перший роман письменниці «Таємна історія» також перебував у полі уваги сучасних українських літературознавців, однак ступінь його наукового опрацювання є менш ґрунтовним порівняно з дослідженнями роману «Щиголь» і представлений переважно поодинокими публіка-

ціями. Зокрема, досліджено головні компоненти створення емпатії на прикладі образу Генрі Вінтера, одного з головних героїв роману Донни Тартт «Таємна історія» [2].

Лариса Ярова проаналізувала особливості функціонування цитат як прецедентних висловлювань у романі Донни Тартт «Таємна історія» [3]. Науковиця також досліджувала лінгвістичне поняття «примітка» на основі порівняльного та кількісного аналізу між оригіналом і перекладом роману Донни Тартт «Таємна історія» [4]. Однак, незважаючи на науковий інтерес дослідників до творчого доробку Донни Тартт, на нашу думку, роман Донни Тартт «Таємна історія» не отримав гідного висвітлення у сучасній літературознавчій парадигмі, саме тому актуальність нашої роботи зумовлена необхідністю дослідження поетики роману Донни Тартт «Таємна історія» в контексті жанру *campus novel*, що дозволяє заповнити наявні прогалини в його вітчизняній рецепції та уточнити жанрово-нративні й художньо-психологічні особливості твору.

Цією публікацією ми маємо на меті проаналізувати поетику роману Донни Тартт «Таємна історія» в контексті жанру *campus novel*.

Результати. З другої половини XX століття у літературному процесі Великобританії та США спостерігається стійка тенденція до інтенсифікації звернення письменників до тематики університетського життя. У межах жанрової класифікації літературознавці надалі використовують низку термінів на позначення цього різновиду прози, зокрема «кампус-роман» (*campus novel*), який часто функціонує як синонім до поняття «академічний роман» (*academic novel*), а також «роман коледжу» (*college novel*) і «університетський роман» (*varsity novel*) [5, с. 97]. На думку Людмили Анісімової, слід уніфікувати використання різних літературознавчих термінів для позначення літератури, хоч і подібної, однак не ідентичної. Таким чином, для позначення романів про університетське життя у США послуговуємося терміном *campus novel* слідом за дослідницею [5, с. 98].

Маючи канонічні ознаки епічного жанрового різновиду «роман» (великий обсяг, складна будова, динаміка розвитку стосунків між персонажами, кілька сюжетних ліній, наратив, описи, авторські відступи тощо), *campus novel* притаманні власні специфічні жанротворчі ознаки. Катерина Калинич, аналізуючи параметри жанру, акцентує увагу на своєрідному топосі, маючи на увазі «університетське середовище з обмеженою академічною територією як головне місце дії» [6, с. 113]. Моделюється професійне та особисте життя викладачів або/та студентів, оповідь, як правило, ведеться від особи вже досвідченого університетського викладача або студента [6, с. 113].

Цей жанровий різновид демонструє здатність до формування власних змістових модифікацій і характеризується чіткою тематичною диференціацією. Катерина Калинич виділяє такі змістові видові формації: 1) молодіжний університетський роман змальовує процес становлення особистості студентів, які перебувають на початковому етапі навчання; сюжетна організація таких творів ґрунтується на наративі «злетів і падінь», підсумком якого постає досягнення успіху в академічній кар'єрі; професорський/викладацький сюжет відображає події викладацького середовища, іронічно висвітлює гострі проблеми університетського побуту та психологію взаємин; філологічний роман – сюжет зосереджується на фаховій діяльності викладача-філолога, який постає центральною постаттю оповіді; реалістичний *campus novel*, у якому «типові герої в типових обставинах» постають засобом художнього відтворення університетської дійсності як цілісного соціокультурного феномена; фантастичний університетський роман – життя закладу вищої освіти моделюється у певному фантастичному часопросторі з містичними елементами; університетський детектив [6, с. 115].

Вважаємо, що доцільно докладніше проаналізувати університетський детектив як жанр, що актуалізує злочинну колізію в межах академічного простору та висвітлює напружені взаємини між знанням, амбіціями й моральною відповідальністю. З другої половини ХХ ст. в англomовному літературознавстві з'являються терміни, що «підтверджують генеалогічну жанрову дифузії детектива та університетського роману: інтелектуальний

нуар (*research noir*), університетський трилер (*campus thriller*), університетський детектив (*academic murder mystery*), університетський чорний роман» [7, с. 285].

На думку літературознавців, університетський детектив формує власну жанрову матрицю та характеризується низкою специфічних домінант. Центральною фігурою оповіді зазвичай постає викладач або студент, безпосередньо залучений до злочинної події: він здійснює пошук доказів, розслідує вбивство або ж опиняється в ролі його співучасника. Фабульна організація тяжіє або до дій одного героя, або до зображення замкненого університетського мікросередовища. Важливою ознакою жанру є специфічний хронотоп, у межах якого події розгортаються протягом одного навчального року в просторі університету чи кампусу, а також у приватних помешканнях викладачів і студентів. Значну роль відіграє інтертекстуальний пласт, насичений алюзіями та рефлексіями на наукову проблематику (теорії, методології, дослідницькі проекти), що сприяє художньому відтворенню академічних реалій [8, с. 95; 7, с. 285].

Поділяючи підхід Катерини Калинич, вважаємо роман «Таємна історія» Д. Тартта зразком університетського детективу [6], у якому сюжет вибудовується навколо вбивства одного зі студентів. Про загибель Бані читач дізнається вже з перших рядків твору, тоді як подальша оповідь зосереджується на подіях, що до цього призвели, а також на наслідках, які цей злочин має для інших персонажів. Як пояснює сама письменниця, визначальним є не сам факт того, що сталося, а спосіб, у який це сталося.

У романі «Таємна історія» оповідь ведеться від імені Річарда Пейпена, уродженця Каліфорнії, який, зазнавши академічної невдачі в медичній сфері, свідомо відмовляється від вибраного раніше професійного шляху. У пошуках інтелектуальної самореалізації він вступає до коледжу в Гемпстоні, де його увагу привертає замкнене коло неординарних студентів, що спеціалізуються на вивченні давньогрецької мови, а також їх харизматичний наставник. Зазначена група постає як елітарна, ізольована спільнота, майже недоступна для сторонніх, що підкреслює мотив закритості та винятковості академічного середовища. Ретроспективна «Я-розповідь» визначає наративну стратегію

твору, на момент оповіді нараторові Річардові Пейпену виповнюється двадцять вісім років, тоді як змальовані події віддалені від часу розповідання на дев'ять років. По-друге, вже від початку твору читачеві відкривається інформація про те, хто і за яких обставин скоїв убивство, унаслідок чого сюжетна інтрига зосереджується не на питанні «хто», а на питанні «чому».

В аналізованому романі авторську увагу зосереджено на головних героях, які самі й учинили злочин. Убивство Бані розслідують місцева поліція та ФБР, до його пошуків залучаються як спеціальні підрозділи, так і волонтери, однак процес збирання доказів чи безпосереднього розп'ясування справи у творі не репрезентовано, оскільки читачеві від самого початку відома вся прихована сторона подій, на відміну від зовнішнього світу, що вторгається в мікрокосм Гемпдена та життя центральних персонажів. Натомість оповідь зосереджується на «зворотному боці» того, що відбувається: наростанні внутрішнього конфлікту в групі друзів, плануванні смерті Бані, допитах героїв агентами спецслужб, їхніх переживаннях і страху бути викритими; водночас саме вбивство зображене доволі фрагментарно. У підсумку розслідування не дає результатів: смерть Едмунда кваліфікують як нещасний випадок, а ФБР, хоча й підозрює наявність злочину, спрямовує пошуки в хибному напрямі.

Авторська стратегія роману Д. Тартт перегукується з художньою настановою, заданою Джеком Лондоном у романі «Мартін Іден»: зовнішня привабливість нібито аристократичних учасників семінару з давньогрецької мови руйнується у разі безпосереднього зближення з ними, подібно до того, як під час надто близького розгляду імпресіоністичне полотно втрачає цілісність і розпадається на хаотичні мазки.

Чарльза і Камілли Річард описує таким чином: *“And then there were a pair, boy and girl. I saw them together a great deal, and at first I thought they were boyfriend and girlfriend, until one day I saw them up close and realized they had to be siblings. Later, I learned they were twins. They looked very much alike, with heavy dark-blond hair and epicene faces as clear, as cheerful and grave, as a couple of Flemish angels”* [9]. Вважаємо, що авторка вдається до екфрасичної стратегії, імпліцитно апелю-

ючи до живописного полотна Пітера Пауля Рубенса та Франса Снейдерса «Маленький Ісус з Іоанном Хрестителем і двома ангелами». Екфрасичні асоціації простежуються й у зображенні інших однокурсників – учасників семінару. До прикладу: *“Henry, in coat and tie, waded out to where Francis stood, his trousers rolled to the knee, an old-fashioned banker in a surrealist painting”* [9]. Вочевидь, тут мається на увазі картина Едуара Мане «Сніданок у майстерні». Захід Сонця асоціюється у Річарда з творчістю Джона Констебла: *“The light of the lawn was golden, casting long velvety shadows, and the cloudy, radiant sky was straight out of Constable <...>”* [9].

Донна Тартт намагається показати особливу роль мистецтва в житті людини; для неї мистецтво здатне не лише справляти благотворний вплив, а й підштовхувати до страшних вчинків у разі хибного або некритичного сприйняття. Шекспірівське *“Fair is foul and foul is fair”* функціонує в тексті як концептуальний мотив, що окреслює змивання меж між високим і низьким, естетичним і морально неприйнятним. Ця позиція знаходить чітке відображення у висловлюваннях Річарда: *“That night I wrote in my journal: “Trees are schizophrenic now and beginning to lose control, enraged with the shock of their fiery new colors. Someone – was it van Gogh? – said that orange is the color of insanity. Beauty is terror. We want to be devoured by it, to hide ourselves in that fire which refines us”* [9].

У романі «Таємна історія» антична культура виконує сюжетотворчу функцію та постає своєрідним семіотичним кодом, який формує систему значень і слугує смисловим містком між сучасною та античною цивілізаціями: *“... the novel, through its narrator, is also in love with Greek philosophy and history, with Homer and Plato. At the (fictional) university of Hampden, it admits us to Julian Morrow’s select class of Hellenophiles and allows us to commune with the most alluring civilisation of all”* [10]. Текст твору містить численні згадки про грецьку та латинську міфологію та літературу, підкреслюючи теми краси, моралі та фаталізму. Класичні міфи формують траєкторію розповіді, від вакхічного ритуалу до вбивства Бані та його наслідків. Алюзії на такі античні трагедії, як «Цар Едіп», «Орестея» та «Вакханки», увиразнюють проблематику фатуму, провини й неминучості морального падіння.

Однак «краса античності, знаменитий давньогрецький калакагатос як неподільна єдність істини, добра й краси в романі несподівано обертаються інтенціями страху й уседозволеності, розгортанням низки амбівалентних мотивів: “краса небезпечна”, “краса жаклива”; “мораль відносна”, “добро невіддільне від зла”» [11, с. 42]. На слушну думку Олександра Кеби, у романі Донни Тартт античність осмислюється як амбівалентний феномен: прилучення до неї не гарантує становлення морально-етичного ядра особистості, а навпаки, вимагає глибокого осмислення меж і критеріїв пізнання «таїни буття», занурення у «серце пільми», що водночас постає метафорою «пільми людського серця» [11].

Висновки. Жанрова специфіка роману Донни Тартт «Таємна історія» виявляється у поєднанні детективного наративу з поглибленою рефлексією над проблемами елітар-

ності знання, відповідальності інтелектуала та меж етичного вибору. Поетика роману формується завдяки складній взаємодії інтертекстуальних, інтермедіальних та екфрасичних елементів. Апеляції до античної культури, класичної філософії та міфології виконують сюжетотворчу і смислотворчу функції, водночас актуалізуючи мотиви фатуму, провини та неминучості морального падіння. Екфрасичні стратегії, пов’язані з алюзіями на живописні полотна, розширюють семіотичне поле твору та сприяють формуванню багатовимірної художньої реальності, у якій естетичне тісно переплітається з етичним. Особливу роль у романі відіграє мистецтво як амбівалентний феномен: воно постає не лише джерелом пізнання й духовного досвіду, а й потенційним чинником руйнації, здатним виправдовувати насильство за умов хибного або некритичного засвоєння.

Література:

1. Журба К. Рецепція творчості Донни Тартт у зарубіжному і українському літературознавстві. *Молодий дослідник*. 2025. Вип. 7. С. 132–137.
2. Жиленко І., Сенчуріна Л., Пономаренко С. Компоненти створення емпатії до негативного героя (на прикладі «Таємної історії» Донни Тартт). *Філологічні трактати*. 2025. Вип. 17(1). С. 207–223. DOI: [https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2025.17\(1\)-19](https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2025.17(1)-19)
3. Ярова Л.О. Цитата як ознака прецедентного тексту на основі роману Донни Тартт “The Secret History”. *Актуальні питання гуманітарних наук : міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. 2021. Вип. 35. Т. 6. С. 185–192. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/35-6-27>
4. Ярова Л.О. Роль приміток під час перекладу цитат на основі роману Донни Тартт «The Secret History». *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія : Філологія. Журналістика*. 2022. Том 33 (72). № 1. Ч. 2. С. 130–134. DOI: <https://doi.org/10.32838/2710-4656/2022.1-2/22>
5. Анісімова Л.В. Поняття «campus / academic / college/ varsity novel» у сучасному англо-американському літературознавстві: проблеми розмежування та перекладу. *Актуальні проблеми літературознавчої термінології : науковий збірник*. 2015. С. 97–100.
6. Калинич К. Університетський роман (Campus novel / University Fiction): генеза та актуальні параметри жанру. *Питання літературознавства*. 2022. Вип. 105. С. 111–136. DOI: <http://doi.org/10.31861/rytlit2022.105.111>
7. Сажина А., Калинич К. Роман Г. Мартінеса «Оксфордські вбивства» як зразок університетського детективу: питання жанру. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія : Філологія. Журналістика*. 2023. Т. 34 (73). № 3. С. 284–291. DOI: <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2023.3/49>
8. Kraskowska E. Kryminał akademicki. *Forum Poetyki. Słownik poetologiczny*. 2018. № 13. Р. 94–98.
9. Tartt D. *The Secret History*. New York : Alfred Knopf, Inc., 1992. 629 p.
10. Mullan J. Ten Reasons Why We Love Donna Tartt’s *The Secret History*. URL: <https://www.theguardian.com/books/2013/oct/18/do>
11. Кеба О.В. Рецепція грецької античності в сучасному англійськомовному романі. *Султанівські читання : збірник статей*. 2020. Вип. IX. С. 33–47.

References:

1. Zhurba, K. (2025). Retsepsiia tvorchosti Donny Tartt u zarubizhnomu i ukrainskomu literaturoznavstvi [Reception of Donna Tartt’s work in foreign and ukrainian literary studies]. *Molodyi doslidnyk – Young researcher*, 7, 132–137. [in Ukrainian].

2. Zhylenko, I., Senchurina, L., Ponomarenko, S. (2025). Komponenty stvorennia empatii do nehatyvnoho heroia (na prykladi "Taiemnoi istorii" Donny Tartt) [Components for creating empathy for a negative character (on the example of "The Secret History" of Donna Tartt's)]. *Filolohichni traktaty – Philological Treatises*, 17(1), 207–223. DOI: [https://doi.org/10.21272/Ftrk.2025.17\(1\)-19](https://doi.org/10.21272/Ftrk.2025.17(1)-19). [in Ukrainian].
3. Yarova, L.O. (2021). Tsyтата yak oznaka pretsedentnoho tekstu na osnovi romanu Donny Tartt "The Secret History" [Quote as a sign of a precedent text based on Tartt's novel "The Secret History"]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk: mizhvuzivskyi zbirnyk naukovykh prats molodykh vchenykh Drohobyt'skoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka – Current Issues in the Humanities: Interuniversity Collection of Scientific Papers by Young Scientists of the Ivan Franko State Pedagogical University of Drohobych*, 35 (6), 185–192. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/35-6-27>. [in Ukrainian].
4. Yarova, L.O. (2022). Rol prymitok pid chas perekladu tsytat na osnovi romanu Donny Tartt "The Secret History" [The role of notes in translating quotations based on Donna Tartt's novel The Secret History]. *Vcheni zapysky Tavriiskoho natsionalnoho universytetu imeni V. I. Vernadskoho. Serii: Filolohiia. Zhurnalistyka – Scientific Notes of the Taurida National V. I. Vernadsky University. Series: Philology. Journalism*, 33 (72), 130–134. DOI: <https://doi.org/10.32838/2710-4656/2022.1-2/22>. [in Ukrainian].
5. Anisimova, L.V. (2015). Poniattia "campus / academic / college / varsity novel" v anhlo-amerykanskomu literaturoznavstvi: problemy rozmezhuvannia ta perekladu [The concept of "campus / academic / college / varsity novel" in Anglo-American literary studies: problems of demarcation and translation]. *Aktualni problemy literaturoznachoi terminolohii: Naukovyi zbirnyk – Current Problems of Literary Terminology: Scientific Collection*, 97–100. [in Ukrainian].
6. Kalynych, K. (2022). Universytetskyi roman (Campus novel/University Fiction): geneza ta aktualni parametry zhanru ["University novel" (campus novel / university fiction): genesis and current parameters of the genre]. *Pytannia literaturoznavstva – Problems of Literary Criticism*, 105, 111–136. DOI: <http://doi.org/10.31861/pytlit2022.105.111>. [in Ukrainian].
7. Sazhyna, A., Kalynych, K. (2025). Roman H. Martinesa "Oksfordski vbyvstva" yak zrazok universytetskoho detektyvu: pytannia zhanru [G. Martinez's novel "The Oxford Murders" as an example of a university detective story: a question of genre]. *Vcheni zapysky Tavriiskoho natsionalnoho universytetu imeni V.I. Vernadskoho. Serii: Filolohiia. Zhurnalistyka – Scientific Notes of the Taurida National V. I. Vernadsky University. Series: Philology. Journalism*, 34 (73), 284–291. DOI: <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2023.3/49>. [in Ukrainian].
8. Kraskowska, E. (2018). Kryminal akademicki. *Forum Poetyki. Słownik poetologiczny*, 13, 94–98. [in Polish].
9. Tartt, D. (1992). *The Secret History*. New York: Alfred Knopf, Inc. [in English].
10. Mullan, J. Ten Reasons Why We Love Donna Tartt's *The Secret History*. Retrieved from: <https://www.theguardian.com/books/2013/oct/18/do>. [in English].
11. Keba, O.V. (2020). Retseptsiiia hretskoi antychnosti v suchasnomu anhliiskomovnomu romani [Reception of Greek antiquity in contemporary English-language novel]. *Sultanivski chytannia – Sultaniv readings*, 9, 33–47. [in English].

Дата першого надходження статті до видання: 03.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 31.01.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 06.04.2026

МЕТОДИКА КОМПЛЕКСНОГО АНАЛІЗУ КОНЦЕПТУ ARTIFICIAL INTELLIGENCE

Ткаченко Альона Олегівна,

аспірантка кафедри «Іноземні мови та переклад»
Одеського національного морського університету
ORCID ID: 0009-0001-1813-9356

У статті здійснено теоретичне обґрунтування та поетапний опис методики комплексного аналізу концепту ARTIFICIAL INTELLIGENCE в англomовному дискурсивному просторі. Актуальність дослідження зумовлена інтенсивним розвитком цифрових технологій, розширенням сфер застосування штучного інтелекту та трансформацією способів його суспільної інтерпретації, що потребує системного лінгвістичного осмислення. Концепт ARTIFICIAL INTELLIGENCE розглядається як багаторівнева когнітивно-дискурсивна структура, що функціонує в межах наукової та наївної картин світу й характеризується семантичною варіативністю, метафоричною насиченістю та аксіологічною поляризованістю. Теоретичним підґрунтям дослідження слугують положення когнітивної лінгвістики, теорії концепту та концептосфери, типології картин світу, лексичної семантики, фреймової теорії й дискурс-аналізу. У межах запропонованої методики інтегровано дефініційний аналіз для реконструкції поняттєвого ядра концепту, фреймове моделювання для виявлення когнітивних сценаріїв і слотів, корпусний аналіз для емпіричної верифікації частотних і колокаційних характеристик, а також інтерпретаційний аналіз медійних і наукових текстів для встановлення прагматичних та оцінних параметрів функціонування концепту. Особливу увагу приділено зіставленню наукової та наївної концептуалізації на засадах структурної кореляції, функціональної релевантності та ступеня термінологізації. У результаті доведено, що в науковому дискурсі ARTIFICIAL INTELLIGENCE постає як термінологічно стабілізована одиниця з домінуванням функціонально-описових характеристик, тоді як у медійному та повсякденному просторі активізуються метафоричні моделі, персоніфікація, емоційна модальність і аксіологічні оцінки. Запропонована модель комплексного аналізу забезпечує системне моделювання структури й функціонування концепту в умовах цифрової комунікації та може бути адаптована для дослідження інших технаукових і цифрових концептів, а також використана в практиці викладання когнітивної лінгвістики, дискурсології та академічного письма.

Ключові слова: англomовний дискурс, дефініційний аналіз, дискурс-аналіз, картина світу, когнітивна лінгвістика, концепт, концептуалізація, корпусний аналіз, метафоризація, фреймове моделювання, artificial intelligence.

Tkachenko Alona. Methodology of a comprehensive analysis of the concept artificial intelligence

The article provides a theoretical substantiation and a step-by-step description of a comprehensive methodology for analyzing the concept ARTIFICIAL INTELLIGENCE in the English discursive space. The relevance of the study is determined by the rapid development of digital technologies, the expansion of artificial intelligence applications, and the transformation of its public interpretation, which requires systematic linguistic reflection. The concept ARTIFICIAL INTELLIGENCE is considered as a multi-layered cognitive-discursive structure functioning within both scientific and naïve worldviews and characterized by semantic variability, metaphorical density, and axiological polarization. The theoretical framework of the research is grounded in cognitive linguistics, concept theory and conceptsphere studies, typology of worldviews, lexical semantics, frame theory, and discourse analysis. The proposed methodology integrates definitional analysis to reconstruct the conceptual core, frame modeling to identify cognitive scenarios and slots, corpus analysis to empirically verify frequency and collocational patterns, and interpretative analysis of media and academic texts to determine pragmatic and evaluative parameters of the concept's functioning. Particular attention is paid to comparing scientific and naïve conceptualizations based on structural correlation, functional relevance, and the degree of terminologization. The findings demonstrate that in scientific discourse ARTIFICIAL INTELLIGENCE functions as a terminologically stabilized unit dominated by functional-

descriptive characteristics, whereas in media and everyday discourse metaphorical models, personification, emotional modality, and evaluative meanings become more salient. The proposed model of comprehensive analysis ensures systematic modeling of the structure and functioning of the concept in the context of digital communication and can be adapted for the study of other technoscientific and digital concepts, as well as applied in teaching cognitive linguistics, discourse studies, and academic writing.

Key words: *cognitive linguistics, concept, conceptualization, corpus analysis, definitional analysis, discourse analysis, English discourse, frame modeling, metaphorization, worldview, artificial intelligence.*

Вступ. Стрімкий розвиток цифрових технологій та інтеграція систем штучного інтелекту в усі сфери суспільного життя зумовлюють необхідність їх осмислення не лише в технічному чи філософському, а й у лінгвістичному вимірі. Концепт ARTIFICIAL INTELLIGENCE став одним із ключових елементів сучасної наукової та наївної картини світу, формуючи нові смислові поля, когнітивні моделі та дискурсивні практики. Його репрезентація в англомовному просторі відзначається багатовимірністю, варіативністю інтерпретацій і залежністю від типу дискурсу (наукового, медійного, освітнього, популярного чи повсякденного).

У межах когнітивної лінгвістики концепт розглядається як складна ментальна структура, що поєднує поняттєвий, образний та ціннісний компоненти та вербалізується через систему мовних засобів різних рівнів [12]. Водночас цифрова комунікація трансформує способи концептуалізації, сприяючи формуванню нових метафоричних моделей, аксіологічних оцінок і наративних стратегій осмислення штучного інтелекту. Це актуалізує потребу в розробленні цілісної методики аналізу, яка б інтегрувала когнітивний, дискурсивний, семантичний і корпусний підходи.

Актуальність дослідження зумовлена відсутністю комплексної лінгвістичної моделі аналізу концепту ARTIFICIAL INTELLIGENCE, яка враховувала б багаторівневу мовну репрезентацію, типологію дискурсів та взаємодію наївної й наукової картин світу. Попри значну кількість праць, присвячених концептології, теорії картини світу та дискурсивному аналізу [2; 3; 4; 5], методологічні засади інтегрованого дослідження цифрових концептів потребують подальшої систематизації.

Метою статті є обґрунтування методики комплексного аналізу концепту ARTIFICIAL INTELLIGENCE, яка передбачає поетапне виявлення його поняттєвого ядра, периферій-

них смислів, метафоричних моделей, оцінних параметрів та дискурсивних реалізацій. Реалізація цієї мети передбачає поєднання методів дефініційного аналізу, компонентного аналізу, концептуального моделювання, дискурс-аналізу, корпусного аналізу та елементів кількісної обробки даних.

Запропонована методика може бути застосована для дослідження інших цифрових і технаукових концептів, а також використана в практиці викладання когнітивної лінгвістики, дискурсології та академічного письма в умовах цифрової трансформації комунікації.

Результати. Розроблення методики комплексного аналізу концепту ARTIFICIAL INTELLIGENCE спирається на когнітивно-дискурсивну традицію, у межах якої концепт розглядається як динамічна одиниця концептосфери, що функціонує в тексті та дискурсі. У цьому аспекті принциповими є положення про взаємодію текстових структур і когнітивних моделей, а також про дискурсивну зумовленість актуалізації концептуальних ознак [1]. Такий підхід дозволяє інтерпретувати концепт не як статичну семантичну інваріанту, а як процесуально організовану структуру знання.

Типологізація картин світу, запропонована в когнітивному руслі, створює теоретичні підвалини для розмежування наївної, наукової та спеціалізованої концептуалізації [2]. Це особливо релевантно для аналізу ARTIFICIAL INTELLIGENCE, оскільки зазначений концепт функціонує одночасно в технауковому, освітньому, медійному та повсякденному дискурсах, демонструючи варіативність когнітивних ознак і аксіологічних параметрів.

Проблема структурування концепту через ядро та периферію поглиблюється в дослідженнях, присвячених периферійним зонам і лексичним маркерам концептуалізації [3]. Аналіз соматизмів як елементів периферії засвідчує, що навіть абстрактні концепти

активно взаємодіють із тілесним досвідом, що відкриває можливості для виявлення метафоричних і образних компонентів у структурі цифрових концептів.

Методологічно значущим є досвід реконструкції концепту в художньому дискурсі, де простежується механізм вербалізації через систему лексико-семантичних засобів, оцінних маркерів та контекстуальних смислів [4]. Такий підхід демонструє ефективність поєднання дефініційного, контекстуального та інтерпретаційного аналізу, що є релевантним для моделювання структури ARTIFICIAL INTELLIGENCE в різних типах англomовного дискурсу.

Узагальнення підходів до аналізу концепту у сучасній когнітивній лінгвістиці окреслює багаторівневу методику його дослідження – від виділення поняттєвого компонента до реконструкції ціннісних і культурних смислів [5]. Це створює основу для інтеграції семантичного, когнітивного та дискурсивного вимірів у межах єдиної процедури аналізу.

Окремий блок становлять праці, присвячені штучному інтелекту в прикладній лінгвістиці та освітньому просторі. У контент-аналізі сучасних досліджень окреслюються напрями використання AI, тенденції його інтерпретації та перспективи розвитку [6]. Дослідження можливостей ChatGPT у виявленні та аналізі помилок у письмі EFL-студентів демонструє функціональний аспект концепту AI як інструмента, партнера й аналітичного агента [7]. Ці праці фіксують трансформацію образу штучного інтелекту в освітньому дискурсі, що має безпосереднє значення для виявлення його аксіологічних і прагматичних характеристик.

Теоретичні засади когнітивної науки та взаємозв'язку мислення, свідомості й мови формують ширший міждисциплінарний контекст дослідження [8]. У межах когнітивної лінгвістики мова трактується як механізм концептуалізації та категоризації досвіду, що обґрунтовує можливість реконструкції ментальних структур через мовні дані [9; 12]. Лексична семантика як окремий напрям надає інструментарій для аналізу значеннєвої структури одиниць, їх полісемії та семантичних зв'язків у межах лексико-семантичного поля [10].

Важливим є також поєднання когнітивної лінгвістики із соціокультурною теорією, що

акцентує роль комунікативного середовища та навчального контексту у формуванні концептуальних структур [11]. Це положення особливо актуальне для цифрових концептів, які формуються в умовах технологічної медіації та глобальної мережевої взаємодії.

Отже, проаналізовані праці формують багаторівневе теоретичне підґрунтя для розроблення методики комплексного аналізу концепту ARTIFICIAL INTELLIGENCE. Їх інтеграція дозволяє поєднати концептологічний, семантичний, дискурсивний і прикладний виміри дослідження, забезпечуючи системне моделювання структури та функціонування концепту в англomовній цифровій комунікації.

Етапи дослідження концепту ARTIFICIAL INTELLIGENCE вибудовуються як послідовна інтеграція семантичного, когнітивного, корпусного та дискурсивного аналізу, що забезпечує цілісне моделювання його структури та функціонування в англomовному просторі.

Початковим етапом є дефініційний аналіз, спрямований на реконструкцію поняттєвого ядра концепту. Опрацювання загальномовних і термінологічних словників, енциклопедичних джерел та академічних визначень дає змогу виокремити інваріантні семантичні ознаки, що формують концептуальний мінімум. У межах цього етапу встановлюються базові компоненти значення, такі як здатність до навчання, обробка даних, моделювання людського мислення, автономність, алгоритмічність. Водночас аналізується ступінь антропоморфізації, наявність або відсутність оцінних компонентів, а також рівень термінологічної точності. Дефініційний аналіз забезпечує фіксацію стабільного когнітивного ядра, яке надалі співвідноситься з варіативними периферійними смислами.

Наступним етапом є застосування фреймового методу, що дозволяє змоделювати структуровану систему знань, пов'язаних із концептом. У цьому вимірі ARTIFICIAL INTELLIGENCE інтерпретується як сукупність взаємопов'язаних слотів і сценаріїв, які відображають типові уявлення про агента дії, функціональні можливості, сфери застосування, ризики, етичні аспекти та характер взаємодії з людиною. Фреймове моделювання дає можливість реконструювати когнітивні сценарії, в межах яких штучний інте-

лект постає як інструмент, автономний агент, партнер або потенційна загроза. Такий підхід переводить аналіз із рівня окремих лексичних значень на рівень концептуальної організації знання.

Емпіричну верифікацію результатів забезпечує корпусний аналіз. На основі сучасних англomовних корпусів здійснюється частотне дослідження лексем-репрезентантів, аналіз їх колокаційних профілів та контекстуальних оточень. Це дозволяє об'єктивувати структуру ядра й периферії концепту, встановити типові семантичні кластери та простежити жанрову специфіку функціонування. Корпусні дані фіксують, які смислові ознаки домінують у наукових текстах, а які – у медійному чи популярному дискурсі, що є принципово важливим для подальшого зіставлення картин світу.

Окремий етап становить інтерпретація медійних і наукових текстів як різних типів дискурсивної репрезентації концепту. У науковому дискурсі ARTIFICIAL INTELLIGENCE функціонує переважно як термінологічно стабілізована одиниця з чітко окресленими функціональними характеристиками та мінімізованою емоційністю. Натомість у медійному просторі спостерігається активна метафори́зація, персоніфікація й аксіологізація, що формує наративи прориву, ризику, конкуренції або співпраці з людиною. Дискурсивний аналіз спрямований на виявлення стратегій репрезентації, оцінних маркерів і прагматичних інтенцій, які впливають на формування суспільного образу технології.

Зіставлення наївної та наукової картин світу здійснюється з урахуванням структурної кореляції концептуальних ознак, функціональної релевантності когнітивних слотів і ступеня термінологізації. Принциповим є аналіз аксіологічної диференціації, що дозволяє встановити рівень емоційного та оцінного навантаження в різних типах дискурсу. Водночас враховується динамічність цифрового концепту, його залежність від технологічного розвитку та соціокультурного контексту. Такий підхід дає змогу виявити як розбіжності, так і точки перетину між науковою й наівною концептуалізацією, забезпечуючи системне розуміння механізмів репрезентації ARTIFICIAL INTELLIGENCE у сучасному англomовному комунікативному просторі.

Висновки. Проведене дослідження засвідчило, що концепт ARTIFICIAL INTELLIGENCE є складною багаторівневою когнітивно-дискурсивною структурою, яка функціонує на перетині наукової та наївної картин світу й характеризується високою динамічністю та семантичною варіативністю. Його репрезентація в англomовному просторі зумовлена типом дискурсу, комунікативними інтенціями та соціокультурним контекстом, що підтверджує доцільність інтегративного підходу до аналізу.

Обґрунтована у статті методика комплексного дослідження поєднує дефініційний, фреймовий, корпусний і дискурсивний аналіз, що забезпечує послідовне моделювання поняттєвого ядра, периферійних смислів, метафоричних сценаріїв та аксіологічних параметрів концепту. Дефініційний етап дозволяє зафіксувати інваріантні семантичні ознаки, фреймове моделювання – реконструювати когнітивні сценарії та структуру знання, корпусний аналіз – емпірично верифікувати частотні та колокаційні характеристики, а дискурсивна інтерпретація – виявити прагматичні й оцінні механізми його функціонування.

Зіставлення наукової та наївної концептуалізації продемонструвало, що у спеціалізованому дискурсі ARTIFICIAL INTELLIGENCE постає як термінологічно стабілізована одиниця з чітко окресленими функціональними параметрами, тоді як у медійному й повсякденному просторі спостерігається посиленна метафори́зація, персоніфікація та аксіологізація. Водночас між цими типами картин світу існують зони перетину, що виявляються у спільних когнітивних слотах та базових семантичних компонентах.

Отримані результати підтверджують ефективність запропонованої методики для аналізу цифрових і технонаукових концептів, які формуються в умовах швидкої технологічної трансформації та медіатизації знання. Розроблена модель може бути адаптована до дослідження інших концептів цифрової доби, а також використана в освітньому процесі під час викладання когнітивної лінгвістики, дискурсології та академічного письма. Перспективи подальших досліджень убачаються у розширенні корпусної бази, а саме залученні мультимодальних матеріалів і поглибленні зіставного аналізу міжмовних репрезентацій концепту.

Література:

1. Бехта І.А. Концептосфера у динаміці (текст і дискурс у світлі когнітивно-дискурсивної парадигми). Мовні і концептуальні картини світу : збірник наукових праць. Київ : Логос, 2001. № 5. С. 22–26.
2. Бондаренко Є.В. Типологія картин світу: когнітивні підвалини *Наукові записки КДПУ. Серія : Філологічні науки (мовознавство)*. 2013. Вип. 116. С. 383–388.
3. Смаглий В.М. Соматизми як складова периферійної зони концепту WORD/LANGUAGE/SPEECH. *Записки з романо-германської філології*. 2020. Вип. 2 (45). С. 86–100.
4. Строченко Л.В. Вербалізація концепту GENIUS/ГЕНІЙ в англomовному художньому мовленні. *Нова філологія*. 2024. № 95. С. 56–61. DOI: <https://doi.org/10.26661/2414-1135-2024-95-8>
5. Шевченко І.С. Підходи до аналізу концепта в сучасній когнітивній лінгвістиці. *Вісник Харківського національного університету*. 2006. Вип. 725. С. 192–195.
6. Alaqlobi O., Alduais A., Qasem F., Alasmari M. Artificial intelligence in applied (linguistics): a content analysis and future prospects. *Cogent Arts & Humanities*. 2024. Vol. 11, No. 1. Art. 2382422. DOI: 10.1080/23311983.2024.2382422
7. Algaraady J., Mahyoob M. ChatGPT's capabilities in spotting and analyzing writing errors experienced by EFL learners. *Arab World English Journal*. 2023. Vol. 9, No. 9. P. 3–17. DOI: 10.24093/awej/call9.1
8. Allwood J. Cognitive Science. Consciousness, Thought and Language. *Encyclopedia of Language and Linguistics*. Oxford : Elsevier, 2006. P. 44–53.
9. Croft W., Cruse D.A. Cognitive Linguistics. Cambridge : Cambridge University Press, 2004. 400 p.
10. Cruse D.A. Lexical Semantics. Cambridge : Cambridge University Press, 1986. 264 p.
11. Cognitive Linguistics and Sociocultural Theory: Applications for Second and Foreign Language Teaching. Berlin; New York : Mouton de Gruyter, 2015. 358 p.
12. Evans V. Cognitive Linguistics. *WIREs Cognitive Science*. 2012. Vol. 3. P. 281–292. DOI: 10.1002/wcs.1163

References:

1. Bekhta, I.A. (2001). Kontseptosfera u dynamitsi (tekst i diskurs u svitli kohnityvno-dyskursyvnoi paradyhmy) [Conceptosphere in dynamics: text and discourse in the cognitive-discursive paradigm]. *Movni i kontseptualni kartyny svitu – Linguistic and Conceptual Worldviews*, 5, 22–26. [in Ukrainian].
2. Bondarenko, Ye.V. (2013). Typolohiia kartyn svitu: kohnityvni pidvalyny [Typology of worldviews: cognitive foundations]. *Naukovi zapysky KDPU. Serii: Filolohichni nauky (Movoznavstvo) – Scientific Notes of Kryvyi Rih State Pedagogical University. Series: Philology*, 116, 383–388. [in Ukrainian].
3. Smaglii, V.M. (2020). Somatyzmy yak skladova peryferiinoi zony kontseptu WORD/LANGUAGE/SPEECH [Somatic units as a component of the peripheral zone of the concept WORD/LANGUAGE/SPEECH]. *Zapysky z romano-hermanskoj filolohii – Notes on Romance-Germanic Philology*, 2(45), 86–100. [in Ukrainian].
4. Strochenko, L.V. (2024). Verbalizatsiia kontseptu GENIUS/HENII v anhlomovnomu khudozhnomu movlenni [Verbalization of the concept GENIUS in English literary discourse]. *Nova filolohiia – New Philology*, 95, 56–61. <https://doi.org/10.26661/2414-1135-2024-95-8>. [in Ukrainian].
5. Shevchenko, I.S. (2006). Pidkhody do analizu kontseptu v suchasni kohnityvni linhvistytsi [Approaches to concept analysis in modern cognitive linguistics]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu – Bulletin of Kharkiv National University*, 725, 192–195. [in Ukrainian].
6. Alaqlobi, O., Alduais, A., Qasem, F., & Alasmari, M. (2024). Artificial intelligence in applied linguistics: A content analysis and future prospects. *Cogent Arts & Humanities*, 11(1). Article 2382422. <https://doi.org/10.1080/23311983.2024.2382422>
7. Algaraady, J., & Mahyoob, M. (2023). ChatGPT's capabilities in spotting and analyzing writing errors experienced by EFL learners. *Arab World English Journal*, 9(9), 3–17. <https://doi.org/10.24093/awej/call9.1>
8. Allwood, J. (2006). Cognitive Science. Consciousness, Thought and Language. In *Encyclopedia of Language and Linguistics* (pp. 44–53). Oxford: Elsevier.
9. Croft, W., & Cruse, D.A. (2004). Cognitive Linguistics. Cambridge: Cambridge University Press.
10. Cruse, D.A. (1986). Lexical Semantics. Cambridge: Cambridge University Press.
11. Cognitive Linguistics and Sociocultural Theory: Applications for Second and Foreign Language Teaching. (2015). Berlin; New York: Mouton de Gruyter.
12. Evans, V. (2012). Cognitive Linguistics. *WIREs Cognitive Science*, 3, 281–292. <https://doi.org/10.1002/wcs.1163>

Дата першого надходження статті до видання: 13.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 06.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 06.04.2026

КОМПАРАТИВНІ КОНСТРУКЦІЇ ЯК ЕКСПЛІКАТОРИ ЕМФАЗИ У ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ

Хома Володимир Петрович,

доктор філософії,

доцент кафедри іноземних мов для гуманітарних факультетів

Львівського національного університету імені Івана Франка

ORCID ID: 0000-0003-3548-7149

У статті досліджується ефективність використання комплексу порівняльних (компаративних) конструкцій (компаративем) як засобів вираження емфазы в англомовному художньому дискурсі. Будучи ефективною лінгвістичною універсалією та інтенсифікувальним феноменом, емфаза не лише забезпечує емоційне увиразнення висловлення, а й реалізовує естетичну та емотивну функції, надаючи художньому твору необхідного емоційно-експресивного забарвлення. Встановлено, що у рамках художнього дискурсу емфаза досягається використанням компаративних емпатичних конструкцій (моделей), які відображають індивідуальний авторський стиль, що визначається контекстом і смисловим навантаженням певного слова, речення чи тексту загалом. Емпатична експресія у художньому тексті експлікується на всіх мовних рівнях та корелюється за допомогою комбінації різноманітних лексичних, граматичних, графічних та синтаксичних засобів, що у своєму взаємозв'язку і взаємозалежності якнайповніше реалізують імпліцитний лексико-семантичний потенціал та формують цілісну емоційно забарвлену картину у контексті полотна художнього твору. Неабиякою експресивною здатністю до відтворення емоційного стану, почуттів, уявлень та думок авторів і персонажів у рамках художніх (образних) порівнянь володіють порівняльні (компаративні) емпатичні конструкції, у структурі яких містяться такі компоненти, як суб'єкт (Tenor), об'єкт (Vehicle), основа (Ground) і показник (Marker). Разом із тим наявність у компаративемі всіх чотирьох елементів не є обов'язковою практикою, оскільки більшість стилістично-продуктивних індивідуально-авторських емпатичних моделей мають імпліцитну природу й характеризуються унікальністю, непередбачуваністю та асоціативністю. Констатовано, що в англомовному науково-фантастичному дискурсі переважають компаративеми, у яких суб'єктом порівняння виступає людина, її зовнішній та внутрішній світ, об'єктом можуть бути різного роду природні та надприродні предмети і явища дійсності, тоді як основу становлять, в основному, один чи кілька консеквентних прикметників або прислівників.

Ключові слова: емфаза, художній дискурс, експлікація, художні порівняння, порівняльні (компаративні) емпатичні конструкції, контекст, структурні компоненти компаративної конструкції.

Khoma Volodymyr. Comparative constructions to explicate emphasis in fictional discourse

The article deals with the effective use of a range of comparative emphatic constructions as a means of expressing emphasis in the English fictional discourse. Emphasis is an effective linguistic category and an amplifying phenomenon. It doesn't only emotionally highlight the expression but also carries out aesthetic and emotive functions imparting an essential emotional and expressive meaning to the work of fiction. It was ascertained that within fictional discourse, an emphasis is achieved via the use of comparative emphatic constructions (models) which represent the essence of the author's individual style. The latter is formed by the context and semantic meaning of a particular word, a sentence or a text in general. Emphatic expressiveness in fiction is displayed on each language level and realized by the method of combination of multitudinous lexical, grammatical, graphic and syntactic means. Being interrelated and interdependent they most fully unlock an implicit lexical and semantic potential and create an integral emotional and expressive picture within the canvas of a work of fiction. In the context of fictional (imaginative) comparisons, comparative emphatic constructions consist of such structural components as subject (the Tenor), object (the Vehicle), basis (the Ground) and indicator (the Marker), and they represent emotional states, feelings, conceptions and ideas of authors and characters. Most individual author's emphatic models have an implicit nature and are characterized by their uniqueness, unpredictability and associativity. It is ascertained that the subject of the comparative constructions in the English science fiction is predominantly represented by a human, one's inner

or outer world, while the object is expressed by natural or supernatural phenomena, materials, religious terms, food & beverages and others. The main characteristic of the basis is that it comprises one or several consequent adjectives or adverbs.

Key words: *emphasis, fictional discourse, explication, fictional comparisons, comparative emphatic constructions, context, structural components of comparative construction.*

Вступ. Категорія емпізи та специфіка механізмів її експлікації у художньому дискурсі стають дедалі популярнішим об'єктом дослідження у мовознавстві й літературознавстві ХХІ століття. Дослідження цього феномену пояснюється наявністю широкого асортименту підсилювальних засобів, які роблять мову полотна художнього твору емотивно маркованою. Незважаючи на ретельну розробленість категорії емпізи та сукупності способів її вираження у вітчизняному і зарубіжному лінгвістичному середовищі (І. Білецька, Л. Білоконенко, О. Валько, А. Загнітко, І. Кондратюк, І. Корунець, Ю. Павловська, О. Панченко, О. Селіванова, Д. Станко, М. Холодницька, В. Чабаненко, R. Quirk та інші), її інтерпретація, ґрунтовна категоризація емпітичних конструкцій та виявлення й аналіз особливостей їх реалізації у творах різних жанрів літератури досі залишаються не досить вивченими, систематизованими та висвітленими.

Мета дослідження полягає у встановленні й аналізі емпітичних компаративів як прийомів інтенсифікації емоційної виразності у художньому дискурсі на матеріалі англійської науково-фантастичної літератури. Об'єктом дослідження виступає категорія емпізи, матеріалізована у полотні художнього дискурсу, а предметом – конфігурація компаративних емпітичних конструкцій у композиції мови науково-фантастичного тексту. Завдання розвідки полягає у дослідженні феномену емпізи та розкритті продуктивного потенціалу компаративних моделей її експлікації в англійських науково-фантастичних художніх творах.

Матеріал і методи дослідження. Матеріалом поточного дослідження слугували англійські науково-фантастичні твори, з яких за допомогою методу суцільної вибірки дібрано взірці застосування розмаїтих порівняльних (компаративних) емпітичних конструкцій. Крім того, у рамках цієї розвідки використовувалися методи інтерпретаційного, лінгвістичного і комунікативно-функціонального аналізу, а також дескриптивний метод.

Результати. Як відомо, головним і найскладнішим завданням автора є перманентний пошук найоптимальніших і найпродуктивніших способів привернення уваги читача до конкретної події чи висловлення, що є квінтесенцією ефективності індивідуального авторського стилю. Окрім іншого, у рамках художнього дискурсу цієї цілі можна досягнути за допомогою використання різноманітних порівняльних емпітичних моделей з метою підсилення емоційно-експресивного забарвлення, що робить художній твір як більш цікавим і пізнавальним для читачів, так і ціннішим і перспективнішим для студіювання мовознавцями та літературознавцями.

Емпіза, як комплексна лінгвістична універсаль, репрезентується через емоційно-експресивну акцентуацію певного елементу висловлювання або його смислових відтінків різноманітними засобами [14, с. 9], які реалізують свій лексико-семантичний потенціал на різних рівнях мови. Така категорія забезпечує об'єктивну властивість мовних одиниць передавати іманентний предметно-логічний зміст із підвищеною виразністю [2, с. 231], надаючи висловленню необхідної чіткості й зрозумілості.

У царині художнього дискурсу емпіза отримує втілення у категорії емпітичних фігур – комплексу різнорівневих засобів мови, що наділені особливою виразною силою і мають сміливу значеннєву фактуру [2, с. 201–202], а також використовуються з метою актуалізації, інтенсифікації й акцентуалізації як окремих компонентів висловлення, так і цілих речень у ролі експлікантів стану, почуттів та емоцій авторів і персонажів.

У контексті художнього твору емпіза виконує здебільшого естетичну та емотивну функції, додаючи висловленню глибини, інтенсивності та значного емоційно-експресивного забарвлення, сприяючи передачі комунікативних інтенцій мовця та забезпечуючи досягнення необхідного примножувального ефекту.

Загальновідомо, що відповідно до способу творення емпітичності у рамках різних

мовних рівнів прийнято виокремлювати лексичні, граматичні, графічні та синтаксичні засоби вираження емпізи. Кожна категорія засобів має власний набір інструментів та механізмів і характеризується індивідуальними особливостями застосування й оригінальним продуктивним потенціалом відтворення емпітичного задуму автора.

Разом із тим доцільно зауважити, що у сучасному художньому дискурсі все частіше спостерігається так зване «стирання» чітких меж між різними категоріями засобів експлікації емпітичних конструкцій, що проявляється у «безпосередній залежності від конкретного контексту і необхідного смислового навантаження того чи іншого слова чи висловлення» [3, с. 104] у письмовому полотні художнього твору як прояву унікального індивідуального стилю автора.

Серед багатства експресивних засобів у рамках науково-фантастичної літератури порівняльні (компаративні) емпітичні конструкції володіють істотною мультиплікативною здатністю до відтворення станів, почуттів, уявлень і думок як авторів, так і персонажів художніх творів більш точно та емоційно [11, с. 304]. Варто наголосити, що, на відміну від звичайних (класичних) порівнянь, які передбачають зіставлення двох і більше суб'єктів, об'єктів чи явищ, що належать до одного рівня чи класу, з одночасним виокремленням спільних рис або відмінностей між ними, ключовою метою художніх (образних) порівнянь є компарація віддалених між собою одиниць, які перебувають на абсолютно різних щаблях і характеризуються індивідуально-авторською формально-граматичною репрезентацією у художньому дискурсі.

Погоджуємося з витлумаченням Н. Шатіловою художнього порівняння як «сутнього мовно-виражального засобу художнього тексту, що репрезентує майстерність автора експресивізувати цілісні образи засобами асоціативного зіставлення» [13, с. 96]. Разом із тим наділення порівняння пізнавальними, естетичними, лінгвокогнітивними та мовностилістичними функціями перетворює його у рамках полотна художнього твору на один із провідних продуктивних засобів текстотворення [6, с. 159].

З урахуванням комплексності й багатогранності лінгвістичної природи художніх

порівнянь у дослідницьких студіях (В. Кухаренко [17], Л. Голоух [4], Н. Шаповалова [12] та ін.) викристалізовується чітка чотирьохкомпонентна логіко-граматична модель порівняльної (компаративної) конструкції – компаративеми [5; 6; 7; 8; 9; 10], яка, за аналогією з аналізом метафоричних конструкцій, зокрема містить такі структурні компоненти:

1) **Tenor** – суб'єкт (предмет) порівняння (компарат), тобто суб'єкт, об'єкт чи явище, що підлягає порівнянню; іншими словами, характеристики якого потрібно пізнати чи розкрити за допомогою іншого (компаратора);

2) **Vehicle** – об'єкт (образ) порівняння (компаратор), тобто суб'єкт, об'єкт чи явище, з яким порівнюється компарат; іншими словами, який володіє яскраво вираженими і добре відомими для дослідника характеристиками;

3) **Ground** – основа (ознака) порівняння, тобто одна або кілька характеристик як засаднича база чи підґрунтя, за допомогою і на підставі яких відбувається порівняння компаранта і компаратора;

4) **Marker** – формальний показник порівняльних відношень, тобто засіб мовного оформлення порівняльної семантики, який забезпечує реалізацію компаративного змісту в умовах специфічних семантичних відношень між компарантом і компаратором задля підтримання цілісності всієї моделі порівняння.

Маркери компаративних відношень у рамках лексико-семантичних порівняльних конструкцій зазвичай варіюються у межах категорій «схожості» – «відмінності» та можуть бути представлені у художньому дискурсі «одиницями лексичного, словотвірного, морфологічного та синтаксичного» [5, с. 86] мовних рівнів. Слід зазначити, проте, що не завжди у структурі компаративеми у художньому творі наявні всі чотири її компоненти, оскільки деякі з них можуть бути відсутніми й носити імпліцитний характер. Такого типу порівняння мають здебільшого індивідуально-авторську природу і призначені для забезпечення стилістичного ефекту непередбачуваності, унікальності, акцентуалізації на асоціаціях, які суперечать раціональному мисленню [4].

Емоційно-експресивний характер порівнянь породжує уявлення, думки, почуття, внаслідок яких одне уявлення, почуття

викликає інше [7, с. 49]. Семантика образу порівняння часто передає абстрактне емоційне значення лексем і прагматично формує певну асоціацію, як у прикладі: *“The sky overhead was strewn with stars, vast swathes of them, **bright and numerous as sequins** sewn into a ballgown. Catey had a dress like that from Monsoon, I thought. She was going to wear it to the prom”* [15, с. 144], в якому нічне небо асоціюється з елегантною та розкішною довгою сукнею, призначеною для офіційних заходів, а зорі – з яскравими численними блискітками, які прикрашають цю сукню широкими смугами.

У контексті твору важкий внутрішньо-психологічний стан та настрій персонажа підсилюється уведенням почуттєво-виразного порівняння *“The wind also brings a stream of autumn leaves down from the trees; **it looks as though the trees are crying**”* [16, с. 164], у якому опадання осіннього листя з дерев асоціюється з персоніфікованими характеристиками об’єктів природи, а саме те, що вітер зриває осіннє листя з дерев, виглядає так, наче дерева плачуть.

Часто у художньому дискурсі суб’єктом порівняння виступає людина, її зовнішні та внутрішні риси, тоді як об’єкт розкривається за допомогою широкого спектра природних та надприродних предметів та явищ дійсності, зокрема предметів, речовин, матеріалів, релігійних термінів, їжі, напоїв тощо, наприклад:

– «людина – страва»: *“I was just a DCI then, he said. **Green as pea soup**”* [15, с. 408];

«людина – плоть та нутрощі»: *“Wigner’s arc dropped him directly in front of the closest gun, which pulverized him instantly as soon as he fell into firing range. **He dropped as a pile of meat and entrails**”* [18, с. 291];

– «людина – пекло»: *«“What you want?” **He looked nervous as hell**»* [19, с. 71]; *“Hoppo had been **mad as hell** when Johnny landed the Kuala Lumpur contract, and Selena was glad”* [15, с. 323].

Разом із тим викристалізовується низка лексико-семантичних компаративних моделей, у яких суб’єктом порівняння виступають процеси і явища, пов’язані з внутрішнім світом людини, зокрема:

– «гнів – багаття»: *“She imagined **Julie’s rage as a bonfire**, and herself dancing in the embers and laughing with the sheer*

uncomplicated joy of having her back” [15, с. 79];

– «думка – стічні води»: *“Almost certainly both – my **mind** was already about **as clear as sewage** and getting more tangled all the time”* [19, с. 226];

– «очі – місяць»: *“The waves parted in front of me and I rocketed past hundreds of **eyes all open as wide as the moon**”* [19, с. 305].

Більшість індивідуально-авторських компаративних емоційних конструкцій у науково-фантастичному дискурсі є трикомпонентними, тобто містять суб’єкт, об’єкт та основу. Остання не лише виступає сполучною ланкою між двома першими елементами, але й насичує образністю й контекстуалізує розгорнуті компаративами, наділяючи їх значною емоційно-аксіологічною експресивністю. Основою (характеристиками), на підставі якої відбувається порівняння, можуть бути один або кілька консеквентних прикметників чи прислівників, а саме:

– **mad** (злий): *“Hoppo had been **mad as hell** when Johnny landed the Kuala Lumpur contract, and Selena was glad”* [15, с. 323]; *“On the other hand, he also claimed to be 180 years old, so it’s possible **he was as mad as a snake**”* [19, с. 90];

– **nervous** (розлючений): *«“What you want?” **He looked nervous as hell.**»* [19, с. 71];

– **heady** (п’яний): *“She is filled with **relief, heady as wine** and coloured only slightly by that sense of resignation she felt so often as a child...”* [15, с. 307];

– **huge and bright** (величезний і яскравий), **silver** (сріблястий): *“From the ruins of Pakwa you can see **Tristane, huge and bright as a beacon, like a silver globe**”* [15, с. 418];

– **bulky** (об’ємний): *“The rainclouds whip by the windows, **bulky as puddings**”* [15, с. 371];

– **ephemeral and deceptive** (ефемерний та оманливий): *“The idea that she could claim to belong here is an illusion, **as ephemeral and deceptive as one of Dad’s transparencies**”* [15, с. 359];

– **straight** (рівний, гострий): *“For a moment she couldn’t see it, there was just a wall of green, all the trees identical-seeming, like in a child’s drawing of a **forest, each one straight as a matchstick, the branches set at right angles**”* [15, с. 386]; *“Angela remembered Jing Li, who had been assigned to their office as their official translator: the dark line of her hair against her jawline, **straight as a blade**, the perfect curve of her throat, like the inside of a shell”* [15, с. 291];

– **meekly** (смиренно): “*Suddenly I’m disgusted with my own wimpiness, my willingness to sit there as meekly as a lab specimen under a microscope when I’ve got so many questions swarming through my mind*” [16, с. 23];

– **keenly** (гостро): “*She felt foolish for stating something so obvious, yet it was the knowledge of Vanja’s, carried so lightly and utilised so keenly, keenly as a fencing blade, that had most impressed her*” [15, с. 51].

Стилістично-продуктивними індивідуально-авторськими лексико-семантичними компаративними конструкціями також є такі, у яких емпатична виразність підсилюється послуговуванням різноманітними засобами і прийомами передачі колірної та звукової семантики, як-от:

– “*There were the **trainers**, for a start, which now Selena came to think of it were exactly the same shade of orange as the fish in the bucket*” [15, с. 10]. Конкретизація імпліцитної семантики зовнішнього вигляду кросівок забезпечується використанням прийому кольоронаслідування, тобто такий предмет гардероба у головної героїні твору асоціюється з таким

відтінком помаранчевої барви, як колір риби у цебрі.

– “*I remembered the sound of the organ as a kind of low droning, like someone trying to hum a tune through greaseproof paper*” [15, с. 189]. Неповторність звучання органа передається за допомогою прийому звуконаслідування (ономатопеї: *low droning* – приглушене бджолине дзижчання), який авторка описує як звук, що проходить крізь жиронепроникний папір.

Висновки. Висновуємо, що задуманої автором інтенсивності й експресивності висловлень у художньому дискурсі як «ознак емпатичних конструкцій англійської мови» [1, с. 9], окрім іншого, можна досягти за допомогою низки компаративних моделей. Збагачення художнього тексту порівняльними емпатичними конструкціями доповнює поліваріантність та глибину застосовуваних механізмів та інструментів експлікації емотивних станів, дій, почуттів, уявлень і думок як авторів, так і персонажів творів. Перспективу подальших розвідок убачаємо у мультиплікаційному і кумулятивному вимірі аналізу продуктивних компаративем у рамках різних літературних стилів.

Література:

1. Білецька І., Грабова Т. Англійські лексичні та граматичні емпатичні конструкції та їх ознаки. *Вісник Українсько-туркменського культурно-освітнього центру*. Умань : ВПЦ «Візаві», 2017. Вип. 1. Ч. II. С. 5–11.
2. Білоконенко Л. Емпатичні фігури. Сучасний художній дискурс: мовностилістичний вимір : колективна монографія / за заг. ред. проф. Ж. Колоїз. Кривий Ріг : ФОП Маринченко С.В., 2024. С. 195–237.
3. Гижа І. Б. Переклад англійських емпатичних конструкцій українською мовою. *Сучасні напрямки досліджень міжкультурної комунікації та методики викладання іноземних мов : IV Всеукраїнська науково-практична конференція студентів та молодих науковців*. 2012. С. 102–105.
4. Голоюх Л.В. Порівняння як структурно-стилістичний компонент художнього тексту (на матеріалі сучасної української історичної прози) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Київ, 1996. 225 с.
5. Грипас О.Ю. Засоби маркування компаративних відношень у формально-синтаксичній структурі речення в українській мові. *Studia philologica*. 2016. № 6. С. 85–90.
6. Кононенко В.І. Прагматика художнього тексту: пошуки нового стилю : монографія. Київ; Івано-Франківськ : ПНУ ім. В. Стефаника, 2021. 365 с.
7. Літературознавчий словник-довідник. / За ред. Р.Т. Гром'яка, Ю.І. Коваліва, В.І. Теремка. Київ : ВЦ «Академія», 2007. 752 с.
8. Мацько Л.І. Порівняння. Українська мова : Енциклопедія. / Редкол.: В.М. Русанівський, О.О. Тараненко, М.П. Зяблюк та ін. Київ : Вид-во «Українська енциклопедія» імені М.П. Бажана, 2004. С. 507.
9. Мацько Л.І., Сидоренко О.М., Мацько О.М. Стилістика української мови : підручник. Київ : Вища школа, 2003. 462 с.
10. М'яснянкіна Л.І. Порівняння як лінгвістична категорія. *Українознавець*. 2006. Вип. 1. С. 86–92.
11. Панченко О.І., Вотінцева М.Л. Емфаза та її різновиди в англійській мові (на матеріалі творів Дж. Остен). *Вісник науки та освіти*. 2023. № 11(17). С. 209–309.
12. Шаповалова Н.П. Функціонально-семантичний статус порівняльних конструкцій сучасної української мови : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Донецьк, 1998. 180 с.
13. Шатілова Н.О. Порівняння в мовно-образній системі художнього тексту (на матеріалі творів Сидора Воробкевича). *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія : Філологія. Журналістика*. 2023. Т. 34(73), № 1. Ч.1. С. 92–97.

14. Яницький Є.І. Лексико-граматичні засоби відтворення емпізи в сучасному політичному дискурсі (на матеріалах промов Джеремі Ханта) : магістерська робота. Кривий Ріг : КДПУ, 2021. 96 с.
15. Allan N. *The Rift*. London : Titan Books, 2017. 432 p.
16. Haddix M. *Double Identity*. New York : Simon & Schuster Children's Publishing, 2005. 218 p.
17. Kukharenko V.A. *A Book of Practice in Stylistics*. Vinnytsya : Nova Knyha, 2003. 160 p.
18. Scalzi J. *The Ghost Brigades*. New York : Tor Books, 2006. 384 p.
19. Smith M. *Spares*. New York : HarperCollins, 1996. 328 p.

References:

1. Biletska, I., & Hrabova, T. (2017). Anhliyski leksychni ta hramatychni emfatychni konstruktsiyi ta yikh oznaky [English lexical and grammatical emphatic constructions and their features]. *Visnyk Ukrayinsko-turkmentskoho kulturno-osvitnyoho tsentru*, 1, 5–11. [in Ukrainian].
2. Bilokononko, L. (2024). Emfatychni fihury [Emphatic figures]. *Suchasnyy khudozhniy dyskurs: movnostylistychnyy vymir*: Collective monograph. Kryvyy Rih: IE Marynchenko S.V., 195–237. [in Ukrainian].
3. Hyzha, I. (2012). Pereklad anhliyskykh emfatychnykh konstruktsiy ukrayinskoyu movoyu [Translation of English emphatic constructions into Ukrainian]. *Suchasni napryamky doslidzhen mizhkulturnoyi komunikatsiyi ta metodyky vykladannya inozemnykh mov*, 102–105. [in Ukrainian].
4. Holoyukh, L. (1996). Porivnyannya yak strukturno-stylistychnyy component khydozhnyoho tekstu (na materialakh suchasnoyi ukrayinskoyi istorychnoyi prozy) [Comparison as a structural and stylistic component of fiction (based on modern Ukrainian historical prose)]. PhD dissertation: 10.02.01. Kyiv. [in Ukrainian].
5. Hrypas, O. (2016). Zasoby markuvannya komparatyvnykh vidnoshen u formalno-syntaktychniy strukturi rechennya v ukrayinskiy movi [Means of marking of the comparative relations in formal grammatical structure of the sentence]. *Studia philologica*, 6, 85–90. [in Ukrainian].
6. Kononenko, V. (2021). Prahmatyka khudozhnyoho tekstu: poshuky novostylyu [Pragmatics of fiction: searching for the new style]. Monograph. Kyiv; Ivano-Frankivsk: Vasyl Stefanyk Precarpathian National University. [in Ukrainian].
7. Literaturoznachnyy slovnyk-dovidnyk [Literary-studies dictionary-guide]. (2007). / Ed. by R. Hromyak, Yu. Kovaliv, V. Teremko. Kyiv: Academia. [in Ukrainian].
8. Matsko, L. (2004). Porivnyannya [Comparisons]. *Ukrainian language: Encyclopedia*. / Eds. V. Rusanivskyy, O. Taranenko, M. Zyablyuk et al. Kyiv: Vyd-vo "Ukrayinska entsyklopediya" imeni M.P. Bazhana. [in Ukrainian].
9. Matsko, L., Sydorenko, O., Matsko, O. (2003). *Stylistyka ukrayinskoyi movy: pidruchnyk* [Stylistics of the Ukrainian language: Manual]. Kyiv: Vyshcha shkola. [in Ukrainian].
10. Myasnyankina, L. (2006). Porivnyannya yak linhvistychna katehoriya [Comparison as a linguistic category]. *Ukrayinoznaveets*, 1, 86–92. [in Ukrainian].
11. Panchenko, O., & Votintseva, M. (2023). Emfaza ta yiyi riznovydy v anhliyskiy movi (na materialakh tvoriv Dzh. Osten) [Emphasis and its types in English (based on J. Austen works)]. *Visnyk nauky ta osvity*, 11(17), 209–309. [in Ukrainian].
12. Shapovalova, N. (1998). Funktsionalno-semantychnyy status porivnyalnykh konstruktsiy suchasnoyi ukrayinskoyi movy [The functional-semantic status of comparative constructions in Modern Ukrainian language]. PhD dissertation: 10.02.01. Donetsk. [in Ukrainian].
13. Shatilova, N. (2023). Porivnyannya v movno-obraznyi systemi khudozhnyoho tekstu (na materialakh tvoriv Sydora Vorobkevycha) [Comparison in the language-picture system of artistic text (based on the works of Sydir Vorobkevych)]. *Vcheni zapysky TNU imeni V.I. Vernadskoho. Seriya: Filolohiya. Zhurnalistyka*, 34(73), 92–97. [in Ukrainian].
14. Yanytskyy, Ye. (2021). Leksyko-hramatychni zasoby vidtvorennia emfazy v suchasnomu politychnomu dyskursi (na materialakh proмов Dzeremi Khanta) [Lexico-grammatical means for emphasis manifestation in modern political discourse (based on the speeches of Jeremy Hunt)]. Master's paper. Kryvyy Rih: KRSPU. [in Ukrainian].
15. Allan, N. (2017). *The Rift*. London: Titan Books.
16. Haddix, M. (2005). *Double Identity*. New York: Simon & Schuster Children's Publishing.
17. Kukharenko, V. (2003). *A Book of Practice in Stylistics*. Vinnytsya: Nova Knyha.
18. Scalzi, J. (2006). *The Ghost Brigades*. New York: Tor Books.
19. Smith, M. (1996). *Spares*. New York: HarperCollins.

Дата першого надходження статті до видання: 01.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 14.01.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 06.04.2026

КОМПАРАТИВНЕ ВИВЧЕННЯ ДРАМАТИЧНИХ ТВОРІВ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Черниш Наталія Володимирівна,

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри української і зарубіжної літератури та методики навчання

Університету Григорія Сковороди в Переяславі

ORCID ID: 0000-0002-6626-1858

У статті розглянуто проблему компаративного вивчення драматичних творів у закладах загальної середньої освіти як ефективного засобу реалізації міжлітературних зв'язків у шкільному курсі української та зарубіжної літератури. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю формування в учнів цілісного уявлення про драму як особливий рід літератури, а також усвідомлення взаємодії національної та світової літературних традицій.

Метою статті є обґрунтування методичних можливостей компаративного аналізу драматичних творів, рекомендованих чинними навчальними програмами, та визначення основних напрямів їх зіставного вивчення. У процесі дослідження застосовано порівняльно-типологічний, структурно-семантичний і текстуальний методи аналізу, а також елементи методичного узагальнення.

У статті окреслено основні аспекти роботи з драматичним текстом у шкільній практиці: аналіз жанрових особливостей, драматичного конфлікту, системи образів, мовної специфіки персонажів, ролі ремарок і підтексту. Обґрунтовано критерії добору драматичних творів для компаративного аналізу та доведено наявність значного порівняльного потенціалу в українській і зарубіжній драматургії, що вивчається в школі. Наведено приклади зіставлення творів української літератури з драматичними текстами зарубіжних авторів на рівні сюжету, проблематики, ідейного спрямування та художніх засобів.

Практичне значення дослідження полягає в можливості використання запропонованих підходів і прикладів у навчальному процесі, зокрема під час вивчення драматичних творів, організації різних видів читання, творчих завдань і групових форм роботи.

Доведено, що компаративне вивчення драматичних творів у системі шкільної літературної освіти сприяє не лише поглибленню літературознавчих знань учнів, а й формуванню естетичної культури, критичного мислення та усвідомлення взаємодії національної і світової літератури в єдиному культурному просторі.

Ключові слова: компаративістика, міжпредметні зв'язки, драматургія, типологічна подібність, методика викладання літератури, інтегроване навчання.

Chernysh Natalia. Comparative study of dramatic works in general secondary education institutions

The article considers the problem of comparative study of dramatic works in secondary education institutions as an effective means of implementing interliterary connections in the school course of Ukrainian and foreign literature. The relevance of the study is due to the need to form in students a holistic idea of drama as a special genre of literature, as well as an awareness of the interaction of national and world literary traditions.

The purpose of the article is to substantiate the methodological possibilities of comparative analysis of dramatic works recommended by current curricula, and to determine the main directions of their comparative study. In the process of the study, comparative-typological, structural-semantic and textual methods of analysis were used, as well as elements of methodological generalization.

The article outlines the main aspects of working with dramatic text in school practice: analysis of genre features, dramatic conflict, system of images, linguistic specificity of characters, the role of remarks and subtext. The criteria for selecting dramatic works for comparative analysis are substantiated and the presence of significant comparative potential in Ukrainian and foreign dramaturgy studied at school is proven.

Examples of comparing works of Ukrainian literature with dramatic texts by foreign authors at the level of plot, issues, ideological direction and artistic means are given.

The practical significance of the study lies in the possibility of using the proposed approaches and examples in the educational process, in particular when studying dramatic works, organizing various types of reading, creative tasks and group forms of work.

It is proven that the comparative study of dramatic works in the system of school literary education contributes not only to the deepening of students literary knowledge, but also to the formation of aesthetic culture, critical thinking and awareness of the interaction of national and world literature in a single cultural space.

Key words: *comparability, interdisciplinary connections, dramaturgy, typological similarity, literature teaching methodology, integrated learning.*

Вступ. Компаративне вивчення української та зарубіжної літератури у закладах загальної середньої освіти є частиною дидактичної проблеми міжпредметних зв'язків. Ця проблема не нова, але останнім часом у зв'язку із завданням всебічного розвитку особистості учня набула фундаментального соціально-виховного значення. Отримання інтегрованих знань стало одним із головних завдань школи.

У сучасному літературознавчому дискурсі компаративне вивчення української та зарубіжної літератури є пріоритетним напрямом досліджень, спрямованих на розуміння процесів міжкультурної взаємодії, художніх впливів і типологічних паралелей. У цьому контексті драматургія посідає особливе місце як форма художнього мислення, жанр, що поєднує розмовний текст із виконавством та відображає глибокі соціокультурні та естетичні трансформації відповідних національних традицій.

Попри наявність окремих розвідок, присвячених аналізу драматичних творів українських та зарубіжних письменників, порівняльне вивчення цих текстів залишається фрагментарним і зосереджене переважно на окремих впливах або тематичних збігах. Натомість не досить розробленими залишаються питання порівняння української та зарубіжної драматургії з точки зору поетики, жанрово-стильових моделей, драматичного конфлікту, композиції та образної системи. Тому є потреба в комплексному компаративному аналізі драматичних творів української та зарубіжної літератури, який дозволить виявити як універсальні закономірності розвитку драми, так і національно-культурну унікальність українського драматургічного процесу в контексті світового літературного простору.

Проблеми порівняльного підходу до вивчення української і зарубіжної літератури висвітлено у працях таких науковців: О. Бан-

дури, Л. Бондаренка, Г. Вєрвеса, С. Козловської, Н. Крутікової, Д. Наливайка, О. Скиби тощо. Вагомий внесок у розвиток ідей міжпредметних та міжлітературних зв'язків зроблено в методичних дослідженнях Т. та Ф. Бугайків, Н. Волошиної, А. Градовського, Ж. Клименко, О. Куцевол, Л. Мірошніченко, В. Неділька, Є. Пасічника та інших. Ґрунтовним дослідженням із цієї проблеми є дисертація О. Гордієнко, у якій вчена акцентує увагу на методиці вивчення драматичних творів зарубіжної літератури у взаємозв'язках з українською на уроках у 8–11 класах.

Метою статті є здійснення компаративного аналізу драматичних творів української та зарубіжної літератури з метою виявлення спільних і відмінних рис їхньої поетики, жанрово-стильових особливостей і художніх стратегій, зумовлених різними культурно-історичними контекстами.

Реалізація поставленої мети передбачає зіставлення принципів побудови драматичного конфлікту, системи персонажів, композиційних моделей і тематико-ідеологічних домінант у творах українських і зарубіжних драматургів, а також окреслення місця української драматургії у міжлітературному діалозі та загальноєвропейському або світовому літературному процесі.

Результати. Компаративістика є відправною точкою для подальшого вивчення особливостей порівняльного літературознавства. Вона звертає увагу на явища та процеси, які можуть здаватися другорядними під час ізолюваного вивчення літератури. Лише завдяки багаторазовому спостереженню вони розкривають свою важливість. Українська та зарубіжна літератури, розглянуті у порівнянні, часто постають у новому світлі та набувають нового значення.

Компаративістика як метод вивчення літератури розвинулась у XIX столітті, але її еле-

менти з'явилися в літературно-критичних працях ще в часи античності. У літературознавчому словнику-довіднику за редакцією Р. Гром'яка та Ю. Коваліва подається визначення цього поняття: «Компаративістика – це порівняльне вивчення фольклору, національних літератур, процесів їх взаємозв'язку, взаємодії, взаємовпливів на основі порівняльно-історичного підходу (методу)» [4, с. 369].

Численні праці свідчать про актуальність та перспективність взаємопов'язаного вивчення української та зарубіжної літератури. Безсумнівно, цінними для педагогів є численні ґрунтовні публікації А. Градовського, Ж. Клименко та інших науковців, що містять цікавий матеріал щодо аналізу драматичних творів українських та зарубіжних письменників.

Першим дисертаційним дослідженням у галузі порівняльного підходу до вивчення української та зарубіжної літератури стала праця А. Градовського «Вивчення української літератури у взаємозв'язках із зарубіжною», яка розкрила можливість та необхідність такого підходу до вивчення українського художнього процесу. Автор розглядає деякі з найважливіших аспектів літературних зв'язків у контексті шкільного курсу, а саме: елементи типологічної спільності (теми, ідеї, сюжети, образи); творчі контакти письменників. Серед умов порівняння літературних творів, визначених дослідником, найважливішою є підпорядкування порівняльного аналізу творів двом цілям: виявленню спільного та виділенню особливого, національно самобутнього. На думку А. Градовського, застосування компаративного аналізу художніх творів можливе лише за певних умов, однією з яких є засвоєння учнями змісту та проблематики вивчених творів [1].

Цікавим з точки зору висвітлення міжлітературних зв'язків у шкільній методиці є дослідження Ж. Клименко «Взаємозв'язане вивчення зарубіжної та української літератур у 5–8 класах загальноосвітньої школи». Вчена визначила етапи розвитку вітчизняної методики вивчення літератури через її взаємозв'язки; подала класифікацію типів порівнянь, що трапляються в шкільній практиці; розробила пропедевтичний курс взаємозв'язаного вивчення літератур, що включає врахування контактних зв'язків, типологічних подібностей та генетичної спорідненості [2].

Доречним є думка Л. Мірошниченко, що вивчення української літератури ізольовано від світової є помилкою минулого, і ця помилка негативно впливає на навчальний процес. Вона пропонує розпочинати інтеграцію обох курсів з ретельного планування роботи над теоретичними питаннями, які розглядаються на уроках української та зарубіжної літератури [6].

Взаємозв'язане вивчення драматичних творів української та зарубіжної літератури у ЗЗСО є частиною проблеми міжпредметних зв'язків. З усіх навчальних дисциплін гуманітарного циклу саме українська та зарубіжна літератури є найближчими за змістом, формою, методами і прийомами роботи на уроці. Майже всі поняття теорії літератури, пов'язані з вивченням драматургії, формуються на уроках української і зарубіжної літератури. Наприклад, поняття про літературні жанри (трагедія, комедія, драма); напрями літератури (класицизм, символізм, романтизм, модернізм) та інші.

Методика вивчення драматичних творів української та зарубіжної літератури має забезпечити: розвиток знань про творчість зарубіжних та українських драматургів; розвиток компетентності учнів у самостійних дослідженнях під час порівняльного аналізу драматичних творів з української та зарубіжної літератури; розвиток загальних навичок порівняння драматичних творів українських та зарубіжних авторів, аналіз цих творів у взаємозв'язку; доступність навчального матеріалу з одночасним забезпеченням його комплексності, що є передумовою для стимулювання розумової діяльності учнів.

Важливим аспектом аналізу творів української і зарубіжної драматургії є визначення характеру драматичних сюжетів, що є визначальною характеристикою драми як літературного жанру. Сюжет драми характеризується напругою, а її дія активна і цілеспрямована, оскільки твір обмежений сценічним часом. Як влучно зазначив Гете у листі до Шиллера, драма має мотиви, які більшою мірою прискорюють дію. Англійський актор М. Редгрейв висловив подібну думку: «драма, порівняно з іншими літературними жанрами, містить більшу кількість подій у меншому просторі, що надає їм динамізму». Вивчаючи «Наталку Полтавку» І. Котляревського, «Гамлета» В. Шекспіра, «Пігмаліона» Б. Шоу, ми

зосереджуємося на багатстві їхніх сюжетів та подій.

Під час компаративного аналізу української і зарубіжної драматургії розглядається сюжетна єдність твору. Комедія і трагедія містять одну дію не тому, що фабула не може мати більше однієї сюжетної лінії, а тому що обмежений простір, де відбувається дія, та обмежений час перешкоджають зображенню багатьох подій.

Основні мотиви творів української та зарубіжної літератури пов'язані із сюжетними особливостями. Це, наприклад, мотив кохання (М. Коцюбинський «Дорогою ціною», В. Шекспір «Ромео і Джульєтта»), тема долі молодої жінки, яка бореться за своє право на щастя (Б. Шоу «Пігмаліон», І. Котляревський «Наталка Полтавка»). Вивчаючи драматичні твори української і зарубіжної літератури, можна порівняти образи Остапа і Ромео, Соломії і Джульєтти (М. Коцюбинський «Дорогою ціною», В. Шекспір «Ромео і Джульєтта»); Наталки та Елізи (І. Котляревський «Наталка Полтавка», Б. Шоу «Пігмаліон»); Катерини, Ганни та Офелії (Т. Шевченко «Катерина», «Діва» та В. Шекспір «Гамлет») тощо.

Головна мета вивчення драматичних творів у закладах загальної середньої освіти – допомогти учням зрозуміти подвійну природу їхнього художнього вираження: літературну та театральну. На уроках треба виховувати вдумливого читача і кваліфікованого глядача.

Драма характеризується своєю діалогічною мовою. Читач сприймає зміст драматичного твору через діалоги, тобто розмови між двома, трьома або більше персонажами, а також монологи (думки персонажів, вимовлені вголос). У драматичних творах автори зазвичай зображують людину в найважливіших життєвих ситуаціях. Конфлікт, що лежить в основі сюжету, має психологічний, соціальний або побутовий характер. Він визначає розвиток сюжету, групування персонажів та їхні дії. Розкриваючи конфлікти у п'єсі, учні зрозуміють персонажів, їхні життєві позиції та їхні моральні якості. Тому вчителі зазвичай починають вивчення драматичного твору із з'ясування конфлікту. Розуміння конфлікту призводить до розуміння задуму п'єси. У драматичному творі конфлікт набагато гостріший, ніж в епічних творах. П'єси вимагають стислості в описі життєвих подій та динамізму в розвитку дії.

Останнім часом набули поширення такі види шкільних робіт, які підводять учнів до образного вирішення поставленої задачі. Педагоги пропонують так звані режисерські коментарі. Якщо поставити школярів у позицію режисера, то це сприятиме розвитку творчої уяви, розкриттю читацьких образів, які сформувалися в них після ознайомлення з п'єсою. Також корисно поставити учнів у позицію актора. Аналізуючи драматичні твори, слід звертати особливу увагу на мову акторів як засіб індивідуалізації. У драматичному творі мова персонажа відображає його характер, звички, наміри та погляди на життя. Доцільно ставити перед учнями завдання проаналізувати окремі явища та образи з лінгвістичної точки зору.

Вивчаючи драматичні твори, школярі знайомляться з фрагментами театральних вистав, фільмами за п'єсами. Такий перегляд забезпечує емоційне сприйняття твору та глибше його розуміння, але водночас впливає на здатність учнів самостійно оцінювати твір, розв'язувати завдання, спрямовані на інтерпретацію персонажів. Завдання уроку компаративного аналізу полягає в тому, щоб глибше розкрити ідейно-естетичну сутність кожного спорідненого твору; запропонувати історико-літературне пояснення відмінностей або подібностей літературних явищ у різних творах; сприяти усвідомленню духовної єдності та національної самобутності різних літератур у культурно-історичному розвитку суспільства; виховувати в учнів гуманістичний світогляд та шанобливе ставлення до різних народів, допомогти їм глибше пізнати світ.

Виділяються елементи порівняльного аналізу під час вивчення багатонаціональних творів, близьких за темою, сюжетом, ідеєю, образами, проблематикою, особливостями поетики; зіставлення багатонаціональних літературних явищ; врахування творчих зв'язків між авторами різних літератур; аналізу творів одного напрямку, школи, течії, а також різних національних літератур. Школярі аналізують схожість і відмінність творів. Вони не проводять детальний аналіз, а зосереджують увагу на розгляді окремих, важливих елементів, розкривають причинно-наслідкові зв'язки між виявленими паралелями та відмінностями між двома мистецькими явищами.

Рівень взаємодії у сфері вивчення драматичних творів української і зарубіжної літератури ще досить низький. Школярі не люблять читати п'єси, що частково пов'язано з властивою жанру, а частково з недостатньою увагою до цих характеристик у шкільних програмах та одноманітністю підходу до вивчення п'єс. Виходом із цієї ситуації могла б стати система компаративного вивчення драматургії.

Міжлітературні зв'язки та інтегровані методи навчання не досить використовуються в шкільній практиці. Вивчення будь-якої національної літератури в школах не може обійтися без зв'язків з іншою літературою, оскільки національна література є частиною світового художнього процесу. Зв'язки між українською та зарубіжною драматургією практично відсутні.

Для порівняльного аналізу драматичних творів можна вибрати такі завдання: проаналізувати драматичний твір: визначити його тему та ідею, пояснити особливості сюжету, охарактеризувати персонажів та мотивацію їхніх дій у різних життєвих умовах; порівнювати драматичні твори української та зарубіжної літератури, виявляючи подібності та відмінності в темах, ідейній спрямованості, образності тощо; застосовувати набуті знання в нових ситуаціях, робити висновки, висловлювати та аргументувати судження, творчо підходити до компаративного аналізу.

Проаналізовані особливості драматичних творів та відображення зазначеної проблеми в компаративістиці дають можливість застосовувати у навчальному процесі різноманітні методи, прийоми та форми навчання: вивчення літературознавчих понять: монолог, діалог, ремарки, репліки, «відкритий» фінал, підтекст, «зовнішня» і «внутрішня» дії тощо; робота з текстом драматичного твору: обговорення характерних рис жанру, основного драматичного конфлікту, поділу персонажів на групи, визначення характеру фіналу; читання в особах, вибіркоче читання, коментоване читання; творчий переказ твору; написання творчих робіт; інсценізація окремих сцен твору тощо.

Драматичні твори, рекомендовані для вивчення чинними програмами української та зарубіжної літератури у закладах загальної середньої освіти, містять значний порівняльний потенціал, що зумовлює можли-

вість їх компаративного аналізу. Передусім це стосується класичних зразків світової та національної драматургії, у яких порушуються універсальні морально-етичні, соціальні та філософські проблеми, втілені через конфлікти особистості і суспільства, обов'язку і почуття, влади і свободи.

Наприклад, драматична фесрія Лесі Українки «Лісова пісня» може бути розглянута у порівняльному аспекті з трагедіями В. Шекспіра «Ромео і Джульєтта» та «Гамлет», що вивчаються в курсі зарубіжної літератури. Таке зіставлення дає змогу простежити спільні мотиви кохання, внутрішнього конфлікту особистості, зіткнення духовних ідеалів із реаліями соціального буття, а також виявити відмінності у типах драматичного конфлікту, жанровій природі творів і художніх засобах їх вираження.

Вагомий матеріал для компаративного аналізу становлять драматичні поеми Лесі Українки («Кассандра», «Бояриня»), у яких центральним є образ особистості, що перебуває у ситуації морального вибору та історичної відповідальності. Ці твори доцільно порівнювати з трагедією Й.В. Гете «Фауст», що дозволяє зіставити філософське осмислення сенсу людського життя, проблеми свободи, відповідальності та межі людського пізнання в українській і зарубіжній драматургії.

Комедія І. Карпенка-Карого «Мартин Боруля», представлена в шкільному курсі української літератури, є показовим зразком соціально-побутової драми й може бути зіставлена з комедіями Ж.-Б. Мольєра «Міщанин-шляхтич», «Тартюф». Порівняння цих творів дає змогу виявити типологічну спільність сатиричного змалювання міщанства, викриття соціальної удаваності та відмінності в засобах комічного і сатиричного зображення дійсності.

Таким чином, драматичні твори української літератури, що вивчаються в школі, у зіставленні з творами зарубіжної драматургії створюють широкі можливості для компаративного аналізу на рівні тематики, проблематики, жанрових особливостей, системи образів і художніх засобів. Такий підхід сприяє усвідомленню учнями як національної своєрідності української літератури, так і її органічної включеності у світовий літературний процес.

Висновки. Отже, компаративне вивчення драматичних творів у закладах загальної середньої освіти є ефективним засобом реалізації міжлітературних зв'язків і формування цілісного уявлення учнів про драму як особливий рід літератури та складник сценічного мистецтва. Порівняльний аналіз українських і зарубіжних драматичних текстів сприяє глибшому осмисленню жанрових особливостей драми, специфіки драматичного

конфлікту, системи образів і художніх засобів виразності.

Таким чином, компаративне вивчення драматичних творів у системі шкільної літературної освіти сприяє не лише поглибленню літературознавчих знань учнів, а й формуванню естетичної культури, критичного мислення та усвідомлення взаємодії національної і світової літератури в єдиному культурному просторі.

Література:

1. Градовський А.В. Компаративний аналіз у системі шкільного курсу літератури : методологія та методика. Черкаси : Брама, 2003. 292 с.
2. Клименко Ж.В. Взаємозв'язане вивчення зарубіжної та української літератур у 5–8 класах загальноосвітньої школи : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Київ, 1999. 190 с.
3. Куцевол О.М. Методика уроків компаративного аналізу. Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. 2004. № 10. С. 2–4.
4. Літературознавчий словник-довідник / Р.Т. Гром'як, Ю.І. Ковалів та ін. Київ : ВЦ «Академія», 1997. 752 с.
5. Лобода О. Компаративістика як шлях формування читацької особистості. Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. 2008. № 11–12. С. 24–25.
6. Мірошниченко Л.Ф. Методика викладання світової літератури в середніх навчальних закладах. Київ : Ленвіт, 2000. 240 с.

References:

1. Hradovskyy, A.V. (2003). Komparatyvnyy analiz u systemi shkil'noho kursu literatury: metodolohiya ta metodyka [Comparative analysis in the system of the school course of literature: methodology and techniques]. Cherkasy: Brama, 2003. 292 s. [in Ukrainian].
2. Klymenko, Zh.V. (1999). Vzayemozv'yazane vyvchennya zarubizhnoyi ta ukrayins'koyi literatury u 5–8 klasakh zahal'noosvitnoyi shkoly [Interrelated study of foreign and Ukrainian literature in grades 5–8 of a general education school]: dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.02. Kyiv, 1999. 190 s. [in Ukrainian].
3. Kutsevol, O.M. (2004). Metodyka urokiv komparatyvnogo analizu [Methodology of comparative analysis lessons]. *Vsesvitnya literatura v serednikh navchal'nykh zakladakh Ukrayiny*. 2004. № 10. S. 2–4. [in Ukrainian].
4. Hrom'yak, R.T., Kovaliv, Yu.I. ta in. (1997). Literaturoznachyy slovnyk-dovidnyk [Literary dictionary-reference book]. Kyiv: VTs «Akademiya», 1997. 752 s.
5. Loboda, O. (2008). Komparatyvistyka yak shlyakh formuvannya chytats'koyi osobystosti [Comparative literature as a way of forming a reading personality]. *Vsesvitnya literatura v serednikh navchal'nykh zakladakh Ukrayiny*. 2008. № 11–12. S. 24–25.
6. Miroshnychenko, L.F. (2000). Metodyka vykladannya svitovoyi literatury v serednikh navchal'nykh zakladakh [Methodology of teaching world literature in secondary educational institutions]. Kyiv: Lenvit, 2000. 240 s.

Дата першого надходження статті до видання: 14.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 08.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 06.04.2026

МАНІПУЛЯТИВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ХЕЙТУ У СУЧАСНІЙ КОМУНІКАЦІЇ (НА МАТЕРІАЛІ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ)

Шапочкіна Ольга Володимирівна,

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри германської філології

факультету романо-германської філології

Київського столичного університету імені Бориса Грінченка

ORCID ID: 0000-0002-9575-0415

Статтю присвячено системному лінгвістичному аналізу хейту як ефективного засобу маніпулятивного впливу у сучасному комунікативному німецькомовному просторі. Дослідження фокусується на матеріалі німецькомовного медійного дискурсу та комунікації у соціальних мережах, що дає змогу простежити функціонування хейт-мовлення в умовах публічної та напівпублічної взаємодії. У роботі охарактеризовано основні теоретичні підходи до вивчення хейту, зокрема в межах критичного дискурс-аналізу, прагматики та теорії мовленнєвих актів. Основну увагу зосереджено на виявленні лексико-стилістичних засобів реалізації хейту, серед яких – пейоративна лексика, узагальнювальні ярлики, дегуманізуючі та воєнні метафори, інтенсифікатори оцінки, імперативні конструкції, риторичні запитання та іронічно-саркастичні висловлювання. У роботі досліджено прагматичний вимір маніпулятивного впливу хейту, який реалізується через зовнішні та імпліцитні смисли. Установлено, що хейт-висловлювання виконують не лише експресивну, а і стратегічну функцію, спрямовану на керування сприйняттям адресата, легітимацію соціального виключення та нормалізацію агресії в публічному дискурсі. У статті окремо проаналізовано дискурсивні умови поширення хейт-мовлення в німецькомовному публічному просторі, зокрема роль медіа та цифрових платформ у відтворенні й підсиленні маніпулятивних смислів. Показано, що хейт функціонує не як поодинокі мовне порушення, а як повторювана комунікативна практика, яка вбудовується в ширші ідеологічні наративи та сприяє формуванню стійких негативних установок щодо окремих соціальних груп. У цьому контексті хейт-мовлення розглядається як елемент стратегічної комунікації, що поєднує емоційний вплив із когнітивним спрощенням реальності. Хейт постає як дієвий інструмент маніпуляції колективною свідомістю, що зумовлює актуальність його лінгвістичного осмислення в межах сучасних досліджень медійного та цифрового дискурсу. Отримані результати мають теоретичне й практичне значення для подальших досліджень маніпулятивних стратегій у медійному та цифровому дискурсі, а також для розвитку критичного аналізу мовних практик сучасної комунікації.

Ключові слова: хейт, хейт-мовлення, хейт-висловлювання, маніпуляція, критичний дискурсаналіз, прагматика, німецька мова, медіадискурс, німецька мова, адресат.

Shapochkina Olga. Manipulative Potential of Hate in Contemporary Communication (based on the German language)

The article is devoted to a systematic linguistic analysis of hate as an effective means of manipulative influence in the contemporary German-language communicative space. The study focuses on material drawn from German-language media discourse and communication on social networks, which makes it possible to trace the functioning of hate speech in conditions of public and semi-public interaction. The paper outlines the main theoretical approaches to the study of hate, in particular within the frameworks of critical discourse analysis, pragmatics, and speech act theory. Special attention is paid to identifying the lexical and stylistic means used to realize hate, including pejorative vocabulary, generalizing labels, dehumanizing and military metaphors, evaluative intensifiers, imperative constructions, rhetorical questions, and ironic or sarcastic utterances. The study examines the pragmatic dimension of the manipulative impact of hate, which is realized through explicit and implicit meanings. It is established that hate utterances perform not only an expressive but also a strategic function aimed at managing the recipient's perception, legitimizing social exclusion, and

normalizing aggression in public discourse. The article also analyzes the discursive conditions of the spread of hate speech in the German-language public sphere, in particular the role of media and digital platforms in reproducing and amplifying manipulative meanings. It is shown that hate functions not as an isolated linguistic violation but as a recurrent communicative practice embedded in broader ideological narratives and contributing to the formation of stable negative attitudes toward certain social groups. In this context, hate speech is viewed as an element of strategic communication that combines emotional influence with cognitive simplification of reality. Hate thus emerges as an effective tool for manipulating collective consciousness, which determines the relevance of its linguistic analysis within contemporary studies of media and digital discourse. The results obtained have both theoretical and practical significance for further research into manipulative strategies in media and digital discourse, as well as for the development of critical analysis of linguistic practices in modern communication.

Key words: hate, hate speech, hate utterances, manipulation, critical discourse analysis, pragmatics, German language, media discourse, German language, addressee.

Вступ. Умови глобалізованого інформаційного простору зумовлюють трансформацію комунікативних практик, серед яких особливе місце належить мові ворожнечі або агресивному мовленню. Одним із найбільш поширених і соціально значущих явищ є хейт, який дедалі частіше функціонує як інструмент цілеспрямованого впливу на адресата. У сучасному німецькомовному дискурсі *хейтмовлення* активно використовується у соціальних мережах, політичній комунікації, масмедіа, де воно сприяє загостренню конфліктів і поляризації суспільства. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю лінгвістичного осмислення хейту не лише як прояву вербальної агресії, а як засобу маніпуляції, що впливає на формування суспільної думки.

У лінгвістиці сучасних років *хейтмовлення* (англ. *Hate Speech*, нім. *Hassrede*) трактується як форма дискримінаційного та агресивного мовлення, спрямована на знецінення, виключення або делегітимацію соціальних груп та їхньої діяльності. У працях німецьких та зарубіжних дослідників хейт розглядається у зв'язку з поняттями мовленнєвої агресії, вербального насильства. Маніпуляція у комунікації визначається як прихований вплив на свідомість адресата з метою нав'язування певних оцінок і моделей поведінки. У поєднанні з *хейтмовленням* маніпуляція набуває особливої ефективності, оскільки емоційно забарвлені висловлювання знижують рівень критичного сприйняття інформації. Теоретичну основу дослідження феномену хейту становлять праці представників критичного дискурсаналізу, прагматики, соціолінгвістики та теорії маніпуляції. Так, Л. Летюча, досліджуючи феномен вербальної агресії, виокремлює різні її види: тролінг, флеймінг,

булінг, хейтинг, кіберсталкінг, астротурфінг, харасмент, імперсонація, ексклюзія, хеппіслеппінг, кіберсуїцид тощо. Вони тісно переплетені як один з одним, так і з різними проявами комунікативної агресії у світі [1, с. 63–68]. Н. Ферклаф розглядає агресивні та дискримінаційні мовні практики як складник ідеологічно зумовленого дискурсу, що відтворює владні асиметрії у суспільстві. У межах критичного дискурсаналізу хейтмовлення інтерпретується як інструмент домінування, що формує соціальну нерівність через мову [2]. Т. ван Дейк зосереджується на когнітивному вимірі дискурсу хейту, аналізуючи механізми маніпуляції, ідеологічної поляризації та дихотомії «ми» vs. «вони». Дослідник підкреслює роль ментальних моделей та соціальних знань у сприйнятті хейтвисловлювань адресатом [3; 4, с. 359–383]. Р. Водак і М. Райзігль у межах дискурсивноісторичного підходу досліджують хейт як риторичний інструмент расизму, ксенофобії та популізму. Їхні роботи демонструють, як мовні стратегії дегуманізації функціонують у політичному та медійному дискурсі. Р. Водак аналізує зв'язок хейтмовлення з політикою страху, показуючи, як емоційно насичена негативна риторика використовується для мобілізації електорату та легітимації дискримінаційних практик [5; 6]. Дж. Калпепер досліджує хейт у контексті теорії неввічливості, розглядаючи агресивні висловлювання як свідомі стратегії завдання комунікативної шкоди адресатові [7]. Ю. Мейбауер зосереджується на прагматичних аспектах маніпуляції, зокрема на співвідношенні експліцитного та імпліцитного значення у маніпулятивних і хейтвисловлюваннях [8]. Ю. Бенклер, Р. Фаріс і Г. Робертс досліджують поширення хейту й маніпулятивного контенту в цифрових медіа, акцен-

туючи увагу на мережевих механізмах радикалізації та емоційного впливу [9]. Б. Крамер аналізує популістські онлайнпрактики, у межах яких хейтмовлення виконує функцію емоційної мобілізації та спрощення політичних наративів [11]. Дж.-В. Мюллер розглядає хейт як складник популістського дискурсу, що ґрунтується на виключенні опонентів із легітимного політичного простору [12].

Мета статті. У сучасних німецькомовних дослідженнях хейтмовлення постає як багатовимірне явище, що поєднує мовну агресію, маніпуляцію та ідеологічний вплив [10], що й визначає системний підхід у цій статті. Саме тому метою статті є виявлення мовних і прагматичних механізмів маніпулятивного впливу хейту у німецькомовному комунікативному просторі. Методологічною основою статті є поєднання якісних методів лінгвістичного аналізу, зокрема критичного дискурсаналізу, прагматичного та лексикосемантичного аналізу. Матеріалом дослідження слугували тексти німецьких онлайнмедіа (*Der Spiegel*, *Die Zeit*, *Die Welt*, *Bild*), а також коментарі користувачів у соціальних мережах (Twitter, TikTok, Facebook, YouTube) за 2020–2025 роки.

Результати. Маніпулятивний потенціал хейту реалізується через низку комунікативних стратегій. Однією з ключових є стратегія емоційної поляризації, що ґрунтується на опозиції «свої» vs. «чужі». На лексичному рівні хейтмовлення характеризується використанням інвективів, пейоративів та експресивно забарвлених прикметників. Поширеними є метафори з доменів війни, хвороби та тваринного світу (нім. *Feind*, *Virus*, *Parasiten*). Стилістично хейтвисловлювання тяжіють до розмовного або зниженого реєстру, що створює ілюзію неформальності та підвищує рівень довіри з боку адресата, посилюючи маніпулятивний ефект, напр.: „*Diese Leute sind eine Gefahr für unser Land*“ – «Ці люди є загрозою для нашої країни», де лексико-стилістичним засобом виступає узагальнювальна номінація (*diese Leute*), лексема загрози (*Gefahr*), прагматичним підґрунтям є апеляція до страху; формування образу колективної небезпеки; поляризація «ми» vs. «вони». Або хейт-висловлювання „*Migranten zerstören unsere Kultur*“ – «Мігранти руйнують нашу культуру» є категоричним узагальненням, дієслово при цьому несе деструктивну семан-

тику (*zerstören*) і це висловлювання транслює маніпуляцію через спрощення складних процесів; паралельно відбувається мобілізація захисних емоцій. Дегуманізоване хейт-висловлювання „*Politiker sind Parasiten des Systems*“ – «Політики – паразити системи» містить ключову метафору (*Parasiten*), на прагматичному підґрунті тут відбувається делегітимація соціальної групи, зниження моральних бар'єрів щодо агресії. Хейтерське висловлювання „*Diese Medien lügen immer*“ – «Ці медіа завжди брешуть» містить абсолютизацію (*immer*), узагальнювальний ярлик, який зумовлює підрив довіри до джерел інформації, нав'язування альтернативної інтерпретації реальності. Імперативна конструкція, вигук „*Haut ab aus unserm Land!*“ – «Збирайтеся геть з нашої країни!» є іллокутив виключення, який вербалізує прямий прагматичний тиск на адресата, імператив у цьому прикладі комбінується із присвійним займенником (*unserem*) і транслює домінування права власності та легітимацію виключення «чужих». Приклад популярної фрази хейтерів „*Habt ihr überhaupt ein Gehirn?*“ – «У вас узагалі є мізки?» є риторичним запитанням, інвективом, при цьому відбувається непряма дискредитація адресата, демонстрація інтелектуальної зверхності. Окрім відкритих хейтерських висловлювань, наявні також імпліцитні варіації, так званий прихований хейт, де відбувається уникнення прямої відповідальності за агресію, напр. саркастично-іронічне хейт-висловлювання: „*Tolle Fachkräfte, die wir da bekommen haben*“ – «Ом і чудові „фахівці“, яких ми отримали». Подані вище приклади наочно демонструють взаємозв'язок між лексико-стилістичним оформленням хейт-висловлювань та їхнім прагматичним спрямуванням, підтверджуючи маніпулятивний характер хейту в німецькомовному дискурсі.

Лексикостилістичний аналіз німецькомовного хейтмовлення засвідчує використання широкого спектра мовних засобів, спрямованих на емоційну інтенсифікацію, стигматизацію та маніпуляцію свідомістю адресата. Зауважимо, що одним із базових засобів реалізації хейту є пейоративна лексика, що безпосередньо виражає негативну оцінку. У німецькомовному дискурсі поширеними є інвективи та знецінювальні іменники й прикметники: *Idioten*, *Versager*, *Abschaum*,

Pack, asozial, dumm, verkommen. Такі одиниці мають яскраво виражену експресивність і виконують функцію прямого приниження адресата. Маніпулятивний ефект посилюється через узагальнення, коли окремі риси приписуються цілій групі. Типовими є конструкції з узагальнювальними займенниками та іменниками: *diese Leute*, *alle Ausländer*, *die Elite*, *die Medien*. Наприклад: „Diese Leute nehmen uns alles weg“. Подібні висловлювання формують спрощену дихотомічну картину світу. Важливим стилістичним засобом хейту є дегуманізація, що реалізується через метафори з доменів тваринного світу, хвороб або паразитології: *Ungeziefer*, *Ratten*, *Parasiten*, *Virus*, *Seuche*. Наприклад: „Diese Gruppe ist ein Virus für unsere Gesellschaft“. Подібні метафори знижують моральні бар'єри щодо агресії. У німецькомовному медійному дискурсі хейт часто оформлюється за допомогою нині вельми актуальної воєнної лексики: *Feind*, *Angriff*, *Invasion*, *Kampf*, *Zerstörung*. Наприклад: „Wir werden von einer Invasion bedroht“. Такі метафори апелюють до страху та мобілізують адресата. Хейтвисловлювання часто містять інтенсифікатори: *völlig*, *absolut*, *total*, *extrem*, які підсилюють негативну оцінку: „absolut unfähig“, „total lächerlich“. Вони створюють ефект категоричності й безапеляційності. Синтаксично хейт реалізується через імперативи та вигуки, що мають високий прагматичний тиск: „Verschwindet!“, „Haut ab!“, „Schämt euch!“. Такі конструкції виконують функцію виключення та психологічного тиску. Риторичні запитання і саркастичні висловлювання („Tolle Leistung, wie immer!“) слугують непрямими засобами хейту, маскуючи агресію під іронію та підсилюючи маніпулятивний ефект. Використання табуованої лексики або зниженого регістру створює ефект «чесності» та «прямоти», що підвищує довіру певної частини аудиторії. Лексикостилістичні засоби реалізації хейту в німецькій мові утворюють цілісну систему маніпулятивного впливу, спрямовану на емоційну ескалацію та формування негативних соціальних установок. Розширений аналіз емпіричного матеріалу з німецькомовних онлайнмедіа та соціальних мереж засвідчує, що *хейтмовлення* функціонує як системний інструмент маніпуляції, а не як сукупність випадкових агресивних висловлювань. Особливо чітко це простежується в коментарях

до публікацій на теми міграції, війни, соціальної політики та внутрішньополітичних конфліктів. У медійному дискурсі типовими є узагальнювальні твердження без джерел і доказів. Маніпулятивний ефект при цьому досягається шляхом спрощення складних соціальних процесів і підміни аргументації оцінкою. У політичному дискурсі часто використовуються дегуманізуючі та делегітимізуючі метафори, напр.: „Die Regierung ist ein Krebsgeschwür“. Подібні гешталти не лише дискредитують політичних акторів, а й легітимізують агресивне ставлення до них, знижуючи рівень довіри до демократичних інституцій. Соціальні мережі характеризуються високим рівнем імперативних і директивних хейтвисловлювань: „Verschwindet!“, „Haut ab!“, „Hört endlich auf zu lügen!“. Анонімність і швидкість поширення контенту посилюють радикальність мовлення та зменшують відповідальність мовця, що сприяє нормалізації агресивної комунікації. Окрему групу становлять саркастичні та іронічні коментарі, які завуальовують хейт під гумор: „Tolle Fachkräfte, die wir da bekommen haben“. Такі висловлювання є особливо маніпулятивними, оскільки дозволяють мовцеві уникати прямої відповідальності за агресію, водночас підтримуючи негативні стереотипи. Аналіз прикладів свідчить, що хейт у німецькомовних медіа та соцмережах виконує функцію емоційної мобілізації аудиторії, формує чіткі дихотомії «свій» vs. «чужий» і сприяє поширенню спрощених інтерпретацій реальності.

У прагматичному вимірі *хейтмовлення* функціонує як засіб керування інтерпретацією повідомлення. Його маніпулятивна сила полягає у нав'язуванні адресатові готових оцінних рамок, у межах яких відбувається сприйняття інформації. З позицій теорії мовленнєвих актів хейт характеризується домінуванням іллокутивів приниження, виключення та загрози. Навіть за відсутності прямого заклику до дії вони мають сильний перлокутивний ефект, викликаючи страх, обурення або ненависть. Маніпуляція досягається також через імпліцитність: багато хейтвисловлювань не містять відкритої агресії, напр.: „Man wird ja wohl noch sagen dürfen...“ створює ілюзію обмеження свободи слова та виправдовує подальшу агресивну репліку. Крім того, *хейтмовлення* виконує функцію нормалізації агресії: регулярне повторення

негативних номінацій знижує чутливість адресата до дискримінаційних висловлювань і сприяє їх сприйняттю як соціально прийнятних. У такий спосіб маніпулятивний вплив хейту виходить за межі окремого акту комунікації та набуває системного характеру. Прагматичний вимір хейту полягає у його здатності приховано формувати емоційні реакції, інтерпретаційні схеми та соціальні установки адресата, що робить *хейт-мовлення* одним із найефективніших інструментів маніпуляції у сучасному німецькомовному дискурсі.

Висновки. У результаті проведеної наукової розвідки встановлено, що хейт у німецькомовному комунікативному просторі є багатовимірним лінгвопрагматичним явищем, яке виходить за межі спонтанної вербальної агресії та функціонує як системний інструмент маніпулятивного впливу. Аналіз теоретичних підходів і емпіричного матеріалу засвідчив, що *хейт-мовлення* поєднує експресивний, оцінний та ідеологічний складники, спрямовані на формування спрощених і поляризованих інтерпретацій соціальної реальності. Доведено, що маніпулятивний потенціал хейту реалізується через комплекс лексико-стилістичних засобів (пейоративну лексику,

дегуманізуючі та воєнні метафори, інтенсифікатори, імперативні конструкції). Особливу роль відіграє прагматичний вимір *хейт-мовлення*, у межах якого агресивні висловлювання виконують функцію керування інтерпретацією, нав'язуючи адресатові готові оцінні рамки та моделі сприйняття. Аналіз прикладів з німецькомовних медіа та соціальних мереж показав, що хейт систематично використовується для емоційної мобілізації аудиторії, легітимації соціального виключення та нормалізації агресії у публічному дискурсі. *Хейт-мовлення* постає як ефективний інструмент маніпуляції у сучасній комунікації, здатний впливати не лише на емоційний стан адресата, а й на формування його соціальних установок і світоглядних позицій. Практичне значення дослідження полягає у можливості використання його результатів для критичного аналізу медійного дискурсу, розвитку медіаграмотності та вироблення стратегій опору маніпулятивному впливу хейту. Перспективи подальших наукових розвідок убачаються у зіставному аналізі *хейт-мовлення* в різних мовах і культурних контекстах, а також у дослідженні ефективних дискурсивних механізмів його нейтралізації.

Література:

1. Летюча Л. Поняття «хейтинг» як вид віртуальної агресії: стереотипне уявлення мовної свідомості студентства. *Psycholinguistics in a Modern World – 2022* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Переяслав, 15–16 лют. 2022 р.). Переяслав, 2022. С. 63–68. DOI: <https://doi.org/10.31470/2706-7904-2022-17-63-68>
2. Fairclough N. Critical discourse analysis: the critical study of language. London : Longman, 1995. 265 p.
3. van Dijk T.A. Ideology: a multidisciplinary approach. London : Sage, 1998. 384 p.
4. van Dijk T.A. Discourse and manipulation. *Discourse & Society*. 2006. Vol. 17, No. 3. P. 359–383. DOI: <https://doi.org/10.1177/0957926506060250>
5. Reisigl M., Wodak R. Discourse and discrimination: rhetorics of racism and antisemitism. London; New York : Routledge, 2001. 294 p.
6. Wodak R. The politics of fear: what right-wing populist discourses mean. London : Sage, 2015. 256 p. DOI: <https://doi.org/10.4135/9781446270073>
7. Culpeper J. Impoliteness: using language to cause offence. Cambridge : Cambridge University Press, 2011. 292 p.
8. Meibauer J. Lying at the semantics–pragmatics interface. Berlin; Boston : De Gruyter, 2014. 298 p.
9. Benkler Y., Faris R., Roberts H. Network propaganda: manipulation, disinformation, and radicalization in American politics. Oxford : Oxford University Press, 2018. 472 p. DOI: <https://doi.org/10.1093/oso/9780190923624.001.0001>
10. Hofmann A. Themenblätter im Unterricht, Nr. 118: Hate Speech – GMF im Netz. Bonn : Zentrum für politische Bildung, 2022. URL: https://www.bpb.de/system/files/dokument_pdf/5662_tb118_hate-speech_online.pdf (дата звернення: 09.01.2026).
11. Krämer B. Populist online practices: the function of emotional language in political communication. *Information, Communication & Society*. 2017. Vol. 20, No. 9. P. 1293–1309. DOI: <https://doi.org/10.1080/1369118X.2017.1328520>
12. Müller J.-W. What is populism? Philadelphia : University of Pennsylvania Press, 2016. 176 p. DOI: <https://doi.org/10.23860/MGDR-2017-02-02-07>

References:

1. Letiucha, L. (2022). Poniattia “kheitynh” yak vyd virtualnoi ahresii: stereotypne uiavlennia movnoi svidomosti studentstva [The concept of “hating” as a type of virtual aggression: a stereotypical representation of the linguistic consciousness of students]. *Psycholinguistics in a Modern World – 2022: materialy Mizhnar. nauk.-prakt. konf. (m. Pereiaslav, 15–16 liut. 2022 r.).* Pereiaslav, 2022. Pp. 63–68. DOI: <https://doi.org/10.31470/2706-7904-2022-17-63-68>. [in Ukrainian].
2. Fairclough, N. (1995). *Critical discourse analysis: The critical study of language*. London: Longman, 265 p.
3. Van Dijk, T.A. (1998). *Ideology: a multidisciplinary approach*. London: Sage, 384 p.
4. Van Dijk, T.A. (2006). Discourse and manipulation. *Discourse & Society*. Vol. 17, No. 3. Pp. 359–383. DOI: <https://doi.org/10.1177/0957926506060250>
5. Reisigl, M., & Wodak, R. (2001). *Discourse and discrimination: rhetorics of racism and antisemitism*. London; New York: Routledge, 294 p.
6. Wodak, R. (2015). *The politics of fear: what right-wing populist discourses mean*. London: Sage, 256 p. DOI: <https://doi.org/10.4135/9781446270073>
7. Culpeper, J. (2011). *Impoliteness: using language to cause offence*. Cambridge: Cambridge University Press, 292 p.
8. Meibauer, J. (2014). *Lying at the semantics–pragmatics interface*. Berlin; Boston: De Gruyter, 298 p.
9. Benkler, Y., Faris, R., & Roberts, H. (2018). *Network propaganda: manipulation, disinformation, and radicalization in American politics*. Oxford: Oxford University Press, 472 p. DOI: <https://doi.org/10.1093/oso/9780190923624.001.0001>
10. Hofmann, A. (2022). Themenblätter im Unterricht, Nr. 118: Hate Speech – GMF im Netz. Bonn: Zentrum für politische Bildung. Retrieved from: https://www.bpb.de/system/files/dokument_pdf/5662_tb118_hate-speech_online.pdf (data zvernennia: 09.01.2026). [in German].
11. Krämer, B. (2017). Populist online practices: the function of emotional language in political communication. *Information, Communication & Society*. Vol. 20, No. 9. Pp. 1293–1309. DOI: <https://doi.org/10.1080/1369118X.2017.1328520>
12. Müller, J.-W. (2016). *What is populism?* Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 176 p. DOI: <https://doi.org/10.23860/MGDR-2017-02-02-07>

Дата першого надходження статті до видання: 05.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 28.01.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 06.04.2026

СОЦІОЛІНГВІСТИЧНІ АСПЕКТИ МОРСЬКОГО АНГЛІЙСЬКОГО ДИСКУРСУ

Шевченко Сніжана Сергіївна,

доктор філософії,

викладач кафедри «Іноземні мови та переклад»

Одеського національного морського університету

ORCID ID: 0000-0002-6923-9648

Статтю присвячено дослідженню соціолінгвістичних аспектів морського англійського дискурсу як специфічного різновиду професійної англомовної комунікації, що функціонує в умовах глобалізованого судноплавства. Увагу зосереджено на ролі англійської мови як лінгва франка в багатонаціональному морському середовищі, де взаємодіють представники різних мовних і культурних спільнот, об'єднані спільними професійними завданнями та ієрархічною структурою. У межах дослідження морський англійський дискурс розглядається як динамічне соціолінгвістичне утворення, на формування якого впливають багатомовність екіпажів, міжкультурна взаємодія, професійна ієрархія, стандартизація мовлення та ситуаційні чинники комунікації. Проаналізовано специфіку мовної варіативності, зумовленої використанням англійської мови як нерідної, а також особливості мовленнєвої поведінки моряків у стандартних і екстремальних умовах професійної діяльності. Матеріалом дослідження слугували автентичні англомовні тексти морського професійного дискурсу, зокрема стандартизовані формули морського спілкування, транскрипти радіотелефонної комунікації VHF та фрагменти звітів з розслідування морських аварій. Аналіз цих матеріалів дав змогу виявити взаємодію нормативних мовних моделей і реальної дискурсивної практики, а також окреслити типові соціолінгвістичні чинники, що впливають на ефективність професійного спілкування на морі. Отримані результати засвідчують, що морський англійський дискурс характеризується поєднанням високого ступеня стандартизації з елементами спонтанного мовлення, що зумовлено як соціальними ролями учасників комунікації, так і стресовим характером морського середовища. Застосування соціолінгвістичного підходу дозволяє глибше осмислити механізми функціонування морського дискурсу та визначити перспективи його подальшого вивчення в контексті міжкультурної професійної комунікації та мовної підготовки моряків.

Ключові слова: морський англійський дискурс, соціолінгвістика, морська комунікація, стандартизація.

Shevchenko Snizhana. Sociolinguistic aspects of maritime English discourse

The article is devoted to the study of sociolinguistic aspects of maritime English discourse as a specific type of professional English communication functioning in the context of globalized shipping. The focus is placed on the role of English as a lingua franca in the multinational maritime environment, where representatives of different linguistic and cultural communities interact, united by common professional tasks and a hierarchical organizational structure. Within the study, maritime English discourse is viewed as a dynamic sociolinguistic phenomenon shaped by crew multilingualism, intercultural interaction, professional hierarchy, speech standardization, and situational factors of communication. The paper analyzes the specificity of linguistic variation caused by the use of English as a non-native language, as well as the features of seafarers' verbal behavior in both routine and emergency professional situations. The research material consists of authentic English texts of maritime professional discourse, including standardized maritime communication formulas, transcripts of VHF radiotelephony communication, and fragments of marine accident investigation reports. The analysis of these materials makes it possible to reveal the interaction between normative language models and actual discursive practice and to identify typical sociolinguistic factors influencing the effectiveness of professional communication at sea. The findings indicate that Maritime English discourse is characterized by a combination of a high degree of standardization and elements of spontaneous speech, which is determined both by the social roles of communication participants and by the stressful nature of the maritime environment. The application of a sociolinguistic approach enables a deeper understanding of the mechanisms underlying

maritime discourse and outlines prospects for its further study in the context of intercultural professional communication and seafarers' language training.

Key words: *maritime English discourse, sociolinguistics, maritime communication, standardization.*

Вступ. Сучасне судноплавство функціонує в умовах інтенсивної глобалізації, що зумовлює постійну взаємодію представників різних мовних і культурних спільнот у межах професійної морської діяльності. У цьому контексті англійська мова набула статусу основного засобу міжнародної морської комунікації, виконуючи роль лінгва франка як у внутрішньосудновому спілкуванні, так і в зовнішній взаємодії між суднами, портовими службами та міжнародними організаціями. Водночас морська англійська не є однорідною мовною системою, а постає як складний соціолінгвістичний феномен, що формується під впливом багатомовності, культурного різноманіття та професійної ієрархії морського середовища.

Морський англійський дискурс характеризується специфічними соціолінгвістичними параметрами, серед яких особливе значення мають мовна варіативність, акцентна диференціація, інтерференція рідних мов, комунікативні норми професійної спільноти та прагнення до стандартизації мовлення з метою забезпечення безпеки на морі. З одного боку, міжнародні нормативні документи та стандартизовані комунікативні моделі орієнтовані на уніфікацію мовлення, з іншого – реальна морська комунікація відображає соціальні, культурні та мовні відмінності учасників дискурсу, що може впливати на ефективність професійної взаємодії.

Актуальність дослідження зумовлена зростанням кількості багатонаціональних екіпажів, у межах яких англійська мова використовується переважно як нерідна, а також підвищеною увагою до людського чинника в аналізі причин комунікативних збоїв і аварійних ситуацій у морській сфері. Соціолінгвістичний підхід дає змогу виявити, яким чином соціальні ролі, мовний досвід, культурне тло та мовні установки комунікантів впливають на формування морського англійського дискурсу та його функціонування в професійному середовищі.

Метою статті є аналіз соціолінгвістичних аспектів морського англійського дискурсу з урахуванням багатомовності та міжкультурної взаємодії учасників морської комуніка-

ції. Реалізація поставленої мети передбачає з'ясування ролі англійської мови як лінгва франка в морському середовищі, окреслення основних соціолінгвістичних чинників, що впливають на дискурсивну практику моряків, а також визначення їхнього значення для ефективності професійного спілкування.

Матеріалом дослідження слугують автентичні англійськомовні тексти морського професійного дискурсу, відібрані з відкритих онлайнджерел. Корпус дослідження складається з текстів Standard Marine Communication Phrases (SMCP) Міжнародної морської організації, транскриптів радіотелефонної комунікації VHF (ship–ship та ship–shore), а також фрагментів звітів з розслідування морських аварій (MAIB), що містять зафіксовані діалоги членів екіпажу. Сукупність нормативних, операційних і наративних текстів дає змогу комплексно проаналізувати соціолінгвістичні особливості морського англійського дискурсу в умовах багатомовної професійної взаємодії.

Результати. У сучасних лінгвістичних дослідженнях морський англійський дискурс розглядається як складне професійно зумовлене комунікативне утворення, що поєднує мовні, соціальні та культурні чинники. У працях вітчизняних дослідників акцентується увага на мовних і соціокультурних особливостях англійськомовного морського дискурсу, зокрема на його функціонуванні в умовах багатонаціонального професійного середовища та використанні англійської мови як засобу міжкультурної взаємодії [1]. Окремі дослідження присвячено дискурсивним характеристикам морської комунікації, де аналізуються типові комунікативні ситуації, прагматичні настанови та роль стандартизованих мовних моделей у забезпеченні ефективності професійного спілкування [2].

Поряд із цим у науковій літературі представлено розвідки, що зосереджуються на лексичному вимірі морського мовлення, зокрема на способах формування та функціонування морської термінології англійської мови, яка є важливим компонентом професійного дискурсу [3]. Значну увагу також при-

ділено неофіційним різновидам мовлення, зокрема морському сленгу, який розглядається як соціально маркований елемент комунікації, здатний впливати на культуру взаємин і професійну ідентичність моряків [4].

У межах жанрового підходу морський англійський дискурс аналізується крізь призму окремих текстових жанрів, зокрема навігаційних інструкцій та адміралтейських лоцій, що характеризуються високим ступенем стандартизації, інформативності та прагматичної спрямованості [5]. У зарубіжних дослідженнях наголошується на ролі уніфікованих комунікативних конвенцій і стандартизованих мовних форм у морському мовленні, особливо в усній професійній комунікації та радіообміні [6].

Окремий напрям досліджень присвячений аналізу морського дискурсу в багатомовних і багатокультурних екіпажах, де англійська мова функціонує як лінгва франка. У цих працях підкреслюється вплив мовної варіативності, інтерференції рідних мов і культурних відмінностей на ефективність комунікації на борту судна [7; 8]. Незважаючи на значну кількість напрацювань, соціолінгвістичні аспекти морського англійського дискурсу все ще потребують комплексного аналізу, що й зумовлює актуальність подальших досліджень у цьому напрямі.

Дискурсивна практика моряків формується насамперед під впливом багатомовності професійного середовища, у межах якого англійська мова функціонує як лінгва франка. У багатонаціональних екіпажах більшість учасників комунікації використовують англійську як нерідну, що зумовлює фонетичну варіативність, спрощення синтаксичних конструкцій і зниження морфологічної точності. У звітах Marine Accident Investigation Branch неодноразово фіксуються випадки, коли різні акценти або неточне відтворення ключових слів у VHF-радіообміні ускладнювали розуміння повідомлень, зокрема під час маневрування або узгодження дій між судном і береговими службами. Типовими є повідомлення з редукованою граматикою на кшталт “You altering course now?” або “We no understand your intention”, що демонструють вплив нерідного мовного середовища на структуру висловлювання [9; 11].

Важливим соціолінгвістичним чинником є професійна ієрархія, яка визначає рольову

організацію морського дискурсу. У стандартних і реальних комунікативних ситуаціях простежується асиметрія між мовцем і адресатом, зумовлена посадовим статусом. Це проявляється в директивному характері висловлювань капітана, лоцмана або оператора VTS, які реалізуються через наказові або напівнаказові структури. У Standard Marine Communication Phrases типовими є формули “Keep your present course”, “Stop engines”, “Proceed to anchorage”, де відсутні модальні пом’якшувачі, а пріоритет надається однозначності та швидкості сприйняття [10]. Аналіз звітів МАІВ засвідчує, що відхилення від такої рольової моделі, зокрема використання невпевнених або надмірно ввічливих формулювань, інколи призводило до затримки в ухваленні рішень і помилкового тлумачення намірів мовця [9].

Суттєвий вплив на дискурсивну практику має стандартизація мовлення, закріплена в SMCP, яка формує інституційний тип морського дискурсу з обмеженим лексичним складом і фіксованими синтаксичними моделями. Наприклад, стандартні конструкції типу “I am altering my course to starboard” або “My present speed is...” спрямовані на мінімізацію двозначності та забезпечення передбачуваності комунікації [10]. Водночас приклади з транскриптів VHF-комунікації, поданих у спеціалізованих онлайн-ресурсах, демонструють, що в реальному мовленні моряки часто скорочують або трансформують ці формули, використовуючи варіанти “Altering to starboard now” або “Speed about ten knots”, що відображає напруження між нормативною моделлю та спонтанною мовною практикою [11].

Окремим соціолінгвістичним чинником виступає ситуаційна напруженість і стресовий характер морського середовища. У надзвичайних ситуаціях, зафіксованих у звітах МАІВ, мовлення моряків характеризується високим ступенем компресії, еліптичністю та фрагментарністю. Повідомлення типу “Engine failure. No control” або “Dragging anchor. Request assistance” свідчать про відмову від граматично розгорнутих структур на користь максимально інформативних мовних мінімумів, що є функціонально зумовленим у кризових умовах [9; 11].

Таким чином, дискурсивна практика моряків визначається комплексом

взаємопов'язаних соціолінгвістичних чинників, серед яких провідними є багатомовність екіпажів, професійна ієрархія, стандартизація мовлення та екстремальні умови комунікації. Аналіз матеріалів SMCP, VHF-радіообміну та звітів МАІВ підтверджує, що саме взаємодія цих чинників формує специфіку морського англійського дискурсу як професійного різновиду англійської мови в глобальному комунікативному просторі [9–11].

Проведене дослідження уможливило окреслення основних аспектів соціолінгвістичного напрямку у дослідженні морського дискурсу, які водночас можуть слугувати перспективами цієї розвідки. Соціолінгвістичне вивчення морського дискурсу охоплює комплекс взаємопов'язаних аспектів, що відображають специфіку мовної взаємодії в багатонаціональному професійному середовищі судноплавства. Передусім важливим є аналіз мовної варіативності в умовах використання англійської мови як лінгва франка. Цей аспект передбачає вивчення фонетичних, лексичних і синтаксичних відмінностей, зумовлених впливом рідних мов учасників комунікації, а також їхнього впливу на зрозумілість і ефективність професійного спілкування.

Окремим аспектом є дослідження ролі соціальної та професійної ієрархії в організації морського дискурсу. Соціолінгвістичний аналіз дає змогу простежити, як посадовий статус, розподіл ролей і відповідальності відображаються в мовних стратегіях, виборі директивних чи кооперативних моделей мовлення та ступеня мовної ввічливості в різних комунікативних ситуаціях.

Важливе місце посідає аспект стандартизації мовлення, пов'язаний із функціонуванням уніфікованих комунікативних моделей у морській сфері. Соціолінгвістичне дослідження спрямоване на з'ясування співвідношення між нормативними мовними формами та реальною дискурсивною практикою моряків, а також на аналіз того, як стандартизовані формули адаптуються до конкретних соціальних і ситуаційних умов.

Суттєвим аспектом є вивчення впливу міжкультурної взаємодії на морський дискурс. Соціолінгвістичний підхід дозволяє дослідити, яким чином культурні норми, комунікативні традиції та мовні установки різних національних груп впливають на мовленнєву поведінку учасників морської комунікації та

формування спільних дискурсивних моделей.

До кола важливих аспектів належить також аналіз дискурсу в екстремальних і стресових умовах. У межах соціолінгвістичного вивчення увага зосереджується на змінах мовної поведінки в кризових ситуаціях, зокрема на компресії висловлювань, редукції граматичних структур і підвищенні функціональної навантаженості мовних одиниць.

Таким чином, соціолінгвістичне вивчення морського дискурсу передбачає комплексний аналіз мовних, соціальних і культурних чинників, що взаємодіють у професійному морському середовищі та визначають специфіку англійської комунікації на морі.

Висновки. У ході дослідження встановлено, що морський англійський дискурс є складним соціолінгвістичним феноменом, формування і функціонування якого зумовлені поєднанням мовних, соціальних і професійних чинників. Англійська мова в морській сфері виступає не лише засобом міжнародної комунікації, а й інструментом регулювання професійної взаємодії в багатомовному та багатокультурному середовищі судноплавства.

Аналіз автентичних текстів морського професійного дискурсу засвідчив, що ключовим соціолінгвістичним чинником є багатомовність екіпажів, у межах якої англійська мова використовується переважно як нерідна. Це зумовлює мовну варіативність, інтерференцію рідних мов і структурне спрощення висловлювань, що особливо виразно проявляється в усній радіотелефонній комунікації. Виявлено, що такі особливості можуть як ускладнювати взаєморозуміння, так і компенсуватися завдяки використанню стандартизованих мовних моделей.

Дослідження підтвердило вагому роль професійної ієрархії у формуванні морського дискурсу. Посадовий статус учасників комунікації безпосередньо впливає на вибір мовних стратегій, директивність висловлювань і ступінь мовної компресії. У цьому контексті стандартизовані формули морського спілкування виконують функцію не лише мовної уніфікації, а і соціального маркера професійних ролей.

Встановлено, що стандартизація мовлення, закріплена в Standard Marine Communication Phrases, є необхідним механізмом зниження комунікативних ризиків у морській сфері.

Водночас аналіз реальних прикладів мовлення свідчить про постійну взаємодію нормативної моделі з живою дискурсивною практикою, що проявляється у скороченні, трансформації та адаптації стандартних формул залежно від комунікативної ситуації.

Окрему увагу приділено впливу екстремальних і стресових умов на мовленнєву поведінку моряків. У кризових ситуаціях морський дискурс характеризується високим ступенем еліптичності, фрагментарності та прагматичної спрямованості, що підтверджує

функціональну зумовленість мовних змін у професійному спілкуванні.

Отже, морський англійський дискурс постає як динамічна система, у якій взаємодіють багатомовність, професійна ієрархія, стандартизація мовлення та ситуаційні чинники. Соціолінгвістичний підхід дозволяє комплексно осмислити ці процеси та окреслити перспективи подальших досліджень, зокрема в напрямках міжкультурної комунікації, дискурсу безпеки та мовної підготовки моряків у багатонаціональному професійному середовищі.

Література:

1. Приміна Н.М. Мовні та соціокультурні особливості англійського морського дискурсу. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : «Філологія». 2018. Вип. 32. Ч. 2. С. 93–96.
2. Савватєєва В., Хроленко О. Дискурсивні особливості англійського морської комунікації. Молодий вчений. 2019. № 8 (72). С. 111–117. DOI: 10.32839/2304-5809/2019-8-72-26
3. Філюк Л.М. Способи утворення морської термінології англійської мови. Сучасні дослідження з іноземної філології. 2016. Вип. 14. С. 239–44.
4. Шерстюк О.І. Особливості впливу англійського морського сленгу на культуру та професійні взаємини моряків. *Nova filologia*. 2024. № 93. С. 209–214. DOI: 10.26661/2414-1135-2024-93-30
5. Primina N. Admiralty sailing directions as a genre of English maritime discourse. Одеський лінгвістичний вісник. 2018. Вип. 11. С. 58–63. DOI: <https://doi.org/10.32837/2312-3192-2018-11-58-63>
6. Bocanegra-Valle A. The Language of Seafaring: Standardized Conventions and Discursive Features in Speech Communication. *Servicio de Publicaciones. Universidad de Murcia. IJES*. 2001. Vol. 11 (1). P. 35–53.
7. Kumar P. Communication Among Multinational and Multi-Cultural Crew on Board a Ship. *International Journal of Civil Engineering and Technology (IJCET)*. Volume 9. Issue 12. December 2018. P. 1189–1195.
8. Litikova H. Linguistic peculiarities of discourse in multilingual maritime crew. Актуальні питання гуманітарних наук. 2021. Вип. 35, т. 7. С. 82–88. DOI: 10.24919/2308-4863/35-7-14
9. Marine Accident Investigation Branch reports. URL: <https://www.gov.uk/maib-reports> (дата звернення: 15.01.2026).
10. Standard Marine Communication Phrases (SMCP). URL: <https://www.wcdn.imo.org/localresources/en/OurWork/HumanElement/Documents/SMCP.pdf> (дата звернення: 15.01.2026).
11. Standard Marine Communication Phrases and VHF communication examples. URL: <https://www.marineinsight.com/maritime-law/standard-marine-communication-phrases-smcp/> (дата звернення: 15.01.2026).

References:

1. Primina, N.M. (2018). Movni ta sotsiokulturni osoblyvosti anhlomovnoho morskoho dyskursu [Linguistic and sociocultural features of English maritime discourse]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seriya "Filolohiia"*, 32(2), 93–96. [in Ukrainian].
2. Savvatyeeva, V., & Khrolenko, O. (2019). Dyskursyivni osoblyvosti anhlomovnoi morskoi komunikatsii [Discursive features of English maritime communication]. *Molodyi vchenyi*, 8(72), 111–117. <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-8-72-26>. [in Ukrainian].
3. Filiuk, L.M. (2016). Sposoby utvorennia morskoi terminolohii anhliskoi movy [Ways of forming English maritime terminology]. *Suchasni doslidzhennia z inozemnoi filolohii*, 14, 239–244. [in Ukrainian].
4. Sherstiuk, O.I. (2024). Osoblyvosti vplyvu anhliskoho morskoho slenhu na kulturu ta profesiini vzaiemyny moriakiv [The influence of English maritime slang on culture and professional relations of seafarers]. *Nova filologia*, 93, 209–214. <https://doi.org/10.26661/2414-1135-2024-93-30>. [in Ukrainian].
5. Primina, N. (2018). Admiralty sailing directions as a genre of English maritime discourse. *Odeskyi lnhvistychnyi visnyk*, 11, 58–63. <https://doi.org/10.32837/2312-3192-2018-11-58-63>. [in Ukrainian].
6. Bocanegra-Valle, A. (2001). The language of seafaring: Standardized conventions and discursive features in speech communication. *International Journal of English Studies*, 11(1), 35–53.
7. Kumar, P. (2018). Communication among multinational and multi-cultural crew on board a ship. *International Journal of Civil Engineering and Technology*, 9(12), 1189–1195.

8. Litikova, H. (2021). Linguistic peculiarities of discourse in multilingual maritime crew. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk*, 35(7), 82–88. <https://doi.org/10.24919/2308-4863/35-7-14>
9. Marine Accident Investigation Branch. (n.d.). MAIB reports. Retrieved from: <https://www.gov.uk/maib-reports>
10. International Maritime Organization. (n.d.). Standard Marine Communication Phrases (SMCP). Retrieved from: <https://wwwcdn.imo.org/localresources/en/OurWork/HumanElement/Documents/SMCP.pdf>
11. Marine Insight. (n.d.). Standard Marine Communication Phrases and VHF communication examples. Retrieved from: <https://www.marineinsight.com/maritime-law/standard-marine-communication-phrases-smcp/>

Дата першого надходження статті до видання: 13.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 14.01.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 06.04.2026

НОТАТКИ

Науковий журнал

MODERN PHILOLOGY

Випуск 5, 2026

Коректура • *Н. Славогородська*
Комп'ютерна верстка • *Н. Фесенко*

Дата розміщення онлайн: 06.04.2026. Дата друку: 13.04.2026.
Формат 60×84/8. Гарнітура Times New Roman.
Папір офсет. Цифровий друк. Ум. друк. арк. 31,16. Зам. № 0326/250
Наклад 100 прим.

Надруковано:
Видавничий дім «Гельветика»
65101, м. Одеса, вул. Інглєзі, 6/1
Телефон +38 (095) 934 48 28
E-mail: mailbox@helvetica.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 7623 від 22.06.2022 р.